Mémoires de l'Académie Royale des Sciences et des Lettres de Danemark, Copenhague,
7me série, Section des Lettres, t. V, nº 1.

NORMANDIETS HISTORIE

UNDER DE SYV FØRSTE HERTUGER

911—1066

AF

JOHANNES STEENSTRUP

AVEC UN RÉSUMÉ EN FRANÇAIS

D. KGL. DANSKE VIDENSK. SELSK. SKRIFTER, 7. RÆKKE, HISTORISK OG FILOSOFISK AFD. V. 1

KØBENHAVN
HOVEDKOMMISSIONÆR: ANDR. FRED. HØST & SØN, KGL. HOF-BOGHANDEL
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
1925

Pris: Kr. 20,00.

NORMANDIETS HISTORIE

UNDER DE SYV FØRSTE HERTUGER

911—1066

AF

JOHANNES STEENSTRUP

AVEC UN RÉSUMÉ EN FRANÇAIS

D. KGL. DANSKE VIDENSK. SELSK. SKRIFTER, 7. RÆKKE, HISTORISK OG FILOSOFISK AFD., V, 1.

KØBENHAVN

HOVEDKOMMISSIONÆR: ANDR. FRED. HØST & SØN, KGL. HOF-BOGHANDEL

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1925

FORORD

Det Arbejde, som her offentliggøres, er en Fortsættelse af mit Værk »Normannerne« (I—IV, 1876—82) og kan opfattes som dets femte Bind.

Ved min Kaldelse til Universitetsvirksomhed og ved paatrængende videnskabelige Arbejder af anden Art blev jeg hindret i at fortsætte dette Værk, og da jeg efter flere Aars Standsning paany optog de normanniske Studier, følte jeg mig ved hvert Skridt hæmmet ved, at en saadan Hovedkilde som Vilhelm af Jumièges' Krønike ikke var udkommet i en ny Udgave, da man dog nu havde paavist, at den hidtil foreliggende Tekst bestod af mange fra forskellige Tider og Forfattere hidrørende Bestanddele. Efter at en ny Udgave, der paa Grundlag af Manuskripterne klart gør Rede for disse Forhold, er udkommet (1914), tror jeg ogsaa, at det vil erkendes, at det uden disse Oplysninger om Tekstens oprindelige Kærne og de senere Udvidelser ikke var muligt at kunne behandle de første 150 Aar af Normandiets Historie paa en tilfredsstillende Maade.

De Studier, som nu fremlægges, er begyndt for mange Aar tilbage, ogsaa ved Besøg i franske Arkiver og Biblioteker, men de stammer dog især fra de sidste Aar. Det har naturligvis været mig til stor Hjælp og Støtte, at Frankrigs almindelige Historie i det behandlede Tidsrum er bleven skildret i en fortløbende Række af fortræffelige og indgaaende Værker over de enkelte Kongers Regeringstid (af Aug. Eckel, Ph. Lauer, Ferd. Lot, Ch. Pfister), ligesom ogsaa at mange Kilder er bleven udgivne i nye og fortrinlige Udgaver. Jeg maa dog bemærke, at jeg ved den endelige Udarbejdelse har maattet savne ikke faa Skrifter, som jeg kun har haft Lejlighed til at raadspørge i franske Biblioteker, hvad der kan tjene til Undskyldning for mulige Ukorrektheder, der kunde være indløbne.

For al den Venlighed, der er mødt mig hos Embedsmænd ved Biblioteker og Arkiver i Frankrig, bringer jeg min hjertelige Tak. Særlig vender mit Sind sig med dyb Taknemlighed mod de to bortkaldte Lærde Leopold Delisle og Jules Lair — som de har ydet Normandiets Historie uforglemmelige Tjenester, gav de mig altid den mest redebonne Hjælp — dernæst vender Mindet sig til en Ven, der ligeledes er bortkaldt, Forskeren med den fintfølende historiske Sans, min trofaste Studiefælle gennem et langt Liv, Paul Viollet.

Ogsaa for al den Forekommenhed og Bistand, der er bleven mig til Del af Embedsmændene ved vore hjemlige offentlige Biblioteker, bringer jeg min oprigtige Tak.

Juni 1925.

Johannes Steenstrup.

INDHOLD

Side

Kapitel I. Historieskrivningen i Normandiet og i de øvrige franske Lande i de fire første normanniske Hertugers Tidsalder (911—1026).

1. En levende Sans for Historieskrivning i den normanniske Hertugslægt ..... 9—12
2. Den normanniske Historieskrivnings lovtalende Karakter 13
3. Dudo som Æstetiker ..... 13—14
4. Ejendommeligheder hos Flodoard som Historiker og en Sammenligning med Dudo ..... 14—18
5. Dudos Kilder. Hans Sandfærdighed ..... 18—21
6. Encomium Emmæ ..... 21—24

Kapitel II. Historieskrivning i Vilhelm Erobrerens Tidsalder.

7. Vilhelm af Jumièges og Vilhelm af Poitiers ..... 24—26
8. Berettere om Erobringen af England. Hertug Vilhelms Interesse for Historie ..... 26—28
9. Historieskrivningen i Normandie og i England i de følgende Menneskealdre ..... 28—29
10. Optegnelser af Gejstlige og Skildringer af Kirkens Historie ..... 29—31
11. Historisk Fortælling paa Modersmaalet ..... 31—32
12. Traditionen i Normandie, dens Karakter og dens Former ..... 32—35
13. I Frankrig udenfor Normandie fandtes næsten ingen Historieskrivning ..... 35—37

Kapitel III. Rollos Fortid inden Afstaaelsen af Seine-Landet.

14. Rollos Herkomst og hans Hændelser før Ankomsten til Seine ..... 37—40
15. Seine-Landskabernes Skæbne i Aartierne før og efter 900 ..... 40—45

Kapitel IV. Togter til Bretagne og Egne ved Loire.

16. Bretagnes Kystforhold og de ældre Vikingetog ..... 46—48
17. Togtet til Tours 903 ..... 48—49

Kapitel V. Overdragelsen af Seine-Landet til Rollo og Afstaaelsens Karakter.

18. Størrelsen af det afstaaede Omraade ..... 50—54
19. Fandt en Forlening eller en Afstaaelse Sted? ..... 54—55

Kapitel VI. Bretagne som afgiftspligtig til Normandiet.

20. Bretonske Landskaber under normannisk Herredømme paa Rollos og Vilhelms Tid ..... 56—59

Kapitel VII. Rollos Ægteskab med Kong Karls Datter.

21. Karl den Enfoldiges Ægteskaber, hans Datter Gisla og hendes Skæbne ..... 60—65

Kapitel VIII. Rollos Troskab mod Kong Karl den Enfoldige.

22. Normanner i Loire og deres Samkvem med Normannerne i Seine ..... 65—73

Kapitel IX. Fordeling af Land og Jord i Normandie.

23. Loddeling og Ejendomsret ..... 74—79

Kapitel X. Kristendom og Hedenskab paa Rollos Tid.

24. Rollos uforandrede kristne Holdning ..... 79—82
25. Vilhelms Fødsel og Daab ..... 82—86

Side

Kapitel XI. Riulfs Opstand mod Hertug Vilhelm.

26. Uroligheder i de vestlige Landskaber og deres Foranledning. 933. ..... 86—89

Kapitel XII. Hertug Vilhelm og Kong Ludvig d'Outre-Mer.

27. Vilhelm støtter Hjemkaldelsen af Kong Ludvig. 936 ..... 90—92
28. Grev Alan vender hjem til Bretagne..... 92—94

Kapitel XIII. De normanniske Hertugers ægteskabelige Forhold.

29. Rollos og Vilhelms Hustruer..... 94—97

Kapitel XIV. Danske Kolonier i Flandern og Holland.

30. Grev Sigfred af Guines ..... 98—101
31. Bosættelser af Vikinger i Holland og Frisland..... 102—104

Kapitel XV. De politiske Forhold i Frankrig, Hertug Vilhelms Stilling til Kong Ludvig og hans Vasaller.

32. Kampe om Havnebyen Montreuil ved La Manche ..... 105—106
33. Striden om Ærkesædet i Reims ..... 106—108
34. Hertug Vilhelm ved Mødet mellem Kongerne Ludvig og Otto. 942..... 108—112

Kapitel XVI. Hertug Vilhelm myrdes.

35. Grev Arnulfs Svig ved Sammenkomsten paa Øen i Somme, den 17. December 942..... 112—116

Kapitel XVII. Kong Ludvigs Indgriben i Normandiets Styrelse.

36. Kong Ludvig i Rouen. Hans Kamp mod nyankomne Danske. 943—44 ..... 117—119
37. Den unge Rikards Flugt fra Laon. Spændingen mellem Kong Ludvig og Hugo den Store. 944—45..... 119—122

Kapitel XVIII. Kong Harald Blaatand i Normandie.

38. Høvdingerne i Rouen søger Hjælp hos Danmarks Konge. 945..... 122—124
39. Kong Ludvigs Møde med Kong Harald den 13. Juli 945. Ludvigs Fangenskab ..... 125—126

Kapitel XIX. Rodulf Torta.

40. Den unge Hertug tvinger Rodulf til at forlade Landet..... 127—128

Kapitel XX. Kong Ludvigs Straffetog til Paris og Rouen.

41. Støttet af Kong Otto drager Ludvig mod Paris og Normandiet. 946 ..... 128—133

Kapitel XXI. Kampe med Kong Lothar og Grev Thetbald af Chartres.

42. Thetbald ægter Hertug Vilhelms Enke Leutgarde..... 134—136
43. Thetbald ophidser Kong Lothar mod Hertug Rikard..... 136—139
44. En Vikingeflaade fra Danmark kommer til Bistand. Freden sluttes 965..... 139—143

Kapitel XXII. Hertug Rikard I.s Hustruer.

45. Rikards Ægteskab med Hugo den Stores Datter Emma og efter hendes Død med Gunnor.. 143—148

Kapitel XXIII. Den lange Fredstid under Rikard I.

46. Rikards strænge Overholdelse af Freden ..... 148—149
47. Kirker og Klostre paa Rikard I.s Tid ..... 149—151

Kapitel XXIV. Landets Stilling udadtil i den senere Del af Rikard I.s Styretid.

48. Rikard mægler i Stridigheder om Flandern. Det gode Forhold til Bretagne..... 151—154
49. Rikard som Støtte for Kong Hugo Kapet..... 154—156
50. Normandiets Forhold til England..... 157—158

Kapitel XXV. Samfundets Bygning paa Rikard II.s Tid.

51. Hertugens Magt. Uroligheder hos Bønderne ..... 158—161

Side

Kapitel XXVI. Rikard II.s Forhold til Kong Æthelred og til de Danske i England.

52. Æthelreds upaalidelige Holdning og hans Ægteskab med Rikards Søster ..... 161—163
53. Kampen med Grev Odo af Chartres og Olaf Haraldssøns Togter til Frankrig ..... 163—167

Kapitel XXVII. Rikard II som Kong Roberts Ven og trofaste Hjælper.

54. Kampene om Burgund og i Flandern ..... 168—170
55. Den unge Rikards Tog til Mimande ..... 170—172

Kapitel XXVIII. Rikard II og Kirken.

56. Vilhelm af Dijon bliver Abbed i Fécamp ..... 172—175

Kapitel XXIX. Rikard II.s Ægteskaber og hans Børn. Rikard III.s korte Styretid, 1026—27.

57. Hertuginderne Judith og Papia. Rikard III.s Ægteskab med Kong Roberts Datter ..... 176—179

Kapitel XXX. Indre Brydninger i Landet paa Hertug Roberts Tid.

58. Strid med gejstlige og verdslige Høvdinger ..... 180—183

Kapitel XXXI. Hertug Roberts Deltagelse i Krige. Hans Pilgrimsrejse og Død.

59. Kampe med Oprørere mod Kong Henrik og med Bretagne. Roberts Død i Nicæa 1035 ... 183—186

Kapitel XXXII. Hertug Vilhelms Mindreaarighed.

60. Vilhelms Moder og hendes Slægt ..... 187—189
61. Vilhelms Værger og deres Styrelse ..... 189—190

Kapitel XXXIII. Det venskabelige Forhold til Kong Henrik.

62. Gæringer i Hertugdømmet i Vilhelms unge Aar ..... 190—193
63. Oprøret mod Hertugen og den med Kong Henriks Hjælp vundne Sejr ved Val-des-Dunes. 1047. 193—195
64. Kampe med Grev Godfred af Anjou. 1048 ..... 196—197

Kapitel XXXIV. Hertug Vilhelms Kampe med Frankrigs Konge.

65. Opstande af Hertugens Frænder Vilhelm Busac og Vilhelm af Arques ..... 198—199
66. Strid med Kong Henrik, Kampene ved Mortemer 1054 og ved Varaville 1058 ..... 199—202
67. Krigen mod Godfred af Anjou og Betvingelsen af Maine ..... 202—203

Kapitel XXXV. Retsordenen i Normandie.

68. Hertugernes lovgivende Magt ..... 204—207
69. Fred og »Guds Fred« ..... 207—210

Kapitel XXXVI. Kirkens Styrelse og Forholdet til Paverne.

70. Talrige Stiftelser af Klostre ..... 211—215
71. Hertugens og Bispernes Styrelse af Kirken ..... 215—220
72. Ærkebisp Malger og hans Afsættelse. Vilhelms Ægteskab med Mathilde af Flandern ..... 220—227

Kapitel XXXVII. Den verdslige Styrelse af Landet og Hertugens Indtægter.

73. Hertugmagten og Stormændene ..... 228—231
74. Landets Inddeling. Vicegrever og Grever ..... 231—235
75. Hertugens Indtægter ..... 236—239

Kapitel XXXVIII. Paataleret og Straffemagt.

76. Retten til at paatale, Procesmaaden og Straffemidlerne ..... 240—245
77. Nogle særlige Forbrydelser og Straffene for dem ..... 246—249

Kapitel XXXIX. Nogle Enkeltheder indenfor Privatretten.

78. Ægtefællers Retsforhold. Arveretten ..... 249—254

Side

Kapitel XL. Stednavne.

79. De nordiske Stednavne i Normandie og deres Vidnesbyrd om Nybyggernes Hjemland .... 255—265

Kapitel XLI. Personnavne.

80. Nordiske Mands- og Kvindenavne. Tilnavnenes Karakter ..... 265—270

Kapitel XLII. Hertugernes Tilnavne.

81. Den sene Fremkomst af karakteriserende Tilnavne og Tolkningen af dem ..... 270—275

Kapitel XLIII. Nogle Folkenavne og Fællesnavne.

82. Bigoter, Vikinger ..... 275—278

Kapitel XLIV. Sagaernes Fortælling om Ganger-Rolf.

83. Beretningen i Sagaerne strider mod alle Kilder fra Samtiden. Dens indre Usandsynlighed.. 279—284

Kapitel XLV. Nogle paastaaede Giftmord.

84. Uefterretteligheden i mange Udsagn og Tilbøjeligheden i sene Kilder til at meddele Sladder. 284—290

Kapitel XLVI. En Redegørelse for Bogens Formaal.

85. Hvordan Nordboerne grundlagde Hertugdømmet, sikrede det udadtil og udviklede dets indre Bygning indtil Midten af det 11. Aarhundrede, har været Undersøgelsens Maal..... 290—291

Résumé en français ..... 292—310

Kort over det nordlige Frankrig 42
Kort over Normandie 52

Register ..... 311—319

Rettelser.

S. 20 Tekstens nederste, S. 21 øverste Linie, læs: Stykke 34 S. 109.

S. 83 L. 9—10 f. o. læs: Klagesangen ved Vilhelms Død.

S. 177 L. 13—14 f. o. læs: tre Døttre, Adeliza, gift med Reinald af Burgund (S. 170), en Datter, der siges at have ægtet Balduin IV af Flandern, en tredie Datter døde ung (Willel. Gemmet. V. 13).

KAPITEL I.

Historieskrivningen i Normandiet og i de øvrige franske Lande i de fire første normanniske Hertugers Tidsalder (911—1026).

1. En levende Sans for Historieskrivning i den normanniske Hertugslægt.

Hvad der først paatrænger sig Opmærksomheden ved den normanniske Historieskrivning — naar man har den i Frankrig i det Hele øvede Historiefortælling for Øje — er de normanniske Hertugers levende Interesse for Historie. Hos Frankrigs Konger fandtes nemlig ingen. Man maa næsten forbavses over en saadan Forskel i to Tidsaldres Opfattelse og Syn som den, der fremtræder i Historieforskningen, saaledes som den var i Frankrig under Karl den Store og paa hans Sønners og Sønnesønners Tid, ofte ledet og støttet af ærekære Konger, der ønskede deres Gerninger fortalte til Nytte og Belæring for Efterverdenen, — og saa ser Modstykket dertil, da man gennem hele det 10de Aarhundrede kun levede for Øjeblikket og var saa optaget af dets Begivenheder, at ingen Tanke opstod om at bevare Mindet derom for de kommende Tider. Dette gælder baade Rækken af de sidste Karolingerkonger som det gælder Kapetingernes Slægt og Kong Rodulf af Burgund. De to eneste Historikere af nogen Betydning, Flodoard og Richer, forfattede deres Arbejder paa Opfordring af Ærkebispen af Reims, men ikke efter Anmodning af nogen Konge. Der var heller ingen Konge, som sørgede for, at Begivenhederne optegnedes fra Aar til Aar, saaledes som det skete under de ældre Karolinger. Alle disse Konger var desuden blottede for litterær Interesse i det Hele. Kong Karl, som fik den Enfoldiges Tilnavn, havde denne Egenskab i mere end én Henseende; om hans dygtigere Søn Ludvig IV siges det, at han ikke forstod Latin[1]), der dog var alle Aktstykkers og alle litterære Arbejders Sprog, men han tilbragte jo ogsaa næsten hele sin Regeringstid til Hest. Ogsaa om Hugo Kapet fortælles det, at han ikke forstod Latin[2]), ligesom der heller ikke er noget Vidnes-

[1]) Lauer, Louis IV d'Outre-Mer, 235. Ferd. Lot, Les derniers Carolingiens 309. [2]) Ch. Pfister, Robert le Pieux 23.

byrd om, at han havde Sans for Litteratur. Og dog var der i de sidste Aartier af Aarhundredet vaagnet en vis Renæssance, takket være den kundskabsrige og kloge Gerbert (senere Pave Sylvester II) og den Lærervirksomhed, han udfoldede. Gerberts Breve, som Nutiden har lært at kende, har da ogsaa bragt et godt historisk Materiale ind i vor magre Viden om disse Tider af Frankrigs Historie. Men først med Robert I. den Fromme (996—1031), Gerberts Elev, kommer en Konge paa Tronen, der viser Sans for Studier, har teologisk Interesse, Kærlighed til Musik og anden Aandsgerning, alt dette dog uden at det satte Frugt i nogen Bestræbelse for at fremme Historieskrivningen[1]).

Vender vi os derpaa til de normanniske Hertuger[2]), er det vist, at vi ingensomhelst Kundskab har om, at de kunde læse eller skrive eller havde Kendskab til Latin. Vi har fra de første Hertugers Tid næsten ingen Breve bevarede, og Retshandler synes i lang Tid at være foregaaede mundtlig eller gennem symbolske Akter[3]). Men det er vist, at allerede den anden af Hertugerne Vilhelm var stærkt optaget af Livet indenfor Kirken og havde Samtaler af teologisk Indhold med Abbed Martin i Klostret i Jumièges. Ved Vilhelms Død (942) sang en kirkelig Mand et latinsk Sørgekvad, der desværre kun er os overleveret i to barbariske Afskrifter, men hvis oprindelige Form ingenlunde har været ringe, og som giver en Række historiske Oplysninger[4]); man kan vist vanskelig finde et Sidestykke dertil i de andre Provinser i Frankrig paa den Tid.

Langt stærkere mærkes dog den litterære og historiske Interesse hos det næste Slægtled. Man faar en Formodning om Rikard I's historiske Sans allerede af det Udsagn om ham, at da han byggede den prægtige store Kirke i Fécamp, lod han dens Indre smykke med »historiske« Billeder, hvad der sikkert ikke vil sige Fremstillinger af Bibelhistorien, og knap nok Skildringer af en Helgens Historie, snarere har i disse Billeder den fromme Hertug Vilhelms Mord været fortalt, eller Hertugernes Virksomhed for Kirker og Klostre har været skildret[5]).

---

[1]) Pfister, Robert le Pieux 34, 37.

[2]) Titlen Hertug har jeg i dette Arbejde givet allerede Rollo og hans nærmeste Efterfølgere, uagtet denne Betegnelse først blev slaaet fast i det følgende Aarhundrede; herom henvises til det følgende (Kapitel 37, Stykke 73). Det vilde kun volde Misforstaaelse at benytte en anden Betegnelse, tilmed lagdes der i Datiden ingen Vægt paa disse Titler, og ingen bestemt Titel var slaaet fast. I Flæng anvendtes: comes, marchisus, marchio, princeps, dominus, satrapa.

[3]) Se herom Stykke 78.

[4]) Oprindelig trykt i Bibliothèque de l'École des Chartes XXXI (1870), efter Fundet af et nyt Haandskrift udgivet, med Facsimile af begge Haandskrifter, af Jules Lair: Étude sur la vie et la mort de Guillaume Longue-Épée. 1893. Ogsaa trykt hos Ph. Lauer, Le règne de Louis IV d'Outre-Mer, 1900, 319 ff.

[5]) Dudo 291: hinc forinsecus dealbavit illud; intrinsecus autem depinxit historialiter. En Forstaaelse af dette Udtryk vil man faa ved at sammenholde det med Rodulf Glabers Ord, hvor han klager over at i hans Tid ingen historisk Beretter opstaar: nemo . . post Bedam . . seu Italiæ Paulum, qui historialiter quippiam posteris scriptum misisset (I k. i.). Smlgn. ogsaa hvad Abbed Abbo i Fleury skriver til Pave Gregor (997): denique qualiter Monachorum Legislatoris Benedicti corpus in Galliam translatum sit, quæve in Cisalpinis partibus historialiter gesta habentur, requisistis: cui post quam Historiam patefeci, eam, ut jussistis, Transalpinis legendam dirigere non distuli. Bouquet, Historiens des Gaules et de la France X. 437.

Den samme Hertug sørgede for, at det normanniske Hertugdømmes Historie blev skrevet i det store og indholdsrige Værk af Kanniken Dudo fra Saint-Quentin[1]).

Dudo stammede sikkert fra Vermandois, Normandiets Nabolandskab, og kan vel være født ved Tiden 960; han blev Kannik og til sidst Dekan, Forstander for Kannikerne, ved Kirken og Klostret i St.-Quentin. Dudo fortæller, hvordan han nogle Gange havde været i Sendefærd i Normandie, og at han af Hertug Rikard havde faaet til Belønning nogle gejstlige Beneficier i Pays de Caux. Nogen Tid før Rikards Død (996) rettede Hertugen den mest indtrængende Anmodning til ham om at skrive Normandiets Historie, hvad han efter nogen Betænkelighed gik ind paa[2]). Han havde knap nok begyndt sit Skrift, da han modtog Efterretningen om Rikards Død. Men Hertugens Søn Rikard II og ligeledes hans Halvbroder Grev Rodulf af Ivry tilskyndede varmt Dudo til at fortsætte og fuldføre Arbejdet[3]). Især blev han vejledet og støttet af Grev Rodulf, som ogsaa skaffede ham Hertugens Bekræftelse paa de Beneficier, Faderen havde tilstaaet ham (1015). Dudo lader i den Grad den Tradition, hvormed Rodulf sad inde, eller de Oplysninger, som han skaffede ham, danne Grundlaget for hans Værk, at han kalder Rodulf for den egentlige Beretter[4]), en Udtalelse, hvorpaa man dog ikke bør lægge for stor en Vægt[5]).

Men der var andre Medlemmer af Hertugfamilien, som delte denne Interesse for Historien. Herhen kan vi sikkert regne Hertug Rikard I's Hustru Gunnor, idet Dudo blandt mange i Almindelighed holdte Lovord over hende har de mere særtegnende: hun viste stor Snildhed i verdslige Foretagender, hun var veltalende og bevarede i sin gode Hukommelse en Skat af Minder[6]). Gunnor har sikkert været en baade selvfølende og for Litteratur interesseret Kvinde, hvad der ogsaa fremgaar af Udtalelser af Digteren i Rouen Garnier i hans store satiriske Digte[7]), han forudsætter hende som Læser eller Tilhører sammen med hendes Søn Ærkebisp Robert[8]).

---

[1]) Dudos Værk blev 1619 udgivet af Duchesne i Historiæ Normannorum Scriptores antiqui; 1865 af Jules Lair i Mémoires de la Société des Antiquaires de Normandie, T. XXIII. Caen. Nogle Uddrag findes hos Pertz, Scriptores Rerum German. T. IV.

[2]) Dudo. ed. Lair, 19, 119.

[3]) Om Tidspunktet, da Værket er bleven sluttet, vides intet sikkert. Et til Rikard II rettet Digt (S. 122) viser hen til Tiden før 1026; et Brev i Værkets Indledning til Ærkebisp Adalbero af Laon er ældre end dennes Død 1030 (S. 115 ff. jfr. S. 22).

[4]) Dudo, ed. Lair, 125 (Overskrift): Versus ad comitem Rodulfum, hujus operis relatorem. S. 126: cujus quæ constant libro hoc conscripta relatu ~ digessi attonitus, tremulus, hebes, anxius, anceps.

[5]) For det første ikke, paa Grund af Dudos sædvanlige stærke Udtryk, her ovenikøbet som Overskrift for et Poem, dernæst fordi saadant synes at være Skrivebrug, se saaledes nedenfor om Encomium Emmæ (Stykke 6).

[6]) Dudo 289: permutantibusque civilium forensiumque rerum eventibus cautissimæ . . facundæque ubertatis eloquio modeste pollenti, capacisque memoriæ et recordationis thesauro profusius locupletatæ.

[7]) Det ene Digt er offentliggjort af H. Omont: Satire de Garnier de Rouen, i Annuaire-Bulletin de la Société de l'Histoire de France t. XXXI. (1894) 193—210.

[8]) Satiren begynder saaledes: Rotberto domino subnixo presulis ostro ~ et matri dominæ illius eximiæ ~ Vuarnerius, dubia non spe confisus utrisque ~ nunc et post obitum vivere per Dominum, og den

Velvillie og Hjælp af denne Søn har Dudo sikkert ogsaa stolet paa, siden han lader sit Værk ledsage af et Digt til ham[1]).

Slægtens Interesse for at bevare Mindet om Samtiden kommer endvidere frem hos Gunnors Datters Emma, Æthelreds og Knud den Stores Dronning, der fik en flandersk Gejstlig til at skildre hendes Levnedsløb i det lærerige Skrift »Encomium Emmæ«, hvorom jeg snart skal tale.

Den saaledes paaviste Sans for Historie hos Hertugslægten er den Grundvold, hvorpaa Dudo kan bygge sin Historie. Hans Værk giver desuden Vidnesbyrd om, at der hos Folket har været en rig Tradition at høste af, og at det har forstaaet, hvor lærerig historisk Beretning er. I sin Skildring af Hertug Vilhelms Levned udtaler Dudo, hvordan Hertugens Historie, naar den ofte bliver fortalt, kan opflamme alle, og ikke mindst den Slægt, der nedstammer fra ham, til at stræbe mod Livets højeste Maal[2]).

Naar jeg efter denne Skildring af det litterære Liv i Hertugdømmet i det første Aarhundrede, efter at det er bleven givet til Normannerne, vender mig til de andre franske Provinser, vil der i disse kun være sparsomme historiske Optegnelser at fremdrage. Af Aarbøger findes saa at sige ingen, førend Flodoard 919 begynder at nedskrive Dagens Begivenheder og vedbliver dermed i et halvt Aarhundrede. Flodoards Annaler har vundet den højeste Ros og fortjener det i udmærket Grad, ved deres Paalidelighed og Forfatterens fuldkomne Upartiskhed, ved deres Opmærksomhed for Begivenheder i alle franske Landsdele. Men det vilde være ganske urigtigt at opfatte dem som om de paa nogen Maade gav et udtømmende Billede af Landets almindelige eller af de enkelte Kongers Historie. I min Redegørelse for Dudos Historieskrivning skal jeg belyse dette nærmere.

Efter 966 staar vi atter uden Hjælp af Aarbøger. I 990-Aarene begynder Munken i Reims Richer at forfatte en Krønike, opfordret dertil af sin Lærer Ærkebisp Gerbert; den omfatter Frankrigs Historie i hele det 10de Aarhundrede. Vi maa være erkendtlige for dog at møde en enkelt Historiker fra denne Periode. Men Richers Krønike maa benyttes med største Forsigtighed, idet han baade er skødesløs og partisk, og da han i sin Glæde over det underholdende og i sin Stræben efter æstetisk Virkning meddeler uhjemlede Ting og let fordrejer det virkelig hændte. Værket bringer imidlertid mange Oplysninger, især for Hugo Kapets Tidsalder[3]). Efter den Tid møder os atter en Periode, der er ubetjent af Historikere. »Om Hugo Kapets Efterfølgere har vi ingen historisk Kilde af Betydning«[4]).

---

slutter saaledes: tu, presul, valeas, valeat per tempora cuncta ~ domna, decus regni, lumina clara suis. Det andet Digt begynder saaledes: Rotberto, doctis fulgenti semper alumnis ~ [Warnerius] famulus quicquid amat etc.

[1]) Versus ad Rotbertum Archiepiscopum: Suscipe gesta tui proavi etc. Dudo, ed. Lair, 123—25.

[2]) Dudo 179: . . quatenus historia gestorum ejus sæpissime recitata excitet animos omnium, quin etiam a linea progeniei ipsius descendentium, ad cælestium præmia gaudiorum.

[3]) Richeri historiarum libri IV, ed. G. Waitz. 1877. [4]) Gabriel Monod i Revue Historique Vol. 28, S. 241.

2. Den normanske Historieskrivnings lovtalende Karakter.

Man bør lægge Mærke til, at den normanniske Historieskrivning helt igennem har en lovtalende Karakter — hvad man hidtil ikke har forsømt at fremdrage — men tillige af hvilken Art denne Lovtale er — hvad der endnu ikke ret er bleven indset. De Lovtaler over de normanniske Hertuger, der strømmer ud af Dudos Mund, maa overvælde enhver Læser. Naar Vilhelm eller Rikard I karakteriseres med hundrede rosende Adjektiver, naar de prydes med lige saa mange berømmende Substantiver, har dette jo paa Nutidens Læsere en modsat Virkning af den, Forfatteren sigter imod. Men man maa ogsaa huske paa, i hvilken Grad denne Udtryksmaade er bleven Stil og Manér, en Art litterær Omgangstone, der af dem, som modtog Hyldesten, ikke blev opfattet saaledes, at Ordlyden til Punkt og Prikke gengav den skrivende Forfatters Mening og Dom.

Det er naturligvis en taabelig Skik altid at bruge Superlativer, det er urimeligt at give lokale Forhold i en enkelt Provins Karakter og Betydning som Verdenstildragelser. Det maa dog erindres, at Dudo ikke overdriver hver enkelt Hertugs Betydning paa Bekostning af hans Omgivelser. Tværtimod betones det stærkt, hvordan Hertugen handler i Overensstemmelse med sine Høvdinger og har spurgt sine Mænd om Raad. Betydningen af disse Raadgivere bliver stadig betonet, ikke mindst paa de første Hertugers Tid. Ikke heller lægges der Skjul paa, hvor modløs eller raadvild en saa beundret Hertug som Vilhelm kunde være, indtil hans Høvdinger fik ham til at stole paa egen Kraft.

Kærnepunktet bliver alligevel dette, om Lovtalen er gaaet videre end at se ensidigt paa Personer og Begivenheder, om den ogsaa bringer falske Efterretninger, om den fordrejer Sandheden ved at fortie Kendsgerninger, som vilde vise os Sagen i en helt anden Sammenhæng. Man bør spørge, om det kan paavises, at den lovtalende Mand er forsømmelig, skødesløs og falsk i sin Benyttelse af Kilderne, saa at han omdanner modtagne Efterretninger efter Behag, forvansker Kildernes Ord eller endog frit opdigter Handlinger og Forhold til Gunst for den, han skildrer med saa stor Beundring. Men intet saadant kan godtgøres om Dudo, saaledes som den følgende Fremstilling vil vise.

3. Dudo som Æstetiker.

Foruden at være Lovtaler er Dudo Æstetiker, og dette har givet hans Værk nogle af de Ejendommeligheder, der ikke mindst efter Nutidens Opfattelse af, hvorledes en historisk Beretning bør fremtræde, maa anses for uheldige. Bogen er for det første fuld af Digte, ved hvilke Dudo viser sin Færdighed i at lave latinske Poemer i halvhundrede forskellige Versearter; de fremtræder i Indledningen og i Slutningen af Værket og af hver enkelt af dets fire Bøger, og desuden rundt om i Teksten, de fortsætter ikke og udvider ikke den historiske Beretning, men de udtaler Forfatterens Mening og Ønsker; de henvender sig til Læseren, til de handlende Personer, til Forfatterens Velyndere, til Museme og mange andre Væsener.

Dudos æstetiske Sans viser sig endvidere i, at han lader hver enkelt af de fire Bøger have en enkelt Person til Hovedskikkelse, den kommer frem i hans Bestræbelse for at give Skildringen et dramatisk Liv, i hans stadige Anvendelse af Samtaler og Replikker[1]). Og den samme Side af hans Aands Indhold taler ud af hans blomstrende Sprog, hans kunstfærdige Stil med de mangfoldigt varierede Udtryk, en Uendelighed af Ord og Betegnelser, langt mere hentede fra den klassiske Litteraturs Verden end fra Bibelen i dens latinske Skikkelse. Og det fortjener at bemærkes — og for saa vidt at roses — at Dudo saa at sige aldrig optager hele Sætninger eller Stykker fra andre Forfattere, saaledes som det er saa almindeligt hos Middelalderens Forfattere og uden at vedkommende Benytter anfører det som et Laan. Men netop derfor er det saa vanskeligt at udpege Dudos Kilder. Det har aabenbart været ham om at gøre, at alt, hvad han modtog udefra, fuldstændig gjordes til Del af hans Viden og Tankegang, at ikke noget indflød i hans Tekst, som ikke var præget af Værkets almindelige Aand og Karakter eller stod i Samklang dermed.

Endelig staar det vist ogsaa i Forbindelse med Dudos æstetiske Standpunkt, hans Stræben efter harmonisk Enhed, at han aldrig udtaler sig om, med hvilken forskellig Vished de enkelte Tildragelser kan meddeles, eller om at en Begivenhed ogsaa bliver fortalt paa en forskellig Maade og ud fra en anden Opfattelse.

4. Ejendommeligheder hos Flodoard som Historiker og en Sammenligning med Dudo.

I Aarbøger eller Krøniker fra Normandie har der vel næsten intet været at finde for Dudo. I alt Fald er der intet saadant bleven overleveret til Efterverdenen. Derimod fandtes der i det øvrige Frankrig enkelte Aarbogsoptegnelser, først og fremmest Flodoards Annaler.

Flodoard er den største franske Historiker paa den Tid. I vore Dage prøver man altid Værdien af Efterretninger om Frankerrigets Historie fra 919 til 966, det Tidsrum, hvorover hans Aarbøger spænder, paa denne Kilde, og Flodoards »Reims-Kirkens Historie« har en lignende Betydning for ældre Tider med Hensyn til de Emner, den omhandler; den er skrevet senere end Aarbøgerne, til hvis Optegnelser den støtter sig. Flodoard var Klerk ved Domkirken i Reims og havde Embedet som dens Arkivar. Gejstligheden ved Reims' Ærkesæde havde paa denne Tid en førende Stilling i det politiske Liv og stod i nær Forbindelse med Hoffet, foruden at Reims var vidtkendt som et Lærdommens Sæde. Saaledes havde Flodoard ypperlig Lejlighed til at kunne erfare og optegne vigtige Begivenheder.

Flodoard besad en enestaaende Evne til at skaffe sig Oplysninger om Kendsgerninger og til at afveje Paalideligheden af dem. Hans nylig nævnte Kirkehistorie indeholder i videste Maal Aktstykker eller Referater af saadanne, eller endog blot korte Angivelser af Brevenes Indhold i Registerform. Paa tilsvarende Maade søger

[1]) Om den paa hin Tid raadende Hang til at gøre et historisk Arbejde til et Kunstværk, om Ulyst til at meddele Aarstal se R. Teuffel, Individuelle Persönlichkeitsschilderung in den deutschen Geschichtswerken des 10. u. 11. Jahrhunderts. 1914. 65, 80.

han i sine »Aarbøger« altid at optegne de nøjagtigste Oplysninger, man kan blot studse ved at se, at den samme Mand kan være saa lettroende overfor Mirakler, som skal være hændte, og være saa opmærksomt lyttende til Fortællinger om Vidundere og Jærtegn.

Derimod har Flodoard kun i ringe Grad Evne eller Trang til at sammenbygge det erfarede, saa at Læseren kan naa en Forstaaelse af Begivenheden, se Forbindelse mellem Aarsag og Virkning eller faa Indblik i Tidens Tilstande. Det var Omraader, som laa helt udenfor hans Aands Indhold, han gør end ikke Forsøg paa en Tolkning eller en Opfattelse.

Flodoard giver derfor heller aldrig nogen Karakteristik af de handlende, han tillader sig ikke at knytte et rosende eller dadlende Ord til Omtalen af Personer, eller at lade Vrede over en Misgerning, Beundring for en smuk Bedrift faa Udtryk, han angiver kun sjælden Motiver for en Handling og er sparsom i at nævne Formaal, der sigtes imod.

For at give en Forestilling om, i hvilken Grad det rene Faktum interesserede Flodoard, medens Forstaaelsen af det var ham ligegyldig, skal jeg nævne, at han ved 929 fortæller at »Hertug Hugo og Grev Heribert af Vermandois belejrer Montreuil«. Udgiveren af Flodoards Aarbøger bemærker, at man aldeles ikke kan forklare sig Grunden til denne Belejring (Lauer S. 44, 185). Nu skulde man dog tro, at Flodoard i sin udførlige og mere skildrende »Kirkehistorie« vilde have givet Oplysninger om hvad der gav Anledning til dette Togt, men her staar igen det samme nøgne Faktum gengivet uforklaret (IV. 22; Pertz, Scriptores XIII. 579).

Flodoard nedskriver Begivenheden, naar den kommer til hans Kundskab, dog kan man se, at han stundom sammenfatter en Optegnelse fra et tidligere Aar med noget senere hændt. Som Regel staar dog hver Optegnelse for sig, spiddet paa en Naal, uden at en ordnende Forstaaelse gør sig gældende. Derfor er hans Aarbøger, betragtet som litterært Arbejde, ganske ulæselige, og de danner ved deres hele spredte, mosaikagtige Bygning den mærkeligste Modsætning til hvad Flodoards Forgænger i denne Art af historisk Virksomhed Ærkebisp Hincmar af Reims (død 882) ydede for et lidt ældre Tidsrum (861—882). Hincmars sandfærdige Aarbøger giver en flydende Fortælling, der samler de enkelte Aars Begivenheder til en afrundet Fremstilling, hvori det i Følge Udviklingens Lov sammenhørende betones. Af det meddelte ser man Forfatterens Standpunkt, hans Skøn og Dom, hans Opfattelse af Stat og Kirke, uden at han derved har hildet Læserens Forstaaelse og Indsigt[1]).

Som Følge af de nævnte Ejendommeligheder hos Flodoard bliver det ofte en ren Gaadegætning om en Optegnelse hos ham har den Betydning, vi formoder, eller den lige stik modsatte. Man vil kunne overbevise sig derom blot ved at læse følgende Linier og deres Tolkning: *940. Hugo et Heribertus, locuti cum quibusdam Lothariensibus.* Lauer: det mest sandsynlige er, at Lothringerne vist vilde slutte sig til den franske Konge. Dümmler: de vilde vist forbinde sig med Oprørerne mod ham.

[1]) Wattenbach, Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter, 6. Aufl., I. 295 f.

Flodoard har i Reims-Kirkens Historie IV. 28 de selv samme Ord, uden Fortolkning. — Flodoard 941 i. f.: *Hugo et Heribertus, Willelmus et Arnulfus simul locuti sunt.* Kalckstein: Hertug Vilhelm af Normandie slutter sig til Kongens Fjender. Lauer: Vilhelm staar paa Kongens Side. I Reims-Kirkens Historie har Flodoard intet herom[1]).

Paa Grund af Flodoards Berettemaade overraskes vi jævnlig ved Angivelser hos ham; vi maatte tro, at en Indledning til det fortalte eller dets Foranledning maatte være omtalt tidligere. Vi faar til Eksempel først at vide, at Byen Evreux var bleven underlagt Hertug Hugo, da senere Kong Ludvig har erobret Byen og vægrer sig ved at give de Gisler tilbage, han har taget af den (944 i. f.). Ret karakteristiske for Flodoard er derfor de af ham ofte anvendte Plusquamperfekter, der sigter til noget forudgaaet, men af ham ikke omtalt, *923: qui eis [Nordmannis] latitudinem terræ pollicitus fuerat*; det har ikke været nævnt. *939: Heribertus per Veromandinsem pagum messem eorum qui se reliquerant vel quibus Hugo ipsam terram dederat colligens.* Der er ikke sagt noget tidligere herom. Ikke mindst vil Læseren føle Savnet af den logiske Forbindelse i Flodoards Fremstilling ved hans Omtale af de mange og afgørende Nederlag, som Normannerne skal have lidt, eftersom Følgen dog stadig bliver, at der skal betales Danegæld til dem, eller at nye Landsdele afstaas til dem.

Men paa samme Maade, som man i Flodoards Tekst kan savne noget forudgaaende, vil man jævnlig have den Skuffelse, at der mangler Oplysning om noget følgende. Vi Mennesker har nu engang Interesse af at se, hvordan noget udvikler sig, og hvilke Følger det har. Saaledes fortælles det, at Kong Ludvig fører Grev Arnulf af Flandern og ligeledes Herluin af Montreuil, der hidtil har været Arnulfs arge Fjende, med sig til Rouen (944 i. f.), medens en Forklaring af dette forandrede Forhold ikke gives; desuden undres man over, at det ikke nævnes, at Herluin bliver dræbt af Normannerne, hvad vi kan læse hos Dudo og hvad der stemmer med, at det ved en senere Angivelse hos Flodoard antydes, at han er død. Ved Aar 945 meddeler Flodoard, at en Søn af Kong Ludvig og to Bisper maa lades tilbage i Rouen som Gisler; af Dudo faar vi at vide, at Sønnen døde i Rouen[2]), og at der paa denne Tid blev tilsagt Normandiet fuldkommen Uafhængighed; den første Angivelse er sikker, og den anden har al Sandsynlighed for sig.

Paa den her skildrede Egenart af Flodoards Aarbøger har man alt for lidt været opmærksom, og dog maa den haves for Øje, naar man vil benytte disse som Værdimaaler overfor Dudo, hvad der stadig sker. Det er forbausende at læse, hvor sikkert Historikerne kan tro, at der paa dette Grundlag kan fældes en Dom over Dudo. Med hvilken Haan omtaler saaledes ikke en Historiker som Le Prévost Dudos Fortælling om at Hertug Vilhelm skulde have haft det Forsæt at gaa i Kloster! »Den Slags Munke-Noveller faar ulykkeligvis af den upartiske Flodoard et

[1]) Lauer, Louis IV. 56, 74 Anm. 3. Dümmler, Otto der Grosze 105 f. Kalckstein, Geschichte des französischen Königtums unter den ersten Capetingern 231.

[2]) Dudo 247 jfr. Widukind II. 39: ibi et mortuus est. Ligeledes to Epitafier: ibi finiit . . clausus moritur, Lauer, Louis IV. 136, 314.

kraftigt Dementi, idet han viser os Vilhelm i dette Aar (940) mere end nogensinde optaget af Krigerlivet og som Deltager i et Tog mod Reims« (Orderic Vitalis II 361). Dette sidste kan dog vel intet bevise om hvad der var Vilhelms inderste Ønske, og »ulykkeligvis« fik den af Le Prévost udtalte Dom det kraftigste Dementi ved det senere fundne, ved Vilhelms Død (942) skrevne Digt, der fortæller om Vilhelms Forsæt at blive Munk.

Som andre Eksempler paa, hvor fuldstændigt Historikerne bøjer sig for Flodoards Ord, kan jeg nævne følgende. Naar en Hedning tvinger Drengen Rikard til at forlade Kristendommen, er denne ogsaa bleven overbevisningstro Hedning. Naar Flodoard ikke benævner den Høvding Harald, der stævner Kong Ludvig til et Møde, med Titlen Konge, saa var det ikke Harald Blaatand. Dudo omtaler, at Chartres brændte (962), men Flodoard véd intet derom, og derfor maatte man have Grund til at tro, at det var Snak og Opdigtelse — denne Antagelse behøver jeg ikke at gætte paa, thi den er fremsat[1]), — heldigt er det da, at vi har en Optegnelse om Branden i en gammel Kilde[2]).

Af det paaviste vil det fremgaa, hvilken fuldkommen Modsætning de to Forfatter-Personligheder udgør. Flodoard er den strænge Overholder af Tidsfølgen, medens Dudo lader sig lede ved den af Aarsag og Virkning givne Sammenhæng. Flodoard skrider frem efter Aar og Dag, han ser sjælden tilbage eller hen mod det kommende, Dudo er saa karrig med Aarstal, at der i hele hans Værk kun findes fire[3]), han ynder Tidsafstande af mere ubestemt Vidde (*lustrum, æra*). Flodoard har kun lidt om Aarsag og Virkning, endnu mindre om Motiver, medens Dudo altid kender saadanne. Flodoard skildrer aldrig Personligheder, medens Dudo netop ønsker at gruppere Begivenhederne om Enkeltmand. Det lykkes aldrig Dudo at give en Skikkelse Særpræg, stadig anvender han Superlativer, og han kender kun godt og ondt, ingen af de Nuancer, som altid er tilstede. Denne Malemaade er altfor grov og skrigende til at den kan behage, derfor ser vi da ogsaa Vilhelm af Jumièges tage Afstand fra den, selv om ogsaa han af Nutidens Forskere faar Dadel for Overdrivelser i sin Karakteristik. Men Dudo ejer ikke desto mindre en udmærket Evne til at skildre ulige Standpunkter, han kan ypperligt fremstille en Forhandlings Gang, ligesom de Replikker, han lægger de handlende i Munden, kan være fortræffeligt formede og virke saa slaaende, at de huskes og ofte citeres. Hos Flodoard finder man aldrig en Replik.

I én Henseende danner Dudo en mærkelig Modsætning ikke blot til Flodoard, men til Flertallet af Historikere i Middelalderen. Hos disse løber Fortællinger om et sket Mirakel jævnlig ind i Beretningen. Flodoard er et karakteristisk Eksempel herpaa. Midt i den nøgterne Opregning af Krigsbegivenheder eller skete politiske

[1]) F. Lot, Les derniers Carolingiens 351: l'incendie de Chartres pouvait sembler de prime abord une invention de l'historien normand etc., gentaget af Prentout, Dudon 385; begge viser Rigtigheden af Dudos Angivelse.

[2]) Cartulaire de Notre-Dame de Chartres III. 150.

[3]) Dudo 151 (876), 170 (912), 209 (943), 299 (996).

Forhandlinger dukker pludselig frem nogle Linier om en vidunderlig Hændelse, ofte sket hos den Almue, der i øvrigt ligger udenfor hans Synskres. I Dudos store Værk, hvor et kristeligt eller et teologisk Standpunkt ofte saa stærkt træder frem, ligesom Virkningen af en Bøn til Gud ofte findes omtalt, er ikke en eneste Gang en mirakuløs Handling nævnt.

5. Dudos Kilder. Hans Sandfærdighed.

Vi gaar derefter over til at undersøge, om nedskrevne Kilder har tjent Dudo til Vejledning. En af Dudos Kilder maa det sikkert antages, at Sørgesangen ved Hertug Vilhelms Død har været. Dette Digts Indhold stemmer fuldstændig med Dudos Skildring af Vilhelms Virksomhed og Begivenhederne ved hans Død. Paa den anden Side vil det næppe være muligt at godtgøre dette ved at henvise til laante Udtryk eller en fra Digtet overtaget Vending.

Hvad Flodoards Annaler angaar, er det karakteristisk, at ligesom der er Lærde, der bestemt hævder at Dudo har kendt og benyttet dem[1]), er der andre, der ligesaa afgjort ikke har kunnet finde Spor deraf[2]). Benyttelsen maa altsaa sikkert ikke fremtræde paa nogen tydelig Maade[3]). Det forekommer mig nu, at man ofte forveksler en Forfatters umiddelbare Benyttelse af en Kilde, under Udarbejdelsen af sit Manuskript, med den Kundskab til en Kilde, der alene bestaar i, at han engang har set og læst den. Her maa det nu for det første erindres, at Flodoards Aarbøger, med deres tørre Opregning og ringe Evne til at fængsle, var paa hin Tid og længe derefter meget lidt kendte og Afskrifter af dem sjældne[4]). Nu har man ganske vist sagt, at de tre Manuskripter af Flodoards Annaler, som senere fandtes i Normandiets Samlinger, utvivlsomt maa hidledes fra et nu tabt Manuskript, som skal have været udført i Fécamp i Tiden mellem 1001 og 1028, da Vilhelm af Dijon ledede Klostret, men fuldt bevist er dette dog ikke[5]). Men selv om der i Fécamp

[1]) H. Prentout, Étude critique sur Dudon de Saint-Quentin 27, 329. Lauer i Udgaven af Flodoard S. LVIII.

[2]) E. Dümmler i Forschungen zur deutschen Geschichte VI. 363. G. Monod, Revue Historique XXVIII. 268: Dudon n'a pas connu de sources écrites. J. Lair, Dudon 26.

[3]) Et Sted, der i Følge H. Prentout (Dudon, S. 329) skal vise, at Dudo har benyttet Flodoard og vilkaarlig har fordrejet hans Beretning, skal være følgende. Flodoard 942: revertente rege, Remensis dioceseos episcopi ad eum veniunt, et ipse Rodulfum quoque Laudunensem recepit, ac suum eidem restituit episcopium, Dudo, S. 199: Willelmus . . rege exercituque suo Laudunensi pago relicto, Laudunum Clavatum . . petivit, antecedente episcoporum Franciscæ gentis choro. Quem omnis clerus Laudunensis sedis omnisque populus cum ingenti apparatu monastico, cum episcopis præpollentibus reverenter suscepit. Kong Ludvig og Hertug Vilhelm vender hjem efter Mødet med Kong Otto, Kongen bliver modtaget af Bisperne i Reims' Stift, deriblandt Bispen i Laon, fortæller Flodoard, Vilhelm forlader Kongen i Landet omkring Laon — beretter Dudo — drager med Bisperne i Reims Stift til Laon, hvor Gejstlighed og Bisper hilser ham velkommen, og han staar Fadder til Ludvigs Søn. Den ene Beretning udfylder den anden. Kongen er ikke tilstede ved Daaben, han lader Bisperne forestaa den hellige Handling, netop paa samme Maade var det jo sket, da Hertug Vilhelm lod sin Søn Rikard døbe.

[4]) Se Udgaven af Flodoard ved Lauer S. XXIX. Samlgn. dog Bédier, Les légendes épiques II. 431.

[5]) Manuskriptet E er fra 13de Aarh., og det var i 15de Aarh. paa Mont St. Michel, Manuskript D, skrevet i 11te Aarh., ses i det 13de Aarh. at have været i Chartres Bispedømme. Man. C er fra Tiden 1000—1050

fandtes et Manuskript af Flodoard paa Vilhelms Tid, bliver det jo et Spørgsmaal, om det var her paa de Tidspunkter, da Dudo besøgte Normandie.

Imidlertid skal det ikke bestrides, at Dudo engang kan have set og læst Flodoards Aarbøger. Her skal kun hævdes, at Dudos Værk ikke paa noget enkelt Sted viser, at han har benyttet det som Kilde, lige saa lidt som vi ser, at han har taget Afstand fra en Efterretning eller Opfattelse, som Flodoard har fremsat. Hvis Dudo havde Flodoards Bog liggende for sig, kan man f. Eks. ikke forstaa, at han, ved at fortælle om den samme Begivenhed som Flodoard, kan gøre sig skyldig i en saa grov Fejl som den stadig at kalde den tyske Konge Henrik i Stedet for Otto (Dudo S. 194 ff.). Hvis Dudo havde en saadan Aarbog til Hjælp, vilde han da virkelig have ladet sit Arbejde fremtræde blottet for Tidsangivelser? Det er da heller ikke muligt at paavise, at Dudo har benyttet Optegnelser i andre Aarbøger. Henri Prentout har ganske vist ment at kunne godtgøre enkelte saadanne Laan[1]), men han er bleven imødegaaet af René Poupardin[2]). I den paaberaabte Kilde vilde Dudo saaledes ikke kunne finde den Dato for Biskop Immos Død, som han opgiver; en lokal Tradition kan her lige saa vel have været Dudos Kilde.

Man maa for at fælde en retfærdig Dom huske paa, overfor hvor store Vanskeligheder Dudo stod. Her var sikkert ingen eller saare sparsomme Annaloptegnelser at bygge paa, af Krøniker fandtes vel ingen, i alt Fald er ingen os bekendte, Ejendomsbreve eller andre Diplomer var meget lidt i Brug, Dudos nærmeste Kilde maatte være den Tradition, som han forefandt i Normandiets forskellige Landskaber eller i Nabolandene. Fremfor alt byggede han dog paa de Skildringer, som Rollos Sønnesøn og dennes nære Slægt meddelte ham.

En vis Prøve paa, med hvor stor Omhu en Forfatter har søgt at sætte sig ind i det i Fortiden virkelig foregaaede, vil man have ved at se, i hvilken Grad han har forstaaet at knytte Begivenheder til bestemte Lokaliteter og har havt Kundskab om disses geografiske Egenart. Netop fordi man ellers bebrejder Dudo hans svulmende Ord og høje Svæven, er det værdt at lægge Mærke til, hvorledes hans Arbejde giver Vidnesbyrd om hans gode Kendskab til det normanniske Land. Vi finder saaledes omtalt af ham en halv Snes af Normandiets ofte ubetydelige Vandløb[3]),

---

og bevaredes i Fécamp i det 15—16de Aarh.; der er i det 12te Aarh. i Haandskriftet skrevet en Bøn, med ledsagende Noder, til St. Taurinus, den første Biskop i Evreux. Men denne Helgen æredes paa adskillige Steder udenfor Fécamp og Normandie, og Musik øvedes i mange af de af Vilhelm af Dijon i Frankrig og andre Lande reformerede Klostre. Se iøvrigt de meget skarpsindige Undersøgelser af Ph. Lauer i Udgaven af Flodoard og i Mélanges d'archéologie et d'histoire (École franç. de Rome) 1898.

[1]) Til Eksempel skal anføres: Bønder i Landskaber omkring Seine griber ved Tiden 910 til Vaaben mod Rollo, og denne tilintetgør dem aldeles. Dudo skal have taget dette af en Beretning hos Prudentius ved Aar 859 om at Bønder mellem Loire og Seine rejser sig mod de Danske, hvorpaa Frankernes egne Stormænd slaar Bønderne ned (S. 190).

[2]) Prentout, Dudon 27 ff. Poupardin, i Le Moyen âge 2. serie XIX. 409 ff.

[3]) Dudo 154, 165: Othura (Eure), 166, 254: Andella, 168, 189: Epta, 185: Coysnon, 189: Risla, 239: Diva, 271: Helna (Eaulne), 272: Deppa (nu Béthune).

han er ikke blot velkendt med de topografiske Forhold i Rouen[1]) og ved Seinens Løb[2]), han bringer os Navne paa Landsbyer, Skove og andre Lokaliteter rundt om i Normandie[3]). Det samme kommer frem ved hans Skildringer af Felttog og Tildragelser udenfor dette Lands Grænser; han opgiver Navne paa Ejendomme, Godser og ofte ret ubetydelige Punkter[4]).

Lignende Iagttagelser vil man kunne gøre ved hans Omtale af de handlende Personer, ogsaa her stræber han efter bestemte Angivelser. Flere af de nævnte Mænd forekommer kun ved en enkelt Lejlighed[5]) eller har ingen Betydning for det berettede, nogle Gange er det rent underordnede Betjente eller menige Krigere, som han dog mener det er værdt at angive[6]).

En Uret, som man har gjort sig skyldig i overfor Dudo, er endvidere den, at man ikke har sørget for at faa den udgivne Tekst rettet for adskillige af de Fejl, som findes i den og som ikke skyldes Forfatteren. Ved at være opmærksom paa hans Sprogs Egenart og paa Parallelsteder i Værket vil sikkert en Del Ændringer kunne foretages. Jules Lairs Udgave af Dudo var omhyggelig og smuk, og den bragte, i Forbindelse med Lairs fortræffelige Undersøgelser, et overordentligt Fremskridt i Studiet af Dudo og i Kendskabet til Normandiets ældste Historie. Men der staar endnu adskilligt tilbage at forbedre. For en Del nødvendige Rettelser vil der blive redegjort i mine Undersøgelser i det følgende.

Mine Rettelser er følgende:

Dudo 130: illosque ... putantes placare, læs: Deosque. — 132: Lunx urbem, quæ Luna dicitur ... congressi, læs: Tusciæ urbem; jfr. min Undersøgelse i Hist. Tidsskr. 9. R. III. 162, Vidensk. Selskabs Oversigt 1922—23, 115 f., smlgn. Roman de Rou v. 478: Lune estoit cite de Toscane. — 171: bannum (id est interdictum) misit, quod est prohibitio, læs: quo prohibuit, se Stykke 68. — 183: hujus namque inæstimatæ opinionis, læs: inexspectatæ offensionis, se St. 20. — 194: Baionis mons, læs: Balonis mons, se St. 24. — 195: quemdam Tetgerum, tyronem

[1]) Dudo 153: porta cui innexa est ecclesia S. Martini (St. Martin-du-Pont), 170 jfr. 256: in suburbio civitatis monasterium S. Petri, . . in quo recubabat . . Audoenus, 236, 255: porta Belvacensium.

[2]) Dudo 152: capella S. Vedasti (i Brotonne Skoven, diciturque ille locus ad Sanctam Hameltrudem ab incolis), 154: ad Archas usque quæ As Dans dicitur (les Damps ved Pont de l'Arche), 155: ecclesia S. Germani (ved Louviers, jfr. Lot i Le Moyen âge VIII 465 ff.), 191: ad Pratum-Belli (Pré de la Bataille, ved Rouen), 275: ad casas Hermentrudis villæ (Ementruville). — Syd for Normandiets Grænse): 277, 281: Givoldi fossa (Jeufosse), 156: Metlendis (Meulan).

[3]) Dudo 168, 246: ad Sanctum Clerum (St. Clair-sur-Epte), 172: Longapetentis villa (Longpaon), 192: in loco qui dicitur Leons (Skoven Lions), 194: Baionis mons, se herom Stykke 24, 220: ad villam quæ dicitur Chevilei (Quévilly), 239: littora Salinæ Corbonis (ved Dive), 261: ad silvam quæ dicitur Maliforaminis (Maupertuis).

[4]) Dudo 150: fluvius Almera (Pertz II 349: stagnum Aelmere, senere Zuydersøen), 161: usque ad Clarum-Montem (Clermont), Stampas adiens (Étampes, Seine-et-Marne) Vilemetz (Villemeux ved Dreux), 164: Leugæ (ved Chartres), 196: in loco super Mosam qui dicitur Veusegus (Visé ved Maas), 207: Corbeiæ rivulus (Corbie, ved La Bresle), 231, 233: Bernhard af Senlis besidder Codiciacum (Coucy), Torotense et Crethellense castrum (Thoury, Creil), 234: in vico juxta Compendium (Compiègne) quæ dicitur Crux.

[5]) 195: Tetgerus, Høvding for Huskarlene, 246: Gislerne Hildierus, Biskop af Beauvais, Guido, Biskop af Soissons.

[6]) 218: Huskarlen Fulcard, 272: Jægeren Walter, 274: Krigeren Ricardulus.

domus suæ principem, læs: tyronum, se St. 24. — 219: Bothonem domus suæ militiæ palma majorem et præcipuum, læs: palmam eller palmæ, jfr. 187: militiæque palma in domo mea fruemini, 204: si primi gratia mea militiæque palma, majoreque honore et præcellente in domo mea frui vultis. — 230: puerilis delectationis studio memoralis scientiæ, puer Ricardus, ved at flytte Kommaet tilbage efter studio faas den rette Mening. — 241: aliquid novum exagitat, læs: excogitat. — 289: prohibitæ copulationis foedere, læs: perhibitæ, se St. 45.

6. Encomium Emmæ.

Som Dudos Værk skyldes Hertug Rikards Interesse for Historie, er et andet historisk Arbejde bleven skrevet paa Tilskyndelse af hans Datter. Det angaar vel mest Englands og Danmarks Historie, men det berører stærkt Normandie, og det belyser Hertugslægtens historiske Sans. I Aand og Tone staar det Dudos Værk saa nær, at det bør medtages i denne Fremstilling. Emma, Rikard I's Datter, blev gift med Kong Æthelred; senere med Knud den Store. En Munk i de to sammenhørende Klostre St. Bertin og St. Omer (Depart. Pas de Calais) fik af hende det Hverv at skrive Beretningen om hendes og Kong Knuds Skæbne. Han har uden Tvivl lært Dronningen at kende under hendes Ophold i Egnen ved Brygge (1037—40) og kalder sig hendes Tjener; om Emmas Andel i Bogens Tilblivelse og Medvirken ved Affattelsen udtaler han klare Ord[1]).

Dette Værk[2]) blev tidligere betegnet som *Encomium Emmæ*, medens man i den nyeste Tid har ombyttet Navnet og kaldt det *Gesta Cnutonis Regis*, saaledes som det med en Haand fra 14—15 Aarh.[3]) er bleven kaldt i det bevarede Hoved-Haandskrift. Det forekommer mig, at den tidligere Titel var rigtigere. Værket er delt i 3 Bøger, af hvilke de første skildrer, hvorledes Kong Svend og de Danske blev Herrer i England, Kong Knud nævnes ikke før i det sidste Kapitel (k. 6), hans Historie skildres derpaa i anden Bogs 23 Kapitler, fra det 17de ogsaa Dronning Emmas og Børnenes, den sidste Bog omhandler udelukkende Emma i hendes Enkestand (k. 1—13). Allerede heraf vil det ses, hvilken Hovedrolle Emma indtager. Forfatteren har desuden ved sin indledende første Bog villet belyse hendes kommende Stilling som den danske Erobrers Dronning, i »Prologus«, der er henvendt til Dronningen, erklærer han, at han vil skrive til hendes Ære, da hendes Dyd straaler saa klart som Dagslyset[4]), uden at han dog vil i nogen Henseende afvige fra Sandheden, som en

[1]) Prologus: ego servus tuus . . Qua ex re mihi etiam, ut precipis, memoriam rerum gestarum, rerum, inquam, tuo tuorumque honori attinentium, litteris meis posteritati mandare gestio . . de his, quæ mihi a te, domina regina, præcepta sunt. — Argumentum: . . cum non modo ad eius gloriam seribatur, verum etiam eius maximam videatur optinere partem. III. 6: qua in re rogo te, domina, ne requiras amplius quam hoc, quod tibi parcendo breviter dicturi sumus.

[2]) Udgivet af Duchesne, Historiæ Normannorum Scriptores; Migne, Patrologia latina, Bd. 141; Langebek, Scriptores Rer. Danicarum II; Pertz, Scriptores XIX; Scriptores minores historiæ Danicæ II, ed. M. Cl. Gertz. 1918—20.

[3]) Jfr. Gertz l. c. II. 378.

[4]) Uirtus tua preminet omnibus . . ipso solis iubare clarius lucet . . Te igitur erga me adeo bene meritam magnifacio.

Historiker alene bør følge[1]). I det følgende »Argumentum«, der er rettet til Læseren, redegør han for Værkets Indhold og hævder, at det fra først til sidst angaar Dronningen og overalt bringer hendes Ros[2]). Han slutter med de Linier, at Læseren vil indse, at Bogens Indhold svarer til denne Ros over hende[3]). Der kan vist derfor ikke være Tvivl om, at Titlen bør indeholde Dronningens Navn, og at »Encomium« gengiver Forfatterens Formaal med sit Arbejde, ligesom denne Titel vilde betegne Bogens Plads indenfor den lovtalende Historieskrivning.

Vi staar altsaa overfor et historisk Arbejde af lignende Natur som det, Emmas Søskende modtog fra Dudos Haand[4]). Det har faaet en Lovtales Form, men dets Forfatter hævder, at han paa intet Sted er veget bort fra Sandheden. Og atter her har Nutidens Kritikere i ringe Grad forstaaet, at denne Art Historieskrivning i Virkeligheden kan give et fuldkommen brugbart Materiale, og at Stoffet er godt nok, selv om den Farve, som er paasat det, maa modtage nogen Ændring og Lys og Skygge falde lidt anderledes.

Ser man bort fra den lovprisende Tone, kan Værkets Fortælling og Meddelelser ikke paa Forhaand angribes som usandfærdige, tværtimod giver det en Række Oplysninger, som ikke kendes andenstedsfra og som der ikke er Grund til at anfægte, det er derfor en kærkommen Kilde, for hvis Efterretninger man ogsaa synes mere og mere at bøje sig.

Man har især søgt at stemple »Encomium« for Usandfærdighed ved at henvise til, hvordan det betegner Emma, uagtet hun vitterligt nok var Enke efter Kong Æthelred og havde født ham flere Børn, som en ung Pige, *virgo*, og hvordan det fremstiller de to Sønner Alfred og Edvard (Bekender), som hun havde i sit Ægteskab med Æthelred, som om de havde Kong Knud til Fader, men var født senere end de to Børn, som hun havde født Knud, Hardeknud og Gunhild[5]). Hvis dette virkelig var Tilfældet, maa hendes Historiker siges at have gjort sig skyldig i en

---

[1]) Unde historico magnopere cauendum esse censeo, ne ueritati quibusdam falso interpositis contra eundo nomen etiam perdat, quod uidetur habere ex officio.

[2]) Quis autem hic neget laudibus reginæ hunc per omnia respondere codicem, cum . . eius maximam uideatur optinere partem . . laus reginæ claret in primis, in mediis uiget, in ultimis inuenitur omnemque prorsus codicis summam complectitur.

[3]) O lector . . intelliges huius libelli seriem per omnia reginæ Emmæ laudibus respondere.

[4]) Ved Tiden 1220 skrev en normannisk Trouver det store Digt paa tyve Tusind Verslinier om den nylig afdøde højtfortjente Marsk og Rigsstyrer Vilhelm af Striguil. Familien havde bestilt Digtet, og Hovedhjemlen for Beretningen var Vilhelms Ven og Vaabenfælle Jean d'Erlée. Emm. Wahlberg (Millénaire Normand, 1911) har sammenstillet Grev Rodulf af Ivrys Forhold til Dudo med Jean d'Erlée's til hin Trouver. Denne Sammenligning forekommer mig slaaende. Digtet er som bekendt et fremragende historisk Arbejde, sandfærdigt og i sin Skildring ypperligt. »Telle œuvre écrite sur commande et dûment payée — comme, par exemple, l'Histoire de Guillaume Le Maréchal — n'en est pas moins considérée comme une source historique de tout premier ordre. Certes je ne revendique pas cet honneur-là pour la chronique du doyen de Saint-Quentin. D'un autre coté, il ne faut pas pousser la critique à l'excés etc.«

[5]) Om Beskyldningerne mod Encomium se bl. a. E. A. Freeman i English Hist. Review III. 1888, 688; Diction. Nat. Biogr., Emma.

grov Forvanskning af de sande Forhold, som maatte være ham fuldt bekendte. Men er denne Beskyldning rigtig?

Emma var i Foraaret 1002 bleven gift med Æthelred, der da var Enkemand efter Ælfgifa, som havde født ham 10 Børn. Nogle Maaneder efter Bryllupet viste Æthelred sit blodige Sind og sine Følelser overfor de Danske ved at lade alle Danske i England udenfor Danelagen overfalde og dræbe paa Sct. Briccii Dag (13de Nov.). Dette var en ejendommelig Modtagelseshilsen for en Prinsesse af dansk Herkomst. Hendes Husbond var udygtig som Styrer af sit Land, uheldig i sine Krige, han var upaalidelig som Ægtemand og holdt Friller, foruden at han viste Dronning Emma liden Agtelse[1]). Det er vel intet Under, at Emma, der var en kraftig og ærekær Kvinde, og som efter Æthelreds Død vandt en saa betydelig Ægtefælle som Kong Knud, havde lidet tilovers for sin første Husbonde, og at derfor hendes Historieskriver var i fuld Overensstemmelse med hendes eget Ønske, naar han omtalte Æthelred saa lidt som muligt eller slet ikke. Men enhver, der læser »Encomium«, maa dog kunne forstaa, at som »en berømt Dronning« kan en ung, normannisk Pige ikke være betegnet, og Kong Knud frier til hende *utpote regina famosa* (II. 17)[2]), i »Argumentum« læses: *nunquam bellandi finis, nisi tandem hujus nobilissimæ reginæ jugali copula potiretur.* Knud sender nogle Mænd paa Bejlerfærd *ad dominam*, og *domina Emma, mulierum nobilissima, fit conjux regis fortissimi Cnutonis.* Saaledes er her med Villie benyttet *domina*, der ikke passer paa en ung Pige, Ordet *puella* er undgaaet (medens *mulier* er anvendt); om en ung Piges Haand anholder man desuden hos Forældrene, man henvender sig ikke direkte til hende.

Men saa staa der i en efterfølgende Sætning Ordet *virgo*, hvorover man især har forarget sig. Emma forlanger nemlig, at kun Sønner, som hun føder Knud, og ikke de, Kongen havde af en tidligere Forbindelse, skulde arve England, og om Knud og Emma hedder det saa: *placuit ergo regi uerbum virginis et iusiurando facto uirgini placuit uoluntas regis.* Grebet af oratorisk Løftelse er Forfatteren kommen til at benytte *virgo* for Bogstavrimenes Skyld. Men i klassisk Latin kan man finde baade hos Digtere og Prasaforfattere *virgo* i Betydning af en ung Kvinde, uanset om hun var Hustru eller som ugift havde Børn, og dette forekommer ogsaa i Middelalderens Sprog[3]). Og at Emma, uagtet hun havde været gift med Æthelred i 12 Aar

---

[1]) Vilhelm af Malmesbury, Gesta Regum II §. 166 jfr. Ricardus de Cirencestria II. 143.

[2]) I den danske Udgave i Scriptores Minores lyder Stedet saaledes: Inuenta est uero hec imperialis sponsa in confinitate Galliæ et præcipue in Normandensi regione, stirpe et opibus ditissima, set tamen pulchritudinis et prudentiæ delectamine omnium eius temporis mulierum prestantissima, utpote regina [Saba] famosa. Naar Udgiveren Professor Gertz ved det kritiske Indskud fortolker Udtrykket som sigtende til den af Bibelen omtalte Dronning, der besøgte Kong Salomo, anser jeg denne Tydning for forfejlet. Forfatteren maatte ved et eller andet Vink have antydet, at han tænkte paa hin Oldtids Dronning i et fjernt Land. Her er Tale om den samme »regina«, som Skriftet stadig omhandler. Stedet er da heller ikke hidtil forstaaet paa anden Maade.

[3]) Vi finder virgo anvendt paa denne Maade af Digterne, saaledes om Medea, der myrder sine Børn, om Penthesilea, hvor hun fremstilles som Achilles' Frille. om Minos' Hustru Pasiphae; det træffes i denne

og havde født ham flere Børn, endnu var ungdommelig, viste hun ved at føde Knud en Søn og en Datter.

Man siger endvidere, at »Encomium« skildrer Emmas Børn af første Ægteskab som om de var hendes og Kong Knuds Børn, om end yngre af Aar end Hardeknud og Gunhild. Skriftet nævner dog Alfred udelukkende som Emmas Søn, Edvard ligesaa (III. 3, 6), intetsteds staar der, at de skyldte Kong Knud Livet[1]), og under »Børn« maa dog vel ogsaa »Stifbørn« kunne indbefattes; det siges ikke heller, at de var fødte senere end Hardeknud, medens der netop er en Antydning af det modsatte, idet det umiddelbart efter Omtalen af Hardeknuds Fødsel fortælles, at de andre Ædelinge — thi *liberates filii* maa vel dække det angelsaksiske Æthelinge (Prinser) — bleve sendte til Opdragelse i Normandie[2]).

Saaledes er de mod Forfatteren rettede Beskyldninger ubegrundede, og det gælder om »Encomium« som overfor Dudos Værk, at Forstaaelsen af dets Ejendommelighed forøger Tilliden til dets Sandfærdighed[3]).

KAPITEL II.

Historieskrivning i Vilhelm Erobrerens Tidsalder.

7. Vilhelm af Jumièges og Vilhelm af Poitiers.

Der er os intet bekendt om at Rikard III og hans Broder Robert havde særlig Interesse for Historieskrivning — deres Styrelse af Landet varede jo knap 10 Aar, og begge døde unge. Derimod har vi om Vilhelm Erobreren klare Vidnesbyrd om, at han forstod, hvor lærerigt det var for Folket, at det kendte sin egen Fortid, og hvor nødvendigt det var for Fyrsterne, at der nedskreves Beretninger om de skete Begivenheder. Dette har sat Frugt i en Litteratur af den righoldigste Art.

Betydning hos Curtius, Justinus og Tertullian, endvidere i flere Kilder fra Middelalderen. Jfr. Forcellini, Lexicon totius latinitatis; Georges, Lateinisches Handwörterbuch, Ducange, Glossarium.

[1]) III. i: Emma . . dolens de domini sui morte amara, et sollicita pro filiorum absentia. Namque unus eorum, Hardecnuto scilicet, quem pater regem Danorum constituit, suo morabatur in regno, duo vero alii, in Normannicæ finibus ad nutriendum traditi, cum proquinquo suo degebant Rotberto . . . Abnegat archiepiscopus, sub iureiurando asserens, se neminem alium, filiis reginæ Emmæ viventibus, laudare vel benedicere: Hos meæ fidei Cnuto commisit . . .

[2]) II. 19: non multo post . . filium peperit nobilissima regina. Cujus cum uterque parens intima atque ut ita dicam singulari gauderet dilectione, alios uero liberales filios educandos direxerunt Normanniæ, istum hic retinente sibi, utpote futurum heredem regni.

[3]) Om Dronning Emmas boglige Sans kan følgende erindres: magnum psalterium variis picturis decoratum . . Rotberto Rotomagensium archiepiscopo fratri suo præsentaverat. Ord. Vital II. 42. Om hendes Ophold i Bonneval i Chartres Bispedømme se Anglo Saxon. Chron. 1013. Om hendes Bestræbelser for at faa St. Hilarius' Kirke i Poitiers bygget og Hjælp dertil se A. Richard, Histoire des comtes de Poitou I. 254.

Dudos brede, af talrige uvedkommende Udgydelser og Poesier fyldte Værk kunde trænge til, at alt dette overskyggende Snitværk blev skaaret ned, og at Kærnen i hans udspindende Fortælling traadte frem i et Udtog. Vilhelm, Munk i Klostret Jumièges, paatog sig denne Opgave, og tillige fortsatte han Fortællingen om Hertugerne indtil Erobringen af England. At han for sit Arbejde vilde vinde Bifald hos Sejrherren ved Senlac, kunde han forudsætte, og i Indledningen til sin Bog tilegner han ham egentlig denne: *Opus hoc, prudentissime rex et serenissime, contexui, etc.*, ligesom vi véd, at han overrakte ham den[1]). Om Vilhelms personlige Forhold er iøvrigt slet intet kendt. For de fire første Bøger af sit Arbejde har han havt Dudos Værk som Hovedkilde, han har ved Siden deraf benyttet enkelte Helgenlevneder og Krøniker, foruden mundtlig Tradition. For det følgende Tidsrum er det vanskeligt at paavise nogen skreven Kilde — og indenfor Frankerriget var der saa lidt at ty til; han har støttet sig til de Optegnelser, han kunde finde i Normandiets Klostre eller ved dets Kirker, dernæst til hvad han selv har iagttaget, og han har søgt Efterretninger hos dalevende[2]).

Benyttelsen af Vilhelms Værk har imidlertid for Nutidens Forskning været saare vanskelig, fordi det fra gammel Tid er traadt frem i en stærkt interpoleret Form og i alle ældre Udgaver er bleven offentliggjort i denne Skikkelse uden nogen kritisk Udrensning. Det var let at se, at Teksten var undergaaet Ændringer fra sin oprindelige Form, men paa hvilken Tid og af hvem disse Tilføjelser og Forandringer var foretagne, kunde ikke fremgaa af den udgivne, overleverede Tekst. Først den nye Udgave ved Jean Marx har udskilt disse Dele fra hinanden[3]).

Vi kan nu se, at der i Klostret St. Étienne i Caen er bleven tilføjet nogle Smaafortællinger, og ligeledes at en lang Række af Tilføjelser, der især omhandler de store normanniske Slægters Historie, skyldes Munken i St. Evroul Orderic Vital (o. 1109), samt at andre stammer fra Abbed Robert af Torigny (o. 1150); disse angaar især Klostrenes Historie[4]).

Vilhelm Erobrerens indholdsrige Historie maatte lokke mange til at fortælle derom. En med Kongen samtidig normannisk Klerk Vilhelm af Poitiers satte sig til Opgave at give en udførlig Skildring af Kongens Bedrifter. Om denne Forfatter véd vi lidt nærmere Besked end om hans Navnefælle Munken i Jumièges. Vilhelm var født i Préaux (Depart. Eure) og tilhørte oprindelig Ridderstanden. Han havde faaet sin Uddannelse i de gode Skoler i Poitiers, hvad der er Grunden til at han gerne betegnes efter denne By *(Pictaviensis)*. I nogen Tid var han Kriger og

[1]) Orderic Vital III. 85: Guillelmus . . Gemmeticensis monachus . . post certamen Senlacium narrationem suam consummavit, Guillelmo regi sublimissimo suæ gentis obtulit. II. 72 (om Vilhelm af Jumièges og Vilhelm af Poitiers): qui de gestis Normannorum studiose scripserunt et Willermo jam regi Anglorum favere cupientes præsentaverunt.

[2]) Will. Gemmet. VI. i: quorum actus partim intuitu, partim veracium relatu comperimus.

[3]) Guillaume de Jumièges. Gesta Normannorum Ducum. Édition critique par Jean Marx. 1914.

[4]) Se nærmere Marx's Indledning.

gjorde Tjeneste i flere af Hertug Vilhelms Felttog, men saa traadte han over i Præstestanden, blev Hofkapellan hos Hertugen og senere Ærkedegn i Lisieux.

Sit store Arbejde har Vilhelm skrevet i Aarene 1071—76. Hans *Gesta Guillelmi ducis Normannorum et regis Anglorum* har afgjort Karakter af en Lovtale; han ser næsten al Vilhelms Gerning i det skønneste Lys, han beundrer Normannerne og er ikke retfærdig mod Angelsakserne. Paa den anden Side er det kun hans Opfattelse og Skøn, man kan gøre Indsigelse imod, hans Flid og hans Omhu i at indsamle Oplysninger, hvorpaa han kunde bygge en Beretning, er ubestridelig[1]), og om hans Sanddruhed kan der ikke være Tvivl. Vilhelms Værk er ikke tilegnet Kongen, men det er højst sandsynligt, at denne har tilskyndet sin tidligere Sekretær til at paatage sig denne Opgave eller til at føre Værket til Ende[2]).

8. Berettere om Erobringen af England. Hertug Vilhelms Interesse for Historie.

I nær Sammenhæng med de to nævnte Værker bør et tredie Arbejde nævnes, selv om det ikke skyldes en normannisk Forfatter, nemlig Digtet *Carmen de Hastingæ proelio*[3]), som Biskop Guido af Amiens har skrevet. Fra normannisk Standpunkt[4]) gives her en detailleret Fremstilling af Vilhelms Togt til England og hans Erobring af Landet indtil hans Kroning i Westminster. Ogsaa dette Digt har stor Værdi som historisk Beretning. Formodentlig er det skrevet efter Anmodning af Kong Vilhelm eller Dronning Mathilde, i hvert Fald stod dets Forfatter Hoffet nær; da Dronningen to Aar efter Erobringen drog over til England, fulgte Guido med som hendes Almisseuddeler[5]).

En Skildring af Togtet til England findes endvidere i det latinske Digt, som den meget virksomme Forfatter Abbed Baudri af Bourgueil (Depart. Indre et Loire) skrev til Vilhelm Erobrers Datter Adela, som var gift med Grev Stefan af Blois. Heri redegør Baudri for den Fremstilling i Billeder af Vilhelms Togt, der skal findes paa et Tapet i Adelas Sovekammer[6]). Gennem hans Fortælling om hvad man her ser, mindes man helt igennem om de Scener, som findes paa Bayeux-Tapetet, og det er vel derfor snarest dette, der har staaet for Digterens Fantasi[7]).

[1]) Orderic Vital. II. 158: Guillelmus Pictavinus . . librum polito sermone et magni sensus profunditate præclarum edidit. Ipse si quidem prædicti regis [Guillelmi] capellanus longo tempore extitit, et ea quæ oculis suis viderit et quibus interfuerit, longo relatu vel copioso indubitanter enucleare studuit; quamvis librum usque ad finem regis adversis casibus impeditus perducere nequiverit.

[2]) Jfr. Gustav Körting, Wilhelms von Poitiers Gesta Guillelmi. Ein Beitrag zur anglo-normannischen Historiographie. 1875.

[3]) Digtet er trykt hos Michel, Chroniques anglo-normandes III. 1840; Petrie, Monumenta Britanniæ historica; Giles, Scriptores rerum gestarum Willelmi Conquestoris 27—51.

[4]) Orderic Vital. II. 158: Guido . . metricum carmen edidit, quo Maronem et Papinium gesta heroum pangentes imitatus Senlacium bellum descripsit, Heraldum vituperans et condemnans, Guillermum vero collaudans et magnificans.

[5]) Ord. Vital II. 181: in clero, qui ad divina ei administrabat celebris Guido Ambianorum præsul eminebat, qui jam certamen Heraldi et Guillelmi versifice ediderat.

[6]) Mémoires de la Société des Antiquaires de Normandie. 3e série, VIII (1870) 187—224.

[7]) Ph. Lauer, Le poème de Baudri de Bourgueil, i Mélanges d'histoire offerts à M. Charles Bémont. 1913. 43ff.

Saaledes leder flere af disse Værker afgjort Tanken hen paa Vilhelm Erobrer som den, der har tilskyndet til historisk Fremstilling eller dog som den, hos hvem Skrifter om Normandiets Historie vilde finde en gunstig Modtagelse. Vi kan maaske ogsaa drage Slutning om Kongens Sans for Historie af Ytringer, som tillægges ham. Saaledes naar han siger til sin urolige Søn Robert[1]): »Har nogen af mine Forfædre, lige siden Rollos Tid, maattet taale saadant af sin Søn? Se hvor trofast under Vilhelm, de tre Rikarder og min Fader Robert Sønnerne har tjent deres Fader indtil hans Dødsdag!« Vi har endog saa at sige en Selvbiografi af Vilhelm, nemlig den lange Redegørelse for hans Livs Gerning og den Selvbekendelse, som han skal have fremsat paa sit Dødsleje for sine Omgivelser og som Orderic Vital meddeler (III. 228—245). Den indeholder vigtige Meddelelser, som Orderic ikke nævner andetsteds i sit Værk, og det vilde ikke stemme med denne Forfatters hele Aand og hans Fortællemaade, om han selv skulde have forfattet den og lagt Vilhelm den i Munden. Den har sikker foreligget i en eller anden Form i de Optegnelser om Vilhelms Sygeleje og Død, der har dannet Grundlaget for Orderics meget udførlige Beretning, og for hvilken vel nogle af de mange, der var tilstede ved Dødslejet, kan anses for Hjemmelmænd[2]).

Det stærkeste Vidnesbyrd om Kong Vilhelms og hans Hofs historiske Sans foreligger imidlertid i den Skildring af hans store Bedrift, som er givet i Bayeux-Tapetets Billeder. Det er i fuldt Maal en sandfærdig Skildring af Englands Erobring, om end fra Sejrherrens Standpunkt, med Forsvar for hans Ret og med Anklage mod Harald Godwinsøn, dog stadig uden Haan mod de overvundne. Tapetet var bestemt for den nye Katedral i Bayeux, som Vilhelms Halvbroder Biskop Odo havde ladet bygge og som indviedes 1077. Der kan vist ikke være Tvivl om, at Odo var den, der havde bestilt Arbejdet. En saadan Fortælling i Billeder af en Krigs hele Forløb — tilmed belysende dens Forhistorie og ledsaget af Tekst — havde der vel ikke været givet i hen imod tusind Aar; vi maa gaa tilbage til Relieefferne paa Trajansøjlen og paa Marcus Aurelius-Søjlen i Rom for at finde Sidestykker dertil.

I denne Sammenhæng vil det være rigtigt endnu at nævne et Skrift, skønt det er forfattet en Menneskealder senere end de allerede nævnte; det slutter sig dog nøje til de omtalte Arbejder om Vilhelm Erobrer. Dets Titel er: *Brevis relatio de origine Willelmi Conquestoris*[3]). Uden at kunne kaldes nogen Lovtaler er den ukendte Forfatter en stor Beundrer af Kong Vilhelm, og han stræber efter at se ham som Led i Rækken af de normanniske Hertuger lige fra »Danskeren Rollo« (S. 1, 13); han giver Bidrag, som ikke kendes andetstedsfra, til Belysning af Hertug Robert, Kong Vilhelm og hans Sønner lige til Kong Henrik (1100—1135), der endnu regerede, medens Forfatteren skrev.

[1]) Orderic Vital II. 389.

[2]) Se endvidere i det følgende (S. 30) Stykke 9, De obitu Wilhelmi.

[3]) Giles, Scriptores r. gest. Wilhelmi, 1—21 jfr. S. IX.

I det foregaaende er det paavist, at den lovtalende Fremstilling har ligesom i den tidligere Periode været ejendommelig for den normanniske Historieskrivning, stadig dog uden at Sandheden derved har lidt Skade, selv om Værdsætningen af Personer og Begivenheder kan være bleven ensidig. Man kan iagttage det samme hos Normannerne i Italien, der ogsaa sørgede for at deres Historie blev skrevet. Saaledes lod Robert Guiscards Broder Roger Normannen Gaufredus Malaterra udarbejde en Fremstilling af hans Erobring af Sicilien, Fyrsten var selv en vigtig Hjemmelsmand for Skildringen. Dette Værk *Historia Sicula* er en berømmende Bog, der næppe kender andre end lyse Sider hos Roger og hos Normannerne, men det er ikke desto mindre en udmærket og paalidelig Kilde[1]).

9. Historieskrivningen i Normandie og i England i de følgende Menneskealdre.

De i det foregaaende omtalte Arbejder er de første bebudende Led indenfor den overordentlig rige Vækst, som Historieskrivningen i Normandie og i England tog i Slutningen af det 11te og gennem hele det 12te Aarhundrede. Der vil for min Opgave kun være Grund til at omtale de Forfattere, der behandlede Normandiets Historie i Tiderne før 1066. En af de ypperste blandt disse Historikere var Robert af Torigny. Af Fødsel var han Norman, gennem en Menneskealder forestod han som Abbed Klostret paa Mont St. Michel (1154—86) og blev værdsat højt af sin Konge Henrik II. Robert var omhyggelig som ingen anden i at søge Oplysninger om Begivenheder i Samtiden, derfor blev ogsaa den Krønike, som han fortsatte til sin Dødsdag og hvori han i Aarbogsform beretter om Normandiets, senere om Englands Historie et af de righoldigste Arbejder, i alt Fald for den Tid, han selv gennemlevede[2]).

Enestaaende i Omfanget af verdenshistorisk Kundskab, i Interesse for al menneskelig Virksomhed var Orderic Vital. Han var af fransk Slægt, men født i England af en engelsk Moder (1075), han kom som 10 Aars Dreng til Klostret St. Evroul (Depart. Orne), og her skulde han tilbringe hele sit Liv; han bevarede dog en Kærlighed til England, der ofte kommer til Orde i hans omfattende Værk. Orderic fortæller baade Verdenshistorie og Normandiets og Englands Historie, ofte i en forstyrrende Blanding, men Værket har sin ypperlige Værdi ved Forfatterens store Viden, sanddru Ærlighed og Stræben efter Retfærdighed, ved hans skarpe Syn for alle Livets Forhold, for menneskelige Karakterer og Samfundstilstande. Han har sluttet sit Arbejde ved Tiden 1141[3]).

I den store Flok af Historikere, som det anglo-normanniske England kan være stolt af at besidde, er der mange, som fortæller Normandiets ældre Historie, og

[1]) Chalandon, Histoire de la domination normande en Italie I. S. XXXVI f.

[2]) Chronique de Robert de Torigni, par L. Delisle I—II. 1872—73.

[3]) Historia ecclesiastica er udgivet af Duchesne, Historiæ Normannorum Scriptores, 1619, derfra hos Migne, Patrologia 188. Endvidere hos Bouquet, Historiens IX—XII. Bedst og rigt forsynet med Oplysninger er Le Prévost's Udgave i 5 Bind 1838—55 (her benyttet).

enkelte af dem bringer Oplysninger, som ikke kendes fra andre Kilder. Men der er her ikke Grund til nærmere at omtale disse Værker af Florentius af Worcester (død 1118), Simeon af Durham (død o. 1129), Vilhelm af Malmesbury (død o. 1143), Henrik af Huntingdon (død 1155) og andre.

10. Optegnelser af Gejstlige og Skildringer af Kirkens Historie.

Jeg vender tilbage til den litterære Virksomhed før Erobringstiden.

Der levede rundt om i Klostrene Fortællinger om Hertugerne, og naturligvis mest i de Klostre, som den enkelte Hertug særlig havde beskyttet — saaledes for Rikarderne i Fécamp, for Robert i Cérisy, for Vilhelm i Klostrene i Caen — og derfra flød stadig nye Oplysninger ind i den Tradition om Hertugerne, hvorover Normannerne var stolte[1]). Men man maa ikke tro, at det alene var Hertugernes eller Landets almindelige Historie, som man i rigt Maal dyrkede. Der fandtes en levende Interesse for Fortiden, ogsaa som den fremtraadte gennem hellige Mænds Historie og ved Meddelelser om den Skæbne, som deres jordiske Levninger havde haft i de urolige Tider, eller som den viste sig gennem Klostres og Kirkers eller betydelige Kirkemænds Historie. Disse Skildringer kan komme ind paa Hertugdømmets almindelige Historie og endog give udmærkede Bidrag dertil.

Her maa saaledes nævnes den meget oplysende *Historia inventionis et miraculorum Sancti Wulframni;* en Del deraf er bleven betegnet som *Gesta abbatum Fortanellensium*[2]). Forfatteren var Munk i Fontenelle (Depart. Seine Inférieure), og han giver i Indledningen i korte Træk en Fremstilling af de Danskes Bosættelse i Normandie og af Hertugdømmets første Tidsrum. Intet Udsagn peger paa, at han har laant af Dudo eller nogen anden skreven Kilde; hans Fremstilling stemmer med hvad andre Forfattere har meddelt, men han supplerer ofte deres Oplysninger, idet han særlig har Opmærksomheden henvendt paa de indre Tilstande i Landet. Beretningen angaar imidlertid væsentlig Fontenelle-Klostrets (St. Wandrilles) Historie, den standser ved Tiden 1047. Hertil er der føjet af andre Forfattere nogle Tillæg, der fortæller Klostrets Historie i den nærmest følgende Tid, og som ved Siden af mange mirakuløse Fortællinger giver en Del gode Efterretninger om Gejstliges og Lægmænds Virksomhed[3]).

Et Kildeskrift af noget lignende Natur er Fortællingen om den hellige

[1]) Om de gode Efterretninger, som Wace har fra Fécamp og fra Cérisy se Ch. H. Haskins, Norman Institutions 270 f.

[2]) Bouquet, Historiens IX. 3—5. Jfr. Steenstrup, Normannerne I. 43 f.

[3]) Denne Kilde blev først trykt af d'Achery, Spicilegium (4to, III 248 ff.), og den gik derfra over til Mabillon, Acta Sanct. Ord. S. Benedicti, Sæc. 3, I 366—374 (den har her et Tillæg, til S. 381); ligeledes til Bouquet, Historiens IX. 3—5. Bollandisterne har endvidere trykt den efter d'Achery, men med nogle Tillæg, som ikke findes i de andre Udgaver (Acta Sanct., Martii III. 148 ff.). Saaledes vil man først lære Krøniken helt at kende ved at benytte alle tre Værker, se Undersøgelserne herom af Dom Lohier, Histoire de l'abbaye de St. Wandrille, i Millénaire Normand 135 ff. — Jfr. F. Lot, Études critiques sur l'abbaye de Saint-Wandrille XLII f.

Katrines Skrinlæggelse. Man vil her finde mange Oplysninger om Hertug Rikard II's Forhold til Kirker og Klostre, om den normanniske Gejstligheds mærkelige Forbindelser med hele den kirkelige Verden lige til Østens Lande, ogsaa om det religiøse Liv i Normandie. Skriftet er forfattet noget efter 1050[1]).

I Klostret paa St. Michels Øbjerg blev der i Midten af Aarhundredet gjort historiske Notitser, men de er faa i Tal, og Indholdet vedrører ikke Normandiet[2]). Derimod er nogle Optegnelser fra Klostret St. Étienne i Caen meget lærerige. Det er smaa Fortællinger, man kan kalde dem Anekdoter, der dog kulturhistorisk og psychologisk har Værdi, foruden at Meddelelserne gør et sandfærdigt Indtryk. En af dem omhandler Filosofen Bernhards Besøg hos Rikard II og hans med Hertugen sluttede Venskab. Den anden fortæller om en Smed i Beauvais, hans Besøg hos Rikard og hans Taknemlighed lige overfor denne, den tredie om nogle Enkeltheder ved Hertug Roberts Rejse til det Hellige Land. De findes som Indskud i Vilhelm af Jumièges' Værk[3]), og her staar ogsaa deres Hjemmelsmand nævnt, nemlig Isembert, Abbed i Trinité du Mont i Rouen, der yndede at fortælle disse Træk; han døde 1054[4]).

Som et Tillæg til Vilhelm af Jumièges' Krønike findes endvidere i to Manuscripter et mærkeligt Stykke *De obitu Wilhelmi* med en interessant Karakteristik af Vilhelm Erobrers Personlighed. Ogsaa dette hører hjemme i det nævnte Abbedi St. Étienne i Caen[5]).

To Klerke ved Katedralen i Rouen var paa Vilhelm Erobrerens Tid beskæftigede med Ærkebispernes Historie[6]). Den ene har i latinske Distika sunget om hver enkelt af disse Mænd, men uden at give noget historisk nyt. Den anden har skrevet et virkelig godt Arbejde i Prosa om hele Rækken af Ærkebisper, han viser sig som en sanddru, fordomsfri og vel underrettet Forfatter[7]). Et lignende Arbejde er den vel underrettede og med forstaaende Indsigt skrevne Fremstilling af Bispedømmet Coutances' Historie og dets Bispers Levned paa Normannertiden; Forfatteren slutter med en udførlig og lovtalende Skildring af Biskop Gaufrid (1049—93), som sikkert ogsaa har været en højt fortjent Kirkens Mand[8]).

Af lidt yngre Oprindelse er den af Gilbert Crispin (død 1114) givne Skildring

[1]) St. Catharinæ virginis et martyris translatio et miracula Rotomagensia, i Analecta Bollandiana XXII. 423 ff.

[2]) Bouquet, Historiens XI. 29, jfr. X. 175. — Om nogle Optegnelser fra henimod 1100 fra Fécamp, Fragmentum historiæ Fiscannensis, se Analecta Bolland. XXIII. 251 ff.

[3]) Will. Gemmet. V. 13 bis, VI. 8 bis. Jfr. Marx i Indledningen S. XXIII.

[4]) Se Jean Marx, Les sources d'un passage du Roman de Rou, Mélanges d'histoire offerts à Ch. Bémont 85 ff.

[5]) Udgaven ved Marx S. 145 ff., jfr. S. XXIII. Revue Historique 1912, vol. 111. S. 289 ff.

[6]) Acta archiepiscoporum, Mabillon, Vetera analecta, Folio, 222—26. Historia archiep. Rothomag., Martène, Veterum scr. coll. nova II. 233 ff.

[7]) E. Vacandard, i Revue Catholique de Normandie, 3e année, 1893, 117 ff.

[8]) Trykt i Gallia christiana XI. 217—24. L. Delisle har i Bibliothèque de l'École des Chartes IX. 339 ff. udførlig redegjort for denne Kilde og de forskellige Tillæg, som senere knyttedes til den.

af Ridderen og Munken Herluin, der stiftede Klosteret Bec (han døde 1089)[1]), og endvidere nogle Aarbøger fra Bec, skrevne i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede[2]).

11. Historisk Fortælling paa Modersmaalet.

Af det foregaaende vil det være set, at der i Normandie gennem hele det 11te Aarhundrede har hos store Bestanddele af Samfundet været en aarvaagen Sans for Historie og en Glæde ved at høre historisk Fortælling[3]). Man har besiddet en levende Tradition, støttet af mange Berettere og lyttet til af mange Hørere, nedskrevet af mange og paa mange Steder. Der er i Normandie opstaaet en Litteratur, som tæller Værker af fremragende Betydning indenfor Middelalderens Historieskrivning. Endvidere er der ikke det mindste Spor til, at der fandtes modstridende Retninger indenfor Traditionen, saaledes til Eks. at den skulde dele sig i en fyrstelig og en mere folkelig, en Tradition hos Kirken og en anden i Stormændenes Kredse. Det er derfor ganske urigtigt at tale om en »vedtaget« Historieskrivning. Den, som man kunde pege paa som en saadan, bliver idelig krydset af Optegnelser fra Rouen, Caen, Mont St. Michel, Jumièges, Fécamp, Fontenelle, desuden ved Meddelelser fra Nabolandskaber, St. Riquier (ved Somme), Nantes og andensteds, og disse Optegnelser giver ikke paa nogetsomhelst afgørende Punkt Oplysninger, der taler imod de normanniske Kilder. Ikke heller kommer en saadan Benægtelse eller Kritik frem hos de senere Forfattere, uagtet disse, saaledes som den i England fødte Orderic, ofte har i deres Opfattelse en Kritik paa rede Haand overfor Normannerne.

I den følgende Tid opstod ogsaa den rimede Krønike i det franske Sprog, der skulde blive saa betegnende for den anglo-normanniske Litteratur. Wace, der var født (o. 1100) paa den normanniske Ø Jersey, skrev sin berømte *Roman de Rou*, hvori han fortæller Normandiets Historie lige fra Rollos Tid til 1106[4]). Han har benyttet mange af de foran nævnte Kilder og i sin Gengivelse vist god Forstaaelse og ikke saa lidt Omhu, han har tillige, støttet af den normanniske Tradition og ved Forespørgsler i Klostrene, kunnet tilføje mangt et Træk. Wace var desuden en øvet Rimkunstner og en ypperlig Fortæller. At skrive et saadant Digt var bleven givet ham som Opgave af Kong Henrik II, men senere havde Wace den Græmmelse, at Hoffet gav en anden Sanger det samme Hverv, altsaa

[1]) Vita Herluini, Mabillon, Acta Sanct. Ord. S. Benedicti VI. 2. 342 ff., Migne, Patrologia 150; Lanfranci opera I. 260 ff..

[2]) Chronique du Bec et chronique de François Carré, par l'abbé Porée. Rouen 1883.

[3]) Naar Böhmer, Kirche u. Staat in der Normandie, i Anledning af forskellige Optegnelser i Klostre udtaler: »sie zeigen doch, dass unter den Normannen um 1066 bereits ein Interesse für die Geschichte vorhanden war« (S. 26), sætter han denne Interesse hen til et altfor sent Tidspunkt. Den har i langt tidligere Tid givet sig betydningsfulde Udslag, og det er ganske urigtigt at lade Normannernes historiske Sans være affødt af det kirkelige Liv eller af Munkevæsenets Opsving i det 11te Aarhundrede.

[4]) Hugo Andresen. Maistre Wace's Roman de Rou et des Ducs de Normandie. I—II. 1877—79. Den er ledsaget af ypperlige historiske Oplysninger.

har man af en eller anden Grund været misfornøjet med hvad han ydede. Den Digter, til hvem man henvendte sig, var Benoit de Sainte-More, der i sin omfattende *Chronique* har paa lignende Maade fortalt Normandiets Historie gennem Tiderne (indtil 1135)[1]). Benoit, der stammede fra Touraine[2]), er i sin Fortællemaade vidtløftigere, han kan sværme stærkt lyrisk og erotisk[3]), men Wace er mere hjertevindende og overgaar Benoit ved sit Arbejdes fastere Bygning og mere gennemførte Plan, ved dramatisk Kraft og ved sine ofte vægtige Udsagn. I begge disse omfattende Værker, men dog især hos Wace, er der altsaa Mulighed for at finde vigtige Oplysninger om Normandiets Historie under de syv ældre Hertuger.

Foruden i saadanne omfattende Rimkvad ønskede Normannerne at læse om og høre om Normandiets Historie i et kortere Uddrag paa fransk Prosa. Der findes tre saadannne Krøniker, som gengiver den fra de latinske Kilder kendte, sædvanlige Tradition, dog med enkelte nye Træk; disse Arbejder hører dog hjemme i en noget senere Tid. Den af disse Krøniker, der er forfattet tidligst, synes *Histoire des ducs de Normandie* at være, den foreligger i en Del Haandskrifter med en lidt afvigende Affattelse, og den stammer vist fra det 12te Aarhundredes Slutning[4]). Noget udførligere er to i det 13de Aarhundrede forfattede *Chroniques de Normandie*[5]).

12. Traditionen i Normandie, dens Karakter og dens Former.

De foran nævnte store Rimkvad fører os naturligen ind paa det Spørgsmaal, i hvilke Former den ofte nævnte, af dem benyttede normanniske Tradition har foreligget. Har der været digtet paa Modersmaalet Beretninger om enkelte Begivenheder eller enkelte Personer, eller har der muligvis været saadanne Digte i det latinske Sprog, med mere lærd Tilsnit? Eller har man paa Fransk eller Latin haft Fortællinger om de enkelte Hertuger eller om Krige i Prosa-Form, mulig med en med Sagaerne stemmende Stil?

Vi har et Vidnesbyrd om, at der i Rouen blev skrevet Digtninge paa Modersmaalet, nemlig ved et i et enkelt Manuskript bevaret *Vie de Saint Alexis.* der beaandet og smukt fortæller denne Helgens Levned. Forfatteren, Thetbald de Vernon, var Kannik i Rouen (o. 1040), og han skal have skrevet Folkesange om Helgener[6]), det, vi søger, er imidlertid Fremstillinger af normannisk Historie i folkelige Sange.

Derom kunde nu Wace synes at give en Oplysning, idet han fortæller om, hvordan Taillefer i Slaget ved Senlac red foran Skarerne og æggede Krigerne til

[1]) Chronique des ducs de Normandie, par Benoit, publié par Fr. Michel. Paris 1836—44. I—III.

[2]) Sainte-More ligger i Nærheden af Tours. Benoit III. 397.

[3]) Jfr. A. Joly, i Mémoires de la Société des Antiquaires de Normandie, 3e série VII (1869) 85 ff.

[4]) Histoire des ducs de Ndie., par Fr. Michel 1840. L. Delisle, i Histoire littéraire de la France XXXII. 182 ff. Jfr. P. Meyer, Notice sur le manuscrit II. 6. 24 de Cambridge, i Notices et extraits XXXII. 2. 37 ff.

[5]) Les chroniques de Ndie., par Fr. Michel 1839. H. Andresen, Wace I. 219, betegner disse to Krøniker som Nr. 1 og 2, Hist. des ducs som Nr. 3.

[6]) Mabillon, Acta Sanct. III. 1. 379. Gaston Paris, Littérature Normande (1899) 7, 31. Böhmer, Kirche und Staat in der Normandie 26.

Kamplyst ved at synge om Charlemagne og Roland, om Oliver og Heltene, som døde ved Ronceval[1]). Wace digtede imidlertid hundrede Aar efter Englands Erobring, og af samtidige Forfattere erfarer vi kun, at Taillefer opildnede de kæmpende Normanner, og at han var Jongleur *(histrio; Incisor ferri mimus cognomine dictus*[2]), men vi hører ikke noget om at han sang, og altsaa heller ikke om Emnet for hans Sang.

Endvidere staar vi overfor det Spørgsmaal, om der allerede ved Tiden 1066 fandtes en fransk Heltedigtning. Den almindelige Antagelse er for Tiden, at det ældste af de Kvad, vi kan regne herhen, først stammer fra den senere Del af det 11te Aarh., og at det berømteste, Rolandskvadet, vel er opstaaet i Nordfrankrig, men ikke i Normandie, hvor yndet det end her blev[3]).

Man vil hyppigt finde udtalt, at det af den latinske Prosaberetning hos Dudo, Vilhelm af Jumiêges eller andre Historikere klart kan mærkes, at Forfatteren har haft til Grundlag en Fortælling i et Kvad paa Modersmaalet, hvad der skimtes gennem enkelte Udtryk eller en halvt rytmisk Form for Meddelelsen. Hvad dette sidste angaar véd jeg ikke, at der nogensteds er ført et Bevis af afgørende Art herfor. Og skal der af Beretningens Indhold udledes noget om et til Grund liggende Digt, maa det dog haves for Øje, at en Fortælling af digterisk Værd ikke behøver at have haft bunden Form eller at have lydt paa Modersmaalet. Det var ikke et fransk Digt, man stødte paa, da man for et halvt Aarhundrede siden blev bekendt med det latinske Sørgekvad, der fortalte om Hertug Vilhelms Liv og Levned og om hans Mord, hvorved meget af den Tradition, der var nedskrevet i Dudos Værk, blev bekræftet og udvidet. Og hvis man lader sig lede af forekommende Bogstavrim, gaar man afgjort vild, da saadanne snarere peger paa lærd Indflydelse og paa latinsk Stil.

Wace fortæller, at han i sin Ungdom har hørt Trouverer synge om, hvilke grumme Straffe Hertug Vilhelm I lod Oprøreren Riulf og flere andre Mænd tildele[4]). Men Waces Ungdom vilde falde omkring 1110—20, og det, der da var Skik eller indgik som Emner for Sang, behøver jo ikke at svare til Forholdene et halvt Hundrede Aar tidligere eller endog længer tilbage i Tiden. Dertil kommer, at hvad Trouvererne sang om de nævnte Mænd, er saa afgjort i Strid med hvad der virkelig var hændt dem, at Kvadene snarere maa være digtede paa et Tidspunkt, der laa meget fjernt fra Begivenheden, og da Fantasien tillod sig løbske Indfald.

En saa morsom Fortælling som den, Wace meddeler om den tilrejsende Filosof, der ikke véd nogen anden Udvej for at faa Audiens hos Hertug Rikard II end ved med Bue i Haand at lade som om han vilde skyde ham, og som derfor bliver grebet og ført for Hertugen, maatte man vel antage, stammede fra en Sang, men Kilden er et latinsk Prosastykke (Wace II. v. 1983—2132 jfr. foran S. 30), og paa samme Maade

[1]) Wace II. v. 8035—40 S. 712 f. Jfr. Benoit III 209 ff.

[2]) Widonis carmen de Hastingæ prœlio, Giles, Scriptores Will., 38.

[3]) Orderic Vital (III. 5) beretter, at Jongleurer bragte til Normandie Sange om Vilhelm d'Orange, en af Sagnheltene, men Orderic skrev i Midten af det 12te Aarh., og han sigter vist til en Tid, der laa længe efter 1066.

[4]) Roman de Rou I. v. 1361 ff.

gaar det med Waces Beretning om den taknemlige Smed fra Beauvais (II. v. 2389 ff.).

For at komme paa Spor efter de Former, hvori den normanniske Tradition kan have foreligget, tror jeg, at det vil være nyttigt at se, hvad der særlig udmærker den normanniske Historiefortælling, og ved hvilke Egenskaber den er bleven saa fængslende og underholdende. Man maa da nævne dens Evne til at pointere og til at skabe en dramatisk Afrunding, dens gode Forstaalse af at meddele saadanne Enkeltheder, der er betegnende for Manden og for Situationen. Vi kommer altsaa snarere i Nærheden af den Stil, der udmærker Nordboernes historiske Fortælling, den knappe, sagamæssige Form, Sansen for dramatisk Virkning, Glæden ved at skildre Personer og at meddele betegnende Træk om dem, saaledes som vi Danske kender fra Saxos Værk med dets righoldige Samling af dramatiske Optrin, karakteristiske Replikker, Dvælen ved betegnende Smaatræk, og saaledes som denne Fortællemaade viser sig i Sagaerne.

Jeg naar altsaa derhen, at der ikke foreligger nogen Nødvendighed for at tænke sig en Folkedigtning i bunden Form — selv om jeg ikke benægter, at man har haft en saadan i Normandie — og at de nævnte Ejendommeligheder kun fører os til at tro, at der har været mange saadanne Smaafortællinger eller korte Udsagn som dem, jeg foran har redegjort for, de gik ved Siden af de udførligere og gennemførte Skildringer af Landets eller Hertugernes Historie.

Man maa endvidere have for Øje, at enkelte Udsagn eller Meddelelser meget vel kan have deres Herkomst fra faa Verslinier eller fra Rimpar, altsaa paa en ordsprogsmæssig Maade, uden at der foreligger Nødvendighed for at tænke sig et helt Kvad eller en Folkevise. Dette gælder til Eksempel det Udsagn, der lød om hvorfra den Kriger stammede, der i Kampen ved Val-des-Dunes stødte Kong Henrik af Hesten: *De ceo distrent li paisant ~ e dient encore en gabant; ~ de Costentin essi la lance ~ qui abati le rei de France* (II v. 4003—6). Benoit har det samme: *Mais de Costentin vint la lance ~ qui abati le rei de France* (III v. 33612—13). Der er ingen Nødvendighed for, eller rettere sagt, det er slet ikke rimeligt, at disse Linier har hørt hjemme i et Digt om Kampen.

Da Grev Ebalus efter en Kamp ved Chartres 911 fandt et Skjulested hos en Garver, blev der digtet Nidvers derom, saaledes fortæller Benoit. Naar nu deraf udledes, at der har været digtet en Sang om Kampen ved Chartres og særlig om Episoden med den ilde stedte Greve, og at Benoit har kendt denne Sang[1]), er man fuldkommen paa Vildspor. Folk har gjort sig lystige over Ebalus' Uheld ved nogle spottende Verslinier; Benoit bruger netop det Udtryk *estrabot*, som passer paa saadanne korte Smædevers[2]). Men at Benoit skulde have kendt disse Vers, ja endog Dudo før ham,

[1]) H. Prentout, Dudon 195: Benoit déclare qu'il a entendu chanter cet épisode . . une chanson que Benoit a connue, que Dudon avait connue avant lui.

[2]) Benoit I. 5909: mult par en fu puis tuit le meis ~ estrange eschar entre Franceis ~ vers en firent e estraboz ~ u out assez de vilains moz.

staar der intet om, og det hele Udsagn om at Spotten fik Versform, er aabenbart udelukkende et Paafund af Benoit; de andre Kilder véd intet derom [1]).

13. I Frankrig udenfor Normandie fandtes næsten ingen Historieskrivning.

Jeg vender mig derpaa — som i det foregaaende Kapitel — mod det øvrige Frankerrige[2]) og spørger, om der her kan paavises en Historieskrivning i Lighed med den, der blev øvet af Normanner eller paa Tilskyndelse af de normanniske Hertuger. Svaret maa lyde, at der her møder os et vidt forskelligt Billede. Hvis vi allerede i det i forrige Kapitel skildrede Tidsrum fandt en knapt tilmaalt Historieskrivning, er Forholdet nu blevet endogsaa ringere. Vi kan end ikke nævne en Historiker i Lighed med Richer, endsige da med Flodoard [2]). Ademar af Chabannes, der var Præst i Angoulème, skrev en Krønike, der fortæller Frankernes Historie; dens tredie og sidste Bog, der gaar til o. 1030, har megen Værdi ved at meddele brugbare Efterretninger om Forfatterens Samtid, om den end indeholder mange Rygter og uhjemlede Angivelser. Men Ademar har kun Akvitanien for Øje, om Frankrig Nord for Loire meddeler han meget lidt[3]). Ogsaa Rodulfus Glaber (den skaldede) har i en Krønike behandlet denne Tids Historie (fra o. 900 til 1044), han var Munk, snart i Cluny, snart i Dijon og i mange andre Klostre, men de mærkelige, ofte fantastiske Meddelelser, som hans brogede og uordnede Bog indeholder, giver os snarere et Billede af Tidens Anskuelser og dens Sæder end af Tildragelserne. En begavet Mand har han været, dette erkendte den hellige Vilhelm af Dijon, der fik Rodulf til at skrive dette Arbejde; af Taknemlighed mod Vilhelm skrev Rodulf ogsaa sin Velynders Levned[4]).

Naar derfor Frankrigs Historie paa denne Tid skal skrives, maa man især bygge paa Kongers og Privates Diplomer, paa Aktstykker af juridisk eller kirkeligt Indhold, paa Biografier af enkelte Mænd, og lignende. I en og anden Provins gjordes der paa enkelte Tidspunkter Optegnelser, der dog er altfor spredte til at en samlet Bygning let kan lade sig opføre. Det er derfor karakteristisk, at endog Skildringer af de franske Kongers Personlighed kan være vanskelig, medens de normanniske Hertugers Billeder tegner sig klart. De utallige lovprisende Udbrud hos Normandiets Historikere udvisker kun Billedet, men Fortællingen af de mange Smaatræk, disse Anekdoter og bevarede Replikker, har en Evne til at karakterisere, til at skabe Omrids, Farve og Tone.

For at kunne skrive Frankrigs Historie paa denne Tid bliver det derfor nød-

[1]) Dudo 165: domum cujusdam fullonis expetiit atque diu in ea delituit. Dudo er Kilde for Wace (I. v. 1019 f.): a pie est e sanz armes en un bordel entrez ~ u uns fuluns maneit, dedens s'est rescunsez. H. Andresen (II. S. 614) anser Ordene om Smædeverset for en Tildigtning af Benoit.

[2]) G. Monod, Études sur l'histoire de Hugues Capet. Les sources historiques. Revue Historique XXVIII. 241 ff.

[3]) Adémar de Chabannes, par Jules Chavanon. 1897.

[4]) Raoul Glaber, les cinq livres de ses histoires, par Maurice Prou. 1886. Uddrag af Rod. Glaber hos Pertz, Scriptores VII. 48 ff.

vendigt at benytte Tysklands indholdsrige og udførlige Aarbøger og Krøniker. Men man er ogsaa nødsaget til at søge Bistand i Normandiets Kilder. Saaledes er det paa flere Maader ved deres Hjælp, at man kan skildre Kong Roberts mangeaarige Kamp for at vinde Burgund [1]). Da Kong Henrik 1031 jages fra Tronen af sin egen Moder Konstance, maa han flygte til Hertug Robert og genvandt med hans Bistand sin Kongestilling. Dette fortæller Vilhelm af Jumièges (VI. 7), og heldigvis haves Kong Henriks Navn og Segl under to paa denne Tid i Normandiet udfærdige Breve for Klostret St. Wandrille [2]), ellers vilde vel dette Ophold i Normandie og denne Hjælp være bleven bestridt, idet ingen fransk Kilde omtaler den. En Krig af Kong Henrik mod Godfred Martel af Anjou er udførligt omtalt af normanniske Historikere, idet Hertug Vilhelm hjalp Kongen med en stor Hær, men den berøres kun strejfvis af franske Kilder [3]). Det mærkelige Togt, som den unge Rikard (III) foretog midt ned gennem franske Lande for at tugte og ydmyge Grev Hugo af Châlon, er ikke omtalt af nogen fransk Kilde [4]).

Til Slutning spørger jeg — som i forrige Kapitel — om der da fremdeles fra de franske Kongers Side slet ingen Interesse blev vist for at fremme en Historieskrivning. Svaret maa blive det samme som tidligere, de havde ingensomhelst Tanke for saadant. —

Jeg har været udførlig i min Opregning af de historiske Kilder fra Normandie, hvad der har været nødvendigt som Grundlag for den følgende Fremstilling. Jeg har medtaget mange korte Optegnelser, medens der dog ogsaa fra det øvrige Frankrig kunde nævnes adskillige saadanne. Men det maa erindres, at Normandie, hvad Størrelsen af det geografiske Omraade og hvad Folketallet angaar, knap nok udgjorde en Tolvtedel af det Territorium og den Folkemængde, der hørte under den franske Konge, og at der derfor fra de øvrige Provinser burde kunne ventes en Ydelse, der i Omfang langt overgik den normanniske.

Til Slutning vil jeg kaste et Blik paa Englands Forhold i denne Henseende. Man kan ikke sige, at Angelsakserne manglede i det 10de og 11te Aarh. en Historieskrivning, om den end i Omfang og Indhold er ubetydelig i Sammenligning med Normannernes. Det gælder iøvrigt om de Oplysninger, som de engelske Aarbøger og Krøniker giver, at de paa ingen Maade staar i Modstrid med, hvad der er fortalt Syd for Kanalen, naar man da bortser fra Forskellen i den nationale Opfattelse. Og karakteristisk er det, at til Eks. det vigtige Spørgsmaal, om Hertug Vilhelm II har af Kong Edvard Bekender eller af Harald Godwinsøn faaet et Løfte om at det engelske Rige skulde ved Edvards Død gaa over til Vilhelm — saaledes

[1]) Pfister, Robert le Pieux 258: telle est la pauvreté de nos renseignements qu'il nous est impossible de faire la chronologie de ces guerres; combien n'est il par regrettable que nous n'ayons pas en France des chroniqueurs comparables à ceux que l'Allemagne possédait à cet époque!

[2]) Lot, St. Wandrille 52, 54, Lot, Fidèles 197.

[3]) Se Stykke 54. Halphen, Le comté d'Anjou 79, udtaler om de normanniske Forfattere: les seuls auxquels nous devons d'être renseignés sur ces guerres.

[4]) Se Stykke 45.

som de normanniske Kilder paastaar, og saaledes som Kravene vitterlig nok lød fra normannisk Side lang Tid før Kong Edvards Bortgang — aldrig bliver behandlet af nogen engelsk Kilde og Kravet bestridt[1]).

KAPITEL III.

Rollos Fortid inden Afstaaelsen af Seine-Landet.

14. Rollos Herkomst og hans Hændelser før Ankomsten til Seine.

Rollos, saavel som hans Følgesvendes Herkomst fra Danmark — dette er en grundfæstet normannisk Overlevering; i halvandet eller to hundrede Aar efter Erobringen er den aldrig bleven bestridt. Den fortaltes af Rollos Sønnesøn og den øvrige samtidige Familie; alle Hertugerne har set hen til Danmark som Hjemland, de søgte ved flere Lejligheder Støtte hos danske Konger og Danmarks Krigere.

Man har sagt, at Vilhelm af Jumièges tog Afstand fra Dudos Fortælling og ansaa den som en Fabel[2]), men det er urigtigt. Vilhelm siger, at han ikke har Tillid til hvad Dudo fortæller om Rollos hedenske Afstamning, hans lange Liv som Hedning og sene Omvendelse, tillige med hans Drømme; dette kan være godt for dem, der giver sig hellige Skoler i Vold, men synes snarest skrevet for at smigre. Han forkaster det ikke, fordi det strider imod hvad han ellers har erfaret, men fordi det synes anlagt paa religiøs Opbyggelse. I Vilhelms egen nøgterne Stil vilde da ogsaa Dudos religiøse Fingerpeg og Drømmesyner kun passe slet.

Hvad Vilhelm vil fremhæve især, er formodentlig, at Rollo ikke fra første Færd var en saadan Hovedmand og Fører for Hæren, som Dudo vil gøre ham til, men han fortæller iøvrigt Rollos Fortid ganske paa samme Maade som Dudo. Disse Vikinger kommer fra *Danamarcha*, de gaar med 6 Skibe til *Scanza insula*, derpaa til *Britannia*, hvor Athelstanus slutter Fred med Rollo, han skaffer ham Skibe og stor Udrustning, saa at han kan drage til Walcheren — altsaa ganske efter Dudo. Vilhelm følger ligeledes Dudo i Fremstillingen af Kampene med Regner Langhals, Vikingernes Ankomst til Seine, Belejringen af Paris. Saaledes er den eneste Forskel

[1]) Freeman, Norman Conquest II 294 ff., 299 ff.

[2]) Lair, Dudon 50 (4); Marx, Will. Gemmet. 18 Anm.

[3]) Vilhelms indledende Brev til Kong Vilhelm (S. 2): sane genealogiam Rollonis, a paganis majoribus nati, et multa etate sua in paganismo acta, tandem ad sanctam infantiam saluberrimo fonte renati, nec non somnium ejus cum pluribus id generis ab historico serie desecui, animadvertens ea penitus adulatoria, nec speciem honesti vel utilis pretendere. Verum qui sacris mancipatum scolis forte presumptionis aut alia qualibet culpa tali pro studio notaverit — hvorpaa han angiver som sit Værks Øjemed ikke at søge Popularitet eller at smigre.

den, at han først efter at Danerne har erobret Rouen og gjort Byen til deres Hovedstad, lader Rollo blive valgt til Fører og Høvding[1]). Men Stikordet for denne Fremstilling har Dudo selv givet ved den betegnende Replik, som han lader de Danske ved Mødet med Landsmænd ved Eure udtale: vi har ingen Herre, vi er alle lige!

Saa lidt som Vilhelm af Jumièges tager Robert af Torigny Afstand fra Dudos Beretning om Rollos Forhistorie, han har i en Afskrift af Vilhelms Værk indskudt en forkortet Fremstilling af Rollos Oplevelser i Danmark, England og Frisland[2]). Og hvor meget end Orderic Vital kan have at indvende mod Dudos Stil og hans Smiger over for Hertug Rikard, erkender han, at Dudo har med Omhu fortalt om Normannernes Ankomst til Frankrig fra Dacia og deres grumme Barbari[3]). Alle paa Fransk skrevne Krøniker i Vers eller Prosa gengiver Dudos Skildring.

Det vil altsaa ses, at der intetsomhelst foreligger om en tidlig udtalt Mistillid til Fremstillingen hos Dudo af Rollos Forhistorie.

Efter denne Redegørelse for det Grundlag i de historiske Kilder, hvorpaa Fortællingen om Rollos Fortid hviler, gaar jeg over til at meddele denne[4]).

Rollos Fader var en mægtig Mand i Danmark — fortæller Dudo — og efter hans Død arvede hans to Sønner Rollo og Gurim (Gorm)[5]) hans Lande. Paa Grund af Danmarks Overbefolkning var det stundom Skik at udjage det unge Mandskab for at søge Underhold i fremmede Lande. Kongen lod netop et saadant Paabud udgaa, men mange af de unge søgte for at undgaa denne Landflygtighed Beskyttelse hos Rollo og hans Broder. Derfor drog den danske Konge med en Hær mod Brødrene for at fratage dem deres Arveland. Saaledes opstod en Krig, der varede gennem mange Aar, og i denne faldt Gurim; Rollo og hans Krigere saa sig nødsagede til at drage til *Scanza insula* (formodentlig Skaane).

Efter et midlertidigt Ophold her sejlede han med sine Skibe til England, og kæmpede med Landets Befolkning. Af en kristen Konge Alstemus fik han Tilladelse til at overvintre, idet han saa til næste Foraar vilde drage til Flandern.

Vi er nu naaet til Dele af denne Overlevering, som kan prøves ad anden Vej.

---

[1]) II. 3: unum ex semetipsis, nomine Rollonem, sorte eligentes, quem sibi dominum militiæque suæ principem, pacta ei fidelitate, preficiunt.

[2]) Will. Gemmet., ed. Marx, 203—218.

[3]) Orderic Vital II. 2: bellicos siquidem actus trium ducum Dudo Vermandensis decanus eloquenter enarravit affluensque multiplicibus verbis et metris panegyricum super illis edidit, et Ricardo Gunnoridæ gratiam ejus captans transmisit. III. 85: de adventu Normannorum et crudeli barbarie illorum Dudo . . studiose scripsit . . Guillelmus Dudonis materiam subtiliter replicavit, facete abbreviavit et successorum actus . . adjecit. Jfr. II. 2: de Dacia prodeuntes.

[4]) Om den afvigende Tradition i de islandske Sagaer henviser jeg til Kapitel 44.

[5]) Gurim gengiver det danske Navn Gorm. Det eneste sikre Eksempel paa Navnets Forekomst i Norge er, at en Søn af Erik Blodøkse kaldes i nogle Kilder Gorm, medens han af andre Kilder hedder Guðorm (Lund, Norsk-isländska Dopnamn). Hans Moder var imidlertid den danske Konge Gorm den Gamles Datter Gunhild (Alex. Bugge i Norges Historie I. 2. 134). Det tilsvarende norske Navn er Guðormr. Jakob Jakobsen: Gorm (Gurim) er en afgjort dansk Navneform . . ð i Guðorm vilde næppe være faldet bort i Normannisk (Danske Studier 1911; 82).

Denne Kong Alstemus, der optræder som Rollos Ven og Hjælper, maa være den danske Konge Gudrum, der ved sin Daab (878) fik Navnet Adelstan og havde sit Rige i Østangel[1]), derom synes Forskerne ret enige. Af andre Kilder véd vi, at den »store Hær« paa denne Tid virkede eller var ved at danne sig, vi véd ogsaa, at nye Skarer fra Hjemlandet stødte til den, efter et kort Vinterophold drog de mod Fastlandet[2]).

I den følgende Vaar sejlede Rollo med sin Flaade til Walcheren. Da Befolkningen syntes at mærke, at de fremmede vilde sætte sig varigt fast, sluttede man sig sammen for at bekæmpe dem under Anførsel af Regner Langhals, Greve af Haspengau (Landet mellem Maas og Dyle) og Hennegau, og af den frisiske Grev Radbod. Kampen var heldig for Danskerne, og Rollo besluttede i sin Vrede over Angrebet at falde ind i Frisland; han sejrede, og Friserne maatte betale ham Skat. Rollo vilde derpaa hævne sig paa Regner Langhals og sejlede ind i Schelde, hvor han slog Lejr ved Condé. Da Regner en Gang forsøgte et Overfald, blev han taget til Fange, men det lykkedes Flandrerne at fange tolv danske Høvdinger. Regners Hustru bad om at faa sin Mand frigivet, og dette tilstod da ogsaa Rollo, imod at de tagne Høvdinger blev udleverede, og at der desuden betaltes en umaadelig Sum af Guld og Sølv. Derpaa besluttede Rollo, efter Raadslagning med Høvdingerne, at sejle til Seinen[3]).

Dette er Beretningen om Rollos Hærtog til Holland og Flandern, som den lød, naar den blev fortalt Dudo af Danskerne i Normandie. Saaledes var det berettet af gamle Folk, og i Folkemunde havde Landets Forhistorie faaet denne Form. At underkaste Traditioner af denne Art et Krydsforhør, som var det Efterretninger, nedskrevne af Vidner i Døgnet efter Begivenheden, er ganske urimeligt. Forskydninger kan let være sket, enkelte Navne være forvekslede, man bør nøjes med at prøve, om det fortalte i sin Helhed genspejler det, som virkelig var hændt[4]).

Regner Langhals er en velkendt Personlighed. Dudo kalder ham *Hasbacensis et Heinaucensis dux*, og der er ingen Nødvendighed for at oversætte *dux* ved Hertug. I øvrigt omfattede det saaledes angivne geografiske Omraade flere Grevskaber og i Virkeligheden blev Regner paa Karl den Enfoldiges Tid Hertug af Lothringen. Naar det endvidere bestrides, at Regner havde Tilnavnet Langhals, som blev baaret

[1]) Steenstrup, Normannerne I. 131, II. 74 f. W. Vogel, Die Normannen und das Fränkische Reich 261.

[2]) Assers Life of King Alfred, ed. Stevenson, 879: magnus paganorum exercitus de ultramarinis partibus navigans in Thamesin fluvium venit, et adunatus est superiori exercitu, sed tamen hyemavit in loco qui dicitur Fullonham iuxta flumen Tamesin. Vogel l. c. 262 f.

[3]) Dudo, ed. Lair, 149 ff.

[4]) W. Vogel, Normannen 280, udtaler meget træffende: Selbstverständlich darf mann Dudos Erzählungen nicht mit Gewalt in die wirkliche Reihenfolge der Schicksale des grossen Heeres zu pressen suchen. Es ist ganz natürlich, das Dudo, der über 100 Jahren nach diesen Ereignissen schrieb, nicht immer den richtigen zeitlichen Maszstab bewahrte. Uagtet denne Advarsel har H. Prentout i sin Étude critique sur Dudon behandlet hele den af Dudo nedskrevne Tradition fra Normandie, som om den i enhver Enkelthed og i den Rækkefølge, hvori disse Forhold fortælles, kunde passe med Annaloptegnelser eller med Oplysninger, som ofte kun en enkelt Kilde giver, maaske skrevet ud fra et helt forskelligt Standpunkt.

af hans Sønnesøn Regner[1]), maa det dog huskes, at Tilnavne let blev Arvegods, især for Personer med samme Døbenavn (se Stykkerne 80—81), derfor kan det mulig have være baaret allerede af Farfaderen, endvidere har i det mindste to Forfattere, der er ældre end eller samtidige med Dudo, begaaet samme Fejl, som altsaa har Hjemmel i Datidens Tradition. Skulde Tiltroen til en Kilde lide ved den Art Fejl, saa det slemt ud for flere Kilder til Kapetingernes Historie.

Vanskeligere er det at paavise Grev Radbod i andre Kilder. Vi kender en frisisk Grev Radbod fra det 10de Aarh.s Midte, men ingen, der levede et halvt Aarhundrede tidligere. Navnet Radbod har haft en ret stor Rolle i Frisernes Historie, en Konge Radbod levede paa Karl den Stores Tid, et i Middelalderen optegnet Sagn kender en dansk Konge i Frisland Radbod, Biskop Radbod af Utrecht (899—917) havde ofte Strid med Vikinger. Det kan jo være, at der paa dette Punkt er en Urigtighed i Dudos Angivelse. Men da Radbod er et hos Friserne hyppigt forekommende Navn, er det meget muligt, at Traditionen har husket ret.

15. Seine-Landskabernes Skæbne i Aartierne før og efter 900.

Forinden vi følger Dudos Fremstilling af Rollos Togt til Frankrig, vil der være Grund til at undersøge, hvad vi af andre Kilder véd om Tilstanden i Seinelandene paa disse Tider.

I Aaret 896 var 5 Barker under Anførsel af Huncdeus løbet ind i Seine, og snart var en hel Flaade tilstede. Vikingerne løb op ad Seine og Oise og tog Vinterkvarter ved Choisy ved Aisne. Karl den Enfoldige var tre Aar forinden bleven hyldet som Konge af et stort Parti, der ikke vilde anerkende Kong Odo; han maatte for at bevare sin Magt overfor sin Modstander se sig om efter Forbundsfæller og maa have ment, at Vikingeskarerne nu var modne til at optages i Frankerriget som Kolonister. Vi ser det af et Brev, som Ærkebisp Fulko i Reims tilskrev ham om at opgive enhver Forbindelse med Normannerne. Imidlertid blev Vikingernes Høvding Huncdeus ved Paasketid 897 døbt i Klostret Denain ved Schelde[3]), og Karl stod selv Fadder til ham[4]). Dette var som en Bebudelse af de Begivenheder, der fandt Sted 911.

Imidlertid var heller ikke Kong Odo i Stand til at fordrive Normannerne, han sluttede en Overenskomst med dem om at de maatte tage Vinterophold i det Indre af Landet, ved Loires øvre Løb (897)[5]), og Nytaarsdag i det følgende Aar døde Odo, saaledes at Karl nu var Enehersker. Ved Foraarstid drog Normannerne tilbage til Seine, og derfra faldt de ind i de nordøstlige Landskaber, saaledes i Vïmeu

---

[1]) Parisot, Le royaume de Lorraine sous les Carolingiens 510. H. Prentout l. c. 164.

[3]) Annal. Vedast. 896. Karolus . . Huncdeum ad se deductum Duninio [Duninco] monasterio in pascha . . de sacro fonte suscepit.

[3]) Gl. Form Donaing. Arr. Valenciennes. Dep. Nord. Romania XXXII. 585. Bibl. de l'École des Chartes. vol. 74, 363.

[4]) Annales Vedastini 896—97, ed. Simson, 1909. Hvilket nordisk Navn Huncdeus, Hundeus, bar, er ikke let at afgøre.

[5]) Vogel 378.

(mellem Bresle og Somme), hvor Kong Karls Kamp med dem ikke synes at have været heldig[1]).

I December 898 vendte de sig mod Burgund og slog Lejr ved St. Florentin ved Yonne, men allerede den 28. December led de et Nederlag ved Argenteuil (i Tonnerre), saaledes at de saa sig nødsagede til at vende tilbage til Seine[2]). Kong Karl synes paa den Tid atter grebet af Tvivl om, hvilken Holdning man skulde indtage overfor de uovervindelige Fjender. Paa en Forsamling ved Oise i Juni 900 forelagde han Stormændene det Spørgsmaal, hvad man skulde beslutte sig til overfor Normannerne, men Forhandlingerne førte hverken da eller senere til nogen Afgørelse[3]).

Fra dette Øjeblik af og gennem en halv Snes Aar mangler der i Aarbøgerne Meddelelser om Enkeltheder i Normannernes Togter. Af spredte Oplysninger synes det at fremgaa, at de stadig har taget Vinterkvarter godt inde i Frankrig, medens de har deres Flaade liggende i Behold i Seinens nederste, brede Løb. Kong Karl udsteder endnu i disse Aar Breve, der vedrører Klostre og Ejendomme i den sydlige Del af det senere Normandie[4]), men dette oplyser jo kun i ringe Grad disse Egnes virkelige Tilstand. Kilder fra en senere Tid lader Jeufosse, der ligger Syd for Eptes Udløb i Seine, være et Stade for Vikingerne[5]). Ved Tiden 906 ses Munkene fra St. Markulfs Kloster paa Østsiden af Cotentin at være flygtede, og der oprettes et nyt Kloster for dem ved Laon[6]); i en anden gammel Beretning betragtes Besiddelsen af Cotentin som opgivet[7]).

I Normandiet har man utvivlsomt, efter at Hertugdømmet var vel befæstet i den danske Fyrsteslægts Haand, spurgt sig selv, naar Stamfaderen holdt sit Indtog i Seinen, og det staar i mange Kilder fast, at Aaret var 876, ja flere af dem angiver endog Dagen, nemlig den 17. November. Dudo har da ogsaa dette Aar, om end ikke Dagen, han har følt sig bundet ved Traditionen i Befolkningen, og da han skal skildre Rollos Historie paa dette Tidspunkt af hans Liv, benytter han, hvad han har erfaret om Vikingernes Kampe i Seinelandskaberne paa den Tid; han er derved kommen til at henføre meget til Rollo, der næppe kan vedrøre ham. Aaret 876 kan ikke være rigtigt, paa Grund af de Begivenheder, som efter Dudos Skildring er gaaet forud, men det rette Aar lader sig ikke angive[8]).

Rollo sejlede forbi Jumièges — hedder det derpaa — men vilde dog foreløbig ikke tage Stade her, men slog Lejr ved den modsatte Bred. Her laa et Kapel for St. Vaast, og i dette nedlagde han Levninger af den hellige Hameltrude, som

[1]) Steenstrup II 285. Vogel 379. [2]) Vogel 381. [3]) Vogel 382.

[4]) Kong Karls Brev for Klostret St. Evroul (Depart. Orne) 31. Okt. 900. Böhmer 1914, Bouquet IX. 489. Brev af Karl om Pitres ved Seine, 17. Dec. 905. Böhmer 1924. Bouquet IX. 500. Vogel 386 f.

[5]) Liber Haganonis, Cartul. de Saint Père de Chartres I. 46. Richer I. 4. Vogel 387. [6]) Bouquet IX. 501. Böhmer 1925.

[7]) Notitia ex libro nigro capituli Constantiensis, Gallia christ. XI instr. 217, jfr. foran S. 30.

[8]) Annales Rotomag., Uticenses, Gemmeticenses, Pertz, Scriptores, vol. 26. 496 ff., Chronicon S. Neoti, ed. Stevenson 134, 253 (i Assers Life of King Alfred). Vogel, Normannen 376.

han — efter andre Kilder — medbragte fra England; Stedet kom senere til at bære Navn efter hende. Dudo har her benyttet den stedlige Tradition, vi finder andetsteds Oplysning om, at der her i Middelalderen laa en *ecclesia St. Amgertrudis*[1]). Men naar Dudo derpaa lader Ærkebisp Franco forhandle med Rollo paa Rouen-Købmændenes Vegne, har han givet Franco en Stilling, som han næppe havde før o. 910.

Kort over det nordlige Frankrig.

I Dudos Værk findes derpaa den for Normannernes Fortællekunst, for deres Evne til at skildre Situationer og skabe Replikker saa betegnende Fremstilling af et Møde mellem Rollos Krigere og den berømte Høvding Hasting, der nu var gaaet i frankisk Tjeneste. Hertug Ragnold af Maine gav Hasting det Hverv at udspørge de Danske, som stod paa den anden Bred af Floden Eure, om hvad der var deres Forehavende. Hvem er I?, raabte Hasting over Floden til dem. Vi er Danske og kommer fra Danmark, og vi agter at erobre Frankrig. Hvad hedder

[1]) Se J. Lairs Note til Dudo 152 jfr. S. 58. Vogel 321 f. Smlgn. H. Prentout, Dudon 168 f.

Eders Herre?, raabte Hasting og fik til Svar: Vi har ingen Herre, vi er alle lige i Magt. Hasting spurgte saa: »Har I nogensinde hørt om en Mand Hasting, der kom fra Eders Land med en stor Krigerskare?« — »Ja, han lovede godt og begyndte vel, men han fik en daarlig Ende!«. Under den fortsatte Forhandling viste det sig, at de Danske ikke vilde indlade sig paa nogen fredelig Overenskomst med Frankerkongen, de vilde med Vaaben i Haand erobre sig Land.

Selv om i Virkeligheden den spørgende ikke har været Hasting, er jo Samtalen lærerig. Men det var altsaa en normannisk Overlevering, at Hasting var endt som frankisk Jordbesidder og Embedsmand. I Følge Vilhelm af Jumièges var Chartres hans Forlening. En vis Thetbald — fortæller denne Historiker — forestillede Hasting, at Frankerkongen nærede Mistanke mod ham og stræbte ham efter Livet; dette indjog ham en saadan Frygt, at han solgte Chartres til Thetbald og forlod Landet; man hørte senere intet til ham[1]). Denne Thetbald synes ikke at have været nogen anden end den over hele Frankrig for sin Snuhed bekendte Grev Thetbald af Chartres, men hans Levetid falder betydeligt senere, saa at Vilhelms Meddelelse i denne Henseende maa være urigtig.

Derimod kan Dudos og Vilhelms Fortælling om, at Hasting var traadt i Kongens Tjeneste, være rimelig nok. Hasting var en af de Vikingehøvdinger, som Kongerne indlod sig i Forhandling med og var villige til at tage i deres Tjeneste. Kong Ludvig III havde saaledes, da Hasting stod med sine Krigere i Egnene ved Loire, indledet Forhandlinger om »Venskab« med ham, Kongen siges ogsaa at have opnaaet det[2]), hvad dog de senere Begivenheder ikke netop bekræfter. Paa Hastings Togt til England knyttede ogsaa Kong Alfred Pagt med ham, fik Gisler af ham og modtog hans Sønner, for at de kunde blive døbte, selv stod han Fadder til en af dem[3]).

Naar i Dudos Beretning Ragnold bliver betegnet som *princeps totius Franciæ* (S. 154), er denne Titel ikke uberettiget, idet Aarbøgerne fra St. Vaast, ved at berette om hans uheldige Kamp med Normannerne 885, kalder ham *dux Cinomannicus* og lader ham være Anfører for Hære fra flere Landskaber, de nævner ogsaa, at han faldt; Dudo oplyser, at det var en under Rollo staaende Fisker ved Seine, som dræbte ham paa Flugten[4]).

Rollo besluttede sig til at plyndre Dunois og Landskabet omkring Chartres. Denne By følte sig truet, og dens Biskop Gualtelm sendte Bud om at faa hurtig Hjælp til Grev Robert af Paris og ligeledes til Hertug Rikard af Burgund og Grev

[1]) Will. Gemmet. I. 10: Karolum, Francorum regem adiens, pacem petiit. Quam adipiscens, urbem Carnotensem stipendii munere ab ipso accepit. II. 5: Hastingus territus confestim Carnotensem urbem Tetbaldo vendidit, et distractis omnibus peregre profectus disparuit. Robert af Torigny I. 9. Jfr. Merlet, Les comtes de Chartres, i Mémoires de la Société arch. d'Eure-et-Loir. XII. 74.

[2]) Annales Vedast. 882: Nortmannos volens e regno suo eicere atque Alstingum in amicitiam excipere; quod et fecit. Steenstrup, Normannerne II. 269. Vogel, Normannen 350.

[3]) Steenstrup l. c. II. 78.

[4]) Dudo 156 f., Steenstrup II 216, Vogel 321, Prentout 172 f.

Ebalus af Poitou. Frankerne og Burgunderne ilede da ogsaa til med deres Krigere, saaledes at de belejrende Normanner maatte vende deres Vaaben baade mod Byen og den Hær, der var kommen til Undsætning. Der blev kæmpet med ulige Held, men en Dag — Lørdag den 20 Juli 911 — stod Biskop Gualtelm, omgivet af sine Klerke, frem over Byens *Porta nova*, han var iført Messekaaben, i den ene Haand førte han et Kors, i den anden holdt han Domkirkens kostelige Stykke, Jomfru Maries Særk [1]), der i sin Tid var bragt fra Konstantinopel og af Karl den Skaldede skænket til Kirken. Porten aabnede sig, og ud styrtede Byens Krigere; ildnede af Bispens Ord fornyede de Kampen mod Fjenderne. Disse blev slagne af Skræk, de følte ligesom en vidunderlig Kraft lagt i de Kristnes Vaaben, og Rollo, der saa sig angrebet baade forfra og i Ryggen, besluttede at trække sig tilbage.

Denne Kamp og Frelsen ved Jomfru Maries Hjælp vandt en overordentlig Berømmelse, og den blev i Tidens Løb fortalt af talrige Aarbøger og Krøniker.

Beretningen hos Dudo (S. 162f.) er nær i Slægt med den, der findes i Cartulaire de St. Père, ed. Guérard, hvis Forfatter efter de fleste Historikeres Opfattelse har benyttet Dudo. Dette er vel rigtigt nok, men paa den anden Side maa jo Dudo sikkert have faaet sin Meddelelse i Chartres, da den bestemt er skrevet fra Byens Forsvareres Standpunkt, og da den taler Domkirkens og dens Præsters Sag. Dernæst er der Afvigelser i de to Beretninger og Oplysninger i Cartulaire, som ikke findes hos Dudo, saa et gensidigt Laan synes at være en rimelig Forklaring.

Episoden er udførlig behandlet i nye Arbejder, der ogsaa søger at belyse den topografisk. Jules Lair, Le siège de Chartres par les Normands. 1902 (Compte-rendu du 67e Congrès archéol. de France, 1900). A. Merlet. Les comtes de Chartres aux 9e et 10e siècles. 1900. 79 ff. Ch. Métais. Défaite des Normands devant Chartres le samedi 20 Juillet 1911 (Millénaire normand, 1911. 255).

H. Prentout (Dudon 192, 194, 445 ff.) har en særlig Undersøgelse om Tidspunktet for Kampen, men i den er der baade Forvirring og Modsigelse. Kampen stod den 20 Juli 911, der var en Lørdag, og denne Ugedag angives af Chron. S. Columbæ Senon. 911: 13 Kal. Aug. in sabbato (Duru, Bibl. historique de l'Yonne I 204), Chron. Malleacense (Bouquet IX. 8), Orderic Vital III, 143, Ann. Angevines, ed. Halphen 56, 84.

En Del af Hedningernes Hær var imidlertid draget til Højderne ved Lèves, faa Kilometer fra Chartres; her havde der været et Kloster, som i tidligere Tid Vikinger havde lagt øde. Ebalus, med Krigere fra Poitou, var kommen tilstede ved Aftentid, og han bebrejdede de Franske og Burgunderne, at de havde begyndt Kampen uden at vente hans Komme. Han fik da af Anførerne Anvisning paa at angribe Vikingerne paa Højden. Dette var nu ikke saa let. De Danskes Kastespyd og Pile standsede Angriberne og drev dem tilbage til Foden af Højden. Ebalus' Folk bragte da de flettede Værn og Gærder, som de Danske havde anvendt under Angrebet paa Chartres, hen til Højdens Fod, men de Danske tog dem tilbage og dannede en Skanse af dem. Ebalus maatte nu henvende sig til Frankerne, der havde slaaet Lejr og iøvrigt kun været Tilskuere ved Kampen. Saa tog da den samlede Hær fat og indesluttede Højden fra alle Sider.

[1]) Denne Beretning (i Cartulaire) synes mig rimeligere end Fortællingen hos Dudo om, at Bispen skulde have ført Særken ud mellem Stridsmændene.

Det saa meget betænkeligt ud for Danskerne; deres Undergang syntes vis, medmindre da Nattens Mørke kunde bringe nogen Hjælp. En Friser i deres Skare gav da det Raad, at nogle Lurblæsere skulde i Nattens Stilhed liste sig ned gennem Lejrpladsen og efter at være kommet bagved den lade Signaler klinge. De Franske vilde da tro, at Rollo var kommen dem til Undsætning, og forfærdede vilde de flygte til alle Sider; under Forvirringen kunde man da bryde gennem Fjendernes Rækker. Dette Raad blev anset for godt, og det blev fulgt. Det lykkedes i Nattens Mulm nogle Mænd at liste sig gennem de Franskes Rækker, Lurerne lød, og samtidig stormede med umaadeligt Skjoldebrag de Danske ned fra Højden, trængte gennem de forfærdede, af Søvn endnu fortumlede Franskes Lejrsteder og naaede ind paa den Vej, ad hvilken Rollo var draget. Efter at være kommet paa den anden Side af Floden Eure, standsede de foreløbig paa et sumpigt Sted. Der fortælles om Ebalus, at han under Forfærdelsen om Natten havde i nogen Tid søgt Skjul i en Garvers Hus (se foran S. 34).

Imidlertid havde de Franskes Hær ved Daggry sat sig i Bevægelse for at forfølge Vikingerne, og da de naaede dem, mødte der dem et mærkeligt Skue. De Danske havde nemlig slæbt en utallig Flok af Heste, Æsler, Kvæg og Geder med sig; nu da de følte sig i Fare, havde de dræbt dem og flaaet Dyrenes ene Side. De havde dannet en Skanse ved at stable de halvflaaede Dyrs Kroppe op over hinanden, saaledes at Indvoldene laa ud mod Fjenden. Det var et saa græsseligt Syn, at Hestene ikke turde nærme sig og selv Krigerne blev skræmmede. »Hvem tør binde an mod denne Kødborg!« sagde de og holdt sig i Afstand. De Danske kunde saaledes i Ro gaa til deres Skibe. Da de naaede Rollo, modtog han dem med Lovord og Lykønskning. Han begyndte derpaa paany at hærge Landet.

Rollo foretog et Togt til Nivernais, Landskabet ved højre Bred af Loires øvre Løb, men Hertug Rikard af Burgund og Biskop Geramnus af Auxerre samlede en Krigerskare og drog mod Normannerne. Med byttebelæssede Vogne vilde de drage hjem til deres Standlejr, men de led nu et fuldkomment Nederlag[1]).

Disse forskellige Nederlag maa alligevel i ringe Grad have berørt Normannernes virkelige Stilling, thi umiddelbart efter at Frankerne havde kæmpet saa heldigt i disse Egne, besluttede de at afstaa et stort Landskab til Vikingerne. En Fred kom i Stand ved St. Clair-sur-Epte. Rollo var villig til at lade sig døbe, og Kong Karl lovede at give ham en Datter til Ægte. Daaben fandt Sted 912, og Ærkebiskop Franco af Rouen døbte ham[2]), Hertug Robert af Francien, af hvis Lande det afstaaede Omraade var taget, var hans Fadder, efter ham fik Rollo det kristne Navn Robert.

Paa flere af disse Enkeltheder kommer jeg ind i de følgende Kapitler. Der vil imidlertid være Grund til først at kaste et Blik paa det vestlige Frankrigs Skæbne.

[1]) Dette omtales ikke af Dudo, men af Gesta pontificum Autissidorensium k. 42, Duru, Bibliothèque historique de l'Yonne I 369 f. Jfr. Eckel, Charles le Simple 71, Vogel, Normannen 399, Prentout l. c. 196.

[2]) Det har ofte været paastaaet, at Franco ikke var Ærkebiskop i Aaret 912. Det er dog ret utænkeligt, at Rollos Slægt ikke skulde vide Besked om, hvem der havde døbt dens Stamfader. Francos Forgænger

KAPITEL IV.

Togter til Bretagne og Egne ved Loire.

16. Bretagnes Kystforhold og de ældre Vikingetog.

For at forstaa paa rette Maade Bretagnes Forhold til Normandie paa den Tid, da det nordiske Hertugdømme grundlagdes, vil det være nødvendigt at kaste et Blik tilbage paa den Skæbne, som Bretagne i det Hele havde paa Vikingetiden.

Bretagne er et Fjeldland med en uvenlig Kyst, fuld af Klipper og Skær. Saa at sige ingen af Landets Floder eller betydeligere Vandløb løber op mod Nordkysten, hvor der ogsaa kun er faa Vige og Bugter. Paa Halvøens Vestkyst og i den brede Dobbelbugt ved Brest og Douarnenez, hvori Floden Aune udløber, bryder sig det urolige Atlanterhav. De større Vandløb i Bretagne findes paa Sydkysten, saaledes Blavet, Vilaine, og især hen imod Loires Munding, og de har gerne Udløb i smalle Vige.

Vikingerne kom fra Vige og søgte hen til Vige, fremfor alt var det Flodmundinger, som lokkede dem. Man vil derfor paa Forhaand være noget utilbøjelig til at tro, at Bretagne netop skulde være et Land, som de særlig søgte til, naar da Sydkysten undtages.

Skildringen lyder gerne helt anderledes, ikke mindst hos bretonske Forfattere. Efter dem skulde Landet paa alle dets Kanter, i dets ydre og dets indre, være bleven brændt og plyndret, nogle Gange skulde Befolkningen, maaske med Undtagelse af de fattigste Agerdyrkere, være bleven fordrevet og udjaget og Vikingerne have været Landets Erobrere og Styrere. Jeg skal nu undersøge, om dette har Medhold i Kilderne.

Idet vi gaar tilbage lige til Vikingealderens Begyndelse, spørger vi, om der nogensinde er berettet om Indfald paa Nordkysten. Dersom vi holder os til de historisk sikre Kilder, til Aarbøger og Krøniker, maa Svaret være, at direkte omtales aldrig et Sted paa Nordkysten som angrebet, og naar Beretningen lyder i større Almindelighed om Angreb paa Bretagne, er der ingen særlig Anledning til at tænke paa den nordlige Kyst, langt snarere paa sydlige eller sydøstlige Egne. Af flere Forfattere[1]) er der udtalt en Formodning om at Hasting, da han i Aaret 882 efter sluttet Overenskomst forlod Loireegnen, skal have angrebet Nordkysten af Bretagne; dette vilde dog kun kunne støtte sig til Fremstillinger i Helgenlevneder, og dermed staar vi ved et meget skrøbeligt Materiale.

For det første angiver disse Kilder næsten aldrig et Aarstal og har knap nok

Witto, der nævnes 892, kan paavises 909 ved Conciliet i Trosly, men heller ikke senere. Franco nævnes 918. Se E. Vacandard, La liste chronologique des évèques de Rouen. Revue catholique de Rouen. 13e année 1903.

[1]) Saaledes W. Vogel, Die Normannen u. das Fränkische Reich 351 f., dog med stærke Tvivl.

Tidsbestemmelser af anden Art. Det er Fortællinger om, hvordan man førte Relikvier bort af Frygt for et ventet Anfald af Vikinger. Men en Frygt kan have et langt Forspring for Begivenheden, eller det frygtede Togt blev maaske slet ikke til Virkelighed. Hos et saa religiøst anlagt Folk som Bretonerne var der en vaagen Omsorg for Helgenernes Relikvier, Antallet af de dér i Landet ærede Helgener beløb sig til mange Hundreder[1]) — de allerfleste af disse lader sig ikke fæste til nogen bestemt Levetid.

Der er 5—6 Punkter paa Nordkysten, der snart i én, snart i en anden Kilde siges angrebne — nemlig Batz, Tréguier, Klostret Val-de-Trécor, St. Rion, St. Mandez. Disse Steder ligger, med Undtagelse af Batz, alle i den østlige Halvdel af Nordkysten, og Angrebene kan derfor godt være sket fra Normandie eller fra de normanniske Øer i den store Bugt ved Mont St. Michel. Endvidere er Batz, St. Rion og St. Mandez Øer i Havet udenfor Kysten og saaledes særlig udsatte. Alle disse Steder ligger endvidere ved Strandene og deres geografiske Beliggenhed gør dem let angribelige.

Gennemgaar vi derefter Kilderne for disse Efterretninger, er Hjemmelen for Angrebet paa Batz Vita S. Pauli Leonensis, forfattet 884, der beretter om at Øen hyppigt blev plyndret af Vikinger. Om Tréguier og Val de Trécor handler Vita tertia S. Tuduali, der hører hjemme i 11te Aarh., og som lader Hasting være Høvdingen. Og paa samme Maade gaar det med Hensyn til Angrebene paa de andre Punkter; vi staar ved saa løse og usikre Angivelser og ved Oplysninger fra saa sen en Tid, at man skyer at bygge derpaa[2]).

Mod den yderste Vestkyst ved Atlanterhavet er det næppe muligt at paavise Togter i det 9ende Aarhundrede. Vi har den første Efterretning om et Angreb paa disse Strande mærkeligt nok i en paa det Kgl. Bibliotek i København bevaret Kalender. Den stammer fra St. Vivalois Kloster i Landevennec, inde i den store Bugt Syd for Brest; ved Aar 913 eller 914 er det her optegnet, at Klostret blev ødelagt af Normannerne[3]).

Sydlandet i Bretagne var derimod et Hjemsøgelsens Sted, dog saaledes at Udgangspunktet eller Midtpunktet, hvorfra Flaaderne kom, var Mundingen af Loire. Tæt Syd for denne Flods Udløb ligger Øen Noirmoutier, hvor Vikingerne havde deres Tilhold eller Standplads; derfra løb Flaaderne op ad Floden Vilaine til Klostret i Redon eller endnu højere op ad Floden til Rennes og til Landskaberne Øst derfor indtil henimod Coesnon, der senere blev Normandiets Grænseflod.

Den store Forsigtighed, som Normannerne udviser ved Angrebene paa den bretonske Halvø, faar formentlig ogsaa et Udtryk deri, at Vikingerne — saaledes som vi nogle Gange læser — naar de forlader Loire sejler uden Angreb eller Landing

[1]) Se Fortegnelser i Revue Celtique III. 449, XI. 136 ff. Jeg kender ikke F. Duine, Memento des sources hagiographiques de l'histoire de Bretagne 1918. Duine, Catalogue des sources hagiographiques pour l'histoire de Bretagne 1922. Jfr. Revue Historique vol. 129, S. 107 f., vol. 143, S. 232.

[2]) Jeg henviser til Vogels Redegørelse i Die Normannen 352 f. og til A. de La Borderie, Histoire de Bretagne I. 557 ff., II. 325.

[3]) L. Delisle, i Littérature latine et histor. du Moyen-Age 1890. 19.

rundt om den hele Halvø for at naa til Seine, og omvendt drager fra Seine direkte til Loiremundingen.

Naar Kilderne fremstiller det som om Normannerne paa noget Tidspunkt skulde have affolket Bretagne, har det al Sandsynlighed imod sig. Højst vil det kunne gælde enkelte Egne; Vikingetogene mod dette Land har en saa spredt og tilfældig Karakter, at man maa tvivle om, at Angrebene har virket dybt. Vi savner jo ogsaa enhver Efterretning om, at Vikingerne skulde have grundet Kolonier i Bretagne, endsige Riger, saaledes som dem, der bestod i England, Irland og Gallien, ikke heller kan der paavises det mindste kulturelle Spor af Vikingernes kortvarige Bosættelser. Kun i Nantes-Egnen og paa Steder Nord og Syd for Loire-Mundingen havde Normannerne i en Menneskealder eller to et mere blivende Stade, men ogsaa her er ingen Kulturminder og ingen nordiske Stednavne blevne tilbage.

17. Togtet til Tours 903.

Hvor ofte end i det 9ende Aarh. Flaader havde vist sig ved Loiremundingen eller endog taget fast Ophold her, var der i de sidste Aar af Aarhundredet Stilhed for Vikinger i disse Egne. Det var et godt Tegn derpaa, at Relikvierne af den hellige Martin laa i Ro i en Kirke i den befæstede Del af Tours. Men i Aaret 903 blev Byen Genstand for et alvorligt Angreb; vi har en ret udførlig og i det Hele paalidelig Beretning om dette Togt.

Der kom en Flaade fra Havet, anført af Baret og Heric, den løb op ad Floden lige til Tours, hvis Forstæder og nærmeste Omegn blev plyndrede. Borgerne skyndte sig at lukke Byens Porte, at besætte Taarnene med Krigere og ruste sig med allehaande Vaaben. Men Byen havde faa Krigsmænd, og i sin Fortvivlelse over de talløse Fjender samlede man sig om St. Martins Helligdom for at paakalde Helgenens Hjælp. Borgerne tog Skrinet, hvori hans hellige Legeme laa, og bar det hen til den Port, uden for hvilken Hedningerne rasede. Der kom derved en forunderlig Fortrøstning og en Kamplyst over Forsvarerne, medens de angribende Danske først blev slaaede af Forbauselse og derpaa af Rædsel, ja næsten Vanvid. De vilde fly, men tørnede kun mod hinanden indbyrdes og snublede, som om de gik paa Is. Borgerne gjorde saa et Udfald og forfulgte Fjenderne gennem Marker og Lunde, henved 900 af dem blev dræbte, og med vundet Bytte vendte Forsvarerne straks tilbage til Staden[1]). Dette skete den 30te Juni 903[2]).

Dette lyder nu meget stolt, men ikke desto mindre skal ved dette Angreb 28 Kirker i Byens Forstad være gaaet op i Luer[3]), og ligeledes var her St. Martins

[1]) Radbod, Biskop i Utrecht (899—917), der da opholdt sig i Frankrig, har givet den udførlige Beretning, og han følger, som han siger, gode Hjemmelsmænd; se Libellus cujusdam episcopi Trajectensis Radbodi nomine de quodam S. Martini miraculo, hos Salmon, Supplément aux chroniques de Touraine 1 ff.; hos Pertz, Scriptores XV. 1242. Jfr. Vogel, Normannen 389 f., Kalckstein, Erste Kapetinger 117 f., Eckel, Charles le Simple 68.

[2]) Annales Andegavenses, ed. Halphen 106.

[3]) Chronicon Turonense, i Recueil des chroniques de Touraine, par Salmon, 107 f. Chron. Petri f. Bechini ib. 45.

Kloster brændt. I hvor stærk en Trang Munkene var komne, fremgaar af, at de var nødsagede til at sælge en Guldkrone til Kong Alfons af Galicien; i et Brev udtaler han sin Beklagelse over de Lidelser, Munkene har været udsat for, og han ønsker dem til Lykke med at de nu (906) var begyndt at befæste St. Martins Basilika[1]).

Hvorfra denne Flaade kom og hvad dens senere Skæbne blev, derom véd vi intet, saaledes som det saa ofte er Tilfældet med Flaaderne i Loire[2]). Biskop Radbod har i sin Skildring af Togtet en Indledning om Vikingernes tidligere Optræden i Frankerriget, og her hedder det, at Daner og Svever kaldes Normanner, men ved Omtalen af Angrebet paa Tours bruger han udelukkende Navnet Daner. Da i et foregaaende Aar (901 eller 902) alle Nordboer paa Irland, altsaa væsentlig Norske, var bleven helt forjagne fra Øen[3]), ligger det nær at antage, at disse Vikinger har søgt ned til Loire[4]). Navnet Baret (Baridh) er det nordiske Bárð[5]) og forekommer ofte i denne Tid paa Irland. I Aaret 914 dræbtes paa Anglesey en Baridh, Ottirs Søn[6]), mulig er det den samme Høvding. En Konge Heric (Eoric) i Østangel blev dræbt 905[7]).

Vi har ingen Efterretninger om, at der i de efter 903 følgende 10—15 Aar var Vikinger i Loire[8]) eller at der fandt Plyndringer Sted paa Sydkysten af Bretagne. Man har sagt, at der 910 (eller 915) var et Vikingestade i Bretagne, men dette støtter sig til en urigtig Oversættelse af et Sted i den angelsaksiske Krønike — saaledes som jeg andetsteds har paavist[8]) — idet man har tolket Ordene om at en Flaade, der angreb England, kom *of lidwicum* som: fra Bretagne (Letavia), medens dens Hjemsted var Lid-Lejrene, Vikingernes Hær-Lejre i det østlige Frankrig[9]).

[1]) Bibliotheca Cluniacensis (1915), notæ, col. 50: Adefonsus, Hispaniæ rex ... de Nortmannorum audacia qui domum beati Martini incenderunt, suffoderunt ac eius pascua depascuerunt . . vos coronam Imperialem habetis ex auro et gemmis comptam, nostræ serenitati condignam etc.

[2]) Storm, Vikingetidens Historie 136 f.: »Flaaden synes i mange Aar at have haft fast Station ved Loire«, men dette har ikke Støtte af nogen Kilde. Vogel l. c. 391: Flaaden synes straks at være vendt hjem.

[3]) Steenstrup, Normannerne II. 144. [4]) Vogel, Normannen 390 f. [5]) Lind, Norsk-isländska dopnamn, Bárdr. O. Nielsen, Barth; Repertorium Diplom. Dan.: Baard, Barvid. [6]) Steenstrup III. 57. [7]) Steenstrup III. 34.

[8]) Et Brev, trykt i Bibliothèque de l'École des Chartes XXX. 451, opgiver Aaret 912 for Plyndringen i Loire, men dette Aarstal er sat til senere, se Bibl. d. l'École des Ch. LXIV. 299 f. Derfor maa Angivelsen i Chronique de Nantes 82 Ann. 1 rettes.

[9]) Histor. Tidsskrift, 9. Række III 148 ff., Oversigt over Vidensk. Selskabs Forhandlinger 1922—23, 107 ff.

KAPITEL V.

Overdragelsen af Seine-Landet til Rollo og Afstaaelsens Karakter.

18. Størrelsen af det afstaaede Omraade.

Det skal nu undersøges, hvilket det afstaaede Omraade var. Og jeg mener det rigtigt at tage til Udgangspunkt, hvad Dudo beretter om Omfanget af det Rollo givne Land.

Frankerne — siger Dudo — foreslog Kong Karl at søge Fred med Rollo ved at afstaa ham Landet »fra Andelle til Havet«. Denne lille Flod falder nordnordøstfra i Seine lidt nedenfor Rouen. Imidlertid havde Rollo besat Landet lige til Epte, en Flod, der, ret parallelt med Andelle, dog mere bestemt i Retning Nord-Syd falder i Seine, 30 km. sydligere end denne. Ved Eptes nordlige Bred stod Rollos Hær, ved St. Clair-sur-Epte fandt Sammenkomsten mellem de to Hæres Høvdinger Sted, og Frankerne afstod Landet »fra Epte til Havet«[1]). Det maa være den Omstændighed, at Andelle har været nævnt ved et tidligere Tidspunkt af Forhandlingerne, der har bevirket, at Andelle i en meget sen Kilde er nævnt som Grænse[2]), hvad der er vitterligt urigtigt. Epte fastsloges som Landets sydlige Skel, og den vedblev altid at være Grænselinien for den paa Seinens højre Bred liggende Del af Normandie.

Naar Havet nævnes som Grænse, maa man spørge, om derved menes det nuværende Normandies hele Kystrand eller blot Havkysten Øst for Seines Udløb. I Følge Dudo maa man antage, at herved skal forstaas alle Landskaberne i det senere Hertugdømme, eftersom han aldeles ikke omtaler, at der i den følgende Tid skete nogen Udvidelse af Landet. Dudo siger endvidere, at Bretagne laa ved Rollo-Landets Grænse, og da Rollo ved sin Daab spørger om de vigtigste, kirkelige Stiftelser indenfor hans Omraade, bliver der nævnt ham 6 saadanne, deriblandt Kirkerne i Bayeux, Evreux og paa Mont St. Michel, saaledes maa hans Land have strakt sig lige til Mont St. Michel Bugten og ved Floden Coesnon, der dengang som senere har været Landets vestlige Skel.

Naar endvidere Dudo angiver Omraadet som strækkende sig »fra Epte til Havet« har man Grund til at søge en Kystlinie der gaar parallel med Eptes Løb, og ikke en Strandlinie, der danner en ret Vinkel med dette, men en Kyst af denne Art træffer man ikke før netop ved Bugten ved St. Michel, her er Seinelandets naturlige Vestgrænse, som den var det senere. Under Kong Ludvig d'Outremer var der hos Frankerne Planer fremme om en Deling af Normandie, den ene Del skulde strække

[1]) Dudo, ed. Lair, 166: a fluvio Andellæ usque ad mare; 168: ab Eptæ fluviolo ad mare usque; 169: a flumine Eptæ usque ad mare.

[2]) Se nedenfor S. 51 Anm. 4.

sig »fra Seine til Havet«, den anden være Landet Øst for Seine, saaledes tænkes stadig Bugten ved Mont St. Michel som den vestlige Grænselinie[1]).

Til Forsvar for Dudos Opfattelse kan ogsaa anføres, at Landet Øst for Seine vilde være en altfor ringe Vinding for Normannerne efter de bestaaede Kampe, og endvidere, at de utvivlsomt maatte kræve, at den frie Sejlads paa Seine blev dem sikret ved at begge Sider af Seines Løb kom i deres Magt. Kong Karl betegner dem ogsaa kort efter som »Seine-Normannerne«.

Det maa endvidere erindres, at de Afstaaelser af Land fra Frankerkongernes Side, hvorom Aarbøgerne paa forskellige Tidspunkter taler, ganske afgjort kommer bagefter, at Landskaberne faktisk er gaaet over i Vikingernes Haand. Det er en juridisk Stadfæstelse af den Tagen i Besiddelse, som Normannerne fra deres Side ansaa for en Erhvervelse.

Et Hjælpemiddel til at finde den sydlige Grænse har man søgt i et af Karl den Enfoldige udstedt Brev fra Klostret St. Germain des Prés i Paris. Kongen overlader det Abbediet La Croix St. Leufroi, dog undtagen den Del af Klostrets Ejendomme, som han havde tilstaaet Seine-Normannerne[2]). St. Leufrois Kloster laa med sine Hovedbygninger paa den østre Bred af den fra Syd mod Nord løbende Flod Eure, og Landet Vest for Eure er altsaa tilfaldet Normannerne, Evreux er derfor bleven deres By. Saafremt nu Eure har været Grænse lige til dens Udløb i Seine — ikke meget nedenfor Andelles Udløb i Seine Øst fra — maa en lang Tunge af Land mellem Eure og Seine være forblevet i frankisk Besiddelse, men det er rimeligt, at dette Forhold snart er bleven forandret og at en Linie er bleven draget tværs over denne Tunge hen imod Eptes Udløb i Seine. Vi ser i alt Fald, at da Rollos Søn Vilhelm skal give sin Brud Leutgarde Medgift, benytter han dertil en Ejendom liggende i denne Trekant[3]).

Mod Sydvest maa vel Floden Avre, der Vest fra falder i Eure, have udgjort Skellet, den nævnes i det 11te Aarh. som Grænselinie[4]).

Den østlige Grænse har Floden Bresle dannet, dengang som senere, derom kan der ikke være Tvivl. Den falder i Havet ved Tréport, ved dens vestre Bred ligger Eu, en Grænsefæstning, hvorhen Rollo 925 sender Krigere fra Rouen[5]).

Jeg gaar derefter over til at undersøge, om disse Resultater stemmer med Flodoards Udsagn om Størrelsen af det afstaaede Omraade. Denne Historiker var ikke begyndt at skrive »Aarbøger«, da Landet overdroges til Rollo, men i sin »Kirkehistorie«

[1]) Dudo 234: a Sequana usque ad mare, 235 det samme. Jfr. Will. Gemmet. II. 11 (ed. Marx 28): Rolloni . . terram maritimam ab Eptæ flumine usque ad Britannicos limites . . daturum fore.

[2]) Bouquet, Historiens IX 536: præter partem ipsius abbatiæ, quam annuimus Nortmannis Sequanensibus, videlicet Rolloni suisque comitibus pro tutela regni. Mabillon, Annales Bened. III. 697. Tardif, Cartons des rois Nr. 229.

[3]) Om topografiske Enkeltheder kan henvises til: L. Bonnard. Une promenade historique. La frontière normande entre Seine et Perche. Chartres 1907.

[4]) Bouquet, Historiens VIII. 302 (en Frankrigs Historie, der slutter med Filip I): a fluvio Andella usque ad Oceanum mare: eoque illum secedere compulit et metas ei Arvam fluviolum posuit. Duchesne III. 339.

[5]) Flodoard 925.

har han en Efterretning derom, Angivelsen er her meget ubestemt. Hvad der afstaas til Normannerne er »nogle Sølandskaber tillige med Byen Rouen, som de næsten havde tilintetgjort, og andre Byer, der hørte under Rouen«[1]). Ordene synes at omfatte et større Begreb end Rouens Bispedømme, om end ikke alt hvad der gik ind under Ærkebispen af Rouen (altsaa ikke hele det senere Normandie[1]).

Det paastaas, at de vestlige Landskaber ikke gaar ind under disse Udtryk. Men vi véd jo, at i de foregaaende Aaringer var baade Bayeux og St.-Lô blevne erobrede[2]), vi hører om, hvor overladt til sig selv man følte sig i disse Egne, hvor Bispesæderne

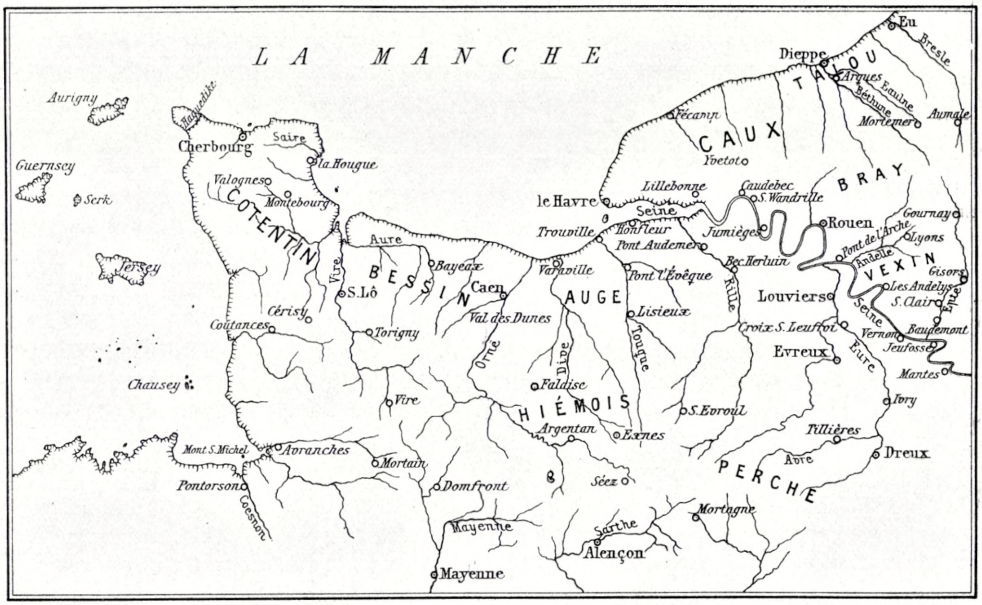

Kort over Normandie.

ogsaa synes ubesatte — faktisk var disse Landskaber overladt til normannisk Raadighed, om saa end Frankrigs Konge endnu ikke ved en Retsakt havde erklæret dem for afstaaede. Hertil kommer, at selv om disse Egne ikke indbefattedes i Kongens Udsagn, vilde Indtægterne af dem tilkomme Normannerne i Kraft af en anden Bestemmelse i Overenskomsten (se herom i Kapitel VI).

Mod Dudos Angivelse beraaber man sig paa Flodoards Ord, at i Aaret 924

[1]) Hist. Remensis eccl. IV. 14: concessis sibi maritimis quibusdam pagis cum Rotomagensi, quam pene deleverant, urbe et aliis eidem subiectis. Saaledes Haandskrifterne 2 og 3, medens Hds. 1 har: isdem subiectis, hvad der vel er urigtigt. Pertz, Scriptores XIII. 577. Smlgn. Flodoard 945 in in.: Compendium . . regalis sedis oppidum . . cum quibusdam villis eidem sedi subjectis.

[2]) St. Lô og det omliggende Land var erobret 890. Steenstrup, Normannerne II. 273. Vogel, Normannen 358. Om Erobringen af Bayeux se Vogel 336, og nedenfor St. 21.

blev Normannernes Land med Samtykke af Kong Rodulf udvidet derved, at Bessin og Maine tillagdes dem[1]). De, som ikke har den umaadelig sikre Tro paa, at hvert Ord af Flodoard staar klippefast, uanset at andre Berettere meddeler noget forskelligt, vil næppe føle Dudos Udsagn afkræftet derved. Bessin er Landet mellem Floderne Orne og Vire, Maine ligger i lang Afstand derfra Syd derfor, og man maa spørge om, under hvis Herredømme de mellemliggende Landskaber, der gaar ind under de to Bispedømmer Avranches og Séez og ikke, som Bessin, under Bayeux, kom til at staa. Fremdeles er Maine et vidstrakt Landskab, som Dudo end ikke paa nogen Tid af Normandiets Historie lader gaa ind under Hertugdømmet. Og endelig har Flodoard umiddelbart i Forvejen fortalt, at Kong Rodulf, havde tillagt Hertug Hugo Maine[2]). Under disse Forhold forekommer det mig betænkeligt at ville kræve større Tiltro til Flodoard end til Dudo[3]). Og hvis Kong Karl virkelig har ladet Normannerne faa Maine, mon saa ikke hans Erklæring er gaaet ud paa, at han opgav enhver Beskyttelse af dette Landskab og lod Normannerne have fri Haand derover, saa langt deres Magt kunde naa, netop paa samme Maade, som jeg har formodet, at de var stillede overfor de vestlige Landskaber ved Havet.

Inden jeg slutter denne Undersøgelse, vil jeg erindre om en mærkelig Udtalelse i den foran (S. 29) omtalte Skildring af, hvordan det normanniske Hertugdømme blev grundet, som mange har villet tillægge en ganske særlig Værdi og en selvstændig Karakter, nemlig Fontenelle-Munkens Beretning i *Historia inventionis S. Wulframni*[4]), dér læser man, hvad man ikke finder i nogen anden Kilde, at Rollo var den, som først efter egen Beslutning satte Skel mellem sit eget Land og Naboernes. Man studser over denne Efterretning og spørger, om Forfatteren lader Normannernes Erhvervelse af Normandie have et andet Grundlag end Frankerkongens Overdragelse af Landet. Man lægger da Mærke til, at Beretteren ikke med et Ord omtaler Kong Karls Overenskomst med Rollo, han skildrer Erhvervelsen som en Erobring. Rollo, som var dygtigere end alle tidligere Høvdinger, har lagt disse Landskaber fuldkommen ind under sit Vælde, al Modstand var slaaet ned, og nu bestemmer han selv, hvad der for Fremtiden skal være hans Raaderum. Naar

[1]) 924 (ed. Prou S. 24): absente rege Rodulfo: eius tamen consensu terra illis aucta, Cinomannis et Baiocæ pacto pacis lis concessæ. Hugo af Flavigny (ed. Prou S. 197): data pacto pacis terra Cynemannensi et Baiocensi.

[2]) 924 (Prou S. 20): rex . . Hugoni, filio Rotberti, Cinomannis dedit.

[3]) Man kan sammenligne hermed, hvordan Normannerne i Loire faar afstaaet pagus Namneticus (Flod. 927), som de allerede havde faaet afstaaet 6 Aar tidligere (Flod. 921).

[4]) d'Achery, Spicilegium, 4to., III. 252, k. 3: Interea Rollo novissimus quidem Nortmannorum dux, sed cæteris potentior militari manu, æquitate modestior, prudentior consiliis, patriis laribus pulsus littori Sequanæ appulit, singula loca et civitates quas solitudo tenebat inuasit, paucisque quos invenerat inde fugatis, aut iugo potentiæ suæ subactis auspicio sortium inter comites et commilitones suos distribuit. Is primus marchas inter se et finitimas nationes certis pro arbitrio limitibus præscripsit: optima denique jura legesque æquissimas domi militiæque prudenter instituit, quibus omnis generis diversarumque artium homines breui tempore sibi conciliavit, atque unum ex diuersis gentibus populum effecit; qui ita confestim coaluit, ut numerosior fortiorque vicinis fieret nationibus et regnis.

man erindrer alt, hvad der i den sidste Snes Aar havde tildraget sig i disse Egne, naar man husker, hvordan Gang efter Gang Frankernes Høvdinger har opfordret Vikingerne til at holde inde med Plyndringer og at slaa sig ned som Kolonister[1]), faar man et Indtryk af, at en Erobring snarere end Frankernes godvillige Indrømmelse var det bestemmende for, hvor Grænserne mellem Normannernes og Frankernes Eje skulde drages. Man kan da ogsaa forstaa den Utydelighed om hvad der gik ind under Rollos og de andre danske Høvdingers Magt, som er saa karakteristisk for de frankiske Kilders Udsagn[2]).

19. Fandt en Forlening eller en Afstaaelse Sted?

Vor Undersøgelse maa derefter omhandle, hvilken juridisk eller statsretlig Karakter Kong Karls Overdragelse af Seinelandet til Rollo havde.

Det forekommer mig mærkeligt, at man har villet opfatte Afstaaelsen af Normandie til Rollo som en Forlening af almindelig Art til en Vassal, og at man har villet anvende almindelige lensrettige Vilkaar og Formler paa den Retsakt og paa den Stilling for Rollo, som da kom i Stand. Man har derfor ogsaa været lidet i Stand til at forstaa, hvad Dudo meddeler herom.

Det er jo dog klart, at Afstaaelsen af Landet indeholdt langt mere end hvad en Forlening rummer, den brød ind i private Forhold, den omfattede meget af hvad en Jordoverdragelse, et Skøde, har til Maal, den ophævede Forpligtelser eller Baand, som paahvilede den tidligere Indehaver af Landsherremagten. Rollo og hans Folk skulde jo bringe Landet paa Fode ved at opdyrke det, de maatte tage Jord i Besiddelse ved at fordrive de tidligere Dyrkere eller ved at lade disse drive Jorden ikke længere som Ejere eller som Fæstere, med en delvis tilsikret Ret imod Opsigelse eller Fjernelse, idet de fra nu af blev simple Forvaltere eller Arbejdere. Vi véd jo, at saadant skete, ja at der var Egne, som antog et helt »dansk« Præg, hvor mangfoldige nye Landsbyer og nye Gaarde opstod, ofte med danske Navne. Rollo og hans Mænd maatte være sikrede mod at Kongen nogensinde kunde tilbagetage det afstaaede Land eller til Eks. give fordrevne Besiddere Ret til at faa deres Gaarde eller deres Godser tilbage. Det maatte afhænge af deres Villie, som nu overtog Landets Styrelse, om de hidtil besiddende kunde vedblive i deres Stilling, eller under hvilke Vilkaar det tillodes dem at fortsætte.

Det er derfor naturligt, at Dudo bruger Ord, der klart udtaler den fuldkomne Overdragelse af Grunden til evig Tid, uden Ret til at tage tilbage: *quasi fundum et*

[1]) Vanskeligheden ved at forstaa, at Normannerne saa hurtigt optog fransk Sprog og Kultur, og derfor ogsaa en Tilbøjelighed til at anslaa Nordboernes Tal altfor lavt (saaledes F. Lot, L'abbaye de Saint-Wandrille XLIX), falder bort, naar man gør sig det klart, at Kolonisationen ikke er begyndt 911, men en Snes Aar forinden.

[2]) A. Albert-Petit, Histoire de Normandie (1911) 37, har rigtigt betonet, at ét er hvad Frankerne 911 vilde afstaa, noget andet derimod hvad Normannerne vitterligt nok forlængst sad inde med og som der ingen Efterretning er om, at de gav Slip paa.

alodum in sempiternum (S. 168), *terram determinatam in alodo et in fundo, a flumine Eptæ usque ad mare* (S. 169).

Derfor betoner de franske Kilder ogsaa, at det snarere er en Overdragelse til de Danske end til Rollo. Kong Karl siger i det foran omtalte Brev, at Landet er bleven »indrømmet« Seine-Normannerne, nemlig Rollo og hans Kammerater; *annuere, concedere* er vel egentlig lidet lensmæssige Udtryk. I Flodoards Annaler, der begynder 919, er der i en Del Aar Tale om Seine- eller om Rouen-Normannerne, først inde i Aaret 925 nævnes Rollo, *princeps eorum*, hvorimod Høvdingen Ragnvald i Loire er bleven nævnt flere Gange tidligere og betegnet som *princeps Nordmannorum*, saaledes som det nu sker med Rollo.

Derfor hører vi intet om en Lenspligt eller om dens Omfang, intet om, hvor stort et Antal Krigere der skulde stilles til Kongens Tjeneste. Man maa vel ogsaa antage, at Frankerne kunde være betænkelige ved at se i deres Hære disse Krigere, som nylig havde hærget og brændt de franske Lande, og hvis Kampmaade, hvor dygtig den end var, dog saa betænkeligt afveg fra deres egen. Paa det tilstaaede Omraade var der jo desuden Opgaver nok at løse. Det maatte overlades en kommende Tid nærmere at bestemme Landsdelens Forhold til det øvrige Rige. Hvis man vil paaberaabe sig, at der i den følgende Tid kan paavises normanniske Troppedelinger i den franske Konges Hær, kan dette jo være Følge af en senere af den normanniske Hertug overtaget Forpligtelse, eller det kan være en frivillig tilbudt Hjælp eller en lejet Styrke. Ingen Forfatter har vist paastaaet, at de flere Gange til Vikingerne i Loire afstaaede Landstrækninger paaførte Høvdingerne en Lenspligt, og hvorfor Forholdet skulde være anderledes ved Seine, kan ikke indses.

Men én Art Hærtjeneste skulde Normannerne dog yde. Landet var tilstaaet dem *pro tutela regni*, altsaa skulde de sørge for at intet Angreb af Vikinger fandt Sted paa deres Landsdel og at der ingen fjendtlige Flaader løb op ad Seine. For saa vidt var Landet et Markgrevskab, og det var vel ogsaa kendt andetsteds, at Beboerne af et saadant kun varetog denne Forsvarspligt ved Grænsen, men var fritagne for anden Hærpligt; i alt Fald gjaldt en saadan Ordning i Frisland[1]).

De Pligter, som efter Kildernes Vidnesbyrd var paalagt Normannerne og deres Høvdinger, var endvidere, at de holdt Fred og tilvejebragte Fred, og at de antog Kristendommen[2]). Deres Opfyldelse af disse Pligter vil blive skildret i det følgende.

[1]) Ph. Heck, Der Ursprung der gemeinen friesischen Rechtsquellen, i Neues Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde XVII. 596.

[2]) Flodoard 923: ingressus est terram, quæ dudum Normannis ad fidem Christi venientibus ut hanc fidem colerent et pacem haberent. 924: pacto pacis eis concessæ. Dudo 166: ut pax et concordia, atque amicitia firma et stabilis atque continua inter te et illum permaneat, filiam . . dabit tibi. 183: Rollo . . terram . . ut pacificus regno esset, tibi [Willelmo] regis dono acquisivit.

KAPITEL VI.

Bretagne som afgiftpligtig til Normandiet.

20. Bretonske Landskaber under normannisk Herredømme paa Rollos og Vilhelms Tid.

Fremstillingen af de bretonske Forhold har Vanskeligheder at overvinde paa Grund af en tvetydig Terminologi. Hele den store Halvø mod Vest bliver betegnet som Galliens Horn eller Hjørne, men *Cornu Galliæ* var desuden bleven Betegnelse for en mindre Landsdel, et enkelt Grevskab paa denne Halvøs Sydkyst, ikke fjernt fra Strandene mod Vest. Landskabet Cornouaille faar dog saa ringe Betydning i Vikingernes Historie, at en Forveksling med det større Land ikke let indløber, tilmed da Navnet paa hin vestlige Provins ofte lyder Cornubia. Endvidere kunde man jo nære Frygt for, at det store Øland Nord for Kanalen Britannia og ligeledes dets Indbyggere kunde blive forvekslet med Halvøen paa Fastlandet og dens Beboere. Det maa dog bemærkes, at til Eks. Flodoard i sine to Værker ikke betegner England eller dets Indbyggere med et med Bretagne eller Bretoner beslægtet Navn.

Dudo beretter, at Rollo ikke vilde modtage Kong Karls Tilbud om Afstaaelse af Seine-Landet, medmindre der overlodes ham Ret til i en anden Provins at skaffe sig Fødemidler ved Kontribution, indtil det udplyndrede Land ved Seine blev opdyrket saaledes, at det kunde føde Indbyggerne. Efter den Tilstand, hvori disse Egne vitterligt henlaa, maa vel dette Forlangende siges ret naturligt, og Kong Karl tilbød Rollo Flandern »til at skaffe ham Fødemidler«[1]), men Rollo vragede dette Landskab paa Grund af dets mange Sumpe. Her maa vel især være tænkt paa det nærliggende flanderske Kystland omkring Boulogne, og det fortjener at erindres, i hvilken Grad Landet langs Kysten her helt har skiftet Karakter siden det 10de Aarh. (se herom Stykke 30). Kongen overlod ham da hele Bretagne til Underhold *(totamque Britanniam, de qua posset vivere).*

Mod Rigtigheden af den normanniske Overlevering har der været protesteret i gammel Tid og i ny, ikke mindst fra Bretonernes Side. Men da der i 911 ikke blev betalt nogen Danegæld, som ved tidligere og senere Lejligheder, er Tanken om en saadan Naturalpræstation jo ret naturlig. I Aaret 926 bliver der betalt Danegæld, men da nævnes kun Francien og Burgund som de Landskaber, hvor Udskrivning finder Sted. Fra tidligere Overenskomster kendes det godt, at Bretonerne ved Naturalydelser købte sig fri for Vikingeangreb. I 869 ydede de saaledes Normannerne 500 Køer for at faa Tilladelse til at høste Vin i Anjou[2]). Endvidere har jo Vikingetidens Historie mange Eksempler paa at Konger og Fyrster unddrog Landsdele deres beskyttende Haand, enten af Uformuenhed eller til Straf, og over-

[1]) Dudo 168: ut ex ea viveret.

[2]) Steenstrup, Normannerne II. 263.

for Bretonerne var man vel i ringe Grad følsom, fordi disse saa ofte havde vist, hvor lidt de mente sig knyttede til Riget[1]). Naar det er sagt, at Kongen ved en saadan Overladen af Bretagne fratog Loire-Normannerne et Landskab, hvorover de havde Rettigheder, har denne Indvending intet Værd, da der paa den Tid ingen Normanner var i Loire.

Spørges der derpaa om, hvilke Egne af Bretagne Normannerne særlig havde for Øje som tributpligtige, maa der vel først og fremmest tænkes paa de Egne af det senere Hertugdømme, der stod under bretonsk Styrelse, nemlig de vestlige Dele af det senere Normandie. I Aaret 867 havde Karl den Skaldede overdraget til Salomon af Bretagne Grevskaberne Coutances og Avranches med alle kongelige Indtægter, Godser og Abbedier (dog ikke Bispedømmet); Salomon kunde nu skrive sig: *totius Britanniæ magnæque partis Galliarum princeps*[2]).

Flodoard fortæller ved Aar 919: *Nordmanni omnem Britanniam in Cornu Galliæ, in ora scilicet maritima sitam depopulantur, proterunt atque delent, abductis, venditis, ceterisque cunctis ejectis Brittonibus.* Det synes klart, at her maa være forstaaet et mere begrænset Landskab end den hele Halvø, hvis Befolkning de ikke kunde fordrive. Ordet *scilicet* peger paa denne indskrænkende Betydning: »vel at mærke Landskabet ved Søkysten«. Men ved denne Søkyst forstaas Strandene ved La Manche.

Man kan nemlig iagttage en Forskel i Anvendelsen af Ordene *Oceanus* og *Mare*. Naturligvis kan Havet Nord for Gallien blive kaldt Oceanus, især naar man vil skildre, hvordan det rummer saa uhyre store Øer som England og Irland, derfor vil man ogsaa hos Rodulfus Glaber jævnlig finde Oceanus anvendt om Kanalen og Nordhavet.

Ikke desto mindre er der en Tilbøjelighed til helst at anvende Oceanus om Atlanterhavet, medens La Manche faar den mere fredelige Betegnelse Mare. Saaledes har Flodoard i sin »Reims-Kirkens Historie« kun paa to Steder Oceanus og da brugt om Atlanterhavet, medens han i sine Aarbøger slet ikke anvender Oceanus, men betegner La Manche ved Mare. Derfor maa der hos ham stadig ved *terra maritima* og lignende Udtryk tænkes paa Galliens Nordkyst. Ogsaa om de længst mod Øst ved Nordsøkysten boende Franker bruger Flodoard Ordet, saaledes naar han omtaler Greven af Ponthieu og »de øvrige Søfranker«, eller naar Kong Ludvig drager til Sølandskaberne og bygger en Borg ved Havet i Nærheden af Boulogne[3]).

[1]) Med hvor stor Tilfredsstillelse Naboer til Bretonerne i det 12te Aarh. saa paa, at de var komne under Tugt, ses af følgende Udtalelse fra Anjou. Chronicon de gestis consulum Andegavorum, ed. Halphen et Poupardin, 35 (Rollo faar Landet afstaaet): Britanni quoque eisdem Normannis jussu regis et ducis tributarii facti sunt. Qui pro perfidiis in eos antea commissis ita ab eis comprimebantur, ut non possent in vicinos suos, Andegavenses dico vel Pictavenses vel Cenomanenses, ullas infestationes predarum sicut antea facere. Sed et etiam per totam Franciam pacis tranquillitas erat maxima.

[2]) Cartulaire de Redon 189 Nr. 241. Mabillon, Acta Sanct. Ord. S. Benedicti IV. 2. 246. Lair, Dudon 68 f., La Borderie, Histoire de Bretagne II. 90. Vogel, Normannen 227.

[3]) Flodoard 925: Hilgaudus comes et ceteri maritimi Franci 938: Ludowicus rex maritima loca

Det synes heraf at fremgaa, at der ved *ora maritima* maa sigtes til Kystlandet ved Kanalen. Det maa være Landskaberne ved Mont St. Michel Bugten, hvorom der er Tale, Landet Vest og Øst for Coesnon-Floden. Vi har set, hvordan Bretonerne for en Tid havde faaet Besiddelsen af Cotentin, her har været et Grænseomraade, der snart har været regnet med til Neustria, snart til Bretagne. Dette fremgaar ogsaa af en Optegnelse, der i det 11te Aarh. er føjet til i Manuskripter af Ademars Krønike; i Anledning af Rikard I's Genopførelse af Klostret paa Mont St. Michel siges det: *Ricardus . . edificavit in ea Nortmandia quæ antea vocabatur marcha Franciæ et Britanniæ monasterium Sancti Michaelis de Monte ubi monacos posuit*[1]).

Vi maa derfor forstaa Flodoards Efterretning fra 919 saaledes, at Normannerne vendte sig mod de Bretoner, der raadede i de mod Vest for deres egne Besiddelser liggende Landskaber og fordrev dem derfra.

At nu Fordrivelsen af Bretonerne *in Cornu Galliæ* ikke var saa fuldstændig, som Flodoard skildrer det, fremgaar af en senere Angivelse hos ham: »931, de Bretoner, der var forblevet under Normannernes Herredømme i Cornu Galliæ[2]), rejste sig mod dem, der havde gjort sig til Herre over dem, paa St. Michels Dag, og det siges, at de har tilintetgjort alle Normanner, der boede mellem dem, efter at de havde dræbt deres Høvding Felecan«. At der ogsaa derved sigtes til de samme Landskaber, bestyrkes ved den Kundskab, vi andensteds fra har om, at Lederen af denne Opstand var Grev Berengar i Rennes, altsaa i det østlige Bretagne og i en By, der laa næsten udenfor Halvøen. Maaske kan man ogsaa se et Tegn paa, at det netop var Landskaber ved St. Michel-Bugten, der rejste sig, deri, at de netop havde valgt St. Michels Dag som Tidspunkt for Opstanden.

For Flodoards Annalistik er det karakteristisk, at man ofte kun faar Begyndelsen eller Enden af en Episode at vide. Vi hører derfor heller intet om, hvordan Normannerne tog Hævn for dette Oprør, og hvad Bretagnes Skæbne senere blev. Dette maa læses hos Dudo. Han fortæller om hvordan efter Rollos Død Bretonerne opsagde Vilhelm Troskab og erklærede, at deres Land kun var bleven overdraget Rollo for saa lang Tid, som Befolkningen i Normandie havde Fødemidlerne fra Bretagne behov, men den Tid var forbi; overfor Rollos Arving maatte Afhængigheden ophøre. Hertug Vilhelms Mænd harmedes over Bretonernes Holdning og tilskyndede ham til at føre dem i Kamp[3]). Vilhelm gik over Coesnon, og det lykkedes

petens castrum quoddam portumque supra mare . . restaurare nisus est. 939: loca quæque Morinorum mari deprædatur contigua [i Flandern]. Richer II 16: ab iis [Belgicis] qui maritima incolebant loca. Hincmar 882: ex Ligeri egressi maritimas partes petierunt [vistnok Seinelandskaberne]. Hariulf, Chronique de Saint-Riquier, ed. Lot 113, 116: [Abbed Rodulf i Klostret ved Somme] comitatum maritimæ provinciæ suscepit . . cœnobium cum provinciis maritimis gubernavit.

[1]) Adémar de Chabannes, ed. Chavanon, 202. Jfr. J. Lair, Études critiques II. Adémar 147.

[2]) Interea Brittones, qui remanserant Nordmannis in Cornu Galliæ subditi etc.

[3]) Dudo 183: Britones . . coeperunt contra Willelmum ducem esse rebelles. Huius namque *inæstimatæ opinionis* veritas, quum ad notitiam ipsius præpotentissimi ducis pervenisset . . . De fremhævede Ord maa nødvendigvis være urigtige; Duchesne har foreslaaet dem rettede til: inopinatæ rebellionis. Da Bretonerne kort efter beder Vilhelm om at han vil betragte dem: ut servos offensos pius dominus, og som: servos scandali

ham at bringe Bretagne ind under sin Magt. Efter at han var vendt tilbage til Rouen, faldt Bretonerne imidlertid ind i Normandie og plyndrede Bessin, saa at Vilhelm maatte paany føre Hæren mod dem. Han lod en haard Straffedom overgaa dem. Da bad Bretonerne om Fred, som blev tilstaaet dem, imod at Grev Berengar af Rennes svor paa for Fremtiden at anerkende Vilhelm som Overherre og at være ham tro og lydig. Den egentlige Ophavsmand til Opstanden — her menes vel, til det sidste Indfald i Normandie — nemlig Grev Alan af Nantes og Vannes, vilde Vilhelm ikke tilgive, han maatte forlade Bretagne og tage Ophold i England[1]). Uagtet Flodoard — som det alt er sagt — intet har at berette om denne Opstand, er dens Følger ham vel bekendte, idet han nogle Aar senere (936) maa fortælle, hvordan de fordrevne Bretoner da vendte tilbage fra England.

Imod Dudos Fremstilling kan der vanskelig gøres nogen Indvending. Det er vitterligt, at Alan i flere Aar levede i Udlændighed i England, og det er vel sandsynligt, at den anden Høvding for Opstanden, hvis Land laa nærmere ved Normandiets Grænse, kun fik Lov til at forblive i sine Besiddelser, imod at han traadte i Underordnelsesforhold til Vilhelm. Frankerkongen har som sædvanlig ladet Bretonerne selv ordne deres Sager. Men han har tillige nu godkendt, at Vilhelm tog Landet helt hen til Coesnon i Besiddelse. Flodoard giver ved Aar 933 den karakteristiske Oplysning, at Vilhelm hyldede Kong Rodulf, og at denne gav ham Bretonernes Land ved Havkysten[2]). Dette vil altsaa sige, at Normannerne nu fik Kongens Stadfæstelse paa deres Besiddelse af Landskaberne hen til Coesnon, som de hidtil havde haft inde i Kraft af Erobring eller som et Land, der var forpligtet til Tribut[3]).

et offensionis (S. 185), og da Vilhelm bliver anmodet om igen at modtage: Alannum Britannia offensionis culpa ejectum (S. 193), maa sikkert offensio være det rette Substantiv. Jeg foreslaar derfor: inexspectatæ offensionis.

[1]) Dudo, ed. Lair, 183 ff.

[2]) Flodoard 933: Willelmus princeps Nordmannorum eidem regi se committit; cui etiam rex dat terram Brittonum in ora maritima sitam.

[3]) Der synes at være Enighed om, at det netop var disse Landskaber, som Kong Rodulf 933 afstod. Smlign. Longnon, Atlas historique, texte 86. La Borderie, Hist. de Bretagne II. 378 f. Lauer, Robert I. 71. Lauer, Louis IV. 80 (6), Lot, Fidèles ou vassaux? 184 (3). I Følge Lair, Guillaume Longue-Épée 19 ff. skulde Begivenhederne angaa Cornouaille.

KAPITEL VII.

Rollos Ægteskab med Kong Karls Datter.

21. Karl den Enfoldiges Ægteskaber, hans Datter Gisla og hendes Skæbne.

Dudo beretter, at Rollo ved Erobringen af Bayeux tog til Fange Popa, Datter af en højtstaaende Mand og Høvding, og at hun blev hans Hustru. Senere, da Rollo har underlagt sig hele Seinelandet og Karl den Enfoldige afstaar det til ham, tilbyder Kongen ham sin Datter Gisla som Hustru; Fredsslutninger var paa den Tid jævnlig ledsagede af Aftaler om ægteskabelige Forbindelser. Rollo skilte sig da af med Popa og ægtede Gisla.

Om denne Kongedatter har Dudo ikke lidt at fortælle (S. 166, 169, 173). Hendes Fader sendte engang to Riddere i Sendefærd til hende, Gisla tog imod dem i Løn og lod dem tage Ophold i et Hus uden at sige sin Mand noget derom, ligesom hun overvældede dem med Gaver. Hos Rollos Høvdinger maatte det vække Forundring, at Udsendinge fra den franske Konge kunde opholde sig i Rouen uden at stedes for Rollo. De følte sig vel ogsaa tilsidesatte og spurgte Rollo: »Hvorfor meddeler Du ikke os, hvad de franske Udsendinge har at forebringe?« Paa Rollos forundrede Spørgsmaal om, hvor disse var, maatte de svare, at Rollo nok ikke levede med sin Hustru paa Ægtefællers Maade. Over denne Haan blev Rollo rasende, han sendte sine Huskarle hen for at gribe Ridderne, han lod dem føre til Byens Torv og her i Almuens Paasyn hænge. Efter nogle sildige Kilder skal Gisla være død af Sorg over dette[1]), men vist er i alt Fald, at hun døde tidligt. Dudo fortæller endvidere, at den Misstemning, som opstod mellem Kong Karl og Rollo paa Grund af det skete, blev benyttet af Hertug Robert til at faa et Forbund imellem dem imod Kongen i Stand, men Rollo gav Afslag.

Nutidens Kritik, der jo intet nægter sig, har paastaaet, at hele denne Ægteskabshistorie er Løgn og Opdigtelse — jeg vælger med Forsæt milde Ord blandt de brugte Udsagn. Eller ogsaa har Kilderne uforsigtigt overført til Rollo hvad der var hændt 30 Aar tidligere en Vikingehøvding med et andet Navn paa et andet Sted overfor en anden Fyrste og under afvigende Forhold. Ved denne sidste Formodning skal jeg først dvæle.

Kong Godfred, Haralds Søn, havde i en lang Aarrække kriget mod det frankiske Rige, han havde dog især hærget ved Schelde og Rhin; hans Vaaben følte som uimodstaaelige, men da hele det østfrankiske Riges Kræfter begyndte at samle sig imod ham, besluttede han at søge Fred og at antage Kristendommen. Kejser Karl den Tykke forlenede ham med Besiddelser i Frisland, stod Fadder ved hans

[1]) Chroniques de Normandie (1839) 17: il les fist pendre au marchiet de Ruem. La dame en morut de duel, ne demoura gaires. Roman de Rou I v. 1217—18: la duchesse s'en dut d'ire e de duel desver~de treis jurs ne de quatre, ne volt de rien guster.

Daab og gav ham en Datter af Lothar II Gisla til Ægte (883). Dette Ægteskab varede kun kort. Kong Godfred blev mistænkt for forræderisk Forbindelse med sin Hustrus Broder Hugo af Lothringen, og da Gisla i Maj 885 var i Besøg i Worms, holdt Kejseren hende i nogen Tid tilbage som Gissel. Godfred fremsatte truende Fordringer om nye Forleninger, og Kejseren besluttede at anvende Svig. Ved Rhinens og Waals Delingssted skulde der holdes et Møde, Gisla var ogsaa kommen tilstede for at mægle Forlig, men Frankerne nedhuggede Godfred og hans Mænd. Gisla blev derpaa Abbedise i Nivelles[1]).

Saaledes er denne Gislas Skæbne vidt forskellig fra den, som Rollos Hustru havde. To Navne forekommer i begge Beretninger, Karl og Gisla, men disse findes jo Snese af Gange i Karolingernes Æt. Vi ser i det ene Tilfælde en Konge give sin Datter bort, i det andet en Kejser sin Fætters Datter, den ene Tildragelse foregaar ved Seine, den anden ved Rhin. Normannerne maatte ikke blot have sammenblandet to vidt forskellige Begivenheder, de maatte paa egen Haand have omlavet Tildragelsens hele Forløb og Virkninger[2]).

Den vægtigste Indvending mod Rollos Ægteskab maatte vel være den, at Karl den Enfoldige ikke kunde i sit Ægteskab have en giftefærdig Datter, og Dudo udtaler bestemt, at hun var ægte født (S. 166: *utriusque progeniei semine regulariter exorta).* Der findes et i Aaret 907 af Kong Karl udstedt Brev, hvorved han giver sin Hustru Frederune en Medgift[3]), og deraf har man draget den Slutning, at han paa dette Tidspunkt har haft Bryllup. Fire Aar efter dette kan der jo ikke være en giftefærdig Datter.

Men allerede denne Slutning er usikker, naar vi ser, hvor tidligt Døttre gives bort i Ægteskab. Hundrede Aar efter denne Tid var Kong Roberts Datter et Barn, da hendes vordende Husbond Hertug Rikard III gav hende en Medgift. Han døde imidlertid i det samme Aar (1027), og saa skyndte Grev Balduin af Flandern sig med at erhverve den herlige Kongedatter som Brud, han førte hende med sig »i hendes Barneseng«[4]).

Vi ser et halvt Hundrede Aar senere af forskellige Forespørgsler til den i kanonisk Ret saa kyndige Biskop Ivo af Chartres, hvor hyppige den Slags Ægteskaber med Smaabørn var *(sex annorum vel infra)*[5]). Iøvrigt har man netop af Dudos Fortælling villet se antydet (se foran S. 60), at Gisla endnu ikke var mandbar.

---

[1]) Joh. Steenstrup, Normannerne II 175, 202, W. Vogel, Normannen 299, 305.

[2]) H. Prentout, Dudon 207: on connait les procédés de Dudon . . Reginon rapporte etc . . . C'est donc là que Dudon a pris son histoire.

[3]) Bouquet, Historiens IX. 504.

[4]) Will. Gemmet. VI 6: ad domum in cunis asportavit. Jfr. Pfister, Robert le Pieux XLII, 70 (6), 78 (1), 79. Smlgn. Orderic Vital V. 58: Stephanus rex filiam suam biennem Gualeranno comiti de Mellento in cunabulis dedit.

[5]) Migne, Patrologia latina vol. 162. Ep. 99 Sp. 118, Ep. 243 Sp. 250, Ep. 246 Sp. 253. Jfr. Kap. 29 og Kap. 36.

Endvidere kunde det jo tænkes, at alene Dudos Angivelse af, at hun var ægtefødt, var urigtig. Kong Karl var i 911 en 32aarig Mand, han har vitterlig nok levet usædeligt[1]) og havde flere uægte Børn, saaledes kunde Fortællingen om Ægteskabet med Gisla alligevel være rigtig. Og hvor store Huller møder der os ikke i vor Viden om Karolingernes mangegrenede Slægt, saa store Huller, at man skulde synes, at her lidt Forsigtighed maatte tilraades, ikke mindst overfor en Kvinde med Navnet Gisla. Først for nylig er en hidtil ukendt Datter af Ludvig den Fromme Julia dukket op[2]). Kun for faa Aar siden kunde det fastslaas, at Ludvig den Stammende havde en Datter Gisla, der var gift med Grev Robert af Troyes. Hun var kendt af Lærde indtil Begyndelsen af det 17de Aarh., men hendes Tilværelse blev forkastet, indtil hun nu atter er fuldt erkendt. En Brevbog fra Klostret Cysoing i Flandern har for ikke længe siden bragt en hidtil ukendt[3]) Efterretning om, at Ludvig den Frommes Datter Gisla, der var gift med Eberhard af Friaul, havde en Datter Gisla[4]).

I Datiden var der desuden altfor ofte Uenighed om, hvorvidt en indgaaet Forbindelse var et ret Ægteskab eller ikke. Saaledes stredes der, om den ene eller den anden af Ludvig den Stammendes to Hustruer var den rette eller ikke; den første havde han ægtet uden Faderens Villie, den anden, Karl den Enfoldiges Moder, var bleven ham paatvunget, og Forbindelsen kom i Stand, medens den første levede[5]).

Som en Hovedindvending siges det imidlertid, at Gisla ganske vist var Navnet paa en af Kong Karls Døttre i Ægteskabet med Frederune, men hun var født saa sent, at hun ikke kan have ægtet Rollo.

Kilden er en Genealogi, skrevet af en flandersk Forfatter midt i 10de Aarh., han nævner Gisla som den fjerde i Rækken af Karls Børn[6]). Den Slutning, som kunde drages, vilde jo falde bort, hvis Ægteskabet i Virkeligheden var foregaaet langt tidligere end i Aaret 907. Men dernæst er det jo et stort Spørgsmaal, om Angivelsen nævner Børnene efter deres Alder, og endvidere om den i det Hele er paalidelig eller omhyggeligt afskrevet. De Opgivelser, som i Genealogien følger derefter, skal for saa vidt ikke kunne bestyrke os i Tilliden til Arbejdet, idet det ikke var Kong Karl, men hans Søn Ludvig d'Outremer, der ægtede Gerberga og som blev Fader til Lothar og dennes 3 Søskende, saaledes at i alt Fald denne Del af Optegnelsen er urigtig eller fejlagtigt afskrevet.

[1]) Richer I. 14: libidinis intemperans.

[2]) Neues Archiv XIV. 174. [3]) Giry, i Études d'histoire, dédiées à G. Monod (1896) 130. Jfr. Merlet, Les comtes de Chartres, i Mémoires de la Société Archéologique d'Eure et Loir. XII. 64.

[4]) Cartulaire de l'abbaye de Cysoing, par de Coussemaker (1883). Nr. VI. Neues Archiv XIV. 217 f. Jfr. E. Favre, La famille d'Évrard, marquis de Friaul, i Études hist. dédiées à G. Monod 1896 117 f.

[5]) Eckel, Charles le Simple 1 f.

[6]) Genealogia comitum Flandriæ, Pertz, Scriptores IX. 303: Karolus rex genuit ex Frederuna regina Hyrmintrudim, Frederunam, Adelheidim, Gislam, Rotrudim et Hildegardim; ex concubina vero Arnulfum, Drogonem, Roriconem et Alpaidim. Denique vero defuncta Frederuna regina sibi sotiavit alteram in conjugium reginam nomine Otgivam, ex qua genuit filium eliganti forma Hludowicum nomine. Et postea ex regina Gerberga Hlotharium, Karolum, Ludovicum et Mathildim.

Men endvidere — vi véd jo i Virkeligheden slet intet om, naar Kong Karl er bleven gift. Brevet om en Medgift til Hustruen kan ikke være afgørende, ja jeg vil paastaa, at det er helt usandsynligt, at Kong Karl først skulde have taget sig Hustru 907. Naar vi undersøger indenfor Karolingerslægten, paa hvilket Tidspunkt dens mandlige Medlemmer indgaar Ægteskab, vil vi se, at det falder meget tidligt, endog saa tidligt, at Ludvig II den Stammende var gift, da han var 16 Aar gammel, hans Broder Kong Karl af Akvitanien, da han ikke var 15 Aar gammel[1]). Og Stormændene maatte sørge for, at deres Regent eller at Tronfølgeren ved tidlig at have Livsarvinger gjorde sin Stilling sikker[2]). Karl var født 879, allerede 893 havde hans Tilhængere ladet ham krone i Reims, ved en Bestemmelse af Kong Odo var han bleven godkendt og udpeget som hans Tronfølger, og Karl fulgte ham ogsaa i Regeringen 898[2]). Det vilde være usandsynligt, at de Mægtige i Landet ikke skulde paa et tidligt Tidspunkt have sørget for, at han tog sig en Hustru.

Efter at disse Linier var skrevne, blev jeg bekendt med følgende Udtalelse hos en Forfatter, som ingen vil kunne nægte baade Skarpsindighed og omfattende genealogisk Kundskab. Karl den Enfoldiges Ægteskab med Frederune — udtaler han — maa henlægges til 893, det Øjeblik, da den unge Fyrste kronedes i Reims af Ærkebisp Fulko. Vi afviger saaledes fra alle Historikere, der med Støtte af den Kontrakt, hvormed han giver Frederune Medgift, har udskudt denne Forbindelse til Aaret 907. Det er klart, at i Aaret 893, da Karl intet ejede, kunde han ikke give sin Trolovede Medgift. Han maa have truffet andre Forholdsregler, og Brevet er simpelthen den endelige Form for den modificerede Bestemmelse. Det vilde være utænkeligt, at Karls Tilhængere, der i den Grad bar Omsorg for at redde Dynastiets Fremtid, ikke skulde have ladet deres Kandidat gifte sig, saa saare hans Alder tillod det, og endnu mere besynderligt, at Karl i 907, da han besad et Rige, som han maatte tro sig tilsikret for altid, skulde have stræbt efter en saa tarvelig Forbindelse som den med Frederune[3]).

Om denne Historiker har Ret i de Resultater, hans Afhandling i øvrigt vil hævde, derpaa skal jeg ikke komme ind, men det udtalte godtgør i hvert Fald, paa hvor usikker en Grund vi befinder os, naar Tidspunktet for Karls ægteskabelige Forbindelse skal fastslaas[4]).

Det vil saaledes ses, at hver og en af de Grunde, som man har anført mod Dudos Angivelse, eller hvormed man i alt Fald har villet mistænkeliggøre den, ikke

[1]) Af Karl den Enfoldiges Efterfølgere ses Sønnen Ludvig indgaa Ægteskab 18 Aar gammel, Lothar var 25 Aar, Ludvig V 15—16 Aar, Robert II 18 Aar.

[2]) Dümmler, Ostfränkisches Reich 2te Aufl. II. 39, III. 113. Auguste Eckel, Charles le Simple 2, 12, 28.

[3]) J. Depoin, i Revue des études historiques. 1908, 481.

[4]) Det maa være lignende Betragtninger, der har gjort sig gældende, naar La Grande Encylopédie udtaler, at Karl i et første Ægteskab med en ukendt har havt Datteren Gisla, der ægtede Rollo. Jfr. iøvrigt Lauer, Louis IV d'Outre-Mer 9: il semble, en effet, que Charles eut une première femme avant Frérone qu'il épousa vers 907.

har den fjerneste Betydning. Men den Hovedstøtte, hvorpaa Angivelsen hos Dudo hviler og som ikke burde tillade sygelig Tvivl at komme til Orde — en tidligere Tids Historikere havde ofte et mere sundt Omdømme — er selvfølgelig, at Rollos egne Børnebørn er Hjemmelsmænd for Meddelelsen, de maatte dog vel vide Besked derom og havde ingen Grund til at opdigte et Ægteskab, der kun blev en Episode i Rollos Liv, og som ingensomhelst Betydning fik for hans Efterkommere[1]). Fortællingen derom gik igen i hele den normanniske Historieskrivning og ligeledes i senere franske Kilder, uden at nogensinde en Tvivl eller Indsigelse kom til Orde[2]).

Her møder os imidlertid det mærkelige, at Nutidens Historikere endog vil paastaa, at Fortællingen om hint Ægteskab har sin Oprindelse i normannisk Hovmod, som vil prale med den nære Forbindelse med Karolingerslægten[3]), ja man kan læse: »Formaalet var at skaffe Rollos Descendenter det glimrende Standpunkt, som karolingisk Blod maatte give«. Nu maa jeg dog spørge om, hvordan der ved Ægteskab med Gisla kunde komme den mindste Draabe af karolingisk Blod ind i Hertugslægten, eftersom ikke blot Dudo, men samtlige normanniske og franske Kilder er enige om, at dette Ægteskab var lige saa barnløst, som det var kortvarigt. De normanniske Krøniker angiver som Stammoder for Hertugslægten en Pige af beskeden Herkomst, og det blev Kvinder af Familier, der efter frankisk Forstand var lidet fremtrædende, der fortsatte Ætten.

Der findes endvidere Vidnesbyrd, som peger i en helt anden Retning end mod Lysten til at prale med karolingisk Slægtskab. Det er absolut ikke Navnene Karl, Karloman, Pippin, Ludvig, Lothar, som Karolingerætten var saa at sige ene om at bære[4]), der gaar igen ved Opkaldelser i den normanniske Hertugslægt. Hvad var

[1]) I Udgaven af Vilhelm af Jumièges udtaler J. Marx (S. 28): Dudon est seul à nous parler [du mariage de Rollon], mais son témoignage est de poids, puisqu'il est renseigné par Raoul d'Ivry. On a supposé que Rollon avait épousé une fille illégitime du roi de France (voir Lair, dans l'édition de Dudon p. 72). Il parait plus vraisemblable de supposer qu'il y eut seulement projet de mariage entre Rollon et une fille du roi qui était alors en bas âge. Ce projet n'aurait été jamais réalisé, mais le souvenir s'en serait conservé dans la tradition rapportée par Dudon.

[2]) Gustav Storm, Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie, udtaler, at det Udtryk, som Kong Karl benytter om Normannerne i Brevet 918: Normanni Sequanenses, scilicet Rollo suique comites, er en besynderlig fremmed Udtalelse for at betegne en kongelig Svigersøn (S. 154). Om der var Grund til i et Brev, der lejlighedsvis omtaler, at et Landskab var afstaaet, at nævne, at Befolkningens Høvding var Kongens Svigersøn, faar staa hen. Men Gisla var desuden paa den Tid død (hendes Dødsaar angives til 913 eller 917), saa at Ordene netop fortræffeligt passer til Forholdene. Landet var afstaaet til et Folk, der stod under Rollo og andre Høvdinger.

[3]) Eckel, Charles le Simple 82: une alliance aussi flatteuse pour les descendants de Rollon. Ce récit . . inventé de toutes piéces, soit par le comte d'Ivry, soit par Dudon lui-même . . Flach, Les origines de la France IV. 113: une invention certaine de Dudon, dans le but sans doute de procurer aux descendants de Rollon l'éclatant prestige que donnait le sang carolingien. Ligesaa Aug. Dumas i Nouvelle Revue Historique du Droit XLIV. 364.

[4]) J. Depoin, De la propriété et de l'hérédité des noms dans les familles palatines, i Revue des études historiques, 68e année. 1902. 555. R. Poupardin, Les grandes familles comtales à l'époque Carolingienne, Revue Historique vol. 72, p. 75.

rimeligere end at den saa tidligt bortkaldte Kongedatter blev mindet ved at man døbte et Pigebarn indenfor Familien med Navnet Gisla? Men dette Navn forekommer ikke, og det gaar i Normandie, som iøvrigt i Frankrig, næsten helt af Brug.

I Tilslutning til det fremsatte skal følgende meddeles om Navnebrug. Man kunde antage, at Karl har haft to Døttre med Navnet Gisla, og at den foran nævnte Genealogi kun gav Oplysning om den yngste af dem. Saadant vilde jo være saare rimeligt, naar den ældre Gisla, som Dudo nævner, døde ung; Faderen har da af en naturlig Følelse opkaldt den afdøde ved at give en senere født Søster eller Halvsøster Navnet Gisla. Paa den Maade handlede i alt Fald Karls Søn Kong Ludvig IV, da han, efter at have mistet en Søn Karl, kaldte en senere født Søn med dette Navn[1]). Men der er endvidere intet til Hinder for, at to Søskende bærer samme Navn. Allermest gælder det, hvor den ene af disse Navnebærere er et ægte Barn, den anden derimod født af en Frille, idet en saadan netop gærne vil bestræbe sig for at faa sit Barn tillagt et Navn, der kan minde om Faderen eller hans Slægt; derpaa er der til alle Tider Eksempel. Hertug Rikard II har to ægte Sønner Vilhelm, en med sin første Hustru Judith, en anden med Papia. Kong Henrik I af England har to uægte Sønner med Navnet Robert og en ægte og to uægte Døtre med Navnet Mathilde, Henrik II havde to ægte Sønner Godefred og Vilhelm, tillige to uægte Sønner med disse Navne[2]). Kong Svend Estridsøn havde en ægte Søn Svend og to uægte, der bar dette Navn.

Efter at Gisla var død, genoptog Rollo Forbindelsen med Popa[3]).

KAPITEL VIII.

Rollos Troskab mod Kong Karl den Enfoldige.

22. Normanner i Loire og deres Samvirken med Normannerne i Seine.

Efter mange Aars Stilhed løb en Vikingeflaade — ved Tiden 919 — under stor Larm og Hujen op ad Loire til Nantes. Her var kun Almuebefolkningen bleven tilbage, saa at Staden daarlig var i Stand til at forsvare sig. Men omkring

[1]) Lot, Derniers Carolingiens 10.

[2]) Lappenberg, Geschichte von England II. 42 og Stamtavle. Freeman, Norman Conquest V. 843.

[3]) Dette findes ikke nævnt af Dudo, derimod af andre Kilder. Will. Gemmet. II. 15: dux repudiatam Popam, ex qua filium nomine Willelmum jam adultum genuerat, iterum repetens sibi copulavit. Robert af Torigny I. 13 (og hos Will. Gemmet S. 222). Annales Winton., ed. Liebermann, Anglonorm. Geschichtsquellen 67, Ann. Uticenses (hos Orderic Vital V. 155): 917 mortua Gisla accepit Rollo uxorem Popam etc Roman de Rou I. v. 1289: dunc [efter Gislas Død] espusa Rou Pope qu'il tint puis lungement, jfr. II S. 619. Benoit I. v. 7960: reprist Pope, si l'esposa. Man skulde af enkelte af disse Udtalelser tro, at Rollo først da ægtede — i alt Fald først da paa Kirkens Maade — ægtede Popa, med hvem han dog vitterligt nok tidligere havde Sønnen Vilhelm.

Kirken var der bygget Forsvarsværker, og bag dem optog Borgerne Kampen mod Vikingerne. Den første Dag holdt de godt Stand, Angriberne blev trætte og trak sig tilbage til Skibene. Forsvarerne havde dog tabt Modet paa Grund af Fjendernes store Tal, derfor flygtede om Natten Biskop Adalardus bort med alle sine Klerke og drog til Burgund. Den næste Morgen fandt Normannerne ingen Forsvarere i Fæstningen, de tog alt hvad der var af Prydelser og andet i Kirken med til Skibene, Bygningen selv, der saa ofte tidligere var bleven brændt, fik nu den samme Skæbne[1]).

Efter at Nantes var erobret — hedder det videre — sejlede Normannerne op ad Loire, de løb ind i dens Nord fra kommende Biflod Maine og ind i Mayenne, som denne Flods øvre Løb kaldes. Beboerne af Byen Angers var flygtede, saa at den var let at indtage. Togtet gik derpaa tilbage til Loire og videre op ad denne Flod til Tours, der ogsaa erobredes. I Orleans beredte man sig til Forsvar, men da Indbyggerne saa, hvor talrige Fjenderne var, foretrak de at købe sig fri, hvorpaa Normannerne atter gik tilbage til Loires Munding og satte sig fast paa Øen Biesse, der nu er indgaaet i Nantes' Byomraade[2]).

Saaledes lyder den Beretning om Togtets Fortsættelse op ad Loire, som man hidtil har godkendt. Den støtter sig ikke til nogen samtidig, eller endog til nogen gammel Kilde. Fortællingen findes kun hos Pierre Le Baud (o. 1500), men han siges at have skrevet paa Grundlag af gamle Kilder, hvad der ogsaa er sikkert nok. Tausheden i Flodoards Aarbøger om et saa vidtstrakt Togt midt ind i Frankrig maa dog vække nogen Forundring, hvor brudstykkeagtig end hans Meddelelser kan falde. Og Le Baud slutter sin Fortælling om Togtet med at skildre, hvordan der om Byttets Deling opstod Strid mellem to forskellige Afdelinger af Vikingernes Flaade; den førte til blodig Kamp og til Mandefald paa begge Sider, indtil det sejrende Parti kunde drage afsted med rigt ladede Skibe til andre Egne af Bretagne. Denne Fortælling hører imidlertid hjemme paa et helt andet Tidspunkt, nemlig ved Togtet i Aaret 856[3]). Man ledes da til at spørge, om ikke den øvrige Del af Beretningen maa paa lignende Maade flyttes tilbage i Tiden. Paa hint Togt 856 løb Vikingerne langt op ad Loire til Orleans, som netop købte sig fri for Angreb; i det følgende Aar hjemsøgtes Blois og Tours. Den hæderlige Pierre Le Baud har sikkert ladet sig vildlede af en gammel Kilde, der har sammenblandet forskellige foreliggende Optegnelser[4]). Kun hvad der i dem har været meddelt om Indtagelsen af Nantes paa denne Tid kan maaske være rigtigt, og at Helgenlevningerne førtes bort, er sikkert.

---

[1]) Chronique de Nantes, ed. Merlet 83 ff. Le Baud, Histoire de Bretagne (1638), 128—29. Jfr. La Borderie, Hist. de Bretagne II 357 f.

[2]) Chron. de Nantes, ed. Merlet 85—87.

[3]) Steenstrup, Normannerne II. 253; W. Vogel, Normannen 153.

[4]) Et Brev, der er trykt i Bibl. de l'École des chartes XIVI. 396 f. omtaler Ærkebisp Theotolos Genopbyggelse af en Kirke i Tours efter Normannernes Ødelæggelse. Brevet formenes udstedt 941, dets Ægthed kan anfægtes, og det omtaler kun i Almindelighed Vikingers Plyndring.

Man kan dog være i Tvivl, om Angrebet paa Nantes netop er sket i Aaret 919[1]). Først ved Slutningen af 921 beretter Flodoard, at Grev Robert overlod Normannerne Bretagne og Nantes-Omraadet.

Den første Gang, vi faar sikker Kundskab om Normanner i Loire, er 921, da Flodoard ved Aarets Slutning beretter: »Grev Robert af Francia belejrede i fem Maaneder de Normanner, der havde slaaet sig ned i Loire; efter at have faaet Gisler af dem, afstod han til dem Bretagne, som de havde plyndret, tillige med Nantes-Omraadet, og nu begyndte de at antage den kristne Tro«[2]).

Efter Tekstens Ord ligger det nærmest at antage, at det kun var den Del af Bretagne, som de havde plyndret, og dernæst Egnene ved Nantes, som overlodes dem. Men iøvrigt havde Grev Robert kun en meget tvivlsom Ret til at raade over Bretagne, og Meningen synes derfor snarest at være, at Landet blev overladt til sin Skæbne[3]).

Hvorfra disse Normanner kom, og om de var en Del af de i Seinelandene bosatte Nordboer, siges ikke, men de har altsaa paa samme Maade som disse været beredte til at blive boende og følt sig modne til at antage Kristendommen. En senere Kilde, der imidlertid støtter sig til ældre Optegnelser, fremstiller det saaledes, at det var Seine-Normannerne, der sendte en Flaade rundt om Bretagne til Loire-Mundingen[4]). Og i ethvert Fald er det sikkert, at der fandt en Samvirken Sted mellem Normannerne i de to Floder. Det er derfor ganske urigtigt, naar nyere Forfattere beskylder Dudo for at have overført forskellige Gerninger fra Seine-Normannernes Historie til Rollos og Vilhelms Normanner.

Fra 919 eller 921 er der gennem et Tidsrum af 10—12 Aar en fast Koloni af Normanner ved Loires Udløb. Under dygtige Høvdinger udfoldede de en omfattende krigersk Virksomhed, og de fik stor Indflydelse under de politiske Forviklinger i Frankrig. Min Opgave maa være at se denne Kolonis Forhold til det ved Seine bestaaende Rige, at undersøge om de var Rivaler indbyrdes eller støttede hinanden, og om mulig Loire-Normannerne lededes fra Rouen.

Efter Freden ved St. Clair gaar der 6—8 Aar, forinden der paany høres noget om Seine-Normannerne, de har aabenbart i disse Aar været travlt optagne af at ordne den nye Stat, af Bebyggelsen og Opdyrkningen af Landet og af at omdanne Hærordningen til en Styrelse af et Jordomraade, hvor frankiske og nordiske Mænd

[1]) Merlet l. c. 84 Anm. henviser til Flodoard 919, som dog ikke udtrykkelig nævner Nantes, (derimod: omnem Britanniam in Cornu Galliæ, se foran S. 57), endvidere til et Brev i Cartulaire de Redon 228, men dette er af 10. Juni 924 og omtaler i Almindelighed Normannernes Plyndringer i disse Aar.

[2]) Flodoard 921: Rotbertus comes Nordmannos qui Ligerim fluvium occupaverant per quinque menses obsedit, acceptisque ab eis obsidibus, Britanniam ipsis quam vastaverant, cum Namnetico pago concessit, quique fidem Christi coeperunt suscipere.

[3]) Lauer, Louis IV d'Outremer 32 f.

[4]) Chronique de Nantes 81: Normanni . . totam provinciam Rothomagensium in dominicatu suo retinuerunt . . Deinde cum ingenti navium classe per mare Oceanum navigantes totam Britanniam devastarunt. 83: isti Normanni furiosi, per fluvium Ligeris . . ascendentes ceperunt urbes Namneticam, Turonicam ac etiam Aurelianensem.

skulde bo sammen i Enighed. Men derefter, og mindst gennem en halv Snes Aar, viser disse Normanner sig atter paa den samme store Kampplads i Frankrig som tidligere. For at forstaa deres Optræden bliver det nødvendigt at kaste et Blik paa de saare forviklede politiske Forhold, som Frankrig frembød.

Karl den Enfoldige havde været Konge over Frankerne siden 898, men disse havde bøjet sig for ham, mere som et sidste Skud paa Karolingerstammen end af Agtelse for hans Personlighed eller for hans Styreevne; hverken Ærefrygt eller Hengivenhed havde han formaaet at vinde. Der var mellem den Tids Mænd Høvdinger, der viste langt større Dygtighed og Evne til at vinde Magt og at udvide den. Saaledes Robert af Francien, Broder til den i 898 bortkaldte, ansete Kong Odo. Han havde aabnet Vejen til Tronen for Karl den Enfoldige, da han ved sin Broders Død vægrede sig ved at blive valgt; han besad desuden et Omraade, der var lige saa stort som det, der gik ind under Kong Karls Magt, det omfattede Vermandois, Champagne, Anjou, han var Herre over Paris, Chartres, Tours, Blois, Orleans og Dreux.

En anden betydende Personlighed, desværre af en højst utiltalende Karakter, var Grev Heribert af Vermandois; han havde forstaaet at udvide sine Besiddelser, saavel som sin Indflydelse, overordentlig. Men der fandtes rundt om ærgerrige og selvraadige Grever og Fyrster, der vidste at benytte gunstige Øjeblikke, og der toges i saadanne lidet Hensyn til den Konge, der burde være alles fælles Herre. Efter at Hertug Robert i Aaret 922 havde sluttet Forbund med Rodulf af Burgund, med Heribert af Vermandois og andre Store, var Kong Karls Sag tabt, og Robert udraabtes til Konge (922—23), Kong Karl søgte Hjælp hos Normanner og Lothringer, og i et Slag ved Soissons i Juni 923 maatte Robert lade sit Liv, medens hans Hær sejrede. Kong Karl blev taget til Fange og sat i Fængsel af Grev Heribert; hans Hustru flygtede med Børnene til sin Broder Kong Æthelstan i England. Den faldne Kong Roberts Søn Hugo vilde ikke modtage Kongeværdigheden, og man fik hans Svoger Grev Rodulf af Burgund valgt til Konge (923—936). Dette blev ulykkeligt for Frankrig, idet flere Landskaber og Fyrster ikke vilde anerkende den nye Konge, saaledes det vestlige og sydlige Frankrig (Akvitanien), ligeledes benyttede Kong Henrik I af Tyskland sig af Forholdene til at bringe Lothringen ind under sit Rige. Heribert kunde dog ikke forliges med den Konge, han havde faaet valgt, han gav da atter Karl den Enfoldige Friheden og stillede sig under hans Fane (927). Men Heriberts Overmod kendte nu ingen Grænser, han fik sin femaarige Søn valgt til fremtidig Ærkebisp af Reims, han satte sig i Besiddelse af Péronne og vilde gøre sig til verdslig Herre i Reims, han stræbte efter at vinde Kongens Hovedby Laon. Kong Rodulf maatte vende sine Vaaben mod Heribert, der blev nødsaget til at slutte Fred; den løsgivne Konge maatte atter gaa i Fængsel, og her døde han (929). Fra nu af lykkedes det Rodulf at vinde mere almindelig Anerkendelse.

Vi skal nu se, hvorledes Rollos Holdning var under alle disse Forviklinger.

Af Taknemlighed mod den Konge, der havde afstaaet Land til ham, gjort

ham til Fyrste og givet ham sin Datter til Ægte, maatte Rollo slutte sig til Modstanden mod den nylig valgte Kong Rodulf. Flodoard beretter, at Normanner plyndrede Akvitanien og Auvergne. Hertug Vilhelm af Akvitanien og Grev Raimond af Toulouse drog imod dem, og i Kampen skal 12,000 Normanner være faldne (923)[1]). Man maa ved denne Efterretning give sig Flodoards vel bekendte Paalidelighed i Vold, selv om man har Tvivl om de faldnes Tal. Vi har her et Vidnesbyrd om, hvor overordentlig magert Tidens Kildestof er, naar en saa vældig Kamp ikke er nævnt[2]) i nogen anden Optegnelse[3]).

Den afsatte Kong Karl havde flere Gange sendt Opfordring til Ragnvald[4]), Høvdingen i Loire, om at komme sig til Hjælp, og ligeledes havde han givet Rollo Tilsagn om en Udvidelse af hans Omraade, dersom han stod ham bi. Kort efter hin Kamp i Syden ser vi da, at Ragnvalds Folk, i Forbindelse med mange fra Rouen, gør et plyndrende Indfald i Landet hinsides Oise, altsaa i Grev Heriberts Besiddelser i Vermandois (923); Besætningen i hans Borge holdt dog Stand og fik Hjælp af Rodulf af Gouy (i Cambrésis) og af Grev Ingobran (Enjorren) fra Hainaut; det lykkedes dem at fratage Normannerne det store Bytte og at befri 1000 Fanger. Ragnvald blev rasende derover og rykkede ind i Artois, men Grev Adelelm lykkedes det i en Kamp at dræbe 600 af disse Plyndrere og at jage Resten paa Flugt. Ragnvald maatte trække sig tilbage til den Forskansning, han havde anlagt, og der udgik derfra stadige Plyndringstog. Kong Robert havde været i Burgund, men kom nu tilbage og naaede Compiègne ved Oise; ved at høre om Normannernes Plyndringer i Beauvoisis besluttede han at gøre Gengæld paa Normannernes egen Grund. Sammen med Ærkebisp Seulf og Grev Heribert gik han over Epte og plyndrede løs; dog hørte ikke derfor den normanniske Hær i Vermandois op med at hærge. Paa begge Sider arbejdedes der dog paa at faa Fred i Stand, imod at der tilstodes Normannerne i Rouen en Udvidelse af deres Land. Disse sendte Forhandlere og Gisler til Laon, og en Vaabenstilstand indtil midt i Maj 924 blev afsluttet.

Man skulde ikke tro, at der efter de mange Nederlag, som Normannerne efter Flodoards Beretning havde lidt, kunde være Grund til, at Frankerne betalte dem Danegæld, og dog begyndte man det følgende Aar (924) med at lade en saadan indsamle i Francien. Dette overraskende Skridt har man villet forklare ved, at det maatte være nødvendigt for Kong Rodulf at skaffe Fred for at kunne tage en Kamp

---

[1]) Flodoard 923: Nordmanni Aquitaniam Arverniamque deprædabantur, contra quos Willelmus dux Aquitanorum et Ragemundus pugnaverunt, et cæsa sunt ex Nordmannis XII.

[2]) Det maa dog være den samme Kamp, som Richer I. 7—8 omtaler, men ved hvilken, efter hans Udsagn, Kong Odo (død 898) med Bistand af Akvitanier og Tolosanere, sejrer over Normannerne, der mister 13000 døde. Jfr. Lauer, Flodoard, 12 Anm.

[3]) Kampen synes ikke omtalt af Eckel, Charles le Simple, eller af Lauer, Robert I et Raoul; derimod af Kalckstein, Capetinger 158.

[4]) Flodoard 923: Ragenoldus, hvilket svarer til det i hele Norden almindelige Navn Ragnvald. O. Nielsen, Personnavne, Ragnwald, Lundgren og Brate, Ragnvald, Lind, Rögnvaldr.

op mod Hertug Vilhelm af Akvitanien, der stadig nægtede at hylde og tjene ham. Denne Fortolkning er noget anstrængt, dog blev Vilhelm ved det hurtige Angreb saa bestyrtet, at han faldt til Føje[1]).

Medens Kong Rodulf var optaget af Regeringshverv andensteds, havde han givet Hertug Hugo, Grev Heribert og Ærkebisp Seulf Fuldmagt til at forhandle med Normannerne, og overfor de Danske i Rouen blev man enig om, at deres Land skulde udvides med nogle vestlige Landskaber, hvad der sikkert kun vil sige, at en lovmæssig Ret afløste den bestaaende faktiske Besiddelse[2]).

Men nu Loire-Normannerne? Skulde de nøjes med Penge, uagtet de netop krævede Land? Høvdingen Ragnvald vilde ikke finde sig deri, og han besluttede et dristigt Togt op til Kongens rigeste Land Burgund. Og mærkeligt nok ser man to af Kongens egne Vasaller træde i Forhandling med Ragnvald om, at han paa sit Togt skal lade deres Lande i Fred[3]). Hertugerne Hugo af Francien og Vilhelm af Akvitanien tillader ham at drage gennem deres Lande for at optage Kampen med Rigets Hersker. Man har sagt, at de vel ønskede og haabede, at Vikingerne derved vilde løbe i en Fælde[4]), men atter her er Fortolkningen anstrængt, og Flodoard kunde da passende have givet Oplysning om denne Bagtanke.

Toget til Burgund fandt Sted hen imod Aarets Slutning (924). Greverne Warner af Sens og Manasse af Dijon, Bisperne Ansegis af Troyes og Gosselin af Langres samlede deres Stridskræfter og gik Normannerne imøde, netop da de var ved at trække sig tilbage. Ved Chalmont paa Grænsen af Gâtinois kom det til en Kamp (8. December), i den skal 800 Normanner være faldne, men Grev Warner, hvis Hest var bleven dræbt, blev fanget og nedhugget, og Biskop Ansegis saaredes. Normannerne fortsatte deres Marsch mod Nord til Seine, hvor de slog Lejr, vistnok i Nærheden af Écoles Udløb i Seine.

Imidlertid havde Kong Rodulf samlet Tropper fra nordligere Landskaber, saaledes Krigere fra Reims Bispedømme og Tropper, førte af Biskop Abbo af Soissons. Ligeledes satte Grev Heribert af Vermandois sig i Bevægelse, og der kom endvidere Tropper fra Burgund (925). Man naaede til Normannernes Lejr. Disse gjorde et Udfald, og Krigere fra Francien maatte optage Kampen med dem, men de saa med Fortrydelse, at de under Kongens Kommando staaende store Skarer ikke hjalp med til at angribe Lejren, og at deres Ryttere ikke steg af Hestene. Der blev dannet en forskanset Lejr i nogen Afstand fra Normannernes Lejrplads, og paa den anden Side af Seine slog ligeledes Hugo Lejr. Dag efter Dag gik hen, man ventede paa Skibe fra Paris til Undsætning, og tilsidst brød Normannerne ud og slap bort gennem en Skovstrækning. Det paastaas — siger Flodoard — at nogle af vore havde givet dem Lov dertil[5]). Dette er jo troligt, sligt var hændt saa mange Gange

[1]) Lauer, Robert I et Raoul 27 f. [2]) Flodoard 924, ed. Lauer 24, jfr. foran S. 52 f.

[3]) Flodoard 924: (Lauer 25): Willelmus et Hugo . . cum Ragenoldo de sua terra securitatem paciscuntur. [4]) Lauer, Robert I et Raoul 33.

[5]) Flodoard 925: eruptione clam facta, quorundam nostrorum, veluti fertur, assensu, Nordmanni sua castra linquentes et saltum quemdam iter suum tutandi gratia petentes evadunt.

tidligere, og Hugos Holdning havde været i høj Grad tvetydig. Vist er, at nu var Krigen til Ende, og enhver drog til sit[1]), ligesom det er vist, at ved Aarets Slutning fik Hugo sig Fred tilsikret af Normannerne.

Men der var ogsaa bleven kæmpet i de nordlige Landskaber. Normannerne i Rouen brød den Fred, som de havde sluttet i det foregaaende Aar (924) — siger Flodoard[2]) — og de kunde jo ogsaa klage over, at man stadig nægtede deres Vaabenfæller fra Loire det Land, som var lovet dem. De faldt ind i Beauvoisis og plyndrede Landet omkring Amiens; da rundt om fra Befolkningen strømmede ind i denne By, opstod der ved Uforsigtighed Brand, og Byen brændte. Det gik Arras paa samme Maade. Normannerne naaede helt hen til Omegnen af Noyon, hvis Forstæder de tændte i Brand; men ved et Udfald blev de dog fordrevne fra en Del af disse[3]). Paa den Tid blev Normannerne truede paa et andet Hold; i deres eget Land havde Folkene i Bessin angrebet Landskaberne Vest for Seine, hvad der tilskyndede flere af Hertug Hugos Mænd i Paris og i andre Borge til at plyndre i Normannernes Land Øst for Seine. Heribert laa med sine Ryttere ved Oise for at hindre Fjenderne i at gaa over denne Flod, men efter de hjemmefra modtagne Efterretninger skyndte Normannerne sig til deres eget Land.

Ved Eu, der ligger ved Bresles Udløb i Havet paa den normanniske Østgrænse, skulde der komme til at staa en alvorlig Kamp. Kong Rodulf havde udskrevet en betydelig Hær, Grev Heribert kom dragende med Reims-Kirkens Krigerskare, og Grev Arnulf af Flandern og de øvrige Grever fra Sø-Provinserne angreb Eu, hvorhen Rollo fra Rouen havde sendt 1000 Mand til Forstærkning.

De ydre Skanser omkring Eu blev stormede, derefter Byens Mure gennembrudte, alle Indbyggerne blev nedhuggede og Borgen brændt. En Del af Besætningen havde søgt Tilflugt paa en Ø, som det faldt Frankerne vanskeligere at tage end selve Byen, men omsider var Modstand ikke længere mulig, nogle af Forsvarerne kastede sig i Bølgerne og druknede, andre omkom for Frankernes Vaaben, og atter andre styrtede sig i deres eget Sværd. Efter denne Sejr kunde Frankerne drage hjem med rigt Bytte, Kong Rodulf forblev i Beauvoisis med Hugo og med Burgunderne (925).

Hertug Hugo havde, som allerede fortalt, faaet sig tilsikret Fred af Normannerne for sine Lande, det vedtoges udtrykkelig, at derunder skulde ikke være indbefattet de Lande, der stod under Grev Balduins Sønner, under Rudolf af Gouy

---

[1]) Normannerne er mulig paa dette Togt naaet til Klostret St. Benoit-sur-Loire (Fleury), derom haves en sagnagtig Beretning hos Aimoin, Miracula S. Benedicti II. 2 (ed. Certain S. 96 ff.), se ogsaa Lauer, Robert 35 ff. I Kirken paaviste man et Hoved af Marmor, der skulde forestille Ragnvald.

[2]) Flodoard 925: Nordmanni de Rodomo foedus quod olim pepigerant irrumpentes, pagum Belvacensem et Ambianensem depopulantur, jfr. 924: pacem ineunt . . Cinomannis et Baiocæ pacto pacis eis concessæ . . Ragenoldus cum suis Nordmannis, quia nondum possessionem intra Gallias acceperat, terram Hugonis inter Ligerim et Sequanam depopulatur.

[3]) Jfr. om forskellige lokale Forhold Peigné-Delacourt, Les Normands dans le Noyonnais. 1868. 36, 69.

og Hilgaud af Ponthieu. Mod disse østlige Naboer kunde Normannerne fortsætte Krigen i det følgende Aar (926). Vi har set, at de kongelige Tropper stod i Landskabet mellem Epte og Oise. Normannerne vilde nu foretage et Angreb fra Havkysten. Fra Rouen sendte de en Flaade med Tropper op til Guines eller et andet Punkt ved Kanalen[1]) og rykkede derfra ind i Artois. Ved Faucquemberge i Nærheden af St. Omer havde de sat sig fast i en Skov, hvori Kong Rodulf og forskellige Høvdinger holdt dem indesluttede i nogle Dage, men en Nat angreb Normannerne uventet Kongens Lejr, Grev Heribert maatte ile med at komme Kongen til Hjælp, og det lykkedes at slaa Angrebet tilbage, ja det siges endog, at 1100 Normanner skal være faldne. Men Grev Hilgaud af Ponthieu blev dræbt og Kong Rodulf saaret; han maatte vende tilbage til Laon. Frankerne har sikkert ogsaa lidt store Tab, idet deres Fjender uhindret rykkede en Snes Mil ind i Landet, helt op i Ardennernes Skovegne (Porcien). Samtidig faldt Øst fra Ungarer ind i Ardennerne, medens Hertug Vilhelm af Akvitanien truede fra Syd. Kong Rodulf havde ingen anden Udvej end at købe sig Fred. Der blev igen udskrevet en stor Danegæld[2]) fra Burgund og Francien.

Efter 926 høres der ikke om nogen Kamp med Seine-Normannerne. Som foran fortalt løslod Grev Heribert Karl af sit Fangenskab og førte ham til St. Quentin; en Sammenkomst med de normanniske Høvdinger blev aftalt, og paa denne, der holdtes i Eu, hyldede Rollos Søn Vilhelm Kongen og sluttede Venskab med Heribert (927)[3]).

Jeg kaster nu Blikket tilbage paa de forløbne Aars Begivenheder. Man ønsker jo dog at se Principer og Idealer udtalte i de frankiske Herrers Holdning; men i alle disse skiftende Forbund og knudrede Forviklinger er det ikke muligt at finde andet udtalt end Stormændenes Lyst til at udvide deres Magt, deres Benyttelse af alle foreliggende Kombinationer, deres Skinsyge og uberegnelige Lune. Naar vi saa tilmed som Hovedkilde har en Beretter som Flodoard, der aldrig vil skildre Aarsager og Motiver, kan man sige sig selv, at Fremstillingen af den Tids Historie maa gøre et usammenhængende Indtryk. Vender vi os derpaa til en Undersøgelse

[1]) Vi faar dette at vide af Folcwin i Gesta abbatum Sithiensium (Pertz, XIII. 626), hvis Beretning stemmer mærkelig vel med og udfylder, hvad Flodoard fortæller: Northmanni a Rotomago, collecta multitudine navium, circumiacentia maris littora devastabant. Quod audiens Rodulfus rex, congregato Francorum exercitu, contra hos in pago Tarvaninse pugnaturus accedit. Cognito hoc, Northmanni captivos, quos de diversis locis sumpserant, jugularunt. Rodulfus autem rex in monte, qui dicitur Falcoberg insecutus eos proelium commisit, fugatisque eis victoriam est adeptus, licet cum suorum maximo dispendio. Jfr. Lauer i Udgaven af Flodoard, 33 Anm. 4, Lauer, Robert 43 Anm. 2, Lippert, König Rudolf 56, Kalckstein, Capetinger 171. La Borderie, H. de Bretagne II. 374, henfører dette Tog, uden nogensomhelst Grund, til Ragnvald og Vikingerne i Loire.

[2]) Jeg har ikke haft Adgang til: Einar Joranson, The Danegeld in France. 1923, jfr. Revue Historique, vol. 147, 226 f., Bibl. de l'École des Chartes, 1924, Janvier.

[3]) Flodoard 927 i. f. Histor. Remens. eccleiæ IV. 21 (Pertz, Scriptores XIII. 579): Heribertus Karolum de custodia, in qua eum detinebat, eiecit et ad Sanctum Quintinum deduxit, indeque cum eodem Nordmannorum colloquium petiit; ubi se Willelmus filius Rollonis, principis Nordmannorum, Karolo commendavit et amicitiam cum Heriberto confirmavit.

af Rollos Stilling til den franske Konge, vil man ikke kunne beskylde ham for at have skiftet Standpunkt. Han har i alle disse Aar sluttet sig til dem, der bekæmpede Kong Rodulf, han har holdt fast ved den karolingiske Stammes Mand. Og da der for at drage ham over paa den burgundiske Side bliver lovet ham en Udvidelse af hans Land og dette ikke overholdes, har han Grund til at fortsætte Kampen, ligesom da hans Forbundsfæller i Loire narres for at faa den tilsagte Udvidelse af deres Omraade. I ethvert Fald maatte enhver, der fra Frankernes Standpunkt vilde rette Beskyldninger mod Normannerne, ønske, at disses egen Sag ikke stod saa afgjort ilde.

Det er derfor ikke muligt at beskylde Normannernes Historieskriver for en urigtig Fremstilling af Rollos Forhold til Landets Konge.

Dudo fortæller, at da Hertug Robert havde bragt i Erfaring, at det gode Forhold mellem Rollo og Kong Karl var bleven brudt ved at Rollo havde ladet de to frankiske Riddere dræbe, der var kommen i Sendefærd til Gisla (S. 60), begyndte Robert at vise Fjendskab mod sin Konge og at lægge Planer op om at fordrive ham. Han sendte Mænd til Rollo og ønskede hans Hjælp til at faa Kongen stødt fra Tronen, for at han selv kunde blive Hersker. Men Rollo svarede dem: »Nu gaar Eders Herre for vidt og bryder Loven; han kan lægge øde hvad der er Kongens, men jeg vil ikke, at han bliver Landets Styrer«[1]).

Med Normannerne i Loire havde endnu ingen Opgørelse fundet Sted. I Begyndelsen af Aaret 927 drog Hertug Hugo og Grev Heribert paa Togt imod dem og holdt dem indesluttede i 5 Uger. Det kom saa til Forhandlinger, og efter at man havde givet hinanden Gisler, sluttedes en Overenskomst om at Normannerne fremdeles skulde beholde Nantes-Omraadet[2]).

Om endnu en Kamp meldes der, og endda en saadan, hvoraf der senere i Sagnene gik stort Ry. Normannerne rettede i 930 et Angreb mod Akvitaniens sydlige Landskaber Nord for Gironde, de plyndrede Saintonge, Angoumois og Périgord, de trængte helt frem til Limousin. Kong Rodulf drog imod dem og tilføjede dem et afgørende Nederlag ved Estresse i Nærheden af Beaulieu (Depart. Corrèze). Sejren havde den Følge for Kong Rodulf, at han nu hyldedes almindelig i Akvitanien[3]).

[1]) Dudo 173.

[2]) Flodoard 927: Ragnvald omtales af Flodoard som Loire-Normannernes Høvding kun ved Aarene 923—25. H. Moranvillé har ved en indgaaende, skarpsindig Undersøgelse i Bibl. de l'École des Chartes vol. 83 (1922) 11 ff. (Origine de la maison de Roucy) søgt at godtgøre hans Identitet med Ragenoldus af Roucy, en meget foretagsom Personlighed, der fra 944 ofte omtales af Flodoard. Den nordiske Høvding skulde altsaa være traadt i frankisk Tjeneste. Det forekommer mig dog mærkeligt, at hin saa fremtrædende Mands Herkomst fra Norden aldrig skulde være omtalt.

[3]) Flodoard 930: Rodulfus rex Nordmannos in Ligeri . . in pago Lemovicino uno proelio pene delevit. Ademar af Chabannes (ed: Chavanon) III. 20: in loco qui dicitur Ad-Destricios usque ad internitionem devastati sunt pagani et exinde fugientes non ultra fiduciam presumpserunt veniendi in Aquitaniam. Lauer, Robert I et Rooul 59.

KAPITEL IX.

Fordeling af Land og Jord i Normandie.

23. Loddeling og Ejendomsret.

Ved Tanken om, hvordan Krigerne i Vikingehæren nu for Fremtiden skulde være fastsiddende Landboere, maa det Spørgsmaal stærkt træde frem, hvorledes Stillingen blev til de tidligere Besiddere af Jorden. Man kan vel gaa ud fra, at kun de færreste Steder af Landet var lagt saa aldeles øde, at end ikke de egentlige Jordens Dyrkere var tilbage. Og man kunde ønske at vide, i hvilken Grad Vikingerne tillod de tidligere Besiddere at nyde Indtægter af deres Jord, om end nu kun som Forvaltere for andre eller mod at svare en Afgift eller en Del af Afgrøden. Men at Normannerne i ethvert Fald havde absolut Frihed til at ordne Forholdet som de vilde, uden Appel til nogen, er vel klart; det fremgaar ogsaa af det foran nævnte Brev, hvorved Kong Karl begrænser sin Myndighed overfor et Klosters Gods til det Omraade, der ikke var overdraget Normannerne.

Mange Nordboer havde endvidere sikkert allerede bosat sig og taget Landsbyer og Ejendomme i endelig Besiddelse, saaledes at Fordelingen af Jord ved Overdragelsen 911 ikke kom til at vedrøre dem; i næsten en Menneskealder havde der jo staaet Vikingehære i Seine-Landskaberne uden synderlig at blive anfægtede af Frankerne.

Vi har kun en eneste Oplysning om, hvorledes Jordfordelingen foregik, nemlig de ikke let fortolkelige Ord hos Dudo (S. 171):

[Rollo] cæpit metiri terram verbis suis comitibus atque largiri fidelibus.

Her er Ordet *verbis* ganske uforstaaeligt. Man vil forgæves søge i Dudos Værk en tilsvarende Anvendelse af *verbis*, ganske blottet for et Tillægsord; ikke heller i Vulgata eller i middelalderlige Kilder har jeg truffet en saadan. Allerede for længe siden har jeg udtalt (Normannerne I. 298), at her maatte foreligge en Fejllæsning og at *verbis* bør rettes — men paa hvilken Maade? Som det af grafiske Grunde nærmest liggende kunde jeg foreslaa Stedet rettet til *terram orbis*, Landets, Provinsens Jord. Paa den Maade finder jeg Ordet brugt i forskellige Verslinier hos Dudo[1]), men dels er disse Parallelsteder ikke helt sikre, dels har de den Fejl at skyldes Poesi, medens jeg i Dudos Prosa-Tekst kun kan anføre en ikke tydelig Sætning: *fama Ricardum, toto orbe principem, obiisse nuntiavit*, (S. 119). Hos Dudo har *orbis* sædvanlig en videre Betydning, hele Jorden, Verden[2]).

[1]) S. 212: perenniter fruges salutis nostræ quibus ~ adolevit orbe isto et fides, spes et gloria. S. 213: Ricardus, de magno orbe feret juraque leges. S. 219: orbis, sub cujus semper moderamine lætus ~ tranquillæ pacis prædigna dote fruetur.

[2]) Robert af Torigny (I. 13) gentager Udtrykket: verbis cæpit acquisitam terram metiri comitibusque suis et ceteris fidelibus suis largiri.

Det næste Ord, som trænger til Forklaring, er *metiri*, og til Hjælp ved Tolkningen har man henvist til to andre Udsagn: *antequam dividatur terra meis principibus* (S. 170), *illam terram suis fidelibus funiculo divisit* (S. 171). Ved dette sidste Udtryk menes der bestemt peget paa en Rebdeling, saaledes som det kendes fra nordiske Retssædvaner. Jeg har imidlertid paavist, at *funiculus distributionis* og lignende Udtryk stammer fra Vulgatas Latin og at *funiculo dividere* kun betyder at dele i Lodder (Normannerne I. 299), men ikke særlig har at gøre med Reb. Jeg har fremdraget Eksempler paa denne Anvendelse, og disse kunde forøges i det mangfoldige[1]).

Men naar de brugte Udtryk ikke gør det nødvendigt at tænke paa Anvendelsen af Reb, gør den Handling af Rollo, som omtales, det usandsynligt, at en Rebdeling skulde være benyttet. I Norden er jo Rebning en Fordeling af en enkelt Landsbymarks Omraade eller af et enkelt Jordstykke, medens der her er Tale om hvordan et stort Landskab fordeles mellem de enkelte Jarler *(principibus)* og Høvdinger *(fidelibus)*, ikke om at anvise den enkelte Jordbruger hans Marker og Parter af Marker. Efter Dudos Fremstilling foregaar den hele Loddeling paa en enkelt Dag, den ottende Dag efter Daaben, og den til *metiri* knyttede Dativform *(principibus)* viser, at der langt snarere end paa en Udmaaling er tænkt paa en Tildeling, hvilken Betydning *metiri* jo ogsaa kan have.

Det ligger endvidere nær at spørge om Dudos Ord er blevne forstaaede af de gamle Historieskrivere som at en Rebdeling foretoges, og om de kender til at en saadan Proces forekom ved Landets Besiddelsestagelse. Men hverken Vilhelm af Jumièges eller Wace, Benoit, Prosakrønikerne eller overhovedet nogen Kilde, saaledes heller ikke de senere Ejendomsbreve, nævner det allermindste herom[2]). Det er først den nyere Tids Viden om den nordiske Rebning, der har villet presse denne Fortolkning ind i de brugte Udtryk[3]).

Derimod er der ikke Tvivl om at der efter at de enkelte Lodder var bestemte, blev anvendt Lodtrækning ved Fordelingen mellem Høvdingerne. Dette var jo ligefrem en Følge af det raadende Princip: »vi er alle lige« (S. 43), og dette udtales udtrykkelig af Dudo (S. 182: *terra quam sorte dedi vobis*)[4]) og af Fontenelle-

[1]) Saaledes med følgende: Cartulaire de Redon 388: possessiones suas in funiculo distributionis in vicem diviserant. Acta Sanct. Januar I. 528: pagani impietatis suæ funiculos protendentes. Historia Rames. k. 43 (Gale, Scriptores 414): in funiculo hereditariæ successionis. Annales Cambriæ 1240, ed. ab Ithel 83: terminos suos bellico funiculo dilatabat.

[2]) Wace I v. 1180—89 og Benoit I v. 7026—31 fortæller snarere om en Fordeling efter Stand, Familie, Fortjeneste. Gaufred Malaterra I. k. 2: inter suos, prout convenire cognoscebat, distribuit.

[3]) Hermed er det ingenlunde nægtet, at man i Normandie kunde udstykke en Ejendom ved Hjælp af et Reb. Se et Brev 1024, Lot, St. Wandrille 40: quartam partem siluarum et terrarum eiusdem ville, sicut illas partiti erant inter se et Odelerium funiculo, hoc est corda, inssu et auctoritate predicti comitis. Robert af Torigny (Will. Gemmet., Marx 289): leugam Brionii cum funiculo circumcirca fuisse mensuratam, et eodem fune in Anglia delato.

[4]) »sorte« rummer Lodtrækning, men kan ogsaa betyde: ved Afstemning, Beslutning, efter Andel, se Dudo 130: majori sorte equites egressi, 133: sorte Dacia ejecti . . sorte Dacia expulsi . . regnum nobis

Krøniken: *auspicio sortium inter comites et commilitones distribuit.* Denne Krønike har i øvrigt den foran (S. 53) omtalte Meddelelse om, at Rollo først fastslog Landets Grænser.

Naturligvis blev store Dele af Land, og sikkert i forskellige Egne, forbeholdt Hærens øverste Høvding og den fremtidige Markgreve, hvad Gaufred Malaterra udtrykkeligt udtaler[1]). Vi ser da ogsaa i den følgende Tid Normandiets Herre raade over vidtstrakte Besiddelser og talrige Ejendomme.

Der findes en Beretning fra det 11te Aarh.s Midte, der kommer ind paa Spørgsmaalet om Jordfordelingen dengang da Landet blev vundet. Den kan ikke godkendes i sin Helhed, men dens Belysning af de normanniske Jordbesidderes Holdning er vist fuldkommen rigtig.

Abbed Girard i Gent kunde raade over Relikvier af St. Wandrille, der tidligere havde hørt hjemme i denne Helgens Kloster Fontenelle ved Seine. Han red engang til Hertug Rikard I i Rouen og tilbød at ville give disse Relikvier tilbage, hvis atter de Jorder vilde blive givet ham, som han ved Hjælp af Breve og Privilegier kunde bevise havde tilhørt ham. Efter sine Stormænds Raad befalede Hertugen, at Abbeden i et offentligt Møde skulde forelægge Brevene og lade dem oplæse. Dette skete, men der lød fra alle Sider Knurren og Indsigelse, de kunde ikke lade den Hædersløn gaa sig af Hænde, som deres Forgængere ved krigersk Dygtighed, ved Vaabendaad og Blod havde erhvervet, eller som de selv havde vundet ved dagligt, møjsomt Arbejde og mange Anstrængelser. Saaledes maatte Abbed Girard vende tilbage med uforrettet Sag.

Senere hændte der følgende. En fornem og anset Mand Torstin var paa Jagt i Skovene ved Jumièges, han forfulgte en Hjort, da denne pludselig standsede, som om den var naaet til et Fristed, ogsaa de halsende Hunde stod som naglede til Pletten. Gennem de tætte Buske kunde man se, at her var et overgroet Alter fra St. Wandrilles gamle Kloster. Torstin følte sig grebet og kastede sig til Jorden i Bøn, Hundene kaldte han tilbage og lod Hjorten i Fred. Han henvendte sig nu til Hertug Rikard og opnaaede hos denne, at Stedet blev overladt til de Munke, der vilde rydde Pladsen og genoprette Klostret paa dets gamle Grund[2]).

Vi nævnte, at meget af Landet blev direkte underlagt Hertugen. Herhen maa man vist regne Omraader af saa stort et Omfang, at de vanskelig kunde være en Privatmands Eje, store vidtstrakte Skove, Heder og øde Steder, altsaa med andre Ord, at den fra Danmark kendte Sætning, at hvad ingen ejer, det ejer Kongen[3]), ogsaa var gældende i Normandie. Vi ser da ogsaa, at Hertugerne har fra tidlig Tid

---

sorte deorum concessum. Iøvrigt var vel Lodkastning kun anvendelig mellem de Høvdinger, der stod paa samme Trin i den ordnede Hær.

[1]) Gaufred Malaterra I. k. 2: inter suos prout convenire cognoscebat, distribuit, pretiosora quæque pro suis usibus reservans.

[2]) Historia inventionis S. Wulframni k. 3—5, d'Achery, Spicilegium 4to., III 253 ff. Lot, L'abbaye de Saint-Wandrille XLI ff.

[3]) Jydske Lov III. 61. Steenstrup, Studier over Kong Valdemars Jordebog 329, 334.

haft Raadighed over de store Skovstrækninger, over de halvt træklædte, vidtstrakte Heder og Moser.

En mere indgaaende Belysning af hvad der efter Erobringen blev Hertugens og hvad der gik ind i Privateje, kunde man tænke sig opnaaet ved Betragtning af Besiddelsesforholdene paa saadanne begrænsede Omraader som Øer, og der findes ved Normandiets Kyst en Del saadanne. De betydeligste er de nu i engelsk Besiddelse værende normanniske Øer, mod dem har jeg derfor vendt min Opmærksomhed.

Deres ældste Historie er meget lidt kendt, og selv i Vikingetiden findes de næsten ikke omtalt. Nogle af dem har Navne, som nok kunde minde om nordiske Mandsnavne, og det nordiske *ey*, de danske Runestenes *öy*, synes indgaaet i flere Navne: Alderney (Alreneio), Guernesey (Greneroi), Jersey (Gersoi). Den sidste Øs Navn kunde altsaa være opstaaet ved, at en Mand Gér tog Øen i Besiddelse[1]), en By paa denne Ø hed Gerovilla.

Vi hjælpes dog maaske bedre paa Vej ved at undersøge Besiddelsesforholdene paa Øerne.

Om Jersey finder vi, at Kong Vilhelm Erobreren og hans Dronning har Raadighed over og bortgiver en Mølle, samt Tiender af 5 Sogne, og allerede Rikard II har raadet over Jord her. Vi véd endvidere, at Klostre som Mont St. Michel og St. Sauveur-le-Vicomte havde Besiddelser paa Øen, og Private ligesaa. Saaledes synes der ikke i Besiddelsesforholdene at være noget, der afveg fra hvad der fandtes i andre Egne af Normandie[2]).

Allerede Hertug Robert I havde skænket Halvdelen af Guernesey bort, nemlig til Klostret Mont St. Michel, men af det udstedte Brev herom ser vi, at Overdragelsen alene gjaldt Rettigheder over Kirker og Tiender[2]). Af andre Breve lærer vi da ogsaa, at Private ejede Jord her, og at saadan Jord gik i Arv[3]).

Nigel II, der havde arvet sin Faders Stilling som Vicecomes af Cotentin, mistede denne efter at have deltaget i en Opstand, han maatte opgive Besiddelsen af den Halvdel af Guernesey, hvormed allerede hans Fader havde været forlenet, hvorpaa Hertug Vilhelm overførte den til Klostret i Marmoutier ved Tours, der allerede besad et Priori Héauville paa Genbokysten; det var 6 Sognekirker med Tiender og Ret til at udnævne Sognepræst. Munkene fik straks af Nigel Bekræftelse paa, at denne Overdragelse skulde have Bestand, kun tog Nigel et Forbehold med Hensyn til de Besiddelser, han tidligere havde overdraget Kanniker i St. Sauveur[4]).

Om Alderney synes det samme at gælde. Hvor meget end Hertugen dispo-

[1]) Wimmer, Runemindesmærker IV, Gæirr. Nielsen, Personnavne, Ger. Lind, Norsk-isländska dopnamn, Geirr.

[2]) J. Horace Round, Calendar of documents preserved in France Nr. 439, 725, 735, 926, 953, 957, 972—73, 975, 980, 982—83, 988—89. [3]) Round l. c. Nr. 705, 706, 727, 736, 749, 1179.

[4]) Delisle, St. Sauveur-le-Vicomte, 19 ff. Pjèces justificatives Nr. 19—21, Round l. c. Nr. 1165, 1166, 1174.

nerer over Øen som Helhed, forbliver Private uforstyrret at have Ejendomme her. Det er altsaa kun Afgifter og Rettigheder, især af kirkelig Natur, som Hertugen har forbeholdt sig og hvorover han raader[1]). Lignende Iagttagelser vilde kunne gøres om Serk[2]).

Der findes i Normandie en Del lokale Traditioner, der nævner Navne paa enkelte Ledsagere af Rollo, formentlige Stamfædre for Slægter, Grundlæggere af Godser, Bygherrer af Borge. Men disse Sagn har ikke nogen fast Grund at staa paa. Navne paa Personer, som Dudo nævner, synes benyttede, Stednavne er søgt tolkede, og lignende Tilblivelsesmaader spores.

Anslech tog det Landskab i Besiddelse, hvor Byen St. Ymer-en-Auge blev bygget, foruden at han fik andre Ejendomme i denne Egn (Øst for Caen) og ude paa Halvøen Cotentin[3]). Af Dudo bliver Anslech nævnt som en af Hertug Vilhelms Sekretærer[4]).

Der findes i Néville i Caux Rester af en Borg, som i Traditionen siges anlagt af Hertil, en af Høvdingerne ved Rollos Side[5]).

Gournay ved Normandiets Østgrænse skal oprindelig være tildelt Odo, hans Søn Hugo byggede det Taarn, la Tour Hue, der stod til o. 1600. Men der kan først for den tredie Besidder Bernard føres brevlige Vidnesbyrd[6]).

Om en Farbroder til Rollo Malahulcius vil der senere blive talt (Stykke 62).

Den mærkeligste og mest forgrenede Meddelelse om en Fælle af Rollo er dog Beretningen om Gerlo og hans Besiddelse af Blois. Tidligst er den i blomstrende Bredde fremsat af Richer (I. 9—11). Gerlo er Søn af Ingo, der var Fanebærer hos Kong Odo (død 898), han dræbte Normannen Catillus netop i det Øjeblik, denne modtog Daaben, men blev ikke destomindre af Kongen forlenet med Blois og ægtede Enken efter Byens tidligere Herre, der var faldet i Kampen mod Vikingerne. Ingo levede kun kort, men hans Søn Gerlo vedblev at besidde Byen. Richer lader paa et andet Sted (I. 28) Rollo være Søn af Catillus. Det siges ikke udtrykkeligt, at Ingo var Norman, men baade Ingos og Gerlos Navn tyder derpaa, ligesom ogsaa Drabet synes fremkaldt af Mistro mod en Landsmand.

Anderledes lyder den Fortælling, der først kommer frem hos Lambert af St. Bertin (o. 1120); i Følge den fik Gerlo Blois samtidig med at Kong Karl overlod Rollo Normandie. En Søn af Gerlo var Tetbaldus vetulus af Chartres. Fra denne Forfatter gik Meddelelsen over til André af Marchiennes (o. 1200), der oplyser, at Rollo og Gerlo var cognati[7]) og fra André atter til Johannes Longus af Ypern i Chronicon Sithiense fra 13de Aarh.[8]) Navnet Incon bliver baaret af en Høvding for Vikinger i Loire, som Flodoard nævner ved Aaret 931.

Gerlo er næppe noget frankisk Navn. Det bringer os det lignende Navn paa Rollos Datter Gerlog[9]) i Erindring, og mulig kunde Navneligheden pege paa, at der virkelig var et Slægtskab mellem Rollo og Besidderen af Blois. Gerlog er utvivlsomt det nordiske Kvindenavn Gerlög, men da dette lød fremmed for Frankerne, havde hun tillige Navnet Adela.

---

[1]) Round l. c. Nr. 706, 947, 959. [2]) Round l. c. Nr. 706, 889—90.

[3]) Cartulaire de Saint-Ymer-en-Auge et de Bricquebec, par Ch. Bernard (1908), S. XVII, 183.

[4]) Dudo 220: assumptis tribus fidis secretariis, Bernardo, Bothone et Anslech.

[5]) Cochet, La Seine-Inférieure (1866) 439. [6]) Daniel Gurney, The record of the house of Gournay, I. 7.

[7]) Duo cognati Rollus et Gello . . Gerloni tradidit Karolus rex Montem Blesensem, in quo ædificans castrum habitavit etc. Se F. Lot, i Le Moyen Age 2e série XI. 179 f.

[8]) Bouquet, Historiens IX. 16.

[9]) Will. Gemm. II. 6, III. 3: Gerloc. Robert af Torigny I. 13—15: Gerloch, II. 192: Gerloc. Nielsen, Personnavne, Gerlögh. Lind, Dopnamn, Geirlaug.

Gerlo gengiver Mandsnavnet Gerlev[1]); naar Navnet Rolf kan af Frankerne almindelig gengives ved Rollo, vilde Gerlev meget vel kunne faa Formen Gerlo.

Den hele Tradition om Gerlo vækker ikke megen Tillid, da den fremkommer saa sent og tillige krydses af eller sammenblandes med Traditionen om en Thetbald, der ved sine Erhvervelser af mange, spredte Besiddelser var bleven de Franske en Gaade og som var vel kendt baade som den mangeaarige Bekæmper af Normannerne og som den snu Mand, der fik Hasting til at afstaa Chartres (se St. 15, 42—44).

KAPITEL X.

Kristendom og Hedenskab paa Rollos Tid.

24. Rollos uforandrede kristne Holdning.

I det foregaaende er fortalt om Rollos Daab og om hans Forpligtelse overfor Frankerne til at lade Kristendommen raade i Landet. Efter Daabshandlingen spurgte han Ærkebisp Franco om, hvilke Kirker der var Stiftets mest ansete, og denne opgav ham da Domkirkerne i Rouen, Bayeux og Evreux, endvidere Kirken paa Mont St. Michel, den St. Ouen viede Kirke i Rouens Forstad og St. Peters Kirke i Jumièges, udenfor Stiftet var Kirken for den hellige Dyonisius, der havde prædiket Kristendommen i Frankrig, den ærværdigste. Paa enhver af den efter Daaben følgende Uges Dage kunde Rollo saa bortgive Ejendomme til disse hellige Steder, inden han paa den ottende Dag tog fat paa at uddele Land til sine Mænd (Dudo S. 170 f.). Vi er i Stand til ved Breve at belyse Rigtigheden af nogle af disse Gaver. Saaledes naar Berneval ved Dieppe siges givet til St. Denis; vi ser senere Hertug Rikard bekræfte Overdragelsen af denne Ejendom, som hans Bedstefader Robert og hans Fader Vilhelm havde skænket til St. Denis[2]), i Virkeligheden var det kun en Tilbagegivelse til Kirken af en Ejendom, som var gaaet tabt i Vikingetiden. Gaven til St. Ouen er omtalt i et Brev af Rikard II, der nævner Godser »som min Oldefader Rolphus dels gengav, dels skænkede til denne Kirke«[3]).

Gejstligheden i det afstaaede Land var stillet overfor en saare vanskelig Opgave, men den havde mange Aar tidligere været i Virksomhed med at døbe Hedninger, der havde bosat sig i Landet, den havde erfaret Vanskelighederne ved at have nyomvendte for sig, og den havde mærket Tilbagefald til den gamle Thorstro.

Der er bevaret Ordlyden af et Brev, som Ærkebisp Heriveus af Reims skrev til Ærkebisp Witto af Rouen paa hans Forespørgsel om, hvordan han skulde for-

[1]) Nielsen, Personnavne, Gerlew, udtales Gjale i Jylland. Navnet er ogsaa svensk og norsk-islandsk (Geirleifr).

[2]) Bouquet, Historiens IX. 731. J. Lair, Dudon 171. [3]) L. Valin, Le duc de Normandie et sa cour 145.

holde sig med saadanne døbte, der svigtede den kristne Tro og faldt tilbage til Hedenskabet. Da Heriveus først tiltraadte sit Ærkedømme i Aaret 900, og da den sidste Efterretning, der haves om Witto, er fra 909, synes Brevet at være skrevet i disse første Aar af det 10de Aarh.

»Eftersom I har anmodet os i vor Ydmyghed om at undersøge i de guddommelige Udsagn om, hvordan man burde forholde sig overfor dem, der er bleven gendøbte og dog paa samme Maade som før Daaben levede paa hedensk Vis og vendte tilbage som Svinene til deres Søle og Hundene til deres Spy [2. Peters Brev II. 22] og øvede deres skammelige Begær efter skændig Hedningeskik, eller mod dem, som endnu ikke havde fortjent at modtage Daaben, har vi ladet det være os magtpaaliggende at efterkomme Eders Bøn, saa godt Tidens Knaphed tillader«. Derpaa meddeles en Snes Udtalelser om disse Spørgsmaal, tagne af Kirkefædre og Legender.

Imidlertid maa Heriveus have følt, at denne lærde Vejledning ikke kunde forslaa, han maa have søgt at faa en Udtalelse af Paven i den vanskelige Sag. Det er dog først Pave Johan X (914—928), der har svaret paa Henvendelsen i efterfølgende Brev[1]).

»Vi sørger over de store Ulykker, de store Trængsler og Besværligheder, som ikke blot Hedninger, men Kristne i Eders Lande forvolder, hvorom vi har faaet Meddelelse gennem Eders Breve, men vi glæder os dog over selve Normannernes Folk, som ved guddommelig Naade nu er bleven omvendt til den kristne Tro og som nu, om det end nylig i sin Rasen glædede sig ved Menneskers Blod, ved Eders Anstrængelser med Guds Bistand fryder sig ved at blive genløst ved Kristi hellige Blod . . . Naar I broderlig spørger om, hvad I skal foretage Eder overfor dem, som er døbte og gendøbte, men som efter Daaben levede hedensk og paa hedensk Maade dræbte Kristne, ihjelslog Præster, ofrede til Afgudsbilleder og deltog i Offermaaltider, da lad dem, som ikke er nyomvendte, lide den kirkelige Straf. Men eftersom de er raa i Troen, overlader vi Eders Skøn og Dom at prøve dem, da I har dette Folk boende nær ved Eders Grænser og fremfor andre formaar flittigt at iagttage og kende deres Sæder, Handlinger og Levevis. I vil ved Eders Indsigt have erfaret, at man helst bør gaa mildere frem imod dem end de hellige Lovbud bestemmer, for at de ikke ved at bære uvante Byrder skal finde saadanne utaalelige og ved den Gamle Fjendes Rænker falde tilbage til det tidligere Levned og det gamle Menneske, som de havde afført sig.

Og dog, skulde der findes saadanne mellem dem, der heller vilde underkaste sig den kanoniske Lovs Bod og Pine, og som ved værdige Klagesuk vil afsone de saaledes begaaede grumme Forseelser, da skal I ikke undlade at dømme dem efter kanonisk Lov«[2]).

---

[1]) Brevet var tidligere tillagt Johannes IX (898—900). Eckel, Charles le Simple 86.

[2]) Bouquet, Historiens IX 209. Mansi, Concilia XVIII. 189. Migne, vol. 131. 27. Jaffé-Löwenfeld, Regesta Nr. 3553. Flodoard, Hist. Remens. eccles. IV. 14.

Man kan glæde sig over den Klogskab og Forstaaelse af menneskelig Skrøbelighed, hvorom Brevet vidner. Men det forekommer mig, at Brevet ogsaa maa vække Forundring, da det gaar ud fra, at disse nylig døbte og senere frafaldne bor indenfor Reims' Ærkestift, saa at Stiftets Gejstlige har Opgaver overfor dem. Det maa angaa Beboere af Beauvais, Noyon, Amiens, Arras, Thérouanne og de andre Bispedømmer under Reims, som »ved deres Grænser« har Normannernes ny døbte »Folk«. Vi har jo heller ikke nogen Efterretning om, at Reims-Stiftets Gejstlige skulde have medvirket, da Kristendommen indførtes i Seinelandskabet, hvorom Brevet heller ikke giver nogen Antydning[1]).

Traditionen i Normandie, som den er fortalt i en Snes forskellige Kilder, gaar enstemmig ud paa — jeg bortser fra et omtvistet Udtryk i Sørgesangen over Vilhelm, hvorom jeg straks skal tale — at Rollo, efter at have modtaget Daaben, blev en god Kristen og gavmild mod Kirken, og at han uforandret bevarede sin Tro, indtil han gammel lagdes i sin Grav indenfor Domkirken i Rouen. I Normandiet har man æret ham som den, der indledede Rækken af Hertuger, for hvem oprigtig kristen Tro og varm Interesse for Kirken var et fælles karakteristisk Træk.

Imidlertid har en Forfatter, der fødtes halvhundrede Aar efter Rollos Død og som døde hundrede Aar efter denne, fra sin fjerne Bopæl i Angoulème fortalt følgende. Det læses i den af Ademar af Chabannes (o. 988—1034)[2]) skrevne Krønike: »Efter at være bleven Kristen lod Rosus (Rollo) i sit Paasyn flere Fanger henrette til Ære for de Guder, han havde dyrket, og ligeledes fordelte han en umaadelig Mængde Guld til den sande Guds Ære, i hvis Navn han havde taget mod Daab«. Saaledes læses i det bedste af Haandskrifterne ligesom i enkelte andre Haandskrifter[3]). I et interpoleret og ret ringe Haandskrift fra det 12te Aarh. hedder det, at Rollo ved Dødens Komme blev afsindig og lod hundrede kristne Fanger dræbe til Ære for de hedenske Guder og gav hundrede Pund til Kirker[4]).

Den sidste Ordlyd, med den skærpede Beretning, kan man maaske se bort fra og blot spørge, om Rollo var — for at bruge Sagaernes Udtryk — saa »blandet i Tro«, at han baade ofrede til hedenske Guder og var gavmild mod Kirken. Selve

[1]) Jfr. Brevets Ord: in vestris partibus . . vestris exhortationibus . . illam gentem vestris confiniis vicinam habentes.

[2]) Med største Forundring maa jeg derfor læse hos K. v. Amira, Die germanischen Todesstrafen (Abhandlungen der Münchener Akademie, Philos. philol. Klasse, Bd. 31, 3. Abth. (1922) 208): Geschichtlich ist die Nachricht über den dänischen Eroberer der Normandie: qui factus christianus etc. Ebenfalls im vollen Lichte der Geschichte etc.

[3]) Ademar III 20, ed. Chavanon 139: qui factus christianus captivos plures ante se decollari fecit in honore quos coluerat deorum. Et item infinitum pondus auri per ecclesias distribuit christianorum in honore veri Dei, in cujus nomine baptismum acceperat.

[4]) . . et factus christianus a sacerdotibus Francorum, imminente obitu in amentiam versus, christianos captivos centum in honore quæ coluerat idolorum et demum centum auri libras per ecclesias distribuit etc. Jfr. Chavanon 198.

Akten, at Rollo dræbte Fanger, behøver ikke at bestrides[1]). Rollo kunde ligesom andre Vikingehøvdinger lade Fanger dræbe, men det samme fortælles utallige Gange om frankiske Grever og Høvdinger[2]), det kunde ske efter almindelig Krigsbrug eller fordi Fangerne havde forsyndet sig ved Troløshed, irregulær Krigsmaade eller af andre Grunde. Spørgsmaalet er altsaa kun, om det skete til Guders Ære; kristne Fjender kunde ganske naturligt lægge denne Tanke ind i Henrettelsen. Men spørges der, om der er mindste Rimelighed for, at Rollo skulde være faldet tilbage til Hedenskab, møder det paa det bestemteste Modsigelse af hele den normanniske Tradition, der stiller ham i Række med de Hertuger, som værnede om eller skabte det rige Kristenliv i Normandie, der i mange Henseender blev Mønster for andre Folk[3]).

I hvilken Grad den sydfranske Forfatters Synsmaade afveg fra Opfattelsen og Traditionen i Normandie, vil fremgaa af en Optegnelse fra Begyndelsen af det 12te Aarh.: »der er nogle, der siger, at Rollo oprindelig var Hedning«, en Ærkebisp i Rouen fik ham omvendt til Kristendommen og døbte ham, og senere blev han den ydmygste Kristen og bragte hele sit Folk til at antage den kristne Tro. Da man i Rouen ønskede at faa Relikvierne af St. Ouen tilbage fra Francien, hvorhen de var bleven bragte netop af Frygt for Rollo, opnaaede han hos den franske Konge Tilladelse til, at de førtes til Rouen, hvor de modtoges af de Gejstlige, der paa deres nøgne Fødder i en højtidelig Procession gik dem imøde. Rollo selv kastede sig ned foran Baaren, og han gav St. Ouens Kirke stort Jordegods[4]).

25. Vilhelms Fødsel og Daab.

Om Rollos uforandrede Bekendelse af den kristne Tro, efter at han først har antaget Kristendommen, derom er, som alt sagt, alle Kilder fra Normandiet enige[5]). Men hvad der var det særegne ved Rollo som Vikingehøvding, var, at han, da han endnu var Hedning, tog en kristen Hustru og tillod, at deres Søn, enten straks ved Fødslen eller dog snart efter denne, blev døbt som Kristen[6]).

[1]) Saaledes lod Rollo de to hemmelige Udsendinge til Gisla dræbe.

[2]) Blot eksempelvis nævnes: efter Indtagelsen af Montreuil lader Herluin nogle flanderske Krigere dræbe (Flodoard 939, Richer II. 14). Kong Henrik lader efter Indtagelsen af Puiset 1031 alle Beboerne henrette, Pfister, Robert 82 f.

[3]) Acta episc. Rotomag., Migne, Patrologia vol. 147, 278: Rollo . . baptizatus est et in fide catholica perseverans bono fine migravit ad Christum.

[4]) Brevis relatio, Scriptores R. G. Willelmi, ed. Giles, 15: Rollo . . sicut quidam dicunt paganus crat . . . leges christianas quamdiu vixit et ipse bene custodivit et omni populo suo bene custodire fecit. Jfr. Stykket Additamenta hos Lot, Fidèles 258 ff., Marx, Will. Gemmet. 335 ff.

[5]) Roman de Rou I v. 1308: cume bons crestiens del mortel siecle issi. Robert af Torigny har forfattet en Oversigt over Klosterstiftelserne under de normanniske Hertuger; om Rollo hedder det: Rollo igitur, qui et Robertus, angustia temporis post baptismum præventus, nullum monasterium vel instituit vel renovavit; sed, sicut superius jam diximus, multas possessiones pluribus ecclesiis et monasteriis donavit. II. 191, jfr. I. 13.

[6]) Dudo 179: quem genitor . . Bothoni cuidam ditissimo comiti sacro baptismate perfusum ad educandum commendavit. Ademar III 27: Willelmus . . a puericia baptizatus.

Rollo fulgte her det Eksempel, som hans store Forgænger i Vikingehærene havde givet; Hasting vedblev at være Hedning, men paa Kong Alfreds Anmodning tillod han, at hans to Sønner blev døbte (Anglo-Saxon Chron. 894). Vilhelms tidlige Daab fremgaar ogsaa indirekte af Dudos Fortælling, thi var han bleven døbt sammen med Faderen, vilde han have nævnt det; men hverken Dudo eller nogen anden af de talrige Kilder, der omtaler Daabshandlingen, lader den omfatte Sønnen. Indirekte ligger det ogsaa deri, at Vilhelm aldrig har baaret noget andet Navn end sit kristne.

Har man dette Forhold for Øje, vil man forstaa, at det er hertil Klagesangen ved Rollos Død sigter, naar den synger:

> hic in orbe [eller: hac in urbe] transmarino natus patre,
> in errore paganorum permanente,
> matre quoque consignata alma fide
> sacra fuit lotus unda.

Her i Byen — jeg retter de tre første Ord til: *hac in urbe,* se det følgende — blev han, der var født af en Mand fra den anden Side af Havene, som forblev i den hedenske Tro, og af en Moder, der var bekræftet i den hulde Tro, tvættet ved Daabens Vande.

Jeg retter altsaa *hic in orbe* (i det andet Haandskrift *orbem*) til *hac in urbe,* men vilde ogsaa kunne godkende: *hoc in orbe.* Jeg finder det ganske urigtigt, naar man mod en saadan Rettelse indvender, at det er »kritisk utilladeligt« ikke at tage en Kildes Ord som de findes, men at ville ændre dem til at stemme overens med andre Kilder, thi dette Digt forefindes kun i to usselt bevarede Former, hvor de Forkortelser, der fandtes i Forlægene, er bleven slet opløste, og hvor Teksten viser en saa ukorrekt og umulig latinsk Sprogform, at der i Kvadets 68 Strofelinier (foruden Omkvædet) maa foretages mindst 68 Rettelser, saaledes som alle Forskere har indset, medens endda mange Sætninger er ganske uforstaaelige. Det forekommer mig tværtimod at man karikerer den moderne Kritiks Sætninger ved at gøre det utilladeligt under saadanne Forhold at foretage en Rettelse, som andre Forhold gør mer end sandsynlig. Og hvis Dudo har benyttet Sørgekvadet som Kilde, hvad der er al Rimelighed for, eller dette endog, som man har sagt[1]), har været en Hovedkilde for hans tredie Bog, maa der jo i den Tekstform af Kvadet, som har foreligget ham, have staaet *urbe.*

Dernæst bør man lægge Mærke til — med Hensyn til Rettelsen *orbe, urbe* — hvor mange Gange *o* er bleven forvekslet med *u* i alt Fald i det ene af de to Manuskripter[2]):

I Strofe I B *comti*; saaledes, eller *conti,* stadig i de følgende Strofer; læs: *cuncti.*

[1]) F. Lot, Fidèles ou vassaux? 185: cette complainte est certainement l'une des sources, la principale, peut-être, du livre III de Dudon.

[2]) Jeg benytter den af Lauer, Louis IV, 319 ff. anvendte Strofeinddeling.

Strofe I A *detrimento* B *detrimentum*
II A *lotus* B *lutus.*
IV B *Ludovicom* B *con* læs: *cum.*
VII B *contis* læs: *cunctis.*
III AB *lupum* læs: *lupo.*
IX A *insontem* B *insuntem.*
XIII A *cum mucrone* B *com microne.*
XVII A *cum* B *com.*

Rettelsen anser jeg endvidere forsvarlig af tekstlige eller æstetiske Hensyn. At begynde et Kvads Fortælling med *hic*, han, eller her, er ikke tiltalende og hvis man læser *in orbe transmarino* bliver det en altfor direkte, og i Prosa hjemmehørende Ordforbindelse, der næppe kan støttes ved andre Udtryk i Kvadet. Dernæst tabes for Digteren Modsætningen mellem Byen eller Landet ved Seine og den udenlandske Mand, som svarer til Modsætningen i de næste Linier mellem den hedenske Mand og den kristne Kvinde.

Endvidere ligger en Ret til Ændringen deri, at Dudo udtrykkelig angiver, at Vilhelm var født i Rouen[1]); af hans Skildring fremgaar ogsaa paa flere Steder, hvordan Borgerne i Rouen betragter ham som deres Bysbarn[2]). Det er jo da ogsaa ganske utænkeligt, at Rollos Sønnesøn og de øvrige Slægtninge, som stod Dudo bi i hans Historieskrivning, ikke skulde vide Besked om, hvor Hertug Rikards Fader var født, og fremfor alt er det utroligt, at de ikke skulde vide Besked om, at hans frankiske Moder havde født ham i England eller i et andet Land hinsides Havet.

Endelig er der ét Forhold, som med Nødvendighed tvinger os bort fra Tanken om, at Vilhelm skulde være født andetsteds end i Frankrig og som særlig maa gøre en Fødsel i England — saaledes som man har villet paastaa — umulig, og det er Navnet Vilhelm. Det forekommer aldrig i disse Aarhundreder i England; det vandrer først ind dér i Vilhelm Erobrerens Tid. Paa Europas Fastland er det et rent Særsyn, at det findes udenfor Frankrig og Lothringen, medens det er almindeligt i disse Lande. Hvis vi kendte noget nærmere til Popas Afstamning, vilde vi sikkert finde den Slægtning, hvorefter Rollos Søn er opkaldt[3]).

Jeg vender nu tilbage til Paastanden om at Rollo skulde have svigtet Kristendommen og være bleven Hedning paany. Man paaberaaber sig den, efter den nys behandlede Strofe, følgende Strofe[4]) i Sørgekvadet:

Moriente infidelis (A infidele) suo patre
surrexerunt contra eum belliquosie (B belli causa)
quos confisus Deo valde sibi ipse
subjugavit dextra forte.

[1]) Dudo 179: Willelmus . . ex prosopia insigni . . genitus, Rotomagensi urbe exstitit oriundus.

[2]) Dudo 188, 200.

[3]) I Registret til de fem Bind af Freeman, Norman Conquest, vil man finde over 50 Vilhelm'er, men ingen i England før Vilhelm Erobrerens Tidsalder. Se ogsaa, hvad jeg, i anden Anledning, har paavist i mine Undersøgelser om Navnet Vilhelms Forekomst i Europa i Afhandlingen Biskop Vilhelm og Kong Svend, i Historisk Tidsskrift, 8. R. I S. 3 ff.

[4]) Lauer l. c. 320 Str. III.

Man anser Læsemaaden *infidele* for den rette, og Rollo skal altsaa til sin Dødsdag være forbleven Hedning. At dette er i Strid med alle mulige Kilder, agter man ikke paa, at Digtet end ikke nævner, at Rollo er bleven døbt, hvad der dog er en vitterlig Kendsgerning, og Rollo altsaa yderligere burde stemples som en frafalden, studser man ikke ved; man tiltror den Gejstlige, som synger et Sørgedigt og et Trøstedigt til Rollos Sønnesøn, at han ikke blot vil berøre Rollos oprindelige Hedenskab, men tillige erindre ham om hans Bedstefaders stadige Mangel paa kristen Tro. Og dog har Formen B det *s* i Ordets Ende *(infidelis)*, som ogsaa Sætningens rent grammatiske Forhold synes at nødvendiggøre, da *bellicose* er et Adjektiv, der vanskeligt kan bruges som Substantiv, medens *fidelis* baade er Adjektiv og Substantiv og netop ypperligt passer til Verbet *surrexerunt*, ligesom Adverbiet *bellicose* fortrinligt slutter sig dertil.

Det er ganske urigtigt at tro, at paa denne Tid *infidelis* særlig sigtede i religiøs Retning og altsaa betød vantro, man undgik snarere at anvende det paa denne Maade og foretrak *paganus* eller andre Udtryk, fordi *fidelis* og *infidelis* ordentligvis og i de allerfleste Tilfælde var Betegnelse for Egenskaber i den verdslige og politiske Verden. Det angav en Mands politiske Holdning, ja det kan betegne en Embedsstilling. I denne Lensvæsenets Tidsalder havde enhver Mand af nogen Betydning *fideles*, ligesom han jævnlig havde *infideles*. Man kan finde en Mand og hans *infideles* omtalt, nemlig dem, der var utro sammen med ham mod Fyrsten. Flodoard 921: *Carolus rex . . receptisque per vim cujusdam Ricuini infidelis sui præsidiis* (troløs mod Karl). Et Brev er dateret *anno tertio regni Rodulfi regis, Karolo cum suis infidelibus captis* (utro mod Kong Rodulf), et andet Brev: *anno XXX quando fuit Karolus detentus cum suis infidelibus* (utro mod Rodulf)[1]).

Disse Eksempler vil vel tilstrækkeligt oplyse om, i hvilken Grad *infidelis* var benyttet til daglig Brug i verdslig Betydning. Det er jo Riulfs Opstand og Vilhelms tapre Bekæmpelse af den, hvortil der i Digtet sigtes. Robert af Torigny og *Annales Uticenses* benytter tilmed ved deres Omtale af denne Kamp det samme Udtryk *infideles*[2]).

Mod Ordstillingen i Strofens første Linie — nemlig at *infideles* er indsat mellem *moriente* og *suo patre*, kan der intet indvendes; den svarer fuldkommen til hvad den latinske Poesi paa den Tid[3]) og ligesaa Kvadet selv paa mange Steder anvender.

Til Slutning vil jeg endnu kun fremdrage følgende Besynderlighed. Hvis man antager, at Sørgekvadet er skrevet af en Gejstlig i Rouen — hvad der jo er sandsynligt, da det var her, at et litterært Liv især udfoldede sig — maa jo dog denne Digter have vidst Besked om, at Rollo laa begravet som kristen Mand i Hoved-

[1]) Se om disse Breve Lauer, Robert I et Raoul 16, Flach, Origines de l'ancienne France IV 525 f.

[2]) Robert af Torigny I. 15: 934. Factum est prœlium apud Rothomagum inter Willermum ducem et Riculfum fraudulentum ceterosque infideles Willermi comitis. Annales Uticenses (Ord. V. 155) har det samme.

[3]) Som en Prøve hidsættes følgende Verslinie hos Dudo (S. 153): *urbe* dabis populis leges et fœdera *in ista*. Endvidere følgende Prosalinie (S. 282): de Ebroicensi quam reddidit mihi urbe Deus.

kirken, hvad samtlige gamle Kilder omhyggelig fortæller med en Række oplysende Enkeltheder[1]); det er dog vanskeligt at tro, at han kunde have skildret ham som en forstokket Hedning.

Til Slutning skal jeg kun erindre om, hvordan kristne Forfattere var tilbøjelige til i enhver Handling, som ikke svarer til kristen Brug, at se et Frafald fra den kristne Tro. Saaledes skal den unge Rikard være bleven Hedning, fordi Flodoard udtaler — Dudo har intet derom — at Normannen Thormod, der var faldet tilbage til Afgudsdyrkelse og hedenske Skikke, tvang Rikard og andre til det samme[2]). Men man bør dog vel ikke tilregne Folk hvad de med Vold og Magt bliver tvungne til, og man bør dog vel skelne mellem ydre Cæremonier og indre Tro[3]). Ingen vil dog vel paastaa, at Hakon Adelstansfostre blev Hedning paany, fordi han af Trønderne blev tvunget til at drikke Asegudernes Skaal og til at æde en Hestelever[4]). Ingen mener dog vel, at Harald Harefod blev Hedning, fordi han ikke tog sig det nær, at Ærkebispen vægrede sig ved at salve ham, og fordi han gik paa Jagt paa Helligdage, og dog drager Encomium Emmæ deraf den Slutning, at han helt havde forladt Kristendommen[5]).

KAPITEL XI.

Riulfs Opstand mod Hertug Vilhelm.

26. Uroligheder i de vestlige Landskaber og deres Foranledning. 933.

I sine sidste Leveaar var Rollo stærkt legemlig svækket og havde med Stormændenes Billigelse taget sin Søn Vilhelm til Medstyrer. Formodentlig er Rollo død

[1]) Brevis relatio, ed. Giles 14: Rollo et Willelmus . . jacent apud Rothomagum in ecclesia beatæ Mariæ quæ est caput Archiepiscopatus. Roman de Rou I. v. 1310 ff.: el mustier Nostre Dame, el coste vers midi ~ la sepulture i est, e l'epitaph alsi ~ ki racunte ses faiz e cument il vesqui. Benoit I v. 8349: s'en est a Deu del munde eissuz, om Kirken se v. 8357—58. Chroniques de Normandie, ed. Michel, 1839, 18: emfoys a Ruem ou moustier Nostre-Dame. Hist. des ducs, 1840, 17: mere eglise de Ruen par devers de Magdeleine.

[2]) Flodoard 943: Turmodum Normannum qui ad idolatriam gentilemque ritum reversus, ad hæc etiam filium Willelmi aliosque cogebat . . interemit. Böhmer, Kirche u. Staat 4: das Heidentum . . zu so bedrohlicher Macht dass selbst der junge Herzog vom Christentum abfiel. 6: Richard: hatte sich zum Abfalle vom Christentume verleiten lassen. Prentout 352: Thurmod a forcé le jeune duc lui-même à revenir au paganisme.

[3]) Richer II. 35 taler da ogsaa kun om, hvad der var hine frafaldne Vikingers Hensigt: advenisse . . . ut defuncti ducis filium ad idolatriam suadeant ritumque gentilem inducant.

[4]) Heimskringla, Saga Hákonar Góða k. 17—18.

[5]) Enc. Emmæ III. 1: episcopalem benedictionem adeo spreuit, ut non solum ipsam odiret benedictionem, uerum etiam universam fugeret christianitatis religionem' etc.

ved Tiden 932, men Dødsaaret er os ikke bekendt[1]). I Aaret 933 godkendte Kong Rodulf Vilhelm som Arving. Men denne Hylding af den franske Konge gav vist netop Anledning til Brydninger i Landet. Høvdingen Riulf saa, hvorledes Vilhelm i høj Grad befæstede sin Magt ved et venskabeligt Forhold til Frankerne og deres Konge. Han kaldte derfor flere af de normanniske Høvdinger til et Møde og forestillede dem, at Hertugen havde i Sinde at skyde dem til Side og mulig forjage dem af Landet for saa at styre mere selvraadigt. Mod saadanne farlige Planer maatte man træde op, man burde sende Bud til ham og spørge, om han ønskede, at Høvdingerne fremdeles skulde tjene ham, eller om han vilde afstaa til dem Landets vestlige Del indtil Aaen Risle. Da Udsendinge bragte Vilhelm deres Budskab, studsede han over det formastelige Forslag. Efter at have sammenkaldt sine Høvdinger til Raadslagning, bad han Sendemændene bringe Riulf dette Svar: »Det Land, I fordrer af mig, kan jeg ikke give Eder, men alle mine Skatte, mit rørlige Gods vil jeg gerne afstaa til Eder, Ringe og Rustninger, Smykker, Sværd og Heste. Hvis I vil træde i min Tjeneste, skal I ved min Hird nyde al min Gunst. Iøvrigt vil jeg gerne fremme, hvad I ønsker, ophøje og ydmyge efter Eders Villie«.

Svaret tilfredsstillede aldeles ikke Riulf, og han opfordrede sine Tilhængere til at gøre Modstand mod Vilhelm og hans Raadgivere i Rouen. De drog frem i sluttet Trup mod Seine, satte over Floden til en Eng tæt ved Rouen. Vilhelm blev da for Alvor bange og gjorde et Tilbud om at optage deres Høvdinger i sit Raad og at give dem Landet helt hen til Seine. Dette forsagte Tilbud gjorde kun Oprørerne modigere, nu forlangte de, at han skulde forlade Rouen og ty til sine Frænder blandt Frankerne; desuden kunde han ikke give dem et Stykke Land, han ikke besad. Forlod han ikke Byen, vilde de erobre den og nedhugge ham og hans Mænd.

Vilhelm blev forfærdet, ikke mindst da han fra en Højde udenfor Rouen havde set Fjendens store Tal. Til Bernhard den Danske sagde han, at han vilde drage til sin Morbroder Bernhard af Senlis for at faa Hjælp af ham. Men Bernhard lod Vilhelm vide, at hans Mænd vel vilde drage med ham til Epte, men ikke ind i Frankrig, hvor der raadede altfor stor Harme over Normannernes tidligere Hærtog. Hellere vilde de sejle tilbage til Danmark. Modet steg da op i Vilhelm, han gav Bernhard og Høvdingerne et djærvt Svar, han vilde i Spidsen for sine Mænd gaa mod Fjenden. Bernhard glædede sig over hans Beslutning, han spurgte Krigerne om, hvor mange der vilde gaa med i Dysten, og tre hundrede Mænd gav paa de Danskes Maade ved Vaabentag deres Løfte om at deltage, Resten drog sig tilbage til Byen. Vilhelm foretog saa et pludseligt Udfald og slog sine Fjender fuldkomment. Riulf undslap i Skovene, sammen med en Del andre, mange

[1]) I Aarbøgerne findes en Række forskellige Aarstal angivne som Rollos Dødsaar; de er alle urigtige og synes opstaaede ved Beregninger. Sikkert er, at Rollo endnu er i Live 928, og at Vilhelm 927 hyldede Kong Karl (Flodoard). Efter Dudo lod Rollo Stormændene hylde Vilhelm og levede endnu et Lustrum derefter. Formodentlig er Rollo død o. 932. Jfr. iøvrigt J. Lair Dudon 76, 174.

fandt deres Død i Seine, hvorimod ingen af Vilhelms Mænd skal være bleven dræbt. Den Eng, hvor Kampen stod, hed i Dudos Dage og endnu helt til den nyeste Tid *Pré de la Bataille.*

Da Vilhelm vendte hjem fra Kampen, traadte en Ridder fra Fécamp frem for at melde ham det glædelige Budskab, at hans Hustru havde født ham en Søn. Vilhelm sendte den fromme Biskop Heiric af Bayeux til Fécamp for at forrette Daabshandlingen, den ypperste af Høvdingerne Botho fulgte med for at være Fadder for Drengen.

Enhver, som læser Dudos udførlige Beretning, der i høj Grad har Sandsynlighedens Præg, vil vist faa det Indtryk, at Dudo, der saa stærkt fremdrager Bernhards sikre Holdning i Modsætning til Hertugens Modløshed, her har benyttet Meddelelse fra Bernhards Slægtninge. Dudo var iøvrigt den eneste Kilde for Meddelelsen om Riulfs Opstand, om den end blev nævnt ogsaa af senere Historikere, indtil Sørgesangen over Vilhelm blev fundet; den bekræfter ganske Dudos Udsagn.

Jeg skal derefter undersøge Tidspunktet for Rejsningen og Aarsagen til den, to Spørgsmaal, der staar i nøje Forbindelse med hinanden. Dudo kunde synes bestemt at angive Tiden, da han lader Vilhelm faa Budskab om Sønnens Fødsel ved Kampens Ophør, og da han kalder Rikard 10aarig ved Faderens Død, der fandt Sted den 17. Dec. 942. Derfor vilde Kampen være at sætte til 932. Imidlertid kunde jo *decennis* være anvendt paa de runde Tals Maade, og mange Aarbøger angiver Dødsaaret som 943, hvad ogsaa findes hos Orderic Vital[1]), derved vilde vi komme til 933. Dette er formentlig det rette Aar, da vi i dette træffer en Begivenhed, som kunde have foranlediget Opstanden. Men først bør vi undersøge, hvor Riulf og hans Fæller hørte hjemme. Orderic Vital knytter ham til Evreux[2]), hvad der vel kun er denne Historikers Gætning, langt sandsynligere er i alt Fald Waces Ord: *quens fu de Cotentin entre Vire e la mer* (I v. 1376). Ude i disse Egne havde netop talrige Danske slaaet sig ned, her var man i fjern Afstand fra frankiske Grever og fra det danske Herskersæde i Rouen, her synes Bispedømmerne endnu at være ubesatte. Nu saa Riulf og Høvdingerne herude, at Vilhelm traadte i nøje Forhold til de Franskes Hersker, Kong Rodulf gav ham *terram Brittonum in ora maritima sitam;* disse Egne var allerede for længe siden gaaet ind under Normannernes Herredømme, men nu kom en Bekræftelse paa denne Besiddelsetagen, saa at de fuldt gik ind under Markgrevskabet. Det er vist rimeligt, at Vilhelms Tilknytning til Frankerkongen og Landskabernes forandrede Stilling har indgydt Riulf og hans Fæller Frygt og derved foranlediget Opstanden[3]).

Kong Rodulfs Overdragelse fandt Sted i Foraaret 933 (se Flodoard); har Op-

[1]) III. 86; derimod II. 8: 942.

[2]) Orderic Vital I. 162: Rithulfus Ebroicensis.

[3]) Marion, De Normannorum ducum societate, 1892, 12, har, støttet til Vilhelm af Jumièges III, 2: undequaque collecta virorum multitudine, villet drage Slutninger om en almindeligere Opstand i Landet. Men Vilhelm giver kun et uheldigt Udtog af Dudo (bl. a. forveksler han Bernhard den Danske og Botho).

standen da fundet Sted kort efter og ligeledes Rikards Fødsel, har denne ved Faderens Død været over $9^1/_2$ Aar gammel[1]).

Det er højst rimeligt, at der blandt Riulfs Tilhængere var mange Hedninger, da disse sikkert især fandtes i de vestlige Egne. Men Dudo siger intet derom, ikke heller antydes det af nogen anden Kilde. Jules Lair har dog peget paa de Ord, Vilhelm nogle Aar senere skal have udtalt om sine Gerninger: *paganos, nostrorum finium pervasores, redargui* (Dudo 220), men det vilde ikke være rimeligt, at Vilhelm betegnede sine egne Undersaatter som dem, der falder ind i Landet, foruden at jo dog sikkert Hovedparten af Oprørerne var Kristne. Man maa erindre, at Vilhelm havde, ligesom Rollo, til Hovedopgave faaet af Kongen at værne Landet mod Vikinger udenlandsfra. Allermest urigtigt vilde det dog være at oversætte *infideles* i Sørgekvadet ved vantro, de kaldes udtrykkelig Vilhelms *infideles* i andre Kilder (se foran S. 85).

Endnu skal følgende Oplysninger gives om Navnene paa enkelte af de handlende Personer. Den rette Form for Oprørerens Navn er vist Riulf[2]) — medens den Mand, der senere deltog i Mordet paa Vilhelm, hed Ridulf[3]). Riulf er næppe et nordisk Navn, hvad derimod Ridulf kunde være; vi minder om Hraithulfr paa Rökstenen[4]), en Runesten fra Helsingland har Hrithulf, i Sverige findes 1360, 1405 Redhulf[5]). Hreiðúlfr findes i Norge, men først i det 13de Aarh.[5]). Iøvrigt er Hretolf, Reidolf vel kendt i Tyskland[6]).

Om Navnet Botho har Henri Prentout den mærkelige Udtalelse: ce n'est pas un nom scandinave; je l'ai cherché en vain aux tables des Origines Islandicæ ou de Heimskringla (S. 176). Det er ret ejendommeligt at skulle se et dansk Navn benægtet, fordi det menes ikke at være nævnt i islandske Skrifter. Bodethorp i Kong Valdemars Jordebogs Falsterliste, Buderup ved Aalborg, Budderup ved Mariager, Bothethorp (1348) i Skaane kan vel vise, hvor udbredt dette Navn var i Danmark. Iøvrigt kunde Navnet ogsaa godt være frankisk.

[1]) Marion l. c. 13 knytter ogsaa Oprøret sammen med Vilhelms Hylding af Rudolf 933. Orderic har været paa Vildspor i sine Tidsangivelser. Som Vilhelms Dødsaar angiver han 942 (II. 8) og 943 (III. 86). Han lader Grev Arnulf dræbe Vilhelm 8 Aar efter Riulfs Opstand (I. 162), og dette bliver forstaaeligt, fordi hans eget Klosters Aarbøger sætter Opstanden til 934, Vilhelms Mord til 942 (Annales Uticenses, Ord. Vit. V. 155, jfr. S. LXVIII).

[2]) Riulfus (Dudo 187, 191), Rihulfus (Will. Gemmet. III. 2), Riulfus (Rob. af Torigny, i Will. Gemmet. III. 2, men i Roberts egne Aarbøger I 16 Riculfus), Rithulfus (Ord. Vit. I 162, Ann. Uticens. V. 155).

[3]) Ridulfus (Dudo 207 f., Will. Gemmet. III. 12). Riulfus (Rob. af Tor. hos Will. Gemmet. III. 12).

[4]) S. Bugge, Der Runenstein von Rök 77.

[5]) Lundgren, Brate, Personnamn från medeltiden. [6]) Lind, Norsk-isländska dopnamn. [7]) Förstemann, Namenbuch, Personennamen.

KAPITEL XII.

Hertug Vilhelm og Kong Ludvig d'Outre-Mer.

27. Vilhelm støtter Hjemkaldelsen af Kong Ludvig. 936.

I Januar 936 døde den sønneløse Kong Rodulf, og nu vendte manges Blik sig henimod den gamle Kongestamme. Karl den Enfoldiges Søn Ludvig »fra den anden Side af Havet« blev kaldt hjem fra sin Bolig hos Kong Æthelstan og kronedes i Juni Maaned til Konge[1]).

Efter Dudos Fremstilling skal Kong Æthelstan have sendt Mænd med herlige Gaver til Hertug Vilhelm og bedt ham om at virke for, at hans Søstersøn blev kaldt tilbage og toges til Konge. Ligeledes bad han Vilhelm om at tilgive Grev Alan af Nantes og tillade ham at vende hjem til Bretagne. Det bliver nu paastaaet, at Dudo ogsaa i dette Punkt har faret med Usandhed; man henviser til, at Flodoard ikke nævner Vilhelm mellem de Store i Riget, der var virksomme ved Hjemkaldelsen af Ludvig.

Det vil være rimeligt at kaste et Blik paa, hvilken Stilling i politisk Henseende England i det hele indtog til det normanniske Hertugdømme. Dettes Beboere havde jo nu ophørt med Vikingetog, og Kristendommen trængte stadig stærkere igennem i det hele Folk. Mellem Danske og Angelsaksere havde der aldrig været Racehad — det er ganske urigtigt, naar saadant paastaas — de Danske havde paa denne Tid blandet sig i den Grad med Englands ældre Befolkning, at det ofte kunde være vanskeligt at angive Enkeltmands Herkomst. Kong Æthelstan havde gjort Ende paa de særlige danske Riger, og man mærker hos ham i Aarene 928—935 en stærk Bestræbelse for at knytte Danske til sit Hof og at anvende dem i høje Stillinger, mange af dem nød stor Anseelse i det engelske Samfund[2]). Men Æthelstans Styremaade havde ogsaa et Præg af Internationalitet. Han stod i godt Forhold til mange udenlandske Magter, fordrevne Fyrster havde fundet Ly i hans Rige. Endvidere tog Gejstligheden og Kirken dengang som ofte senere lidet Hensyn til politiske Grænser, og mellem Kirken i England og i Frankrig var der livlig Forbindelse.

Fra normannisk Side mærkes ogsaa kun et venligt Forhold til England. Under Riulfs Opstand sender Hertug Vilhelm den svangre Sprota til Fécamp for at hun i yderste Fald kunde blive sat over »til Englænderne«[3]).

Det vilde være ganske besynderligt, om Kong Æthelstan, der havde set, hvordan det normanniske Hertugdømme havde vundet Anseelse og Betydning og hvor-

[1]) Lauer, Robert I et Raoul, 78.

[2]) Se om disse Forhold: Steenstrup, Normannerne III. 69 f.

[3]) Dudo 218: ad Anglos. — Det kan ogsaa anføres, at E. Caron angiver Mønter fra Øst-Angel som Typer for Vilhelms Mønter, Monnaies féodales françaises 15.

ledes Hertugerne stadig havde været Støtte for Kongerne af karolingisk Æt, ikke skulde have søgt fremfor alt at faa Vilhelms Bistand, tilmed naar Kongen tillige havde Ønsker at frembære for den fordrevne bretonske Fyrste. Og hvis Æthelstan ikke selv havde Øje derfor, vilde han kunne vejledes derom af den Mand, som han ofte anvendte som Raadgiver og Hjælper, ogsaa ved Ordningen af Forholdet til de Danske i England, nemlig Biskop Odo af Ramsbury i Wiltshire (han blev senere Ærkebisp af Canterbury). Odo var af dansk Herkomst, hans Fader sagdes at være kommen til England sammen med Lodbrogsønnerne[1]), og det var netop ham, som Æthelstan lod drage til Frankrig for at forhandle om Kongesønnens Hjemvenden og for at skaffe alle de Garantier tilveje, som Kongen og hans Søster paa det bestemteste krævede[2]).

Endelig nævner Sørgesangen over Vilhelm som en af Hertugens Gerninger, hvordan han var med til at kalde Kong Ludvig tilbage, for at han med Støtte af Hertugen kunde med Kraft styre Frankrig og byde sine Fjender Trods.

> Hic audito [audacer] olim regem Hludowicum
> sibi fecit seniorem regnaturum
> ut cum eo superaret hostem suum
> regnaretque regum more.

Det er mærkeligt at se, hvordan en ellers saa skarpt tænkende Forsker som Jules Flach[3]) paa den besynderligste Maade har misforstaaet disse Linier, som om det var Vilhelms Ønske med den franske Konges Hjælp at regere som Konge. Det vilde være mærkeligt at rose Vilhelm for, at han havde sat en Konge paa Frankrigs Trone for selv at styre som Konge, de to sidste Linier vilde staa i Strid med de to første, hvor Ludvig kaldes Hertugens Senior og Regent. Digtet udtaler, at Vilhelm tilsiger Ludvig Hjælp mod dem, der havde været hans Faders Fjender, Hugo og Heribert, den sidste havde holdt Karl i langvarigt Fangenskab, hos Hugo skulde Ludvig ikke mange Aar efter sidde i Fængsel gennem et helt Aar[4]).

Saaledes er der ikke den fjerneste Grund til at tvivle om, at Hertug Vilhelm har været virksom ved Hjemkaldelsen af Kong Ludvig, eller maaske endog haft en vigtig Rolle derved, som Dudo havde Grund til at betone. Flodoard nævner ham ikke særlig, hos ham lyder Beretningen saaledes:

»Grev Hugo sendte Bud over Havet for at hente Ludvig, Karls Søn, tilbage, for at overtage Regeringen. Efter at hans Morbroder Kong Æthelstan havde faaet en edelig Tilsikring af Frankernes Udsendinge, sendte han ham med nogle Bisper og andre tro Mænd til Frankrig. Hugo og de øvrige frankiske Stormænd modtog ham paa selve Stranden ved Boulogne, saa saare han var steget ud af Skibet, og hyldede ham, saaledes som det i Forvejen var aftalt fra begge Sider. Derpaa førtes han af dem til Laon, hvor han viedes til Konge, salvedes og kronedes af Ærkebisp Artold i Nærværelse af Rigets Fyrster og over 20 Bisper«.

[1]) Steenstrup, Normannerne III. 79, 181, 340. [2]) Se nedenfor S. 92.
[3]) Jules Flach, Les origines de l'ancienne France III. 139 f.
[4]) Lair, Guillaume Longde-Épée 62 f. Lauer, Louis IV. 320 ff.

Ingen kan være i Tvivl om, at Hertug Hugo har været en Hovedmand for Hjemkaldelsen, han var den mægtigste Mand i Frankrig, Kong Ludvig kalder ham nogle Maaneder derefter: *Francorum dux, in omnibus regnis nostris secundus a nobis*[1]). Kong Æthelstan og ligeledes Ludvigs Moder havde forlangt Garantier af al Art og maatte derfor særlig kræve Hugos Tilsagn. Dette hindrer jo ikke den Antagelse, at ogsaa Vilhelm har udfoldet betydelig Virksomhed for at faa Ludvig paa Frankrigs Trone. Det var i Grev Arnulfs By Boulogne, at Ludvig steg i Land, og saaledes maa ogsaa Greven af Flandern have samtykket i Hjemkaldelsen, skønt Flodoard lige saa lidt nævner ham som Hertugen af Normandie.

Historikeren Richer II. 1—4 fortæller med mange Enkeltheder, hvordan i Frankrig Stemningen var delt mellem Hertug Hugo og Ludvig. Stormændene sammenkaldte et Møde, og paa dette vægrede Hugo sig ved at modtage Valg, men raadede til at opsøge Ludvig i England. Hertugen sendte en Udsending til Ludvig, hvem der blev lovet en sikker Hjemrejse og fremtidig Troskab. Kong Æthelstan forlangte dog, at de skulde bekræfte dette med Ed. Tillige sendte Kongen Biskop Odo over til Frankrig for yderligere at blive forvisset om, at hans Søstersøn fik en tryg Trone, og efter at Hugo og de andre Store edeligt havde lovet dette, lod Kong Æthelstan efter Odos Tilbagekomst Ludvig drage til Frankrig.

Den Udsending, som fra fransk Side anvendtes ved Forhandlingerne, var Ærkebisp Vilhelm af Sens. Dette faar vi at vide af Hugo af Fleury: *Hugo Magnus una cum Francis accersiens Guillelmum archiepiscopum, misit illum ad Ogivam . . ut idem reduceret Hludowicum filium eius . , Veniensque illuc Guillelmus archiepiscopus, datisque obsidibus . . sub sacramenti titulo Ogivæ matri eius reduxit Hludowicum* (Pertz IX. 366).

Orderic Vital har mærkeligt nok i sin ordrette Gengivelse af dette Stykke (III. 145) indsat Hertug Vilhelm *(Guillelmum ducem qui Longa Spata dicitur)* i Stedet for Ærkebisp Vilhelm. Det maa jo antages, at Orderic, fordi han kendte Efterretningen om Hertugens Medvirken, har anset Kildens Meddelelse om, at Udsendingen var Vilhelm af Sens, for urigtig.

At denne Ærkebisp Vilhelm blev benyttet fra fransk Side, har man altsaa erindret i Klostret i Fleury. Dette var netop et af de Klostre, som havde en levende Forbindelse med England. Dengang da Odo valgtes til Ærkebisp i Canterbury, forlangte han først at have taget Munkekutten, og det var Abbeden i Fleury, det Kloster, som Odo elskede, der blev hentet til England for at vie Odo til Munk[2]).

28. Grev Alan vender hjem til Bretagne.

Hos Kong Æthelstan opholdt sig bestandig den fra Bretagne fordrevne Grev Alan. Kongen sendte Bud til Hertug Vilhelm — fortæller Dudo (S. 193) — med Bøn om, at han vilde tilgive Alan hans Opstand, og af Godhed for den engelske Konge gik Vilhelm ind derpaa. Det er derfor afgjort ikke med nogen militær Bistand fra Æthelstans Side, at Hjemvendelsen skete[3]), hvad da heller ikke nogen

[1]) Flach, Origines III. 573. Dudo 192: Hugo, totius regni dux et princeps.

[2]) Steenstrup, Normannerne III. 340.

[3]) Flodoards Ord (936) kan godt, eller endog bedst forenes med Dudos Udsagn om Æthelstans fredelige Mellemkomst: Brittones a transmarinis regionibus, Alstani regis præsidio, revertentes terram suam repetunt. Ogsaa Chronique de Nantes (ed. Merlet) udtaler sig paa denne Maade. Bretonerne samlede et Par Skibe og fik Æthlestans Tilladelse til at vende hjem: congregata navium parvitate, cum his Britannis qui ibidem adhuc superstites erant, venit per licentiam regis revisere Britanniam (S. 88 f.).

gammel Kilde har paastaaet. Hvad enten den fandt Sted samtidig med eller senere end Ludvig d'Outremers Hjemkomst, maatte Æthelstan jo være ivrig for, at Vilhelm ikke blev krænket.

Hertugen gav Alan den Landstrækning tilbage, som Normannerne havde besiddet[1]). Der skulde dog ikke gaa lang Tid hen, førend Bretonerne kom i Kamp med Normannerne, idet det viste sig, at disse i stort Tal havde bosat sig i Landets østlige Del. Flodoard fortæller ved Aaret 937, at de hjemvendte Bretoner »kæmpede i hyppige Kampe mod Normanner, der var trængt ind i de tilgrænsende Landskaber; de vandt Sejr i flere af disse og genvandt de besatte Egne«[2]). De i Kilder fra Bretagne givne Oplysninger bekræfter da ogsaa, at disse Sammenstød skete i de østlige Egne[3]). Ved en Bryllupsfest i Dol var saaledes en Hob Normanner samlede, Bretonerne angreb dem pludselig og nedhuggede alle. Ligeledes fik de Nys om, at der i St. Brieux (Vest for Dol) var samlet en anden Skare, hvorfor de sejlede derhen og lod dem lide samme Skæbne[4]). Nu blev Normannerne i Bretagne grebne af Frygt, og rundt om forlod de Landet, medens Bretonerne sluttede sig sammen om Alan og valgte ham til deres Hertug.

Dette Held vilde Alan benytte til at sikre sig Nantes. Han erfarede, at en stor Hærdeling Normanner havde deres Stand-Lejr i Nærheden af denne By, og vilde erobre den. Med en mindre Skare Krigere nærmede han sig Stedet og traf Normannerne ude paa St. Anians Enge. De var saa mange, at de let kunde trænge Bretonerne op paa Højderne; her led disse Tørst, men ved Bøn til Jomfru Maria sprang en Kilde frem (den findes dér endnu, siger Krøniken). Styrket paa denne Maade tog de paany fat paa Kampen og vandt en fuldkommen Sejr. Paa deres Skibe flygtede de tiloversblevne ned ad Loire.

Alan kunde nu rykke ind i Byen, som i flere Aar havde staaet øde og forfalden; de fandt saaledes St. Peters og St. Pauls Kirke uden Tag og tilgroet af et helt Krat af Tjørne. Nu valgte Alan Nantes til sit Herskersæde og befalede alle Bretoner, forsynede med Fødemidler, at komme tilstede og hjælpe med til at genopbygge de Fæstningsværker, der hidtil havde omgivet Katedralen. Efter at Hovedtaarnet var rejst, opslog Alan sin Bolig i dette[5]). — Ved denne Efterretning om

[1]) Dudo 194: Willelmus.... quicquid Britannicæ regionis possidebat, reddidit.

[2]) Brittones... cum Nordmannis, qui terram ipsorum contiguam sibi pervaserant, frequentibus dimicant præliis, superiores pluribus existentes et loca pervasa recipientes.

[3]) Den eneste Efterretning om en Kamp i den nordvestlige Del af Halvøen findes i St. Golvins Vita, der kan suppleres ved Hjælp af lokale Sagn og Folkesange om Kamp med »Sachsere«. Her er Helten Even, Greve af Leon, der skal være død før 955; selve St. Golvin levede i det 6. Aarh. Efter at Dani og Normanni er landede, gaar Even i Kamp mod dem ved Run-Even, og de maa flygte til deres Skibe. Den hele Beretning synes at være en saadan Sammenblanding af Begivenheder fra forskellige Aarhundreder, at man rolig kan afvise den. Om Vita S. Golveni § 9, se Mémoires de la Société d'Émulation des Côtes-du Nord vol. 29. S. 220, 233—37, 242—44, Vies des Saints de Bretagne, ed. Kerdanet 373. Om Even se La Borderie, Bretagne II. 390 f., 506, 546; Forfatterens Tro paa Beretningerne om denne Kamp kan vanskelig deles.

[4]) Chronique de Nantes 89.

[5]) Chronique de Nantes 89 ff.

Voldbygningen ledes man uvilkaarlig til at tænke paa de Erfaringer, som Alan kan have gjort i England om Befæstningers store Nytte og om alle Borgeres Pligt til at deltage i Rejsningen af dem; ogsaa Voldbygningen ved Danevirke fandt Sted paa denne Tid og under lignende Forhold.

Den sidste Kamp mod Normannerne skal have staaet den 1. August 939 ved Trant, der ligger i Nærheden af den østlige Grænseflod Coesnon og af Nordkysten; efter Valpladsens Beliggenhed kan der ikke være Tvivl om, at det var mod Normanner i Øst og ikke ved Loire, hvormed der kæmpedes. Fra den Tid af var Coesnon fastslaaet som Grænseskellet, og Bretonerne fejrede senere Slagdagen som Bretagnes Befrielsesdag[1]).

Man kan se med nogen Tvivl paa, om disse fra bretonsk Overlevering stammende Efterretninger angaar andet end Grænsespørgsmaal og Strid om enkelte Pladser. Ialt Fald skulde den normanniske Overvægt snart gøre sig gældende, støttet ved den uophørlige Strid og Skinsyge mellem de to Greveslægter i Rennes og i Nantes.

KAPITEL XIII.

De normanniske Hertugers ægteskabelige Forhold.

29. Rollos og Vilhelms Hustruer.

De ægteskabelige Forhold i de normanniske Hertugers Historie er bleven saa at sige berygtede, som i det hele Hertugernes Forhold i sædelig Henseende. Man skal her møde en Løshed, som ellers er ukendt, hvorfor der hos moderne Historikere har lydt Udtryk af dyb Forargelse. Det er dog værdt at betragte disse Forhold lidt nærmere.

Her maa det da for det første betænkes, at de samtidige, eller ikke meget senere levende Historikere, der beretter derom, gik ud fra et vidt forskelligt Syn paa Samfundsforhold, paa Sæd og Skik. Hvad for det første Opfattelsen af Ægteskabet angaar, maa den store Forskel erindres, der var mellem det uopløselige Forhold mellem Mand og Hustru, som den katolske Kirke krævede og saaledes som den søgte at gennemføre sit Bud, og saa Ægteskabet hos Nordboerne, en Forbindelse, der tillagde Mand og Hustru, maaske med lidt større Lethed for Manden, en Ret til at faa Ægteskabet opløst, naar visse Former iagttoges og navnlig bestemte økonomiske Rettigheder tilsikredes den fraskilte. Om forstødte Hustruer fortæller Saxo og Sagaerne i rigt Maal. Men uagtet

[1]) Flodoard 939: Brittones, cum Nordmannis confligentes, victoria potiuntur, et quoddam castellum cepisse feruntur. Om denne Kamp melder Chron. de Nantes intet. Sted og Tid er nævnt af Le Baud, Hist. de Brétagne 134, 138, der paaberaaber sig gamle Aarbøger og har flere Enkeltheder. Jfr. Latouche, Maine 16. La Borderie II. 396 f. lader stadig Loire-Normannerne være de optrædende.

en saadan Mulighed for en Opløsning var tilstede, agtedes Ægteskabet ikke mindre i den Tid, det bestod, og det havde samme Retskraft som et Ægteskab indenfor den katolske Kirke. Imidlertid vilde i en Katoliks Øjne en saadan Forbindelse, allermest naar en Opløsning havde fundet Sted, let have Udseende af et Konkubinat.

Besynderligt er det endvidere, naar der tillægges den manglende kirkelige Vielse saa stor Betydning. Selv i de kristne Samfund var det gennem hele Middelalderen antaget, at et ret og gyldigt Ægteskab kunde opstaa ved længere Tids Hævd, i Kraft af, at det i en Aarrække havde haft alle et Ægteskabs ydre Vilkaar. Dette erkendtes saaledes i Danmarks Provinslove og i den gamle Rettergangs Praksis[1]).

Endvidere saa de hedenske Nordboer med andre Øjne paa det udenfor Ægteskab fødte Barn end Tilfældet var i de kristne Lande. Afgørende Betydning havde det, hvorledes Faderen stillede sig lige over for Barnet. Der var uægte Børn, der kunde anses for tilfældige Frugter af en øjeblikkelig og forbigaaende Forbindelse, hvor Faderen kun viste Moderen lidet Hensyn og i ringe Grad ænsede hendes Barn.

Rollo havde for mange Aar tilbage indgaaet en Forbindelse med Popa, Datter af Høvdingen i Bayeux. Hun var ved Indtagelsen af denne By bleven hans Fange og i Følge Dudo indgik han Ægteskab *(connubium)* med hende[2]). Men et Ægteskab mellem en Hedning og en Kristen kunde ikke ske efter kanoniske Regler og med kirkelige Cæremonier. Mulig ønskede Rollo ikke heller at tillægge Forbindelsen den samme uopløselige Karakter, som Ægteskabet havde efter kristen Opfattelse, og mulig ønskede Rollo, at danske Love ogsaa med Hensyn til andre juridiske Virkninger skulde være bestemmende, i ethvert Fald oplyser Vilhelm af Jumièges, at Ægteskabet stiftedes efter dansk Ret *(danico more,* II. 6).

Dudo betegner Popa som *prævalentis principis Berengarii filia*, Vilhelm af Jumièges som *filia Berengerii, illustris viri* (II. 6). Der var paa denne Tid en Grev Berenger af Rennes (890), hans Søn Juhel Berenger nævnes 931—970[3]), men dette Navn var for almindeligt til, at Identiteten med Popas Fader kan paastaas; saaledes forekommer der ogsaa en Grev Berenger i Le Mans[4]). Nogen Forvirring ind i dette Spørgsmaal er bleven bragt derved, at 3 Haandskrifter af Robert af Torignys Krønike har kaldt Popa en Datter af Wido af Senlis, og denne Angivelse gaar igen i to Aarbøger[5]). Det kan dog paavises, hvad der har givet Anledning til denne

[1]) Stemann, Den danske Retshistorie 323. Matzen, Retshistorie, Familieret 63, 75. Kr. Kaalund, i Aarbøger f. nord. Oldk. 1870. 331 ff., 334. Brandt, Den norske Retshistorie I. 126. Beauchet, Formation et dissolution du mariage dans le droit islandais du moyen-âge, i Nouvelle Revue Historique de droit IX. 101. ff.

[2]) Dudo 157: quinetiam quamdam Popam virginem, specie decoram, superbo sanguine concretam, prævalentis principis Berengarii filiam, secum lætus adduxit eamque sibi connubio ascivit et ex ea filium nomine Willelmum genuit.

[3]) La Borderie, Hist. de Bretagne II. 334, 546.

[4]) É. Favre, Eudes, comte de Paris et roi de France, 156, 242 (892).

[5]) Annales Winton. 913. Liebermann Anglo-normannische Geschichtsquellen, 67. Chron. Rotom., Labbe, Bibliotheca I. 365.

Misforstaaelse. Dudo omtaler nemlig Grev Bernhard af Senlis som Morbroder[1]) til Rollos Søn Vilhelm, og deraf har man sluttet, at Familien stammede fra Senlis. Imidlertid kan man se, at Robert af Torigny selv er bleven opmærksom paa sin Fejltagelse; Angivelsen om Senlis er bleven overstreget og rettet til *filia comitis Baiocensis*, saaledes som ogsaa Angivelsen lyder i et femte Haandskrift[2]). Vi har ingen Grund til at tvivle om, at Popa stammede fra Bayeux, saaledes som Dudo angiver, men vi er saa lidt kendte med Greveslægterne fra Bayeux eller fra Senlis, at intet nærmere tør udtales om Slægtforbindelsen. Flere Forfattere har da ogsaa antaget, at det var samme Slægt, der havde Bayeux og Senlis inde[3]). — Man har forsøgt paa forskellig Maade at tegne et Stamtræ, der fører Popa op til Karl den Stores Sønnesøn Bernhard af Italien[4]). Det er kuriøst, at Nutidens Historikere vil gyde karolingsk Blod ind i Hertugslægten, hvad denne, og Normandiets Historikere, som foran paavist (S. 64), ikke har forsøgt.

Ægteskabet med Popa var altsaa opløseligt. Da saa Rollo fik Tilbud om Kongedatteren Gisla som Brud, maatte Forbindelsen med Popa vige for et i politisk Henseende saa vigtigt Ægteskab. Dette varede dog kun kort, og Rollo fornyede da Forbindelsen med Popa eller lod Kirken velsigne Ægteskabet (se foran S. 65). Vist er det, at der aldrig mod Vilhelm blev rettet nogen Indvending med Støtte i, at han skulde være uægte født.

Netop paa samme Maade som Rollos ægteskabelige Forhold skulde Sønnens tegne sig. Vilhelm indgik en Forbindelse med en Pige af fornem Slægt Sprota, og Dudo betegner hende som hans Hustru[5]), Vilhelm af Jumièges og efter ham Robert af Torigny lader Forbindelsen være sket paa dansk Maade[6]). Kun Arkivaren ved Domkirken i Reims kalder hende fra sit Standpunkt Vilhelms bretonske Frille[7]). Denne Opfattelse hindrede dog ikke Kong Ludvig i at anerkende hendes Søn som Arving til Hertugdømmet, men den svarer fuldkommen til den Stemning, der i Frankrig raadede overfor Sprota og som straks skal omtales.

Da blev der tilbudt Vilhelm et fyrsteligt Ægteskab; heller ikke denne Gang kunde den normanniske Hertug undslaa sig for at knytte en saa betydningsfuld Forbindelse. Der fandt en Sammenkomst og Jagtfest Sted i Skovene ved Lions[8]) i Hjortenes Brunsttid; som Gæster var her tilstede Hertug Hugo af Francien, Greverne

---

[1]) Dudo 189: avunculus, senere betegner Dudo, S. 231, Bernhard som avunculus til Vilhelms Søn Rikard; det rette vilde her være Grandonkel.

[2]) Robert af Torigny, ed. L. Delisle I. 13.

[3]) Kalckstein, Capetinger 128, 246. [4]) Lauer, Louis IV d'Outremer 5, Lot og Marx i Udgaven af Will. Gemmet. 49.

[5]) Dudo. 191: ex conjuge dilectissima natus.

[6]) Will. Gemmet. III. 2: ex quadam nobilissima puella sibi Danico more juncta, nomine Sprota, filium esse natum. Robert har i et Indskud S. 223: nobilissima puella, i hans egen Krønike I. 16: Danico more sibi juncta.

[7]) Flodoard 943: Rex Ludowicus filio ipsius Willelmi nato de concubina Britanna terram Normannorum dedit. Richer II. 34, gentager dette.

[8]) Lions, Arrand. Les Andelys, Depart. Eure.

Heribert af Vermandois og Vilhelm af Poitou, og den sidste anmodede Vilhelm om hans Søster Gerløgs Haand. Den blev ogsaa tilstaaet ham. Men nu foreslog Hertug Hugo Grev Heribert, at han skulde give Vilhelm sin Datter Leutgarde til Hustru, og ogsaa dette Ægteskab blev aftalt[1]). Fulgt af en stor Skare Riddere og overbringende de kosteligste Gaver drog Vilhelm til Heriberts Land og hjemførte den unge Brud til Rouen[1]).

Man har villet hævde, at Leutgarde kun kan have været et Barn, saa at der derfor ikke kan være Tale om et fuldbyrdet Ægteskab, et saadant skal, da Vilhelm kort efter blev dræbt, ikke være kommet i Stand; for denne Antagelse er der dog ikke bleven ført noget afgørende Bevis.

Kort efter Vilhelms Død ægtede Leutgarde Grev Thetbald af Chartres; om dette Ægteskab vil der blive talt i det følgende (Stykke 42).

Ogsaa Sprota indgik et nyt Ægteskab. I et Indskud i Vilhelm af Jumièges' Krønike fortæller Robert af Torigny to Hundrede Aar derefter, at paa den Tid, da Sprotas unge Søn var bleven ført bort til Kong Ludvigs Hof, saa Moderen sig nødsaget til at søge Beskyttelse hos en velstaaende Mand Esperlengus, der foruden sine øvrige Ejendomme havde de hertugelige Møller ved Pitres (ved Seine) i Forpagtning. Med ham fik hun Sønnen Rodulf (senere Greve af Ivry) og flere Døttre, der giftedes ind i Stormændenes Familier. Det faar staa hen, om Ordene i denne Kilde[2]) kan paaberaabes for at denne Forbindelse ikke havde et Ægteskabs Karakter, eller vel rettere oprindelig ikke var et Ægteskab, eller i alt Fald ikke et saadant, der fyldestgjorde de kanoniske Krav. Med hvilke Øjne Frankerne saa paa det, fremgaar af, at Kong Ludvig i et ophidset Øjeblik skældte den unge Rikard ud for Søn af en Skøge, der holdt til med en gift Mand[3]). Man kan dog ingenlunde stole paa, at dette ubeherskede Vredesudbrud taler Sandhed; det er jo ogsaa muligt, at Kongen vil beskylde Sprota for, at hun ikke havde villet slippe Vilhelm uagtet hans Ægteskab med Leutgarde. I ethvert Fald er det vist, at de Børn, som Sprota fødte Esperlengus, nød den største Anseelse.

Det vil af det skildrede ses, at der hos de to første Hertuger næppe er andet at dadle end at de fulgte den nordiske Opfattelse, at et Ægteskab er opløseligt.

[1]) Dudo 192 f.

[2]) Willel. Gemmet., ed. Marx, 258: Ricardus... cum adhuc puer, mortuo patre, a rege Francorum quasi exul in Francia detineretur, mater ejus Sprota, necessitate urgente, contubernio cujusdam predivitis nomine Esperlengi adhesit, hic licet in rebus locuples tamen molendina vallis Pistris ad firmam solitus erat tenere etc. Denne Udtalelse har bevirket, at flere Forfattere (Michel i Benoit II. S. 388, Andresen i Roman de Rou II. 657) har gjort Esperlengus til en jævn Almuesmand og Møller, blot fordi denne »hovedrige« Mand havde sammen med sine øvrige Ejendomme taget de hertugelige Møller ved Pitres i Forpagtning.

[3]) Will. Gemmet. IV. 3. S. 48: puerum ab aucupio regredientem acerbissimis confutans conviciis meretricis filium, ultro virum alienum rapientis eum vocavit. Dudo (S. 230) fortæller om den samme Scene (furiis bacchatus acerbis), dog uden at anføre de brugte Udtryk.

KAPITEL XIV.

Danske Kolonier i Flandern og Holland.

30. Grev Sigfred af Guines.

Der vil være Grund til at tage Kystlandene Øst for Normandie, baade ved La Manche og ved Nordsøen, i Øjesyn for at faa Oplysning om de havde undgaaet en lignende Indtrængen af danske Nybyggere som den, der var hændt i Seinelandene. Dette vil ogsaa være nødvendigt for at forstaa de Begivenheder, der fandt Sted efter Hertug Vilhelms Død. Men i Fremstillingen heraf nødsages vi til at gaa noget tilbage i Tiden, ligesom ogsaa til at skildre Udviklingen gennem nogle Aartier efter Vilhelms Død.

I Kystlandenes Udseende Nordøst for Normandie, og ganske særlig i de flanderske Lande, er der foregaaet store Forandringer siden Vikingetiden. Allerede Montreuils Historie som gammel Handelshavn vækker Opmærksomhed, idet den nu ligger et Par Mil fra Havstranden. Men især har Kystlandet fra Boulogne til Calais faaet et forandret Udseende. Boulogne er kendt allerede fra Romertiden (Gessoriacum), Calais dukker først frem i det 12te Aarhundrede. Dette staar sikkert i Forbindelse med Ændringer i Kystens Bygning og Terrænforholdene. Disse Strandegne var indtil langt ind i den nyere Tid mere sumpige og vandfyldte, Aaerne meget bredere, Havet gik ind over Landstrækninger, som efter Haanden er bleven tørlagte. Det er vel disse Forhold, som Rollo har i Tanke, naar han vrager Frankernes Tilbud om at faa Flandern overladt, fordi det var for fugtigt, saaledes som det foran er fortalt (S. 56). Af denne Karakter var ogsaa de geografiske Forhold ved Guines, det Landskab, der ligger som nærmeste Genbo til Englands Sydøstkyst; her strakte sig mange Sumpe fra Landskabets nordøstlige Grænse til henimod St. Omer. Ved Naturforhold af anden Art var dette Omraade beskyttet mod Sydvest, hvor en Række Højder, klædte med Skove, som ofte blev Røverskjul, dannede en naturlig Grænse; den endte ved Kysten ved Forbjergene Grisnez og Blancnez. Ad et snævert Pas steg man ned mod Artois, ved dette laa Borgen Tournehem. Som det vil ses, dannede det beskrevne Omraade en Enhed, det havde fra Naturens Haand faaet en Selvstændighed, der svarede til den, hvorom denne Egns Historie beretter[1]).

Vi har to Kilder at kunne støtte os til. Den ene, udførlige Beretning findes i den meget indholdsrige Krønike, som ved Tiden 1200 Præsten Lambert i Ardres har forfattet paa Grundlag af den lokale Tradition og gamle Kilder. Det er en farverig Skildring, der indeholder mange Fabler, men ogsaa mange rigtige og

[1]) Om de ældre geografiske Forhold se R. Blanchard, La Flandre. Étude géographique de la plaine Flamande. 1906. 7, 164, 284. F. Lennel, Calais au moyen-âge. 1909. 2 ff. Jfr. E. Deseille, Le pays Boulonnais. 1879. 73. Longnon, Études sur les pagi de la Gaule. 1869. 29.

værdifulde Oplysninger[1]). En Fremstilling findes endvidere hos Historikeren Johannes Longus fra Ypern (han døde 1383); den afviger i nogle Enkeltheder fra Lamberts Skildring, om end Hovedindholdet er det samme[2]). Efter min Opfattelse bør Lamberts Fremstilling foretrækkes. Den er nedskreven 150 Aar tidligere end den af Johannes Longus givne, Forfatteren var særlig kendt med Stederne og med Egnens Tradition, og medens det er sikkert, at Johannes har benyttet Lambert, er det ikke ret paaviseligt, at han har haft andre Kilder; hans Fremstilling er ogsaa præget af en bestemt Tendens, der gaar imod Greverne af Guines.

Ved Tiden 928, medens Arnulf den Gamle herskede over Flandern, kom en anset Mand Sifrid, der nedstammede fra en af de gamle Herrer af Guines og nærliggende Egne, dragende til dette Land. Han bar Tilnavnet den Danske, *Dachus*, fordi han i lang Tid havde tjent sin Slægtning den danske Konge; i Danmark havde han vundet sig stort Ry som en dygtig Kriger og haft høje Stillinger. Da han nu hørte, at Arnulf efter den sidste Greves Død havde tilegnet sig Guines, forlod han det danske Hof, og efter at have samlet Krigere af sin egen Nation eller Slægt og af fremmede *(tam sui generis quam alieni)* omkring sig, bemægtigede han sig Guines som et Land, hvor han vilde hævde sin Uafhængighed midt mellem Grevskaberne Ponthieu, Térouanne og Saint-Pol. Da han saa, at Landskabet ved Forgængeres Forsømmelse var ubeskyttet og udsat for Indfald fra alle Sider, og at selve Hovedbyen var ubefæstet, omgav han den med Volde og Grave, uden at søge det nødvendige Samtykke hos nogen. Han ønskede at være Herre af egen Magt og Villie.

Grev Arnulf blev højlig fortørnet herover og vilde gribe til Vaaben mod Sifrid, men først vilde han dog stævne ham for sig for at høre hans Forsvar for sin Gerning. Sifrid modtog Grevens Sendebud paa det venligste, og efter gode Venners Raad besluttede han sig til at rejse til Arnulf og forhandle med ham. Sifrid traf Greven i Saint Omer, omgivet af sit Hof; som snild Politiker havde han vidst at stemme Omgivelserne gunstig for sig, ligesom han ogsaa mødte frem med største Beskedenhed og Høflighed. Ved Hoffet var tilstede Knud[3]), en Broder til den danske Konge, som saaledes var en Slægtning af Sifrid og tillige hans gode Ven, hvem Sifrid ofte, medens han tjente i Danmark, havde gaaet til Haande. Da denne Fyrste gik i Forbøn for ham, formildedes Grev Arnulf og rakte ham Haanden til Forsoning. Saaledes fik nu Sifrid Bekræftelse paa Besiddelsen af sit Grevskab. Da han var en lige saa dygtig Krigsmand som snild og høvisk, blev han snart Grev Arnulfs højtbetroede Ven.

Efter Arnulfs Død — fortæller Lambert videre — beholdt Grev Sifrid sin indflydelsesrige Stilling hos hans Søn Balduin. Denne havde en Søster Elstrude,

[1]) Lamberti Ardensis Historia comitum Ghisnensium, Pertz, Scriptores XXIV. 550 ff.

[2]) Johannis Longi Chronica S. Bertini. Pertz, Scriptores XXV. 736 ff. Lippert, König Rudolf 87 Anm. 2, formoder, at der ligger en tredie Kilde bag ved Fortællingen hos Leibniz, Annales Imper. Occident. II. 397, hvad der ikke er rimeligt.

[3]) Haandskrifterne har Cuntus, hvilken Omsætning af Bogstaverne i Navnet Knud er velkendt fra andre Kilder. Steenstrup, Danmarks Sydgrænse, 39.

som var meget smuk, og Sifrid havde fattet Elskov til hende. Efter at han havde vist hende Opmærksomhed og bejlet til hende i Løn, opstod der en Kærlighedsforstaaelse mellem dem, og hun blev besvangret. Af Frygt for Grevens Vrede flygtede Sifrid fra Hoffet og vendte hjem til Guines, men da han led under det ulykkelige Forhold og længtes efter sin Elskede, tog han Livet af sig. Ikke mange Dage derefter blev Grev Balduin syg og døde. Elstrude fødte imidlertid en Søn, og Grev Arnulf, som havde bemægtiget sig Guines, stod Fadder til Barnet, der blev kaldt Ardulf. Da Drengen var bleven myndig, lod Arnulf ham overtage Faderens Grevskab[2]).

Der er Grund til at dvæle ved nogle Enkeltheder i det saaledes berettede. Vi har ingen Kilde, der kan bekræfte Efterretningen om Sifrid, men det hos Lambert fortalte har i alt Fald Sandsynlighedens Præg, og nogle Angivelser deri stemmer godt med hvad vi ellers kender. Som det Tidspunkt, da Sifrid satte sig fast i Guines, nævnes o. 928 (Kap. 7), og det vil erindres, hvordan Flandern og de tilgrænsende Landskaber netop ved den Tid var Skueplads for mange Vikingekampe. Ragnvald med Normannerne fra Loire, og Nordboerne fra Rouen var faldet ind i Artois og havde hærget i Beauvoisis 923. To Aar senere var de atter i Beauvoisis, de plyndrede Amiens og senere Arras. 926 var de atter i Artois, de Franske maatte belejre en Skov, hvori Normannerne havde sat sig fast — hvad der meget ligner Sifrids Stilling i Guines — senere drog de helt hen i Ardennerne. Den flanderske Greve har sikkert paa disse Tider maattet overlade forskellige Egne til den Skæbne, de kunde faa.

Ved den danske Konges Broder Knud føres Tanken naturlig hen paa Knud Danaast, der som bekendt færdedes paa Vikingetog i Vestens Lande[3]).

Der er i Lamberts Fortælling en kronologisk Urigtighed, for saa vidt han lader Sifrid tjene Balduin »efter Arnulfs Død«; han kan have tjent Balduin allerede i Faderens Levetid, idet nemlig Arnulf frasagde sig Stillingen som Landsherre eller tog Sønnen til Medregent, men Balduin døde den 1. Januar 962, Faderen først den 27. Marts 965[4]).

Sifrid skulde altsaa have taget sig af Dage ved Nytaarstid 962, og det er da mærkeligt, at den angelsaksiske Krønike ved Aaret 962 optegner: »Kong Sigferd dræbte sig selv og hans Lig ligger i Wimborne«[5]). Selvmord er jo ikke alminde-

[1]) Jfr. Steenstrup, Danske Kolonier i Flandern og Nederlandene, i Dansk Historisk Tidsskrift, 4. Række. VI. Nr. 484 ff. Smlgn. Gustav Storm, i Norsk Hist. Tidsskr. 2 R. II. 158 ff.

[2]) Lamberts Udtryk er: alterum Andream exhibens Parisiensem miserabili morte defunctus est (Meyers Annales gengiver Stedet senere saaledes: laqueo sibi consciuit mortem). Man opfattede tidligere denne Andreas som den Andreas capellanus, der skrev o. 1200 Amatoria om ulykkelig Kærlighed, men E. Trojel (Romania XVIII. 473 ff.) gør det sandsynligt, at der sigtes til den af Troubadourer besungne André de France (ogsaa kaldt Parisiensis), der led af ulykkelig Kærlighed, som voldte hans Død (efter et Digt ved Selvmord). En tidligere antaget Identitet af disse to Personer forkastes med Grund af Trojel.

[3]) Saxo 472. Fornmanna sögur I. 117.

[4]) F. Lot, Derniers Carolingiens 42, 46; Flach, Origines de la France IV. 57, 350.

[5]) Sigferd cyning hine offeoll and his lic ligd æt Wimburnan. Gustav Storm (Norsk Historisk Tidsskrift 2. R. II. 168 f.) har bestridt, at hine offeoll kan betyde: dræbte sig selv; jeg véd dog ikke af, at Stedet

lige hos Nordboere, og her optegnes et saadant netop ved det samme Tidspunkt, som Lambert angiver. Man kan egentlig heller ikke undres over, at en Vikingehøvding, saaledes som Sifrid havde været, kan blive kaldt Konge, saaledes som saa mange Anførere for Vikingeskarer før ham var bleven benævnt. Det nære Forhold til England, hvori Flandern stod paa disse Tider, kan forklare, at en engelsk Kilde optegner Sifrids Død, og at han bliver jordet i Wimborne (Dorsetshire).

Vi har Grund til at antage, at der andensteds i de flanderske Lande var Vikinger bosatte. Floden Aa løber paa den østlige Side af Grevskabet Guines, og ved Aa ligger, men meget sydligere, Byen Wichingehem, i stor Nærhed af Floden Canche og af den i Normandiets Historie saa ofte omtalte By Montreuil. Wichingehem kendes allerede fra det 11te Aarh. og nævnes ofte i det 12te Aarh. Navnets Tilknytning til Vikingetiden og dens Krigere synes ret utvivlsom[1]).

Særlig mærkelig er dog en Udtalelse i et Brev, som en engelsk Biskop tilskriver Grev Arnulf den Gamle. Denne Biskop, der formodes at være Biskop Ælfeah af Winchester (934—951), beder Arnulf indstændig om at skaffe sig et Evangelie-Haandskrift tilbage, som to Klerke ved hans Kirke efter deres egen Tilstaaelse har borttaget og solgt til Greven i en By i Flandern, for at de dermed kunde løskøbe en lille Pige, som »Eders Danske« havde røvet[2]). Det fremgaar heraf utvivlsomt, at der var Danske i Flandern, som endnu drev Sørøveri og som stod under Arnulfs Overherredømme.

Man kan ikke heller undlade at lægge Mærke til, hvorledes Flandrere nævnes ved Siden af Danske som Bestanddel af Vikingehæren, eller dog enkelte flanderske Mænd ses som kæmpende i deres Rækker[3]).

De foran givne Oplysninger indeholder iøvrigt en Advarsel om ikke at drage for hurtige Slutninger om at »Normanner«, der omtales — til Eks. i en mod Frankrigs Konge fjendtlig Hær — netop hører hjemme i Normandie. Saafremt der fandtes urolige Elementer i de flanderske Kystegne, ligger deri maaske Forklaringen til Kong Æthelstans hovedkulds Togt mod disse Strande 939. Vi erindres ogsaa om Pave Johannes' Brev til Ærkebisp Heriveus af Reims om Daab af Normanner, der hørte under Reims Ærkestift, men boede i Normandiets Nærhed (S. 81).

---

hidtil er bleven oversat paa anden Maade, og i Følge angelsaksiske Lexika (Bosworth and Toller: King Sigferth laid violent hands on him self) betyder offeallan, kill by falling, destroy, og her er Verbet jo brugt refleksivt (hine).

[1]) Dictionnaire topogr. Pas de Calais: 1069 Wichingehem, 1112 Winkingehem, 1119 Guikinghem.

[2]) Memorials of St. Dunstan, ed. Stubbs, 362.

[3]) Chron. Iriense k. 9, Esp. Sagrada XX. 605: propter incursionem Normannorum et Frandensium. A. Fabricius har tolket Navnet som franske Normanner (Aarb. f. nord. Oldk. 1897, 124, 131), men denne Form for Navnet Flandrere er meget almindelig, især hos de sydlige romanske Folk. Regesta Danica 1190, Nr. 385: Frisones, Dani, Frandenses. Pertz Scriptores. XXXI. 367, 631, 651 (comes Frandie, a Frandensibus). Roman de Rou II. v. 4803: cels de Frandres. I Brian-Slaget i Irland 1014 deltog Krigere »from the Flemings [Flemenna], Grisine a knight of the Flemings, Greisiam of the Normans. Annals of Loch Cé, ed. Hennessy I. 5, Todd, The war of the Gaedhil with the Gaill CLXX; Steenstrup, Normannerne III. 157, 161. Efter Romanen om Turpin fra 11. Aarh. gav Karl den Store Portugal til Danske og Flandrere.

31. Bosættelser af Vikinger i Holland og Frisland.

Efter at have forfulgt Spor af danske Vikinger og truffet deres Kolonier i flanderske Lande, er der al Grund til at undersøge, om der kan gøres Iagttagelser af lignende Art ved Vestersøens Kyster nærmere ved Danmark og særlig i hollandske og frisiske Landskaber.

Frisernes Forhold til Normannerne var i Vikingetiden i enkelte Henseender forskellige fra hvad der mødte disse hos andre Kystfolk, til Eks. hos Angelsakserne, der havde dannet større Riger og Folkesammenslutninger. Friserne var sent, og kun svagt, blevne undergivne det store Frankerrige, desuden var Kristendommen først for nylig bleven prædiket her, og den var vistnok ikke trængt fuldt igennem hos dem, i ethvert Fald kunde der her frembyde sig kætterske Forhold[1]).

Friserne var derfor ikke saa fjendtlig stemte mod de Danske, der havde bosat sig paa deres Strande, og hvis Høvdinger havde nogle Gange her faaet Embedsstillinger, de kunde hjælpe dem mod de sydlige Naboer, der vilde paatvinge dem Kristendom, og overfor hvis Krav om at være deres Herrer og Styrere, de i hvert Fald følte sig frastødte. Tilmed var der en gammel Handelsforbindelse mellem Frisland og Danmark, der gav Fordele og som de ønskede fortsat; ligesom ogsaa Friser havde i stor Udstrækning bosat sig paa Slesvigs Vestkyst. I ethvert Fald er det vist, at der jævnlig nævnes Friser i Normannernes Hære[2]).

Karakteristisk er det ogsaa, at de gamle frisiske Love har Bestemmelser for det Tilfælde, at en Friser har maattet følge med den normanniske Hær og endog taget Del i Togter mod sit eget Land. Saaledes bestemmer den 20de Landret: »Dersom Normannerne tager en Mand og mod hans Agt og Villie fører ham ud af Landet, og dersom han da gør Skade paa nogen By eller brænder den eller slaar nogen Mand ihjel og han da inden det femte Aar derefter kommer tilbage og kender sig ved sit Land og sin Lod og sin Odel og sin Arv og sine Forældres Sted, fare han da igen dertil. Og dersom man sigter ham for at han indenfor Byen har brændt eller slaaet ihjel, saa lad ham bekende, at han har gjort alt dette og at det ikke bør sig, at han giver Bod og søger Fred, fordi han kun gjorde, hvad hans Herre bød ham, og selv var han kun Træl, som lystrede for sit Livs Skyld«[3]).

Det er ubestrideligt, at der i de frisiske Love findes Bestemmelser, der stammer fra Vikingetiden. Richthofen, hvem vi skylder den fortrinlige Udgave af Lovene og mange ypperlige Undersøgelser over frisisk Ret, har paavist, at »de 17 Küren« og »de 24 Landrechte« er i den Skikkelse, hvori de foreligger, fra det 12te Aarh. eller en senere Tid[4]), men dette hindrer ikke, at de har optaget Bestemmelser af

[1]) P. I. Blok, Geschichte der Niederlande, I. 128. Jan de Vries, De wikingen in de Lage Landen bij de zee. 1923. S. 164 ff.

[2]) Steenstrup, Normannerne I. 54, 115 f. Vogel, Normannen 311, Jean de Vries, Wikingen 132 f. Dudo 164: Frisonum quidam de gente natus qui erat illis [Rollonidis] accreditus.

[3]) Der findes i de enkelte Tekstformer nogle Afvigelser. Richthofen, Friesische Rechtsquellen 70 ff.

[4]) Richthofen, Undersuchungen über friesische Rechtsgeschichte I. 1880.

langt ældre Oprindelse. Naar der i dem er Regler om Forhold overfor den vilde Viking og den hedenske Hær, maa saadanne stamme fra Tider, der ligger et Hundrede Aar længere tilbage end den Tid (o. 1020), da der for sidste Gang omtales Angreb af Normanner paa de frisiske Kyster, hvor man dog allerede et Hundrede Aar tidligere (o. 920) havde vundet fredelige Strande[1]).

Utrecht havde i Løbet af det 9de Aarh. ofte været i Vikingevold, og der var ikke mange Bispedømmer, der havde lidt saa meget som dette. Da nu 899 Radbod valgtes til Biskop[2]), kunde han ikke tage Bopæl her, eftersom Kirken saavel som Byen var aldeles ødelagt af Danskerne, han opholdt sig i Deventer, om han end, saa ofte Forholdene tillod det, besøgte Utrecht.

Engang, da han var paa Visitats i Frisland for at se, om der endnu skulde staa Stubbe tilbage af den gamle Vildfarelse, som han kunde oppløje med Aandens Jern, mødte han Danske, der vilde hindre ham i hans Forsæt. Uden at forskrækkes talte han Sandhedens Ord til dem, hvilke de dog i deres Hjerters Forhærdelse ikke vilde høre, men de truede ham med Død, hvorfor han slyngede Bandstraalen mod dem. Da ramtes de af Himlens Hævn, idet en Pest, som ved en Lynstraale fra Himlen, næsten tilintetgjorde dem alle[3]), og det gik ingenlunde ustraffet hen, hver Gang de voldte ham Plage i Utrecht.

Af det fremstillede fremgaar klart, at de Danske har Kolonier og Tilholdssteder paa de hollandske Kyster, og Utrecht var endnu saa udsat for Angreb, at man ikke vovede at genopbygge Kirken. Det var da ogsaa i Deventer, at Radbod fik sit sidste Hvilested. Til Baldric, som skulde blive Radbods Efterfølger, havde denne sagt: »Det vil blive Dig, som kommer til at genopbygge Kirken i Utrecht!«[4]) og efter Radbods Død (917) blev det i Virkeligheden Baldric, der genrejste Kirken og Byen[5]).

[1]) Karl v. Amira i Göttingische gelehrte Anzeiger 26. Okt. 1881, S. 1345 ff., 1357 f.). Ph. Heck, Der Ursprung der gemein-friesischen Rechtsquellen, i Neues Archiv der Gesellschaft f. ältere d. Geschichtsk. XVII. 567 ff, 596.

[2]) I Analecta Bolland. VI. 5 og i Pertz, Scriptores XV. 1. 568 ff. blev samtidig den oprindelige Form af Vita S. Radbodi offentliggjort. Tidligere var en lidt bearbejdet Tekst trykt hos Surius, Sanctorum Hist., 29. November, Mabillon, Acta S. O. S. B. V. 25 ff., Migne, Patrologia latina, vol. 132, 537 ff. — Radbod havde tidligere opholdt sig i Frankrig, han har skildret Angrebet paa Tours 903 (se foran S. 48).

[3]) Jan de Vries, De wikingen in de lage landen bij de zee (1923) 265: en ziet, het wonder gebeurde, dat uit den hemel een bliksemstraal werd neergeslingerd, die de Deenen een ellendigen dood deed sterven. De Christenen, door dit mirakel in hun Godsvertrouwen en moed gesterkt .. deden de overige Denen overhaast uit Utrecht vluchten. Men dette er en fuldkommen urigtig Gengivelse af Kilden, der ikke omtaler nogen virkelig Lynstraale eller noget Mirakel, men derimod en Pest, som gjorde dem alle »næsten døde«: quasi fulminis ictu execrabili peste percussi pariter omnes ferme mortui sunt. Forfatteren har benyttet Bekas upaalidelige Fremstilling, i Stedet for at gaa til Bekas Kilde. Om Beka se Coster i Bijdragen van het histor. Genootsch. te Utrecht XI. (1888). 273 ff.

[4]) K. 9: Tu sedis aulam, Trajecto, iam multis annorum circulis et adhuc Danorum impulsu desolatam, pristini honoris mutabis in faciem.

[5]) I denne Sammenhæng er der Grund til at berigtige følgende: J. de Vries, Wikingen 284, 401, angiver, at Vikingerne 925 for sidste Gang angreb den aabne Stad Nijmegen; men dette beror paa en Misforstaaelse af Flodoards Ord: Nordmanni usque ad Noviomagum prædatum veniunt et suburbana succendunt. Noviomagus er Noyon, Angrebet er et Led i Kampen i Nord-Frankrig, se foran S. 71.

Kong Henrik I valgte Biskop Baldric til Opdrager for sin 4aarige Søn Bruno (929), der var bestemt til den gejstlige Stand. »Ved dette Gissels Nærværelse«[1]) var det ligesom om Normannernes forhadte Tyranni fortog sig[2]), og Kirken og de andre Bygninger, hvoraf der knap nok var Ruiner tilbage, rejste sig paany[3]).

Af de foran givne Oplysninger synes det klart at fremgaa, at de nævnte hollandske Egne i det andet og tredie Aarti af det 10de Aarh. var saa stærkt underlagte Vikingers Magt, som det næppe var kendt andensteds paa Fastlandet; det er ikke ret muligt andet end at her maa have været en fast Koloni af Danske, saaledes som det jo ogsaa antydes.

Frisernes Stræben efter Selvstændighed fortsættes i den følgende Tid. De giver deres Trælle Frihed ved Tiden 1100, for at de som frie Mænd kan hjælpe med i Forsvaret mod »de sydlige bevæbnede« — man bliver mindet om, hvorledes Bretonerne ophævede Trældommen for at faa Krigere til Landets Forsvar.

Af nyere tyske Forfattere er der fremdraget Eksempler paa, med hvilken Følelse af Uafhængighed Friserne kunde se paa den tyske Konge, og hvordan de endnu i det 13de og 14de Aarh. søgte Forbund med franske Konger. Ogsaa i kirkelig Henseende stræbte de efter og naaede et vist Selvstyre. (P. Prinz, Studien über das Verhältnis Frieslands zu Kaiser u. Reich (Jahrbuch der Gesellschaft für bildende Kunst in Emden, V. Heft 2, 1884). M. Klinkenborg, Ansicht d. fries. Geschichte im Mittelalter (Hist. Zeitschrift, vol. 102, 1909). Fr. Kern, Frankreich u. die Friesen (Mitteil. des Instituts f. oesterreich. Geschichtsforschung, vol. 31, 1910).

[1]) Vita Brunonis k. 4, Pertz, Scriptores IV. 255 f.: invisa Nordmannorum tyrannides quasi per hujusmodi obsidem aliquantum refriguit.

[2]) Bruno var iøvrigt paa en egen Maade ved sin Afstamning knyttet til Danske og Friser, idet hans Mormoder, Dronning Mathildes Moder Reinhilde, var »Danorum Fresonumque germine proereata«, Vita Mathildis, Pertz IV. 285. Hugo Jäckel, Die Grafen von Mittelfriesland 65 ff.

[3]) Jfr. Gravskrift i Martinskirken i Utrecht over Baldric: Trajectina feris urbs Denis versa latebat ~ Baldricus priscum reddidit ipse decus ~ auspicio cujus jam Pontius, Agna, Benignus ~ conservant urbem, fulget et ecclesia. Wattenbach, Geschichtsquellen, Sechste Aufl., I. 376. I et Diplom af Baldric, der angiver sig som udstedt 940, hedder det: canonicos ab his ecclesiis fugatos et multimode dispersos ad ipsas ecclesias revocavi..., inimicos de terra [Landet, Stiftet] propulsavi, terras [Ejendommene], prædia, decimas et possessiones ad S. Trajectensem ecclesiam pertinentes potenter de inimicorum manibus liberando. Dette Brevs Ægthed blev tidligere bestridt, det kendes kun af nyere Afskrifter; men de Lærde synes nu at godkende det, se især I. H. Gosses, Merowingisch en Karolingisch Utrecht, i Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis. 4. reeks, IX. 225 ff., der kun anser Dateringen for urigtig. Naar det her udtales, at en Normannerstat ikke bestod i Landet, er det jo rigtigt nok; Gosses tilføjer dog, at mulig havde hist og her en Flok Pirater bosat sig (S. 234).

KAPITEL XV.

De politiske Forhold i Frankrig, Hertug Vilhelms Stilling til Kong Ludvig og hans Vasaller.

32. Kampe om Havnebyen Montreuil ved La Manche.

Det er utvivlsomt, at Normandiets lykkelige Trivsel og dets Hertugs Anseelse avlede misundelige Følelser hos mange Naboer; de saa betænkeligt paa den Magt, der udfoldede sig i Seinelandet, ogsaa den franske Konge kunde vel, uagtet al ydre Venlighed, gemme et Sindelag af denne Art. Dette behøver ikke at bevises ved Kildesteder, det fremgaar tydeligt af Begivenhederne. Men Dudo udtaler det udtrykkeligt, og Richer ligesaa[1]).

Frankrigs Nordkyst var ved de Danskes Bosættelse her bleven et fredet Land, hvor Handel og Omsætning kunde trives. Rouen har sikkert efter lange Tiders Stilstand faaet en betydelig Blomstring. Man ser da ogsaa, hvorledes de frankiske Stores Opmærksomhed stadig stærkere vender sig mod de nordlige Kyster og her søger Udgangspunkter for Søfart, Handel og Fiskeri. De Kampe, som førtes om Montreuil, skulde faa en skæbnesvanger Betydning.

Ved Normandiets østlige Grænse ligger ved Havet Borgen og Byen Eu. Fortsætter man lidt videre Øst paa, møder man Sommes Udløb, derpaa bøjer Kysten mod Nord og i en Afstand af nogle Mil fra denne Flod ligger Montreuil (i vore Dage, paa Grund af Kystliniens Forandring, 17 km fra Havet). Den var en vigtig Handelsby, der gav en betydelig Toldindtægt, men naturligvis maatte den ogsaa have Værdi som en Art Grænsefæstning nær ved Normandiets Enemærker. Byen sagdes at tilhøre Kongen[2]), men vist er, at Herluin, Søn af Grev Helgaud, var Vasal under Hugo den Store. Arnulf af Flandern, der havde Lande i Nærheden, maatte af mange Grunde ønske at gøre sig til Herre over Byen. Han fik en af dens Befalingsmænd til at begaa Forræderi. En Nat aabnede denne en af Portene, saa at Arnulfs Mænd slap ind i Byen, bemægtigede sig Herluins Ejendele og Skatte, og medens han selv undslap i Forklædning, tog de hans Hustru og Børn til Fange og sendte dem over Havet til Kong Æthelstan[3]).

[1]) Dudo 203, Richer II. 32.

[2]) Hariulf, Chron., ed. Lot 150: captoque Monasteriolo, castro regio, Pontivam provinciam propriæ ditioni subegit. Denne Angivelse om, at Borgen var Kongens, er næppe rigtig. 929 belejrer Hugo og Heribert af Vermandois Byen, faar Gisler, drager bort. Kort efter antager Hugo Byens Besidder Herluin som Vassal, hvad der vækker Heriberts Mishag (Flodoard, 929). Senere i Aarhundredet er Byen ikke Kongens, Hugo fratager den yngre Grev Arnulf Montreuil (980). Hugos Søn Kong Robert (996—1031) gav sin Dronning Susanne Byen som Morgengave (Lot, Derniers Carolingiens, 116, 219, Ann. 2).

[3]) Flodoard 939 har kun en kort Notits, men Richer II. 11—12 en mere dramatisk Skildring; det bliver bl. a. forestillet Høvdingen Robert: in manus Nortmannorum, qua arte nescimus, in proximo sitis deventuri.

Herluin drog til sin Lensherre for med Hjælp af ham at vinde Borgen tilbage. Men Herluin blev modtaget lidet venligt af Hugo, han kunde ikke overtale ham til at hjælpe sig. Saa besluttede Herluin at opsøge Hertug Vilhelm, og denne modtog ham med stor Gæstfrihed, men paa hans Bøn om at blive støttet med Krigere, svarede Vilhelm, at Herluin først maatte rette en ny Anmodning til Hugo og dernæst faa Tilsagn af ham om, at han ikke vilde tage Andenmand det ilde op, hvis han støttede ham med Krigere. Paa en ny Henvendelse fra Herluins Side svarede Hugo, at han havde sluttet Venskab med Arnulf og ikke vilde bryde dette for Herluins Skyld, Hjælp maatte han søge, hvor han vilde.

Saaledes kunde Vilhelm imødekomme Herluins Bøn. Han sendte Bud til sine Krigere i Cotentin, og med en betydelig Styrke af saadanne lod han Montreuil indeslutte til Lands og fra Søen. Byen maatte overgive sig; Arnulfs Krigere toges alle til Fange, og Herluin lod nogle henrette, andre beholdt han i Fangenskab for saaledes at kunne udløse sin Hustru og sine Børn. Vel sendte Arnulf nye Skarer frem mod Herluin, og de plyndrede hans Land lige til Montreuils Volde, men ved et Udfald fra Byen slog Herluin Angriberne ned for Fode, og de tiloversblevne flygtede[1]).

Borg og By var atter i Herluins Magt, men uden Støtte andetsteds fra kunde han ikke holde den. Vilhelm lovede ham derfor at være hans Hjælper, han vilde lade Fæstningsværkerne sætte i fortrinlig Stand, give ham normanniske Skarer til Besætning og forsyne dem med Fødevarer. Ligeledes vilde han støtte Herluin, hvis Arnulf angreb ham, men hvis denne vilde indlade sig i fredelige Forhandlinger, var Vilhelm beredt dertil[2]).

33. Striden om Ærkesædet i Reims.

Paa denne Tid søgte Kong Ludvig at blive erkendt som Fyrste i Lothringen, hvor mange havde sluttet sig til ham. Men Tysklands Konge Otto var lige saa virksom og brød plyndrende ind i dette Land. Der fandt da en Sammenkomst Sted mellem flere franske Fyrster, saaledes Hugo, Heribert, Arnulf, Vilhelm og Kong Otto, og en Overenskomst blev sluttet, saaledes at Kong Otto atter kunde vende tilbage hinsides Rhinen. Flodoard beretter om denne Overenskomst (som Richer ikke nævner), men som sædvanlig angiver Flodoard ikke, hvad Overenskomsten gik ud paa. Det højeste, som kan være tilsagt den tyske Konge, maa vel være — som de følgende Begivenheder viser — at disse franske Fyrster ikke, vilde deltage i noget Angreb, men holde sig neutrale, saafremt Otto vilde undlade at plyndre deres Lande. Imidlertid havde disse Forviklinger givet Kong Æthelstan det Indtryk, at hans Søstersøn var i Fare, hvorfor han sendte en Flaade over mod Flandern (Moriner-

[1]) Flodoard 939, Richer II. 14—15. Lauer, Louis IV. 39, Anm. 10, synes at have overset den af Flodoard 939 i. f. givne Oplysning; overfor Lauers Kritik maa det i det Hele betones, hvor farligt det er at drage Slutninger fra Flodoards Taushed.

[2]) Dudo 204 f.

nes Land); den plyndrede ved Kysten, men udrettede ellers intet og vendte hjem, da den saa, at »Kongen ingen Fjender havde«[1]). Dette gode Resultat kan jo skyldes Vilhelms Deltagelse i hin Sammenkomst, og en Paastand om det modsatte er i alt Fald aldeles ubeføjet.

I Slutningen af Aaret 939 havde Hugo og Heribert en ny Sammenkomst med Kong Otto[2]) — denne Gang nævnes ikke Vilhelm, saa lidt som Arnulf[3]). Og hvor lidt Kong Ludvig opfattede den normanniske Hertug som en Fjende, men langt snarere som en trofast Forbundsfælle, vil fremgaa af, at han i Begyndelsen af det følgende Aar (940) drager ham i Møde til en Sammenkomst i Amienois; her hylder Vilhelm ham, og Ludvig bekræfter ham i Besiddelse af Normandie[4]). Richer tilføjer, at Vilhelm her udtalte, at han hellere saa sin egen Død end at han ikke skulde hjælpe Ludvig til fuld Kongemagt[5]).

Men saa fortæller Flodoard videre: »Hugo, med forskellige Bisper ved sin Side, baade fra Francien og fra Burgund, belejrer sammen med Grev Heribert og Vilhelm Byen Reims, og paa Belejringens sjette Dag rykker Heribert ind i Byen, idet næsten hele den militære Besætning gik over til Heribert og forlod Ærkebisp Artold«[6]). Vil man nu paastaa, at dette Skridt er rettet mod Kong Ludvig? Hvad er det, der sker? Om Kamp og Mandefald er der ikke sagt et Ord i Kilden. Et Forbund af Fyrster, med forskellige Gejstlige i Følge, øver ved Indeslutning af Reims en Tvangsforanstaltning mod en Ærkebisp, hvis Berettigelse til at indtage denne Stilling de ikke vil erkende. Heribert havde i Aaret 925 faaet sin femaarige Søn Hugo valgt til Ærkebisp i Reims, men ikke desto mindre havde i 931 Artold opnaaet at faa denne Stilling af Kong Rodulf. Drengen Hugo var nu bleven Mand, han havde uddannet sig i Kirkens Tjeneste og var naaet at blive Diakon, Faderen ønskede, at den nu 20aarige Søn fik den ham tilkommende Værdighed. Endvidere havde det vakt Betænkelighed, at Kong Ludvig havde yderligere styrket sin Yndling Artolds Stilling ved at forlene ham med Grevskabet Reims, tillige havde Artold frataget Heribert Borgen Chausot. Der var saaledes Forviklinger nok at tage Hensyn til, og i Reims havde Befolkningen ingen Grund til at holde paa Artold, da han ikke havde formaaet at fjerne forskellige Uregelmæssigheder hos Stiftets Gejstlige. Selv Flodoard har Tvivl om, at Artold besad Ærkestolen med Rette. Stemningen blev saa trykkende for Artold, at han forlod Bispegaarden og tog Bolig i et Kloster, han gav Afkald paa sit Ærkesæde og fik til Gengæld nogle Abbedier, imod at forpligte sig til at blive ved dem.

---

[1]) Flodoard 939, ed. Lauer S. 73. Richer II. 16: comperto vero, contra regem illorum neminem stare.. ad propria remeat.

[2]) Flodoard 939 i. f.

[3]) Lauer 74: naar Arnulf 939 indgaar en Overenskomst, er det paa Grund af Æthelstans Plyndringer; han er ikke med ved Belejringen af Reims og Laon, ikke heller ved Attigny eller ved Ludvigs Nederlag i Porcien.

[4]) Flodoard 940.

[5]) Richer II. 20. [6]) Flodoard 940. Hist. Remens. eccles. IV. 28. Pertz, Scriptores XIII. 581.

Under disse brogede Forhold, hvor vitterlige Overgreb var skete, og hvor kirkelige Hensyn gjorde sig stærkt gældende, har altsaa Hertug Vilhelm medvirket ved et Tvangsmiddel mod en Mand, over hvem Kongen har holdt sin Haand.

Hugo og Heribert — »tillige med Vilhelm«, siger Flodoard — rykker derpaa videre frem mod Laon. Kong Ludvig havde fordrevet dens Biskop Rodulf, under Beskyldning for Forræderi[1]). Byen holdt imidlertid Stand, og Kong Ludvig kom den til Hjælp.

Jeg vil gaa ud fra, at Flodoard har Ret i sin Angivelse af, at Vilhelm har deltaget i de to Belejringer (da senere Laon for anden Gang indesluttes, nævner han ikke Vilhelm som Deltager). Det er dog ret mærkeligt, at Richer hverken omtaler Vilhelm ved Erobringen af Reims (*Heribertus et Hugo Remos obsident*, II. 22) eller ved Indeslutningen af Laon (*Hugo et Heribertus . · Laudunum impugnant*, II. 23). Og det er mærkeligt, at Flodoard nogle Linier i Forvejen har fortalt om det fredelige Venskabsforhold mellem Kongen og Vilhelm. Hvordan Kong Ludvig opfatter Striden med Artold som en Strid mellem Vasaller, fremgaar af Flodoards Meddelelse om, at Kongen »arbejder paa at bringe Fred til Veje mellem Biskop Artold og Heribert« (Flodoard 940, S. 76).

Det var desuden netop en kirkelig Sag, som Hertug Vilhelm vilde paatale og som i højeste Grad maatte personlig berøre ham som den alvorlige Kristen og Velynder af Kirken, han var. Han blev beskyldt for at have plyndret og brændt nogle af Grev Arnulfs Landsbyer, og derfor blev han lyst i Band af nogle af Kong Ludvigs Bisper — deriblandt vel Artold — ligesom samme Skæbne vederfores Heribert, fordi denne stadig sad inde med Ejendomme, der tilhørte Reims-Kirken[2]). Selv om Beskyldningen mod Vilhelm var rigtig, vilde det jo være en Anvendelse af Kirkens Straffemidler paa et Grundlag, som ingen kunde godkende[3]); de normanniske Hertuger viste sig ogsaa i den følgende Tid som de ivrigste Modstandere af en kirkelig Indblanding i Statens Anliggender. Vi kan formode, at Bispen i Laon har været blandt de bandsættende, saa at ogsaa over for ham havde Vilhelm Grund til at vise Tænder.

Der er saa meget mindre Anledning til at antage Vilhelm for en Modstander af Kongen, som Grev Vilhelm Tête d'Étoupe af Poitiers, der var gift med Hertugens Søster Gerløg, stadig var tro mod Kong Ludvig og stod hjælpende ved hans Side[4]).

34. Hertug Vilhelm ved Mødet mellem Kongerne Ludvig og Otto. 942.

Kong Ludvig havde indset, at han i Hertug Vilhelm vilde under al sin Modgang have en trofast Støtte. Han sendte Grev Roger af Laon til Rouen for at for-

[1]) Lauer 45, 53, 58.

[2]) Flodoard 939, S. 71: qui, quoniam villas nuper Arnulfi comitis quasdam prædiis incendiisque vastaverat, excommunicatur ab episcopis qui erant cum rege.

[3]) Lauer, Louis IV. 37: le motif de la sentence était faible et peu canonique.

[4]) Lauer l. c. 243, 250.

handle med Vilhelm, men under Opholdet her døde Roger[1]). Kong Ludvig drog derpaa selv til Rouen og blev modtaget med alle Æresbevisninger.

Om den betydningsfulde Stilling, som Vilhelm indtog i disse Aar, har Dudo en udførlig og højst lærerig Beretning. Vi skal nu se, om denne er i Strid med de frankiske, over al Maade magre Kilder.

Kong Ludvig søgte at knytte Kong Otto[2]) af Tyskland til sig ved et Forbund, for at han derved kunde have en Modvægt imod sine mange Modstandere indenfor Landet, men Otto svarede ham, at han kun vilde indlade sig herpaa, naar Hertug Vilhelm vilde være Mellemmand. Kong Ludvig søgte da en Sammenkomst med Vilhelm, han drog til *Baionis [Balonis] Mons*[3]) ved Grænsen, og her fremsatte han for Vilhelm sin Anmodning om med hans Bistand at faa Hjælp af den tyske Konge. Vilhelm førte ham til Rouen, hvor Kongen boede i hans Borg og fik en Modtagelse, som hørte han til Vilhelms nærmeste[4]).

Vilhelm sendte saa Høvdingen for sine Huskarle[5]) Tetger til Kong Otto, og Kongen, som var nøje knyttet ved Venskab til Vilhelm, modtog Tetger godt og sendte fra sin Side sin betroede Mand, den saksiske Hertug Kono til Vilhelm. Denne skulde virke for at faa en Sammenkomst i Stand mellem de to Konger, og som Sikkerhed for at Kong Ludvig trygt kunde begive sig derhen, skulde Kono forblive som Gissel i Normandie. For at prøve Kono sagde Vilhelm en Dag til ham: »Gør Dig nu færdig til at rejse, for jeg vil sende Dig til Bayeux!« Kono svarede: »Du maa sende mig, hvorhen du vil, ogsaa til de Danske, hvis Herre Du er!« Men Vilhelm lod ham da vide, at han havde fuld Tillid til ham, og at han skulde rejse sammen med ham til Mødet.

Vilhelm drog afsted i Spidsen for store Skarer af Bretoner og Normanner, saa at det var intet Under, at Hertug Hugo og Grev Heribert blev betænkelige ved at se det store Tal af væbnede Mænd; de gav deres Ledsagere Befaling om at holde

[1]) Flodoard 942.

[2]) Som foran omtalt (S. 19) kalder Dudo ham urigtigt Henrik.

[3]) Lauer l. c. 79(4), ligesaa Prentout, Dudon 309, har opfattet dette Sted som Montbaillon (Canton de Condé-en-Brie, Arr. Chateau-Thierry, Dep. Aisne), hvad der synes urimeligt, da dette Sted ligger endog mere østligt end Laon, og da Kong Ludvig vel maatte drage hen imod Normandiets Grænse. Af Lair, Dudon 194 er det tolket som Boisemont i Dep. Seine-Inférieure. Det er ikke sandsynligt, at Kongen skulde være draget langt ind i Normandiet, inden Hertugen drog ham imøde og fulgte ham til Hovedstaden. Vi maa vist tro, at Dudo har en By i Nærheden af Grænsen for Øje. Tre Haandskrifter har Baionis mons, men da et Haandskrift, samt Duchesnes Udgave af Dudo, har Balonis mons, synes Stedet snarere at have været Baudemont, der ligger ved Normannernes berømte Grænseflod Epte, kun et kort Stykke Vej Syd for St. Clair-sur-Epte, bekendt fra Overenskomsten mellem Rollo og Frankerkongen. Om Navnets gamle Former se de Blosseville, Dictionnaire topographique du dép. de l'Eure: Baudemont, forteresse avant 1150, Baldemons 1177, Baudemunt, Bodemont 13e siècle.

[4]) Dudo 194: eum honorifice multoties detinuit. Hvordan Udtryk af denne Art kan gaa igen, ses af Flodoard 955: Hugo princeps Gerbergam reginam cum filio suo rege Lothario Parisius honorifice ad Pascha suscipiens decenter secum per plures detinuit dies.

[5]) Dudo 193: confestim Willelmus quemdam Tetgerum, tyronem domus suæ principem, misit. Efter Sammenhængen og Dudos hele Sprogbrug maa her læses: tyronum.

sig afsides og ikke at indlade sig med Vilhelms Folk. Kong Otto kom ogsaa med store Skarer til Mødestedet, Byen Veusegus, nu Visé, paa højre Bred af Maas[1]). Kono fremstillede sig for sin Konge og fortalte ham om, hvilke udmærkede Egenskaber der smykkede Vilhelm som Fyrste og som Menneske. Han gik Vilhelm i Møde, da han nærmede sig, tog hans Sværd og rakte det til Kong Otto. Det blev aftalt, at Mødet mellem de to Konger skulde finde Sted næste Dag.

Imidlertid begyndte Lothringerne og Sachserne at knurre og at spotte over denne normanniske Fyrste, der optraadte med saa stor Pragt i Spidsen for 500 Krigere. Vilhelm forstod ved sit Kendskab til Dansk, hvad de sagde i deres, med Dansk beslægtede Sprog, og blev lidt fortørnet derover.

De normanniske Krigere maa have haft en Følelse af, at der skulde tilføjes deres Herre en Tilsidesættelse, hvad de paa ingen Maade vilde taale. Den næste Dag besatte de i den Sal, hvor Mødet skulde holdes, de Pladser, der var forbeholdt andre, og de nedbrød Skillerum og Skranker. Kong Otto blev ængstelig over hvad der foregik, og bad Kono om at faa Hertugen til at skride ind. Kono traf Vilhelm som han var ved at gaa til Mødet, og denne bad Kono straks gaa til Krigerne og sige til dem, at han befalede dem at trække sig tilbage. Soldaterne brød sig kun lidt om Konos Budskab, de fortsatte tværtimod Voldshandlingerne og skreg stærkere op. Skrækslagen gik Kono for anden Gang til Vilhelm og bad ham om at skride ind. Da rakte Vilhelm ham sit Sværd, hvis Fæste var dækket med Guld til 6 Punds Værdi og besat med de skønneste Ædelstene, han bad ham vise Krigerne det og gentage hans Befaling. Næppe havde Kono vist dem den prægtige Kaarde, førend de, næsten bukkende for den, stille trængte sig sammen hen mod Indgangen og forlod Salen.

Kongerne traadte ind, omfavnede hinanden og tog Sæde. Deres Forhandlinger førte til det ønskede Maal, at et ubrødeligt Venskabsforhold blev sluttet mellem Tysklands og Frankrigs Herskere.

Paa det Tidspunkt, da de to Konger var i Samtale med hinanden, begyndte Sakseren Hertug Herman at tiltale Vilhelm paa Dansk, saa at denne maatte udbryde: »Hvem har dog lært Dig Dansk?« — »Dine kampkære Slægtninge er det, der mod min Villie har undervist mig i Dansk, de erobrede mit Hertugdømmes Borge, og vi kæmpede talrige Kampe med dem, jeg blev fanget og ført til deres Land, saaledes lærte jeg mod min Villie Sproget«.

Beretningen om dette Møde er saa frisk og omstændelig, at den oprindelig maa skrive sig fra Meddelere, der har været nærværende; formodentlig har der hos Huskarlene i Rouen været en levende Tradition[2]) om Tildragelserne ved denne Lejlig-

[1]) Mellem Maastricht og Lüttich. Lauer, Louis IV. 83 (5). Vanderkindere, Formation territoriale des principautés belges I. 31 (1). Dümmler, Otto der Grosze 28 (1).

[2]) Som saa ofte ved Fortællinger af denne Art har man bagved Beretningen villet skimte »une chanson de geste« (Prentout, Dudon 314), hvad der forekommer mig ganske ugrundet. Hos de Danske kunde en Tradition meget vel rumme dramatiske Bestanddele uden at antage bunden, rytmisk Form, og der er intet, der røber bunden Stil.

hed, da Normannernes Hertug for første Gang mere selvstændigt virkede med i Frankrigs Historie. Men i Enkeltheder kan der være Urigtigheder.

Flodoard omtaler dette Møde mellem de to Konger, hvorved Fred tilvejebragtes mellem Rigerne, ligesom det lykkedes Kong Otto at udsone Hugo og Heribert med Kong Ludvig[1]). Hos Richer (II. 30—31) finder man en Skildring af denne Sammenkomst — der urigtigt henlægges til Attigny — og det fremdrages særlig, hvordan Vilhelm, uagtet han var tilstede, tilfældigt eller forsætligt ikke var bleven kaldt med ved Forhandlingerne; han tiltvang sig da selv Adgang med Magt, og da han saa den tyske Konge sidde paa en mere fremragende Plads end Kong Ludvig, raabte han: »Rejs Dig, Konge!« Otto blev rød, men rejste sig og lod Ludvig sidde øverst, Otto valgte selv at blive staaende under Forhandlingerne, men han var rasende over Vilhelms Opførsel.

Det er let at se, at her foreligger senere Tiders Overdrivelse; man har tilspidset til det grelle og urimelige, hvad Dudo har fortalt og hvad der vel virkelig er forefaldet. Ifølge Dudo har Vilhelm paa intetsomhelst Punkt fornærmet Kong Otto, men tværtimod vist sig ærbødig, hans Mænd har gjort sig skyldige i Overgreb og Optøjer, men blot ved Synet af hans Sværd i Konos Haand, trækker de sig tilbage og holder sig i Ro — en Fortælling, der jo i og for sig er gyldne Penge værd. Vilhelm har ikke blandet sig i noget Spørgsmaal om, hvem der skulde sidde øverst[2]).

Hermanus, dux Saxonum, er let at genkende, og hvad der meddeles om ham, stemmer udmærket med andre Kilder[3]). Herman var Grundlægger af det saksiske Hertughus. Allerede i Kong Ottos første Regeringstid havde denne Herman af Lüneburg udmærket sig i Kampene ved Elbens nedre Løb og mod Obodriter og Liutitier. Dudo maa vel have Lov til at betegne den Mand som *dux Saxonum*, der allerede 936 havde Overbefaling over Hærene, der kæmpede mod Vender, selv om han paa hint Mødes Tid kun var Markgreve ved Eider »til Landets Forsvar mod Danske, Wagrer og Obodriter«[4]).

Vanskeligere er det at angive, hvem *Cono, dux Saxonum*, er. Betegnelsen *dux* kan jo ikke være taget for bestemt, da Dudo i det følgende giver Herman denne Titel. Og Konrad eller Kono var et saa almindeligt Navn og bares af saa mange Grever og høje Herrer, at der ingen Grund er til at tvivle om Rigtigheden af Dudos Udsagn[5]).

---

[1]) Flodoard 942. Kong Ottos Nærværelse i Vuegesatæ bevises af et af ham her den 17. Nov. 942 udstedt Brev. Monum. German. Dipl. I. 135. Lauer, Louis IV. 83 (5). Robert af Torigny I. 131.

[2]) Lauer, Louis IV., 85 Anm.: il força le roi de Germanie à céder le pas au roi de France; men dette kan ikke læses ud af Dudo (S. 198): Willelmus .. veniens ad regem .. dixit adesse regem Luthdowicum. Mox rex... cogente Willelmo, obviam ei incessit, datoque osculo, manibusque ad interim complosis, domum ingressi, uterque resedit.

[3]) Steenstrup, Danmarks Sydgrænse 50 ff.

[4]) Dümmler, Otto der Grosze 128. Allgemeine Deutsche Biographie, Hermann. Steindorff, De ducatus qui Billingorum dicitur in Saxonia origine 4, 16 ff.

[5]) Dümmler, Otto der Grosze, 468, omtaler, at der 969 nævnes i en Kamp mod Grækerne i Italien: Cono comes Alemannorum Saxonumque; Chron. Salernitanum, Pertz III. 556. Denne Mand kunde være den samme som den Cono comes, der bragte fra Italien Relikvier til Metz; Pertz IV. 474. Andre har gættet paa Konrad den Vise, Greve af Worms; Lappenberg, Gesch. Englands II. 25.

Paa Hjemrejsen fra Mødet modtog Kong Ludvig det glædelige Budskab, at Dronning Gerberga havde født ham en Søn. Ludvig bad da Vilhelm om at staa Fadder til Drengen og lod ham tillige med Bisperne drage i Forvejen til Laon, hvor Daaben fandt Sted. Derpaa vendte Vilhelm tilbage til Kongen[1]). Kort efter skiltes han fra ham og drog til Rouen.

Saaledes fortæller Dudo (S. 198 f.), og han kalder denne Søn Lothar. Men Lothar synes dog at være født i Slutningen af Aaret 941[2]), og hvis dette er Tilfældet, maa det have været et andet af Kongens Børn, Vilhelm har staaet Fadder til.

KAPITEL XVI.

Hertug Vilhelm myrdes.

35. Grev Arnulfs Svig ved Sammenkomsten paa Øen i Somme, den 17de December 942.

Hertug Vilhelm havde under sin Styretid altid vist sig som en retfærdig, fredsvenlig og from Regent. Hans Gudsfrygt gav sig mange Vidnesbyrd. Nogle Munkebrødre var begyndt at genrejse det af Vikingerne ødelagte Kloster i Jumièges, Vilhelm tog Sagen i Haand og lod Bygninger opføre, han sendte Bud til sin Søster Grevinde Gerløg, eller som hendes frankiske Navn var, Adela, om at faa Munke overladt til Klostret, og Adela, som var varmt interesseret for Kirken[3]) — hun stiftede senere i Poitiers Trefoldigheds Klostret — lod da ogsaa 12 Munke fra St. Cypriani Kloster under Ledelse af deres Abbed Martin drage til Rouen, Vilhelm modtog dem med den største Gæstfrihed. Ledsaget af en Krigerskare drog han og Munkene til Klostret, hvis Ejendomme Vilhelm forøgede. Ofte havde Hertugen her alvorlige Samtaler med Martin om Troen, Treenighedslæren og dens praktiske Anvendelse — baade Dudo og Sørgesangen over Vilhelm dvæler derved[4]) — selv havde Hertugen et inderligt Ønske om at blive Munk, hvad Martin, af Hensyn til Landets Tarv, indtrængende bad ham om at opgive[5]).

Imidlertid havde Vilhelm sin mulige Bortgang fra Verden skarpt for Øje, han vilde sikre sig, at Landet ikke kom i en herreløs Tilstand, foruden at han ønskede

[1]) Se herom foran S. 18, Anm. 3. [2]) Flodoard 941 i. f.

[3]) A. Richard, Histoire des comtes de Poitou I. 478. Richard har Uret i sin Formodning (S. 85), at hun oprindelig var Hedning. Broderen Vilhelm, der sikkert var ældre end Gerløg, var døbt fra Fødslen af. Hendes dobbelte Navn har intet at sige i denne Henseende.

[4]) Dudo 200 f., Lauer, Louis IV. 320, Strophe 5.

[5]) Dudo l. c.; Will. Gemmet. III. 7, 8, giver, støttet til Klostrets Tradition, en Del Oplysninger om Hertugens Stilling til Klostret.

Stillingen som Hertug bevaret i sin Slægt. Hans Søn Rikard havde hidtil opholdt sig hos sin Moder, han lod ham nu en Gang bringe til Landsbyen Quévilly i Nærheden af Rouen, og Vilhelm drog derhen, ledsaget af sine tre fortrolige Raadgivere Bernhard, Botho og Anslech, idet han vilde gøre dem bekendt med Drengen. De fandt, at Rikard aandeligt og legemligt lovede særdeles vel, og Vilhelm bad dem da tilsige sig, at de vilde virke til, at han blev sin Faders Efterfølger. Dette lovede de ogsaa, de tilsvor Rikard det og hyldede ham[1]). Derpaa gav Vilhelm Botho det Hverv at være Opdrager for Rikard og tage Bolig i Bayeux, hvor det danske Sprog var i Overvægt, saa at Rikard kunde lære at tale Sproget med de Danske.

Men Vilhelm vilde sikre sig yderligere. Nogen Tid efter kaldte han ved en Pinsefest syv af Landets Stormænd til sig og fremsatte ogsaa for dem sit Ønske; de efterkom det beredvilligt og tilsvor Rikard Tjeneste og Troskab[2]).

Vilhelms smukke Løbebane skulde blive pludseligt afbrudt ved hans Mord. Den skændige Handling kunde kun kaste yderligere Glans over hans Styrelse og hans hæderlige Vandel, den afbrød Seinelandets rolige Udvikling og førte dette, som Frankrig i det Hele ind i de alvorligste Forviklinger, foruden at Begivenheden satte mærkelige Spor i Digt og Sange.

Vi skal kortelig fortælle Tildragelsen, som er udførligt skildret i Kilder fra Normandie og andre Lande.

Grev Arnulf havde anmodet Vilhelm om en Sammenkomst for at afgøre forskellige Stridspunkter mellem Fyrsterne, og det bestemtes, at Vilhelm skulde til en aftalt Tid indfinde sig paa en Ø i Somme[3]) ved Picquigny, lidt længere ned ad Floden end Amiens[4]). Paa den aftalte Dag[5]) kom Vilhelm derhen, ledsaget af et Følge paa 12 Mand, satte over Floden til Øen, hvorhen Arnulf ogsaa var kommet med 4 Ledsagere. Forhandlingerne mellem Fyrsterne førtes paa den venskabeligste Maade og med gunstigt Udfald. Vilhelm kyssede Arnulf til Afsked og steg i den ene af Baadene, hans Mænd i den anden. Men da han var kommet i nogen Afstand, raabte Arnulfs fire Følgesvende til ham, om han ikke vilde komme tilbage, da Arnulf havde glemt at omtale et enkelt Punkt. Godtroende vendte Vilhelm om, og næppe var han traadt ud af Baaden, førend han blev hugget ned af Arnulfs fire Krigere, der havde skjulte Vaaben under Kaaberne. Forsvaret for denne Daad skulde ligge i, at det Lejde, som var givet Vilhelm, kun var gældende, da han første Gang var steget i Land[6]).

[1]) Dudo 220 f. [2]) Dudo 222.

[3]) Richer IV. 33, anvender et Par Gange Udtrykket pelagus om Floden Somme. Man vil finde en lignende Brug af pelagus om en Flod hos Dudo 176, 274, 276.

[4]) Nærmere Oplysning om de lokale Forhold giver Lair, Guillaume Longue Épée 40 f.

[5]) Efter Dudo skulde Mødet holdes om tre Maaneder (S. 206); Richer II. 33: tempus post dies 30 datur. I Sørgesangen lyder det: impetrata (A. B.) ad loquendum die sexta. Haandskr. A har sexto; hele Sammenhængen synes dog at pege paa den sjette Dag, ikke paa Fredag (dies sextus). Mordet fandt Sted en Lørdag.

[6]) Chron. Sithiense, Bouquet IX. 79: treuga... solum quam diu in insula simul essent et treugis sic finitis Willelmus incaute, non confestim revocatis induciis, in insulam rediens interficitur. Jfr. Richer II. 32.

Som Hovedmand for Forbrydelsen angiver alle de normanniske Kilder, i fuld Overensstemmelse med den ved Hertugens Død digtede Sørgesang, Grev Arnulf. Flodoard udtaler det samme[1]). Hans Skyld lyser da ogsaa ud af alt, hvad der var gaaet forud og fulgte efter, saaledes af hans Nølen med at retfærdiggøre sig overfor Anklagen.

Som de fire egentlige Gerningsmænd nævner Dudo Eiricus, Balzo, Rotbertus og Ridulfus; denne sidste bliver ikke af de normanniske Kilder opfattet som den samme som Oprøreren Riulf[2]). Naar det udtales, at der egentlig kun var to Udaadsmænd[3]), støtter dette sig til nogle Linier i Sørgekvadets Strofe 14: *quod videntes punitores illi duo jugularunt mox inermes nautas suos.* Men *duo* kan ikke knyttes sammen med *illi*, da der ikke i det foregaaende er nævnt 2 *punitores*, det forbindes med de vaabenløse *nautas* — uden at man behøver at rette det til *duos;* iøvrigt lader Digteren i mange af Stroferne de to første Linier ende med Assonans eller Rim, hvad man altsaa ved en Rettelse kunde faa: *duos, suos.* Rigtigheden af denne Tydning vil fremgaa af Fremstillingen hos Richer II 33, hvorefter der i den Baad, der førte Vilhelm tilbage til Stranden, var to unge, vaabenløse Mænd og Styrmanden, som blev saarede: *duobus quoque puberibus qui cum eo inermes aderant, et nauta sauciatis.*

Ingen Norman deltog i Sammensværgelsen. Man har paastaaet, at det var Tilfældet paa Grund af en Udtalelse, som Udsendinge fra Grev Arnulf fremkom med overfor Kong Ludvig; de hævder deres Herres Uskyldighed og gør det Tilbud, at Arnulf vil forvise de skyldige: *milites vero, quibus Willelmus*[4]) *plurima mala intutit, quique morti illum applicuerunt, exterminabit* (Dudo 228). Men disse Riddere, som Vilhelm har tilføjet Ondt, maa jo være Arnulfs egne Mænd og ikke Vilhelms, det fremgaar af, at det er Arnulf, der skal gøre dem landflygtige, de omfattes alle af dette Udsagn, og der var jo vitterligt Flandrere blandt dem. Hvis der var nogen Tvivl om denne Forstaaelse af Dudos Tekst, bliver den klar ved de Ord, som Kong Ludvigs Mænd anvender, da de søger at overtale deres Herre til at modtage Arnulfs Tilbud; han vil lade »sine Mænd« bevise deres Uskyld eller landsforvise dem: *immunem se a doloso scelere mandat, suosque justificare aut exterminare deliberat.* Beskyldningen mod Vilhelm for at have gjort flanderske Mænd Ondt, er jo fuldt forstaaelig efter hvad er forefaldet ved hans Indgriben i Herluins Forhold. Man har derfor fuldstændig Uret i at hævde, at Dudo véd, at der mellem de sammensvorne var enkelte af Vilhelms egne Undersaatter[5]). Man vil da heller ikke finde i Sørge-

[1]) Flodoard 943: Arnulfus comes Willelmum, Nordmannorum principem, ad colloquium evocatum dolo perimi fecit.

[2]) Det er foran paavist, at ogsaa Navnene er forskellige (S. 89).

[3]) Henri Prentout, Dudon, 336: la complainte paraît dire qu'il n'y eut que deux meurtriers.

[4]) Saaledes i gode Haandskrifter, tidligere læstes Richardus, hvad der er meningsløst, se J. Lair, Dudon 85.

[5]) Prentout, Dudon 340: il est donc évident que Dudon connait déjà la version d'une participation des conjurés normands. Denne Misforstaaelse findes allerede hos Lair, Dudon 84 f.

sangen nogen Antydning af, at der var Mænd af Vilhelms Folk mellem de sammensvorne, Vilhelm af Jumièges kender heller intet til saadant (III. 11—12), Wace egentlig ikke heller, uden for saa vidt, at han har gjort Drabsmanden Riulf til den samme Mand som Oprøreren Riulf (I. v. 1928—29). Benoit kan næppe siges at udpege Normanner som medskyldige (I. v. 13,453 ff.).

Hvad der foran er paavist om, hvilke de Sammensvorne og Morderne var, bør staa fast og holdes bestemt ude fra de senere Tiders Sagn. Det stygge Mord satte Datidens og Eftertidens Sind i stærk Bevægelse, og der opstod allehaande Gisninger om Medskyldige og om Motiver, der ret var i Stand til at forvirre og forvanske Opfattelsen af hvad der var foregaaet.

Saaledes angiver Rodulf Glaber (III. 39), at det var Thetbald le Tricheur, der i Forening med Arnulf havde faaet denne Sammenkomst aftalt og som endog var den, der med egen Haand nedhuggede Vilhelm, da han ved Seines Bred steg ud af Baaden. Dette er jo ren Fantasi, affødt af Thetbalds senere Holdning som hadefuld Fjende af Vilhelms Søn og Normannerne[1]). Dudo har mange onde Ord om Thetbald, men det falder ham ikke ind at beskylde ham for nogen Deltagelse i Mordet paa Vilhelm.

I Følge Richer skal Kong Otto have ophidset Hugo og Arnulf mod Hertug Vilhelm paa Grund af den Fornærmelse, som denne havde tilføjet ham i Visé (II. 31). Som det foran er set, er det urigtigt, at Vilhelm personlig skulde have fornærmet Otto, og efter Kongens politiske Holdning er det ret utænkeligt, at han skulde have ønsket Fjendskab mellem Vilhelm og Hugo[2]).

Med en af de sammensvorne har Sagnet været særlig virksomt, nemlig Balzo, og det har forstaaet at slynge hans Skæbne sammen med Oprøreren Riulfs.

Vilhelm af Malmesbury beretter, at Ansketil, Søn af denne Riulf, havde i Modsætning til Faderen været Vilhelm tro. Det faldt i Ansketils Lod at tage sin egen Fader til Fange, og han overlod Riulf til Hertugen paa den Betingelse, at han kun maatte straffe ham med Fangenskab. Senere sendte Vilhelm Ansketil til Pavia med et Budskab, men dette indeholdt en hemmelig Befaling om at lade Overbringeren dræbe. Ansketil blev dræbt, men Balzo, der var hans Kammerat og formodentlig hans svorne Fostbroder, drog til den franske Konge og anklagede Vilhelm; Hertugen havde uagtet sit Tilsagn ladet Riulf blinde. Vilhelm blev kaldt til Paris, og midt i Seine dræber Balzo ham. Dette er jo ren og skær Roman[3]). Fortællingen gaar igen hos Wace, der i sin Ungdom har hørt Trouverer synge om, hvordan Vilhelm lod Osmund og Riulf blinde, andre Mænd straffe paa anden Maade, han kan intet finde derom og véd ikke om det er sandt; Løgn vil han ikke bekræfte og ikke dølge Sandhed[4]).

Yderligere Tillavning af Sagn paa Grundlag af Navne kan læses i Joh. Meyers Annales rerum Flandricarum (16de Aarh.) ved 934; her fortælles, at Baldricus Curtus, Søn af Rodulphus, Greve af Cambrai, ved at myrde Vilhelm hævner, at hans Fader var bleven dræbt af Normannerne i Vermandois. Om dette og andre Vildskud i Sagnverdenen henvises til Lair, Guillaume Longue-Épée 49 f.

---

[1]) Underligt er det, at Freeman, Norman Conquest I. 632, kan regne Thetbald mellem de sammensvorne. Lauer, Louis IV. 279: det er ganske usandsynligt, maaske opstaaet ved Lighed af Navnene Tetbaldus, Balzo.

[2]) Lauer 277 forkaster Richers Udsagn.

[3]) Vilhelm af Malmesbury, Gesta Regum, ed. Stubbs, II. 145. Dümmler, Forschungen z. ä. d. Geschichte VI. 382.

[4]) Wace I. v. 1361—63: a iugleurs oi en m'effance chanter ~ que Willeame iadis fist Osmunt essorber ~ e al cunte Riulf les dous oilz creuer.

Mordet fandt Sted i 942, derom kan ingen Tvivl være, og naar nogle Aarbøger optegner det ved 943, tilmed i Begyndelsen af Aaret, ligger det i, at man lod Aaret begynde paa et Tidspunkt før 1. Januar, eller ogsaa deri, at Efterretningen om hvad der var sket midt i December ikke var naaet frem. Men ogsaa Angivelsen af Dagen for Mordet staar fast. Dudo har *XVI calendas Januarii*[1]), altsaa 17. December; og denne Dag findes i en Række Aarbøger[2]).

Da man klædte den dræbte Hertug i sit Jordelin, fandt man skjult paa hans Bryst en lille Sølvnøgle. En af hans fortrolige vidste, for hvilket Gemme den aabnede, det rummede efter Hertugens Udsagn hans kosteligste Skat. Man aabnede Gemmet og fandt dér en Munkekutte og Underskjorte, det havde jo været Vilhelms Ønske at slutte sine Dage som Munk i en Klostercelle[3]).

Ved denne Fortælling vil vi Danske uvilkaarlig mindes, hvad der berettes om Kong Erik Plovpenning. Ogsaa han blev dræbt ved Svig paa en Strøm (Slien), han havde sagt, at den bedste Skat, han besad, laa i en Kiste hos Franciskanerne i Roeskilde, og Nøglen til denne bar han paa sig. Da saa Kisten blev aabnet, fandt man deri kun en Kutte og et Reb, hvad der viste, at det havde været hans Forsæt at træde ind i denne Orden. (Jydske Krønike, se Ellen Jørgensen, Annales Danici 158, M. C. Gertz, Vitæ Sanctorum Danorum 424 f.). Men en tilsvarende Fortælling finder man paa andre Steder[4]).

Man kan nu ikke drage den Slutning, at fordi den samme Fortælling kommer igen, er den af mer end tvivlsom Sandhed, thi den Art fromme Handlinger virker som Forbillede til Efterligning, saa at de næsten kan faa Karakter af en Skik. Og i hvert Fald er Meddelelsen om Vilhelm for saa vidt godt afhjemlet, da den allerede er berørt i det Kvad, som skreves ved hans Død[5]); den i flere Henseender selvstændige Fontenelle-Krønike har ogsaa Meddelelse derom[6]).

Vilhelm blev dog aldrig af Normannerne opfattet som en Kirkens Helgen eller Martyr[7]). Det Tilnavn, som mange Slægtled senere blev knyttet, og ret uadskilleligt, til hans Navn, var af en anden Art, nemlig Langsværd, Longue-Épée (se herom Kapitel 42).

---

[1]) J. Lair (Dudon 86, 209) nævner, at 6 Haandskrifter har XVI Kal. Jan., kun Duchesnes Udgave har XIII Kal. Dec. Dette sidste er vel simpelthen en Trykfejl og skyldes ikke — saaledes som Prentout formoder — »certains autres manuscrits«. Derfor kan jeg ikke forstaa, hvorfor Prentout (S. 343) vakler mellem 17 og 20 December. Lair (l. c.) har ved en Fejltagelse gengivet 16 Kal. Jan. som 16. December, i Stedet for 17. Dec., og denne Fejl gentager Marx, Will. Gemm. S. 44.

[2]) Annales Rotomag., Pertz, Scriptores XXVI. 498. Ann. Uticenses, Ord. Vital. V. 155. Ann. Cadom., Pertz l. c. 499. Necrol. i Rouen, Pertz XXIII. 370; Bouquet, Historiens XXIII. 422. Le Prévost (Ord. Vital I. 163) angiver, at man i Fécamp fejrede 16. Dec. som Mindefest, men dette maa da skyldes en gammel Misforstaaelse eller have anden Foranledning. Jfr. Lauer, Louis IV. 88, Anm.

[3]) Dudo 208, Will. Gemmet. III. 12, Sørgekvadet, Lauer S. 321, Str. 6.

[4]) L. Gautier, Épopées françaises IV. 93.

[5]) Om denne Forstaaelse af de iøvrigt uklare Linier i Strofe 6 (Lauer l. c. 321) kan der ikke være Tvivl: sancti Petri in honore... ubi vitam monachorum suo more videretur deservire.

[6]) Ubi et monachicum habitum spreto seculi naufragio assumere deliberabat, nisi mors cita ejus obstituisset votis. Bouquet, Historiens IX. 3, d'Achery, Spicilegium III. 252.

[7]) Flere Forfattere har ganske vist villet hævde, at han blev æret paa denne Maade, men noget virkeligt Bevis herfor synes ikke ført. Man maa vel tilgive Dudo, at han i sin Beretning om det lumske Mord bruger

KAPITEL XVII.

Kong Ludvigs Indgriben i Normandiets Styrelse.

36. Kong Ludvig i Rouen. Hans Kamp mod nyankomne Danske. 943—44.

Saa saare Efterretningen om Vilhelms Drab var naaet til Normandie, skyndte de Store sig at bringe hans Søn Rikard til Rouen. I fuld Enighed sluttede Bretoner og Normanner sig sammen om at hylde den unge Fyrste. Grev Berengar fra Bretagne tog Ordet for alle og forlangte, at han skulde være deres fælles Herre, for at man kunde holde Stand mod alle fremmede, og Bifald lød ham imøde fra alle Sider. Alle Høvdinger fra Normandie, ligesaa Bretonerne Alan og Berengar, tilsagde Rikard deres Tjeneste, Relikvier blev førte frem, og over dem svor de paa kristen Maade fuld Troskab[1]). Derpaa vendte hver hjem til sit, men Rikard forblev, med sine Svende og sin Faders Huskarle, i Rouen.

Imidlertid vilde Kong Ludvig ogsaa gøre sig gældende som Landets Overherre. Efter at have faaet Efterretning om Mordet begav han sig paa Vej til Rouen. Han modtoges godt af Normannerne, der havde den Tro, at han vilde gaa paa Hævntog mod Flandrerne. Ludvig viste sig øm og kærlig mod Rikard, dog syntes han ikke at ville slippe ham af Syne; Rikards Opdrager fik ikke Lov til at føre Drengen over til en anden Bolig. Efter at et Par Dage var gaaet, mærkede man, at Rikard i Virkeligheden var i Fangenskab. Borgerne blev urolige, den omboende Landbefolkning trængte sig frem til Byen, alle stormede hen mod Byraadets Hus, og man raabte paa Svig og Forræderi. Ikke faa Høvdinger iførte sig Rustning og Vaaben og blandede sig med Mængden, medens andre af Frygt for Bøndernes

Udtryk som: testis Christi gloriosissimus felici martyrio consecratur... deceptus et martyrizatus (S. 208), martyr gloriosissimus (S. 218). Der findes i Kilderne aldrig »sanctus« eller lignende Udtryk for Alvor knyttede til Vilhelms Navn, ikke heller nævnes der Undergerninger, skete ved hans Grav eller under Paakaldelse af ham, og at hans Dødsdag blev mindet ved Gudstjeneste i enkelte Kirker, kan jo dog intet afgøre i denne Henseende; hvad der er anført hos Du Sussay, Martyrologium Gallicanum II. 1013, har derfor ingen Beviskraft. Dom Huynes udtaler sig vist ogsaa (1647) med Tvivl i sin Histoire de l'abbaye du Mont-St.-Michel (ed. E. de Beaurepaire 1872) I. 52 f.: Guillaume, lequel pour ses vertus mérita après sa mort d'estre inséré au catalogue des Saincts.. Au martyrologe des Saincts de St. Benoist et au Gallican il est faict mention de luy le dix septiesme decembre.

[1]) Dudo ed. Lair, 223. Denne Enighed i Holdning hos Bretoner og Normanner stemmer, saaledes som J. Lair l. c. paaviser, godt med Flodoards Udsagn 944, at da der da var opstaaet Strid mellem de bretonske Fyrster, greb Normannerne ind »i Kraft af den tidligere med Bretonerne sluttede Pagt«: subsecuta mox Brittonum pernicies qui, discordia inter se principum Berengarii et Alani divisi, a Nordmannis, cum quibus pactum inierant, pervasi et magna sunt cæde attriti (ed. Lauer 94). Lauer, Louis IV, 92 Anm., bemærker, at vi ikke kender noget til en saadan Pagt, og at det, hvorom Flodoard sidst har fortalt, var en bretonsk Sejr over Normannerne (939). Dette turde være et karakteristisk Eksempel paa det af mig foran (S. 16) paaviste, hvordan Forskerne bygger paa, at hvad der ikke er omtalt, heller ikke er hændt, og hvordan man ikke lægger Mærke til Flodoards Plusquamperfekter, hvorved han raader Bod paa sine tidligere Huller.

Raseri holdt sig hjemme og laasede Dørene. Imidlertid flokkede Almuen og de væbnede Krigere sig om den Gaard, hvor Kongen opholdt sig, og da Grunden til Opløbet blev ham meddelt, sendte han Bud til Bernhard, Befalingsmanden over den normanniske Hær, om endelig at komme sig til Hjælp. Bernhard svarede, at han ikke kunde frelse ham, og at han kun vilde føre sig selv og Kongen i Ulykke ved at prøve derpaa. Da Kongen paany bad om i det mindste at faa et Raad, fik han et saadant, som han fulgte. Med Drengen i sine Arme traadte han ud mod den væbnede Hob, talte til den og forsikrede om, at det ikke var hans Agt at holde den unge Fyrste i Fangenskab, han ønskede kun, at han blev oplært i kongelig Gerning og i hofmæssig Optræden. Hoben førte da Drengen med sig og lod Kongen i Fred[1]).

Medens det under Vilhelms Regering ikke har været omtalt, at der ankom nye hedenske Kolonister til Landet, men at Hertugen tværtimod havde forsvaret det lige overfor fremmede Hedninger, maa Vilhelms Død straks have givet Anledning til, at Skarer af Vikinger søgte derhen. Vi ser, at Kongen ikke mange Maaneder efter Vilhelms Drab maa gaa i Kamp mod nyankomne Hedninger[2]). De fandt især Tilhold i det vestlige Normandie, hvor Hedenskab endnu holdt sig. Her havde straks efter Vilhelms Død flere foretrukket at hylde Hertug Hugo fremfor den franske Konge[3]). Hugo maatte kæmpe med en Del nyankomne Hedninger og med Beboere af Landet, der var faldne tilbage til Hedenskabet. En Del af hans kristne Fodfolk led Nederlag overfor dem, men det lykkedes Hugo at vinde nogle Sejre og at gøre sig til Herre over Evreux ved Hjælp af de kristne Normanner, som havde Byen inde.

Den nyankomne Vikingeskare, der var anført af Kong Sitrik, havde imidlertid bragt et farligt Element til Landet. Man mærkede hos Befolkningen Frafald til den hedenske Tro. Saaledes forlod Normannen Thurmod Kristendommen og tvang Drengen Rikard til at gøre det samme. Kong Ludvig ilede til Normandie[4]) og optog Kampen med dem; han sejrede, og baade Kong Sitrik og Thurmod skal være faldne[5]). Om denne Kamp har Richer en udførlig Fortælling, hvis Enkeltheder

[1]) Dudo, ed. Lair, 224—27.

[2]) Vi har her paany et haandgribeligt Eksempel paa Flodoards Kortfattethed og hans Overspringen; ved et Plusquamperfectum bøder han paa et følelig Hul, 943: Hugo, dux Francorum, crebras agit cum Nordmannis, qui pagani advenerant, vel ad paganismun revertebantur, congressiones a quibus peditum ipsius christianorum multitudo interimitur. Richer II. 35, fortæller derom i rigtig Tidsfølge.

[3]) Flodoard 943 in init.: quidam principes se regi committunt, quidam vero Hugoni duci. Richer II. 34: alii vero Nortmannorum Richardum ad regem transisse indignantes, ad Hugonem ducem concedunt.

[4]) Her er atter et Eksempel paa Flodoards Taushed og senere Udfylden af Lakuner. I Begyndelsen af 943 hedder det vel: rex Ludowicus filio ipsius Willelmi... terram Nordmannorum dedit, men uden at et Besøg i Rouen af Ludvig er nævnt. Hen paa Aaret staar der imidlertid: Ludovicus Rodomum repetens, og det tidligere Besøg maa have fundet Sted i det samme Aar; det vilde være ganske usandsynligt, at han sigtede til det i det forud gaaende Aar aflagte Besøg. Saaledes er ogsaa Lauers Opfattelse, 90 f.

[5]) Flodoards Tekst er her ret besynderlig: Ludowicus Rodomum repetens Turmodum Nordmannum, qui ad idolatriam gentilemque ritum reversus, ad hæc etiam filium Willelmi aliosque cogebat regique insidiabatur, simul cum Setrico rege pagano congressus cum eis interemit.

dog er saa grelle, at enhver Tiltro til hans Udsagn svinder. Med en Styrke paa ialt 800 Mand skulde Kongen have i den Grad tilintetgjort en nordisk Hær, at der laa 9000 døde paa Valpladsen og at kun faa undslap. Ingen i Kongens Hær var bleven saaret, dog var Kong Ludvig bleven gennemboret af Thurmods Lanse, men Kongen havde med sit Sværd afhugget hans Hoved. Kong Sitrik blev fundet paa Flugten mellem nogle Siv, han faldt for tre Lansers Stik[1]).

Efter at have vundet denne Sejr over det hedenske Parti maatte Ludvig ønske at faa det hele Land lagt ind under sin Magt. Fra Rouen drog han til Evreux og fik af Hugo denne By overdraget til sig[2]). Ludvig havde ført Rikard med sig, og Indbyggerne maatte tilsværge Drengen Troskab. Efter at være vendt tilbage til Rouen fortalte Kongen Høvdingerne, hvordan hans Agt var at drage med en Hær mod Arnulf, erobre hans Byer og tage Hævn for Mordet paa deres Herre. Derfor fandt Høvdingerne sig ogsaa i, at han tog den unge Hertug med sig til sin Borg, hvor han efter Kongens Udsagn vilde blive langt bedre oplært[3]).

Herluin var af Kong Ludvig bleven sat til Høvedsmand for Krigerne i Rouen. Med dem angreb han Arnulfs flanderske Lande. Det lykkedes ham at vinde en Sejr over Arnulf og at fælde den værste af de sammensvorne mod Vilhelm Balzo; Herluin sendte hans afhuggede Hænder til Rouen[4]). Men Kong Ludvigs Løfte om at tage Hævn mentes dermed fyldestgjort. Ved Udsendinge til Kongen havde Arnulf forsikret om sin personlige Uskyld[5]), og Kongen bragte en Forsoning i Stand mellem Herluin og Arnulf, han gav derpaa Herluin Borgen i Amiens i Forlening[6]).

37. Den unge Rikards Flugt fra Laon. Spændingen mellem Kong Ludvig og Hugo den Store. 944—45.

Rikard skulde ikke forblive længe ved Kong Ludvigs Hof. Fortællingen om hans Ophold dér og hans Flugt findes kun hos normanniske Forfattere, men der er ingensomhelst Grund til at tvivle derom, da den bygger paa, hvad Rikard selv og hans Børn har fortalt. Hos Flodoard kan man ikke vente at finde det mindste derom. Efter at have fortalt, at ved Faderens Død »Vilhelms Søn« blev Hertug og

[1]) Richer II. 35. Lauer, Louis IV., 273 f.: le chapitre 35... a une origine légendaire. Den Tanke ligger nær, at den her omtalte Kong Sitrik er den samme som den paa de sønderjydske Vedelspang-Stene nævnte Kong Sigtryg. Asfrid rejste disse Stene: aft Siktriuk kunuk sun sin auk Knubu (Wimmer, Runemindesmærker I. 47 ff.). Paa Irland fandtes der paa den Tid ingen Kong Sigtryg (Steenstrup, D. Hist. Tidsskr. 4. Række VI. 496). Gustav Storm har hævdet Identiteten af de to Konger (N. Hist. Tidsskr. 3. Række III. 360). Saafremt der skulde være nogen Vanskelighed med Hensyn til Tiden for Sigtrygs Død, maa det erindres, at Richers Fortælling er ren sagnmæssig og Flodoards Udsagn (se S. 118 Anm. 5) dunkelt, foruden at hans Viden derom kan betvivles. Jfr. iovr. V. la Cour, Danevirke 74, 78 f., 322.

[2]) Flodoard 943, S. 89. Dudo 227: rex... cum puero ad Ebroicacensis urbis profectus mænia disponebat reipublicæ jura.

[3]) Flodoard 943 fortæller, at Kongen drog til Paris og her laa syg hele Sommeren.

[4]) Flodoard 943 i. f.

[5]) Dudo 228.

[6]) Flodoard 944 init.

at Hedninger søgte at omvende ham til deres Tro (943), taber han ham helt af Syne. Først 17 Aar senere (960) faar vi at vide, at hans Navn var Rikard.

Rikard opholdt sig i Laon sammen med sin Opdrager og Fosterfader Osmund. En Dag under Kongens Fraværelse havde Osmund taget Rikard med paa Falkejagt for at oplære ham i denne Idræt, men da Kong Ludvig ved sin Hjemkomst fik dette at vide af Dronning Gerberga, kaldte han Osmund til sig og truede med, at hvis dette atter skete, vilde han lade Haserne overskære paa Drengen og lade Osmund blinde[1]). Han satte nu nogle af sine Hoffolk til at have Tilsyn med Drengen sammen med Osmund. I Rouen gjorde Efterretningen om at Rikard var en Fange dybt Indtryk, og man bad til Gud om at han maatte blive befriet.

Osmund lagde nu sammen med Rikard Planer om Flugt. Rikard anstillede sig syg, og da et Par Dage var gaaet, mente hans Vogtere, at han var saa alvorligt bundet til Sygelejet, at deres Tilstedeværelse ikke var fornøden. Ved Aftentid, da alle var beskæftigede i Husene, og Gaderne var tomme, listede Osmund og Rikard sig bort, steg til Hest og ilede til Coucy (Depart. Aisne). Her overgav Osmund sin unge Herre til Borgfogeden, medens han selv i Nattens Mørke red til Bernhard i Senlis. Denne modtog med Glæde Budskabet om hans Slægtnings Flugt og om hans Ophold i Coucy, han satte sig straks til Hest for at bringe Hertug Hugo i Paris Budskab derom. Og Hugo var villig til at tage sig af Rikards Sag, til at overgive ham Herredømmet over Bretagne og Normandie, saaledes som hans Fader havde haft det, og at hjælpe ham mod alle. Bernhard begav sig derpaa til Coucy for at hilse paa Drengen og føre ham med sig til Senlis.

Fra Kong Ludvig udgik der en Befaling til Hugo om at han skulde tvinge Bernhard til at udlevere Drengen, men Hugo svarede, at dette kunde man ikke opnaa, inden man havde frataget Bernhard hans Borge Senlis, Coucy, Thierry og Creil.

I Normandiet jublede man over, at Rikard var befriet. Bernhard af Senlis mødtes sammen med den danske Bernhard fra Rouen, og alt fornødent blev aftalt.

Kong Ludvig begyndte for Alvor at ængstes over Hugos Holdning og det Forbund, som syntes at rejse sig imod ham. Han søgte derfor at faa Grev Arnulf over paa sin Side og havde en Sammenkomst med ham. Efter Arnulfs Raad søgte Ludvig at vinde Hertug Hugo for sig. I Compiègne mødtes han med Hugo, og Kongen tilbød Hertugen at ville overlade ham Grevskaberne Evreux og Bayeux, ja hele Landet fra Seine til Havet, saa at Kongen kun beholdt Landet paa den højre Side af Seine. Dette fristende Tilbud kunde Hugo ikke modstaa. Han satte sig kort efter i Besiddelse af Bayeux[2]).

Overfor Normannerne var dette en stor Troløshed, den skulde blive overgaaet

[1]) Smlgn. hvordan Kongerne Ludvig, Otto og Konrad truer Ærkebisp Hugo til at overgive Reims, da han ellers vilde blive blindet. Flodoard 946: neque intervenire possent apud reges pro ipso quin eruerentur ei oculi.

[2]) Flodoard 944 i. f.: Hugo dux cum suis et quibusdam Burgundiæ proceribus trans Sequanam faciens iter Baiocas usque pervenit et civitatem obsedit, quam rex ei dederat, si eum ad subiciendam sibi hanc Nordmannorum gentem adjuvaret.

af en troløs Handling fra Kongens Side mod Hugo; denne Tidsalder var jo rig paa brudte Løfter.

Bernhard af Senlis ilede til Hugo for at foreholde ham hans Uordholdenhed, og Hugo indrømmede, at han havde svigtet sit Tilsagn. Han bad Bernhard hjælpe ham ud af denne Forlegenhed, thi om 16 Dage skulde han, i Forening med Kongen, drage til Normandie, Kongen mod Rouen, han selv mod Bayeux, for at tvinge alle til Underkastelse. Bernhard lod derfor straks gaa Bud til Bernhard den Danske i Rouen, at man endelig maatte modtage Kongen paa bedste Maade, men forestille ham, at Normandiet ikke burde deles.

Kong Ludvig var imidlertid, med Grev Arnulf og Herluin i sit Følge, rykket frem med sin Hær i Landskabet Caux, han slog nogle Vagtposter ved Arques[1]) og hærgede løs, hvorfor Bernhard den Danske sendte Bud til ham om endelig ikke at lægge det Land øde, der var hans eget, men at komme til Rouen. Ved sin Ankomst her modtoges han med de største Æresbevisninger; den følgende Dag forestillede Bernhard Kongen, hvordan han havde svækket sin egen Magt ved at give de Landskaber, Coutances og Evreux, hvor netop saa tapre og kloge Krigere hørte hjemme, i fremmed Haand. Normandiet burde være en samlet Helhed og tilhøre Kongen. Ludvig begyndte nu at vakle i sin Holdning, han sendte Bud til Hugo om, at han maatte tilbagegive Bayeux, og da Hugo udbrød: »Hvorfor tager han fra mig, hvad han frivilligt har givet?«, fik han det Svar, at Normandiet burde være udelt og at de Danske kun vilde tjene en enkelt Herre[2]).

Ludvig havde bragt sig i en vanskelig Stilling, og i denne Vinter (944—45), da han havde slaaet sig ned i Rouen, gærede det i Befolkningen paa mange Maader. Nogle af de til de vestlige Provinser ankomne Vikinger forlod Landet, men mange var blevet tilbage. I Rouen havde man Følelsen af, at Kongen her vilde skabe et frankisk Regimente[3]), han syntes at ville fratage Høvdingerne deres Rigdomme og at skaffe sine egne Krigere normanniske Piger til Ægte[4]). I al Stilhed besluttede de Danske derfor at søge Hjælp hos Frænderne i Danmark, og Kong Harald sendte en Flaade til Mundingen af La Dive.

Paa denne Tid stod der imidlertid ogsaa Kampe ved Normandiets Vestgrænse, og disse synes at have bragt Normannerne en Udvidelse af deres Land. Hidtil havde Bretonerne sluttet sig nøje til Normannerne, men en Strid, der opstod mellem Grev Berengar og Grev Alan, bragte Normannerne til at gribe ind. Byen Dol blev indtaget, Indbyggerne trængte sig saa stærkt sammen i Domkirken, at Stedets Bisp

[1]) Flodoard 944 i. f. Dudo 236.

[2]) Denne Svingning hos Ludvig betoner ogsaa Flodoard 944 i. f.: receptus autem rex a Nordmannis mandat duci, ut a præfatæ civitatis obsidione discedat. Quo discedente rex in eam ingreditur; unde et discordiæ fomes inter regem concitatur et ducem, sed et pro eo quod rex obsides ab Ebroicensibus, qui Hugoni subditi erant, accepit, quos eidem duci reddere noluit.

[3]) Fra denne Tid menes en i Rouen præget Mønt, med Indskriften: Vlotvici rex. Rodom cifit., at stamme. E. Caron, Monnaies féodales, 1892, 13. Revue Numism. 1869, 73.

[4]) Dudo 238.

derved satte Livet til. Bretonerne vandt dog atter Overtag, men i en tredie Kamp bukkede de fuldstændig under, og de nylig fra Norden ankomne Vikinger kunde sætte sig i Besiddelse af disse Landskaber[1]).

KAPITEL XVIII.

Kong Harald Blaatand i Normandie.

38. Høvdingerne i Rouen søger Hjælp hos Danmarks Konge. 945.

Kong Ludvig havde vist Uklogskab i mange Forhold overfor Frankerne, han havde i Normandie slet ikke haft Øje for Befolkningens nordiske Sind og Karakter, de Danskes Trang til Selvstændighed og det Rygstød, de stadig havde i deres Hjemland. Han havde trodset de Følelser, de maatte nære overfor Grev Arnulf, ved at tage ham med paa Toget til Normandie, og Ludvig havde faaet Arnulf forsonet med Herluin, den Mand, som Normannerne maatte anse som den naturlige Hævner for Mordet paa Herluins gode Hjælper Hertug Vilhelm. Nu maatte man se Herluin som Anfører for en Deling af Arnulfs Krigere paa et Togt mod Reims, hvor han ogsaa benyttede normanniske Tropper[2]).

Kong Ludvig burde ogsaa have forstaaet, hvordan hans hele uklare Holdning maatte jage Hertug Hugo bort fra hans Side. Men Kongen mente sig tryg i Sadlen, han vilde nu forsøge paa at fordrive Ærkebisp Hugo fra Reims, hvor saa nylig Kongens fuldtro Ven Artold havde styret. Med sine Tropper rykkede han mod Byen, der dog ikke var let at tage.

Samtidig var Normanner faldne ind i Hertug Hugos Lande, idet de aabenbart mente at have et Regnskab med ham at opgøre; men det lykkedes ham at slaa dem fuldstændig, og nu var Hugo ivrig for at faa Kongen til at standse de uhyggelige Hærgninger, som havde præget hans Marsch mod Reims. Det lykkedes hans Udsendinge at faa Kongen til at opgive Belejringen og til at slutte en Vaabenstilstand, der skulde vare til Midten af August[3]).

De vanskelige politiske Forhold, hvori Normandiet var stedt, havde, som det er fortalt, bragt de ledende Stormænd til at søge Hjælp i Nordens Lande. De sendte nogle højbaarne Mænd — beretter Dudo — til Danmark for at bede Landets Konge Harald om skyndsomst at komme sin Frænde Hertug Rikard til Hjælp,

[1]) Flodoard 944 i. f. Richer II. 41 har omtrent det samme, men i Stedet for Flodoards Dolus har Richer: civitas Namtarum. Chronique de Nantes kender ikke disse Kampe. Lauer, Louis IV. 117 f., 285 f.

[2]) Flodoard 945: rex Ludowicus, collecto secum Nordmannorum exercitu, Veromandinsem pagum deprædatur, assumptoque cum ipsis Erluino cum parte militum Arnulfi... Remorum obsidet urbem.

[3]) Flodoard 945, ed. Lauer 97.

da Frankrigs Konge truede med at underlægge sig hele det normanniske Rige. Den ædelmodige Harald modtog Udsendingene godt, lod straks Skibe udruste og samlede Krigerskarer. Med en Flaade landede Harald ved Mundingen af Dive (Arrond. Caen, Dep. Calvados), og ved Efterretningen derom strømmede Krigere fra Landskaberne omkring Coutances og Bayeux til og stillede sig under hans Kommando[1]).

At der ved den hidkaldte Konge menes Harald Blaatand, er efter Dudos Udtryk utvivlsomt[2]). Vilhelm af Jumièges véd ogsaa Besked om den danske Konges Hjælp, men han har ladet Harald paa et tidligere Tidspunkt være kommet til Normandie, fordrevet af sin Søn Svend; derfor havde Hertug Vilhelm overladt ham Cotentin, for at han her kunde samle Stridskræfter til med dem at genvinde sit Rige. Derfor var det til Cherbourg, at Stormændene sendte Bud om Hjælp[3]).

Dette maa jo være urigtigt. Svend Tveskæg kan ikke paa dette Tidspunkt have været voksen, hans Strid med Faderen falder i den sidste Del af Haralds Regeringstid. Men Spliden mellem Fader og Søn har været kendt i Normandie — man kan ogsaa læse derom i Encomium Emmæ — Vilhelm har urigtigt formodet, at Haralds Nærværelse i Normandie stod i Forbindelse med denne Familiestrid.

Men det er bleven paastaaet, at den Harald, der optræder i Normandie, aldeles ikke var Danmarks Konge, han var en almindelig Høvding fra Contentin af nordisk Afstamning. Flodoard omtaler ham nemlig kun som Høvding i Bayeux.

Nu maa imidlertid denne normanniske Høvding have været en ret mægtig Mand, thi da han sender Bud til Kong Ludvig, at han ønsker en Sammenkomst med ham, kommer Kongen straks tilstede[3]). Og der er ét Forhold, som afgjort tvinger os til bag Navnet Harald at se en Konge. Dette Navn tilhører nemlig saa at sige udelukkende de nordiske Kongeslægter og findes ikke i nogen privat Familie eller hos Almuen. Dette har E. H. Lind paavist i sin bekendte Afhandling om den norske Kongestammes Afstamning[4]) og senere i sin store Navnebog[5]). Før Sverres og Hakon den Gamles Tid er det saa at sige ikke muligt at finde en Mand udenfor Kongeslægten, der hedder Harald. Men saaledes

---

[1]) Willel. Gemmet. III. 9, IV. 7.

[2]) Det i Haslev paa Sjælland 1911 gjorte store Fund af Mønter synes at bringe denne Tid i Erindring. Det er nedlagt ved Tiden 950 og indeholder (foruden Mønter fra England, Tyskland og flere andre Lande) 3 franske Mønter, hvoraf 2 er prægede i Rouen, den ene paa Karl den Enfoldiges Tid, den anden havde Navnet: Wilelmus. Aarbøger for nord. Oldkyndighed 1914. 63 ff.

[3]) Flodoard 945: Haraldus Normannus, qui Baiocis præerat, *mandat ei* quod ad eum venturus esset condicto tempore vel loco, si rex ad illum locum accederet. Veniente denique rege cum paucis ad locum denominatum etc. Dudo 240: Rex autem Haigroldus, regis Franciæ audiens adventum ... *mandavit* venire illum contra se ad placitum.

[4]) Svensk Historisk Tidskrift 1898 f.: Haraldr synes sålunda vara ett af de namn, som i Norge under vikingatiden fungera såsom konunganamn, men icke såsom allmogenamn.

[5]) Norsk-isländska dopnamn från medeltiden. Haraldr... mycket använt inom den norska konungaätten, men för övrigt föga brukligt i Norge i äldre tider. Mera vanligt blir det först äfter 1200. På Island en landnamsmann Haraldr Hringr... Sedan först på 1200-talet.

var Forholdet ogsaa her i Danmark. Naar vi bortser fra enkelte Figurer i Braavallarythmen, der maaske endda var Konger, finder vi hos Saxo i hine ældre Tider ingen Harald, der ikke tilhørte nordiske Kongeslægter. Kong Valdemars Jordebog har slet ingen Harald, derimod Haraldstath ved Ringsted, der var *kununglef.* Hvad Strut-Harald angaar — som Saxo ikke omtaler — er det vanskeligt at bestemme hans Stilling, men efter den Rolle, der tillægges ham, maa han have været en mægtig Mand med et Hverv som Underkonge i Sjælland eller Skaane; sædvanlig kaldes han Jarl, men Snorre betegner ham som Konge[1]). Forholdet er det samme i Kolonilandene. Vilhelm af Jumièges og Orderic Vital kender kun de bekendte Konger af Navnet Harald, og til Kongeslægten maa vel ogsaa Harald Godwinsøn regnes.

Lad mig tilføje, at Svensker kan hin Harald ikke have været, da dette Navn ikke synes at forekomme i Sverige før det 13de Aarh.; ogsaa de svenske Stednavne, hvori det er indgaaet, er formentlig af yngre Oprindelse[2]).

Saaledes bekræftes paa denne Maade Dudos Ord om, at det var en Konge, der bragte Hjælp til Normandie. Spørgsmaalet bliver da om hvilken af de i Danmark eller Norge paa den Tid herskende Konger Harald der kan være Tale. Harald Graafeld, Erik Blodøkses Søn, var vel i Aaret 945 et Barn, Harald Grenske, Olaf den Helliges Fader, var sikkert ikke født[3]), disse Mænds Virketid falder en Snes Aar senere[4]), hvad der ogsaa er Tilfældet med Guld-Harald, Søn af Knud Danaast, og med Strut-Harald.

Om alle disse Mænd gælder det, at de kun var Konger over en Provins eller over Dele af et Rige, eller Konger af Navn, eller som Munch udtaler om Harald Grenske »Godsejer med Kongenavn«[5]). Man kan næppe lukke Øjnene for det urimelige i, at det i Nød stedte Normandie, der dog var et Land af betydelig Udstrækning og Magt, skulde have henvendt sig til Herregaardsejere for at hjælpes ud af Kviden. Naar nu den normanniske Tradition uanfægtet gaar ud paa, at det var Danmarks Konge, som kom til Hjælp med en dansk Hær, maa man vel bøje sig for denne Efterretning, der har al Sandsynlighed for sig. Vore hjemlige Efterretninger om Harald Blaatands Regering er saa mangelfulde, at det ikke kan undre os, at de ikke omtaler Togtet til Normandie[6]).

[1]) Olaf Tryggvasons Saga k. 34: (Sigvaldi) var sonr Strút-Haraldz konungs, er ráðit hafði fyrir Skáni.

[2]) Lundgren o. Brate, Personnamn från medeltiden.

[3]) Munch, Norske Folks Historie. I. 2, S. 54: født noget før 960.

[4]) Denne Tidsregning følger P. A. Munch, Al. Bugge, jfr. ogsaa F. Jónsson i Norsk Hist. Tidsskr. 5. R. VI. 1 f., 3, 11.

[5]) Munch l. c. I. 2. 492.

[6]) Det er mærkeligt, hvordan det er hændt Harald Blaatand nogle Gange, at hans Kongestilling blev uomtalt. I Encomium Emmæ siges det saaledes, at Kong Svend Tveskæg nedstammede fra de fornemste Mænd (a nobilissimis quod primum est inter homines duxit originem, I. 1) og vandt sin Faders Rige. Annales Altah. majores (Pertz, Scriptores XX. 787) har ved 973: legati ducis Haroldi, først ved 974: Haraldus rex Danorum, Steenstrup, Sydgrænse, 62 f. — Flodoard, der ellers godt véd at anvende Kongetitler paa Frankrigs, Englands og Italiens Konger, kalder Tysklands Konge vel en Snes Gange simpelthen Heinricus, to Gange princeps Transrhenensis eller Germaniæ princeps, først da han er død, bliver han kaldt rex.

39. Kong Ludvigs Møde med Kong Harald den 13. Juli 945. Ludvigs Fangenskab.

Kong Ludvig beredte sig til at komme til Mødet med Harald, men Bernhard den Danske bad ham om at være forsigtig, da Normannerne var et Folk af helt anden Sæd og Skik end Frankerne og fuldt af List; han frygtede for alt, hvis de skulde blive Herluin vár, den Mand, for hvis Skyld Vilhelm havde tilsat Livet. Kongen lod sig dog ikke skræmme fra sit Forsæt, og en fornyet Henstilling af Bernhard hjalp ikke.

Kongen nærmede sig med sine Skarer Dive — den 13. Juli 945[1]) — paa hvis anden Bred de Danske stod sammen med Normanner fra Coutances og Bayeux. Disse skred nu over Floden, og Kong Ludvig begyndte at forhandle med den danske Konge. Medens dette stod paa, gav Herluin sig i Samtale med en Norman, som han kendte fra tidligere Tid, han spurgte overlegent, om han var velbeholden, og om han havde nogen Stilling. De omkring staaende blev opmærksomme og forstod, at denne Franker var Herluin, for hvem deres Herre havde virket til sin egen Ulykke, og nu var Herluin traadt i Forbindelse med Vilhelms Fjender[2]). Der blev Uro i Skarerne, de trængte sig sammen om Herluin, greb til Vaaben og huggede ham ned. Frankerne vilde hævne den faldne, en frygtelig Kamp udspandt sig, men Normannerne vandt fuldkommen Sejr; 18 fornemme frankiske Høvdinger var da faldne og Kongen jaget paa Flugt. Under denne gled Bidslet ud af Munden paa Ludvigs Hest, saa at han tabte Magten over den og blev fanget. Kong Harald overgav ham til nogle Krigere til Bevogtning, men med Befaling om ikke at dræbe ham.

I et Øjeblik, da Krigerne var altfor optagne af at tage Bytte, lykkedes det Ludvig at slippe bort fra Bevogterne, han flakkede en Stund hid og did, indtil han blev genkendt af en normannisk Ridder, der holdt ham an. Kongen bad bønlig sin Fjende om at lade ham slippe og at hjælpe ham over Grænsen, han vilde belønne ham rigt derfor. Ridderen lod sig bevæge og førte Kongen ad lidet kendte Veje. Imidlertid havde Bernhard sendt Bud til alle Færgesteder for at faa Kongen opsnappet. Redningsmanden turde ikke have Kongen i sit Hus og skjulte ham derfor om Natten paa en Ø i Seine. Men Forfølgerne vidste, hvem der skjulte ham, og førte derfor Ridderens Hustru og Børn, hans Besætning og Bohave til Rouen. Han indsaa da Umuligheden af at skjule Kongen længere, han angav for Bernhard hans Skjulested og fik sin Hustru tilbage[3]).

[1]) Ann. S. Columbæ Senon., Duru, I. 205: Bibliothèque hist. de l'Yonne I. 205, 945: hoc anno 3 idus Jul. captus est Ludowicus. Lauer, Louis IV. 132.

[2]) Det tvetydige i Herluins Optræden efter Vilhelms Død har foranlediget Fontenellekrøniken til at gøre ham til medskyldig i denne: fraude cujusdam Herluini exempto. Miracula S. Wulframni, d'Achery, Spicilegium III. 252. Bouquet, Historiens IX. 3.

[3]) Flodoards korte Fremstilling kan næppe siges afvigende: veniente denique rege cum paucis ad locum denominatum Hagroldus cum multitudine Nordmannorum armatus advenit, invadensque socios regis pene cunctos interemit. Rex solus fugam iniit, prosequente se quodam Nordmanno sibi fideli. Cum quo Rodomum veniens, comprehensus est ab aliis Nordmannis, quos sibi fideles esse putabat, et sub custode detentus. 945.

Imidlertid havde Kong Harald faaet alle Normandiets Indbyggere, Danske og Franske, til at hylde den unge Rikard og til i Et og Alt at overholde Rollos Love og Anordninger. Ligeledes drog han Omsorg for, at Byer og Borge blev forsvarligt befæstede, saa at ikke Fjenden skulde paany faa Overhaand[1]).

Den ulykkelige Dronning Gerberga søgte Hjælp overalt for at faa sin Ægtefælle befriet af Fangenskabet, men hendes Broder Kong Otto saa sig ikke i Stand til at hjælpe. Ogsaa med Hertug Hugo begyndte hun Forhandlinger, og denne fik gennem Bernhard af Senlis aftalt en Sammenkomst med Bernhard og de andre normanniske Høvdinger ved St. Clair-sur-Epte. Normannerne forlangte Kongens to Sønner som Gisler for at ville udlevere Kongen, men Dronningen vilde kun afgive den ene Søn. Det bestemtes saa, at hendes ikke et halvt Aar gamle Barn tillige med Biskop Hildier af Beauvais, Biskop Guido af Soissons samt en Del Riddere skulde gaa til Rouen som Gisler, og at der endvidere skulde tilstaas Normandie fuld Uafhængighed. Efter at Gislerne var modtagne, førte Hertug Hugo Kongen bort med sig.

Ikke meget længe efter sluttedes den endelige Fred ved et stort Møde ved St. Clair-sur-Epte, hvor Kong Ludvig og mange frankiske Stormænd, Hertug Rikard og et stort Antal bretonske og normanniske Høvdinger var komne tilstede. Gislerne blev udleverede, dog var den lille Prins død under Opholdet i Rouen. Kong Ludvig og hans gejstlige og verdslige Herrer gav Løfte om, og besvor Løftet paa Helligdomme, at Rikard og hans Efterfølgere i Hertugdømmet ikke skulde være nogen anden end Gud Tjeneste skyldig, og at den franske Konge skulde komme dem til Hjælp, hvis de blev angrebne.

Paa dette Møde tilsvor ogsaa alle de bretonske og normanniske Høvdinger Rikard paany ubrødelig Troskab. Da den unge Hertug vendte tilbage til Rouen, ledsaget af de talrige Deltagere i Mødet, og da Efterretningen om den sikre Stilling, som Rikard og hans Land havde vundet, bredte sig, strømmede Befolkningen i store Skarer sammen til Rouen, og der lød en uendelig Jubel[2]).

Normannerne havde opfyldt, hvad den sluttede Overenskomst paalagde dem. Hertug Hugo havde været Dronningens Mellemmand for at faa Freden tilvejebragt, og til ham blev Kongen udleveret. Men nu viste det sig, at for Kongen var kun en Fængselsdør bleven aabnet, for at andre Fangerum kunde modtage ham. Hugo vilde ikke slippe Kong Ludvig, han overgav ham til Bevogtning af en Lensmand i Chartres, og i henimod et Aar (indtil Sommeren 946) skulde han være en fangen Mand[3]).

[1]) Dudo 245. Vi ser altsaa Harald Blaatand optræde som Borgbygger og som Lovgiver — dette bringer os andre Meddelelser om denne Konge i Erindring. For det første hans Arbejde paa Danevirke-Volden, og dernæst, hvordan Harald i et andet fremmed Land skal have givet Love. Adam af Bremen har hørt Svend Estridsen berette, hvordan Harald skal have givet »ikke alene vort Folk, men ogsaa Folkene i Holsten og Friserne Lov og Ret, som de paa Grund af denne Mands Anseelse endnu ivrigt søger at bevare« (II. 26). [2]) Dudo, ed. Lair, 245 ff. [3]) Lauer, Louis IV., 136 ff., 143.

KAPITEL XIX.

Rodulf Torta.

40. Den unge Hertug tvinger Rodulf til at forlade Landet.

Styrelsen af Normandie har efter Hertug Vilhelms Død sikkert været betroet til en mindre Kreds af Mænd. Kong Ludvig havde vel nok ønsket at have en Haand med i Regeringen, han havde givet Herluin en høj Stilling, men han havde indset det farlige i, at en Franker stod paa denne Post, og han havde forsat ham til Amiens. Kong Ludvig havde vel sørget for, at de franske Interesser blev varetagne i det indsatte Raad, og dette bestod — i Følge Vilhelm af Jumièges — af Rodulf, Bernhard den Danske og Anslak[1]). Hvis vi antager, at Anslak (Aslak), paa Grund af hans danske Navn, og Bernhard paa Grund af hans Tilnavn, var Garanter overfor den nordiske Befolkning, kan vi have Grund til at tro, at Rodulf var knyttet stærkere til Frankerkongen — ham havde nemlig Kong Ludvig tidligere gjort til Høvding for Krigere i Rouen, og han opfattede sig i alt Fald selv som en Statholder i Landet.

Rodulf Torta — fortæller Dudo — tillagde sig en større Magt end sine Jævnlige og udøvede Rettigheder, der tilkom Fyrsten[2]). Samtidig viste han dog stor Karrighed; han betalte den unge Rikard og hans Huskarle kun 18 Penninge daglig i Løn, saaledes at de led Nød og Savn. Rikard kaldte da Høvdingerne fra de forskellige Egne af Normandie sammen til et Møde og forestillede dem, hvor urimelig lav denne Løn var. Høvdingerne berettede om Hertugens Misfornøjelse til Rodulf, og denne bad om, at han i Nærværelse af Hertugen maatte forsvare sin Handlemaade. Høvdingerne blev imidlertid af Vilhelm mødt med det djærve Spørgsmaal, om de vidste, at hans Farfader havde med sit Sværd vundet denne By, og at den var gaaet som Arvegods til hans Fader og til ham, og om han derfor ikke havde større Ret til den end Rodulf. Lad ham og hans Familie drage ud af Rouen en Milsvej bort, saa vil jeg forhandle med hans Udsendinge, og lystrer han ikke, vil jeg bede Frankerne om et godt Raad. Efter at Høvdingerne havde meddelt Rodulf Hertugens Holdning, fandt denne det raadeligst at drage ud af Byen. Rikard lod derpaa Krigerne, der altfor villigt havde bøjet sig for Rodulf, og ligeledes alle Byens Borgere aflægge Ed til sig. Da Udsendinge fra Rodulf bad om, at han maatte forsvare sig ved Rettergang paa Tinge, fremstillede Rikard for sine Mænd, hvordan Rodulf stadig havde øvet Uret, han havde slaaet Hø paa Enge, som Hertugens

[1]) Willel. Gemmet. IV. 2: Rodulfus, nec non Bernardus atque Anslech, totius Normannici ducatus tutores. IV. 6: rex prefectum comitatui præfecit Rodulfum agnomento Tortam qui vectigalia annuatim a subditis exigebat et tota hac in procincia jura et quælibet negotia decerneret. (Udgavens perfectum maa være Trykfejl, se Ord. Vitals fototyperede Haandskrift: prefectum). IV. 9: urbis prefectus.

[2]) Dudo 248: Rodulfus... qui totius Northmanniæ honorem post mortem Willelmi altius cæteris comparibus sibi vindicabat et res dominici juris indecenter sibi usurpabat.

Bønder besad, græsset dér sine Heste, dræbt og tilegnet sig Bøndernes Kvæg; hvis han ikke drog ud af Landet, vilde han selv let komme i Fare. De opgav da alle at holde Haanden over Rodulf, og denne havde ingen anden Udvej end at drage med sin hele Husstand til Paris, hvor hans Søn var Biskop. Senere Forsøg fra disse Mænds Side paa at faa Hertugen forsonet mislykkedes. Men Rikards kloge og faste Holdning indgød alle Agtelse for ham[1]).

Denne Episode[2]) om Rodulf Torta bliver af Dudo (S. 248) fortalt, efter at Harald Blaatand har været i Normandie og Landet er blevet frigjort for at staa under Frankerne. Den nævnes som et Eksempel paa Rikards selvstændige Karakter, og denne kunde først udfolde sig efter at Frankerne er fjernede. Man maa jo ogsaa efter Fortællingens Indhold antage, at Rikard paa dette Tidspunkt var naaet noget op i Aarene, om end ikke helt voksen.

Vi kender ikke Rodulfs Herkomst og Slægt, ikke heller den Biskop i Paris, som skal være hans Søn. Senere ser vi Ærkebisp Hugo af Rouen, Søn af Hugo af Calvocanpus, give *fratri suo Rodulfo potentissimo viro Podiniacum* (Acta episc. Rotomag., Migne, Patrologia, vol. 147, 278). Kalckstein udkaster det rimelige Spørgsmaal, om denne Broder skulde være Rodulf Torta (Französ. Königthum unter der ersten Capitingern 253 Anm.).

Hvad der sigtes til ved Tilnavnet Torta er ikke let at afgøre, men Ordet er frankisk og betyder det snoede, krumme. Grev Konan le Tort haltede; ved hans Sejr over Angevinerne sagde man: *tortum superavit rectum*. Paa det snoede maa man vel ogsaa tænke, naar Eriks Sjæll. Lov II 43 siger: hoggit mæth hændi æthær mæth vændi ællær mæth horsa tortæ (den af Hestehalens Haar snoede Tamp). Skal Tilnavnet opfattes som Svøbe, passer det jo godt nok paa Rodulf. Men Torta kan ogsaa betyde Tærte, den snoede Kage, eller det kan betyde Flætning, Faskine.

KAPITEL XX.

Kong Ludvigs Straffetog til Paris og Rouen.

41. Støttet af Kong Otto drager Ludvig mod Paris og Normandiet. 946.

Den Forsmædelse, der var overgaaet Kong Ludvig ved hans lange Fangenskab hos Hugo, maatte ægge ham til Hævn. End mere greben af Trang til at faa Oprejsning var vel hans ærgerrige og foretagsomme Dronning, hun maatte se den naturlige Hjælper i sin Broder Kong Otto. Som den, der gav Stødet til et forestaaende Angreb paa Normandiet, vilde man dér naturligen anse Grev Arnulf; kun fire Aar var gaaet siden Mordet paa Hertug Vilhelm. Flandrerne maatte fra

[1]) Dudo 249: videntes autem seniores Northmanniæ quod tam prudenter exterminasset principem militiæ timuerunt illum valde.

[2]) I Klostret i Jumièges kunde man føje nye Enkeltheder til Dudos Skildring. Som om Klostrene ved Seine ikke havde lidt nok under Vikingetidens Odelæggelser, havde Rodulf rundt om fra disse hjemsøgte Steder ladet føre Stene til Rouen for at opføre Bygninger og Fæstningsværker. Willel. Gemmet. IV. 6.

deres Side ogsaa være betænkelige ved, at en saa nær Forbindelse mellem Francien og Normandie syntes indtraadt; der ymtedes vel allerede dengang om et fremtidigt Ægteskab mellem Hugos lille Datter og den unge Rikard[1]).

Grev Arnulf skal — efter hvad Dudo beretter — have forestillet Kong Ludvig, hvor farlig det normanniske Hertugdømme vilde blive for hans Magt, og hvor langt mere tryg hans Kongestilling vilde være, dersom han overlod Lothringen til den tyske Konge imod at denne hjalp ham til at krige mod Hugo og til at erobre Normandiet tilbage, idet man forjog Hertugen og de nordiske Indbyggere. Kong Ludvig gav saa Arnulf det Hverv at overbringe Kong Otto et saadant Forslag, og den tyske Konge viste sig straks beredt til at gøre et Togt mod Frankrig.

Vi har ikke netop Bekræftelse fra anden Side paa at Arnulf har udfoldet denne Virksomhed, men at der afgik en Sendefærd til Kong Otto om at yde Bistand mod Hertug Hugo, er sikkert nok[2]), og Arnulfs politiske Standpunkt i Spørgsmaalet om Lothringen er vistnok rigtigt angivet. Frankrigs Konger havde jo stadig vist sig magtesløse, og Landets østlige Fyrster havde ofte staaet vaklende i deres Holdning overfor den tyske Konge. At Arnulf blev anset for den egentlige Ophavsmand til Togtet og Leder af det, derom var Normannerne og Hugos Mænd enige, hvorfor Straffen ogsaa vender sig imod ham. Det er jo ogsaa betegnende, at Indmarschen i Frankrig sker fra Nordøst; det er i Cambrai, at Tropperne samles, Vest for Cambrai laa Arras og de andre flanderske Besiddelser.

Naar der mod Dudos Udsagn gøres den Indvending, at Lothringen ikke kunde overdrages til Kong Otto, eftersom han allerede besad det i Forvejen, maa det dog erindres, at en udtrykkelig, i retslige Udtryk formet Afstaaelse ogsaa var noget værd, og at der vitterligt nok var Dele af de lothringske Lande, som endnu hørte under Kong Ludvig[3]).

Kong Otto samlede en stærk Hær ved Cambrai (Depart. du Nord)[4]) og fik ogsaa Tropper fra Kong Konrad af Burgund. Da Hertug Hugo fik Efterretning om

[1]) I Følge Dudo (S. 251) var Arnulf forskrækket ved Tanken om, at: Ricardus filiæ Hugonis magni ducis maritali connubio . . se copularet. Han lader (S. 253) Arnulf for Kong Otto omtale Ægteskabet som indgaaet: Hugo filiam suam Ricardo adolescenti maritali fœdere connubioque jungit. Ægteskabet fandt dog først Sted 960. Den eneste Kilde for dette Tidspunkt er Flodoard; men er det vist, at hans Angivelse er rigtig? Flodoards Optegnelser ved de foregaaende Aar er saa mærkværdig kortfattede; Rikards Navn nævnes 17 Aar efter at han er bleven Hertug. Desuden, mon ikke en kirkelig Trolovelse eller Vielse med et Barn ret ubemærket glider over til at blive et fuldbyrdet Ægteskab? Vilhelm af Jumièges fortæller, at Hugo havde forlovet sin Datter med Rikard; efter Hertugens Død (954) hjemfører han hende som Hustru (IV. 12). Som Indskud heri har Robert af Torigny (Marx 127): post mortem patris uxorem accepit. Hugo af Fleury ved Aar 956: Richardus . . duxit uxorem (Flodoard, ed. Lauer 218).

[2]) I Følge Flodoard 946 er det Dronningen, der sender Bud; efter Richer II. 53 er det Kongen, medens Dronningen har sendt Bud under Ludvigs Fangenskab, II 49.

[3]) Flodoard 943: quosdam fideles Ludowici, 947. Histor. Eccl. Rem. IV 33. Lauer, Louis IV, 156 (6), 192.

[4]) Om Togtet se især den udførlige og grundige Fremstilling hos Lauer 144 ff. Endvidere Kalckstein Capetinger 257 ff., Dümmler i Forschungen VI 386 f. Köpke, Dümmler, Otto der Grosze 150—54. Freeman, Historical Essays, The early sieges of Paris; Freeman, Norman Conquest I. 251 ff. H. Prentout, Dudon 371 ff.

det ventede Indfald, skal han have sendt Kong Otto en Advarsel[1]) med truende og spottende Ord, han vilde sluge i én Mundfuld syv af de fejge Sakseres Pile; derpaa skal Kongen have svaret, at han skulde vise Hugo saa mange Straahatte, som han eller hans Fader aldrig havde set. Virkelig skal i Ottos Hær 30 Legioner have baaret denne saksiske Hovedbedækning[2]).

Efter at den franske Hær havde forenet sig med de fremmede Tropper, rykkede Kongerne frem mod Laon (i Eftersommeren 946), men Byen var altfor vel befæstet og bemandet til, at de vovede en Belejring. De vendte sig derfor mod Reims. Byens gejstlige Herre var Ærkebisp Hugo, Kong Ludvigs gamle Modstander, og han lod sig skræmme af de talrige Skarer foran Murene. Han havde Slægtninge i Kongernes Hær, og disse fik Lejlighed til at forestille ham den Fare, han udsatte sig for, dersom Byen skulde tages med Storm, rimeligvis vilde hans Øjne blive udstukne. Allerede paa den tredie Dag efter at den var bleven indesluttet, drog han derfor med givet Lejde ud af Reims med næsten alle sine Krigere. Derpaa overgav Byen sig. Saaledes kunde den forjagne og af Kongen støttede Ærkebisp Artold atter indtage sit Sæde. Reims blev overladt Dronning Gerberga til Styrelse, medens Kongerne drog mod Vest til Senlis, som de dog maatte lade urørt. Ved Seine lykkedes det dem ved en List at komme i Besiddelse af Fartøjer, der var lagt over paa den venstre Bred; saaledes naaede de over Floden, og nu gik Toget mod Paris. Men en Fjende, som kommer langvejs fra, kan ikke indlade sig paa en Belejring, dertil medgaar længere Tid end den, hvortil de fornødne Fødemidler kan skaffes, og hvorover Ledingspligten kan udstrækkes. Befæstningskunsten havde desuden udviklet sig saa stærkt, at det ikke uden tunge Maskiner og svære Stormmidler var muligt at binde an mod Mure og andre stærke Værn. Saaledes kunde Fjenderne kun vise sig truende i Paris' Forstæder. Som paa hele deres Vej blev det det aabne Land, der led under deres Plyndring[3]).

---

[1]) Karakteristisk er det, hvorledes baade Widukind og Dudo i deres Fortælling om Felttoget bringer Slaget ved Soissons 923 i Erindring. I dette var Karl den Enfoldige bleven slaaet (se foran S. 68), men Kong Robert, Hugos Fader, var faldet (Flodoard 923: Hugo et Heribertus . . victoria potiti, Carolum cum Lothariensibus in fugam verterunt). Kong Otto bliver før Krigen i Hugos truende Budskab — i Følge Widukind — mindet om, hvordan Hugos Fader havde kæmpet mod Frankrigs Konge Karl, og om at Karl med hans lothringske Hjælpetropper var bleven slaaet. Arnulf erindrer Otto om — i Følge Dudo — hvordan Lothringen efter Slaget ved Soissons var gaaet over i tysk Besiddelse, hvilket vist er rigtigt nok, men det er urigtigt, at Karl havde sejret: dabimus tibi in perpetuum Lothariense regnum, quod patri tuo fuit repromissum propter prælium Suessonico campo mirabiliter peractum (S. 253). Denne Opfattelse af Slagets Udfald findes imidlertid i flere Kilder allerede i 10de Aarhs. Midte. Kalckstein, Capetinger, Excurs IV.

[2]) Pointen i denne Fortælling, hos Sakseren Widukind III 2, maa ligge i et eller andet Ordspil. Vel snarest: pilum, Kastespyd; pileus, Hat. — Leibniz har i Annales Imp. II. 741 tænkt paa et Ordspil mellem Navnet (Hugo) Capet og caputia; dette forkaster med Rette Kalckstein 257. Capet var et Tilnavn, som først Hugos Søn bar, og for ham kommer det endda ikke tidligere end i det 12te, maaske 11te Aarh. Robert af Torigny har føjet det til hos Will. Gemmet VIII. 26 (Marx 302). Jfr. F. Lot, Hugues Capet 306.

[3]) Enkelte Kilder siger, at Paris blev belejret, saaledes Widukind III. 3, Bonitho, Liber ad amicum (Jaffé, Bibliotheca II. 620): Remorum civitatem obsedit et cepit, Parisium intravit. Højst er der dog Tale om, at Paris blev indesluttet og at Otto holdt Bøn i St. Denis. (Widukind: . . . obsedit, memoriam quoque

Kong Otto drog derpaa i Forening med Kong Ludvig over Epte ind i Normandie — saaledes fortæller Dudo — den følgende Dag slog de Lejr ved Andelle. Stadig æggede Grev Arnulf Kong Otto til at drage videre frem, idet saa Rouen vilde indse Umuligheden af at kunne forsvare sig og Borgerne vilde sende ham Byens Nøgler. En Slægtning af Otto, som tidligere havde kæmpet mod Dacer, Alaner, Goter, Ungarer, men ikke mod Normanner, bad om at maatte faa en Afdeling af Hæren overladt og at drage forud for at udæske Rouens Forsvarere til Kamp og indtage Byen. Dette blev tilstaaet ham. Næppe var hans Krigere naaet hen imod Beauvais-Porten[1]), førend de udenfor den som Forpost staaende Skarer tog Flugten, hvad der tilskyndede Sakserne til en hovedkulds Fremrykning. Men Flugten var kun et Krigspuds, og da Kongens Slægtning med sine Krigere var naaet ind paa Broen foran Porten, drog Normannerne sig tæt sammen om dem. »Som Kvæg for Ulvens Tand«, saaledes blev de overfaldne med Lanser, Økser, Pile, blandt de mange faldne var Ottos Frænde, andre slap bort med haarde Saar, atter andre toges til Fange. Dette Nederlag og ikke mindst hans Slægtnings Død maatte græmme Kong Otto, tilmed saa han, hvordan Landboerne paa den anden Side af Seine strømmede sammen til Byens Forsvar, medens Floden afspærrede hans Hær fra at angribe dem. Han lod vel sine Tropper nærme sig Byen, men opgav at belejre den.

Tæt udenfor Murene laa St. Ouens Kirke, og Otto ønskede at holde Bøn ved den berømte Helgens Alter, han sendte Bud til Hertugen om at dette maatte tillades ham, og efter at Lejde var tilsagt ham, kunde han med sit Følge af Hertuger og Bisper, alle vaabenløse, gaa til Andagt i Kirken, der den Dag modtog mange Gaver.

Derpaa sammenkaldte Kong Otto alle sine øverste Befalingsmænd for med dem at raadslaa om, hvad der kunde udrettes, og alle raadede til at slutte Togtet; der lød ogsaa stærke Udbrud af Vrede mod Arnulf, der havde givet dem saa slette Raad og lokket dem til et haabløst Foretagende.

Grev Arnulf var af nogle bleven advaret om Stemningen imod ham, og i Nattens Stilhed drog han hemmeligt bort med sine Skarer. Den Støj, som Hestene og de pakkede Vogne foraarsagede, havde imidlertid vækket de to Konger og Krigerne, de kunde ikke forstaa, hvad der var paa Færde og frygtede for et Udfald fra Rouen. I Byen var man ogsaa bleven urolig og lod Posterne forstærke. Da Morgenen kom, drog Sakserne bort. Man besluttede nu i Rouen at gøre et Udfald, og Hertugen vilde deltage deri, men han blev holdt tilbage som altfor ung. Krigerne, som for-

---

Dyonisii martiris digna honorans veneratus est) eller paa Montmartre (Annales S. Germani minores 947: Oddo rex Saxanorum Montem Martyrum venit, Pertz, Scriptores IV. 3), mulig er dog her Forveksling med Toget 978 (se Gesta episc. Cameracens. I. 97). Lauer 152 (2). Rigtigere er derfor de nævnte Gesta I. 72: primo Parisium, deinde Rotomagum usque perveniens, omnes vicinias devastavit, ibique satis miserandam pestem edidit, Pertz, Scriptores VII. 426 f.

[1]) Prentout, Dudon 372: porte Beauvoisine, au nord de Rouen. Men Beauvais ligger stik Øst for Rouen. Lauer 153: uden Tvivl den nordøstlige Port, hvor nu Boulevard Beauvoisine findes.

fulgte de bortdragende, havde Held med at fælde adskillige Fjender, saaledes forefaldt der en lykkelig Kamp ved Skoven Maliforamen[1]). En anden Deling kom i Kamp med Fjenderne ved en Skovkant[2]) og forfulgte dem helt hen til Amiens-Egnen.

Det vundne Resultat af det med Anvendelse af saa store Kræfter foretagne Togt maa vel for Angriberne siges at have været saare ringe. Reims var atter i Kongens Magt, men ingen af de andre Byer havde kunnet erobres, og Laon var stadig i Hugos Besiddelse. Selv efter Flodoards Fremstilling var intet naaet uden Plyndring af det aabne Land[3]). Sakseren Widukind taler da ogsaa om »uforrettet Sag«, hvor meget han end stræber efter at vise Togtets Frugter; han fremstiller som Grund til at Tyskerne maatte trække sig tilbage, at tre Maaneder var forløbne, Vinteren forestod og en svær Pest var udbrudt[4]).

Man maa vel spørge, om Kong Ludvig havde med Glæde set en saa vældig Hær rykke ind i sit Rige. Den tyske og den burgundiske Konge førte med sig et stort Antal af deres Riges ypperste gejstlige og verdslige Herrer, ogsaa Dudo omtaler den glimrende Kreds af Stormænd omkring Fyrsterne[5]). Men hele denne Skare turde aldrig vove en alvorlig Kamp, den maatte tære paa dens Forbundsfæller, og ved Plyndringer ødelagde den Landene. Man kan ikke forstaa, at nyere Forfattere kan se Praleri hos Dudo[6]), idet hans Fremstilling gennemgaaende mere støttes end den modsiges af Kilder, der staar paa Modstandernes Standpunkt[7]). Og Dudo har en Række Enkeltheder, der ikke findes i andre Kilder. Man maa erindre, at Hertug Rikard og hans Slægtninge, der har været Hjemmelsmænd for Dudo, selv havde oplevet Togtets Tid og endog været i Stillinger, der gav dem god Lejlighed til at se og at iagttage. Endvidere knytter Beretningen Kampene til bestemt angivne Steder, hvor Tradition derom kan have levet. Efter de Regler, som ellers godkendes, maatte vel i alt Fald Sandsynligheden af hvad der ikke modsiges af andre Kilder staa fast. Saaledes maa vel Fortællingen om, at Kong Otto har ønsket Adgang til

[1]) Maupertuis (comm. Lilly, canton Lyons-la-Foret, arr. Andelys, dép. de l'Eure), Lair 261.

[2]) I Følge Prentout (S. 373) skulde Dudo angive, at den anden Kamp holdtes ved Rougemare, der fik Navn efter Kampen. Dudo har dog ikke dette, det er et nyere Sagn, se Cochet, Répert. archéol. de la Seine-Inférieure col. 374, Lauer 153 (4).

[3]) Flodoard 946: sicque trans Sequanam contendentes, loca quæque præter civitates gravibus atterunt deprædationibus terramque Nordmannorum peragrantes, loca plura devastant, indeque remeantes regrediuntur in sua. Hist. Eccles. Rem. IV. 33. Richer II. 58: incendiis predisque vehementibus totam regionem usque Ligerim depopulati sunt. Post hæc feruntur in terram pyratarum ac solotenus devastant. Sicque regis iniuriam atrociter ulti, iter ad sua retorquent.

[4]) Widukind III. 4: Rothun Danorum urbem adiit, sed difficultate locorum, asperiorique hieme ingruente, plaga eos quidem magna percussit; incolumi exercitu, infecto negotio, post tres menses Saxoniam regressus est.

[5]) Dudo 256: rex Otho cum episcopis et ducibus .. prasules et optimates responderunt regi Othoni etc.

[6]) Dümmler i Forschungen VI. 386, Köpke, Dümmler, Otto der Grosze 153.

[7]) Det er ikke Dudo, men den saksiske Forfatter, der beretter om, med hvor udsøgte Tropper man ansaa det for nødvendigt at drage mod Rouen: collecta ex omni exercitu electorum militum manu Rothun, Danorum urbem, adiit (Widukind III. 4).

St. Ouens Kirke og at han har ofret ved Alteret, være erindret og fortalt af Kirkens Præster. Efter Datidens Opfattelse var det baade fromt og politisk klogt, at en indtrængende Fjende viste et Steds Helgen Ærefrygt, saaledes som Kong Otto handlede foran Paris. Og naar det siges, at Kongen ikke behøvede Tilladelse dertil, da St. Ouens Helligdom laa udenfor Fæstningsværkerne[1]), da var Beliggenheden her selvfølgelig Dudo bekendt — han udtaler det endog udtrykkeligt: *monasterium quod est in suburbio civitatis* (S. 256), han har sagt det tidligere (S. 170) og gentager det senere (S. 290). Naturligvis vilde Otto ikke gaa til Gudstjeneste inde i en Fjendes By, men han kan godt have sikret sig Lejde til at besøge et Sted, der var særlig udsat for et Udfald fra Voldene.

Det maa vel ogsaa skyldes stedlig Tradition eller Overlevering blandt Huskarlene i Rouen, naar en Slægtning *(nepos)* af Kong Otto siges at have ledet et letsindigt Angreb paa Beauvais-Broen og her at være faldet; at tyske Kilder ikke kender til at nogen Kongen nærstaaende Mand er bleven dræbt, kan vel ikke bevise Fortællingens Urigtighed.

Krigen havde endelig nogle Efterspil. Hertug Hugo havde set, at det var forgæves at vove en Kamp mod de forenede Fjender, han skal have trukket sig tilbage helt til Orleans. Da Fjenderne var ude af Frankrig, rustede han en Hær i Begyndelsen af det følgende Aar (947) og faldt ind i de flanderske Lande. Det er muligt, at han ikke vovede at binde an med Kongen[2]), men han fandt vel ogsaa, at Arnulf havde en særlig Skyld i Felttoget. Han fór rasende løs paa disse Egne, men kunde dog ikke indtage nogen befæstet Plads, saa at det hele Felttog kun varede kort. Samtidig havde Kong Ludvig kastet sig mod Mouzon (ved Maas), der var i Hugos Besiddelse, rimeligvis for at tvinge Hugo til at trække sig tilbage fra Flandern, men ogsaa denne Belejring var forgæves[3]).

[1]) Lauer l. c. 154.

[2]) Richer II. 60: in Arnulfum, cum in regem non auderet, truculentus effertur.

[3]) Richer II. 60: at ducem ab obsidione discessisse comperiens, ipse quoque [rex] Remos repetit. Flodoard 947.

KAPITEL XXI.

Kampe med Kong Lothar og Grev Thetbald af Chartres.

42. Thetbald ægter Hertug Vilhelms Enke Leutgarde.

Efter de urolige Aar, hvorom der er fortalt, fulgte et kort Pusterum for Normandie, da det kunde samle sig Kræfter og den unge Hertug vokse i Erfaring og Anseelse. At han trods sine unge Aar ogsaa udenfor sit eget Land vandt Tillid og mødte Tilslutning, derom fik man et klart Vidnesbyrd gennem Hertug Hugo den Stores Stilling til ham. Ikke blot valgte han Rikard til sin vordende Svigersøn, men han indsatte ham til at være Værge og Tilsynsmand for hans Søn Hugo, og ved den ældre Hugos Død (956) blev Rikard Formynder for Hugo (Kapet). Stormændene i Francien viste ham redebon Lydighed og Velvillie[1]).

Rikard var Hertug i 54 Aar, og den første Halvdel af hans Styretid var ligesaa fuld af Kampe og Uroligheder, som den sidste Del deraf var fredelig. Men dette rolige Tidsrum skulde først indtræde, efter at Rikard havde ført en fleraarig Krig med Naboer og med Frankrigs Konge, og først efter at han havde været nødsaget til endnu engang at hidkalde danske Krigere fra Hjemlandet.

Den, som var den onde Aand overfor det normanniske Hertugdømme og hvem derfor dets Historieskriver tillægger de værste Egenskaber, var Thetbald, Greve af Chartres. Dudo indfører ham paa den historiske Skueplads ved at nævne ham med det ildevarslende Tillægsord »en vis«, *quidam* (S. 265), og mærkeligt nok har Flodoard nogle Gange ved Omtale af ham det samme »en vis« (945, 962, 964), uagtet han har nævnt ham ved en tidligere Lejlighed. Hvad der har givet Anledning til at knytte dette Bestemmelsesord til ham, véd vi ikke, mulig skal det forstaas som: den nok som bekendte eller berygtede. Men vist er det, at han var en Personlighed, hvorom der i Datiden taltes meget, og som i vor Tid har givet Anledning til talrige Studier. Det Tillægsord, som Samtiden mest knyttede til hans Navn, var: *le tricheur, tricator,* den underfundige, Snyderen[2]).

Uagtet Forskernes mange Undersøgelser om ham[3]) er det ikke lykkedes fuldt ud at klargøre hans Herkomst, saa lidt som hvad der gav ham Adkomst til de Besiddelser, han havde rundt om i de franske Lande. Vist er det, at han ved sin Død havde under sig en omfattende Del af Vestfrankrig, saa at kun hvad der gik ind under Hertugdømmet Francien overgik hans Del i Størrelse og Rigdom; han

[1]) Dudo 263. Lot, Derniers Carolingiens 18 f.

[2]) Rodulfus Glaber III—2—2: filius Tetbaldi Carnotensis fallacis, III—9—39: cui cognomen Tricator fuit.

[3]) R. Merlet, Les comtes de Chartres, de Chateaudun et de Blois aux 9e et 10e siècles, i Mémoires de la Société d'Eure-et-Loir XII. F. Lot, L'origine de Thibaud le Tricheur, i Le Moyen Age, 2e série XI. 169 ff. J. Depoin, Thibaud le Tricheur, i Revue des études historiques 1908, 553 ff.

var Herre over Grevskaberne Tours, Blois, Chartres og Chateaudun. Som Greve af Chartres var han Nabo af Normandiet, men det var aabenbart mere end Grænsestridigheder, der bragte Kampen med Rikard til Udbrud. Man behøver imidlertid ikke at søge om andet Motiv hos Thetbald end den Uvillie og Skinsyge, hvoraf Beboerne af alle franske Landsdele var fyldte overfor de nordiske Indbyggere i Seinelandskaberne, for hvem alt synes at skulle lykkes. Fremdeles kan Grunden være den ærgerrige Stræben og Stridslyst, der beherskede alle Frankrigs Fyrster og Stormænd, og som aldrig lod dem faa Hvile, altid var de paa Færde for at danne Partier og skabe Modvægt mod hvad der truede dem eller mod hvad der formodedes rettet mod dem fra anden Side.

Man har dog villet se et Udgangspunkt for den lange Strid i et andet Forhold. Efter Vilhelms Mord havde hans Enke Leutgarde ægtet den mægtige Greve af Chartres. Nutidens Historikere har udtalt, at det er særlig hende, der har hidset sin Ægtefælle mod Normandiet og dets Hertug[1]). Vi skal se, hvorpaa denne Paastand hviler.

Hjemlen herfor er alene Dudos Ord: *quidam satrapa nomine Tetboldus, dives opum, militumque sufficientissimus, novercalibus furiis, zeloque et odio succensus, cæpit insidiari ei [Ricardo] multis subsannationibus, rixarique contra eum, et oppugnare incassum terram ejus* (S. 265). Uagtet Dudo slet ikke omtaler, at Vilhelms Enke havde ægtet Thetbald, skal der være sigtet til denne Forbindelse ved Ordene *novercalibus furiis*, og man har med de stærkeste Farver skildret det Had, der fyldte Leutgarde mod den unge Hertug.

Nu kunde maaske Leutgarde have Ret til at betegne Rikard som hendes Stifsøn, skønt Forholdet var dette, at Rikard var en Søn af den af hendes afdøde Ægtefælle forstødte Hustru (eller, om man vil, Frille), og at Leutgarde maaske aldrig havde staaet i noget personligt Forhold til Drengen, idet han var bleven opdraget hos sin Moder. Men paa det anførte Sted af Teksten bruges *novercalis* ikke om Sindelaget hos Leutgarde, men hos hendes senere Ægtefælle Thetbald; paa hans Stilling til Rikard maatte efter latinsk Sprogbrug mulig Ordet *vitricus*, for Rikard *privignus* være anvendelig.

Som bekendt kan man blive stifmoderlig behandlet af andre end sin Stifmoder. Ligesom denne Sprogbrug var almindelig i den klassiske Litteratur, var den velkendt i Middelalderen. *Novercalibus furiis* vil ikke sige andet og mere end det følgende *zelo*, enhver ubillig, ugrundet, egenkærlig eller skinsyg Følelse. Orderic Vital fortæller, at Kong Henrik I af Frankrig blev af sin kødelige Moder Konstance forfulgt med en Stifmoders Had *(novercali odio*, III. 223). I Fortalen til Rikard af Cirencesters *Speculum historiale* nævner Forfatteren, hvordan Glemsel som en Stifmoder hindrer Fremtiden i Synet af Fortiden *(ne oblivione reminiscendorum æmula novercante a recordatione posteritatis penitus tollerentur)*[2]). I denne overførte Betydning

[1]) J. Lair, Guillaume Longue-Épée 28, F. Lot, Derniers Carolingiens 347, H. Prentout, Dudon 379, Depoin l. c. 477.

[2]) Richardus de Cirencestria, ed. Mayor. I. Proemium.

anvender Dudo Ordet paa det eneste Sted, hvor han ellers benytter det. Kong Ludvig vendte tilbage til Laon, fulgt af Normannernes skinsyge Had, *novercalis odii zelo*[1]), her kan man da umulig tænke paa en Familieforbindelse. Saaledes er det afgjort, at Dudo kun taler om Thetbalds politiske Nag[2]), nogle Blade længere frem i Teksten skildrer han ham som: *excruciatus invidia et furiis, livoris et perfidiæ suffusus veneno* (S. 270), *venefico perfidiæ infectus livore* (S. 273). Dertil kommer, at det slet ikke er Dudos Skik eller vilde passe med hans Naturel at give Hentydninger til Forhold, som han underforstaar og ikke vil gaa ind paa.

Jeg kunde endog fristes til at paastaa, at Leutgardes Stilling til det normanniske Hof var lige det modsatte af den, som man vilde hævde. Hun havde ved sit Ægteskab med Vilhelm faaet Gods i Normandie til Morgengave, og man ser hende i den følgende Tid uanfægtet i Besiddelse af det — om det var med streng juridisk Ret, da Ægteskabet var barnløst, faar staa hen — hun disponerer uhindret over det[3]). Der kommer engang en Sendefærd fra Thetbald til Hertug Rikard og nogle af disse Mænd giver Hertugen et Vink om at Thetbald har Svig i Sinde, og vil lægge Baghold for ham. Man kan spørge, om ikke netop Leutgarde ved sine gode Minder fra Normandie staar bag ved dette Venskabstegn. Alt dette er naturligvis ren Gætning, men det bidrager til at belyse, hvor lidt underbygget Paastanden om hendes hadefulde Følelser er.

43. Thetbald ophidser Kong Lothar mod Hertug Rikard.

Kong Ludvig havde fundet en uventet Død (September 954), og da Hertug Hugo fremdeles ikke gjorde nogen Fordring paa Tronen, var Regeringen gaaet over til Ludvigs 13aarige Søn Lothar (954—986) og til Dronning Gerberga[4]). Hun havde en meget vanskelig Stilling og maatte stole paa Støtte hos sine Brødre Kong Otto og Ærkebisp Bruno af Köln.

Thetbald drog til Dronning Gerberga og Kong Lothar i Laon — fortæller Dudo (S. 265) — og opfordrede dem til at gøre Ende paa Hertugdømmet ved Seine og Rikards farefulde Magt. Rikard yder jo ikke Kongen nogen Tjeneste — lød hans Ord — og han øver en Indflydelse i alle Egne af Frankrig, ret som var han Konge over Landet; han har ogsaa forstaaet at knytte Danske, Lothringer og Sakser til sig i Forbund[5]). Først naar hans Lande blev frataget ham, vilde Lothar blive

[1]) Dudo 239: rege vero Luthdovico Laudunum regresso, novercalisque odii zelo a Northmannis nimium pertæso.

[2]) Oplysende er ogsaa, hvordan Histoire des ducs de Normandie, 1840, 39, gengiver Stedet: puis avint, par le consel au deable et par envie, que li cuens Thiebaut ala a la roine Gerberge.

[3]) J. Lair, Guillaume Longue-Épée 26. Stapleton, Magni Rotuli I. CLXVI. J. J. Vernier, Chartes de l'abbaye de Jumièges 17.

[4]) F. Lot, Les derniers Carolingiens 8 f.

[5]) Hvad Forholdet til Saksen angaar, fortjener følgende at erindres. Der havde nylig (955) været Uroligheder i Saksen, Oprøret var blevet dæmpet, og Hovedmændene for dette, Wichman og hans Brøder, flygtede til Hertug Hugo af Francien: Wichmannus et Ecberhtus scelerum conscii in Galliam profecti ad Hugonem ducem fuga elapsi sunt (Widukind III. 55). Wichman fik af Kong Otto Tilgivelse for sit Oprør

virkelig Hersker i sit Rige. Da saa Dronningen bad Thetbald om et Raad i denne Sag, svarede han, at man ikke skulde indlade sig paa en Krig, men hellere gaa frem med List; man burde indlede Forhandlinger med Rikard og hertil benytte Dronningens Broder Ærkebisp Bruno af Köln.

Dette Raad blev fulgt. Bruno kom til Frankrig, fra Vermandois sendte han en Biskop til Rikard med Anmodning om en Sammenkomst i Egnen ved Amiens for om muligt at bringe en Forsoning i Stand mellem ham, Thetbald og andre Fjender.

Da Rikard var paa Vejen derhen med sit Følge, blev han i Beauvoisis hemmelig advaret af nogle af Thetbalds egne undergivne; paa forblommet Maade spurgte de ham, om han ønskede at være Hertug fremdeles, eller at gaa som en Hyrde bag Faarehjorden i fremmede Lande. Rikard lønnede disse Mænd rundeligt for det givne Vink, og da han fortalte sine Høvdinger derom, nødte de ham til at vende tilbage til Rouen. Ved et Sendebud underrettede Rikard Bruno om, at han ikke kom til Mødet, og da Bruno foreslog, at Mødet holdtes ved Grænsefloden Epte, gav han Budet et bestemt Afslag.

Imidlertid vedblev Thetbald at ophidse Kong Lothar mod Rikard og at forestille ham Faren ved at Rikard besad et saa stort Landomraade. Lothar besluttede omsider at prøve Forhandlinger med Rikard og stillede et nærmere Forbund i Udsigt. Rikard besluttede da at komme til et Møde med Kongen ved Østgrænsen. Han drog derhen med en Trup af Krigere, idet han dog ved udsendte Spejdere søgte at forvisse sig om, at han ikke blev overrasket. Disse Mænd kunde imidlertid meddele ham, at en Kreds af hans Fjender var med deres Rytteri rykket frem i hans Land mod Aaen Eaulne, der østfra falder i Béthune (denne har sit Udløb ved Dieppe); mellem de fremrykkende nævnedes saaledes foruden Kong Lothar, Thetbald af Chartres, Godfred af Anjou, Balduin af Flandern og endnu andre. Rikard modtog Budskabet derom med stor Ro, han lod sig ikke forstyrre i sit Maaltid, end ikke da et følgende Bud meldte Fjendens yderligere Fremrykning; først da et tredie Bud paa sin galopperende Hest meldte, at nu var Frankerne dem nær paa Livet, brød Rikard op og trak sig tilbage over Aaen. Herhen var imidlertid Kongens Tropper naaede. Rikard maatte i selve Strømmen kæmpe med dem, han saa sin Jæger Walter omringet, men fik ham reddet ved at ile til med sine Huskarle. I Kampen var imidlertid mange Fjender blevne fældede. Rikards Krigere tog Opstilling ved Vadestedet; da de havde set, i hvilken Grad dette Overfald var rettet mod Rikards Person, fik de ham ved indtrængende Bøn formaaet til at vende tilbage til Rouen.

Der findes hos Flodoard en Notits, der synes at angaa dette Sammenstød; men her lyder Beretningen helt anderledes. I Soissons blev der holdt et Rigsmøde

---

og vendte hjem. Men ved Tiden 962 kommer han dragende til Harald Blaatand for at faa Kongen til angribe Sakserne, hvad denne dog ikke vilde indlade sig paa (III. 64). Jfr. Steenstrup, Danmarks Sydgrænse 52.

og en Sammenkomst af Landets Store (961). Hertug Rikard var rykket frem for om muligt at hindre dette, men han blev fortrængt af nogle af Kongens tro Mænd, og efter at nogle af Normannerne var dræbte, flygtede Rikard[1]).

Nu maa man vel spørge, om Rikard eller nogen af de tidligere Hertuger har lagt Bestræbelser for Dagen efter at blande sig i Rigsanliggender — medmindre de var rettede mod Normannerne selv; at denne Sammenkomst havde noget saadant for Øje, var vel i øvrigt ikke usandsynligt. Men er det muligt, at den ikke 30 Aar gamle Rikard skulde have forsøgt paa at rykke 150 km ind i Frankrig med den Tanke at sprænge et Rigsmøde? Lyder ikke den normanniske Fortælling om et Sammenstød indenfor Normandiets Grænser, ved Eaulne og ved Dieppe, med alle dens forskellige Detailler, fuldt saa paalidelig i sin Nøgternhed, som Paastanden om Rikards »Hensigt«, der jo dog kun er en Formodning. Flodoard antyder selv en saadan Plans Udsigtsløshed (»hvis det var muligt«), og han véd, at Angrebet paa Normannerne kun kom fra »nogle af Kongens Vasaller«. Der var paa den Tid en levende Mistænksomhed baade hos Franker og Normanner, under saadanne Forhold kan en Konflikt let opstaa, og Sagens Sammenhæng kan faa et forskelligt Skær, naar den ses fra Reims eller Laon, og naar den iagttages fra Rouen.

For tredie Gang — fortæller Dudo (S. 273) — søgte Thetbald at faa Lothar til at gribe til Vaaben mod Hertugen, idet han gjorde ham det bestemte Forslag, at Kongen med sin Hær skulde indtage Evreux og overgive Byen til Thetbald, der saa vilde erobre hele Normandiet for Kongen. Dette vilde Lothar prøve. Han udbød en stor Hær af franske og burgundiske Krigere, og det lykkedes ved et pludseligt Angreb at erobre Evreux[2]), som derpaa blev givet til Thetbald.

Flodoard er atter taus herom, og dog var det en Erobring af stor Betydning. Et vigtigt Punkt i Nærheden af Sydgrænsen var gaaet tabt for Normandiet. Man har ganske vist villet bestride, at Kong Lothar har medvirket ved Erobringen, men af Flodoards Taushed herom kan i ethvert Fald intet udledes[3]). Naar det siges, at Lothar paa dette Tidspunkt var optaget af andre Anliggender eller i andre Egne[4]), betyder det lidet, da vi ikke kender Tiden, da Erobringen skete. Mulig har kun kongelige Tropper medvirket, uden at Lothar var tilstede. Vist er, som vi straks skal se, at Thetbald havde et gunstigt Øre hos Kongen.

Hertug Rikard rustede sig for at gøre Gengæld. Han sendte store Skarer ind i Landskaberne Chartrain og Dunois, hvor de hærgede og brændte. Et Hævntog

---

[1]) Placitum regale diversorumque conventus principum Suessionis habetur; ad quod impediendum, si fieri posset, Richardus.. accedens, a fidelibus regis quibusdam pervasus et, interemptis suorum nonnullis, in fugam conversus est.

[2]) Her har Vilhelm af Jumièges en yderligere Oplysning: rex.. congregatis Burgundionum Francorumque militum copiis, civitatem Ebroicam aggressus, civibus incautis, eam obsidione cingit, dolisque Gisleberti, agnomento Machel, illam capiens, ad expugnandam patriam statim Tetbaldo comiti tradit. IV. 15.

[3]) Hvor ordknap Flodoard er bleven paa sine gamle Dage, vil fremgaa af, at han om Aaret 961 har 15 Linier, om 963 11 Linier (Lauers Udgave).

[4]) Lauer, Carolingiens 350 f.

fra Thetbalds Side kunde ventes, men Rikard havde igen en snild Rytter ude som Spejder. »Lille Rikard« vendte blødende hjem fra en Nærkamp, men han kunde melde, at Thetbald med 3000 Mand rykkede frem paa Seines venstre Bred. Hertugen stod med sine Krigere paa den højre Bred, Fjenderne var trængt frem lige til Ementruville *(Hermentrudis villa)*, nu St. Sever, lige overfor Rouen. Skjult af Natten benyttede Rikard et andet Overfartssted, hele Hæren naaede over, saa at den ved Daggry kunde gaa løs paa den frankiske Hær. Kampen blev hidsig og langvarig, men Normannerne vandt en afgjort Sejr. Resterne af den frankiske Hær maatte flygte hovedkulds, Thetbald trak sig tilbage til Chartres; tilfældig opstod der her en Brand, der ødelagde Byen[1]). Efter Kampen var Rikard draget tilbage til Rouen, næste Morgen besøgte han Valpladsen, og man fandt da 640 dræbte.

Denne, som det synes, ret alvorlige Kamp er kommen Flodoard for Øre. Han giver følgende Oplysning, som er betegnende for Thetbalds Stilling til Lothar, 962: »En vis Thetbald kom i Kamp med Normannerne, der tilføjede ham et Nederlag, hvorpaa han flygtede. Han havde paa Grund af det hændte [d. e. Thetbalds Overfald paa Normannerne] mærket Fjendskab hos sin Lensherre [d. e. Hugo, Hertug af Francien, der altsaa har misbilliget hans Handling]. Thetbald blev modtaget venligt af Kongen og Dronning Gerberga, han hørte af dem venlige Ord og blev trøstet«[2]). Mon nogen kan undre sig over, at man i Normandie havde sin egen Opfattelse af, hvorledes Forholdet var mellem Kongen og den intrigante Greve! Man kan vel ikke heller holde den Tanke tilbage, at den *Tetbaldus quidam*, hvorom Flodoard taler, har Type tilfælles med de *fidelibus regis quibusdam*, som efter Flodoards Udsagn i det forudgaaende Aar (961) har angrebet Rikard paa hans Rejse til en Sammenkomst med Kongen. Og i ethvert Fald, Normannerne mente, at man stod overfor en større Fare end den, der stadig truede fra hin enkelte Nabo. Dette fremgaar af det Skridt, hvortil Hertug Rikard allerede for nogen Tid siden havde besluttet sig.

44. En Vikingeflaade fra Danmark kommer til Bistand. Freden sluttes 965.

Hertugen havde sendt nogle af sine mest betroede Mænd til Danmark for at søge Hjælp[3]), og det varede ikke længe, førend en dansk Flaade landede ved

[1]) Dudo 276. Branden er ikke nævnt af Flodoard, se foran S. 17. Cartulaire de Notre Dame de Chartres III. 150, Necrologiet: nonis augusti anno dom. inc. 962 urbs Carnotensis et ecclesia S. Marie succensa est. Lot, Derniers Caralingiens 351. Necrologiet anfører ved 7. August to af Normannerne dræbte Mænd. Slaget synes da at have staaet den 7. August, Branden var 13. August. Angivelsen hos L. Lex, Eudes, comte de Blois, 18 maa rettes.

[2]) Tetbaldus quidam, cum Nordmannis confligens, victus est ab eis, et fuga dilapsus evasit. Qui seniorem suum Hugonem proinde infensum habens, ad regem venit, a quo, sed et a regina Gerberga benigne susceptus, et miti consolatione refocilatus.

[3]) Dudo fortæller dette umiddelbart efter hans Omtale af Kampen ved Ementruville: his et hujusmodi triumphaliter peractis, dux magnus Ricardus præcipuos suos legatos ad Daciam celeriter misit (S. 276). Hertil bemærker F. Lot, at det er langt rimeligere, at Hidkaldelsen af Danske er foregaaet tidligere end efter denne Sejr (Derniers Carolingiens 351 f.). Dette er meget rigtigt; hvad der bevæger Rikard til det alvorlige Skridt, er den af Frankerne stadig fastholdte Tanke om helt at fordrive de Danske fra Normandie, saaledes

Rouen[1]). Rikard gav disse Krigere Anvisning paa at løbe op ad Seine til Jeufosse, en Mils Vej sydligere end den normanniske Grænse; herfra skulde de plyndre løs paa Thetbalds Lande. De lod da ogsaa Byer gaa op i Luer, og de erobrede Borge. Landet kom til at ligge øde hen, efter at Markens Dyrkere var flygtede[2]); Hungersnød plagede den Befolkning, som endnu var tilbage, og Kirkerne stod forladte. Samtidig maatte man se, hvordan Hertug Rikards nærliggende Land hvilede i den største Fred, og at enhver her rolig kunde passe sin Gerning.

De Ulykker og Lidelser, som overgik Thetbalds Lande, bevægede de frankiske Biskopper til at samles i en Synode for at raadslaa om, hvordan der kunde gribes ind. Thetbald hævdede, at han kun havde grebet til Vaaben af Hensyn til Frankrigs Vel og af Troskab mod Landets Konge, men hans Ord fandt ikke Tiltro. Man enedes om at give Biskop Vulfald af Chartres det Hverv at indlede Forhandling med Hertug Rikard. Da Bispen, efter tilstaaet Lejde, stod frem for Rikard, kunde denne overfor hans Anmodning om Fred, fremdrage, i hvilken Grad han nu gennem flere Aar havde været Genstand for Anslag, Svig og Forfølgelse, og hvor stort et Tab der var tilføjet ham ved at Evreux var bleven taget, desuden ved de Plyndringer, hans Land havde været udsat for. Dog tilbød Rikard, at han vilde forsøge paa at faa de ankomne Hedninger til at standse deres Hærgninger, men han var i Tvivl om, at det vilde lykkes. Han anmodede om, at de franske Bisper og Grever vilde samles med ham til et Møde, der blev fastsat til Mai Maaneds Midte.

Thetbald kunde mærke, at han var bleven ladt i Stikken af sine egne Forbundsfæller, og snu som han var, vilde han komme dem i Forkøbet. Han sendte i al Hemmelighed en Munk til Rikard og tilbød ham Fred og Venskab imod at Evreux blev givet tilbage. Herpaa gik Rikard ind, og sex Dage derefter mødtes han, tillige med nogle af sine Raadgivere, med Thetbald udenfor Rouen. Thetbald tilsvor Hertugen over hidbragte Relikvier Venskab og Fred, og Mænd fra begge Parters Side bekræftede den sluttede Pagt. Endnu paa samme Dag blev Evreux forladt af Thetbalds Krigere og besat af normanniske Tropper.

Det berammede Møde med de frankiske Store skulde holdes ved Jeufosse. Her havde Rikard rejst et prægtigt Telt, hvor han kunde modtage Bisperne og Greverne, der havde opslaaet deres Telte i Nærheden.

Med Frankerne var det let at komme til Enighed, men at faa de danske Vi-

---

som Dudo ved mange Træk har skildret den. Men man skal ikke lægge for stærk Vægt paa de her brugte Overgangsord: his et hujusmodi peractis; først paa dette Tidspunkt ankommer i alt Fald de Danske. Dudo knytter paa et andet Sted (S. 282) Indkaldelsen sammen med Tabet af Evreux: quid refertis de Ebroicensi quam reddidit mihi urbe Deus? His et talibus huiuscemodi pluribus importunalibus . . motus, misi ad Dacos, quatenus mihi succurrerent velocius.

[1]) Paa dette Tog var ikke Kong Harald Blaatand med. I Følge Dudo (S. 276 f.) sender Rikard Bud til Dacia, og det er Daci, der kommer. Vilhelm af Jumièges (IV. 16) anfører, at Bud blev sendt til Kong Harald, denne lader en Flaade udruste, men er ikke selv med. Freemans Fremstilling (Norman Conquest I. 262) er derfor urigtig.

[2]) Naar det er blevet udtalt (Philippe Lemaître, Histoire de la ville de Dreux, 158), at Rikard I paa denne Tid besatte Dreux, har det næppe Støtte i Kilderne.

kinger til at slutte en Overenskomst var ikke muligt, de vilde fortsætte Kampen og erobre sig Land. Forhandlingerne trak ud i nogle Uger, uden at noget Resultat blev naaet.

Rikard sagde da til sine Mænd: »Dette Folk er haardt og stivt! Engang kaldt herned bøjer de sig ikke for vor Bøn. Lad os i al Stilhed komme sammen med deres Høvdinger og faa dem ved Gaver til at give efter!«

Denne Plan blev fulgt, og paa et lønligt Møde i den følgende Nat havde Rikard Held med at vinde Høvdingerne for sig. I de næste Dage blev der saa forhandlet mellem dem og de menige Skarer, og efter store Brydninger sejrede omsider de fredsvenlige. De Vikinger, der vilde fortsætte Piratlivet, fik Tilsagn om rigelige Fødevarer, og der blev lovet dem Lodser, der kunde føre dem til Lande, de kunde plyndre, medens de, der vilde blive tilbage og drive fredeligt Erhverv, fik Løfte om Jord.

Den med Frankerne sluttede Overenskomst maatte imidlertid stadfæstes af Kongen. Til den fastsatte Tid (Juni—Juli 965) kom Lothar til Stede ved Epte[1]), og han og hans Stormænd tilsvor Rikard, at han og hans Efterkommere skulde have Normandiet til Eje uanfægtet af nogen[2]).

Rikard samledes derpaa med de danske Høvdinger og deres Skarer. Han sørgede for, at de Krigere, der vilde antage Kristendommen, blev døbte, og at de fik tildelt Land og Forleninger. De, som forblev i deres hedenske Tro, fik rundelige Forraad af Korn og Svinerygge. Mænd fra Cotentin fulgte som Lodser med paa deres Skibe i et Togt til Spanien. Her kæmpede de vidt om og indtog 18 Byer; omsider samlede Befolkningen sig til Kamp imod dem, men Vikingerne sejrede. Da de tre Dage senere vendte tilbage til Valpladsen for at udplyndre de faldne, maatte de med Undren se, at Æthiopernes Kroppe var paa den Side, der laa mod Jorden, hvidere end Sne, medens den øvrige Del af Legemet havde beholdt sin tidligere Farve; Aarsagen dertil véd kun den alvidende[3]).

En Episode af Normannernes Krig med Thetbald er endnu ikke omtalt. Nantes-Krøniken fortæller følgende: »Dengang da Normannerne, disse Sørøvere og djævelske Mænd, hørte om Alan Barbatortas Død [952], kom de atter til Bretagne og begyndte at plyndre; de naaede til Nantes, hvor de tog Biskop Walter og flere andre til Fange og vilde ogsaa erobre den Fæstning, som Alan af Frygt for dem havde rejst omkring Domkirken. Indbyggerne sendte Bud om Hjælp til Grev Fulko af Anjou, som da ved sit Ægteskab med Alans Enke nød Indtægterne af Nantes, der var hendes Medgift; han lovede vel at komme, men svigtede, skønt han havde sendt Sendebudet tilbage med den Besked, at han straks vilde komme til Hjælp. Hans Hustru, der kendte hans Sløvhed, udbrød ved Meldingen derom,

[1]) Jfr. Prentout, Dudon 447—451, om Tidspunktet for Freden.

[2]) Dudo 287: venit rex Lotharius .. pepigitque duci Ricardo fidem inextricabilis pacis; juravitque ipse et optimates regni Northmannicum regnum ipsi ejusque posteris, quatinus ipse et nemo, se hortante, damnum illius regiminis minime faceret illi. Jfr. Lot, Derniers Carolingiens 56, 346 ff.

[3]) Dudo 288.

at den store Pæl i Loires Munding, der skræmmede Normannerne, var styrtet om. Efter forgæves at have ventet i otte Dage gik Indbyggerne løs paa Normannerne og slog dem med stor Tapperhed paa Flugt. Biskop Walter og de andre Fanger var førte til Guérande og blev af Indbyggerne købte fri for en høj Løsesum«[1]).

Dette Togt mod Nantes kendes ikke af Flodoard eller af nogen anden frankisk Kilde. Krøniken angiver intet andet Tidspunkt derfor, end at Normannerne havde erfaret Alans Død (952); nogle Mirakelhistorier, der slutter sig til Fortællingen og skyldes samme Forfatter[2]), henfører Begivenheden til Kong Lothars første Tid (altsaa Aarene efter 954). Endvidere skal det være sket, medens Fulko levede, og det antages — men paa ret usikkert Grundlag — at han skal være død ved Tiden 960—961[3]).

Det synes jo dog at være klart, at skal dette Tog være udgaaet fra Normandie og ikke skyldes Vikinger, der kom direkte fra den anden Side af Havet, maa det have været Led i en Krig. Det kan ikke bevises, at der fra Normandie udgik Vikingetog af mere privat Art; Seinelandet ved Kysten stod nu under en Markgreve. Men da maa Togtet have været en Bestanddel af Krigen mod Thetbald og hans Fæller, altsaa være sket i Aarene efter 960. I saa Fald maa Efterretningen om, at der forgæves var sendt Bud til Grev Fulko, være urigtig, hans Hustrus eller hans Enkes Udsagn om Pælen i Loire bliver ikke derfor mindre rigtig. Togtet skildres jo desuden paa en Maade, som minder om de ældre Vikingetogter og saaledes som man kunde vente det af de hidkaldte hedenske Danske. Forfatterens Udtryk her — som i øvrigt flere Gange i Krøniken — om disse *piratici et diabolici viri* passer endog fortræffeligt med den Betegnelse, der gives dem i en Henvendelse til Hertug Rikard fra frankisk Side: *tui diaboli et lupi* (Dudo 278).

Men saa bliver Spørgsmaalet dette, om da Rikard havde Fjender i Nantes, saa at der var Grund til at angribe denne By. Hertug Alan Barbatorta havde haft Militærmagt over hele Bretagne og desuden alle Indtægter som Lensherre over Landet, men han besad endvidere som særlig personlig Besiddelse Byen og Grevskabet Nantes og nogle andre Egne. Han havde indsat Thetbald le Tricheur som Værge for sin umyndige Søn, nu ved hans Død ægtede hans Enke Grev Fulko af Anjou, og Thetbald havde overladt Fulko Halvdelen af Byen og Grevskabet Nantes[4]). Allerede af denne Grund kunde der være Anledning for Hertug Rikard til at angribe de rige Besiddelser ved Loire, der stod under Thetbald, og saafremt paa dette

[1]) Chronique de Nantes, ed. Merlet 111 f.

[2]) Jfr. Merlet i Chronique de Nantes 143.

[3]) Halphen, Le comté d'Anjou au XI siècle 6. R. Merlet i Bibl. de l'École des Chartes, LVI. 266. Man drager den Slutning, at Fulko maa være død, fordi Dudo som Deltager i Kampen ved Dieppe 961 nævner hans Søn Goizfridus Andegavensis; Tetboldi, Goizfridi atque Balduini comitum exercitus.

[4]) La Borderie, Hist. de Bretagne II. 419.

Tidspunkt Grev Fulko allerede var død, var hans Lande gaaet over paa Sønnen Godfred, og som det ovenfor er set (S. 142, Anm. 3) optræder Godfred ved Dieppe som en af Rikards Fjender[1]).

KAPITEL XXII.

Hertug Rikard I's Hustruer.

45. Rikards Ægteskab med Hugo den Stores Datter Emma og efter hendes Død med Gunnor.

Hertug Hugo den Store havde, som det foran er fortalt, ønsket at knytte Rikard til sig som Svigersøn ved at trolove ham med sin Datter Emma, som dog ikke var voksen endnu, en Aftale om Ægteskabet blev højtideligt svoret[2]). Først 960 — Vilhelm var da henimod 30 Aar gammel — kunde Brylluppet finde Sted[3]). Emma levede endnu 968, vi ser hende da omtalt i et Brev[4]), men ikke længe efter maa hun være død. Ægteskabet var barnløst, og Rikard bad sin Svoger Hugo (Kapet) om Tilladelse til at maatte uddele til Kirken og til de Fattige, hvad hun havde medbragt af Smykker og Skatte. Hugo samtykkede deri, og Rikard skænkede da disse kostbare Ejendele til mange Kirker i Frankrig og Normandie, ligesom han, for sin bortgangne Hustrus Sjæl, gav af sin egen Formue rigeligt til de Fattige[5]).

Efter at have mistet sin Hustru gav Rikard efter for Kødets Fristelser — fortæller Dudo — og han indlod sig i løse Forbindelser. Medens der intet er berettet om, at Rollo eller Vilhelm har haft uægte Børn, angives det, at Rikard havde saadanne, nemlig to uægte Sønner Godfred og Vilhelm, og to uægte Døttre. En bli-

[1]) La Borderie har, formentligt med Rette, knyttet det normanniske Angreb paa Nantes sammen med Kampene mod Thetbald af Chartres (II. 420 f.), men han har sat denne Krig til et for tidligt Tidspunkt (o. 960). Baade La Borderie og Merlet har endvidere til Skildringen af Plyndringerne i Nantes benyttet Translatio Sancti Maglorii (Merlet, Les origines du monastère de St. Magloire de Paris, i Bibl. de l'École des Chartes LVI. 237 ff.), der er en fantastisk, utilforladelig Beretning, som skriver sig fra 11te Aarh., saaledes som F. Lot har paavist (i Annales de Bretagne, Novbr. 1899, jfr. Le Moyen Age IV. 99); den sammenblander dog i endnu stærkere Grad end Lot antager, Begivenheder fra helt forskellige Tider.

[2]) Dudo 250, 251: denominato juratoque termino connexionis connubialis.

[3]) Flodoard 260: Richardus . . filiam Hugonis . . ducit uxorem. Jfr. dog foran S. 129, Anm. 1 om det usikre i denne Antagelse.

[4]) Bouquet, Historiens IX. 731, Kalckstein l. c. 320, Lot, Carolingiens 57.

[5]) Dudo 288 f. Overfor en fremsat anden Forstaaelse gør Génestal (Nouvelle Revue Hist. de Droit XLIV (1920) 280) opmærksom paa, at en bortkaldt Hustrus Arvinger næppe kan have haft Ret til Halvdelen af Boets Løsøre (saaledes som derimod Enken havde overfor Mandens Arvinger). Her maa snarest være Tale om det til personlig Brug bestemte Løsøre (Smykker, Klæder osv.), svarende til det romerske Parapherna. Jfr. Dudos Ord: quæ possederat soror sua jure femineo.

vende og varig Forbindelse indgik han derimod med en ung Pige Gunnor af dansk Herkomst og af en fornem, anset og velstaaende Slægt.

Dudo[1]) og talrige andre normanniske Kilder betegner hende alle som ung Pige, da Rikard indledede sin Forbindelsen med hende, og det har været vor Tids Historikere forbeholdt at rejse Tvivl om dette Udsagn og at paastaa, at hun var en gift Kone og at hendes Børn med Rikard var avlede i Hor[2]). Dette støttes paa Dudos Ord om, hvorledes Rikard blev knyttet til hende: *eamque prohibitæ copulationis fœdere sortitus est amicabiliter.* Ordet *prohibitæ* skulde antyde, at Rikard havde en Hindring at overvinde, og denne maatte være, at en gældende Lov eller en anden Mands Ret maatte brydes[3]). Nu er der imidlertid i hele dette Stykke Tekst ingensomhelst Antydning af en Forhindring. Ved Overenskomst med Gunnor og hendes Slægt ordnes alt *amicabiliter;* endvidere stemmer det slet ikke med Dudos brede Stil at give Antydninger eller uforklarede Udtalelser, hvis Betydning Læseren skal gætte, han vilde hellere sige en Ting to eller flere Gange. Under disse Forhold ligger det nær at tænke sig, at Dudos originale Tekst er læst urigtigt og at Stedet kræver en Rettelse. Denne ligger lige for. Ved at rette *prohibitæ* til *perhibitæ* faar man et Ord, der fuldkommen svarer til Sammenhængen: »ved venskabelig Overenskomst fik han den ordnede, fuldbyrdede Forbindelse bragt i Stand«[4]). Det kan tilføjes, at i alt Fald en af Afskriverne af Dudos Værk har fundet *prohibitæ* for meningsløst, han har i Stedet for skrevet *probatæ.*

Men Mistænkeligheden mod Dudo, der næsten er bleven til Fanatisme[5]), har sat yderligere Frugt. Dudo har formentlig tildelt Gunnor en langt finere Herkomst end den, hun besad, kun ved en List skal denne Kvinde af tarvelig Stand være spillet Rikard i Hænde. Det sande Forhold skal komme frem hos en senere Forfatter.

Robert af Torigny har i et Indskud i Vilhelm af Jumièges' Værk[6]) fortalt hvad han har hørt af gamle Folk om, hvorledes Rikards Bekendtskab med Gunnor var bleven indledet. Hertugen havde hørt, at en Forestarius i Sauqueville (ikke langt fra Arques) skulde have en overordentlig smuk Hustru, og han drog derhen for at erfare, om det forholdt sig saaledes. Han tog ind hos sin Tjenestemand, og ved at se hans Hustrus Sainfrias Skønhed lod han ham vide, at han skulde lade

---

[1]) Dudo 289: denique luculentæ majestatis virgini ex famosissima nobilium Dacorum prosapia exortæ, Gonnor vocatæ, omniumque speciocissimæ Northmannicarum virginum . . atque omnium bonorum præmunitæ affluentia se connexuit, eamque prohibitæ [!] copulationis fœdere sortitus est amicabiliter.

[2]) Hvilken Sum af Formodninger man opstiller, ses saaledes af Prentout, Dudon 391: Richard aurait alors épousé Gonnor qui *ne semble pas* avoir été d'abord épousée more danico, et pour cause, *si son union était adultère,* mais en 989 son mari était mort *sans doute.*

[3]) Freeman, Norman Conquest I. 279.

[4]) Perhibere benyttes i klassisk Latin netop om at tilføje noget manglende, noget ønsket, at fuldstændiggøre: perhibere alicui autoritatem, perhibere alicui rei palmam, se Forcellini, Lexicon totius latinitatis, Georges, Latein.-deutsches Handwörterbuch.

[5]) Dette vil vel ingen kunne nægte, som kender bl. a. de bretonske Forfattere, saaledes La Borderie.

[6]) Will. Gemmet., ed. Marx, 322 ff. Udgiveren tror virkelig paa denne Historie (S. 68).

hende om Natten dele Leje med sig. Ægtemanden var ulykkelig over Befalingen, men hans snilde Hustru fandt paa Raad, idet hun lod sin endnu skønnere Søster være den, der kom til hans Leje. »Da denne Svig omsider blev opdaget, glædede Hertugen sig over at han ikke havde syndet overfor en anden Mands Hustru«. En saadan Fortælling var altsaa gængs to Hundrede Aar efter at Begivenheden skal have fundet Sted.

Fortællinger af denne Støbning er imidlertid vel bekendte. Den engelske Kong Edgar befaler, at en Jarls skønne Datter skal føres til hans Leje; hendes Moder lader i Nattens Mørke en Trælkvinde træde i hendes Sted, hvorfor Kongen, da han opdager det rette Forhold, giver Trælkvinden Friheden og sætter hende til Herskerinde over den tidligere Husmoder[1]). Hertug Robert af Normandie — fortæller en sildig Kilde — bliver i Falaise, ved at se Byfogedens Datter danse, forelsket i hende og befaler Faderen at føre Datteren til sig om Natten; men der bliver i hendes Sted bragt en Garvers Datter[2]). Den danske Konge Knud den Hellige forlanger, at en Præsts Hustru skal dele hans Leje; dette sker, men hun faar Kongen til at afstaa fra sit Forsæt, han takker hende for, at hun har afholdt ham fra at bedrive Hor, og han belønner Præsten[3]). Man kan undre sig over, at de paa talrige romantiske Episoder rige Digtere Wace og Benoit ikke har erfaret noget om dette Natte-Eventyr i Skovboligen[4]).

Denne Sladder, der er skaaret over en bestemt Læst, har man altsaa fortalt, efter at 5—6 Slægtled var gaaet, og saa oplyser Fortællingen endda det modsatte af, at Forbindelsen med Gunnor mødte »en Hindring«, og den lader hende være en ung Pige, ikke en Mands Hustru.

Det er nu endvidere kronologisk ganske usandsynligt, at Gunnor skulde have været gift, førend hun blev knyttet til Rikard. Deres Søn Robert blev Ærkebisp i Rouen 990, og han har vel da været mindst 20 Aar gammel, han var den anden i Rækken af Gunnors Børn, hvorfor Rikards Forbindelse med Gunnor maa være begyndt kort efter Hertuginde Emmas Død (o. 968). Endvidere døde Gunnor 1030[5]); det angives ikke, at hun var særlig gammel, men vi kan antage, at hun har naaet en Alder af 80 Aar. Hun er da født o. 950 og har 968 været 18 Aar gammel. Den rimelige Tid, da hun har kunnet føde Rikard Børn, falder da før 990, og hun fødte ham 8 Børn. Denne Tidsregning stemmer ogsaa godt med hendes Børns Levetid.

Men vi spørger endvidere, om den nævnte Fortælling, hvis den var sand, kom til at belyse noget om den Stilling, Gunnors Slægt indtog i Samfundet, og om den strider mod Dudos Meddelelse. Beretningen siger os, at hun til Svoger havde en *forestarius*, men dette kan jo umulig være nedsættende, naar man er be-

[1]) Vilhelm af Malmesbury, Gesta Regum II. 159. [2]) Albericus Trium Fontan., Pertz, Scriptores XXIII. 784 f.

[3]) Knytlinga Saga k. 31. [4]) Derimod findes Fortællingen i Prosakrøniken Nr. 1, udg. af Michel 1839, 63 f. [5]) Robert af Torigny I. 36: 1030 obiit Gonnor comitissa.

kendt med, hvad denne Betegnelse betyder. Her er man kommet til helt barokke Indfald. Saaledes er *forestarius* nylig bleven gengivet ved: en Kulsvier[1]). Man tænke sig, at der ved Hertughoffet, mod hvilket der stadig stærkere blev rettet Bebrejdelser for at det blev for fint[2]) og hvis Rigdom er en Kendsgerning, bliver fortalt, at en Kulsvier har en køn Kone og at Hertugen beslutter at se hende, han tager ind som Gæst i Kulsvierens Hytte! Det er en fuldkommen Misforstaaelse af den høje Stilling, som Forestarier vel endog sædvanligt indtog, i alt Fald naar de var af dansk Byrd. En af de største Tillokkelser for de Danske, som det vundne Landskab besad, var netop dets mange og store Skove, over dem lyder der i Kilderne stadig Lovsang, her kunde Erobrerne øve den Idræt, som de satte højst, Jagten; de skulde senere ved Erobringen af England udvikle denne Yndingsdont til Overmaal. Men desuden var Skoves Drift og Pasning et af deres kæreste Erhverv. Der kan derfor ikke være Tvivl om, at Mænd af endog meget fornem Herkomst overtog med Glæde Stillinger som *forestarii*, Overførstere, naturligvis især, naar det angik et saa vidtstrakt Skovomraade som i dette Tilfælde[3]). Vi finder under talrige Breve fra 10de—12te Aarhundrede Forestarier nævnte som Vidner, og de sætter deres Segl under Brevene, mange af dem paa en saadan Plads i Rækken af Vidner, at det synes klart, at Seglets Ejermand indtog en anset Stilling i Samfundet[4]). I det franske Samfund har Stillinger indenfor Forstvæsenet altid øvet en særlig Tiltrækning paa Adelen[5]), og saaledes har det jo ogsaa været i andre Lande.

Man maa endvidere sige, at har denne formentlige Almuekvinde været snild ved at faa sin Søster knyttet til Rikard, saa har hun været mærkelig heldig ogsaa med sine øvrige Søstre. En af disse Wevia ægtede Osbern af Bolbec, en tredie Awelina Turolf af Pont-Audemer[6]). Mon virkelig Gunnors og Sainfrias Indflydelse alene skulde have bragt Søstrene til saa fremtrædende Stillinger i Samfundet? Det er dog vel rimeligere at antage, at de ægtede saa ansete Mænd, fordi de selv var udgaaet af fornem dansk Byrd, saaledes som Dudo udtaler. Man har desuden aldrig erfaret, at Rikards Børn er bleven spottede, fordi de skulde have en Moder

[1]) Prentout, Dudon 391: un charbonnier.

[2]) Man vil saaledes erindre, hvordan den italienske Filosof har Vanskelighed ved at faa Audiens hos Rikard II. Endvidere Waces Udtalelse om de talrige Embeder og Hofstillinger: Ne uot mestier de sa meisun ~ duner si a gentil hume nun ~ gentil furent li chapelein ~ gentil furent li escriuain etc. II. S. 61. At Hoffet i Rouen ikke stod tilbage for noget Hof i Datiden med Hensyn til Kultur og Glans, derom er der mange Vidnesbyrd.

[3]) Jfr. ogsaa Chronique du Bec et chroniques de François Carré, par l'abbé Porée. (1883) 182. I Carrés Krønike (fra 1562) fortælles, at Rikard paa Jagt, nocte jam vicina coactus, apud Sargevillam [Sauqueville, nær ved den meget store Skov ved Arques] in archisylvani domo, traf Gonnorem elegantis formæ puellam. Mærkeligt er, at her ikke nævnes noget om en Underskydning.

[4]) Talrige Eksempler herpaa findes i Chartularierne, se saaledes Chartularium monast. S. Trinitatis de Monte Rothom. Nr. 7, 28, 41, 47, 49, 51, 55, 58, 64, 79. Round, Calendar of documents in France Nr. 211, 753.

[5]) Jfr. J. Roman, Les sceaux des forestiers, i Mémoires de la Société des Antiquaires de France, 7e série V. (1906) 91, 94 f.

[6]) Robert af Torigny, hos Will. Gemmet., ed. Marx, 324.

af Almuestand, medens Vilhelm (Erobrer) jævnlig maa høre for, at hans Moder var af Garverfamilie. — Det har vel fra først af været et Frilleforhold, hvori Gunnor stod til Rikard, altsaa end ikke et Ægteskab »efter dansk Sædvane«. Men da Gunnor var en højtbegavet Kvinde med mange fortrinlige Egenskaber og endvidere af anset Slægt, ønskede Stormændene, at han tog hende til Ægte paa kirkelig Maade[1]), og en Vielse fandt Sted. Efter Udtrykkene hos Dudo skulde man tro, at de 5 Sønner og 3 Døttre, som Gunnor blev Moder til, var fødte efter at Kirken havde viet Forbindelsen. Vilhelm af Jumièges har ingensomhelst Antydning af at Forholdet til Gunnor oprindelig var et Frilleforhold. Men i et Indskud, som Robert af Torigny har gjort i Vilhelms Værk, fortælles det, at da Rikard vilde gøre sin Søn til Ærkebisp af Rouen, blev det af nogle sagt ham, at dette ikke kunde lade sig gøre efter kanoniske Regler, da hans Moder ikke var viet til Hertugen. Af denne Grund tog Rikard Gunnor til Ægte paa kristelig Maade, og de Sønner, der allerede var fødte, blev under Vielsen hyllede af den samme Kaabe, som dækkede deres Fader og Moder, og paa denne Maade kunde Robert blive Ærkebisp i Rouen[2]).

Denne Beretning giver dog Anledning til forskellige Bemærkninger. Det er vist, at man i Frankrig som i andre Lande i saadanne Tilfælde havde den Skik, at lade ved Vielsen en fælles Kaabe omslutte Forældrene og de tidligere fødte Børn. Der kendes dog ikke noget Eksempel derpaa netop fra saa tidlig Tid som Rikards Ægteskab med Gunnor[3]), og i Roman de Rou, der omtaler Brylluppet, nævnes intet saadant[4]). Endvidere kan det ikke indses, hvorfor en saadan Legitimation skulde være nødvendig af Hensyn til Sønnens Valg til Ærkebisp, da det jævnlig var Tilfældet, at Mænd af uægte Fødsel modtog høje Stillinger i Kirken. Netop paa denne Tid blev saaledes Arnulf, en uægte Søn af Kong Lothar, taget til Ærkebisp i Reims (988) og modtog straks efter Palliet af Paven[5]). Endelig indeholdt den kirkelige Lovgivning paa Rikards Tid endnu ikke nogen Bestemmelse om at de tidligere fødte Børn blev legitimerede ved Forældrenes Vielse; det var en Regel, som først

---

[1]) Dudo 289 f.: hanc tibi inextricabili [d. c. uopløselig] maritalis fæderis privilegio protinus connecte, ut salutifera sobole ejus tellus tui ducaminis, imminente extremæ sortis tuæ obitu, salubriter et constanter regatur. Huic igitur consilio libenter dux sanctissimus Ricardus favens, ascitis episcopis cum clero satrapisque cum populo, eam lege maritali desponsavit, et ex ea processu temporis quinque masculinæ prolis pignora, femineæque genuit tria. — Vilhelm af J. (IV. 18) har samme Tal af Børn, han lader Rikard ægte Gunnor ikke længe efter Emmas Død: Emma . . moritur absque liberis. Ipse vero non multo post quamdam speciocissimam virginem, nomine Gunnor, ex nobilissima Danorum prosapia ortam, sibi in matrimonium christiano more desponsavit.

[2]) Willel. Gemmet. VIII. 36, ed. Marx, 323.

[3]) F. Kogler, Legitimation per subsequens matrimonium, i Zeitschrift der Savigny-Stiftung, German. Abtheil. XXV. 94 ff. Émile Chénon, i Nouvelle Revue Historique de Droit XXXVI. 644 f. (Recherches historiques sur quelques rites nuptiaux).

[4]) Roman de Rou II. S. 53, Andresen S. 653. Fortællingen om Legitimation paa Grund af Hugos Valg til Ærkebisp findes derimod i den første Prosa-Krønike, ed. Michel (1839) S. 64.

[5]) Kalckstein, Capetinger 407 f., Lot, Hugues Capet 16.

Pave Aleksander III i Tilslutning til Lateranconciliet af 1179 fik gennemført. Reglen trængte derefter ind i Landenes Lovgivning, dog ikke overalt, og i England har til Eks. Bestemmelsen aldrig været gældende[1]).

KAPITEL XXIII.

Den lange Fredstid under Rikard I.

46. Rikards strænge Overholdelse af Freden.

Om det betydningsfuldeste, der hændte under Hertug Rikards Regering, er der intet at fortælle, og dog har det været grundlæggende for Hertugdømmets Skæbne og Udviklingen i den følgende Tid. Kilderne lader det uomtalt, vi maa læse det ud af de manglende Optegnelser. Men da Hertug Rikards Død indtræffer (996), vækkes vi til Erindring om, at der i tredive Aar, bortset fra en enkelt Begivenhed, som straks skal omtales, intet er hændt, med andre Ord, at Landet har gennem en Menneskealder haft en Fredsperiode. Vi behøver ikke at fremhæve, hvilken Betydning dette med Nødvendighed maa have haft for Landskaber, der gennem halv Hundrede Aar eller rettere gennem halvandet Hundrede Aar havde været gennemrystede af Krige, ofte plyndrede og brændte, eller for en Befolkning, der havde modtaget saa talrige nye Elementer, udgaaede fra en Kultur af helt forskellig Art og fra en anden religiøs Tro.

Det er Rikards store Fortjeneste, at det lykkedes ham at skaffe Hertugdømmet en saadan Hviletid. Der har vel nok nu og da været Gæringer i Landet, men han forstod ved gode Love og retfærdige Afgørelser at holde Folket i Ave[2]), og der er ikke bevaret Efterretning om nogen Uro af Betydning[3]). Man kan ikke undre sig over, at den fra Oldtidens Kejserstyrelse berømte *Pax Romana* blev bragt i Erindring. Krøniken fra Fontenelle udtaler: Rikard, der i Et og Alt byggede paa Himlens Bistand, prydede sit Land med gode Institutioner og bragte det i Rigdom og Berømmelse næsten op til Lighed med det romerske Kejserrige[4]).

Denne Stilhed benyttes som en Beskyldning mod Dudo[5]). Hvis Dudo havde

[1]) F. Kogler l. c. 101, 109 ff., 115, 152 f.

[2]) Dudo 292: quum autem in regno suo variato murmure pullulabant aliquæ seditionis causæ, sedabat eas decretis legum et salutifera potestate.

[3]) Dudo 128 (Oratio v. 15—18 i Indledningen: quin et Ricardi, merito super æthera noti ~ patricii summi, christicolæque pii ~ terra ferax populi Northmanni jure quievit ~ annis fructiferis, tempore pacifico.

[4]) Richardus . . diuino per cuncta fretus præsidio potenter retinuit, probis institutionibus decorauit, divitiis et gloria Romano quondam Imperio pene exæquavit. d'Achery, Spicilegium, 4to. III. 252.

[5]) Prentout, Dudon 399: quand Flodoard lui manque [d. e. efter 966] Dudon est d'une indigence complète.

kunnet fortælle om, hvorledes Hertugen paa de andre franske Vasallers Maade var en ivrig Partigænger, der snart stillede sig ved én Førers Side, snart holdt med hans Modpart, hvis Dudo havde kunnet meddele, hvordan Normandiets Indre var splittet ved Kampe mellem Stormænd og Rivaler, medens ingen styrende og dæmpende Haand holdt igen, da havde alt været i Orden.

I det øvrige Frankerrige saa det helt anderledes ud paa denne Tid. Smaaherrerne laa ofte i Kamp indbyrdes, men mest fortæredes Landets Kraft ved at Vasallerne saa ofte vendte sig mod Kongen. Lothars Forsøg paa at vinde Lothringen mislykkedes, Tysklands Konge kunde igen sende en Hær mod Paris, og en af de Franske kort efter vundet Sejr kunde ikke udnyttes paa Grund af den tvivlsomme Holdning, Hertug Hugo (Kapet) indtog.

Man vilde kunne spørge, om Rikard ikke forsømte at efterkomme en skyldig Lenspligt. Det er imidlertid ikke fortalt, at der er stillet noget Forlangende til ham om at yde nogen Hjælp, og det synes jo ikke, at Normandiets Hertug var skyldig til anden Hærtjeneste end den at forsvare Seine-Landskaberne mod alle Angreb udefra. Iøvrigt kunde Rikard vel, efter at hans Land i en Snes Aar havde været udsat for Angreb af de franske Konger og deres Vasaller, have Krav paa, at det lodes i Ro og passede sine egne Forhold. Da desuden Hertug Hugo var Rikards nærmeste Overherre, maatte dennes ofte lunkne Holdning overfor Lothar nødsage ham til at holde sig tilbage.

47. Kirker og Klostre paa Rikard I's Tid.

Samtidig med at de fra Klostret Cluny udgaaede Tanker havde begyndt at reformere Klosterlivet i Frankrig, var en lignende Bevægelse opstaaet i Flandern, hvor Girard af Brogne var den ivrige Reformator. Efter en foran meddelt Beretning (S. 76) skulde han have tilbudt Hertug Rikard at tilbagegive St. Wandrille-Klostret de Relikvier af den hellige Wandregisel, hvoraf han var kommen i Besiddelse, dersom de Ejendomme, som havde tilhørt Klostret, atter kunde blive dets Eje og Klostret reformeres i den nye Retning. Men Hertugen maatte give et Afslag. Denne Beretning kan dog næppe være rigtig, saa rundhaandet kan man ikke have været i Flandern, hvor Grev Arnulf selv var en ivrig Samler af Relikvier. Ikke desto mindre er det vist, at en Munk fra Gent Mainard fik af Hertug Rikard overladt de tilgroede Jorder, hvor Klostret havde staaet, og at dette efter Haanden rejste sig. Mainard virkede her med Kraft og hævdede Klostertugten[1]). Hertugen kaldte ham senere (o. 966) til at omordne Tilstanden i Klostret paa Mont Saint-Michel. Dette blev dog ikke til Held for St. Wandrille, der havde en Nedgangstid under de tre følgende *rectores*, formodentlig læge Forstandere eller læge Abbeder[2]), indtil atter paa Rikard II's Tid bedre Forhold indtraadte.

[1]) Historia inventionis et miraculorum S. Wulframni, k. 3. Mabillon, Acta S. O. S. B. III. 1. 366 ff. Sackur, Die Cluniacenser I. 135, II. 42 f. Lot, St.-Wandrille XLII, CXXXIII.

[2]) Lot, St.-Wandrille XLV, en af dem synes dog samtidig at have været Abbed i Jumièges, Gallia chrst. vol. 11 col. 176.

Naar vi kaster Blikket tilbage paa, hvad der i kirkelig Henseende var naaet i Normandie i Tiden før Rikard I's Død (996), maa dette dog kaldes ret ringe, med hvor stor en Varme end Hertugerne havde omfattet Kristendommen.

De store administrative Poster, Bispesæderne var nu atter alle besatte, men disse Stillinger havde stadig en overvejende verdslig Karakter. Om nogen Tilknytning til Rom er der aldrig Tale, Hertugen tilsatte Bisper saavel som Abbeder, Ordningen af kirkelige Forhold var i hans Haand, og en Henvendelse til Rom var ukendt; allermindst vilde Hertugen have taalt, at en pavelig Legat kom i saadant Anliggende til Normandie. Han dømte i Gejstliges Stridigheder indbyrdes og sikkert ogsaa i kirkelige eller gejstlige Spørgsmaal, Dudo dvæler ved den Upartiskhed og Retfærdighed Rikard i denne Henseende udviste[1]). Concilier eller Synoder kendtes ikke, saa lidt som det vides, at nogen normannisk Biskop deltog i et andetsteds holdt Concilium.

Forskellige Klostre var bleven genrejste, dog kan vi med Navns Nævnelse kun pege paa Klostrene i Hovedstaden Rouen, Klostret paa den navnkundige Klippeø Mont St. Michel og de tre Klostre i Landskabet paa Seines højre Bred Jumièges, St.-Wandrille og Fécamp.

Vi kan tro, at flere Stormænd fulgte Hertugernes Eksempel ved at vise Gavmildhed mod Kirker og Klostre, men vi har for denne Tid ingen afgjorte Beviser derfor. Saa meget desto mærkeligere bliver derfor ogsaa den Iver, der udmærker de to følgende Slægtaldre.

Med særlig Kærlighed tog Rikard sig dog af Kirken i hans Fødeby Fécamp. Dudo fortæller — og senere Krøniker dvæler med Forkærlighed ved dette Træk[2]) — hvordan Hertugen en Dag, da han kom til sin Borg i Fécamp, standsede foran dens Port og følte sig skamfuld over at hans Bolig i Højde og Størrelse overgik Treenighedskirken. Han kaldte en Arkitekt til sig og sagde til ham, at Guds Hus burde være højere end alle Huse i Staden og højere end hans egen Borg; prøv om der ikke i Omegnens Bakker skulde findes et Materiale egnet for en Kirkebygning. Arkitekten drog ud med sin Hakke, han fandt et rigt Leje af Kalksten og kunde bringe en Prøve deraf til Hertugen. Denne gav da straks Ordre om at lade Stene hugge og Kalk brænde; ingen Omkostning maatte spares, saa at den prægtige Kirke hurtigt kunde rejse sig. Den blev da ogsaa en vidunderlig skøn og rigt udstyret Bygning, en Korskirke med en dobbelt Række Buer. Op over de hvide Ydermure ragede mange Taarne mod Himlen, i det Indre var Væggene malede med historiske Billeder (jfr. foran S. 10), Altrene straalede af Guld og Ædelstene, foran dem stod store Kors og Bægere af rent Guld, store forgyldte Lysestager og Røgelsekar; Duge og Tæpper var af frygisk Vævning, hvide eller purpurfarvede med Guldsyning.

Vi nulevende kan ikke ved Øjesyn overbevise os om Rigtigheden af det for-

[1]) Dudo 262: gubernacula ecclesiasticæ dispensationis, corde serenissimo, licet laicali ordine adornabat. 295: sustinuit maledictiones pro fide catholica . . pro canonicorum inter se dissidentium concordia. Om Rikards Sorg over Munkes slette Vandel og over Kannikers verdslige Levevis se Dudo 293.

[2]) Dudo 290 f. Jfr. Analecta Bolland. XXIII. 253 og de franske Prosakrøniker.

talte, da af det dengang byggede og tilvejebragte intet er bevaret til vor Tid. Men vi har ingen Grund til at tvivle om, hvor stort og straalende alt her var, da vi af mange Oplysninger fra Samtiden og den nærmeste Eftertid véd, hvilken varm Skønhedsfølelse, i Forening med Hang til at vise rundhaandet Pragt, Normannerne besad og allerhelst lagde for Dagen i Kirkens Tjeneste.

Naturligvis maatte nu Tallet af de ved Kirken tjenende Klerke forøges og dens Indtægter forbedres. Rikard bad ogsaa den Mand, der da havde den største Indflydelse i den franske Kirke, Abbed Majolus i Cluny (965—994), om at tage Bolig i Fécamp og medtage Munke fra sit Kloster, men det lykkedes ikke (se St. 51).

KAPITEL XXIV.

Landets Stilling udad til i den senere Del af Rikard I's Styretid.

48. Rikard mægler i Stridigheder om Flandern. Det gode Forhold til Bretagne.

Grev Arnulf af Flandern døde den 27de Marts 965. Kong Lothar paastod, at Arnulf havde i 962 sluttet en Overenskomst med ham om at han ved Arnulfs Død skulde arve hans Besiddelser[1]). Greveslægtens Adkomst til de flanderske Lande var sikkert af noget ulige Art overfor disse Landskabers nordlige og sydlige Del[2]). Arnulf havde 932 ved Grev Adelelms Død bemægtiget sig Arras, vistnok ogsaa St. Amand. Det er formentlig disse Erhvervelser, Lothar nu, tilmed i Overensstemmelse med Arnulfs Testamente, ønskede tilbage. Men Flandrerne vilde ikke have den franske Konge som Overherre og udraabte en Sønnesøn af Arnulf til Greve og Herre; da han endnu var et Barn, blev han sat under Værgemaal af en Slægtning Balduin Baldzo[3]).

Efter Optegnelsen hos Flodoard maatte man antage, at Lothar satte sig i Besiddelse af hele Flandern, og at de Store her hyldede ham, efter at Biskop Roriko af Laon havde virket som Mellemmand mellem dem og Kongen[4]). Andre Kilder bringer os dog til at antage, at Kongen alene bemægtigede sig St. Amand, St. Vaast i Arras, Douai, altsaa Landet op til den i vest-østlig Retning løbende Flod Lys[5]).

[1]) Flodoard 962: [Arnulfus] omnem terram suam in manu regis dedit, ita tamen ut ipse in vita sua inde honoratus existeret.

[2]) F. Brassart, Souvenirs de la Flandre wallonne. 2. série II. 122.

[3]) Lot, Derniers Carolingiens 47 f.

[4]) Flodoard 965: Arnulfo . . principe decedente, terram illius rex Lotharius ingreditur et proceres ipsius provintiæ, mediante Roricone præsule Laudunensi, eidem subiciuntur regi.

[5]) Annales Elnon. minores, Pertz, Scriptores V. 19: 966. Lotharius rex Atrebatum, Duacum, abbatiam S. Amandi et omnem terram usque Lys invadit.

Dudo[1]) fortæller, at Flandrerne henvendte sig til Hertug Rikard om at være Mægler overfor Kongen. Man vil iøvrigt kunne tænke sig, at Rikard paa egne Vegne var betænkelig ved, at Kongens Besiddelser udvidedes saa stærkt paa hans Lands østlige Side[2]). Rikard opnaaede da ogsaa — i Følge Dudo — at Arras blev givet tilbage til den flanderske Greve[3]), ja det synes — i Følge Richer — som om hele Landet Syd for Lys hurtigt efter at Lothar havde besat det, er bleven tilbagegivet. Dersom Flodoard ikke havde standset sin Annalskrivning midt i Aaret 966, havde vi vel erfaret noget derom.

Man har imod denne Antagelse indvendt, at Lothars uforstyrrede Besiddelse af Landet fremgaar af, at han udstedte to Breve i Arras 967 (966) og at en Retshandel af ham foretoges i Douai 976 (975)[4]). Men — som forskellige Forfattere har udtalt[5]) — Stedet, hvor saadant sker, kan ikke afgive Bevis for, hvem der er Stedets Ejer eller Herre. Endvidere har Arnulf II — som Vanderkindere har paavist — i disse Tider disponeret over Besiddelser, der ligger Syd for Lys[6]).

Da nu Dudo ganske sikkert har sin Meddelelse om Rikards Mægling fra Hertugen selv, kan der ingen Grund være til at tvivle om Beretningens Rigtighed[7]).

---

[1]) Dudo 294: Flandrensis comes, Arnulfus nomine, sprevit Lothario regi eo tempore militare et servire. Lotharius igitur rex, hujus rei animositate, ascita hostili . . manu Atrabatum obsedit et cæpit, ceterasque munitiones ad Leisc usque fluvium sibi subjugavit. Hujus infortunii dolore mæstus comes Arnulfus petiit Ricardum ducem supplex et devotus, ut pacificaret se cum rege et Francigenis principibus. Ricardus vero benevolo consuetæ pacificationis habitu pollens, hujusque damni negotio contra Regem ad placitum pergens, pacificavit cum rege comitem Arnulfum, coegitque reddi illi nimiæ precationis affectu Atrabatum.

[2]) Kalckstein, Capetinger 317.

[3]) Richer III. 21: Arnulfus . . hac vita decessit. Cujus terram Lotharius rex ingressus, filio defuncti liberaliter reddit eumque cum militibus iure sacramentorum sibi annectit. Lot, Carolingiens 43, 47. Lot, Fidèles 11.

[4]) Bouquet, Historiens IX. 629 nr. 19. Lot, Carolingiens, pièces justif. Nr. 3 S. 399.

[5]) Vanderkindere, Formation territoriale des principantés belges, 2 éd., I. 84. Flach, Les origines IV. 61 (3).

[6]) Vanderkindere, Formation I. 84. Arnulf II. disponerer 972 over Godset Harnes Syd for Lys (van Lokeren, Chartes de l'abbaye de Saint-Pierre I. Nr. 45.), han underskriver et Brev, hvori Eilbodo bortgiver Godser i Pagus Atrebatensis (Duvivier, Recueil d'Actes intéressant la Belgique 333), han overdrager le tonlieu de Douai til Kapitlet i Saint-Amé (Leglay, Revue des opera de Miræus 121). At Lothar tillagde sig en Ret over St. Amand, fremgaar af, at han 968 solgte Abbediet til den lunefulde Lærde Ratherius, denne besad det kun en Nat. Folcuini Gesta abbatum Lobiensium, Pertz, Scriptores IV. 69. Lot, Carolingiens 182 (6). Uden at ville paastaa, at Sælgerens Mangel paa Ret skulde være Anledning hertil, fortjener det dog at erindres, hvor vanskeligt det ofte er i denne Lensvæsenets Tid at afgøre, hvem der er den egentlige Overherre og besidder samtlige Rettigheder over et Omraade; se hvad der er sagt foran om Montreuil (S. 165 Anm. 2), og endvidere Stykke 59 og St. 65 om det franske Vexin.

[7]) Prentout, 394: par un procédé qui lui est familier, Dudon aurait déformé les événements pour faire jouer un role au duc de Normandie, Richard aurait été substitué par lui à Roric. Dette er aldeles grundløst. Der er ingen anden Lighed mellem Teksten hos Dudo og Flodoard end at begge omtaler en Mægling; det er uforstaaeligt, at Dudo skulde have bemægtiget sig et saa ubetydeligt Træk for at forherlige Hertug Rikard, og først og fremmest kunde der dog vel være tilvejebragt blot et eneste sikkert Bevis for, at Dudo har kendt Flodoards Aarbøger.

Disse flanderske Forhold har været Genstand for mange Undersøgelser, og vidt afvigende Anskuelser har gjort sig gældende.

Om de Mellemmænd, der har virket, er der næppe Grund til at strides. Naar Dudo nævner Hertug Rikard, Flodoard Biskop Roriko, behøver ingen Modsigelse at foreligge, da to Mæglere, hver maaske fra sin Side, kan have arbejdet, og da naturligvis hver af Parterne vil fremdrage en enkelt Talsmand som den, der tilvejebragte Forliget. Der er den karakteristiske Forskel mellem de to Angivelser, at vi véd, for hvis Sag Rikard gjorde sig til Talsmand, medens Flodoard paa sædvanlig, orakelmæssig Maade intet siger, om hvorvidt Roriko paavirkede Flandrerne til at falde til Føje eller om han søgte paa deres Vegne at faa Kongen til at opgive altfor vidtgaaende Krav.

Tidspunktet maa være den nærmeste Tid efter Arnulfs Død 965[1]), Dudo fortæller det umiddelbart efter at have nævnt denne. Flach (Les origines, IV. 60) finder det urimeligt, at Rikard skulde have kunnet paavirke Kong Lothar paa en Tid, da han laa i Krig med ham, men Fred var allerede sluttet 965, og i Krigens sidste Del var Thetbald næsten alene Normannernes Fjende, medens de Franske længe havde ønsket Ro. Efter Flachs Opfattelse (IV. 61) er Lothar kun optraadt som Beskytter af den umyndige Arving, han vil hindre Anarki og værne sine egne Rettigheder. Men hverken Flodoards eller de andre Kilders Udtryk peger i den Retning.

Der bestod paa disse Tider et godt Forhold mellem Normandie og Bretagne. I dette Land var der imidlertid en evindelig Strid mellem de to Fyrstehuse i Rennes og i Nantes[2]).

Grev Konan le Tort af Rennes laa i stadig Kamp med Herrerne over Nantes, som fik Støtte i Anjou. Saaledes havde der i Aaret 981 staaet en Dyst ved Conquereuil (St. Nazaire, Depart. Loire Infér.), i den havde Konan sejret, men var bleven saaret. Omsider lykkedes det Konan at bemægtige sig Nantes, og han lod sig da kalde Hertug af Bretagne. Hans Datter Judith ægtede Hertug Rikard II, og Rikards Søster blev gift med Konans Søn Godfred. Konan fik ogsaa Støtte fra Normandie, da Grev Fulko Nerra af Anjou paany vendte sig mod Nantes, efter at have faaet en Hjælpestyrke fra Landet omkring Mantes og fra Poitou. Den Hjælp, som Normannerne ad Søvejen bragte Konan, gjorde det muligt for ham at holde nogle af Nantes' Forter, men i en ny Kamp ved Conquereuil (27. Juni 992) sejrede Grev Fulko, om end med Tab af mange Folk, og Konan faldt i Slaget. Nantes blev derefter givet til Judichael, et Tip-Oldebarn af Grev Alan, men han maatte dog snart bøje sig for Fyrstehuset i Rennes. Judichael tog Nantes til Len af Konans Søn Godfred, og denne kaldte sig, ligesom Faderen, Hertug af Bretagne.

Efterretningen om den Hjælp, Normannerne 992 bragte Konan, stammer fra Richer IV. 82: *undique ergo obsidione disposita, a piratis per fluvium, a Britannis per terram urbani vehementer urgentur.* Den Kampmaade, som siges anvendt i Slaget, de med Grønsvær skjulte Grave (IV. 83), er jo ogsaa et kendt normannisk Krigspuds. Nantes-Krøniken (S. 129—30) om-

[1]) J. Lair, Dudon 294 og ligeledes A. Matthæi, Die Händel Ottos II. mit Lothar (1892) 35, har henført Begivenheden til 978; de er vildledte af Gesta episcoporum Cameracensium I. 100, Pertz, Scriptores VII. 442, der har kopieret Ann. Elnon., men sammenblandet det fortalte med en Begivenhed 978. Se herom Lot, Carolingiens 46 (3), 94 Anm.

[1]) La Borderie, Histoire de Bretagne II. 424 ff., 430 ff.

taler ikke nogen normannisk Hjælp, hvorimod den kender en saadan ved den tidligere Kamp ved Conquereuil *(Conanus . . cum magna manu suorum et etiam Normannorum,* S. 118); det er sandsynligt, at Traditionen her har urigtigt forlagt Normannernes Deltagelse tilbage til denne første Kamp (se Lot, Hugues Capet 166 note 5).

Da Dudo intet fortæller om den normanniske Hjælp, bemærker Prentout (Dudon S. 396 f.), at her er en Lakune i Dudos Beretning om Rikard I, men han tilføjer, at maaske udgik denne Hjælp slet ikke fra Hertugen, men var en Bistand af Vikinger; saadanne fandtes jo endnu stadig paa Havene. Dette sidste forekommer mig ikke sandsynligt, paa Grund af Sammenhængen, og da Richer stadig benytter Udtrykket Pirater om de Danske i Normandie. Derimod er det rimeligt nok, at de normanniske Krigere ikke er udsendte fra Hertugen, men udgaaede fra nærliggende Egne i Normandie, eller at det var lejede Krigere, netop som det hedder om Modstanderen Fulkos Tropper, at disse delvis var lejede (Richer IV. 82: *exercitum tam de suis quam conducticiis congregabat).* F. Lot (Hugues Capet 167) bemærker, at her er et af de ældste Eksempler paa Lejetropper, der dog ellers først blev almindeligere ved Slutningen af 12te Aarhundrede. I den normanniske Verden var det dog kendt tidligere.

49. Rikard som Støtte for Kong Hugo Kapet.

Kong Lothar døde i Marts 986, og hans Søn og Efterfølger Ludvig V havde kun i et Aar Kongesædet inde, idet han bortreves af Døden i Mai 987, kun 20 Aar gammel. Om der end var Mænd af Kongeslægten, som gjorde Arvekrav gældende, indsaa de fleste klart, at nu maatte der gives den Mand Værdighed og Titel som Konge, der hidtil havde været den mægtigste Vasal.

Vi kan paa Forhaand gaa ud fra, at Hertug Rikard I har været blandt dem, der arbejdede for at Hugo Kapet blev taget til Konge; han havde været gift med hans Søster, og han viste sig senere som hans tro Mand. Vilhelm af Jumièges bekræfter udtrykkeligt denne Formodning[1]).

Men Hugo Kapets Tronbestigelse kunde ikke behage Grev Albert af Vermandois, den mægtige Heriberts Søn, og han har næppe lagt Skjul paa sin Stemning, i alt Fald gjorde Kong Hugo Tegn til at ville angribe hans Land. Alberts Omraade var imidlertid kun en ubetydelig Del af hvad hans Fader havde besiddet, det bestod kun af selve Grevskabet Vermandois med Hovedbyen St. Quentin. Saaledes var der al Grund for Albert til at ængstes, hvorfor han sendte Kanniken ved Domkirken Dudo til Hertug Rikard for at bede ham om at være Mellemmand overfor Kongen og faa hans Angreb forhindret. Rikard rejste da ogsaa til Kongen, og det lykkedes ham at bringe den ophidsede Hugo til at opgive sit Felttog, imod at Albert stillede ham Gisler[2]). Iøvrigt døde Albert Aaret derefter (988).

En af Kong Hugos mest betroede Mænd var Grev Burkard af Vendôme,

[1]) Willelmus Gemmet. IV. 19: ab omnibus subrogatur Hugonis Magni ducis filius Hugo, adminiculante ei duce Ricardo. Hvorfor F. Lot, Hugues Capet 2, om de sidste Ord siger: la source de cette assertion est inconnue. C'est probablement une vantardise de Normand. Ligger der da i Vilhelms Udtryk mere end, at Rikard var en af »alle«? Lot siger jo selv, at Rikard favoriserede hans Valg (Carolingiens 210): c'est avec l'appui de son beau-frère que Hugues monta sur le trône (Fidèles 192). Jfr. Pfister, Robert 212.

[2]) Dudo 294 f. Jfr. Kalckstein, Erste Capetinger 401 f. F. Lot, Derniers Carolingiens 215 f., Lot, Hugues Capet 194.

han var bleven overvældet med Beviser paa Kongens Naade og havde saaledes ogsaa modtaget Corbeil og Melun som Forleninger. Hans Besiddelse af denne sidste By, der paa forskellige Sider omsluttes af Seine og som ved sin Beliggenhed og sine Fæstningsværker havde en ikke ringe Betydning, maatte særlig være en Torn i Øjet paa Grev Odo af Chartres, der mente at have arvelige Rettigheder overfor Byen efter sin Fader Thetbald le Tricheur[1]). Engang paa et Tidspunkt, da Burkard opholdt sig ved Hoffet, fik Odo ved en Udsending Befalingsmanden i Melun Walter ved Bestikkelse lokket til at falde fra sin Herre og overgive Byen til Odo. Kong Hugo befalede straks Odo at levere Byen tilbage til Burkard, men Odo stolede paa de gode Forsvarsværker og svarede, at saa længe han levede, vilde den ikke blive givet tilbage. Dette Svar harmede Kongen, han kaldte Hertug Rikard til sig og bad ham om som tro Vasal at angribe Borgen. Dertil kunde vel Rikard ogsaa af andre Grunde føle sig kaldet. Han samlede en stor Hær og begyndte at belejre Byen fra Seines venstre Side, medens Kongens Hær indesluttede den fra højre Bred. Allehaande Belejringsmaskiner kom til Anvendelse, og det viste sig snart, at et Forsvar var haabløst. Krigerne lod deres Høvding i Stikken og aabnede Byens Porte for Hertugen. Denne viste Skaansel mod Borgerne, men han sendte den fangne Walter til Kongen og overgav Byen til Besættelse af Kongens Krigere. Hugo Kapet gav Melun paany i Burkards Haand, Forræderen og hans Hustru blev hængte i en Galge ved Byens Port.

Kilderne er ret mange: Historia Francorum Senonensis (Pertz, Scriptores IX. 369). Will. Gemmet. V. 14. Richer IV. 74—78. Orderic Vital III. 154.

Enkelte af disse Kilder og derved ogsaa nyere Forfattere har hensat Begivenheden til Kong Roberts Tid, 999, saaledes H. d'Arbois de Jubainville i Bibl. de l'École des Chartes 4. Série V. 393 ff., Pfister, Robert 177 — derimod ikke Luchaire, Capétiens 7, Kalckstein, Capetinger 433 f. — men F. Lot har i Mélanges Julien Havet 149 ff. paavist, at den hører hjemme i Hugo Kapets Tid, 991. Jfr. Lot, Hugues Capet 158 ff., 193, Fidèles 141, 193.

Skønt vi ikke andetstedsfra kender noget til, at Angeviner deltog i Belejringen, findes der i Skriftet *De majoratu et senescalcia Franciæ* Meddelelse om at det var dem, der indtog Staden og beundredes for deres Tapperhed (Chroniques des comtes d'Anjou, par Halphen et Poupardin 240). Dette Praleri, der er i nært Slægtskab med et Stykke af lignende Natur i Gesta consulum Andegav. (S. 38—44), lyder saaledes: *capiunt castrum. Quod exercitus non potuit per tres menses, isti dimidie diei spatio adepti sunt. Franci vero, hujus gentis inauditam admirantes audaciam, ubicumque locorum ipsos omni laude magnificabant.*

Vilhelm af Jumièges slutter sin Fortælling om Erobringen af Melun med følgende: *cujus tempore etatis semper fuerunt assueti hostes fugare Normanni, terga vertere nulli.* Man spørger uvilkaarlig, om ikke en af disse rosende Udtalelser, netop i Anledning af den samme Krig, har givet Anledning til den anden som Modstykke.

Uagtet det erkendes, at Rikard var Kong Hugos trofaste Støtte, menes det, at han dog ved Lejlighed[2]) — ganske paa de franske Vasallers Maade — ogsaa kunde

[1]) Pfister, Robert le Pieux 228 f., 236 f.

[2]) Lot, Hugues Capet 193: man skal ikke se Hertug Rikard gøre noget Skridt til Hjælp, dengang da Hugo Capet 990—991 var i en kritisk Stilling. Dette er en ganske uberettiget Slutning af de franske Kilders

vende sig imod Kongen. Dette savner enhver Grund. Man anfører saaledes Rikards Holdning under en ny Krig mellem Grev Odo af Chartres og Kongen. Odo havde vidtrækkende politiske Planer, han knyttede Forbund med Kong Otto III af Tyskland for at styrte Kong Hugo, og denne havde derfor al Grund til at understøtte Odos gamle Fjende Grev Fulko Nerra af Anjou. Ved at bygge en Borg tæt op ad Chartres kunde Fulko forudse et Angreb fra Odos Side, hvorfor Fulko søgte Hjælp hos Kongen. Odo maatte da skaffe sig Forbundsfæller, og saadanne fandt han let i Flandern — Kong Hugos Søn Robert havde forskudt sin flanderske Hustru, Moder til den unge Grev Balduin — ligeledes sluttede Odo Forbund mod nogle Grever i det nordøstlige Frankrig, han sendte Bud til Normandie om at hjælpe sig, og Normannerne formentes at være ham gunstige, han havde altsaa sikret sig, at han ikke vilde blive faldet i Ryggen.

Krigen blev ganske kortvarig (993—994); Odo indsaa, da Kongens Hær stødte til Fulkos, at han maatte give efter, og han fik et gunstigt Forlig med Kong Hugo. Denne havde nemlig ingen Grund til at knuse den ene af de to Rivaler, der ved at være nogenlunde lige stærke bedst kunde skabe Overlegenhed for Kongemagten. Med Fulko fortsættes Kampen, men Odo døde i Marts 996.

Det er bleven sagt, at Hertug Rikard i denne Krig svigtede Kongen[1]), og Historikeren Richer siger det udtrykkeligt[2]), men et Udsagn, der alene stammer fra ham, kan aldeles ikke være afgørende. Og Richer synes desuden kun at støtte sig til, at Odo troede, at Normannerne vilde staa paa hans Side[3]). Maaske tog han fuldkommen Fejl deri, og endelig har Hertug Rikard mulig paa dette Tidspunkt slet ikke vidst, hvilken Stilling Kongen vilde indtage, først under Krigens Gang er Kongen traadt til. Naar Odo kan anføre overfor Kong Hugo, at han slet ikke havde tænkt paa at føre Krig med ham, men kun at ville bekæmpe en Fjende, maatte det vel end mere gælde om Rikard, der ikke havde deltaget i Krigen. Det synes ret uforstaaeligt, at man ved saadanne uklare Kildeudsagn, der muligvis er helt falske, vil lade sig fravriste Tro paa Hertugens ved sikre Oplysninger godtgjorte Trofasthed og tillige tildele ham en politisk Holdning, som har al Sandsynlighed imod sig.

Taushed, dertil er disse altfor mangelfulde. Det burde bevises, at en forlangt Hjælp er bleven nægtet. Lot synes ogsaa senere at have forandret sin Opfattelse, se Fidèles ou vassaux?, 192: Rikard demeura toujours en excellents termes avec Hugues.

[1]) Lot, Hugues Capet 174 f.

[2]) I Indledningen til Skildringen af disse bella civilia siger han: Rex Fulconis partes tutabat, Odo suorum necnon et piratarum, qui rege deserto ad se transierant, Aquitanorumque copiis fretus incedebat.

[3]) Richer IV. 90: Odo pudore tactus, a Gallis Belgis subsidia petit. Si adsint, gratiam sese recompensaturum spondet. Illi liberaliter annuunt fidemque faciunt. Nec minus Flandrenses accersit ab eisque tutelam petiit, vicem pollicens, si quod petit non abnuant. Illi quoque animo liberali quesita accommodant. Piratis etiam legatos dirigens, copias sibi non negari deposcit. Tempus et locus omnibus constituitur, quo collecti sese conferant. Odo interim suos placat, colligit et incitat. Ratusque Belgas et piratas tempestivos, cum suorum paucis tanta celeritate in Fulconem fertur, ut in certamine plus 4000 pugnatorum non haberet.

50. Normandiets Forhold til England.

Forholdet til England synes under hele Rikards Regering at have været godt. Vi hører aldrig Tale om, at der udgik Vikingetog fra Normandie til Englands Kyster. Formentlig har der i Hertugdømmet ogsaa været et Ønske om at drage saa megen Nytte som mulig af Handelen med England, og Rouen synes at have været en betydelig Handelsstad. Ikke mindst var dog Forbindelsen levende mellem de Gejstlige i begge Lande, saaledes som det allerede var Tilfældet under Hertug Vilhelm. Abbeden i St. Ouen i Rouen henvender sig da ogsaa i et Brev til Kong Edgar (959—975) med Bøn om at faa Hjælp til Genopbyggelsen af denne Kirke, idet han forsikrer, at de Gejstlige dér »beder ikke alene for vor berømte Greve Rikard, men ogsaa for Eder«[1]).

Ved Midten af 980erne begynder de Danske en ny Række Vikingetog mod Englands sydlige Kyster og mod Irland, ligesom de paa denne Tid har Tilhold og fast Bolig i mange af Englands vestlige Egne omkring Severn[2]). Det mærkes nu ogsaa, at de Danske søger Støtte hos deres Frænder i Normandie. I den Anledning opstod der Forviklinger mellem Kong Æthelred og Hertug Rikard. Pave Johan XV afsendte da Biskop Leo af Trier til England for at bringe en Forsoning i Stand. Kong Æthelred lod Bisp Æthelsige af Sherborne og to andre Mænd ledsage Leo til Rouen. Ved Forhandling med Hertug Rikard blev der tilvejebragt en Overenskomst om, at der skulde holdes Fred mellem Landene, at enhver af Parterne skulde udrede Bøde for alle Overgreb, og at Hertug Rikard ikke maatte modtage nogen af Kong Æthelreds Mænd, heller ikke nogen af hans Fjender, medmindre de medbragte Brev og Segl fra Kongen, ligesom tilsvarende Regler skulde gælde i England. Denne Overenskomst blev besvoret af de engelske Udsendinge og af Hertugen, hans Sønner og Døttre og flere Stormænd (1. Marts 991)[3]).

Denne Traktat kendtes oprindelig fra Vilhelm af Malmesbury (Gesta regum I. 191 ff.), der meddeler Brevet eller gengiver dets Indhold, hvilket ligeledes findes i Memorials of St. Dunstan, ed. Stubbs 397, Mansi, Concilia XIX. 81, Migne, Patrologia 137, 845. Jfr. Neues Archiv f. ä. d. Geschichte XXXV. 389.

Der har været rejst Tvivl om Brevets Rigtighed. Den pavelige Udsending Leo kaldes Ærkebisp af Trier, men dette Ærkesæde indehavdes da ikke af nogen Leo. En pavelig Legat Leo var virksom paa disse Tider og deltog sammen med Ærkebisp Leodulf af Trier i Conciliet i Mouzon 995 (Lot, Derniers Carolingiens 310, 264 Anm., 243). Af Gerberts Breve ser vi ogsaa hans Forbindelse med en virksom Biskop Leo. Mulig har denne Leo faaet Løfte om at blive Ærkebisp i Trier og har kaldt sig derefter. Men der kan jo ogsaa i dette Punkt være sket en Sammenblanding, uden at Brevets Indhold iøvrigt er urigtigt.

Nyere Forfattere har derfor tillagt den hele Fortælling fuld Troværdighed (saaledes

[1]) Memorials of St. Dunstan, ed. Stubbs 363.

[2]) Steenstrup, Normannerne III. 225 f.

[3]) Dudo har en Udtalelse om Rikards Virken som fredstiftende mellem Nationer (S. 295): pacificabat enim Francigenas et Lotharienses, Burgundiones et Flandrenses, Anglos et Hibernenses, Northmannos et Britones.

Freeman, Norman Conquest I. 280, 314, 633 ff.; Jaffé-Löwenfeld, Regesta Pontificum 3840 nævner Brevet uden Anfægtelse). Jfr. Steenstrup, Normannerne III. 270.

Flere af de i Brevet nævnte Personer er velbekendte. Biskop Æthelsige, Thegnerne Leofstan og Æthelnoth forekommer i flere Breve. Der nævnes ex parte Ricardi Rogerus episcopus, Rodulfus, Hugonis filius, Turstenc filius Turgis. Roger, Bisp af Lisieux, nævnes 988, han døde 1022. Ærkebispekrøniken (Migne, Patrologia, vol. 147, 278) fortæller, at Ærkebisp Hugo gav en Ejendom: fratri suo Radulfo, potentissimo viro, filio Hugonis de Calvacamp. Under Rikards Brev om Berneval fra 968 er følgende Vidners Segl: S. Rodulfi, S. Turistingi; Bouquet, Historiens IX. 731 f.

Hertug Rikard var begyndt at føle, at hans Legemskræfter tog af, han indsaa, at hans Tid var udløbet, om han end kun var 63 Aar gammel. Han lod sig bringe til Borgen i Fécamp, for at være i Nærheden af den Kirke, op ad hvis Mure han i Ydmyghed havde ønsket at faa sin Grav i Tagdryppet. Sit Hus havde Hertugen beredt, han havde tiltænkt Kirken og de Fattige rige Gaver, han havde udpeget sin ældste Søn Rikard som den, der skulde arve Hertugdømmet. Rikard I døde 996.

KAPITEL XXV.

Samfundets Bygning paa Rikard II's Tid.

51. Hertugens Magt. Uroligheder hos Bønderne.

Samfundets Bygning havde efterhaanden fortættet sig mere og mere i aristokratisk og monarkisk Retning. Allerede for et Par Menneskealdre siden var Høvdingernes Tanker om, at »vi er alle lige«, opgivet. De mange forskellige Bestanddele indenfor Samfundet, de ulige Lag i den ældre frankiske og bretonske Befolkning, den nu bosatte Hærs mange Standstrin — alt maatte lade Nytten af en fast ordnende Haand træde frem og kræve Ledelse af en enkelt Mand eller højst af en snævrere Kreds.

Det er vanskeligt i Enkeltheder at godtgøre denne Omdannelse eller at paavise Udslag af den i Bestemmelser, men formentlig vil Bevægelsens Retning være set i de allerede skildrede Begivenheder, i Hertugernes Handlinger og i Stormændenes Holdning. Mange enkelte Forhold bliver ogsaa forstaaelige eller faar en egen Belysning, naar en saadan Bevægelse tænkes bagved.

I Roman de Rou bliver det fremstillet, hvordan paa Rikard II's Tid alt var bleven mere fornemt, og hvordan det ikke var muligt at faa en Bestilling ved Hove, endog den laveste, naar man ikke tilhørte Adelen[1]). Det er med en vis Føje bleven sagt, at Wace, der levede et Aarhundrede senere, ikke kunde vide noget derom.

[1]) Roman de Rou II. v. 797 ff. Jfr. Benoit II. S. 388.

Men der er Efterretninger, som taler for Rigtigheden af denne Skildring. Filosofen Bernhard har Vanskelighed ved at faa Adgang til Hertug Rikard (S. 33). Om Hertugerne bliver det fortalt, hvordan de vægrer sig ved at deltage i Munkenes tarvelige Maaltider og senere bebrejder sig det. Ligeledes bliver Tanken om Mænds og Kvinders Stamtræ stadig stærkere fremdraget. Hertugernes Slægtninge, hvad enten de er udgaaede af Forbindelser paa »dansk« eller kirkelig Maade eller kun stammer fra Frilleforhold, kommer til at spille en betydelig Rolle. Under de tre første Hertuger fortælles der intet om, at Mænd som Bernhard den Danske eller Botho hørte til Rollos Slægt. Hertugerne var ogsaa blevne i Stand til at knytte flere Store til sig ved Forleninger eller Overdragelser af Ejendomme, fordi den Jord, som efter Haanden var kommen ind under deres Raadighed, var vokset overordentlig ved Nybebyggelser paa forladt Jord, ved Konfiskationer efter Uroligheder og lignende. Samtidig havde Hertugernes Forrettigheder strakt sig videre og videre, ligesom de viste en ivrig Bestræbelse for at lade deres Embedsmænd indgaa Ægteskaber med rigt bemidlede Kvinder og for at gifte deres Mænds Døttre ind i de Stores Familier.

Men det var jo ogsaa naturligt, at den normanniske Hertugstol rykkedes op efter, da den, som beklædte den, havde faaet en stor Indflydelse indenfor Frankrig og stod Landets Konge saa nær. Paa denne Tid bliver da ogsaa Hertug-Titlen jævnlig anvendt paa den Mand, der tidligere oftest havde været kaldt Greve, Markisus, Dominus, Patricius.

Siden Riulfs Opstand havde der ikke været mærket nogen Modstand fra de Stores Side mod Hertugen. Tværtimod maa man med Beundring læse om, i hvilken Grad Landets Fyrste fandt Støtte hos Stormænd og Høvdinger, hvor meget der end ved Naboers Uro og Indgriben kunde gives Stof til at tage Parti eller stilles Lokkemidler for Utroskab. Der skulde komme en Tid, hvor Forholdet blev helt anderledes, men endnu mærkedes intet, selv ikke i Cotentin og Bessin, hvor de mest selvbevidste Nybyggere havde hjemme. Kun om en enkelt Ulydighed fra de Stores Side bliver der fortalt, og den udgik fra en Mand af Hertugslægten.

Rikard I havde en uægte Søn Vilhelm, som hans Halvbroder Hertugen havde gjort til Greve af Hiémois, imod at han ydede den befalede Hærtjeneste. Slette Raadgivere fik ham imidlertid til at vægre sig derved, og alle Paamindelser og Advarsler var forgæves, han vedblev i sin Halsstarrighed. Paa Tilskyndelse af Rodulf af Ivry og med hans Bistand blev Vilhelm fængslet, men hans Tilhængere fortsatte Modstanden; flere af dem tilsatte Livet, andre blev af Hertugen som fredløse jagne ud af Landet. Efter at Vilhelm havde siddet i fem Aar som Fange i et højt Taarn i Rouen, lykkedes det ham ved Hjælp af et Tov, han havde faaet indsmuglet, at hidse sig ned til Taarnets Fod og at slippe bort. Han benyttede Nætterne til at komme fra Sted til Sted, men om Dagen maatte han holde sig skjult, og han indsaa, at det vilde være bedre at ty til Hertugens Naade. En Dag, da Rikard var paa Jagt i Vernon-Skoven, kastede han sig ned for hans Fod og bad om Tilgivelse. Rikard rørtes over sin Broders Ulykke, Grev Rodulf talte ogsaa hans

Sag, og fra dette Øjeblik havde han vundet Rikards Venskab. Hertugen forlenede ham med Grevskabet Eu; han gav ham til Ægte en smuk Pige af en anset, adelig Slægt, Lescelina, Turketils Datter[1]). I Kirkens Historie har dette Ægteskab et godt Navn (se nedenfor St. 60); deres Sønner var Hugo, Biskop af Lisieux (1050—1077), Robert, Greve af Eu, og Vilhelm Busac, Greve af Soissons (se om ham St. 65)[2]).

Karakteristisk for Udviklingsgangen er en Bevægelse i Begyndelsen af Rikard II's Regering. Der viste sig Tegn til Uro hos Bønderne i alle Egne af Normandie. De holdt Møder i de forskellige Landskaber, ja de besluttede indenfor hver Kreds at vælge to Udsendinge, der skulde samles til et Møde for det hele Land, hvor en fælles Beslutning skulde tages. Deres Krav gik ud paa, at der blev givet dem uhindret Ret til at benytte Skove, Søer og Vandløb[3]).

Saa saare Rikard hørte derom, sendte han sin Onkel Grev Rodulf af Ivry med en stor Troppestyrke ud mod dem for at hindre deres Sammenkomster. Rodulf fik fat i alle Udsendingene og i enkelte andre Bønder, han lod en Haand og en Fod hugge af dem; de kunde saa vende tilbage til deres Hjemstavn og berette om, at Hertugen og de Store alene havde Ret til alle de større Skove, Vande og Vandløb.

Vilhelm af Jumièges er vor eneste Kilde for Beretningen om denne Bevægelse[4]), og man studser over den haarde og ufølsomme Maade, hvorpaa han fortæller om dette Forsøg fra Bøndernes Side paa at hævde deres formentlige Ret. Man synes at mærke, hvordan det særlig er Bøndernes Stræben efter at organisere sig, der har indjaget Hertugen Skræk[5]). Endelig føler man sig utiltalt af den haarde Straf, der anvendes; den staar imidlertid i en vis Samklang med de Straffebestemmelser, der gjaldt om Forhold, hvor et Hensyn til Statens Tarv og et Ønske om at skærpe dens Myndighed gør sig stærkt gældende (se nærmere St. 76 om Strafferetten).

I Anledning af den Benyttelse af Landets Skove, hvorom der her er Tale, fortjener iøvrigt følgende at erindres. Hertug Rikard I havde anmodet Abbeden i Cluny, den hellige Maiolus (død 994), om at komme til Normandie for at reformere Klostret i Fécamp. Han stillede imidlertid som Betingelse, at Hertugen skulde give Kirken i Normandie Retten til al Svinsolden[6]) i de normanniske Skove og ikke

[1]) Histoire des ducs de Normandie, ed. Michel, 1840, 46 udtrykker sig endog saaledes: Liesseline, la fille le roi Torqueti. [2]) Will. Gemmet. V. 3.

[3]) Will. Gemmet. V. 2: decernebant, quatinus tam in silvarum compendiis quam in aquarum commerciis, nullo obsistente ante statuti juris obice, legibus uterentur suis.

[4]) Vilhelms Skildring er udført videre af Wace (Roman de Rou II. v. 815 ff., jfr S. 658) og Benoit (II. S. 389 ff.).

[5]) I hvilken Grad Stormændene frygtede Organisationer, conjurationes, hos Almuen, kan belyses af en Begivenhed, der ligger næsten halvandet Hundrede Aar tilbage i Tiden. Bønderne i Landskaber mellem Seine og Loire slutter sig sammen i Forbund for at bekæmpe de Danske. Stormændene vender saa deres Vaaben mod Bønderne. Prudentius 859: Vulgus promiscuum inter Sequanam et Ligerim inter se conjurans, adversus Danos in Sequana consistentes fortiter resistit. Sed quia incaute sumpta est eorum conjuratio, a potentioribus nostris facile interficiuntur. Pertz, Scriptores I. 453. Jfr. foran S. 19 Anm. 1.

[6]) Pasnagium, panage, er som Regel Retten til at sende Svin paa Olden, men det kan ogsaa betyde Græsningsret. Delisle, condition de la classe agricole 385.

tillade nogen af sine Ombudsmænd at tillægge sig en saadan. Rikard raadførte sig med sine Mænd, men det blev besluttet ikke at imødekomme dette Forlangende[1]).

KAPITEL XXVI.

Rikard II's Forhold til Kong Æthelred og til de Danske i England.

52. Æthelreds upaalidelige Holdning og hans Ægteskab med Rikards Søster.

Vi har set, at der var bleven sluttet en Traktat om fredelige Forbindelser mellem den engelske Konges og Hertugens Undersaatter (S. 157). Det gode Forhold mellem de to Fyrster har vist sat Frugt i en fra Æthelreds Tid stammende Lovoptegnelse fra London, hvori det hedder, at Folk fra Rouen, der kommer til London med Vin og Hvalkød, skal af et stort Skib betale 6 Sk. i Afgift og en Tyvendedel af hvert Stykke Hvalflæsk, medens Skibe fra andre normanniske og franske Havne skal lægge deres Varer frem og betale Told; der er saaledes givet Rouen-Skipperne en bestemt Forret[2]). Den Forpligtigelse, som Rikard I havde paataget sig om ikke at modtage i sit Land Englands Fjender, maa senere være ophørt. Grunden dertil kender vi ikke, men sammenligner man Æthelreds og Rikard II's Karakter og Styremaade, vil man vist ikke være i Tvivl om, at Skylden herfor maa lægges over paa Englands Konge. Den angelsaksiske Aarbog fortæller ved Aar 1000, at »den fjendtlige Flaade om Sommeren sejlede til Rikards Rige«[3]). Æthelred havde i disse Aar ikke blot vendt Vaabnene mod de stadig angribende danske Vikinger, men ogsaa mod de i hans Lande boende Mænd fra Norden, han havde udrustet en Flaade og sendt den rundt om Wales' Kyster for at støtte en engelsk Hærs Angreb paa Nordboerne i Cumberland, men Flaaden naaede ikke frem, hvorfor den i Stedet derfor angreb den norske Koloni paa Man[4]).

[1]) Migne, Patrologia latina, vol. 141, 848. Mabillon, Acta Sanct. O. B. VI. 1. 353: hujus laboris magnitudinem talis rationis conditione, carissime fili Ricarde, suscipiam, si per totum Ducatum tuum consuetudinem, quæ vulgariter pasnagium dicitur, Deo donaveris, nullumque tuæ potestatis principem aliquando amplius exigere decreveris. — Pfister, Robert le Pieux 309 fortolker Stedet, som om Olden-Retten skulde tilfalde Klostret i Fécamp, og han polemiserer mod en Forfatter, der har forstaaet Kilden saaledes, at Hertugen skulde overlade Skovene til Befolkningens fri Benyttelse. Dette sidste har vel ogsaa al Sandsynlighed imod sig, men en Anmodning om, at det enkelte Kloster skulde nyde denne store Indtægt, vilde dog vist være urimelig, og i Kilden staar: Deo.

[2]) Loven findes hos Liebermann, Gesetze der Angelsachsen I. 232, om Fortolkningen se II. 753, om Tiden se III. 162. Det maa være den samme Kilde, som Fréville, Commerce de Rouen I. 90, jfr. H. Prentout, Dudon 397, sigter til, men Tiden (979) og Indholdet er ikke angivet rigtigt hos disse Forfattere. Bestemmelsen er snarest fra 990-Aarene.

[3]) Anglo-Saxon Chronicle 1000: se unfrið flota wæs ðæs sumeres gewend to Ricardes rice.

[4]) Steenstrup, Normannerne III. 248, Freeman, Norman Conquest I. 327, 636.

Til dette Tidspunkt maa vi vist henføre et taabeligt Angreb af Angelsakserne paa Cotentin, der passer fortræffeligt med det saa slet planlagte Indhug paa Englands Kyster mod Vest.

Æthelred skal have udbudt Hærskarer fra hele Landet til en bestemt Dag og sendt Flaaden over Kanalen for at plyndre og brænde i Normandie, dog skulde den lade Mont St. Michel urørt; Hertugen maatte den fange og bringe i Lænker til England. Skibene landede ved Val-de-Saire paa den nordøstlige Side af Halvøen Cotentin, den begyndte at brænde løs, men Nigel, der var Vicegreve, fik af sine Vagtmænd straks Underretning og lod hurtigt ikke blot Landskabets Hærmænd, men Almuen udbyde, de strømmede til og tilføjede Englænderne et saa alvorligt Nederlag, at det kun lykkedes faa at slippe bort i tre af Flaadens Skibe. De hjemvendte maatte fortælle Æthelred, at i det Land var der ikke alene tapre Krigere, selv Kvinderne var gaaet til Angreb med de Aag, hvorpaa de bar deres Spande[1]).

Den Flaade, der havde overvintret i Normandie, sejlede næste Aar til Mundingen af Floden Exe i Devonshire og op til Exeter. Snart var ikke blot dette Landskab, men hele den engelske Sydkyst prisgivet, den eneste Løsning var at betale Vikingerne Danegæld (1001).

Disse Begivenheder maa have henledet Hertugens Opmærksomhed paa det angelsaksiske Rige. Det aabenbarede sig paa alle Maader, at her var et Land i Forfald, et Folk, der manglede Evne til ved Opofrelse og Disciplin at samle sig til Enhed. Her var en utaalmodig Befolkning, der nærede Mistillid til sin Regering og sin Konge og som var beredt til at knytte Forbindelser med fremmede Nationer, der syntes at eje større Dygtighed og Syn paa Fremtidens Muligheder. Normandiet var bragt til en blomstrende Udvikling, her var en Ungdom, øvet i Vaabenbrug, med Krigermod og med Sindet fyldt af Minder om Fortidens store Bedrifter, den følte, at Landet ikke indenfor dets egne Grænser bød Opgaver nok frem, saaledes som Normannerne snart skulde vise ved at optræde i Spanien, Italien og andensteds. Hertugen maatte tænke paa, om der ikke i England var Mulighed for at vinde Indflydelse og bane Vej for Normannerne, i alt Fald saaledes, at det kom deres Næringsveje til Gode. Tanker af denne Natur maa have rørt sig hos Hertug Rikard, da han lod sin Søster indgaa Ægteskab med Kong Æthelred, og Emma har vel ogsaa haft Fremtids Drømme af denne Natur, da hun indvilligede i en Forbindelse med denne meget ældre Konge, der hverken som Regent eller Ægtemand nød Anseelse. I alt Fald kan man efter hendes Karakter og Følelser tiltro hende saadanne Tanker.

Emmas Bryllup stod i Foraaret 1002, og et halvt Aar senere øvedes Blodbadet paa de Danske i England, St. Briccii Dag (13. November) (jfr. foran S. 23).

Paa det Hævntog, som Kong Svend udførte i det følgende Aar, drog han

[1]) Will. Gemmet. V. 4, Marx 76, 231. Roman de Rou II. v. 1057—1192, ed. Andresen 659. Benoit II. S. 406 ff.

mod Exeter, der var givet Dronning Emma i Morgengave og som havde en Norman Hugo til Høvding[1]). Denne overgav straks Byen til Kongen. Svend kom paa dette Togt med nogle Skibe til Normandie for at opnaa en Overenskomst med Hertug Rikard II. Denne modtog venligt Svend og hans Krigere, der ogsaa efter Felttoget kunde trænge til Hvile; det blev vedtaget, at der stadig skulde herske Fred mellem de nu regerende og fremtidige Konger i Danmark og Hertuger i Normandie og at de Danske frit maatte sælge i Normandie, hvad de havde frataget Fjender. Ligeledes skulde enhver Dansk, der var bleven saaret eller var lidende, kunne faa Ly og Pleje i Normandie, som var han i sit eget Hjem. Svend kunde vende tilbage med disse gode Tilsagn foruden med rige Gaver[2]).

I de følgende Aar fortsatte de Danske deres Togter mod England med Held, og Landet var ilde stedt i en Række af Aar. Æthelred sendte 1009 Mænd til Normandie for at formaa Hertug Rikard til at bringe ham Hjælp, hvad dog ikke lykkedes[3]).

53. Kampen med Grev Odo af Chartres og Olaf Haraldssøns Togter til Frankrig.

Under Begivenhederne i de følgende Aar i England optraadte der her to Vikingehøvdinger, som ogsaa skulde vise sig paa det franske Fastland og faa Betydning i den Krig, som Rikard II paa den Tid førte med en Nabofyrste; det er Skildringen af denne Krig, vi i det følgende Stykke har til Opgave.

Grev Odo af Chartres var Hertug Rikard II's Svoger, denne havde givet ham sin Søster Mathilde til Ægte. Vi véd ikke, naar dette Ægteskab er bleven sluttet, men allerede i Aaret 1005 var Odo gift med en anden Hustru. Med Mathilde havde han faaet Halvdelen af Borgen Dreux som hendes Medgift, nu, efter at hun var død, uden at have født sin Mand Børn, skulde Odo give Borgen tilbage; han vægrede sig imidlertid derved og holdt den besat. For Normandiet var imidlertid denne Befæstning af Betydning; den ligger Syd for Normandiets Grænseflod Avre, og dens Tilliggende strakte sig lige op til Floden. Rikard besluttede med Krigerskarer fra Normandie og Bretagne at rejse en Borg ved Avre, han kaldte den Tillières, og dens Forsyning med Fødemidler blev paalagt de Egne, der hidtil havde hørt under Dreux. Til Befalingsmænd i Borgen indsatte han Nigel af Coutances, Rodulf af Toeny og dennes Søn Roger, det fornødne Mandskab fik de fra deres Besiddelser.

I al Stilhed satte Grev Odo sig i Forbindelse med de to Grever Hugo af Maine og Gualeran af Meulan. Skjulte af Nattens Mørke nærmede deres Rytterskarer sig Tillières; men saa saare man i Borgen fik Øje paa dem, besluttede man at over-

[1]) Steenstrup, Normannerne III. 254.

[2]) Will. Gemmet. V. 7 fortæller dette, og han har i det foregaaende Kapitel omtalt Blodbadet paa de Danske 1002. Det er derfor rimeligt, saaledes som L. M. Larson, Canute the Great 40, fremstiller det, at sætte denne Traktat til Aaret 1003. Vilhelm lader Svend urigtigt komme til York, hvad der først skete 1013.

[3]) Henrik af Huntingdon, Historia (ed. Arnold, 176): anno nono, Ricardo Normannorum duci misit rex nuncios suos, causa consilii et auxilii postulandi. Steenstrup, Normannerne III. 272.

raske dem ved et pludseligt Udfald. Fjenderne blev aldeles overvældede, mange faldt og mange saaredes, Resterne søgte hovedkulds Tilflugt i Skovene. Grev Odo flygtede til Dreux, Grev Hugo, hvis Hest var bleven dræbt, fik i en Hyrdes Hytte sin Rustning af sig og blev klædt i en Faareskindspels, han tog en Faarefolds Staver paa Ryggen og vandrede fra Sted til Sted, idet han tilskyndede Normannerne til at forfølge de flygtende Fjender. Forrevet af Torne og med Saar paa Ben og Fod naaede han tilsidst Maine[1]).

Kong Robert blev imidlertid ængstelig ved denne Krig. Vikinger fra Havet plyndrede samtidig i Bretagne, og det sagdes, at Hertug Rikard vilde tage dem i sin Tjeneste. Kongen ønskede derfor en Forhandling ved en Sammenkomst med begge Parter; den skulde finde Sted indenfor Normandiet i Coudres, o. 15 km. Nordvest for Dreux. Efter at have faaet en Fremstilling af Stridsspørgsmaalet fra begge Sider fik Kongen Sindene mildnede og bragte et Forlig i Stand, hvorefter Odo skulde beholde Dreux, medens Rikard fik Ret til det Land, han havde henlagt under Tillières[2]).

Der er imidlertid en Episode af denne Krig, som ikke endnu er omtalt og som den Historiker, der er Hjemmel for Beretningen derom, tillægger en afgørende Betydning.

Hertug Rikard skal have sendt Bud hinsides Havet til de Norskes Konge Olaf og Suavernes Konge Lacman og bedt dem komme med store Krigerskarer. De lovede at drage afsted straks og landede med deres Flaade ved en Kyst nær ved Bretagne; derfor samlede da ogsaa denne Landsdels Befolkning sig rundt omkring fra imod dem og vilde overrumple dem ved et uventet Angreb. Hedningerne anvendte imidlertid det gamle Kunstgreb, de gravede skjulte Grave med en smal Aabning foroven, som Hestene ikke vilde blive vár; de styrtede da ogsaa ned i dem med brudte Ben. Nu kunde Vikingerne kaste sig over Skarerne, de dræbte for Fode, og kun faa undslap. Hedningerne drog saa videre, belejrede Borgen Dol, indtog og brændte den, Indbyggerne blev nedhuggede, saaledes ogsaa Byens Foged (Advocatus) Salomon.

Derpaa sejlede Vikingerne til Seinemundingen og op ad Floden til Rouen, hvor Hertug Rikard modtog dem med alle Æresbevisninger[3]).

---

[1]) Will. Gemmet. V. 10. Man har søgt at bestemme Tidspunktet for denne Kamp ved Hjælp af de to tilkaldte Grevers Levetid, men Kilderne svigter. Gualeran skal være bleven Greve af Meulan 1013—14 (Art de vérifier les dates, Folio, II. 688), men dette er meget usikkert, Latouche, Histoire du Comté de Maine 18: før 1028 nævnes ikke Grever af Meulan, de kaldes Grever af Vexin (Obituaire de la province de Sens II, préface de Longnon XXV). Hugo af Le Mans menes omtalt sidste Gang 1015 (Art de vérifier II. 831), dog formoder Lot (Fidèles 143), at han er nævnt 1017. — Lot (l. c. 265 f.) gør den interessante Bemærkning, at da Dronning Emma 1013 kom til Klostret Bonneval i Chartrain, fandt hun Munkene fattige: forthan the hi forhergode wæron (Anglo-Saxon Chron.), hvad der kunde tyde paa en nylig stedfunden Plyndring.

[2]) Will. Gemmet. V. 12, Marx S. 86 f., 232. Lot, Fidèles 143, 195. Det siges af begge Forfattere mindre rigtigt, at Vilhelm fik Tillières; denne ligger paa den venstre, nordre Bred af Avre, her er Tale om dens Tilliggende paa den højre Bred.

[3]) Will. Gemmet. V. 11. Indtagelsen af Dol er ogsaa nævnt i Translatio S. Maglorii. Det er dog kun

Der er et Forhold, som nødvendig tvinger os til at forkaste denne Beretning hos Vilhelm af Jumièges, i alt Fald i den Sammenhæng, hvori den her er bragt. Det er umuligt, at Forbundsfæller af Hertug Rikard kan have angrebet Bretagne, allermindst paa Tilskyndelse af ham.

Rikards første Hustru Judith var en Datter af Grev Konan af Rennes; han var faldet i Kamp med Angevinerne (992), og derpaa styrede hans Søn Godfred, der var gift med Rikards Søster Hadvise, men da Godfred døde 1008, overtog Rikard sammen med sin Søster Styrelsen og Værgemaalet for Børnene. Derfor var Forholdet mellem Normanner og Bretoner afgjort venligt og fredeligt; det nævnes ogsaa af Vilhelm af Jumièges, at Bretonerne hjalp Hertug Rikard med at rejse Borgen Tillières. En omhyggelig Forsker som La Borderie maatte se, at Beretningen indeholdt en Urimelighed, men han er kommet ud over Vanskeligheden ved at lade Olaf og Lacman være komne til Dol ved en Fejltagelse, idet de blev kastede derhen af en heftig Vind. Hertug Rikard har intet dermed at gøre; han har vel givet Bretonerne Erstatning, thi det gode Forhold mellem dem og Normannerne vedblev[1]).

Paa saa let en Maade — ved at tildigte ukendte Oplysninger — kan Spørgsmaalet dog ikke løses. Men for at naa til en Forstaaelse, bør vi redegøre for, hvad nordiske Kilder angiver om Kong Olafs Vikingetogter.

Af nordiske og engelske Kilder kender vi saa meget til Olaf Haraldssøns Togter i Vestlandene, at Tidspunktet for dem maa falde i Aarene 1012—14. Fra England drager Olaf paa Togt til Frankrig, og han gør en Række Anfald paa dets vestlige Kyster; de er omtalte i Sigvat Skjalds Digte, med nærmere geografiske Angivelser, og de er derfra gaaet over i Beretningen i Heimskringla. Der er gjort mange skarpsindige Forsøg paa at tolke Navnene paa de Steder, som Olaf angreb[2]), men synderligt overbevisende er de givne Forklaringer ikke, naar da nogle enkelte Navne undtages[3]). Vist er det imidlertid, at Togterne har strakt sig ned langs Frankrigs Vestkyst og at ogsaa Spaniens Kyster er bleven angrebne, endog helt ned til Gibraltar[4]).

Findes der nu ingen Efterretninger om disse Anfald i fremmede Kilder? Der er Grund til at antage, at Adenar af Chabannes har en Optegnelse, som hører her-

---

et Indskud fra en sen Tid. Se Lot i Annales de Bretagne, November 1899. Le Moyen Age IV. 99. Jfr. Merlet i Bibl. de l'École des Chartes vol. 56 (1895) 248, 254.

[1]) La Borderie, Histoire de Bretagne III. 3. Iøvrigt henfører han Angrebet paa Dol urigtigt til 996—999.

[2]) Her henvises især til: Oscar Alb. Johnsen, Olav Haraldssons Ungdom, i Kristiania Videnskapsselskapets Skrifter 1916, Hist.-Filos. Klasse, Nr. 2.

[3]) I en Strofe af Ottar Skjald staar: á Túskalandi, hvilket ikke kan være Touraine, saaledes som Dozy, Recherches sur l'histoire de l'Espagne II. 322, antager; Togter saa langt ind i Frankrigs Indre tilhører en tidligere Tid, og sigtes der til Touraine, er det i ethvert Fald en falsk Efterretning. — Peita er vel Poitou. — Varrandi er Guerrande ved Nordsiden af Loire-Mundingen. Munch, Norske Folks Historie I. 2. 506. Johnsen l. c. 19.

[4]) Historia Norvegiæ, Storm, Monumenta 121: Olavus interim Britones debellat et usque Hispaniæ partes profectus ibique clarissimos suæ victoriæ titulos relinquens rediit in Daniam. Johnsen l. c. 17.

hen. Han fortæller om, hvordan en umaadelig Flaade fra danske og irske Lande kom til en Havn i Akvitanien (Poitou). Blandt dens Krigere var baade Kristne og Hedninger. Fra deres Lejr ved Stranden drog de ud paa Plyndring, og Hertug Vilhelm — Talen er om den højt ansete og mægtige Hertug Vilhelm III af Akvitanien — drog ud mod dem med saa talrige Skarer, at Vikingerne i høj Grad forskrækkedes derved. I Nattens Mørke gravede de Grave, som de halvvejs bedækkede med Grønsvær; da Frankerne gik til Angreb, styrtede deres Heste ned i disse Huller, og mange Høvdinger toges til Fange. Næste Dag kunde Flaaden sejle bort med Fangerne, og dem maatte Vilhelm løskøbe i dyre Domme.

Tidspunktet for dette Togt angiver Ademar ikke[1]), men naar Sigvat Skjald i en af Stroferne synger om Olafs Kamp foran »Vilhelms By«, ligger det nær at tænke paa Herskeren over Poitou. Og vel kan vi oftere se Krigspudset med de skjulte Grave anvendt, men urimeligt er det vel ikke at antage, at Fortællingen hos Vilhelm af Jumièges netop sigter til det i Poitou skete, uagtet han lader Bretonerne være de angrebne. Han synes tilmed at lade Vikingerne lande udenfor Bretagnes Grænse[2]), inden de gaar mod Dol, og Bretonerne havde Besiddelser langt ud over Loires Sydside ned mod Grænsen af Poitou.

Endnu en Kilde fortjener at erindres. Det Sted, hvor Vikingerne lander, betegnes af Ademar som *portus Aquitanicus*, et Haandskrift har dog tilføjet: *juxta Pictavorum terminos*[3]). Endvidere giver en Kilde den Oplysning: *apud S. Michaelem de Eremo*[4]), hvilket vil sige St. Michel-en-l'Herm, en Ø i Marais Poitevin (13 km. S.Ø. for Luçon). Hos Ademar fortælles paa et andet Sted, at Emma, der var gift med Vicecomes Guido af Limoges, da hun paa St. Peters og St. Pauls og paa St. Marcialis Dags Tid rejste til Festen i Klostret i St. Michel-en-l'Herm, blev ved Nattetid røvet af Normannerne og ført over Havet, hvor hun forblev i tre Aar. Normannerne fik udbetalt en umaadelig Mængde Guld og Sølv af St. Marcialis' Skat og ligeledes et gyldent Billede af St. Michael, samt mange Klenodier, men troløst udleverede de ikke deres Fange, indtil omsider Hertug Rikard ved en Sendefærd hinsides Havet fik Emma frigivet og hjembragt til hendes Ægtefælle[5]).

Denne Begivenhed maa sikkert henføres til Olaf Haraldssøns Togt. Der høres jo ikke ellers paa disse Tider om Vikingeangreb paa Atlanterhavskysten.

Jeg vender nu tilbage til Beretningen hos Vilhelm af Jumièges. Han fortæller jo aabenbart om et virkeligt historisk Forhold, som tilmed delvis bliver bekræftet af nordiske Kilder. Men den Forbindelse, hvori her Angrebet paa Dol er sat med

[1]) Johnsen l. c. 16 har Uret, naar han lader Ademar henføre Togtet til o. 1019. Ademar følger kun i ringe Grad en kronologisk Orden, men de næste Begivenheder, han omtaler (k. 55), angaar England 1016—18. Om de forskellige Redaktioner af Ademars Tekst se J. Lair, Études critiques II. Adémar 203 f. Jfr. om Tiden A. Richard, Histoire des comtes de Poitou I. 172 f.

[2]) Dog er Ordene uklare: spumea sulcantes equora ponti, cursu celeri ad Britannorum finitima littora sunt devoluti. [3]) Lair, Études critiques II. 204. [4]) Labbe, Bibl. nova II. 737. Lair l. c. 206.

[5]) Ademar, ed. Chavanon III. 44. Lair l. c. 186. Apostlenes Dag er 29. Juni, St. Marcialis Dag 30. Juni. Kampen med Hertug Vilhelm var mense Augusto (III. 53). I to Maaneder har vel nok Vikingerne været ved disse Kyster.

Rikards Krig med Grev Odo af Chartres maa være urigtig. Chartres ligger langt inde i Frankrigs Indre og kunde ikke angribes af Pirater. Olaf Haraldssøn kom med sine Skibe til Rouen, men for at naa til Chartres-Landet maatte han sejle en tre Gange saa lang Strækning op ad Seine og endvidere tilbagelægge Dagsmarscher for at naa til Dreux. Endvidere staar der jo ikke i Heimskringla, at Olaf og hans Mænd kom til Normandie for at kæmpe, det skildres som et fredeligt Besøg. Mærkeligt er endelig, at efter Vilhelms Beretning var det, der skræmmede Kong Robert, Vikingeangrebet paa Bretagne.

Det vil derfor ses, at vi kan redde Beretningernes Sandhed blot ved at opgive den Forbindelse, hvori Historikeren Vilhelm har stillet dem. Olaf Haraldssøn har været paa Vikingetog og har blandt andre Egne ogsaa angrebet Bretagne. Dette har været ganske mod Rikards Ønske, og han har søgt at hindre Gentagelse ved at indbyde Olaf til Rouen. Eller ogsaa har Rikard under Olafs Togter mod den franske Vestkyst kaldt ham til Normandie for at bruge hans Nærværelse som Trussel mod Normannernes Fjender mod Syd. Ved en saadan Flaades Ankomst maatte nemlig alle Franske i Landskaberne ved Normandiets Grænse mindes de saare sørgelige Begivenheder for halvhundrede Aar siden paa Grev Thetbalds Tid og de store Vanskeligheder, der da var ved at faa de tilkaldte danske Vikinger fjernede (S. 141). Det kan derfor med god Grund siges, at Angrebet paa Bretagne havde indgydt Kong Robert Ønsket om at faa Fred bragt i Stand overfor Greven af Chartres.

I Følge Snorre »regnede Jarlerne i Rouen længe siden Frændskab med Norges Høvdinger og derfor satte de dem lang Tid siden højt« (G. Storms Oversættelse). I Kilderne fra Normandie læser vi intet saadant, derimod staar der om Svend Tveskægs Besøg paa den Tid i Rouen: *li dus promist au roy son cousin amour et compaignie* (Chronique de Normandie, 1839, 35).

I Følge Sagaerne kom Olaf til Seine om Høsten og blev i Rouen Vinteren over. Det var — siger Snorre — paa den Tid, da Kong Æthelreds Sønner kom til deres Morbrødre i Frankrig[1]), og vi véd af den angelsaksiske Krønike[2]), at det var henimod Midvinter 1013—14, at Dronning Emma og hendes Sønner, efter Svend Tveskægs sejrrige Kampe, nødsagedes til at drage til Normandie. Ikke længe efter kom Kong Æthelred.

I Følge Vilhelm af Jumièges blev Olaf ved Bestræbelse af Ærkebisp Robert overtalt til at antage Kristendommen, og han blev døbt af ham. En afvigende norsk Tradition lader Olaf være døbt tidligere, og i England; der vil ikke være Grund til at komme ind paa dette Spørgsmaal.

---

[1]) Snorre, O. H. Saga k. 20. Snorre kalder Jarlerne Vilhelm og Robert, der er Sønner af Rikard, og de har Søsteren Emma. [2]) Anglo-Saxon Chronicle 1013. Johnsen l. c. 21. Steenstrup, Normannerne III. 276. Alex. Bugge, Norges Historie I. 2. 330, sætter Opholdet i Normandie til 1014—15.

KAPITEL XXVII.

Rikard II som Kong Roberts Ven og trofaste Hjælper.

54. Kampene om Burgund og i Flandern.

Rikard II var gennem hele sin Regeringstid en trofast Støtte for den franske Konge[1]).

I Aaret 1002 var den barnløse Hertug Henrik af Burgund død, og vel havde han adopteret en burgundisk Greve Otto Vilhelm som Søn og indsat ham til Arving baade af Hertugdømmet og af de to Grevskaber Auxerre og Autun, som han besad indenfor det, men Kong Robert kunde paa ingen Maade tillade, at et Hertugdømme saaledes uden hans Samtykke blev overdraget til en uvedkommende; Kongen var tilmed Onkel til den afdøde Hertug Henrik. Desuden vilde han ikke svigte den Opgave, Kapetingerne havde sat sig, atter at bringe tabte Besiddelser ind under den kongelige Domæne. I Foraaret 1003 samlede han en betydelig Hær; det siges, at Hertug Rikard stillede 30,000 Mand til hans Tjeneste[2]). Krigen blev dog haard, de fleste burgundiske Herrer gjorde Modstand, saa at Kampen varede, under mange Afbrydelser, gennem en Aarrække, og Burgund led frygteligt under Plyndringerne.

Kampen drejede sig saaledes om Avallon, der forsvarede sig haardnakket; omsider indtoges den ved Normannernes Bistand. Ligeledes faldt Auxerre i Kongens Haand (1005)[3]). Endnu gennem en halv Snes Aar fortsattes Kampen, indtil omsider Hovedbyen Dijon overgav sig (1015). Landet var altsaa nu vundet, og Kong Robert kunde indsætte sin yngre Søn Robert til dets Styrer[4]).

Ogsaa i en anden Krig var Hertug Rikard sin Konges Hjælper.

Kong Robert var paa Kristi Himmelfartsdag 1006 paa Besøg hos Hertug Rikard i Fécamp[5]), og i September s. Aar drog de, sammen med Kong Henrik II af Tyskland, paa Tog mod Grev Balduin af Flandern. Han havde bemægtiget sig Valenciennes, der hørte under Tyskland, men Belejringen af Byen, der forsvaredes kraftigt, førte ikke til noget Resultat. Rikard skal have øvet frygtelige Ødelæggelser i Omegnen af Arras og ikke skaanet Munkene i Klostret St. Eloi i Noyon[6]).

Ved Pinse 1017 fejrede Kong Robert en prægtig Fest i Compiègne. Talrige Bisper var tilstede — dog ingen fra Normandie — og ligeledes en Kreds af verds-

[1]) Pfister, Robert le Pieux 212.

[2]) Radulfus Glaber II—8—15: ducens etiam secum Ricardum Rotomagnorum comitem cum triginta milibus Normagnorum.

[3]) Will. Gemmet. V. 15. Bouquet, Historiens X. 270. Pfister, Robert 257, Lot, Fidèles 194.

[4]) Pfister l. c. 263, 265.

[5]) Bouquet, Historiens X. 587. Pfister, Robert LXIX Nr. 30; 212, 219, 363.

[6]) Gesta episc. Camerac. I. k. 114. Pertz, Scriptores VII. 452.

lige Fyrster og Store. Kong Robert lod sin tiaarige Søn Hugo salve til Konge. Blandt Deltagerne i Højtideligheden var Hertug Rikard; han havde givet den kostbare, fint ciselerede Kalk, hvori Altervinen blev skænket[1]).

Kong Roberts jævnlige Besøg i Normandie[2]) er Bevis paa hans venlige Forhold til Hertugen, men et af de mærkeligste Vidnesbyrd om Rikard II's Stilling blandt den franske Konges Vasaller knytter sig dog til Forsamlingen af Stormænd i Compiègne den 1. Mai 1023. Der skulde her forhandles om Reformer indenfor Kirken — Aaret forinden havde Hertug Rikard angivet for Kongen, at der fandtes Kætterier i Orleans[3]) — men tillige om vigtige Sager af politisk Natur. Her var tilstede Greverne Balduin af Flandern og Rodulf af Valois, Hertug Rikard og hans Broder Ærkebisp Robert af Rouen, Bisperne af Beauvais og Amiens, foruden mange andre Geistlige og Verdslige. En Sag, der skulde forhandles, var Kong Roberts Strid med Odo II, Greve af Blois, Tours og Chartres, om Successionen i Grevskaberne i Champagne. Disse var i sin Tid efter Herbert II af Troyes' Død overgaaede til hans to Neveuer som Len til fælles Haand og derefter til disses Sønner; da nu den ene af dem var død uden Arvinger, mente den anden, altsaa den afdødes Fætter, Odo II af Blois sig eneberettiget til hele den samlede Arv af Champagne. Kong Robert formente sig imidlertid berettiget til at inddrage den ledig blevne Arvedel.

Hvilken Rolle der var tildelt Hertug Rikard ved Ordningen af dette Forhold, vil fremgaa af det Brev, som Grev Odo II tilskrev sin Konge:

Herre Konge! Jeg har nogle Ord at sige Dig, hvis Du vil værdige mig at høre dem. Grev Rikard, Din tro Vassal, har bedet mig komme til Dit Retterting eller til at prøve Forlig angaaende de Beskyldninger, Du har rettet imod mig. Jeg har lagt Sagen helt i hans Haand. Derpaa har han med Dit Samtykke berammet Tinget, hvor denne Sag kunde komme til Afgørelse. Men kort før den fastsatte Tid, og medens jeg beredte mig til at møde, meldte han mig, at jeg ikke skulde gøre mig den Ulejlighed at drage til Tinget, fordi det ikke var Dig til Sinds at tage mod nogen Dom eller noget Forlig, som ikke erklærede mig uværdig til at holde nogen Forlening af Dig, og fordi, som han sagde, det ikke tilkom ham at kalde mig til et saadant Ting, uden at Pairerne samledes[4]).

Dette er Grunden til at jeg ikke har villet fremstille mig for Dig paa Tinge. Jeg undrer mig i høj Grad, Herre Konge, over at Du paa saa hovedkulds Maade, uden at min Sag er hørt, har dømt mig uværdig til at holde et Len af Dig.

I Brevet udvikler derpaa Odo, hvordan Champagne ikke er et Len under Fiscus, men har været arveligt i hans Slægt, og at han altid har tjent Kongen til hans Tilfredshed hjemme og ude. Han beder om, at Kongen vil ophøre med sin

[1]) Helgaldi Vita Roberti, Bouquet, Historiens X. 166. Pfister, Robert 71 f., 216.

[2]) Kong Robert var i Rouen 13. Jan. 1024 Vidne ved et Mageskifte mellem Klostrene i Jumièges og i St. Vaast. Gesta episc. Camerac. II. 29. Pertz, Scriptores VII. 462. Pfister, Robert LXXX Nr. 72.

[3]) Rod. Glaber III—8—26. Pfister l. c. 331. Bouquet, Historiens X. 537 (Gesta synodi Aurelianensis).

[4]) sine conventu parium suorum.

Forfølgelse, da han intet højere ønsker end at have hans Naade, han anmoder om, at Kongen vil lade sine daglige Raadgivere eller Fyrsterne bringe et Forlig i Stand[1]).

Dette smukke og værdige Brev har sikkert Odo udarbejdet med Bistand af den ansete Biskop Fulbert af Chartres.

Man har sagt, at Kong Robert har valgt Hertug Rikard til Voldgiftsmand i Tvisten, men dette er jo aabenbart ikke rigtigt. I Kilderne findes ikke nogen Udtalelse, hverken fra Kongens eller Grev Odos Side, om at de har overdraget Rikard saadan Magt. Snarere vilde vi kunne benytte den moderne Betegnelse »Forligsmand« om Rikards Hverv. Da saa Kongen stiller det Krav, at Odo i ethvert Fald skal sætte alt til Kongens Naade, opgiver Rikard at virke, fordi kun en Forsamling af samtlige Pairer kunde fælde en saadan Dom over en af Kongens Vasaller[2]).

Det synes som om Odo virkelig har haft en Arveret at støtte sig til, og hans Henstilling om, hvem Afgørelsen kan tilkomme, synes meget rimelig, medens Kong Roberts afvisende Holdning er uforstaaelig. Men karakteristisk er det, at Hertug Rikard uagtet sit gode Forhold til Kongen dog bestemt stiller sig paa Vasallens Side.

Nogen Afgørelse af Sagen synes ikke at være kommet i Stand.

55. Den unge Rikards Tog til Mimande.

Under Rikard II foretog Normannerne et højst mærkeligt Felttog; det har et næsten fantastisk Skær, men er fuldt afhjemlet. Beretningen derom lærer os, hvilken slagfærdig og foretagsom Hær Normandiet nu besad, men ogsaa, hvor diplomatisk vel forberedt Togtet maa have været, idet det gjaldt om at marschere langt ud mod Frankrigs Yderkant, flere Hundrede Kilometer fra Normandiets Grænse til Steder, hvorhen ingen Skibe kunde bringe Krigerne ad Flodveje.

Rikard II's Datter Adeliza var bleven gift med Grev Rainald af Burgund[3]), det vil sige den Del af de burgundiske Lande, der strakte sig mellem Saones østlige, venstre Bred til henimod Rhinen og hvoraf det saakaldte Franche Comté skulde opstaa. Det var endnu ikke gaaet ind under det tyske Kejserrige, hvad dog snart efter skulde blive Tilfældet[4]).

Grev Rainald havde en uforsonlig Fjende i sin Nabo hinsides Saone Grev Hugo af Châlon-sur-Saone i Hertugdømmet Burgund, og Hugo havde ved List taget Grev Rainald til Fange, han maatte under tunge Lænker sidde i et haardt

---

[1]) Brevet er gengivet og oversat af L. Halphen i Revue Historique vol. 97 (1908) 287 ff.

[2]) Fortolkningen af Brevet har været meget omstridt. Som Voldgiftsmand er Rikard bleven opfattet af Arbois de Jubainville, Ducs de Champagne I. 254, Luchaire, Institutions monarchiques, 2 éd. II. 12 ff., Lot, Hugues Capet 411 f. Pfister, Robert 241 (4), har bekæmpet dette. L. Halphen (Rev. Hist. l. c. 290 f., 296) skildrer Datidens mæglende Dommervirksomhed. Se endvidere J. Flach, Origines III. 424 f.

[3]) Om Ægteskabet se Will. Gemmet. V. 13, 16. Robert af Torigny I. 30. Rodulfus Glaber III—2—6. Hugo af Flavigny, Pertz, Scriptores VIII. 392. R. Poupardin, Le Royaume de Bourgogne 225.

[4]) Flach, Origines IV. 381, 433, 436.

Fængsel. Da Hertug Rikard fik Meddelelse om sin Svigersøns Skæbne, sendte han straks Sendebud til Hugo og bad ham hurtigst mulig gengive Rainald Friheden. Hugo brød sig imilertid saa lidt om den fjerne Hertugs formanende Anmodning, at han tværtimod gjorde Rainalds Fængsel endnu haardere. Da tøvede Rikard ikke, men gav sin Søn Rikard Ordre om at holde den normanniske Hær rede og drage paa et Hævntog til Burgund. Den unge Hertug brændte af Begærlighed efter at sætte det i Værk saa hurtigt som muligt. »Som en susende Vind, der fejer alt til Side,« fór han ud fra Landets Grænser og trængte med en talløs normannisk Styrke ind i Burgund. Da Krigerne i Borgen Mimande[1]) med Kastevaaben angreb Normannerne, gik disse løs paa Fæstningen[2]) og indtog den, derpaa brændte de den, med alle dens Beboere, unge og gamle. Hæren drog saa videre med Ild og Sværd mod det nærliggende Châlon. Da indsaa Hugo, at hans Sag var tabt. Med en Sadel paa sin Ryg krøb han hen for den unge Rikards Fod og bad om Tilgivelse. Rikard tilstod ham Fred. Rainald blev givet fri, Hugo maatte stille Gisler og love at komme til Rouen for at udsone sig med Hertug Rikard. Den unge Rikard førte saa Hæren tilbage til Normandie[3]).

Den nævnte symbolske Handling, hvormed Hugo erklærer sig for overvunden og beder om Sejrherrens Naade *(harniscara)* er velkendt fra andre Beretninger[4]). Togtets eventyrlige Karakter ligger i mange Forhold. Man maa saaledes undre sig over, at Kong Robert ikke har holdt sin Haand over Hugo, da denne havde været Kongens saa at sige eneste Støtte hernede under de lange Kampe for at vinde Burgund for Kronen og da det aldrig vides, at han er optraadt imod Kongen[5]). Denne maa endvidere have tilladt Marschen gennem sine egne og sine Vasallers Lande, selv om Normannerne overalt har betalt for de Fødemidler og for anden Hjælp, de havde Behov, hvad da Kilderne ogsaa oplyser[6]). Vi har Efterretning om at Hertug Rikard afstod to gode Landsbyer til Greven af Vexin for at faa Tilladelse til at lade Tropperne drage gennem hans Land[7]), lignende Tilsagn har vel Hertugen erhvervet andensteds. Men hvor lang var ikke den Vej, som Hæren skulde tilbage-

---

[1]) Borgen bliver af Vilhelm af Jumièges kaldt castrum Mirmandum, af Robert af Torigny og Orderic Milmandum, af Wace og Benoit Mirmande. Poul Jacotey har i Le Moyen Age 2e série XVII (1913) S. 268 ff. paavist, at dette Sted maa være: Mimande, commune de Chaudenay à 3 ou 4 lieues au Nord de Châlon.

[2]) I Marx's Udgave af Will. Gemmet. V. 16 læses: castrumque Mirmandum auxit obsidione. Dette maa rettes til: cinxit obsidione, saaledes som det klassiske Udtryk er. Baade Orderic og Robert af Torigny har i deres Haandskrifter cingit, se de af Delisle udgivne Fototypier.

[3]) Kilderne til Felttoget er: Will. Gemmet V. 16, Robert af Torigny I. 32, Roman de Rou II. v. 2133—2216 og S. 667 ff., Benoit II. 29531—29720. Ifr. Pfister, Robert 267, Poupardin, Bourgogne 228 f.

[4]) Fulko Nerra, lige overfor sin Fader Godfred af Anjou, Vilhelm af Bellême, overfor Hertug Robert af Normandie osv. Fr. Michel i Udgaven af Benoit II. 496. Andresen i Roman de Rou II. 668. Du Cange, Glossarium, harmiscara.

[5]) Rodulfus Glaber III—2—6. Pfister, Robert 170, 189, 252, 256.

[6]) Roman de Rou II. v. 2173 ff.: (Robert) les fist par sa terre passer ~ e quitement partut aler . . ~ al fuer de chascune cuntree ~ achaterent fuerre e uiande. Benoit II. v. 29610 ff.

[7]) Robert af Torigny I. 33. Greven var Walter II, Ejendommene forblev længe i Slægtens Besiddelse.

lægge! Châlon ligger i lige Linie henimod 400 km. fra Rouen, og selv med en anstrængt Marsch kunde Hæren næppe naa derhen paa mindre end 12—14 Dage.

KAPITEL XXVIII.

Rikard II og Kirken.

56. Vilhelm af Dijon bliver Abbed i Fécamp.

Af afgørende Betydning for hele Normandiets Udvikling og for Muligheden af at dette Land kunde, ogsaa i Aandens Verden, opnaa den Førsterang, som det afgjort var i Færd med at erobre sig paa Vaabnenes og den praktiske Statskunsts Omraader, var det, da Hertug Rikard bevægede Abbed Vilhelm af Dijon til at flytte til Normandie for at omdanne Landets Klostre i cluniacensisk Aand. Det var at formæle Vikingernes gamle Kraft og Mod med Stræben mod andre Maal end det haandgribelige og umiddelbart nyttige, at aabne Synet for Frugter, der kunde vindes i Hjertets Dybder og Tænkningens Gruber.

Da Hertug Rikards Udsending fremsatte Anmodningen for Vilhelm, svarede denne: »Det er sagt os, at de normanniske Hertuger er barbariske og vilde Mennesker, der snarere sønderbryder Kirker, end bygger dem, og hellere lægger aandelige Menneskers hellige Samfund øde, end de understøtter dem; svar derfor Eders Hertug, at vi ikke har de fornødne Heste og Pakdyr, der kunde bringe mig og de ledsagende Brødre til hans Land«. For nu at vise, hvor brændende Rikard ønskede hans Komme, sendte han et betydeligt Antal Heste og Lastdyr til Dijon, og kort efter kom da Vilhelm med mange Munke til Rouen (1001), hvor Hertugen personlig gik ham til Haande, kort efter førte han ham til Fécamp. Det blev opfattet som et heldigt Varsel, at der paa den Dag, Vilhelm ankom, samlede sig en Mængde Ørne paa Kirkens Tag[1]).

Vilhelms Komme til Fécamp blev en sand Velsignelse for Klostret. Arbejde, Orden, Disciplin, Afholdenhed blev nu Løsnet for Munkenes Gerning, desuden Udbredelse af Kundskab. Abbed Vilhelm havde erfaret, at mange Steder i Frankrig forstod Præsterne ikke at messe rigtigt eller at oplæse Bibelteksterne paa rette Maade, men værst stod det til i denne Henseende i Normandie[2]). Nu blev der ved Klostret

[1]) Mabillon, Acta S. Ord. S. Benedicti VI. 1. 353.

[2]) Rodulfus Glaber, Vita S. Guillelmi Divion., Migne, Patrologia 142 Sp. 709: Interea cernens vigilantissimus Pater quoniam non solum illo in loco, sed etiam per totam provinciam illam, nec non per totam Galliam, in plebeiis maxime scientiam psallendi ac legendi deficere et annulari clericis, instituit scholas sacri ministerii quibus pro Dei amore assidui instarent fratres hujus officii docti, ubi siquidem gratis largiretur cunctis doctrinæ beneficium ad cænobium sibi commissa confluentibus. Ordene »psallendi et legendi« viser, at der ikke er Tale om, at Kunsten at læse indenad manglede, men derimod Kunsten at foredrage

indrettet Skoler, til hvilke ogsaa andre kunde søge end dem, der havde valgt den gejstlige Livsbane, derfor sendte Stormændene deres Sønner derhen. Og man saa ansete Mænd baade fra Normandie og Nabolandene, der vilde trække sig tilbage fra Verden, blive Munke i Klostret[1]).

Der sker nu noget saare mærkeligt. Hertug Rikard ønsker, at Klostret skal være fritaget for enhver Indgriben fra Bispers og andre Gejstliges Side, det skal kun staa under Paven i Rom. Paa en Forsamling af Bisper og verdslige Høvdinger i Fécamp opnaar han at faa denne Stilling for Klostret erkendt. Ærkebisp Robert ønsker og vil denne Frihed, og »til Erindring om hans Fader og paa hans Broders Bud« udstrækker han Klostrets Ret over 12 andre Kirker. De øvrige Bisper samtykker ogsaa heri og sætter deres Navn under Brevet, sammen med mange verdslige Stormænd. Under et Besøg i Fécamp bekræfter Kong Robert og flere højtstaaende Franskmænd denne Afgørelse.

Derpaa blev Abbed Vilhelm sendt afsted til Rom, godt forsynet med Gaver. Pave Benedikt VIII udtalte sin Beundring for Hertug Rikards kirkelige Iver og stadfæstede Bestemmelsen om, at Klostret kun skulde staa under Paven[2]).

Det er let forstaaeligt, at et Kloster, der skal virke som et Eksempel for andre Klostre og tillige har en Gerning som et Universitet og en Dannelsesanstalt, kan ønske en saadan Frihed. Derimod er det vanskeligt at forstaa, at Ærkebispen og Bisperne kan dele dette Ønske og uden Betænkelighed se deres Myndighed beskaaret. Dog ser vi i den følgende Tid andre Klostre, som Cérisy og St. Wandrille, faa den samme Frihed for biskoppelig og anden kirkelig Sædvaneret.

Rikards Hensigt at stille sig under Pavestolen og at forsynes med et Skjold mod Bispemagten fremgaar ogsaa af et senere (1016) fra Pave Benedikt VIII modtaget Brev, hvori denne skriver, at han har opfyldt alt, hvad der stod i hans Magt, om end ikke alt, hvad han gerne havde villet. Paven overtager Hvervet at være hans Beskytter, og han bestemmer, at ingen Biskop skal kunne sætte Hertugen i Band, uden at Sagen forinden er prøvet i Rom[3]).

Abbed Vilhelm forestod Klostret i næsten 30 Aar, og det vandt en Anseelse som det ypperste af Klostrene i Normandiet. Hertug Rikard havde en ubegrænset Tillid til Vilhelm og betroede ham ogsaa Tilsyn med Klostrene Jumièges, St. Ouen og Mont St. Michel. Vilhelm besøgte desuden Klostre i Frankrig, Lothringen og Italien; det siges, at han skal have reformeret 40 Klostre. Da omsider Vilhelm paa Hertug Roberts Tid ønskede at nedlægge sin Abbedstilling (1031), overlod Robert ham at vælge sin Eftermand. Han valgte Italieneren Johannes fra Ravenna,

---

Lectiones eller Bibelstykkerne paa den rette højtidelige, dramatiske Maade. Se ogsaa Böhmer, Kirche u. Staat in der Normandie 5, men denne Forfatter lader Ukyndigheden for stærkt falde paa Normandie i Stedet for paa Frankrig i det Hele.

[1]) Sackur, Die Cluniacenser II. 47.

[2]) Mabillon, Acta Sanct. O. S. B. VI. 1. 354 f. Kong Robert stadfæster 1006 et Gavebrev for Munkene af Rikard II og giver dem Ret til selv at vælge Abbed. Pfister, Robert le Pieux S. LXIX Nr. 30.

[3]) Jaffé-Löwenfeld, Regesta Pont. Nr. 4015. Pflugk-Harttung, Acta I. 10.

der paa Grund af sin lille Skikkelse blev kaldt Johannelinus; han var en velstuderet Mand og havde, paa Tilskyndelse af Vilhelm, lagt sig efter Lægekunst.

Hvorledes Rikards Godhed strakte sig til franske Klostre udenfor hans eget Land, kan erfares af, at da Angelram, Abbed i St. Riquier ved Somme, besøgte Hertugen og vandt Yndest hos ham og hans Omgivelser, blev med Stormændenes Samtykke Kirken i Scabellivilla (Équemauville, Arrond. Pont-l'Évêque) skænket til Klostret, imod at det forøgede Munkenes Tal med endnu en Broder. Rikard gav ogsaa til Kirken en prægtig Purpurkaabe, hvortil Ærkebisp Robert føjede et smukt Tapet *(dorsale)*[1]).

Af en Discipel af Vilhelm af Dijon er der givet følgende Vidnesbyrd om, med hvilken Varme det kirkelige Liv endog i fjerne Lande blev omfattet i Normandie: »Normannerne sendte de kostbareste Gaver til hellige Kirker næsten i den hele Verden, saaledes at der endog fra Orienten, fra det berømte Sinai Bjerg, aarlig kom Munke til Rouen; de kunde hjembringe fra Hertugen mangfoldige Gaver af Guld og Sølv. Rikard sendte 100 Pund Guld til vor Frelsers Grav, ligesom han med overordentlig store Pengegaver hjalp alle dem, der agtede sig derhen«[2]).

Om Besøg af Munke fra Sinai fortæller en anden Kilde[3]), der tillige har den Interesse at berette om, hvordan ogsaa Private begyndte at stifte Klostre. Hertug Rikards Ry havde ladet St. Katrines Kloster paa Sinai sende nogle Brødre til Normandie for at bede Hertugen om Understøttelse. Han modtog dem ogsaa vel og anbefalede dem til Goscelinus, Vicegreve af Arques; hos ham fik de Husly og Underhold. Uagtet sin høje Stilling var Goscelinus en saare beskeden Mand, og han og hans Hustru Emelina var utrættelige i at hjælpe Fattige og støtte Kirker og Klostre. Den ene Munk og hans Tjener forblev i to Aar i Goscelinus' Hus, de andre Brødre var tidligere draget bort, rigt hjulpne af Hertugen.

Goscelinus grundede, sammen med sin Hustru, i Rouens Forstad Klostret St. Trinité-du-Mont, der senere fik Navn efter den hellige Katrine. Klostrets Kirke blev indviet 1030 i Nærværelse af Hertug Robert; dets første Abbed var den udmærkede Tysker Isembert, der tiltraadte 1033[4]).

I Aaret 1026 fandt en stor Pilgrimsfart til Palæstina Sted; Lægfolk og Klerke fra hele Frankrig var Deltagere i den. Pilgrimmene fra Normandie, hvoriblandt var to Herrer fra Bayeux, var under Ledelse af Abbed Rikard af St. Vannes i Verdun; Normandiets Hertug havde som sædvanlig givet Tilskud til Omkostningerne ved Færden[5]).

Der findes en smuk lille Fortælling, der ikke blot bidrager til at belyse Hertug Rikards Personlighed, men lader os se ind i hans daglige Liv. Bernhard, der havde været Forstander for nogle Skoler i Toskana, havde af gennemrejsende

[1]) Hariulf. Chronique de l'abbaye de St.-Riquier, ed. Lot. 184 f. Mabillon, Acta S. O. S. B. VI. 1 497.
[2]) Rodulfus Glaber I—4—21.
[3]) Sanctæ Catharinæ martyris translatio, Analecta Bollandiana XXII. 423 ff.
[4]) Orderic Vital II. 12, 95, 292. Jfr. foran S. 30.
[5]) Pfister, Robert le Pieux 348 (6), Hugo af Flavigny, Pertz, Scriptores VIII. 393.

hørt Hertugen berømme og vilde gerne selv erfare, om det Ry om ham, der gik saa vide om Lande, ogsaa svarede til Virkeligheden. Han kom da til Rouen og tog ind hos en Borger, hvem han udspurgte om Hertugen og om hvordan man kunde faa ham i Tale. Han bor her i Borgen — svarede denne — og idag er det Tirsdag, da holdes der Møde i Taarnet til Behandling af hele Landets Sager; ingen kan faa Adgang til ham, uden han først er anmeldt af Kammertjeneren og Dørvagten. Men Du vil kunne se ham i Taarnets Karnapvindue, hvorfra han plejer efter Frokost at se ud over Byens Huse og over Floden. Bernhard tog da, i Stedet for sin Dragt som Filosof, en Almueklædning paa, til den nævnte Tid gik han, med en Bue i sin Haand, hen foran Taarnet; han fik Øje paa Hertugen, lagde en Pil paa Buen og sigtede flere Gange efter ham. Rikard blev opmærksom paa Manden og spurgte Vagten, om de havde set ham. De blev ham vár og vilde gribe og dræbe ham, men Rikard bad dem føre ham frem for sig. Dette skete, og da Bernhard blev spurgt om Grunden til hans Opførsel, svarede han: »Da Du, som et Skovens Dyr, holder Dig saa alene og ingen kan faa Adgang til Dig uden paa Dit Bud, har jeg villet gøre Jagt paa Dig som paa Skovens Vildt«. Rikard blev straks venligt stemt mod Bernhard, han erfarede nu, hvem han havde for sig, og omfavnede ham.

Ved Samtaler med Bernhard vandt Hertugen saa stor Tillid til Bernhard og til hans Indsigt, at han, foruden at drøfte religiøse Spørgsmaal med ham, ogsaa forhandlede offentlige Anliggender med Filosoffen.

Nogle Aar senere var Rikard, med Bernhard ved sin Side, paa Besøg i Cherbourg. Da Hertugen her i Kapellet holdt Andagt, greb Bernhard hans Haand og bad ham om, at han maatte blive begravet paa den Plet, hvor Hertugen havde holdt Bøn, thi han følte, at han vilde blive kaldt bort, inden tre Dage var til Ende. Rikard tilstod ham naturligvis hans Bøn, og det skete virkelig, at Bernhard døde tredie Dagen derefter[1]).

[1]) Will. Gemmet., ed. Marx, V. 13 S. 89 ff. jfr. foran S. 30. Roman de Rou II. 1983—2132, Benoit II. 29014—29286.

KAPITEL XXIX.

Rikard II's Ægteskaber og hans Børn. Rikard III's korte Styretid, 1026—27.

57. Hertuginderne Judith og Papia. Rikard III's Ægteskab med Kong Roberts Datter.

I Modsætning til den berettigede Dadel eller de ugrundede Beskyldninger, der har været rettet mod de tidligere Hertuger med Hensyn til deres sædelige Vandel, har man overfor Rikard II aldrig kunnet fremdrage noget forkasteligt. End ikke i Beretninger fra senere Tider, der jo gerne er travle i saa Henseende, er nogen Beskyldning fremkommet mod ham.

Rikard II ægtede — vi kender ikke Tidspunktet — en Datter af Grev Konan le Tort af Rennes, hvem det var lykkedes at blive Hertug af Bretagne (990—992), en Stilling, som hans Søn Godfred ogsaa opnaaede (han døde 1008)[1]. Datterens Navn var Judith, og det Brev, hvorved Rikard giver hende Medgift, er mærkeligt i mange Henseender[2]. For det første udtales det med klare Ord, at hun gaar ind til sin Ægtefælle som ret Ægtehustru; man kan sige, at enhver »dansk« Forbindelse eller nogen til nordiske Sædvaner knyttet Særstilling underforstaas som udelukket. »Jeg førte dig hjem med Dine Forældres Samtykke, jeg trolovede mig med Dig ved Fæstensgave, vor Forbindelse fuldbyrdedes paa lovmæssig Maade«[3]. Nu giver han hende Medgift, hun er erhvervet ved en Købesum eller ved overdraget Gods, der bliver hendes, altsaa paa en saadan Maade, som det i Følge Saxo var indskærpet i Love for Normannerne[4]. Judith erhverver altsaa denne Medgift eller Morgengave paa en anden Maade end den, der kendes i den senere Coutumier fra Normandie, hvor Hustruens *douaire* kun var en Del af Arvingernes Lod, som hun udtog forlods af Boet, frit og ubehæftet, men kun som Besiddelse for Livstid. Rikard udtaler udtrykkeligt[5], at det er en Gave med blivende Ret: *dono tibi donatumque in perpetuum esse volo*, maaske var en saadan Retsvirkning allerede bestemt ved Hertug Vilhelms Ægteskab med Leutgarde (se foran S. 136).

Endvidere er det mærkeligt at se, hvilket umaadeligt Omfang denne Gave

[1]) La Borderie, Histoire de Bretagne II. 546.

[2]) Moisy, Quelques observations sur deux chartes normandes, i Mémoires de l'Académie Nationale de Caen 1920. 279 ff.

[3]) A parentibus et propinquis tuis expetivi te et sponsalibus ornamentis desponsavi te. Præterea legitima conjunctione expleta in dote tua dono tibi etc.

[4]) Saxo 235 (Love for Russerne): ne quis uxorem nisi emptitiam duceret, jfr. 408: venalia quondam solebant esse connubia. Chronique de Normandie, 1839, fortæller om Knud den Store: menda Eme la royne, et l'espousa, et donna por lui avoir 4 pois d'or (S. 36).

[5]) Martène et Durand, Thesaurus Anecdotorum I. 122 f.

havde; der nævnes i Brevet over 110 Ejendomme rundt om i Normandie, en stor Del af dem var omfattende Godser. Jeg skal vel vogte mig for at udtale, hvad en Jordbesiddelse af denne Art kunde anses for værd efter vor Tids Maalestok, men i 1849 anslog Léopold Delisle denne Medgifts Værdi til at svare til mindst to Millioner Francs[1]).

Vi kender intet nærmere til Judiths Personlighed; men at hun delte sin Ægtefælles religiøse Interesse, fremgaar af, at hun af sit Gods stiftede Klostret i Bernay for Benediktinermunke[2]). Efter hendes Død forøgede Rikard Klostrets Besiddelser med 16 Ejendomme og overlod det endvidere 10 andre, som Judith havde besluttet at give Klostret.

Judith døde 1017 og begravedes i Bernay, hun havde født Rikard 3 Sønner, Rikard og Robert, der blev Hertuger, og Vilhelm, som blev Munk i Fécamp, endvidere 3 Døttre, Adeliza, gift med Reinald af Burgund (S. 170), Mathilde, der ægtede Grev Odo af Chartres (S. 163), en tredie Datter døde ung.

Rikard indgik senere et nyt Ægteskab[3]) med Papia. Vi véd intet om hendes Herkomst, men hun synes ikke at have hørt til de store Slægter[4]). Vi kender to Brødre af hende, de havde af deres Svoger Hertugen faaet en Ejendom og fik af ham Lov til at skænke den til det Kloster, hvori de indtraadte[5]). Der foreligger intet, der kunde give Anledning til at tro, at Papia ikke fuldt havde nydt Anseelse som Hertugens Hustru[6]). Hun fødte Rikard to Sønner, Malger, der blev Ærkebisp af Rouen, og Vilhelm, Greve af Arques[7]).

Rikard II døde den 23. Aug. 1026[8]) og blev begravet i Fécamp ved sin Faders Side. Han havde med sine Stormænds Billigelse udpeget sin ældste Søn Rikard til sin Efterfølger[9]), og denne havde ogsaa under Faderens sidste Sygdom været hans Medstyrer.

[1]) Bibliothèque de l'École des Chartes V. 285. [2]) Robert af Torigny I. 32 jfr. Indskud i Will. Gemmet., ed. Marx., 255. [3]) Lot, Saint-Wandrille LVI har urigtigt: la troisième femme. Robert af Torigny (Will. Gemmet. VII. 4 (7) S. 248): ex secunda conjuge Papia.

[4]) I modsat Fald vilde det vel være angivet (Will. Gemmet VII. 4: aliam uxorem, nomine Papiam. Rob. af Torigny I. 32: quandam uxorem nomine Papiam).

[5]) Lot, Saint-Wandrille 40: Osbernus et Anfredus fratres, tempore Ricardi secundi comitis, qui eorum sororem Papiam in coniugio habebat, effecti sunt monachi cenobio S. Wand. . . et eodem comite concedente dederunt ibi fundum suum id est alodum quod de ipso tenebant. d'Achery, Spicilegium, 46. III. 264: hos autem Papia matrimonio Richardi potita secundi edidit, cuius fratres Ansfredus et Osbernus istic monachum professi sunt.

[6]) Papia comitissa er Vidne under tre Breve for Klostret St.Wandrille. Lot l. c. 41, 44, 49. En Datter af hendes Stifsøn Rikard III. fik Navnet Papia, Orderic Vital III. 41 f., 484.

[7]) Vilhelm af Malmesbury, Gesta regum III. 232 betegner, i Forhold til Vilhelm Erobreren, Vilhelm af Arques som: patruus eius sed nothus. I Oldtiden som i Middelalderen benyttedes nothus om enhver blandet eller halvblods Afstamning. Der kan sikkert ikke sigtes til nogen uægte Fødsel for Vilhelm af Arques. Papias Børn Malger og Vilhelm følte sig netop som ægtefødte overfor Bastarden Vilhelm: patrui mei . . me velut nothum contempserunt (Ord. Vit. III. 232). Freeman, Norman Conquest II. 181, III. 120 har derfor afgjort Uret i sin Udtalelse, at Legitimiteten af Papias Børn »was perhaps not absolutely beyond doubt.«

[8]) Om Rikard II.s og Rikard III.s Dødsdage se Undersøgelsen hos Pfister, Robert le Pieux 216 Not. Jfr. Haskins, Institutions 265 Note. [9]) Will. Gemmet. V. 17: novissime . . ascitum Ricardum, suum filium, consultu sapientum suo ducatui prefecit.

Der knyttedes store Forventninger til den unge Rikard III, han havde jo ogsaa vist stor Dygtighed ved sit mærkelige Felttog mod Burgund. Hans Broder Robert, hvem Faderen havde tildelt Grevskabet Hièmes, viste Ulydighed mod ham, samlede Krigere og indesluttede sig i Falaise, saa at Rikard maatte rykke mod Byen og belejre den. Men saa faldt Robert til Føje, og Brødrene sluttede Venskab[1]).

Rikard III havde i sine unge Aar indgaaet en Forbindelse, der næppe havde et Ægteskabs Karakter. Han havde en Søn, der bar et Navn, der paa denne Tid, ikke blot i Normandie, men i Frankrig var usædvanligt, Nicolaus[2]). Man fristes til at tro, at han er bleven døbt Nigel og mulig er opkaldt efter den ansete Vicegreve fra Cotentin Nigel, og at han, som allerede fra de unge Aar var bleven bestemt for Kirken, har forandret Navnet til Helgennavnet Nicolaus[3]). Rikard havde endvidere to Døttre, og den ene af dem bar samme Navn som hans Søster Adeliza, den anden som hans Stifmoder Papia, begge giftedes bort til Stormænd[4]). Man faar derfor det Indtryk, at her var Forhold af godkendt Art, men vi véd intet om, hvem Børnenes Moder var, eller endog om de tre Børn havde samme Moder.

Naturligvis maatte ethvert saadant Forhold vige, naar der for den Mand, som var anerkendt som Arvtager af Hertugstillingen, var Udsigt til at vinde en fyrstelig Brud, tilmed en Kongedatter.

I Januar 1027 ægtede Hertug Rikard Kong Roberts Datter Adela. Ved et Brev[5]) gav Hertugen sin Hustru i Morgengave *(dotalitium)* Byen og Grevskabet Coutances og mange Besiddelser indenfor dette Grevskab, ligesom ogsaa i Grevskabet Bayeux: »Jeg giver Dig dette Gods som en Hustrulod og med en saadans Navn og Ret, for at Du, efter at være beskænket paa denne Maade efter Din høje Rang, kan forenes med mig ved et Ægteskabs uløselige Baand, og naar Du bliver min Ægtefælle, kan nyde disse Besiddelser, som jeg overlader Dig i Overensstemmelse med Loven«[6]).

Bruden var imidlertid et Barn, saa at Ægteskabet først senere kunde endelig

[1]) Will. Gemmet. VI. 2.

[2]) Det er ganske uden Grund, at man har formodet, at Nicolaus var bleven skubbet til Side og mod sin Villie gjort til Klerk. Han blev som ung Mand Munk i Fécamp, senere Abbed i St. Ouen i Rouen, han var en dygtig og anset Gejstlig og synes altid at have levet i god Forstaaelse med sin Slægt. Nicolaus døde 1092. Vilh. af Jumièges VI. 2. Robert af Torigny I. 33, II. 193. Orderic Vital II. 247, III. 251, 431 f. At han var en uægte Søn, siger i Grunden ingen Kilde.

[3]) Jfr. en anden Munk: tres germani laudabiliter militabant in monachili habitu: Rodbertus cognomento Nicolaus, Rogerus et Odo, filii cujusdam presbyteri. Orderic Vital III. 31.

[4]) Robert af Torigny I. 33: genuit Papiam uxorem Walterii [Gulberti] de Sancto Walerico et Aeliz, uxorem Ranulfi vicecomitis de Baiocis. Ord. Vital III. 41, 484.

[5]) Brevet (d'Achery, Spicilegium, Folio III. 390 f.) er datum mense Januario 1026, indictione 9, men Aar 1026 saavel som Indictionen ender først i Marts (1027). Pfister, Robert XLII. 78.

[6]) Concedo ergo tibi jure dotali de rebus proprietatis meæ .. Hæc omnia tibi habenda sub nomine et lege dotis, subnixa adstipulatione de rebus meis transfundo, ut juxta nobilitatis tuæ lineam dotata, indissolubili mihi jungaris amore conjugii, et gaudens nostræ consors donationis iis rebus suo jure tibi bene concessis, cujus cessionis dotalitio, ut sibi convenientem firmitatis teneat vigorem, manu propria subscripsi, addita auctoritate mei nominis. Ego Richardus hoc dotalitium fieri jussi, et confirmo.

fuldbyrdes, og da Rikard nogle Maaneder derefter døde, skyndte en ny Bejler sig med at gribe til. Grev Balduin af Flandern bortførte Pigen, saa lille som hun var, til sit Land[1]).

Kong Robert havde i sit Ægteskab med Konstance, foruden nævnte Datter, 4 Sønner. Dronningen var af en meget selvraadig og herskesyg Natur. Overfor hendes føjelige Mand havde det været hende forholdsvis let at faa sin Ærgerrighed tilfredsstillet, men da Sønnerne begyndte at vokse til, saa hun sin Magt truet. Den ældste Søn Hugo tegnede til at blive en lovende Yngling. Hans Fader havde, da Hugo var 10 Aar gammel, faaet Stormændene til at erkende ham som Arving til Tronen, og han var bleven salvet i Reims, men kun 18 Aar gammel reves han bort af Døden (1025). Som rimeligt var, ønskede Kong Robert at faa Stormændene til at hylde den næstældste Søn Henrik, men denne havde vist sig fast og bestemt, hvorfor Konstance arbejdede for at faa den tredie Søn Robert, der formentlig havde en mere bøjelig Villie, til Arving. Trods alle Dronningens Intriger sluttede de Store sig sammen om Henrik, og der blev til Pinsetid 1027 indkaldt en Forsamling af Rigets gejstlige og verdslige Stormænd i Reims. Her optog Kong Robert sin Søn til Medregent, og han salvedes til Konge i Domkirken. Dronningen havde forinden i Vrede forladt Byen[2]).

Tilstede ved Festen var den unge Hertug Rikard[3]). Man vil kunne forstaa, at det under de gærende Forhold i Kong Roberts Omgivelser maatte være denne magtpaaliggende at knytte Fyrsterne nøje til sig. Der forløb da ogsaa kun faa Aar før der blev Brug for den Bistand, som Hertugen i Rouen kunde bringe, overfor den herskesyge Konstance.

Det skulde dog ikke blive Rikard III, som bragte denne Hjælp; han blev revet bort ved en uventet Død, faa Maaneder efter den nævnte Fest, den 6. August 1027.

---

[1]) Will. Gemmet VI. 6. S. 103. Pfister, Robert 79. Om hendes Alder se nedenfor St. 72.

[2]) Pfister, Robert 70 f., 75 ff.

[3]) Bouquet, Historiens X. 615. Pfister l. c. 77 f.

KAPITEL XXX.

Indre Brydninger i Landet paa Hertug Roberts Tid.

58. Strid med gejstlige og verdslige Høvdinger.

Hvor gammel Robert var, da han overtog Hertugstillingen, véd vi ikke, da hans Fødselsaar er ukendt, men mange Kilder kalder ham en endnu ganske ung Mand ved hans Broders Død. Af forskellige Breve og Optegnelser kan vi se, at der i de første Aar af hans Styretid var indre Uroligheder i Landet, der dog saa længe havde været forskaanet for saadant. Det vil være rigtigt at betragte nærmere de enkelte Optegnelser.

Fontenelle-Munken fortæller følgende. I Dyd og Kraft stod Robert ikke tilbage for nogen af de tidligere Hertuger. Fyrig af Sind blev han imidlertid vildledet af slette Raadgivere, og skøndt han var i sine første Ungdomsaar, tog han mere end billigt var Styrelsen af Landet selv i Haand, hvorved han kom til at svække det i mange Forhold. Ved Himlens Naade og i Kraft af sin medfødte gode Natur og ved modtaget Vejledning kom han imidlertid atter til Fornuft, og han fjernede fra sit Raad og fra Omgang med sig de Mænd, der havde ledt ham bort fra den rette Vej. Greben af Anger over hvad der var sket, drog han til Jerusalem[1]).

Angivelsen af Motivet til Roberts Jorsalfærd kan vi lade staa ved sit Værd, men Meddelelsens øvrige Indhold stemmer godt med en Overenskomst fra Tiden 1035—40, der er optegnet i det samme Fontenelle-Kloster. Heri hedder det om Ticheville (i Dep. Orne), at den er Klostrets rette Ejendom. Den ædle Kvinde Emma var gaaet i Kloster og havde givet sit Arvegods til Saint-Wandrille, med Samtykke af Hertug Rikard II. Men hans Søn Robert havde, vildledt af slette Mænds Raad, i sine unge Aar frataget Klostret Jorden. Nu havde Abbed Gradulf gjort Indsigelse mod den skete Uret og ved mange Vidner godtgjort sin Adkomst til denne Besiddelse. »Ved den ihærdige og fortsatte Paatale og ved den i rigt Maal anvendte, uheldsvangre Bandsættelse«[2]) havde den unge Hertug Vilhelm, for sin egen og sin Faders Frelses Skyld, lovet inden tre Aar at give Ejendommen tilbage; Klostret fik midlertidigt en Del Tiender som Sikkerhed for Løftets Opfyldelse. En anden Ejendom Breuil (Dep. Calvados), som Emma havde overdraget Klostret, havde Hertug Robert allerede tilbagegivet det »som frataget Klostret med Urette«[3]).

Da Giverinden Emma har søgt Bekræftelse paa sine Overdragelser hos Hertugen, synes der jo at maatte have tilkommet denne en vis Ret over dem, og Ro-

[1]) d'Achery, Spicilegium, Folio, II. 288. Mabillon, Acta Sanct. O. S. B. III. 353. Haskins, Institutions 266.

[2]) Lot, Saint-Wandrille Nr. 18 bis, S. 61—62: tam continue reclamationis instancia, quam prolixe excommunicationis frequentatione importuna.

[3]) Lot l. c. Nr. 14 S. 55: villam . . Broil . . quam iniuste tultam sano usus consilio reddidi jfr. S. 61 (3).

bert maa have ment, at der alligevel ved Gaven var sket et Indgreb i hans Ret som Fyrste eller som Repræsentant for sin Slægt. Men man bliver opmærksom paa Ordene om, at der ofte var udtalt Bandsættelse, idet herved en anden Strid fra disse Aar bringes i Erindring.

I Følge Vilhelm af Jumièges havde i Begyndelsen af Roberts Hertugtid hans egen Farbroder Ærkebisp Robert vakt hans Mistanke. Han var af Rikard II bleven forlenet med Grevskabet Evreux. Hovedbyen her havde han utvivlsomt befæstet, og sandsynligvis er det Besiddelsen af dette faste Punkt, der har gjort Hertugen ængstelig; Robert havde bortforlenet Byen og andre Besiddelser til sine tre Sønner. Hertugen sendte en Troppestyrke mod Evreux og indesluttede Ærkebispen; han fik dog efter Anmodning derom Lov til at drage til Kong Robert. Men fra Frankrig sendte Ærkebispen en Bandstraale ud over Normandie. Han havde søgt Raad hos de franske Bisper, og Fulbert af Chartres udtalte: »Du har i Din Magt: Kærlighed til at kalde den vildfarne tilbage, kanoniske Straffemidler til at tvinge ham, den biskoppelige Stav til at slaa ham med«. — Altsaa lyste han Hertugen i Band[1]). Robert indsaa, at han havde handlet overilet, han kaldte sin Farbroder tilbage, indsatte ham i hans gamle Stillinger og optog ham i sit Raad[2]).

Hertug Robert har vel været ledet til dette Skridt mod Ærkebispen af en Frygt for, at Medlemmer af Hertugslægten og endvidere Frænder af halvblods Art, der sad i gejstlige Stillinger, vilde opnaa for stor verdslig Magt. Man kan bestyrkes i denne Opfattelse ved at se Roberts Handlemaade overfor en anden Frænde Biskop Hugo af Bayeux; han havde af sin Fader Rodulf af Ivry faaet Bayeux i Forlening. Hertugen troede at mærke, at Hugo ikke vilde være ham lydig, og han bestyrkedes i sin Opfattelse ved at erfare, at Hugo i al Hemmelighed lod Borgen sætte i Forsvarsstand og forsyne med Fødemidler, ligesom han rejste til Frankrig for at hverve Krigere. Hurtigt besluttede Robert at komme ham i Forkøbet; Byen blev indesluttet af hans Hær, Hugo maatte bede Hertugen om at tillade Besætningen at drage ud, hvorpaa Robert tog Borgen i Besiddelse. Biskop Hugo levede i lang Tid i Udlændighed[3]).

Der kan næppe være Tvivl om, at Biskop Hugo nærede oprørske Planer, saa at Hertugen ved sin Optræden var i sin gode Ret. I nogle af de foran nævnte Forhold kommer dog tillige en bestemt Uvillie mod Kirken frem, og dette synes erkendt af de skyldige, næsten ved et offentligt Skriftemaal. Man ser i alt Fald enkelte af dem villige til at give Erstatning.

Tydeligt fremgaar denne Tids Bevægelser af et af Roger af Montgomery udstedt Brev. Han udtaler i dette: »Lokket af slette Mænds Raad begyndte Hertug Robert ikke at omfatte Guds Kirke med samme Kærlighed som hans Fader. Ved at se det overgik jeg sandelig alle disse Ugerningsmænd i Ondskab; paa Djævelens Tilskyndelse satte jeg mig op mod Gud, jeg begyndte at tilføje St. Peter i Jumièges

[1]) Migne, Patrologia vol. 141, 225. Haskins, Institutions 267 (15). Pfister, Robert 217. [2]) Will. Gemmet. VI. 3. Orderic Vital II. 365. [3]) Willel. Gemmet. VI. 5.

utalligt Ondt og tog med Vold Ejendele fra det. Blandt andet, jeg paaførte det, var ogsaa, at jeg ødelagde det Torv, det holdt i Vimoutiers, ved at indrette et Torv i Montgomery, hvilket senere den samme Hertug, grebet af Kærlighed til Gud og i sin Anger over de skete onde Gerninger, afskaffede og henlagde til det tidligere Sted«. Nu havde Roger af Montgomery faaet en Overenskomst i Stand med Munkene[1]).

Nogen Tid efter at de nævnte Uroligheder var hørte op og et godt Forhold til Stormændene syntes indtraadt, udbrød der dog nede ved Sydgrænsen en ny Opstand. Vilhelm af Bellème, der var forlenet med den Vest for hans Besiddelser liggende Grænseby Alençon, viste Trods og nægtede Lydighed. Hertug Robert samlede Krigere og drog mod Alençon; han indesluttede den saa tæt, at Vilhelm maatte overgive sig; paa bare Ben, med Sadel paa sin Ryg, traadte han frem for Hertugen, og denne tilgav ham og lod ham beholde Byen. Men Vilhelms Ydmyghed var kun et Skalkeskjul. Ikke længe efter sendte han to af sine Sønner Fulko og Robert ud paa et Plyndringstog i Normandie; i Skovene ved Blavou (ikke langt fra Bellème) kom det til et Sammenstød med Hertugens Folk, Fulko blev dræbt, og Robert undslap kun efter at have mistet Størstedelen af sine Folk. Faderen Vilhelm var da syg; Meddelelsen om Sønnernes Skæbne nedslog ham helt, saa at han døde[2]).

Hertugens Strid med Kirken var bragt til Ende og hans Forfædres gode Forhold til de Gejstlige atter indtraadt. Robert ønskede da ogsaa paa Slægtens gamle Maade at være Klosterstifter. Han vilde forny det Kloster i Cérisy, lidt Vest for St. Lô, som St. Vigor i Merovingertiden havde grundet, men som var bleven ødelagt af Vikinger. Han rejste de Bygninger, der delvis staar her endnu og vidner om den samme strænge og storladne Stil, der præger den ældre Del af Kirken St. Étienne i Caen, som Roberts Søn Vilhelm byggede. Han udstyrede Klostret rigt med Gods og med Rettigheder, men han forlangte ogsaa alvorlig Klostertugt overholdt; det fortaltes senere, at allerede fra hans Tid stammede Befalingen om, at ved Maaltiderne skulde to Drenge gaa rundt og sige til Abbeden og hver enkelt af Munkene: »I skal dø!« (*vos moriemini!*)[3]). Hertugen var ogsaa betænkt paa at skaffe Klostret Relikvier. Hans Hirdmand Torstin[4]), der ledsagede Hertugen paa hans Rejse til Jerusalem, hjembragte fra hans Dødsleje i Nicæa de Relikvier, som Robert havde købt i Jerusalem og bestemt for Klostret. Dette bliver os fortalt af Digteren Wace, der synes at have været Torstins Dattersøn, og som i det Hele er velunderrettet om

---

[1]) J. J. Vernier, Chartes de l'abbaye de Jumièges I. 44, Nr. 13: Qui [Rodbertus] perversorum consiliis illectus, non eo amore quo pater suus ecclesiam Dei cepit colere. Quod profecto ego Rodgerus cernens et omnium malefactorum malitiam excedens, contra Deum instigante Diabolo memetipsum erexi . . sancti Petri Gemmet. innumera mala ingerere cepi, vi illius bona auferendo. . 1027. Haskins, Institutions 273 (13). Jfr. S. 98: que omnia Rogerius de Monte Gomeri violenter invaserat.

[2]) Willel. Gemmet. VI. 4.

[3]) Anonymus Cadomensis, i Mém. de la Société des Antiqu. de Normandie, 4 série III. 134.

[4]) Robert af Torigny hos Vill. Gemmet., ed. Marx, 252, 255, Roberts egen Chronique, ed. Delisle, II. 195.

Klostret[1]). Af Wace, men ogsaa af andre Kilder, véd vi, at en Rigmand Alvred Gigas, der som en trofast Høvding havde tjent Robert, ogsaa gav Klostret Ejendomme i taknemlig Erindring om sin Herre, ligesom han i en ældre Alder selv blev Munk i Klostret[2]).

KAPITEL XXXI.

Hertug Roberts Deltagelse i Krige. Hans Pilgrimsrejse og Død.

59. Kampe med Oprørere mod Kong Henrik og med Bretagne Roberts Død i Nicæa 1035.

Balduin IV af Flandern havde faaet sin Søn Balduin gift med Kong Roberts lille Datter Adela. Næppe var hun bleven voxen og Ægteskabet fuldbyrdet, førend Sønnen sluttede sig sammen med flere Stormænd og ved et Oprør nødte Faderen til at flygte. Han ilede til Hertug Robert og bad ham hjælpe sig, og denne samlede en Hærstyrke og faldt med en Hvirvelvinds Magt ind over Flandern, han lod Flammerne rase og indebrændte saaledes i Borgen Chocques (ved Béthune, Pas-de-Calais) alle Indvaanerne. Herved skræmmedes Oprørerne i den Grad, at de paany stillede sig paa Faderens Side og sendte Gisler til Hertug Robert. Den unge Balduin maatte indse, at alt var tabt, han bad Robert om at bringe en Forsoning i Stand med Faderen. Dette lykkedes ogsaa for Hertugen, og senere levede Balduin og hans Søn i fuld Forstaaelse og Fred[3]).

Kong Robert blev efterfulgt af sin Søn Henrik (1031). Vi har set, hvorledes den lunefulde Dronning Konstance havde søgt at hindre, at Henrik valgtes til Tronarving, idet hun ønskede sin Søn Robert paa Tronen; nu ved Kongens Død satte hun sig atter i Forbindelse med Robert og fik enkelte Stormænd over paa sin Side. Kong Henrik saa sig nødsaget til at flygte; med en Tylvt af sine Vasaller kom han til Hertug Robert i Fécamp og bad ham om at understøtte sig. Hertugen hjalp ham da ogsaa straks med Heste og Vaaben, og da hans Farbroder Malger var Greve af Corbeil (ved Seine, nogle Mil Syd for Paris), lod han sine Krigere ledsage Kongen derhen og tilskyndede Malger til at plyndre løs og brænde i alle de Landskaber, der hørte under utro Vasaller af Kongen. Hertugen lod ogsaa lægge Besætninger i alle Byer ved Normandiets Grænse med Ordre om at angribe alle

[1]) Roman de Rou I. v. 213 S. 214, II. v. 2305 ff., 3237 ff.

[2]) Roman de Rou II. v. 3577 ff. Monastichon Anglicanum (1846) VI. 2. 1073 f. Haskins, Institutions 270 f. Lot, Saint-Wandrille 53 (1031): S. Alvredi gaiant. Se om Alfred Gigas St. 59 S. 184.

[3]) Will. Gemmet. VI. 6. Tiden er 1031.

dem, der faldt fra Kong Henrik[1]). Lykkeligvis var flere af de store Vasaller i Frankrig bleven Kongen tro — saaledes Fulko af Anjou og Balduin af Flandern. Dronningen og Robert blev overvundne og maatte bede om Naade. Freden kom i Stand, endog paa det gode Vilkaar for Robert, at han forlenedes med Hertugdømmet Burgund. Til Held for Frankrig døde Dronning Konstance allerede i Juli 1032.

Til Tak for den ydede Hjælp[2]) lod Kong Henrik sin Ret til det franske Vexin gaa over til Hertug Robert[3]). Denne Ret bestod ikke i Forleningsretten, thi den var hos Abbeden af St. Denis[4]), og Drogo besad dette Len siden 1027, men Hertugen af Normandie var nu den øverste Herre over fransk Vexin, saaledes som han alt forinden var over den normanniske Del af Vexin. Drogo blev *homo ligius* under Hertugen. Det huede ikke Frankerne, at Hertugens Magt var bleven udvidet paa denne Maade[5]).

Alan af Bretagne vægrede sig ved at hylde sin Fætter Hertug Robert[6]), enten fordi han ikke ansaa sig forpligtet dertil efter Bretagnes Forhold til Normandiet, eller fordi han antog en saa nær Slægtning fritaget derfor; men Robert vilde ikke finde sig heri, han drog med en betydelig Hær mod Grænsefloden Coesnon og anlagde her en Fæstning Cherrueix[7]) med det Formaal derfra at holde Bretonerne i Tømme; ved Plyndringer i det tilgrændsende Grevskab Dol lod Normannerne deres stærke Haand mærke, og deres Hær vendte hjem med stort Bytte. Men umiddelbart efter faldt Alan paa et Hævntog ind i Grevskabet Avranchin, hvad der dog blev til hans egen Ulykke, idet de to Høvdinger Nigel og Alvred Gigas, der var Befalingsmænd i Cherrueix, kastede sig over Bretonerne og fældede saa mange, at Markerne omkring Coesnon laa bedækkede af Lig. Alan maatte efter disse store Tab vende hjem til Rennes.

Men Hertug Robert vilde for Alvor tvinge sin Fætter til Lydighed. Samtidig med at han sendte en Flaade ud for at plyndre paa Kysterne af Bretagne, stod en Hær beredt til at drage over Grænsen ind i Landet. Da blev Alan bange og formaaede sin og Roberts Onkel til at udvirke en Forsoning. Ærkebisp Robert fik Lov til efter givet Lejde at føre Alan til Klostret paa Mont Saint-Michel, hvor ogsaa

---

[1]) Will. Gemmet. VI. 7. Roman de Rou II. 2527—94. Pfister, Robert 82 f.

[2]) Et Vidnesbyrd om Kong Henriks Ophold i Normandie haves ved, at hans Navn staar under to Breve, vedrørende Klostret Saint-Wandrille: S. Henrici regis; S. Henrici regis qui tunc temporibus profugus habebatur in supradicta terra. Lot, Saint-Wandrille 52 (3), 54 (5).

[3]) Orderic Vital III. 224: Henricus autem, in regno confirmatus, Roberto duci gratias agit, eique pro beneficio suo totum Vulcasinum a fluvio Isara [Oise] usque ad Eptam donavit. Hoc nimirum Drogo, ejusdem provinciæ comes, libentissime concessit, hominioque facto, dum vixit, præfato duci fideliter servivit.

[4]) Se om dette Spørgsmaal Flach, Origines III. 526 ff.

[5]) Roman de Rou II. v. 2594: dunt Franceis orent grant enuie.

[6]) Will. Gemmet. VI. 8: Alanus, proterviæ fastu elatus, a ducis Rodberti servitio se surripere pertinaciter est aggressus. Roman de Rou II. v. 2605 ff.: pur ceo k'il erent d'un parage, ~ d'une haltesce e d'un lignage ~ Alain Robert seruir ne deigne. Benoit II. 30825 ff.

[7]) Will. Gemmet. VI. 7: Carrucæ, Rob. af Torigny S. 235: Carues, La Borderie III. 8: vistnok Cherrueix ved Pontorson.

Hertugen kom tilstede. Her blev en Udsoning bragt i Stand, Alan tilsvor sin Fætter Troskab, og denne kunde nu kalde den udsendte Flaade tilbage[1]).

Robert samlede alle Hertugdømmets gejstlige og verdslige Store til en Forsamling, og her fremsatte han for dem sin Plan om at drage paa Pilgrimsfærd til Jerusalem. Alle blev forskrækkede over denne Tanke. De bad ham om endelig at opgive sit Forsæt, da de frygtede for Uroligheder udenlands fra; skulde Døden overraske ham, vilde de staa uden Herre. Robert fremstillede da for dem sin 7aarige, lovende Søn Vilhelm, som var født ham i en Forbindelse med en borgerlig Pige; han udpegede ham som sin Arving og bad dem om at sværge Troskabsed til ham. Virkelig indvilligede de heri, og Robert bestemte, hvem der skulde være Lærere og Formyndere for Drengen. Derpaa rejste han med Sønnen til Kong Henrik, og denne gav Tilsagn om, at Vilhelm skulde arve Hertugdømmet efter sin Fader[2]).

Det kan overraske, at de normanniske Stormænd uden Indsigelse godkendte en uægte Søn som Arving. De tre sidste Hertuger havde jo været fødte i Ægteskab eller var blevne legitimerede ved en senere paafulgt Vielse. Man kan maaske drage den Slutning heraf, at Drengens Moder næppe har været af helt ringe Herkomst; det kan anses for givet, at Robert har vist sin Kæreste, Arlette, al mulig Ære — hvad Kilderne ogsaa udtaler[3]) — og ligeledes at Robert havde Forhaabning om i Sønnen at faa en værdig Arvetager til Hertugstillingen. Robert maa endvidere have stolet paa, at han havde skabt saa trygge Forhold i Landets Indre, at han turde tabe det af Syne i et Aarstid.

At det lykkedes ham at faa Sønnen erkendt som Arving af Kong Henrik, maa vel have sin Forklaring i den Taknemlighed, Kongen maatte føle overfor Robert, da han nylig havde staaet ham bi i et vanskeligt Øjeblik. Men Henrik har vel ogsaa været lidet tilbøjelig til at blande sig i Ordninger af Normandiets Forhold, hvorved han mulig vilde skabe sig Fjender. Endelig gør man vel ikke Kongen Uret i at antage, at han ikke følte sig for stærkt bundet ved Tilsagnet overfor Hertugen; derom taler i alt Fald hans senere Holdning.

Paa sin Pilegrimsfærd til Jerusalem vilde Robert optræde med en vis Glans, han havde ikke saa lille et Følge med sig[4]). En af hans Ledsagere var

[1]) Will. Gemmet. VI. 10.

[2]) Kilderne er Will. Gemmet. VI. 11, S. 111, Roman de Rou II. v. 2931 ff. Rodulf Glaber IV—7—20: cui, antiquam proficisceretur, universos sui ducaminis principes militaribus adstrinxit sacramentis, qualiter illum principem pro se, si non rediret, eligerent. Quod etiam statim, ex consensu regis Francorum Henrici, unanimiter postmodum firmaverunt. Hos Wace v. 2979 ff. synes Kongens Stadfæstelse at komme, efter at man i Normandie har antaget Vilhelm som Arving.

[3]) Krøniken fra Tours, Duchesne, Historiæ Francorum Scriptores III. 361: matrem dum vixit honorifice habuit. Will. Godel (ligeledes fra 12. Aarh.), Bouquet XI 285: matrem, quamvis esset inferiore genere ortus, multum honoravit.

[4]) Rod. Glaber IV—7—20: cum ingenti multitudine sue gentis Iherosolimam proficiscens detulit secum plurima auri et argenti donaria erogandi gratia. Analecta Bolland. XXIII. 269 (Translatio S. Vulganii): cum magno illustrium virorum comitatu.

Grev Drogo af Vexin, der nylig ved Kong Henriks Afstaaelse af dette Landskab var bleven Vasal under Hertugdømmet[1]).

Om Roberts Sindelag og Levevis paa denne Rejse er der i Kilderne meddelt en Del Træk, som uvilkaarlig vækker Sympati for hans Personlighed. Uagtet hans og hans Følges fyrstelige Pragt mærker man samtidig hos Hertugen hans Rundhaandethed og Godmodighed, forbundet med en vis Humor. Da han drager gennem Borgen Mimande — den samme, som hans Broder for ti Aar siden havde indtaget — og hans Folk ikke kunde komme hurtigt nok frem, greb Borgvægteren til sin Stok, og uheldigvis var det Hertugen, som fik Pryglene. Hans Folk blev rasende, men Robert dæmpede deres Vrede og sagde, at for en Pilgrim var saadant en ringe Modgang (Roman de Rou II v. 3004 ff.). I Grækenland maatte han paa Grund af en Lidelse, og da han ikke vilde forsinke Rejsen, leje nogle Saracener til at bære sig i en Bærestol. Medens han hvilede i den, mødte han en Pilegrim fra Cotentin, denne beklagede Hertugens Tilstand og spurgte om, hvilke Nyheder han kunde bringe hjem. Robert svarede, at han kunde sige, at han havde set hedenske Djævle bære ham til Vor Herre (Roman de Rou II v. 3133 ff.)[2]). Overalt paa Rejsen viste han sig gavmild, ikke mindst mod fattige Pilegrimme, men han var da ogsaa i sit Hjemland kendt for sin Medfølelse overfor arme og lidende; med Spedalske havde han saaledes inderlig Medynk, de kaldte ham deres Broder[3]).

I Konstantinopel vakte Roberts pragtfulde Optræden megen Opmærksomhed; i det Hellige Land lagde han alvorlig Fromhed og stor Rundhaandethed for Dagen (se herom Kapitel 42). Paa Hjemrejsen blev Robert syg og døde i Nicæa i Juli 1035 (se herom Kapitel 45).

---

[1]) Orderic Vital II. 102, III. 234 ff. Haskins, Institutions 268, 272.

[2]) Grev Fulko Nerra af Anjou siges paa en af sine Pilgrimsrejser at have truffet Hertug Robert (Gesta cons. Andegav., Pertz XXVI. 88), men denne Efterretning er næppe rigtig (Halphen, Le comté d'Anjou 216).

[3]) Roman de Rou II. v. 2297 ff.: de poures fu mult curius ~ e meisment de lieprus ~ des lieprus servir out grant cure. Brevis relatio, ed. Giles, 1. Robertus . . vir omni probitate elatus, erga pauperes largus atque pius. Maximam vero compassionem semper habebat de his quos elephantiosus morbus vexabat, ita ut ipsi elephantiosi sæpe fratrem vocarent ob nimiam pietatem quam de miseriis eorum habebat.

KAPITEL XXXII.

Hertug Vilhelms Mindreaarighed.

60. Vilhelms Moder og hendes Slægt.

Vilhelm er født 1027 eller 1028, vi véd ikke bestemt det rette Aar. Orderic angiver ham paa tre Steder som 8 Aar gammel ved Faderens Død (1035); Wace lader ham være 7 Aar gammel ved Faderens Bortrejse (1034)[1]). Baade Optegnelsen *De obitu Willelmi* og Vilhelm af Torigny angiver Vilhelms Alder ved hans Død i September 1087 som »næsten 60 Aar gammel«, dette vilde bringe hans Fødsel tilbage til de første 8 Maaneder af 1027[2]).

Robert havde haft en Forbindelse med en ung Pige Herleva (Arlette) og var ved hende bleven Fader til denne Søn Vilhelm. Herleva var af borgerlig Herkomst, derom kan der ikke tvivles, men hvilket Erhverv Faderen havde og paa hvilket Standstrin indenfor Borgerskabet han stod, er usikkert. Det almindelige Udsagn har været, at han var Garver. Hvis vi skal lade Kildernes Alder være afgørende, maatte Roman de Rou komme i første Række med sit Udsagn om, at Vilhelm under Belejringen af Alençon bliver haanet af Byens Indbyggere ved at de lægger Huder paa Byens Mure og raaber: »Her er Skind til Garveren!« Imidlertid er Spottere opfindsomme, og de tager ofte Rygter for fuld Sandhed. Benoit fører Spotten videre, her raaber de belejrede Borgere ikke blot, at Bedstefaderen var Feldbereder, men ogsaa at han bryggede Øl[3]). Og mærkeligt nok siger Digteren af Roman de Rou ikke, at Vilhelms Fader var Garver i Falaise, men at der i denne Vilhelms Fødeby fandtes mange Garvere[4]). Orderic Vital angiver, at Herlevas Fader var Kammertjener hos Hertug Robert[5]), men paa et andet Sted udtaler han, at Vilhelm af Spotterne kaldtes Garver, fordi hans Moders Forældre (eller mulig:

[1]) Ord. Vital II. 11, III. 224, 229. Roman de Rou II. v. 9261 (urigtig er Angivelsen i v. 9259, at Vilhelm ved sin Død 1087 var 64 Aar gammel). Vilh. af Malmesbury III. 229: habebat filium septennem. Bouquet XI. 255 (Ann. S. Michaelis): puer, ut poté septennis, X. 262 (Vill. Godell): puer septem annorum. Freeman, Norman Conquest II. 585 f.

[2]) Will. Gemmet., ed. Marx S. 147: decessit . . quarto idus Septembris anno vitæ suæ quinquagesimo nono. Roberts Indskud S. 265: fere sexagenarius.

[3]) Benoit III. 31976 ff., 34503 ff.

[4]) Roman de Rou II. v. 4339: par co qu'a Falaise fu nez ~ ou parmentier aueit assez.

[5]) Denne Angivelse kan maaske være paavirket af den Efterretning, som Vilhelm Erobrer selv giver, at han som Barn blev reddet ud af sit Kammer ved Nattetid af Herlevas Broder og bragt til Fattiges Boliger, for at undgaa Fjenders Efterstræbelser. Ord. Vital III. 229: a Gualterio avunculo meo de camera principali furtim exportatus sum.

Slægt) var Feldberedere[1]). Men hos Benoit og mange andre Forfattere er det en Kendsgerning, at Herlevas Fader var Garver[2]).

Efter at Vilhelm havde vundet England og hans Efterkommere var blevne berømte Herskere, opstod der allehaande Sagn om Forældrene til denne Grundlægger af Riget. Hertug Roberts Kærlighed til Herleva fik mange smykkende Tillæg; der fremkom Udsagn om, hvordan Slægtens fremtidige Storhed var bleven spaaet, og der dannede sig tillige Sagn om, fra hvilket Land Herlevas Familie var kommet. Her skal kun nævnes et i bestemtere Angivelser formet Udsagn af Albert af Trois Fontaines (i Midten af 13. Aarh.). Fra Huy, en lille By ved Lüttich, var Bundtmageren Herbert og hans Hustru Doda vandret ud til Falaise. Her saa Robert deres Datter danse i de unge Pigers Flok (Pertz, Scriptores XXIII. 784)[3]).

Naar Robert ikke ægtede[4]) den unge Pige[5]), var Grunden sikkert den, at hun ikke var af fyrstelig Stand.

Herleva fødte Robert kun det ene Barn[6]).

Herleva blev efter Hertug Roberts Død[7]) gift med Herluin af Conteville; han grundede St. Marie Kloster i Grestain, hvor han og hans Hustru ligger begravet[8]). Med Herleva havde Herluin to Sønner, Odo, der blev Biskop af Bayeux, og Robert, Greve af Mortain, desuden en Datter Muriel[9]).

---

[1]) Orderics Indskud i Will. Gemmet. VII. 3 S. 157: Herleva, Fulberti cubicularii ducis filia, i et Indskud i VII. 18: pelliciarium despective vocaverunt, eo quod parentes matris ejus polinctores extiterant. I sit store Værk siger Orderic intet derom.

[2]) Efter Hertug Roberts Død kunde man høre Folk udbryde (Benoit III. 31976 ff.): vil sumes e cuvert ~ si d'Alluieve fille Robert ~ peletier borgeis de Faleise ~ e fille e née de borgeise ~ avom seignor en Normendie. Chron. S. Maxentii, Labbe, Nova bibliotheca II. 202: filia pelletarii burgensis.

[3]) Dette Sagn om Dansen findes ogsaa i Chron. Turonense, Bouquet X. 284. Vilh. af Malm., Gesta Regum III. 229.

[4]) Du Bois, Recherches archéologiques sur la Normandie, Rouen 1843, 130 f., udtaler en Formodning om at hun allerede var gift, da Robert lærte hende at kende, hvilket Koerting, Wilh. v. Poitiers 14 (4), næsten kan godkende; denne Antagelse har ikke blot alle Kilder mod sig, men en saadan yderligere Plet paa Vilhelms Fødsel vilde Spotterne have fremdraget, hvis den var tilstede.

[5]) Ganske urigtigt siger Chron. Turon. (fra 12. Aarh.), Bouquet X. 284: nato dicto Guillelmo in isto eodem anno matrem pueri, quam defloraverat, duxit in uxorem. En Vielse, efter at Vilhelm var født, vilde iøvrigt ikke have hjulpet, hvad den uægte Fødsel angaar. Knighton, Chronicon (14. Aarh.) 2339: (Bastard) ante celebrationem matrimonii natus est.

[6]) Dog maaske ogsaa en Datter. Robert af Torigny siger i sin Krønike (I. 34), at Robert havde: unam filiam Aeliz de alia concubina, men i et Indskud i Will. Gemmet. VIII. 37, S. 327 nævner denne Historiker en comitissa de Albamarla, soror *uterina* Willelmi regis Anglorum senioris. Efter dette Udtryk maatte man nærmest tro, at Faderen var Herluin og ikke Hertug Robert, men af andre Grunde er det vist rimeligt at anse hende for Datter af Hertugen. Jfr. Stapleton i Archæologia vol. 26, 349 ff.

[7]) Orderic Vitals Indskud i Will. Gemmet. VII. 3, S. 157: verum postquam Jerosolimitanus dux obiit, Herluinus, quidam probus miles, Herlevam uxorem duxit. Ex qua duos filios, Odonem et Rodbertum, qui postmodum præclaræ sullimitatis fuerunt, procreavit. Derimod har Vilh. af Malmesbury urigtigt (III. 277): matrem . . insigni indulgentia dignatus est, quæ ante patris obitum, cuidam Herlewino de Comitis-villa, mediocrium opum viro, nupserat.

[8]) Rob. af Torigny II. 201.

[9]) Roman de Rou II. 6025 ff.

Vilhelm gav sin Stiffader og sine Stifbrødre betydelige Embedsstillinger og Ejendomme i Normandie, som ogsaa senere i England[1]). Af et tidligere Ægteskab havde Herluin en Søn Rodulf, som Vilhelm ogsaa gav Stillinger[2]).

Herlevas Broder Walter er os vel bekendt. Det var ham, der reddede den unge Vilhelm, som Fjender efterstræbte[3]), og vi træffer ham senere i Hertugens Nærhed[4]).

61. Vilhelms Værger og deres Styrelse.

Som Formyndere for Vilhelm og Styrere af Landet havde Hertug Robert indsat Grev Giselbert af Eu, en Sønnesøn af Rikard I[5]), og Osbern, der var Søn af Herfast, en Broder til Hertuginde Gunnor, og gift med en Datter af Grev Rodulf af Ivry; begge disse Mænd maa derfor have haft en ret fremskreden Alder. Som Drengens Lærer blev ansat en Ridder Turold[6]), der i Hertug Roberts senere Aar ofte saas i hans Nærhed[7]). Vilhelms egentlige Opdrager eller Hushovmester synes dog Turketil af Neuf-Marché at have været[8]).

Normandiet var aabenbart ikke modent til at have en saadan Styrelse af oligarkisk Art. Det viste sig i disse Aar, at kun en enkelt kraftig Haand formaaede at holde de mange selvbevidste Store i Ave.

Formynderne havde alle den Skæbne at blive myrdede. Da Gislebert, som havde styret klogt og kraftigt, en Dag var redet ud med en Ridder Fulko og de var i Samtale med en Trediemand, blev de pludselig overfaldne af en Broder til denne Fulko og nogle Fæller, der nedhuggede baade Gislebert og Fulko. Turketil[9]) blev dræbt af nogle Mænd, der var bleven landsforviste paa Grund af Utroskab. Medens Drosten Osbern[10]) en Nat laa i Hertugens Sovekammer paa en Gaard i Vaudreuil (Dep. Eure), blev han overfaldet og dræbt af Vilhelm, en Søn

[1]) Orderic Vital III. 246.

[2]) Ord. Vit. III. 246.

[3]) Ord. Vit. III. 229.

[4]) Under et Brev fra 1037—1055 findes Signum Walteri auunculi comitis. Lot, St. Wandrille 64 f. Depoin, Note sur l'origine d'Arlette, Millénaire Normand 305 ff.

[5]) Hans Fader var Godfred, en uægte Søn af Rikard I.

[6]) Ord. Vitals Indskud i Will. Gemmet. VII. 2. S. 156: Turoldus [?], teneri ducis pedagogus, perimitur a perfidis patriæ desertoribus (her efter Fototypien, Udgaven har nogle meningsforstyrrende Trykfejl).

[7]) Lot, St. Wandrille 53 (1031—32) Signum Toroldi militis, 55 (1032—35) S. Toroldi. I det sidste Brev anføres dog ogsaa: S. Rodulphi magistri Willelmi filii R. comitis. Denne Mand er Rodulf af Gacé, Søn af Ærkebisp Robert, se Ord. Vitals Indskud i W. Gemm. VII. 4 Marx S. 159: Rodulfum de Wacceio ex consultu majorum sibi tutorem eligit et principem militiæ Normannorum constituit. Ligesaa Indskud i VII. 6 (Marx S. 415): tunc Rodulfus Wacceiensis magister militum erat ducemque suum totis nisibus adjuvabat.

[8]) Ord. Vital III. 229: Turchetillum, nutricium meum . . interfecerunt. jfr. I. 180, II. 369, III. 42. Naar Orderic (se foran Anm. 6) angiver Turold som dræbt, er det formentlig en Fejlskrift. Ligesom Turketil og Turold er to forskellige Navne, maa de ogsaa være baarne af to forskellige Personer, og begge er kendte fra andre Kilder.

[9]) Se foran Anm 6.

[10]) Ord. Vitals Indskud, Will. Gemm. VII. 2: procurator principalis domus. Marx S. 155 ff.

af Roger af Montgomery[1]). Det var en Hævn, fordi hans Fader, han selv og fire Brødre var bleven gjort fredløse, fordi de havde vist Utroskab mod deres Herre og øvet andre grove Forbrydelser. Men dette Mord blev snart hævnet. Barno, der var Høvedsmand under Osbern, lod det Hus, hvori Vilhelm af Montgomery og hans Hjælpere sov, omringe ved Nattetid og dræbte dem alle.

Man nævnede som den egentlige Anstifter af Mordet paa Grev Gislebert Rodulf af Gacé, en Søn af Ærkebisp Robert. Denne Oplysning giver dog kun Orderic Vital i en af de Sladder-Historier, han har stukket ind i Vilhelm af Jumièges' Krønike; i sin egen Kirkehistorie nævner han den ikke. Nu véd man, hvor let den, der faar Fordelen af en andens Død, bliver beskyldt for at have foranlediget denne, og kan man ikke nævne ham som Gerningsmand, er det let at udpege ham som Anstifter. Den dræbte Gislebert maa vel have haft nogen Skyld, siden hans Sønner maa flygte af Landet til Flandern, og hans Besiddelser bliver inddragne[2]). Snart efter sammenkalder den unge Hertug Stormændene til en Forsamling, og efter hans Forslag bliver netop Rodulf af Gacé anerkendt som hans egentlige Formynder[3]).

KAPITEL XXXIII.

Det venskabelige Forhold til Kong Henrik.

62. Gæringer i Hertugdømmet i Vilhelms unge Aar.

Kong Henrik har vel ikke direkte blandet sig ind i Styrelsen af Normandie under denne Værgemaalstid, dertil har han for meget frygtet for at krænke de raadende Herrer, men noget Tilsyn har han vel haft[4]), og i ethvert Fald har han søgt at fravriste den mindreaarige Hertug, hvad der stod i hans Magt. Efter at Grev Odo af Chartres havde overladt Kronen Dreux, var Kong Henriks Besiddelser udstrakte lige til Normandiets Grænse, og det var Kongen en stadig Kilde til Frygt, at Normannerne besad Tillières. Han bad derfor den unge Hertug om at faa denne Fæstning udleveret, han vilde saa nedrive Forsvarsværkerne og love ikke at genrejse dem i 4 Aar, formodentlig det Tidsrum, da Hertugen endnu vilde være umyndig. Vilhelm og hans Værger mente at maatte efterkomme Kongens Ønske.

[1]) Osberns Navn findes i Breve indtil o. 1040. Delisle, Saint-Sauveur Nr. 14, 16, Lot, Saint-Wandrille Nr. 18 bis.

[2]) Ord. Vital III. 340. Giselbert er utvivlsomt faret voldsomt frem mod enkelte Private (Ord. Vital II. 24 f.), men hans Fortjeneste som Landets Styrer synes Vilhelm Erobreren senere at have erkendt ved at kalde ham pater patriæ (Ord. III. 229).

[3]) Se de S. 189 Anm. 7 anførte Kildesteder.

[4]) Wilhelm af Malmesbury III. 230. Stenton, William the Conqueror 74.

Men Gislebert Crispin, der skulde udføre denne Befaling, samlede tværtimod en Krigerstyrke i Borgen og nægtede at udlevere den, saaledes at baade franske og normanniske Tropper maatte vende sig imod den. Paa Hertug Vilhelms Bøn gav dog Gislebert efter; han maatte med Sorg se Kongens Folk rykke ind i Borgen og afbrænde Forsvarsværkerne. Snart efter kastede Kong Henrik sig ind over Hiémois, brændte Argentan og plyndrede løs — det skulde vel være en Hævn for Modstanden ved Tillières — og ligeledes maatte man snart se Kongen, trods sit Tilsagn, paany befæste Tillières og lægge Mandskab i Borgen[1]).

Hertug Vilhelm stod overfor vanskelige Forhold paa Grund af sin Ungdom, men desuden ved sin illegitime Fødsel.

Roger af Toeni (Arr. Louvier, Depart. Eure) har vi set som Høvedsmand under Krigen med Grev Odo af Chartres (S. 163). Paa Hertug Rikards Tid var han, der var Normandiets Mærkesmand, draget med en Trup Normanner til Spanien for at kæmpe mod Saracenerne, og han vandt stor Berømmelse ved sine Sejre over dem[2]). Her havde han ogsaa ægtet en Datter af en Grevinde af Barcelona. Roger vendte saa tilbage til Normandie, men blev meget misfornøjet ved at se, at en uægte Søn af en Hertug var Landets Herre, selv havde han nemlig paa sit Stamtræ en Farbror til Rollo Malahulcius. Han vægrede sig ved at tjene den unge Vilhelm, dog vendte han ikke sine Vaaben mod Landets Styrere, men urolig som han var, indlod han sig i Stridigheder med Naboer om Jordegods. I denne Fejde blev Roger og hans to Sønner dræbte[3]).

Uvillien mod den franske Konge skulde komme frem hos en af Normandiets mest betydende Mænd.

Vilhelm af Jumièges beretter: »Da Thorstin, Vicegreve af Hiémois, saa, at Drengen havde ikke saa lidt givet efter for Kong Henrik og nu som overvundet til en vis Grad fandt sig i Trykket af den kongelige Haand[4]), tændtes der i ham en brændende Utroskab. Han tog kongelige Tropper i sin Sold og lagde dem som Besætning i Borgen Falaise; den skulde nu ikke længer staa under Hertugen. Saa snart Hertug Vilhelm fik Nys om denne ondsindede Plan, trak han rundt om fra normanniske Skarer til sig og belejrede Borgen. De opildnede Krigere kæmpede med saa stor Behjertethed, at de paa et Øjeblik brød gennem en Del af Muren og sikkert, hvis ikke Natten havde afbrudt Kampen, vilde have gennemført den Erobring, som de saa ivrigt stræbte imod. Da Thorstin saa, at han ikke længer kunde

[1]) Will. Gemmet. VII. 2. Freeman, Norman Conquest II. 203 f.

[2]) Ademar af Chabannes, ed. Chavanon III. 55, S. 178, 204. Chron. S. Petri Vivi Senonensis, Duru, Bibl. historique de l'Yonne II. 501. Pertz, Scriptores, I. 26, 30. Lair, Études critiques II. 210.

[3]) Orderics Indskud i Will. Gemm. VII. 3: Rogerius Toenites de stirpe Malahulcii, qui Rollonis ducis patruus fuerat et cum eo Francos atterens, Normanniam fortiter adquisierat . . totius Normanniæ signifer . . indignatus . . dicens quod nothus non deberet sibi aliisque Normannis imperare. Freeman, Norman Conquest I. 514, II. 198 f.

[4]) Will Gemmet. VII. 3: perspiciens . . ducem puerum regi aliquantum cessisse et jam quasi victum regiæ manus oppressionem aliquantum utcumque perpeti.

gøre Modstand, bad han Hertugen om at give sig Lejlighed til at slippe bort, og saaledes drog han som Flygtning til Udlandet«.

Mærkeligt nok findes der i de senere Kilder fra Normandie, som gentager denne Fortælling, ikke nogen yderligere Oplysning om Thorstins Opstand[1]).

Man har sagt, at Thorstin aabenbart har været i Ledtog med Kong Henrik[2]). Hvis jeg imidlertid ovenfor har gengivet Vilhelms latinske Tekst rigtigt, synes denne jo dog snarest at udtale, at Rejsningen stammede fra en Mand, der var misfornøjet med, at den franske Konge havde faaet saa stor Indflydelse i Normandie, saaledes at her i Virkeligheden foreligger en Gentagelse af Riulfs Opstand mod Vilhelm I, udgaaet af samme Følelse. Det siges ikke, at Kongen sendte ham Tropper til Hjælp, men at Thorstin i Kongens Lande lejede Krigere[3]). Desuden maatte Thorstin som Vicegreve af Hiémois nære fjendtlige Følelser mod Kongen paa Grund af de i hans Landskab nylig øvede Plyndringer. For den Forstaaelse taler jo ogsaa, at Hertug Vilhelm giver Thorstin Lejlighed til at flygte, om han end er nødsaget til at forvise ham.

Vi kender ogsaa Thorstins senere Skæbne, idet Orderic i en Tilføjelse til Vilhelms Tekst beretter, at Thorstins Søn Rikard tjente Hertugen ypperligt, »han fik derved sin Fader forsonet med Hertugen; selv erhvervede Rikard meget større Besiddelser end dem, hans Fader havde mistet«[4]). Thorstin findes da ogsaa snart i Hertug Vilhelms Nærhed.

Wace har intet hørt om Udsoningen (II. v. 3413—14: ne sai se il puis repaira ~ ne se il puis se recorda, og Benoit ikke heller III. 32422 ff., derimod Chroniques, ed. Michel 1839, 45: mais puis le racorda au duc Richart ces fix.

Thorstin og hans Søn ses at være Vidner ved et af Vilhelm 1048 udstedt Brev for Klostret St. Riquier. Her anføres nemlig: Storinstingus, Richardus filius ejus, Yvo de Belismo etc. F. Lot har i sin Udgave (Hariulf. Chronique de St. Riquier 223, 315—16) ikke genkendt Manden, men har opfattet ham som den af Orderic Vital i et Tillæg til Vilhelm af Jumièges VII. 13—14 omtalte Willelmus cognomine Sorengus. Sprogligt har dette jo ingen Rimelighed for sig, og disse Sorengere var en Familie af Røvere. Storinstingus er opstaaet ved en let indløbende Metatese; i Formen Stostringus findes han i nogle Breve hos J. J. Vernier, Chartes de Jumièges I 91 og 98.

Thorstin Guz var en anset Mand og Vicegreve paa Rikard II's og hans Sønners Tid. Haskins, Norman Institutions 255 f., Brev af Rikard II. 1017—25 for Fécamp: Signum Torstingi vicecomitis, 263 f., Brev af Robert I for Fécamp 1032—35: S. Turstini vicecomitis. Lot, Saint Wandrille 52, Brev af Imma 1026—27: Tursten Guiz; 53, Brev af Hertug Robert 1031—32: Signum Turstingi. Cartularium mon. S. Trinitatis de Monte Rothomagi 455 (Vilhelm II):

[1]) Orderic Vital omtaler i sit store Værk ikke Turstins Skæbne, men han nævner hans Søn: Ricardus de Abrincis, filius Turstini (II. 60), Ricardo de Abr. Turstini filio (II. 105). Orderic udfylder Will. Gemm. VII. 6 saaledes: Turstenus cognomento Guz, Ansfridi Dani filius, qui tunc preses Oximensis erat etc., Marx S. 160. [2]) Freeman, Norman Conquest II. 205 f.

[3]) Regales milites stipendiis conduxit, quos complices ad muniendum Falisiæ castellum, ne inde serviret duci, sibi ascivit (Udgaven mindre rigtig, se Fototypien, der i det Hele har Afvigelser).

[4]) Indskud i VII. 6 S. 160 (Marx): extorris aufugit. Post hæc Ricardus, Turstini filius, optime duci servivit et sic patrem suum duci reconciliavit, et ipse multo majora quam pater perdiderat adquisivit.

Signum Ricardi f. Torsteingoiz. Man kunde fristes til at tro, at der to Slægtled tidligere havde levet en Thorstin Guz, altsaa vel en Farfader til den nævnte. Tilnavne arves jo let, især af Personer med samme Døbenavn, og Guz blev senere et Tilnavn i Familien[1]). Nu læses der om en Begivenhed i 10de Aarh.s Midte, følgende i Miracula I. Wulframni (d'Achery, Spicilegium 4to. III 255): quidam namque vir nobilis et potens nomine Torstingus qui ob magnificentiam amplissimi honoris diues dicebatur, in saltum Gemmeticensem processit de more venaturus. Den jagede Hjort standser pludselig som paa et Fristed, og det viser sig at være en gammel Altarplads. Om denne Fortælling er der talt foran (S. 76), her skal kun Thorstins Tilnavn *dives* betragtes. At en Mand »paa Grund af »sin omfattende Embedsstillings straalende Glans« kaldes »den rige«, synes ikke helt logisk, og da magnificus og magnificentia stadig i Vulgata anvendes paa Gud, fristes man til at tro, at der snarere end dives skal læses divus (Gud, gudlignende), med andre Ord, at denne Thorstin har baaret det samme Tilnavn *Guz* som den senere levende Thorstin. Ord. Vital har paa talrige Steder Goisfredus. Benoît III v. 34826, 34862: Robert Bigoz.

63. Oprøret mod Hertugen og den med Kong Henriks Hjælp vundne Sejr ved Val-des-Dunes. 1047.

Siden Hertug Roberts Død var der hengaaet en halv Snes Aar og mere, stadig under Uro; da skulde de ulydige Elementer samle sig om et alvorligt Angreb mod Hertugen.

Det var en Opstand, udsprunget af krænket Slægtfølelse. Frænder af den unge Hertug følte sig tilsidesatte for en Yngling, der ikke var udgaaet af en legitim ægteskabelig Forbindelse, og hvis Moder ikke hørte til nogen Familie eller Slægt, for hvis Anseelse eller Magt man behøvede at bøje sig.

En Dattersøn af Rikard II Guido — Moderen havde været gift med Rainald af Burgund (se S. 170) — maatte anse sig for mere berettiget til at arve Hertugdømmet. Han var bleven opdraget sammen med Vilhelm, men hverken dette nære Samliv, eller at Vilhelm havde forlenet ham med to Borge i det sydlige Normandie, Brionne og Vernon, kunde holde hans Ærgerrighed i Ave[2]).

Guido blev støttet af Vicegreven af Bessin Ranulf, der var gift med hans Kusine, en Datter af Rikard III, og af to andre Vicegrever Nigel II af Cotentin og Ranulf af Bayeux, endvidere af Grimold af Plessis[3]) og Haimon Dentatus (*as Dens*, med Tænderne), Herre af Torigny (ved St. Lô). Tilsyneladende havde de sammensvorne ogsaa faaet Løfte om Bistand af Rodulf Taison, Herre af Cinqueleiz (S. V. for Caen); paa et Møde i Bayeux havde Rodulf i alt Fald vovet en Udtalelse om, at han vilde slaa Vilhelm, hvor han traf ham.

[1]) Turstenus cognom. Guz, Ansfridi Dani filius (Orderics Indskud i Will. Gemm. VII. 6) har Sønnen Ricardus Guz (Livre noir, ed. Bourrienne I. 3 f.). Det bløde d blev hyppigt gengivet ved s eller z.

[2]) Will. Gemmet. VII. 7. Will. Pietav., ed. Giles 80: hujus vesaniæ signifer prosiluit Guido . . a puerilibus annis eum ipso familiariter nutritus . . Sed aut Principatum, aut summam portionem Normanniæ ambiebat. Ord. Vital III. 230: Guido . . me nothum degeneremque et principatu indignum detestatus, indicavit.

[3]) Grimold og hans Skæbne er kun omtalt i de paa Fransk skrevne Romaner og Krøniker. Landsbyen Plessis-Grimoult bevarer hans Navn. Jfr. dog S. 195 Anm. 6.

Det vil ses, at ingen af Oprørerne hørte hjemme i Landskaberne Øst for Seine og ligeledes, at ingen Gejstlig synes at have deltaget, saa lidt som Befolkningen i nogen af Købstæderne rejste Hovedet; Rouen stod afgjort paa Vilhelms Side.

Vilhelm var paa Jagt i Valognes, langt ude paa Halvøen Cotentin, da Narren Goles en Nat vækkede ham og raadede ham til ilsomt at flygte fra Cotentin. Kun halv paaklædt kastede Hertugen sig paa sin Hest, gik i Mørke over Vire; han vovede ikke at lægge Vejen over Bayeux, men red nærmere ved Stranden, ved Kirken St. Clement holdt han Bøn, og han naaede ved Solopgang Kirken og Borgen Ryes. Her stod Borgens Herre Hubert udenfor Porten; paa hans Spørgsmaal om Grunden til Vilhelms hastige Ridt fortalte denne om de Fjender, som truede ham. Hubert gav saa Vilhelm sin gode Hest, og han lod sine tre Sønner følge ham til Falaise. Imidlertid ankom Forfølgerne til Ryes og spurgte Hubert, om han havde set Bastarden. Hubert lod som om han fuldkommen delte deres Planer, han vilde være den, der førte det første Hug mod ham, derfor fulgte han med dem som Vejviser, men ledte dem grundigt paa Vildspor og red saa hjem igen.

Vilhelm frygtede for, at han ikke var sine Fjender voksen og besluttede at søge Hjælp hos Kong Henrik. Man kan undre sig over dette Skridt. Store Dele af Normandiet var jo dog bleven tro mod Vilhelm, og Kong Henrik havde hidtil kun vist en lunken Holdning overfor ham, ja man kunde tænke, at Kongen maaske snarere kunde nære Ønsker om at se Landet sønderslidt af en Borgerkrig, der vilde gøre en Tilbageerobring mulig. Dog har formodentlig Vilhelm, saavel som Kongen, indset, at et Herredømme udgaaet fra urolige Baroner i de vestlige Landskaber vilde berede det franske Rige langt større Vanskeligheder end en stærk, fra Rouen udgaaende Hertugmagt, der blev knyttet til Frankrigs Konge ved Taknemligheds Gæld.

Landskaberne mellem Dive og Orne skulde blive Felttogets Skueplads. Her ligger mod Syd Hiémois, mod Nord la Plaine de Caen. Den franske Hær rykkede frem gennem Hiémois og var naaet til Val-des-Dunes, henved 16 Kilom. S. Ø. for Caen, Byen ved Orne. Kampens Udfald blev en afgørende Sejr for Hertugen og Kongen, Oprørerne huggedes ned for Fode, og mange af de flygtende fandt Døden i Ornes Bølger.

Med saa knappe Udtryk og i saa faa Ord kan Fortællingen lyde om en af de mærkeligste og mest afgørende Kampe i Normandiets Historie. Det vilde imidlertid ligne Normannerne slet, om de ikke havde talrige Enkeltheder at melde om denne Dyst, og om hvorledes de enkelte Førere eller Krigere havde bidraget til, at Sejren blev vundet eller Nederlaget lidt. Disse Meddelelser findes hos Wace, der først skrev Hundrede Aar efter Slaget, men som har benyttet ældre Kilder foruden en Tradition, som man ingen særlig Grund har til at mistænke.

Saaledes skal Rodulf Taison, Herre af Cinqueleiz[1]), nok være rykket frem sammen med Oprørerne, men dog have holdt sig i Afstand fra dem; da nu hans Mænd

[1]) Roman de Rou II. v. 3878 ff. Hans Navn staar under Breve o. 1050 i Orderic Vital V. 178: S. Radulfi Taison, 180: S. Rodulfi Taxonis. Delisle, St. Sauveur Nr. 25 (o. 1055): S. Rodulfi Toxonis.

foreholdt ham det urigtige i at kæmpe mod sin Herre, skal han for dog at efterkomme den Ed, han havde svoret i Bayeux om at ville slaa Vilhelm, hvor han traf ham, være redet hen og have stillet sig paa Vilhelms Side, idet han slog ham med sin Handske.

Under Kampen blev Kong Henrik ved et Sammenstød kastet af Hesten[1]), hvorfor det foran (S. 34) nævnte Rim da ogsaa var gængs i Normandie:

de Costentin issi la lance,
qui abati le rei de France.

Guido flygtede til sin Borg Brionne, hvor han indesluttede sig, men Hertugen opkastede Skanser paa begge Sider af Risle, saa al Tilførsel til Byen blev umulig. Guido nødsagedes saaledes til at opgive baade Brionne og Vernon, og Hertugen fordrede ikke andet af ham, end at han skulde tage Ophold i Nærheden af ham. Men Guido flygtede snart til Burgund[2]).

Blandt dem, over hvem Oprøret og Nederlaget mest havde bragt Skam, var Nigel, Sønnen af den Mand, der altid havde tjent Hertugerne med Troskab, han saa kun Redning ved at flygte af Landet og levede flere Aar i Bretagne. Hans Len og Ejendomme blev konfiskerede, dog varede det ikke længe, førend han fik Lov at vende tilbage, og han blev senere Vilhelm en fuldtro Mand[3]).

Som det vil ses, er Vilhelm optraadt med stor Mildhed overfor Oprørerne. Hans Straf har især været Fredløshed eller rettere Landsforvisning, som i det Hele var den haardeste Straf, man greb til overfor Landets Store, derimod ses ikke Lemlæstelse eller Død at være anvendt. Overfor dem, der fik Lov til at blive indenfor Landet, benyttedes desuden det Tvangsmiddel, at de maatte stille Gisler[4]). De Borge, som ulovligt var blevne byggede, nedreves.

Der var dog én Mand, mod hvem Hertugen mente at maate skride ind med Strenghed, nemlig Grimold af Plessis, der havde paataget sig at ville overraske og dræbe Vilhelm om Natten i Valognes. Han blev fanget og kastet i Fængsel, og under Anklagen mod ham paastod han, at han havde en medskyldig; men denne, ved Navn Serto, hævdede sin Uskyld og tilbød Holmgang med Grimold. Inden denne kunde finde Sted, fandt man imidlertid Grimold død i Fængslet. Hans Ejendomme gaves til Kirker i Bayeux og Caen[5]).

[1]) Roman de Rou II. v. 4005 f. Endnu en Gang — eller ogsaa efter en afvigende Beretning — skal Kongen være bleven kastet af Hesten af Haimon as Dens (Wace II. v. 4063), men han blev hugget ned; Kongen skal have ladet ham begrave smukt paa Grund af hans Tapperhed, siger Vilhelm af Malmesbury III. 230.

[2]) Will. Pictav., ed. Giles 81 f.

[3]) Roman de Rou II. v. 4185 ff. Will. Pictav., ed. Giles, 82. Delisle, St. Sauveur-le-Vicomte 19 ff. (i hvert Fald 1054 er Nigel tilbage S. 21, Preuves S. 26, 27, 29, 30).

[4]) Will. Gemmet. VII. 7: datis obsidibus. Will. Pictav., ed. Giles 82: obsides dedere plurimi.

[5]) Roman de Rou II. 4219 ff.; Benoît II. 33884 ff. (Benoît lader alt være givet til Vor Frue i Rouen). Cartul. ecclesiæ Bajocensis I. 5; Grimoldus perfidus, pro reatu infidelitatis suæ et crimine insidiarum suarum, quibus adversus me perjuraverat, ea jure justiciæ sibi et heredibus suis perdidit.

64. Kampe med Grev Godfred af Anjou. 1048.

Maaske havde Kong Henrik forudset, dengang han bragte Hertug Vilhelm Hjælp, at han snart vilde faa Brug for hans Bistand. I ethvert Fald er det vist, at Normannerne kort efter stod ved hans Side, da der var udbrudt en Krig med den mægtige Grev Godfred Martel af Anjou (1048).

Hidtil syntes Kong Henrik at have begunstiget denne Vasal[1]), saaledes ved at tillade ham at gøre sig til Herre over Tours; men Kongen er vistnok begyndt at frygte hans stærke Magt. »Tirret ved Godfreds fornærmelige Ord«[2]) førte Kong Henrik en Hær mod ham og angreb Mouliherne.

»Her maatte de Franske se — siger Vilhelm af Poitiers — hvad de af Misundelse ikke havde villet blive var, at den Hær, som blev ført derhen fra Normandie alene, var større end den kongelige Hær og enhver anden Styrke, som de mange Grever havde ført eller sendt derhen. Da jeg paa denne Tid opholdt mig i Poitou, erfarede jeg, hvad ogsaa mine Landsmænd kan bekræfte, hvordan den normanniske Hertugs Ry løb viden om, da han var Deltager i dette Togt. Det blev sagt, at han overgik alle i Indsigt, Iver og Færdighed. Kongen foretrak at spørge ham til Raads og fulgte i vigtige Sager hans Afgørelse, da han ansaa ham for at overgaa alle i at udfinde den bedste Plan. Kun dadlede han ham for én Ting, at han udsatte sig for stærkt for Farer og ofte søgte Kamp, naar han vitterlig kun havde 10 Mand eller endda færre ved sin Side«.

Da Vilhelm paa den Tid kun var 20 Aar gammel, vidner Udtalelsen om, hvor tidligt hans Kløgt og Evner var erkendte, og der er næppe Grund til at betvivle Udsagnets Rigtighed. Den samme Forfatter beretter yderligere om en Nærkamp, som Hertugen bestod under denne Krig. »Fra den Tid fastslog Godfred Martel, at der ikke fandtes under Solen nogen Ridder eller Kriger, der var den normanniske Hertugs Lige«[3]).

Godfred Martel havde stadig udvidet sine Besiddelser og var ved sin Erhvervelse af Touraine rykket Normandiet nær. Endnu skilte Landskabet Maine Godfreds Omraade fra Normannernes Land, men i Maine var Godfred faktisk raadende som Værge for eller Beskytter af den unge Arving Hugo, Herberts Søn.

Domfront, som var Maines Grænsefæstning mod Normandie, var derfor nu i Godfreds Magt, og han lod Plyndringstog foregaa derfra ind i Normandie. Hertug Vilhelm maatte føle, hvor ønskeligt det var at komme i Besiddelse af denne Borg, der beherskede Landet omkring Mayenne-Floden, og ligeledes at kunne raade over den længere mod Øst ved Sarthe liggende Grænseborg Alençon; det blev hævdet, at baade Domfront og Alençon var blevet bygget efter Tilladelse af Hertug Rikard I, men at begge Borge havde maattet lyde baade hans og de følgende Hertugers Be-

[1]) Freeman, Norman Conquest II. 278.
[2]) Will. Pictav., ed. Giles, 82.
[3]) Will. Pict., ed. Giles 84.

falinger[1]). Her var aabenbart et Omraade under blandet Herskab, og der mærkes da ogsaa Upaalidelighed hos disse Byers Indbyggere. Saaledes var man i Alençon velfornøjet med, at Grev Godfred saa igennem Fingre med deres Plyndringer, hvorimod de vidste, at der i Normandie holdtes den strengeste Justits over alt saadant[2]), man lod derfor Godfred og hans Krigere rykke ind i Byen.

Der findes mange Fortællinger om den Tapperhed og Uforfærdethed, som Vilhelm viste under dette, ret langvarige Felttog. Skønt han havde upaalidelige Folk eller Forrædere i sine egne Skarer og færdedes i Fjenders Land, kunde han føle sig saa tryg, at han freidig gik paa Jagt i Skovene med sine Hunde og Falke.

Vilhelm havde opkastet fire Skanser foran Domfront (o. 1049), og Godfred havde bebudet et Angreb, men næppe var Normannerne rykkede ud til Kamp, førend Angevinerne trak sig tilbage. Egnen laa aaben, hvis Vilhelms Hær vilde plyndre, men Hertugen foretrak at gaa løs paa Alençon; han lod en Styrke blive tilbage, men ilede med den øvrige Del af Hæren i hurtig Marsch mod Byen ved Sarthe[3]). Ved Morgengry stod Normannerne ved den forskansede Bro over Floden. Alençons Forsvarere tillod sig nu en Forhaanelse, som skulde komme til at staa dem dyrt. De bredte Huder og Skind ud og raabte: Her er Huder til Garveren! Denne Haan maatte ophidse Vilhelm til et skaanselløst Angreb, og ved Hjælp af Flammer og Sværd var snart Port, Skanse og Bro i hans Vold. 32 af Forsvarerne maatte som Straf miste Haand og Fod, de afhuggede Lemmer blev kastede ind over Murene, og Garnisonen søgte rædselslagen at faa Fred paa bedst mulige Vilkaar[4]). Vilhelm lod dem da uskadte, mod at de overgav Byen, og efter at Alençon var faldet, overgav Domfront sig ogsaa paa de samme Vilkaar[5]).

Vilhelm kunde nu uhindret tænke paa at sætte sig i Besiddelse af Maine. For at sikre sig fast Fod drog han Syd paa til Ambrières (ved Mayenne-Floden), hvor han anlagde en Borg, som han forsynede med Fødemidler og Mandskab[6]).

[1]) Will. Pictav., ed. Giles, 89: perhibent homines antiquioris memoriæ, castra hæc ambo Comitis Ricardi concessu esse fundata, unum intra alterum, proxime fines Normanniæ, atque tam succedentium ei Comitum quam ipsius jussis obtemperare solita.

[2]) Will. Pict. 87—88.

[3]) Halphen, Le comté d'Anjou, 72 har næppe Ret i sin Kritik overfor Vilh. af Jumièges, se ogsaa Marx, Will. Gemmet. 125 f. Iøvrigt skal Grunden til, at Angevinerne trak sig tilbage, skyldes et forestaaende Angreb af Kong Henrik paa Touraine, Halphen 73 f.

[4]) Will. Gemmet. VII. 8 nævner ikke Skældsordenes Art (quosdam se conviciis subsannantes reperit), men vel Straffen (illusores . . manibus pedibusque privari jussit). I et Indskud har Orderic Vital (Marx 171): nec mora . . triginta duo debilitati sunt. Pelles enim et renones ad injuriam ducis verberaverant, ipsumque pelliciarium despective vocaverant, eo quod parentes matris ejus polinctores extiterant.

[5]) Will. Pict. 89. Will. Gemmet. VII. 8: datis obsidibus.

[6]) Will. Gemmet. VII. 8 har Anlægget af Borgen Ambrières paa dette Tidspunkt. Will. Pict. 99 henfører det til et senere Togt.

KAPITEL XXXIV.

Hertug Vilhelms Kampe med Frankrigs Konge.

65. Opstande af Hertugens Frænder Vilhelm Busac og Vilhelm af Arques.

Imod Øst havde hidtil siddet en paalidelig Slægt i Eu, der efter at Vilhelm (Rikard I's uægte Søn S. 159) var død, indehavdes af hans Søn Robert. Men paa en eller anden Maade var dennes Broder Vilhelm Busac kommen i Besiddelse af Fæstningen, og han nærede ærgerrige Planer. Han tænkte paa intet mindre end at forjage Hertugen, hvorfor denne med en Hær maatte rykke mod Eu[1]) og tvinge Vilhelm til at gaa i Landflygtighed. Vilhelm drog til Kong Henrik og forestillede ham sin Nød, og Kongen ynkedes over den statelige Mand; han lod ham ægte Arvingen til Grevskabet Soissons, og saaledes gik denne Vilhelm helt ud af Normandiets Saga, han blev Stamfader til en stor Slægt[2]).

Hertug Robert havde en Halvbroder Vilhelm — Hertuginde Papia var hans Moder — og ham havde Hertug Vilhelm givet det ved Søkysten og nær ved Østgrænsen liggende Landskab Talou; i Arques, lidt Syd for Dieppe, havde han paa den øverste Rand af en over Dal og Aa fremragende Højde bygget en Borg. Men Vilhelm havde allerede fra de unge Aar vist sig upaalidelig, han havde under Belejringen af Domfront i Utide trukket sine Krigere tilbage, han havde skaffet sig Tilslutning udenfor Landet, idet han var gift med en Datter af Guido af Ponthieu og stod i fortroligt Forhold til Eustache af Boulogne, ligesom han havde indyndet sig hos Kong Henrik. Han følte sig som den ægtefødte Arving indenfor Hertugslægten og saa ned paa Bastarden, hvem han nogle Gange nægtede at gøre Hærtjeneste. Nu følte han sig tryg i sin stærke Borg og viste aabenbar Trods, idet han tillige ved Togter i Omegnen tog sig Rov og søgte at true til Frafald. Hertug Vilhelm byggede derfor en Fæstning ved Højdens Fod for at holde hans Krigere i Ave og for at udhungre hans Borg.

Medens Hertug Vilhelm en Dag opholdt sig oppe i Cotentin ved Valognes (1053), bragtes der ham Bud om, at en fransk Hærstyrke var ved at rykke frem mod Arques, og straks drog han i Spidsen for de Skarer, han kunde faa samlet, i Ilmarsch frem mod Fjenden. Til Rouen var Budskabet ogsaa kommet, og 300 Ryttere var straks ilet mod Nord. De Franske var naaet til St.-Aubin (tæt Sydøst for Arques), da Normannerne stod overfor dem; ved at lade som om de maatte vige, lokkede de Franskmændene til et forhastet Angreb og kunde tilføje dem et alvorligt Nederlag. Grev Ingelram af Abbeville blev dræbt, en anset Høvding Hugo Bardulf og mange andre kom i Fangenskab. Hertug Vilhelm var ikke naaet frem

[1]) Chartular. S. Trinitatis Rotomag. 457: Lezelina comitissa, quando cum filiis suis de castro Ou est ejecta.

[2]) Orderic Vitals Indskud i Will. Gemmet. VII. 20, Marx 173. Freeman, Norman Conquest III. 119.

til Kamppladsen, men der gik dog Ry i Normandie om, med hvilken Hast og Udholdenhed han var ilet frem, saa at til sidst kun faa Ledsagere var ved hans Side[1]).

Om det end var lykkedes den franske Hær at forsyne Arques med Fødemidler, nødsagedes den til at forlade Landet. For Vilhelm af Arques var det umuligt i Længden at holde Borgen, han flygtede over Grænsen og vendte aldrig tilbage. Han fandt indtil sin Død Underhold hos Eustache af Boulogne[2]).

Vilhelm af Poitiers fortæller, at Hertugen havde Medlidenhed med sin Farbroder, tilgav ham og forlenede ham med store Besiddelser og Indtægter (Giles, Scriptores R. Gest. Willelmi 95). Hertil bemærker Le Prévost (Ord. Vit. III. 233): »le caractère bien connu de Guillaume ne nous permet d'adopter la version de son panégyriste«. Deri har Le Prévost afgjort Uret. Efter den Mildhed, som Hertugen ofte viser overfor de betvungne Oprørere, maatte man netop kunne tillægge ham en saadan Handlemaade. Men Angivelsen maa alligevel forkastes, da Hertugen selv paa sit Dødsleje siger: *perjurum comitem exulare coegi; nec in omni vita sua redire ad id, quod amiserat, permisi* (O. Vit. III 233). I det anførte, afvigende Udsagn af Vilhelm af Poitiers taler denne sikkert ikke imod bedre Vidende, han er vel løbet vild i Efterretningerne om de talrige Vilhelmer — baade Greven og Vicegreven af Arques hed Vilhelm, Vicegreven var Hertugen tro og fik senere Arques i Forlening — netop saaledes som det er hændt Le Prévost, idet han som Hjemmel for Meddelelsen om Tilgivelsen angiver Vilhelm af Jumièges; den staar hos Vilhelm af Poitiers.

66. Strid med Kong Henrik, Kampene ved Mortemer 1054 og Varaville 1058.

Den Styrke udadtil og indadtil, som smykkede Normandiet, maatte vække baade Skinsyge og Frygt. Rundt om Landets Grænser sad ærgerrige Hertuger og Grever, der maatte ønske Vilhelm kuet; efter deres Paastand teede han sig som om han besad et selvstændigt Rige[3]), helst burde det hele Land fratages ham, i ethvert Fald skulde han afgive Dele deraf til Kongens Slægtninge[4]).

Mægtigst blandt Hertug Vilhelms Fjender var vel nok, foruden Kong Henrik, Godfred Martel af Anjou. Men da Kongen gav Befaling om Udbud og om Angreb paa Normandie, kom der talrige Skarer ogsaa fra de sydlige Landskaber

[1]) Will. Gemmet. VII. 4 S. 119. Roman de Rou II. v. 1859 ff., 3415 ff. Will. Pictav., ed. Giles 91 f., 94 f. (Vilhelm har en udførlig Beretning, saa at man faar Indtryk af, at han har deltaget i Toget). Freeman, Norman Conquest III. 120—140.

[2]) Orderics Indskud, Will. Gemmet. VII. 7 S. 160.

[3]) Will. Pictav., Giles 96, Bouquet XI. 83: Normanniam . . prope in regnum evectam. Lot, Fidèles ou vassaux? 198 (4), har ganske Ret i at regnum jævnlig kan findes brugt om Grevskaber, Hertugdømmer osv. Efter Sammenhængen er det dog her brugt som »selvstændigt Rige«, men, vel at mærke, Forfatteren fremsætter ikke et faktisk Forhold, kun en Opfattelse eller Beskyldning, som Normandiets Fjender fremkom med. Udtalelsen hos Flach, Origines IV. 140 er uberettiget, se foran S. 91.

[4]) Om de Franskes Misundelse overfor Normannerne taler endnu en Historiker fra 14. Aarh.: Ex quo Normanni arva Neustriæ occidentalis ceperunt incolere, mos fuit Francis semper eis invidere. Concitabant ergo reges adversus illos insurgere etc. Anonymus Cadomensis, i Mémoires de la Soc. des Antiquaires de Normandie. 4 série. III. (1892), 76.

Burgund, Gascogne og Auvergne foruden fra de hævnlystne og misundelige Naboer Bretagne, Francien og Grevskaberne ved den normanniske Østgrænse[1]).

Der var Grund til Forfærdelse i Normandie, men her vidste man da ogsaa, hvilken raadsnar Forkæmper man havde i den unge Hertug Vilhelm.

Den franske Hær delte sig i en østlig og vestlig Afdeling. I Spidsen for Østhæren stillede Kongen sin lidet dygtige Broder Odo og endvidere Rainald af Clermont, Rodulf af Valois og Guido af Ponthieu; den skulde drage over Epte ind i Braie og Talou og hjemsøge alt med Sværd og Flammer lige til Rouen. Mod denne Hær sendte Hertug Vilhelm de dygtige Krigere Grev Robert af Eu, Borgherren Roger af Mortemer, Walter Giffard og Vilhelm Crespin. Ved et hurtigt Angreb lykkedes det dem fuldkomment at jage Franskmændene paa Flugt, Grev Guido af Ponthieu blev taget til Fange[2]).

Kampen stod ved Mortemer (Arr. Neufchatel) ikke langt fra Østgrænsen. Roger af Mortemer kom under denne Kamp i en af de Konflikter, som Lensvæsenets ejendommeligt slyngede Forpligtelser maatte føre med sig. Grev Rodulf af Montdidier, der var Lensherre over den Del af Vexin, som hørte under Frankrig, var bleven indesluttet og vilde være bleven taget til Fange, naar ikke Roger af Mortemer havde skjult ham, hvad den Troskabsed, han havde aflagt til Rodulf for en Besiddelse i det franske Vexin, gav ham en vis Forpligtelse til; i tre Dage tog han ham i Beskyttelse i sin Borg, hvorpaa han førte ham uskadt hjem til sit. Hertug Vilhelm udtaler selv senere om Rogers Handlemaade: »Det var en smuk og forsvarlig Tjeneste, men for hans Forseelse udjog jeg Roger af Normandie. Jeg udsonede mig dog kort efter med ham, jeg gav ham hans andre Stillinger tilbage, men jeg fratog ham Borgen Mortemer, hvor han havde skjult min Fjende, jeg tror, at det var med Rette, og jeg gav Borgen til hans Slægtning Vilhelm af Varenne, en Kriger, der kender Lovens Bud«[3]).

Den vestlige Del af den franske Hær var under Kong Henriks egen Anførsel rykket over Sydgrænsen og ind i Evreux; den skulde udplyndre Landskabet paa Seines venstre Bred lige til Rouen. Imod den var Vilhelm beredt til at føre den øvrige Del af den normanniske Hær, men efter at der ved Nattetid var bragt ham Budskab om de Franskes Nederlag ved Mortemer, ansaa han det for klogt straks at give Fjenderne, der stod lige overfor ham, Kundskab om deres Vaabenfællers Skæbne. Han sendte Roger af Toeni afsted med Budskabet derom, og denne krøb op paa en Højde og raabte her ud over de sovende Fjender[4]):

»Franceis, Franceis, leuez, leuez!
Tornes uos ueies, trop dormez!
Alez uos amis enterrer
qui sunt ocis a Mortemer«.

[1]) Will. Pictav., ed. Giles, 97.

[2]) Orderic Vital III. 160, 234 ff.

[3]) Orderic Vital III. 237 (in tali ergo necessitate pulchrum et competens servitium impendit etc.).

[4]) Roman de Rou II. v. 4957 ff. Dette lyder simplere og rimeligere end den udførlige, med Bogstavrim udstyrede Tale hos Orderic i Indskud i Will. Gemmet. VII. 24, Marx 179. Benoît II. 35501 ff. følger denne.

De Franske forskrækkedes over Budskabet, de skyndte sig med at bryde op og forlod straks Normandie[1]).

Saaledes undgik Hertugen at optage en Vaabendyst med sin egen Konge. Man mærker paa flere Maader, at han havde Sky derfor[2]). Forskere i Nutiden har nogle Gange fremdraget dette Træk hos ham[3]), det er ingenlunde alene Smigrere eller Lovtalere, der beretter derom. Det stemmer desuden mærkeligt vel med Vilhelms Holdning ved forskellige Lejligheder.

Krigen fortsattes endnu nogen Tid, men de Franske var bleven trætte. En Fred kom i Stand, hvorefter Hertugen skulde tilbagegive de ved Mortemer tagne Fanger, men derimod beholde de Erobringer, han havde gjort overfor Godfred af Anjou, eller hvad han endnu kunde have Held med at fratage ham. Derfor gav Vilhelm paa selve den Dag, da Overenskomsten blev sluttet, sine Befalingsmænd Ordre om at rykke ind i Ambrières, og han sendte Bud til Godfred Martel om hvad der forestod. Godfred af Mayenne, der saaledes vilde faa Hertug Vilhelm i sin umiddelbare Nærhed, blev forskrækket og sendte Bud til Godfred Martel om at komme sig til Hjælp, men Normannerne havde hurtigt faaet Ambrières i deres Haand. Fra Anjou og andre Lande kom der vel en Hær, som søgte at erobre Byen tilbage, men da Hertug Vilhelm med sine Tropper nærmede sig i Ilmarsch, skyndte Belejrerne sig bort. Godfred af Mayenne maatte paa et fjernt Sted i Normandie aflægge Hyldingsed til Hertugen[4]).

I de Franskes Bryst levede dog stadig Trangen til at søge Hævn. Vel lod Kong Henrik og Grev Godfred nogle Aar gaa hen uden at angribe paany, men de stræbte efter at forøge deres Stridskræfter og vilde mulig ved Overrumpling komme den forhadte Fjende til Livs. Hammeren i Anjou var vel nok den ivrigste ved det nye Angreb, men Kongen støttede ham med sine Tropper. Gennem Hiémois ilede Fjenderne i hurtige Marscher og under grumme Plyndringer op i Landskaberne ved Caen og Bayeux, de naaede mod Øst til Dive. Imidlertid var Hertug Vilhelm rykket ud med sine Skarer fra Falaise mod Nord, han havde kaldt Bønderne over alt i de truede Landskaber til Kamp med de Vaaben, de havde; de strømmede da ogsaa sammen rundt om fra. En Del af den franske Hær var allerede gaaet over Dive og stod paa den højre Bred, men Vilhelm traf dens Bagtrop ved Varaville og

[1]) Orderic Vital III. 238.

[2]) Will. Pictav., ed. Giles 84 f., Bouquet XI. 78: multum tamen veteri amicitiæ tribuens et regiæ dignitati. Confligere cum ejus [Henrici] exercitu, eo presente, studio quantum necessitudo sinebat extrema cavebat; et Nortmannos cohibebat sæpenumero, nec jussu, modo quasi oratu, quam maxime concupientes prælii contumelia decus regium fædare. Vilh. af Malmesbury, ed. Stubbs III. 232: namque prædicandi moderaminis consilio, quamvis justiorem causam habere videretur, cum eo [rege] decernere ferro cavebat, cui et pro sacramento et pro suffragio obnoxius erat.

[3]) Sismondi, Histoire des Français IV. 282: Le duc Guillaume vouloit, aussi long-temps qu'il dépendroit de lui éviter de combattre son suzerain, 283. Marion, De Normannorum ducum societate 78, udtaler, at man undertiden snarere skulde tro Vilhelm ledsagede de kongelige Tropper end angreb dem (regales copias comitaturum potius quam aggressurum credideris). Lot, Fidèles ou vassaux? 199.

[4]) Will. Pictav, ed. Giles, 99 ff., Freeman III. 166 ff.

ved Aaen Divette, der Vest fra falder i Dive. Han angreb den, og det var ikke muligt for Hærdelingen paa højre Bred at bringe den Hjælp, Flodtiden havde ladet Vandet stige, og den svage Bro brast under Krigerne, saaledes at det blev Vilhelm let at tilføje denne afskaarne Del af Hæren et alvorligt Nederlag[1]). Kong Henrik fandt det raadeligst at vende om og søge tilbage til Grænsen. Han havde faaet en ny Bekræftelse paa, hvor stærk Normandiets militære Bygning var, og hvilket uforfærdet Kampmod dets Forsvarere besad.

Ikke længe efter døde Kong Henrik (4. August 1060).

67. Krigen mod Godfred af Anjou og Betvingelsen af Maine.

Vi har set, hvorledes Hertug Vilhelm havde begyndt at faa fast Tag i Maine. Men desuden var Landets egen Herre kommen til en Forstaaelse af, at en Tilslutning til Normandie[2]) vilde være at foretrække fremfor den Stilling, Maine hidtil havde haft under den overmodige Grev Godfred af Anjou, der plagede dem. Da nu Godfred døde 1060, syntes nye Veje at aabne sig. Paa sin Moders Raad søgte den unge Grev Herbert II sig en Brud i Rouen, og en Datter af Hertug Vilhelm, der dog endnu var et Barn, blev ham tilsagt. Herbert indsatte desuden Vilhelm til Arving af Maine, saafremt han skulde dø barnløs. Ligeledes blev Herberts Søster Margrete bestemt som Brud for Vilhelms Søn Robert, naar han blev voksen, og Margrete blev sendt til Normandie for at opdrages der. Robert skulde, efter at have ægtet hende, overtage Maine som Grevskab. Alt gik dog helt anderledes[3]). Margrete døde kort efter, og allerede 1062 døde hendes Broder Herbert.

Nu meldte der sig en anden Arving, nemlig Grev Walter af Pontoise og Mantes, der var gift med Herberts Faster Biota. I Maine var der mange, hvem Normannernes velkendte faste Styrelse ikke huede, selve Hovedbyen Le Mans erkendte Walter som Landets rette Herre. Saaledes maatte Hertug Vilhelm gribe til Vaaben og udholde mange Kampe med Angevinerne med vekslende Udfald[4]). Først efter at Walter og Biota samtidig var blevne revne bort — naturligvis sagdes det ved Forgiftning (se herom Stykke 84) — besluttede Vilhelm sig til at gøre Ende paa Modstanden i Le Mans, han drog med en betydelig Hær imod Byen; Borgerne overgav den da frivillig[5]).

---

[1]) Will. Pictav., 101, Orderic Vital II. 72. Roman de Rou II. v. 5135 ff. Andresen 696 f.

[2]) Maine havde tidligere hørt under Francien, men Fulko Nerra (han døde 1040) havde bragt det ind under Anjou.

[3]) Will. Pictav., ed. Giles, 103, Orderic Vital II. 101 f., 104.

[4]) Ord. Vital II. 102 f.

[5]) Tidspunkterne i den langvarige Krig mod Maine er det vanskeligt at bestemme, men den endelige Erobring fandt sikkert Sted 1063. Annales Uticenses (Ord. Vit. V. 157): 1063 subjugata est Cinomannis comiti Norm. Willemo (dette indsat i Anglo Saxon Chron. ved 1062). Bouquet, Historiens XI. 256, XII. 772, 776 (alle 1063). Orderic Vital II. 101 f. har 1064, men at Vilhelm beholdt Maine i 24 Aar til sin Død, hvilket giver 1063. L. Halphen, Le comté d'Anjou 178 f. A. Fliche, Le règne de Philippe I. 190. En udførlig og omhyggelig Skildring af Krigene findes hos Robert Latouche, Histoire du comté de Maine pendant le X et le XI siècle 31, 33 ff.

Der var en vestlig Nabo, som maatte være betænkelig ved den Magt, som Hertug Vilhelm havde vundet i Le Mans, nemlig Grev Godfred af Mayenne. Ved sine Overgreb overfor Normannerne, ved at ophidse Beboerne af Maine imod dem, maatte han føles som en ufordragelig Nabo, og Vilhelm besluttede at fratage ham Mayenne. Det var imidlertid en stærkt befæstet By, Vilhelm maatte føre en stor Hær mod den, omsider lykkedes det ham ved List at faa Byen stukket i Brand, saa at Forsvarerne maatte ile fra Voldene for at slukke Ilden. Vilhelm kunde nu trænge ind i Staden, og kort efter overgav Borgen sig[1]). Vilhelm bestræbte sig for atter at bringe den brandlidte By paa Fode[2]).

Uagtet disse Sejre viste Hertug Vilhelm ogsaa denne Gang et Maadehold i at benytte dem. Han havde ladet den Befolkning, der altid foruroligede hans Lands Sydgrænse, mærke hans Magt, han havde skaffet sig en vis Tryghed, saa at han kunde i Ro arbejde videre paa sine Planer overfor England. Men han var ved de store Udvidelser af sit Omraade ogsaa bleven bragt i en farefuld Stilling, da Frankrigs Konge og hans Vasaller maatte med Misundelse og Frygt se hen til den mægtige Hertug i Rouen. Vilhelm havde besluttet, at hans Søn Robert, tillige med hans Trolovede, skulde aflægge Hyldingsed til Grev Godfred Le Barbu af Anjou, og denne Akt havde fundet Sted i Alençon i Vilhelms Nærværelse (o. 1063)[3]). Vi har her et nyt Eksempel paa Lenstidens stærke Benyttelse af formelle Handlinger, bag hvilke der ikke laa nogen virkelig reel Magt. Thi Vilhelm vedblev stadig at øve Fyrstemagt i Maine, enhver Modstand slog han ned med kraftig Haand, og da Bispesædet i Le Mans blev ledigt (1065), gennemførte han, at den af ham valgte Norman blev indsat som Biskop[4]).

[1]) Orderic Vital II. 103.

[2]) Will. Pict., ed. Giles 106 f.: en solerti consilio ipsius [Willelmi] injecti ignes castrum corripiunt. Will. Gemmet VII. 11 har det samme: igne iniecto. Orderic indskyder (Marx 184): per duos pueros, qui clam ad ludendum cum oppidanis infantibus intraverant, combussit. Dette Krigspuds, at benytte Børnenes Fællesleg, minder fuldkomment om Vikingernes velkendte Krigsmaader ved Belejring af Byer. Naar nu Koerting (Wilhelm von Poitiers 28) udtaler, at Hertug Vilhelm »sich einer sehr unedlen Kriegslist bediente«, glider Tanken uvilkaarlig hen paa Krigsmaaden i Verdenskrigen (til Eks. Camouflage), og Øjet rettes ogsaa mod Nutiden ved at læse om Vilhelms Redebonhed til at genoprette den skete Ødelæggelse: quod iterum restauravit (Ord. Vital), restauratis ille quæ flamma corruperat . . domum revexit (Will. Pictav.).

[3]) Orderic Vital II. 253: Goisfredus comes Rodberto juveni cum filia Herberti totum honorem concessit, et hominium, debitamque fidelitatem ab illo in præsentia patris apud Alencionem recepit. Halphen, Le comté d'Anjou 180.

[4]) Se nærmere om disse Forhold Latouche, Le comté de Maine 35, 79. Halphen l. c. 141 f.

KAPITEL XXXV.

Retsordenen i Normandie.

68. Hertugernes lovgivende Magt.

Ubestrideligt har Lovgivning og Love udgjort et Hovedled i den Styrelse, som møder os i det normanniske Hertugdømme i dets første Hundredaar. Det skyldes ikke udelukkende personlig Dygtighed og Villiekraft hos Hertuger og Høvdinger, naar alt føjer sig saa vel og en blomstrende Stat opstaar. Her maa være skabt en Retsorden, et ved Paabud og Bestemmelser ledet Samfund, hvor Borgeren véd, i alt Fald i mange Forhold, hvor langt den enkeltes Ret gaar overfor andre og overfor den offentlige Myndighed, og hvad Overtrædelsen af den trufne Grænse vil bringe med sig. En saadan Ordning kendtes allerede i Vikingehæren, og i alt Fald Dele af dens Bestemmelser er gaaet over i det Samfund, som slog sig ned paa fast Bund. Herom haves da ogsaa de klareste Vidnesbyrd i Kilderne.

Da Hertug Rikard opfordrede Dudo til at skrive Normandiets Historie, lød Opgaven paa, at han skulde fortælle »Landets Sædvaner og Foretagender, og at jeg ogsaa vilde berette om den Ret, som hans Farfader Rollo satte i Landet«[1]). Derfor meddeler da ogsaa Dudo enkelte af de Lovbud, som skyldes Rollo, hvem han i det Hele skildrer som den Fyrste, der efter Raadførsel med sine Mænd giver Love. Som Lovgivere fremstiller han ogsaa gennem mange Udtalelser Rollos to Efterfølgere, ved hvis Haandhævelse af Lov og Ret han desuden stadig dvæler.

Det er vel værdt at fremdrage alle disse Udtalelser hos Dudo for at se, hvor stor Vægt han tillægger Hertugernes Virksomhed i denne Henseende. Saaledes udtaler han om Rollo: Dudo er anmodet om (se Anm. 1) ut Rollonis . . jura describerem (S. 119). — O dux Rollo . . Urbe dabis populis leges et fædera in ista. (S. 153). — (Apostropha ad Rollonem). Da leges populo, doctis sancitaque jura (S. 170). — Jura et leges sempiternas, voluntate principum sancitas et decretas, plebi indixit (S. 171). — (Rollo udtaler overfor Høvdingerne om Sønnen Vilhelm) Legibus et statutis nostris constanter auxiliabitur jusque et decretum nostrum, hoc superstite, non delebitur (S. 182).

Vilhelm. (Cono udtaler overfor den tyske Konge) Exercet jura decretaque orthodoxorum Patrum sedulus . . Vivunt incolæ terræ illius legibus afflicti concordes, decretisque sanctorum Patrum coerciti morantur unanimes (S. 196). — Statimque cæpit exercere leges et jura, paternaque decreta, quæ erant, illo absente, neglecta. Jurgia et querelas lege definiens deter-

[1]) Titlen paa Dudos Værk kendes ikke, men Duchesne døbte det som »de moribus et actis primorum Normanniæ ducum«, idet nemlig Dudo i Indledningen fortæller, at Rikard I bad ham om: ut mores actusque telluris Normannicæ, quin etiam et proavi sui Rollonis, quæ posuit in regno jura describerem (Lair S. 119). Man kan ikke gengive det latinske »mores« ved »Sæder«, det rummer i stærkere Grad et juridisk Indhold, svarende til Retssædvaner, Praksis. 1054: consuetudines quoque et servitia omnia quæ de terra exeunt secundum morem Normanniæ (Delisle, St. Sauveur le Vicomte, Nr. 24 S. 27). 1032—35: donavi apud Argentias leuvam (d. e. Birk) iuxta morem patriæ nostræ propter mercatum ipsius villæ (Haskins, Norman institutions 262).

minabat, omnesque legibus aut concordia pacificabat (S. 200). — (Abbed Martin udtaler sig mod Vilhelms Tanke om at nedlægge sin Hertugstilling) Quis paternis legibus reget strenue populum? (S. 201). — Quum . . crebresceret propalata fama tanti hominis, legesque et decreta diligenter exerceret orthodoxorum auctorum et sui patris, etc. (S. 205).

Rikard. Apostropha. Rotomage . . perfectus senior et dominus legifer est tibi (S. 224). — Apostropha ad Othonem. (Ricardus) legum et distribuet populo moderaminum judex justus habenas (s. 258). — Ap. ad Ricardum . . Tu legibus et populorum judex animos redomabis (S. 259). — Incolasque Northmannicæ telluris lege angebat . . erat . . sedes legum (S. 262). — Angebat populos statutis legibus (S. 269). — Justisque legum habenis plebem strenue regebat (S. 290). — Quum autem in regno suo variato murmure pullulabant aliquæ seditionis causæ, sedabat eas decretis legum et salutifera potestate (S. 292). — Opprimebat diro legis jugo negligentes justiciam (S. 293).

Om disse Loves formelle Karakter lades vi ganske uden Oplysning. Indholdet af enkelte Lovbestemmelser er os bekendt, men intet Aktstykke af denne Art er bevaret. Man kan dog sikkert gaa ud fra, at en Lovbog af større Omfang eller endog et Lovstykke med ret mange Artikler ikke er bleven skrevet — Vikingernes nærmeste Efterkommere var ikke ivrige i at udfærdige Breve — derimod er der givet Lovbud om enkelte Forhold. Oplysende er saaledes Udtalelsen hos Dudo om det *bannum*, som Rollo udstedte om Forseelser mod Ejendomsret ved Tyveri og Hæleri. Her er — som Tardif[1]) bemærker — Tale om en Politi-Anordning, der er bleven forkyndt i Stæderne, paa Landet og ved Markederne. Wace gengiver da ogsaa Dudos Ord saaledes: *es bures fist e es viles e es marchiez crier* (I. v. 1225)[2]). Plovfred blev udraabt, saa at ingen skulde behøve at bringe Markredskaberne hjem; hvis alligevel et Tyveri fandt Sted, vilde Hertugen erstatte Tabet.

De første Love af lidt større Omfang om verdslige Forhold stammer fra Vilhelm Erobrers Tid, saaledes *Consuetudines et justicie*, der vel er samlede 1091, men udtrykkeligt angiver sig som den Ret, der var gældende paa Vilhelms Tid[3]). Vi har endvidere en Del Lovkilder, der betegner sig som stammende fra Kong Vilhelm. Om mange af Bestemmelserne gælder det, at de virkelig er givne af Kongen, om andre, at de indeholder den Ret, som i alt Fald var gældende paa hans Tid, medens atter andre af disse Regler tilhører en noget senere Tid; ligesom de allerede nævnte optegner de den Ret, som ansaas for gældende i Danelag, i det øvrige England eller i Normandie[4]). Naar en enkelt Kilde, *Leis Willelme*, fremtræder i fransk Form, skyldes det en Oversættelse fra Henrik I's Tid[5]), idet alle Love, saavel i Normandie som i England maa antages udstedte i det latinske Sprog lige til det 12te Aarh.s Slutning[6]).

[1]) E. J. Tardif, Études sur les sources de l'ancien droit normand, Millénaire Normand (1911), 574, 583.

[2]) Dudo 171: in terra suæ ditionis bannum (id est interdictum) misit, quo prohibuit [ikke: quod est prohibitio] ut nullus fur vel latro esset. Tardif har set, at Teksten burde rettes, den her foreslaaede Læsemaade, der har Støtte i Duchesnes Udgave af Dudo, er vist den naturligste.

[3]) Consuetudines et justicie paa Vilhelm Erobrers Tid, optegnede 1091, se Haskins, Institutions 277 ff.

[4]) Liebermann, Gesetze der Angelsachsen I. 483 ff., III. 271 ff.

[5]) Liebermann, Über die Leis Willelme, i Archiv f. das Studium der neueren Sprachen Bd. 106, 113 ff. Steenstrup, Danelag (Normannerne IV) 58 f., 69 f. Lois de Guillaume le Conquérant, ed. Bémont 1899.

[6]) Liebermann, Gesetze III. 284.

Man maa hilse med Glæde, at en af de sidste Skildrere af normannisk Ret, og samtidig en af de mest kyndige, har kunnet udtale: »Lovgivningen har spillet en betydelig Rolle i Normandie. Denne Provins har et Forspring for det kapetingiske Kongedømme med Hensyn til Ret og Ordning af Domsmagt, idet man næppe træffer virkelige Lovgivningsakter af Frankernes Konge førend Filip Augusts Tid, medens man i denne Provins finder saadanne fra anden Halvdel af 11. Aarh.«[1]). Hertil kan blot føjes, at der er Vidnesbyrd i tilstrækkeligt Tal om, at de normanniske Hertuger fra den første Tid af deres Styre virkede som Lovgivere, om end de givne Forordninger ikke er bevarede.

Den samme Omsorg for, at »ved Lov skal man Land bygge« genfindes hos Normannerne i Syd-Italien. Kongen tillægger sig ogsaa her Ret til at give Love[2]), og paa Sicilien danner i lang Tid de kongelige Anordninger Hovedbestanddelen af Retskilderne, først senere begynder Optegnelser om, hvad der er gængs Ret, at gøre sig gældende[3]).

I nær Tilslutning til den Lovgivning, der var vokset frem ved Hertugerne og hans Raadgivere — aabenbart ikke ved, at en stor Kreds eller en større Forsamling var medvirkende — er den Lovgivning udgaaet, som skete ved Concilier eller Provinssynoder, og som er saa karakteristisk for Normandie i det 11te Aarh. Ved et Concilium eller en Provinssynode forstodes en Sammenkomst af et Ærkestifts høje Gejstlige og de øverste verdslige Styrere, hvor der toges Bestemmelser om kirkelige Forhold og tillige om verdslige Forhold, der vedrører det religiøse Liv. I Frankrig var i alt Fald i 10de—11te Aarh. Provinssynoderne af denne Art[4]), der er endog Eksempler paa, at Kvinder deltog i disse Forsamlinger. Senere fik de en forskellig Karakter, efter at Paverne og Kurien havde tillagt sig en overvældende Magt[4]).

I Skildringen af den hellige Vilhelm af Dijons Levned fortælles det, at Rikard II sammenkaldte alle Stiftets Bisper og desuden Stormænd til Fécamp og stillede Kirken og Klostret udelukkende under Paven, fri for enhver Afhængighed af nogen Biskop eller for Afgifter til en saadan, Ærkebispen havde selv ønsket det og de andre Bisper samtykkede deri, de verdslige Store bekræfter det (1006). Jeg kan ikke indse andet end, at dette Møde maa betegnes som en Provinssynode, og det bliver da den første i Rækken af saadanne[5]). Efter at Brevet er bekræftet af Kong Robert og mange frankiske Store, erhverves ogsaa Pavens Godkendelse, saaledes som det foran er fortalt.

Fra Vilhelm Erobrers Tid, og utvivlsomt allerede under hans Mindreaarighed,

[1]) E. J. Tardif, i Millénaire Normand I. 618.

[2]) F. Chalandon, Histoire de la domination normande en Italie et en Sicile II. 617.

[3]) Hans Niese, Die Gesetzgebung der normannischen Dynastie im Regnum Siciliæ, 7 f., 18.

[4]) Paul Viollet, Histoire des institutions politiques de la France II. 353 f.

[5]) Mabillon, Acta Sanct. O. S. B. VI. i 354: totius Nortmanniæ episcopos et viros nobiles Fiscannum convocavit, et Fiscannensem s. Trinitatis ecclesiam ab omnium episcoporum jugo et consuetudine justa vel injusta eripuit et liberavit. — Bisper og nobiles viri sætter Segl derunder.

har vi sikre Efterretninger om, at Concilier jævnlig er bleven holdt, og vi kender delvis de her tagne Beslutninger. En af disse første Synoder vedtog Overholdelsen af »Guds Fred« (se herom det følgende), og jævnlig holdtes der Concilier[1]), som vedtog vigtige Bestemmelser om kirkelige Forhold og om Regler for borgerlig Vandel[2]).

Den i Normandie gældende borgerlige Ret har endvidere i høj Grad været bygget paa Retsafgørelser paa Tinge af foreliggende bestemte Spørgsmaal, altsaa Domspræjudikater. Hertugens Magt til at dømme var en saare vigtig Del af hans Myndighed, den betones idelig af Dudo, Vilhelm af Jumièges og andre Kilder. Ved Hertugens Side har hans Høvdinger virket, og han kunde jo ogsaa beskikke dem til at være selvstændige Dommere; disse Domstole, og ikke mindst Skatkamret, Scaccariet, efter at det var opstaaet, har ved deres Afgørelser været retsdannende Elementer. Derfor optegnede man i det 12te—13de Aarh. disse lærerige Samlinger af Domstoles Kendelser i enkelte Retsspørgsmaal, der blev et af de vigtigste Grundlag for den saa fint uddannede normanniske Ret, ligesom ogsaa den bedste Vejledning om den gældende borgerlige Ret saavel for Dommerne som for Borgerne i Almindelighed.

Ved at Retten i Normandie er opstaaet paa denne Maade, gennem spredte Lovbud og gennem Retskendelser, faar man Forklaring paa, at der kunde være Egne indenfor denne Provins, der i mange Forhold beholdt en Særret, saaledes Landskabet Caux med Hensyn til Arveret, og man kan forstaa Grunden til, at Normandiets første Lovbog *Grand Coutumier*, da den sloges fast eller optegnedes i det 13de Aarh., hverken da eller i den følgende Tid blev gældende for det hele Hertugdømme[3]).

69. Fred og „Guds Fred".

Det var et stærkt sammensat Samfund, der fra første Færd var bleven stillet under Hertugen af Normandie. Her var en rig Blanding af Nationaliteter, Nordboer, Franske og Bretoner, foruden en Del Elementer af anden Rod, tysk, frisisk, angelsaksisk, der havde sluttet sig til Vikingehæren. Endvidere var her i et Par Menneskealdre efter Landets Afstaaelse endnu Thorsdyrkere, men siden Uroen umiddelbart efter Vilhelm I's Død høres der ikke om nogen Bevægelse, der havde hedensk Tro eller national Opfattelse til Baggrund.

[1]) G. Bessin, Concilia Rotomagensis Provinciæ (1717). Journal des Savants 1901. 516 ff. Mémoires de la Soc. des Antiquaires de Normandie XIV. 422 ff.

[2]) Der er Angivelser om, at der i Løbet af Aarhundredet er bleven holdt Concilier i alt Fald i følgende Aar: Fécamp 1006, Rouen o. 1037—46, Caen 1042, Lisieux 1055, Caen 1061, Rouen 1063, Lisieux 1064, Rouen 1072, Rouen 1074, Lillebonne 1080, Rouen 1096. Jfr. Böhmer, Kirche u. Staat 32. Haskins, Institutions 37, 276, udtaler, at det tidligste Concilium, hvorom vi har Efterretning, er fra 1042; som foran sagt forekommer det mig, at der allerede tidligere maa være holdt Concilier; forskellige kirkelige Bud, der stammer fra Hertug Roberts Tid, maa vist hidrøre fra Concilier.

[3]) Paul Viollet, Les coutumiers de Normandie, i Histoire littéraire de la France, vol. 33, S. 161.

Det er foran sagt, hvorledes Freden i Normandie allerede paa Rikard I's Tid var bleven et Adelsmærke, som den normanniske Styrelse havde vundet, hvorfor der fra andre Lande blev set hen til, hvad dette Krigerfolk havde opnaaet. Men endnu stærkere lovpriste man i en følgende Tid den Kraft, hvormed en fredelig Retsorden her blev hævdet. Vi skal først anføre Vidnesbyrdene derom og derefter betragte de Veje og Midler, hvormed Freden gennemførtes.

Et Vidnesbyrd af særlig Vægt maa vel følgende Udtalelse af Rodulfus Glaber afgive (o. 1040), da den kan formodes at støtte sig til, hvad denne Historikers Lærer og Beskytter Abbed Vilhelm af Dijon gennem tredive Aars Erfaring havde set. »Naar disse Hertuger har udmærket sig fremfor andre i Vaabnenes Brug, har de det paa den anden Side ogsaa ved Tilvejebringelsen af en almindelig Fred og ved Gavmildhedens Dyd. Thi enhver Landsdel, i hvis Lod det faldt at komme under deres Herredømme, levede i den tryggeste Enighed med dem, som om de hørte hjemme i samme Slægt og Familie. Hos dem blev den Mand stillet paa lige Fod med Tyve og Røvere, der i nogen Forretning tildelte sig større Fordel end det var retfærdigt, eller som i Køb og Salg handlede svigagtigt. De sørgede ogsaa for trængende og fattige »som Fædre for deres Børn««[1]).

Den saaledes lovpriste Fredstid blev afbrudt ved en Periode under Hertugerne Robert og Vilhelm, da urostiftende Store greb til Vaaben mod Hertugerne eller førte Krig indbyrdes, dog uden at Landets Udvikling i det gamle Spor gik tabt og, som det synes, uden at der i Almuen fødtes noget Gæringsstof af opløsende Art. Og ikke saa snart havde Hertug Vilhelm overvundet den sidste af disse urolige Slægtninge, førend der igen høres om den mærkelige Fredstilstand, der smykkede Landet[2]).

Allerede i Udtalelsen hos Rodulfus Glaber synes det betonet, i hvilken Grad ikke blot Retten og det strængt Pligtige skulde være betonet ved Afgørelse af Tvistigheder, men at tillige Billighed og humane Hensyn skulde gøre sig gældende, og noget lignende synes fremgaa af Orderics Udsagn om, hvordan Vilhelm Erobrer indskærper Rettens Lighed for Fattig og Rig[3]), og af Ordene hos Vilhelm af Poitiers om at Hertugen hævder Enkers og Umyndiges retfærdige Krav og paaser, at intet Overgreb af den mægtigere sker mod den ringe Mand[4]).

[1]) Rod. Glaber II.—5—21: cum igitur predicti duces ultra ceteros viguerint militiæ armis, tum perinde pre ceteris gratia communis pacis ac virtute liberalitatis. Nam omnis provintia, quæ illorum ditioni subici contingebat, ac si unius consanguinitatis domus vel familia, inviolatæ fidei concors degebat. Nempe furi ac predoni apud illos comparabatur quicumque hominum in aliquo negotio plus justo vel falsum quippiam venundandum mentiens subtrahebat alteri. Egenorum quoque et pauperum omniumque peregrinorum tamquam patres filiorum curam gerebant assiduam. Dona etiam amplissima sacris ecclesiis pene in toto orbe mittebant etc.

[2]) Orderic Vitals Indskud i Will. Gemmet. VII. 20 (Marx 173): (efter Vilh. Busacs Opstand) tandem, ejectis vel prostratis dissensionum famulis, omnis Normannia quievit sub alis commodæ pacis.

[3]) Orderic Vital II. 177: justas leges et recta judicia ex consultu sapientum divitibus et pauperibus æque sanxit.

[4]) Causam viduæ, inopis, pupilli ipse humiliter audiebat, misericorditer agebat, rectissime definiebat.

Normannernes Evne til at holde Justits under vanskelige Forhold blev sat paa en alvorlig Prøve, da den store Hærskare med de mange Krigere fra fremmede Lande var samlede ved Normandiets Strande for at drage paa Togtet mod England og da i en hel Maaned Hæren maatte vente paa at faa gunstig Vind. Vilhelm af Poitiers har god Grund til at fremhæve, hvordan der i disse mange pinlige Uger ingen Uorden fandt Sted og intet Overgreb skete, Borgerne fortsatte uforstyrret deres fredelige Dont[1]).

Saaledes var i Normandie Tilvejebringelse af Fred gjort til en Hovedopgave for Fyrsten, og den var søgt gennemført med stor Strænghed. Man sukkede i andre Egne af Frankrig efter Landefred, og man fandt omsider Midler af anden Art end de i Seinelandet anvendte. Ogsaa disse skulde blive optagne i de normanniske Hertugers System for Landestyrelse.

Den saakaldte *Treuga Dei* har sin Herkomst i Sydens Lande. Kirkens Mænd i Akvitanien havde længe arbejdet paa at drage Søndagens Fred ud over samtlige eller dog mange af Ugens Dage, at lade Kirkens Straffemidler medvirke til Overholdelse af Fred. Bevægelsen bredte sig til andre Provinser, til Burgund og til det nordøstlige Frankrig, og den endelige Form fik den, da det fastsloges, at »Guds Fred« skulde overholdes og alle Vaaben hvile fra Onsdag Aften til Mandag Morgen[2]).

I Begyndelsen af Hertug Vilhelms Regering besluttede man at indføre den samme Fred i Normandie, idet man tog den i Flandern anvendte Form til Mønster. Som i de andre Egne af Frankrig lod man Borgerne forpligtige sig til at holde Fred ved en højtidelig Aflæggelse af Ed over Helgeners Relikvier. Fra alle Egne af Normandie bragte man bevarede Helgenlevninger sammen til et saa centralt Sted som Caen, og derhen samledes saa mangfoldige for at sværge om en saadan Overholdelse af »Guds Fred« (Tiden er 1042—43)[3]).

Disse Bestemmelser er sikkert senere i Aarhundredet blevne fornyede og indskærpede.

Ejus æquitate reprimente iniquam cupiditatem, vicini minus valentis, aut limitem agri movere, aut rem ullam usurpare, nec potens audebat quisquam nec familiaris. Will. Pictav. 113.

[1]) Rapina omni interdicta, stipendia ipsius millia militum quinquagenta alebantur . . Militibus et hospitibus abunde sumptus ministrabatur, nemini rapere quippiam concedebatur. Provincialium tuto armenta vel greges pascebantur seu per campestria, seu per tesqua. Segetes falcem cultoris intactæ expectabant, quas nec attrivit superba equitum effusio, nec demessuit pabulator. Homo imbecillis, aut inermis, equo cantans qua libuit vectabatur, turmas militum cernens, non exhorrens. Will. Pictav., ed. Giles 122.

[2]) Ernst Sackur, Die Cluniacenser II. 217, 220 f.

[3]) Dette Concitium, om hvis Beslutninger der ikke foreligger Aktstykker, er omtalt i en Optegnelse i Cartulaire de Préaux (anført af Le Prévost i Ord. Vital II. 316: illo anno quo prius incæptum est concilium de pace apud Cadimum cum corporibus sanctorum etc. Jfr. S. Catharinæ translatio, Anal. Bolland. XXII. 438: eodem quoque tempore in potentia [læs: impotentia] ducis sui tota invicem sæviente Normannia, quorundam filiorum pacis coeuntium actum est opera, ut pro constituenda pace in quodam, quod ab omnibus æque adiri posset, confinio deferrentur sanctorum corpora; hoc etiam septem annis fieret, dum eorum dux in vires resurgeret. Ergo hoc gerendum Cadomis ducunt communi consilio, quod circumiacentium territoriorum limite videtur consistere medio. Haskins, Institutions 37 Anm., 276.

Paa en Synode i Rouen 1096 søgte man saaledes yderligere at sikre sig Overholdelsen af Fred, idet det paabødes, at alle, der var over 12 Aar gamle, skulde aflægge Ed paa at overholde Treuga Dei i den Form, som den nu var vedtaget, og at ville hjælpe Bispen eller Ærkedegnen med dens Gennemførelse overfor Overtrædere, eventuelt med Vaaben i Haand[1]). Der blev tillige lyst en særlig Fred over Agerdyrkeren, hvad enten han pløjede eller harvede, ja der tildeltes næsten Ploven en særlig Hellighed, idet den flygtende, der tyede til Ploven, blev betragtet som den, der var flygtet til en Kirke eller et Kloster[2]). Allerede tidligere gjaldt en Bestemmelse om særlig Fred for dem, der var paa Rejse til og fra Hertugens Hof, endvidere for alle, der samledes til Hærmøde, samt 8 Dage før og efter dette[3]).

Ved Treuga Dei var der den Mærkelighed, at Paataleretten her ikke tilkom den verdslige Magt, som det ellers var Tilfældet i Normandie, men derimod Bispen. Hvis Overtræderen vægrede sig ved at møde for hans Domstol, skulde han melde det til Dominus paa det Sted, hvor den skyldige boede, denne maatte da hidskaffe ham; hvis han undlod det, skulde Vicegreven træde til[4]).

For at faa Freden sikret maatte Retten til at tage Blodhævn begrænses. Der er i mange Kilder fra disse Aarhundreder givet os Meddelelser om, hvorledes Blodhævn blev øvet og uden at det er fortalt, at der deraf opstod en Retssag eller at der fandt en Indgriben Sted fra Øvrighedens Side. Den første Gang, der høres om en Begrænsning, er da Vilhelm Erobrer under et Ophold i Fécamp i Paasken 1075 lader en Lov udgaa om, at ingen turde angribe nogen paa Grund af en Slægtnings Drab, naar da ikke den dræbte var hans Fader eller hans Søn[5]).

[1]) Ord. Vital III. 471 art. 3: statuit etiam ut omnis homo, a 12 annis et supra, jurent hanc constitutionem treviæ Dei . . servaturos, tali juramento . . episcopo vel archidiacono meo auxilium feram . . cum armis meis cum ipso proficiscar etc.

[2]) Orderic Vital III. 471: boves et equi arantes et homines carucas ducentes et herceatores et equi de quibus herceant, et homines ad carucas fugientes, et omnes terræ Sanctorum et pecuniæ clericorum, sint in pace etc.

[3]) Consuetudines 1091 §§ 1, 2. Haskins, Institutions 281 f.

[4]) Dette staar i Bestemmelserne fra Lillebonne 1080, men der henvises til: pax Dei . . sicut ipse princeps Guillelmus eam in initio constituerat . . episcopi secundum quod prius statutum est eos judicando justitiam faciant. Ord. Vital II. 316. Fliche, Philippe I. 503.

[5]) Robert af Torigny I. 60, Annales Utic., Ord. Vit. V. 178. Valin, Le duc de Normandie 172. Haskins, Institutions 278 (9).

KAPITEL XXXVI.

Kirkens Styrelse og Forholdet til Paverne.

70. Talrige Stiftelser af Klostre.

Den paa Oplysninger om Enkeltmænd saa rige normanniske Historie gemmer karakteristiske Eksempler paa, hvordan en Overgangstid fra Hedenskab til Kristendom traadte frem i Gemytterne. Som en Prøve skal her nævnes en i et Aktstykke fra 1037 givet Meddelelse om en Norman i Bretagne. Abbeden i St. Salvador i Redon drog paa sine Munkes Tilskyndelse ud til en hæderlig Mand Gurki paa en Ø, som kaldtes St. Gutuals; her havde han, efter at Øen var bleven plyndret af Normannerne, taget Bo. Abbeden bad ham med al Blidhed, efter Ønske af Hertug Alan, om han ikke vilde give denne Ø for sin Sjæls Frelses Skyld til Klostret. Gurki, der var Norman af Herkomst, og som altid gik i hvide uldne Klæder, blev aldeles rasende over Anmodningen, idet han var en Mand af vilde Sæder. Imidlertid lykkedes det Abbeden ved venlige Ord at bevæge Gurki til at efterkomme hans Ønske, ja Gurki blev endog optaget i Munkenes Broderskab. Dog forbeholdt han sig for sin Livstid en Del af Øen, som han havde adskilt fra det øvrige ved at omgive den med Volde og Grave; efter hans Død skulde ogsaa den tilfalde Klostret [1]).

Hvor alvorlig en Kamp der kunde kæmpes i den enkeltes Sind, om en Gerning under Vaaben eller ved Hove ikke burde opgives for et Arbejde i Kirkens Tjeneste, derom taler mange Vidnesbyrd. Det hele Samfund eller i alt Fald dets øverste Lag kunde synes greben af Trang til tillige at virke for Guds Rige.

I det 11te Aarhundredes tredie og fjerde Aarti viste der sig en brændende Iver hos de Store i Normandie for at bygge Klostre og for paa anden Maade at fremme det kirkelige Liv. Hertugerne havde i den forudgaaende Tid vist Vejen, nu fulgte deres Undergivne efter.

Herluin var en Søn af Ansgod, der nedstammede fra de Danske, som først tog Normandie i Besiddelse; hans Moder hed Heloise og var en Slægtning af det flanderske Fyrstehus. Herluin, som var født 994, blev opdraget hos Grev Gilbert af Brionne, en Sønnesøn af Rikard I, og denne fik ham saare kær; da han voksede til, blev han Gilberts tro Vasal. Som tapper, kampdygtig, retfærdig og tro vandt han Anseelse og Yndest hos alle, ogsaa hos Hertug Robert. Gilbert var en meget ærelysten og voldsom Mand, han laa i Strid med forskellige Stormænd; ogsaa med Herluin kom det til Uenighed, men Herluin søgte Forsoning med ham.

Da Herluin var naaet op i Trediverne, begyndte han at ledes ved Livet i den ydre, urolige Verden, han fandt Trøst i Kirker og Bedehuse, han vaagede og fastede. Grev Gilbert gav ham Lov til at forlade hans Tjeneste, han frigjorde hans Ejen-

[1]) Cartulaire de Redon 326 f., jfr. XLVII.

domme for skyldige Forpligtelser. I Byen Bourneville ved Brionne byggede saa Herluin et til Gud viet Hus, ikke alene i den Forstand, at han forestod Arbejdet, han tog fat med egen Haand, var med at udgrave Grunden, at bære Sand, Stene og Kalk og at mure. Han lagde sig ogsaa efter Studier, idet han lærte sig at læse, snart var han saa vel inde i den Hellige Skrift, at man maatte undre sig derover. Men kun om Natten læste han, om Dagen burde ingen Tjeneste eller noget Arbejde forsømmes. Rugbrød og Vand var hans Føde, og Vandet var grumset, da Kilden laa fjernt borte.

Efter at Kirken var færdig, indviedes den af Bispen i Lisieux Herbert, og han ordinerede paa samme Tid den nu 40 Aar gamle Herluin til Præst (1034); denne bortlagde sin Lægmandsdragt og lod Haaret rage. Nu blev ogsaa Herluins fædrene Gaard omdannet til et Munkebo, og som Abbed forestod han Brødrenes Samfund. Man kunde da se Herluin, naar Gudstjenesten var til Ende, gaa paa Marken med Posen med Saasæd, med Hakke eller Segl, og alle Munkene var i Virksomhed, saa at der aldrig var et ledigt Øjeblik. Herluins Moder gav sin Ejendom til Klostret og paatog sig at tjene Brødrene med Vask.

Imidlertid egnede Stedet sig ikke ret for et Kloster, da det manglede Skov og Vand. Derfor besluttede Herluin at flytte hen til en anden Ejendom. Bec hed dette Sted paa Grund af den strømmende Bæk, men det er fra den Tid og indtil vore Dage altid bleven kaldet efter Stifteren Bec-Hellouin. Af Grev Gilbert fik Klostret skænket en Skov i Nærheden. En Kirke og et Kloster var bleven rejst, dog under store Vanskeligheder og med trykkende Tanker om, hvordan der skulde skaffes Udkomme for Munkene.

Men da skulde Klostrets glimrende Tid oprinde ved Lanfrancs Komme til Landet, og netop dets beskedne Tarvelighed blive Aarsag til dets herlige Opsving.

Den berømte italienske Lærde havde ønsket at rive sig løs fra sin store Elevkreds, han var fra sit Fødeland vandret herhid med enkelte Lærlinge, og ved i Normandie at høre om, hvor beskedent og tilbagetrukkent der levedes i Bec, valgte han at drage derhen. I nogle Aar var det da ogsaa ubekendt, hvilken navnkundig Lærer Klostret rummede, men Rygtet om ham bredte sig, rundt om fra strømmede Elever til, og blandt dem var Hertugsønner, Klerke i Hoffets Tjeneste, fornemme Mænds Sønner og Lærde. Velstaaende Folk gav Klostret Jordegods, saa at der kunde ydes dets Lærere og Elever rigeligt Underhold.

Lanfranc maatte bede Herluin om at faa Læresalene saa vel som Boligerne udvidede. Abbeden var betænkelig derved, men da Presbyteriet styrtede sammen, nødsagedes han til at tage fat, og der blev paa et nyt Sted bygget rummelige Bygninger. Inden de var rejste, var Lanfranc bleven kaldet af Hertug Vilhelm til at forestaa hans Abbedi i Caen, og snart efter blev han Ærkebisp i Canterbury. Den nybyggede Kirke var endnu ikke bleven indviet, den ventede paa, at Lanfranc, der havde haft saa stor en Andel i dens Tilblivelse, skulde foretage den hellige Handling, og dette skete da ogsaa ved en stor Højtidelighed den 23. Oktober 1077; til den var Fyrster og Gejstlige ogsaa fra andre franske Provinser strømmet sammen.

Det blev den sidste mærkelige Dag i Klostrets betydningsfulde Historie, som Herluin skulde opleve[1]). Han døde inden et Aar var gaaet efter Indvielsen, den 19. August 1078. Gennem 44 Aar havde han været Klostrets kloge Forstander, dets ogsaa i verdslig Lov kyndige Styrer[2]).

Paa denne Tid følte det som en almindelig Trang hos Stormændene i Normandie at bygge Klostre og at rejse Kirker[3]). Den ene Familie vilde ikke staa tilbage for den anden, disse knejsende Bygninger i den alvorlige, enkle og rene normanniske Stil talte til Himlen om Gudsfrygt; i selve Klostret eller tæt op ad dets Mure kunde der ogsaa blive et Tilholdssted for den, der i Alderdommen trak sig tilbage fra den støjende Verden. Desuden var der en stadig stigende Trang til at søge Kundskaber og Glæde ved Læsning og Studier. Disse Klostre blev rindende Kilder for talrige, som søgte at faa deres Kundskaber udvidede eller at faa Indsigt i mange Fag, der, saaledes som Lægevidenskab, teknisk Viden, Musik, ogsaa kunde gavne i den verdslige Verden.

Paa omstaaende Side vil man finde en Liste over de Klostre, der var i Virksomhed under de første syv normanniske Hertuger (indtil Vilhelm Erobrers Død 1087), med Angivelse af det Tidspunkt, da de grundedes (eller blev fornyede, efter tidligere at være lagt øde), samt af Stifteren af Klostret.

Denne Fortegnelse[4]) viser os, at der endnu i det 10de Aarhundrede kun fandtes 5 Klostre i Hertugdømmet, de laa alle, med Undtagelse af Klostret paa Mont St. Michel i Rouens Bispedømme. Paa Rikard II's og hans to Sønners Tid stiftedes der 8 nye Klostre, men endnu havde to Bispedømmer ingen saadanne Stiftelser. Under Vilhelm Erobrers lange Regering gav den brændende Interesse for Kirken sig Udslag i at 28 nye Klostre grundedes, og nu havde alle Bispedømmer Klostre, Avranches Stift dog kun det enkelte Lonlay. Det langt overvejende Antal Klostre var for Munke, af 61 Klostre var kun 8 bestemte for Nonner, og det ældste af dem var først fra Roberts Tid. Der har vel i Hertugdømmet gennem lang Tid ikke været fornøden Tryghed og Ro, saa at man turde oprette Kvinde-Stiftelser, men utvivlsomt har der ogsaa været en saa stærk Anvendelse for Kvinders Arbejde og Tjeneste i Familielivet og ved Landets Oprejsning, at der intet Overskud var at

---

[1]) Kilderne til Herluins Historie er Gilbert Crispin, Vita Herluini, Milo Crispin, Vita Lanfranci (begge findes i Bd. 150 af Migne, Patrologia latina). Især med Støtte af disse har Robert af Torigny forfattet et Indskud hos Willel. Gemmet. VI. 9, ed. Marx. 235 ff., jfr. Roberts egen Krønike, ed. Delisle, I. 36 ff. Orderic Vital II. 13 f., 16 f., 210, 244, 305 f. Freeman, Norman Conquest II. 216 ff., 226.

[2]) Vita Herluini: peritus in dirimendis causarum controversiis . . legum patriæ scientissimus.

[3]) Orderics Indskud i Will. Gemmet. VII. 22: in diebus illis [o. 1050] . . unusquisque optimatum certabat in predio suo ecclesias fabricare et monachos qui pro se Deum rogarent, rebus suis locupletare.

[4]) Listen er meddelt med alt Forbehold, da Kilderne er altfor spredte og ofte usikre. Vilhelm Erobreren har, i Tilbageblikket paa sin Regering, selv givet følgende Tal. Orderic Vital III. 241: novem abbatiæ monachorum et una sanctimonialium, quæ a patribus meis in Normannia fundatæ sunt, me adjuvante . . creverunt . . Deinde ducatus mei tempore decem et septem monachorum atque sanctimonialium sex coenobia constructa sunt.

	—1000	—1035	—1087
Avranches Stift	.....	.....	Lonlay (Vilhelm Talvas)
Bayeux Stift	.....	Cérisy (Hertug Robert)	St. Vigor, Bayeux (Biskop Odo) St. Stephan, Caen (Vilhelm Erobrer) St. Trinité, Caen, Kvinder (Dronning Mathilde) Fontenay (Rodulf Taison og hans Broder Erneis) Troarn (Roger af Montgomery).
Coutances Stift	Mont St. Michel	.....	Lessay (Eudo cum capello) Montebourg (Vilhelm Erobrer) St. Sauveur-le-Vicomte (Vicegreve Nigel) St. Séver (Hugo af Avranches, Søn af Rikard Guiz)
Evreux Stift	.....	Conches (Roger af Toeny) St. Taurin, Evreux (Hertug Rikard II)	St. Sauveur, Evreux, Kvinder (Grev Rikard af Evreux, Søn af Ærkebisp Robert) La Croix St. Leufroy (fornyet af Robert de Monte) Ivry (Mundskænk Roger) Lire (Vilhelm, Osberns Søn)
Lisieux Stift	.....	Bernai (Hertuginde Judith) St. Peter, Préaux (Unfredus af Vieilles)	Beaumont-en-Auge Cormeilles (Vilhelm, Osberns Søn) St. Désir, Kvinder Grestain (Grev Robert af Mortain, Vilhelm Erobrers Halvbroder) Notre Dame du Pré de Lisieux, Kvinder (Grevinde Lesceline af Eu) St. Evroul, Ouche (fornyet af Vilhelm og Robert, Gerois Sønner) St. Léger, Préaux, Kvinder (Unfredus af Vieilles)
Rouen Stift	Fécamp Jumièges St. Ouen, Rouen St. Wandrille	Trinité, Rouen (Vicegreve Goscelinus) Bourneville, senere i Bec (Herluin) Montivilliers, Kvinder (Hertug Robert)	St. Amand, Rouen, Kvinder Sigy Tréport (Robert af Eu) St. Victor en Caux (Roger af Mortemer).
Séez Stift	.....	.....	Almenèches, Kvinder (Roger af Montgomery) St. Pierre sur Dives (Grevinde Lescelina) St. Martin de Séez (Roger af Montgomery).

undvære og ingen Grund var til at forsørge Kvinder ved at lade dem overtage Nonners Gerning.

I den nævnte Betagethed og Interesse for Klosterstiftelse har vi Grund til at anse Befolkningens danske Element for ret stærkt repræsenteret. Foruden at Hertugerne selv og de, der nedstammede fra Hertuger eller stod i Svogerskabsforhold til dem, udgør en saa betydelig Del af Klosterstifterne, træffer vi blandt dem Herluin, hvis Fader Ansgot nedstammede fra Normandiets første Danske, Roger af Toeny, som hvis Stamfader Rollos Farbroder nævnes, Hugo af Avranches, hvis Farfader var Turstin Guiz, Oldefaderen Ansfridus Danus. Grevinde Lescelina var en Datter af Turketil.

Ferd. Lot har givet nogle meget interessante Oplysninger om et enkelt Klosters Besiddelser før og efter Nordboernes Kolonisation. Fontenelleklostret (St. Wandrille), som i de normanniske Hertugers Styretid genopstod og udfoldede sig i sin gamle Styrke, viser sig ikke at have bevaret sine gamle Besiddelser indenfor Normandiets Grænser, naar da de nærmest liggende Jorder undtages, hvorimod dets tidligere Jordegods udenfor Normandiet endnu ret uforstyrret er i dets Eje. Det er i stort Omfang ved Gaver af nye Besiddelser, at Klostret er kommet til Kræfter. Ligeledes kan man iagttage, at medens Klostret før Hertugdømmets Grundlæggelse havde samlede Ejendomme af betydeligt Omfang, er dette i 11te—12te Aarh. kun undtagelsesvis Tilfældet; Klostrets Indtægter bestaar da især i Tiender, Dele af Tiender, Afgifter af Jordegods, af hvilke andre Herrer, gejstlige eller verdslige, mindst lige saa godt som Klostret nød Rettigheder[1]).

71. Hertugens og Bispernes Styrelse af Kirken.

Det kan ikke paavises, at Paven har paa de første tre Hertugers Tid haft nogen Berøring med Normandie, end sige nogen Indflydelse paa det kirkelige Liv. Der er næppe i noget Spørgsmaal sket Henvendelse til Pavestolen fra Hertugernes Side og ikke søgt Stadfæstelse paa Breve af nogensomhelst Art[2]). Den første Gang, da en pavelig Udsending kommer til Normandie, er det som Ledsager af et Gesandtskab fra den engelske Konge (991, se foran S. 157). Man kan ogsaa efter hele den Handlefrihed, som Hertugerne tillagde sig, vanskeligt tro, at de vilde taale nogen Indgriben fra kirkelig Side i deres Afgørelse af Spørgsmaal, allermindst, hvis disse da tillige berørte verdslige Forhold. Da Vilhelm I af nogle Bisper sattes i Band, fordi han skulde have plyndret Fjenders Ejendomme (foran S. 108), har den fromme Hertug sikkert set med Haan paa dette Misbrug af kirkelige Magtmidler. Pavebreve, der indeholdt Stadfæstelser paa Gaver eller som tildelte Privilegier, vides ikke at være udgaaede til Normandie, og Bisperne søgte ikke Pallium i Rom; vi har i alt Fald ingen Efterretning derom. Bisper eller andre Gejstlige fra Normandie

[1]) Lot, St. Wandrille CXI.

[2]) Et falsk Pavebrev udsiger, at Rikard I og Ærkebisp Hugo henvendte sig til Pave Johannes om Klostret paa St. Michel. Recueil des actes de Lothaire, par Halphen et Lot. 57.

har næppe heller deltaget i det internationale kirkelige Liv. Vi ser dem ikke komme tilstede ved de store kirkelige Møder udenfor Landets Grænser, saaledes ikke ved det mærkelige Concilium for Gallien i Klostret St. Basle ved Reims, hvor saa mange Ærkebisper og Bisper var tilstede, og hvor Ærkebisp Artold af Reims blev afsat, medens Gerbert kom til at indtage hans Plads (Juni 991)[1]).

Under de tre første Hertuger, indtil den store Reform ved Clunniacensernes Hjælp begyndte, har vel derfor Kirkens Stilling været denne. Der var sørget for, at Bisperne atter kunde optage deres Virksomhed, om det end gik langsomt med at bringe alle de gamle Bispesæder og Kredsene af Klerke omkring dem til ny Udfoldelse. Dertil havde Kirkernes egne Bygninger og deres Ejendomme lidt alt for meget, Befolkningen under dem havde levet under for urolige Forhold og var bleven isprængt med hedenske Bestanddele. Et Blik paa Bispelisterne fra det 10de Aarh., for saa vidt saadanne overhovedet kan tegnes[2]), vil vise, at flere Bispestole ofte slet ikke har været besatte, og at det især var de vestlige Bispedømmer — Avranches, Coutances, Lisieux — der manglede deres Hyrde. Mærkeligt er det jo ogsaa, at da Ærkebisp Franko skal nævne for Rollo Hovedkirkerne i Normandie (912), var der kun tre Domkirker mellem de sex Kirker han nævner: Rouen, Bayeux og Evreux. I den efterstaaende Liste er nævnt de Bisper, som vi kender, og i hvilket Aar de efter Kildernes Udsagn kan ses at have været i Virksomhed.

Avranches:
990 Norgodus.

Bayeux:
927 Henricus,
965 Hugo II,
968 Rikardus,
990 Rodulphus.

Coutances:
906 Herleboldus,
[Theodoricus,
Herbertus,
Algerondus,
o. 942 Guillebertus][3]),
989—1024 Hugo.

Evreux:
933 Hugo,
o. 943—969 Gunhard,
988—1006 Geraldus.

Lisieux:
o. 988—1022 Rogerus.

Rouen:
892, 900, 909 Wito,
912—919 Franco,
919—942 Gonthardus,
942—989 Hugo,
990—1037 Robertus.

Séez:
986—1006 Azo.

Som en Virkning af disse halvt bispeløse Tider kan det vel anses, hvad der af Orderic Vital fortælles om de to midterste Stifter. Landet Syd for den brede Seinemunding ned til den normanniske Sydgrænse havde været delt mellem det

[1]) Pertz, Scriptores III. 658 ff. Lot, Hugues Capet 31 ff., 249 ff. Kalckstein, Capetinger 422 f.

[2]) Gams, Series episcoporum ecclesiæ catholicæ. L. Duchesne, Fastes épiscopaux de l'ancienne Gaule. II. Analecta Bollandiana VIII. 419 ff. Revue catholique de Normandie 1903—04, 189 ff.

[3]) Disse Bisper var dog næsten ikke i Stiftet, hvor Kristendommen da laa nede; de havde deres Sæde ved Kirken St. Lô ved Rouen. Gallia Christiana XI. 217 ff. Jfr. om Kilden S. 30 (8).

nordlige Bispedømme Lisieux og det sydlige Séez. I Begyndelsen af det 11te Aarh. erklærede Beboerne af fem Byer, der laa langt sydligere end Lisieux, at de aldrig havde hørt ind under noget Stift; de valgte saa selv at høre ind under Lisieux, og derved kom dette Stifts Grænser til at ligge helt hen under Bispestaden Séez's Mure[1]).

I Forholdet til Paverne indtraadte en Forandring paa Rikard II's Tid. Vilhelm af Dijon har vel haft en stor Indflydelse i denne Henseende; i alt Fald er den til Paven skete Henvendelse om, at Klostret i Fécamp maatte stilles direkte under Paven, det første Vidnesbyrd derom. Tillid til Paven ligger ogsaa udtrykt i Rikard II's Anmodning om, at ingen Biskop maatte ramme ham med Bandsættelse, førend Spørgsmaalet havde været forelagt Kurien i Rom, hvad der ogsaa bliver tilstaaet (1016). Man mærker næsten Pave Benedikt VIII's Glæde over det forandrede Forhold, naar han tilskriver Hertug Rikard, at han vel ikke har tilstaaet ham alt det, som han gerne havde villet, men saa meget som han havde været i Stand til[2]).

Om det helt forandrede Syn paa Pavemagten vidner da ogsaa et af de Klagepunkter, der paa Synoden i Lisieux fremsættes mod Ærkebisp Malger, at han ikke viste Paven skyldig Lydighed[3]). Men det forandrede Forhold til Rom havde ingen Indflydelse paa Spørgsmaalet om Retten til at udnævne Biskopper. Hertugen havde altid haft og vedblev at have fri Haand ved Udnævnelser til disse Stillinger. Vilhelm I havde besat Ærkesædet i Rouen med Abbed Hugo fra St. Denis. Han var af fornem Herkomst, som hans Fader nævnes Hugo af Calvocamp. I den paa Vilhelm Erobrerens Tid forfattede Bispekrønike kaldes han uværdig til dette Embede; han havde flere Sønner, og han forødede Kirkens Gods og Ejendele. Hugos Efterfølger var ligeledes udnævnt af Hertugen, idet Rikard I gjorde sin næppe mere end 20aarige Søn til Ærkebisp. Det var ingenlunde et Særsyn i Gallien, at saa unge Mænd sattes paa en Bispestol. Man maa erindre, at Bisperne havde stor Indflydelse i den verdslige Verden, de besad stort Jordegods og maatte deraf yde Hærtjeneste, ligesom de gjorde anden Statstjeneste og jævnlig maatte være ved Kongernes Side. En lignende Stilling i den militære Styrelse og i Administrationen havde Bisperne i Normandie. Embedets gejstlige Betydning maatte derved forrykkes og Bisperne fristes til at leve paa verdslig Vis, saaledes uden at overholde Budet om Cœlibat. Naar saa oven i Købet en Biskop tillige forlenedes med rent verdslige Len, maatte den gejstlige Grænselinie synes opgivet. Det anføres da ogsaa til et Forsvar for Ærkebisp Robert, at han som Greve var gift[4]). Iøvrigt var han vist den sidste Bi-

[1]) Orderic Vital II. 26.

[2]) Jaffé-Loewenfeld Nr. 4015.

[3]) Læsit insuper injuria non levi ecclesiam universalem, cujus unicum Primatem, summum in orbe terrarum institutum, non qua decuit obedientia veneratus est. Nam apostolici mandato sæpius ad Romanum concilium accitus, renuit ire. Will. Pictav., ed. Giles 116 f.

[4]) Orderic Vital II. 365: nam conjugem, nomine Herlevam, ut comes habebat, ex qua tres filios. . genuit . . In senectute tandem errorum memor suorum, pænituit, et pro reatibus multis magnisque multum timuit.

skop, der havde Ægtehustru, og paa sine ældre Dage skal han i Følelse af, at et Ægteskab var usømmeligt for ham, have skilt sig fra Hustruen[1]). At Bisper havde Friller eller var Fædre til uægte Børn, nævnes derimod oftere; dette gælder saaledes Roberts Formand i Embedet Hugo[2]) og Roberts Eftermand Malger, ligeledes Biskop Odo af Bayeux. I Tiden efter at Malger var bleven afsat, synes disse Forhold helt at have forandret sig for de højere Gejstliges Vedkommende. Netop paa Grund af det biskoppelige Embedes store verdslige Betydning maatte Hertugerne ønske deres Slægtninge anbragt i disse Stillinger. Ærkebisp Robert blev efterfulgt af Rikard II's Søn Malger, Biskop Odo af Bayeux var en Halvbroder til Vilhelm Erobrer, Hugo af Lisieux en Sønnesøn af Rikard I, Johannes af Avranches nedstammede fra denne Hertugs Moder. Efter Haanden brød dog Hertug Vilhelm med dette Princip og ansatte Udlændinge eller Munke i disse Stillinger.

Hertugens Ret til at besætte disse Poster var paa Vilhelm Erobrers Tid saa at sige godkendt i Rom. Da Biskop Johannes af Avranches blev valgt til Ærkebisp i Rouen, skrev Pave Alexander II til denne — det var i Aaret 1067, da Kardinal Hillebrand allerede styrede Kirkens Forhold — at han havde erfaret, at han paa Grund af sit rene Levned var bleven kaldt til denne Stilling »i Kraft af din Fyrstes Valg, vor meget kære Søn Kong Vilhelm«[3]).

Overfor Klostrene tillagde Hertugen sig en lignende Ret som overfor Bispedømmerne. Han kunde have tillagt enkelte Klostre Ret til selv at vælge Abbed, men Forudsætningen var, at den valgte godkendtes af ham, og der er Eksempler paa, at Hertugen afsatte et Klosters Abbed og valgte hans Eftermand[4]).

Hertugen maatte saaledes endnu i det 11te Aarh. anses for Kirkens og Gejstlighedens Overordnede i alt Fald paa den Maade, at han kunde hindre eller tilintetgøre alt det, som var ham imod. Han overlod Kirken at ordne meget og tildels at dømme, men han forbeholdt sig Ret til at gribe ind, naar han ansaa dette nødvendigt af statspolitiske Hensyn og for at hævde den gennemgribende Magt, som der efter hans Opfattelse burde tilkomme Hertugen.

Dette gjaldt saaledes Lovgivningen. Vi ser ham stadig deltage i Concilierne, og han underskriver deres Beslutninger. I disse Forsamlinger tog ogsaa mange verdslige Stormænd Del, men hvad Concilierne bestemte, vedrørte jo ogsaa ofte Anliggender, der angik verdslig Ordning og Politik.

Paa samme Maade lod Hertugen de gejstlige Domstole fælde deres Domme over Gejstlige, saa længe som Afgørelsen ikke kom til at stride mod de verdslige Hensyns Tarv[5]). Paa Hertug Roberts Tid synes der for første Gang, og kun for

[1]) Migne, Patrol., vol. 147, 278: ante obitum suum . . vitam suam correxit. Feminam enim reliquit, et de hoc cæterisque pravis actibus suis pœnitentiam egit, et sic bono fine . . quievit.

[2]) Hugos Samtidige, Biskop Mainard i Le Mans, havde været gift og var Fader til flere Børn, da han i 948 viedes til Bisp. J. Depoin, Les Vicomtes du Mans (Bulletin hist. et philol. 1909. 127).

[3]) Migne, Patrol. latina, vol. 146, col. 1339. L. Valin, Le duc de Normandie 74.

[4]) Böhmer l. c. 31. Orderic Vital II. 41 ff.

[5]) I et Brev af 1066 omtales følgende Sag. En Munk har dræbt en Svinehyrde, Abbeden faar Sagen frem for Hertugen, som dømmer Munken til Landsforvisning; men denne kan ikke holde Landflygtigheden ud, og

enkelte Stifter eller Abbedier, at være tilstaaet Gejstlige en vis Ret til at dømme verdslige Personer og dette fortsættes under Vilhelm, dog blev det endnu paa Conciliet i Lillebonne 1080 skarpt hævdet af Kong Vilhelm, at enhver Paastand om, at en Stiftelse havde saadan Ret nøje skulde prøves[1]).

De reformatoriske Bestræbelser maatte nødvendig stræbe hen imod at frigøre Kirkens Mænd for den Deltagelse i Livet i den verdslige Stat, som maatte synes mest at stride mod deres Embeds Aand, nemlig personlig at gaa i Krig. Conciliet i Reims 1049 forbød da ogsaa Præster at bære Vaaben og deltage i Krig[2]), hvad Synoden i Lisieux 1064 indskærper (Kap. 5).

Budet om ugift Stand for gejstlige Personer havde den romerske Kirke ikke kunnet gennemføre, allermindst paa saa urolige Tider som i disse Aarhundreder, da tilmed Vikingerne skabte saa stor Forvirring i Kystlandskaberne. I Normandiet vilde Præster af dansk Herkomst allermindst finde sig i dette Bud, som de saa deres gejstlige Foresatte i saa ringe Grad overholde[3]). Imidlertid arbejdede Vennerne af en Reform ogsaa for Ændringer paa dette Omraade, men med smaa og forsigtige Skridt. Et Concilium i Rouen 1063 vedtog en Bestemmelse om Cœlibat, hvis nærmere Indhold ikke er bekendt. Men næste Aar holdtes et Concilium, der fastslog, at for Fremtiden maatte ingen Præst eller Degn i Landsbyerne tage sig Hustru eller Deje; de, som siden Rouen-Conciliets Tid havde knyttet sig til en Kvinde, skulde lade hende fare. Den samme Regel skulde i Stæderne gælde for

---

Hertugen tillader ham da at vende tilbage, imod at han afstaar en Ejendom. Round, Calendar of documents Nr. 713.

[1]) Has consuetudines episcopi habeant in illis locis, in quibus eas tempore Roberti comitis vel Wilhelmi regis, eius concessione, hactenus habuerunt . . In his omnibus justitiis et consuetudinibus rex sibi retinet, quod huc usque habuit . . Si episcopi aliquid, quod hic non sit scriptum, in regis curia possint monstrare se habuisse tempore Roberti vel Willelmi regis, eius concessione, rex eis non tollet, quin habeant: tantummodo ipsi illud nullatenus saisiant, donec in curia eius monstrent, quod habere debeant. Mémoires de la Soc. des Antiquaires de Normandie, vol. 14, 422 ff. Orderic Vital II. 316 ff.

[2]) H. Böhmer, Kirche u. Staat 13, bemærker i Anledning af Skildringen af Biskop Odo hos Vilhelm af Poitiers: »Dass Wilhelms Schilderung ein wenig glaubwürdiger Panegyrikus ist, zeigt ein kleiner Zug: er erzählt von Odo: arma neque movit unquam, neque voluit moveri. Aber nach der Bayeux tapestry nahm er in voller Rüstung an der Schlacht von Senlac teil . . und keineswegs bloss als Zuschauer«. Paa Bayeux-Tapetet er Odo i Rustning, men i Følge Wace bar han under denne hans hvide Messeskjorte, og i Haanden havde han »un baston«, en Kølle (II. 8142—47), saaledes som Gejstlige kunde deltage i en Krig. Absalon, den store Hærfører, havde jo altid en lille Økse ved sin Side. Men i øvrigt taler Vilhelm kun om Odos Ønsker i Almindelighed med Hensyn til Krig, han siger udtrykkeligt, at Odo efterkom sin Hærpligt: valde tamen timendus armatis. Bellum namque utilissimo consilio, cum necessitas postularet, juvabat, quantum potuit religione salva. Regi . . quem tanto amplectabatur amore, ut nec inter arma vellet ab ipso separari . . fidelis fuit (ed. Giles 149—50).

[3]) Ord. Vital II. 397: tunc quippe in Neustria post adventum Normannorum in tantum dissoluta erat castitas clericorum, ut non solum presbyteri, sed etiam præsules libere uterentur thoris concubinarum, et palam superbirent multiplici propagine filiorum ac filiarum. Hujuscemodi mos inolevit tempore neophytorum qui cum Rollone baptizati sunt, et desolatam regionem, non litteris, sed armis instructi, violenter invaserunt. Deinde presbyteri de stirpe Dacorum, litteris tenuiter edocti, parrochias tenebant, et arma ferentes, laicalem feudum militari famulatu defendebant.

Kanniker, Præster og Degne. Mod Mænd i lavere gejstlige Stillinger skulde man ikke gaa frem med Vold, men dog skride ind mod dem med Bøn og med overtalende Henstilling[1]).

72. Ærkebisp Malger og hans Afsættelse. Vilhelms Ægteskab med Mathilde af Flandern.

Hvilke Indvendinger man end kan have mod den første Mand af Hertugslægten, der havde Ærkestolen i Rouen inde — og Robert havde altsaa taget sig en Hustru — var hans Ledelse af Kirken dog sikkert fortjenstlig, saaledes som de kirkelige Forfattere ogsaa erkender[2]). Robert (o. 990—1037) besad baade Kundskaber og Interesser, hans Indsigt, hans Dygtighed og Kraft blev ogsaa anvendt i mange verdslige Hverv. Helt anderledes skulde Dommen lyde om den næste Mand af Hertugslægten, hvem Embedet som Ærkebisp blev betroet.

Malger var en Søn af Rikard II og hans anden Hustru Papia. Ved sin Farbroder Roberts Død (1037) var han af Hertug Vilhelm bleven udnævnt til Ærkebisp af Rouen. Da Hertuginde Judith først døde 1017, kan Malger, som Søn af Papia, ikke være født før 1018 i det tidligste, og han var saaledes ikke 20 Aar gammel ved sin Tiltrædelse af Embedet[3]). Malger havde den Skæbne at maatte fravige sin Stilling efter 18 Aars Forløb, og hans Afsættelse er bleven sat i Forbindelse med Hertug Vilhelms Ægteskabshistorie, hvorfor jeg her skal belyse denne.

Vilhelm var som 20aarig Mand bleven indtaget i Mathilde, en Datter af Grev Balduin V af Flandern, og ønskede at faa hende til Brud, hvad der heller ikke mødte Modstand hos hendes Slægt. Men i Aaret 1049 holdtes et Concilium i Reims, der var grebet af Reformiver og som ikke heller var bange for at anvende skarpe Midler. Her søgte man bl. a. at hævde Ægteskabers Hellighed og Ubrydelighed, og man udtalte Band over enkelte bestemte Personer, der havde forstødt deres Hustruer. Man indskærpede, at den kanoniske Rets Forbud mod Ægteskab mellem nær beslægtede skulde overholdes, og man udtalte Forbud imod, at Hertug Vilhelm indgik det paatænkte Ægteskab og mod, at den flanderske Greve indvilligede i et saadant[4]). Flere Bisper fra Normandie deltog i Conciliet, og det ligger nær at antage, at disse har bragt Spørgsmaalet frem.

Det er vanskeligt at paavise de Forudsætninger og Betragtninger, der har dannet Grundlaget for Conciliets Beslutning. Vi kender ret godt den flanderske, saavel som den normanniske Fyrsteslægts Familieforhold og Afstamning, men man kan

[1]) Journal des Savants 1901 S. 516 ff.

[2]) Acta episc. Rotom., Migne, Patrologia vol. 147. 278.

[3]) Acta episc. Rotom. l. c. 279: qui quia non electione meriti, sed carnali parentum amore et adulatorum suffragio in pueritia sedem adeptus est pontificalem, omni destitutus tutela potius acquievit carni et sanguini quam divinis mandatis.

[4]) Interdixit etiam Balduino Comiti Flandrensi, ne filiam suam Willelmo Nortmanno nuptui daret, et illi ne eam acciperet. Mansi, Conciliorum nova collectio XIX. 741.

ikke faa Øje paa en saadan Tilknytning af de to Slægter i tidligere Led, at den kunde medføre et Fællesskab i Blod mellem de to Personer[1]). Den eneste Forklaring maa da vist søges deri, at Vilhelms Farbroder Rikard III havde været viet til Kong Roberts Datter Adela, som Grev Balduin senere ægtede, saaledes at — formelt set — Vilhelm og Mathilde var Fætter og Kusine. Men da Adela paa Vielsens Tid endnu var et Barn og hendes Brudgom døde et halvt Aar derefter, kunde det synes, at et virkeligt Ægteskab ikke var bleven fuldbyrdet. Imidlertid havde den Tids kanoniske Ret en anden Opfattelse, idet den lærte, at Brudeparrets Tilsagn *(consensus)* om at være Mand og Hustru, naar det skete overfor Kirkens Tjenere, var det afgørende, forudsat at Brud og Brudgom havde den Alder, at de kunde give et saadant Tilsagn. Denne Alder mente man var tilstede med det fyldte 7de Aar[2]).

Spørgsmaalet bliver derfor, om Adela var over 7 Aar gammel i Januar 1027. Hvis hun var født 1019 eller tidligere, var et lovligt Ægteskab bleven indgaaet. Nu er der imidlertid to Forhold, som afgjort taler for, at Adela var over 7 Aar gammel. Det fortælles, at Grev Balduin (V), saa saare han var indtraadt i en Ægtemands Rettigheder og Adela altsaa mindst var 12 Aar gammel, gjorde Opstand mod sin Fader (St. 59 S. 183), han blev dog besejret og levede i god Forstaaelse med Faderen til dennes Død (1036). Beretningen om Opstanden slutter med, at paa den Tid døde Kong Robert (Juli 1031). Men er Krigen bleven ført ved Tiden 1030—1031, kan Adela senest være født 1019. Ad en anden Vej naar vi til samme Resultat. Konstance var bleven Kong Roberts Hustru 1003[3]) eller maaske tidligere. Hun fødte ham 4 Sønner og 1 Datter, og al Rimelighed taler vel for, at disse 5 Børn er fødte i de første 16 Aar af deres Ægteskab, saaledes altsaa at selv den yngste af dem har været over 7 Aar gammel i Januar 1027.

Vi maa altsaa ikke udlægge altfor bogstaveligt Ordene om, at Adela var bleven bragt til Flandern »i sin Vugge«; *in cunis* er det staaende Udtryk for denne Art Børneægteskaber, »i sin Barneseng« vil være den rette Oversættelse.

[1]) Mærkeligt nok har J. Marx (Will. Gemmet. S. 182) endnu Tro paa den af Stapleton og andre Forskere fremsatte Antagelse, at Mathilde tidligere var bleven gift med en Gerbod, Advokat for St. Bertin, med hvem hun havde to Børn, og at denne Gerbod endnu levede. Freeman, der i Norman Conquest III. 86, 648 f. endnu hyldede denne Formodning og yderligere forsvarede den, har senere opgivet den som ganske urimelig (English Historical Review III. 1888. 680 ff.), og den er vist nu almindelig forladt. Alle Kilder er enige om, at Mathilde var en ung Pige ved Indgaaelsen af sit Ægteskab.

[2]) Om den kanoniske Rets Bestemmelser henviser jeg til: A. Esmein. Le mariage en droit canonique I. 212 f., 304. Paul Viollet, L'histoire da droit français. La famille (1886) 353 ff. Katholisches Kirchenlexikon, Ehe, Eheverlöbniz. Real Encyclopädie der protestant. Theologie. Ehe. — Ved Siden af de ovenfor anførte Regler findes der pavelige Udtalelser om, at man af politiske Grunde og for god Freds Skyld kan være nødsaget til at godkende Ægteskaber, stiftede af Ægtefæller i en endnu tidligere Alder.

I Slutningen af 11te Aarh. var Biskop Ivo af Chartres en stor Autoritet i kanonisk Ret, og han raadspørges ofte om saadanne Ægteskaber: inter quemdam puerulum et quamdam puellam, cum adhuc pene in cuneis essent (ep. 243); utrum pueri sex annorum vel infra possent inter se sponsalium vel matrimonii contrahere sacramenta (ep. 99; Migne, Patrologia vol. 162, jfr. ep. 246 om consensus.

[3]) Pfister, Robert le Pieux 70.

Et fuldgyldigt Ægteskab var altsaa bleven indgaaet mellem Rikard III og Adela. Hans Brodersøn Vilhelm kunde ikke ægte Adelas Datter Mathilde. Her forelaa *proxima carnis consanguinitas*, saaledes lyder Ordene i Lanfranes vita k. 10. Uden at jeg vil paakalde *Histoire des ducs* som Autoritet, udtaler denne dog det rette Forhold: *Mehaus ... sa feme, qui sa cousine estoit* (ed. Michel, 1840, 61).

Hvis man vil indvende, at et »Blodslægtskab« jo dog aldrig kunde opstaa ved en Forbindelse, der ikke i kødelig Forstand blev fuldbyrdet, maa det erindres, at den kanoniske Ret ikke lagde Vægt paa saadant. Ogsaa ved aandelige Baand kunde »Blodslægtskab« blive stiftet; det er saaledes bekendt, at Fadderskab virkede paa denne Maade, saaledes som Kong Robert havde mærket, da han fik hele Kirken imod sig ved at ægte en Enke, til hvis Barn han havde staaet Fadder.

Hvis Hertug Vilhelm har i nogen Tid ladet sig skræmme af den kirkelige Udtalelse, har han senere sat sig ud derover. Han ægtede Mathilde paa et Tidspunkt, der er os ubekendt[1]), maaske var det 1053, som en enkelt, men sen Kilde angiver[2]), snarere dog nogle Aar tidligere[3]). Vi mærker i de samtidige Kilder ikke nogen Forargelse derover, ikke det mindste til at de høje Gejstlige afbrød Forbindelsen med Hertugen eller hans Hustru. Vilhelms Biografer nævner ikke et Ord om, at der var det mindste paafaldende ved hans Ægteskab; i sin egen Livsskildring skænker han ikke sit Ægteskabs formentlige Forhistorie en Tanke.

Ærkebisp Malger skal imidlertid have modsat sig Ægteskabet — saaledes lyder Paastanden — og dette skal være den virkelige Grund til hans Afsættelse. Han faldt for en politisk Forfølgelse[4]). Malgers Historie er bleven et karakteristisk Eksempel paa den Æresoprejsning, som den historiske Kritik i det 19de Aarh. i saa høj Grad har yndet at tilvejebringe. Malger vovede at sige sin Fyrste Sandheden — siger en saa udmærket Historiker som Freeman — »i en Helgens Levned vilde man utvivlsomt have fastslaaet det som et af de mest afgørende Beviser for hans Hellighed«[5]).

Nu kan imidlertid Taushed hos et stort Antal Kilder give et ret vægtigt Vidnesbyrd. De mange historiske Optegnelser, vi har fra Normandiet i det 11te Aarh., og særlig maa nævnes Fremstillingerne af Kirkens og Gejstlighedens Historie, kender

[1]) »Det Aar, da Marchio Vilhelm indgik Ægteskab med Grev Balduins Datter«, saaledes angiver et Brev for Klostret i Préaux det Tidspunkt, da Hertugen tilstod det ret store Privilegier (Valin, Le duc 258, se Stykke 76). Ansfred var paa den Tid Abbed, men da denne fromme og dygtige Mand forestod Klostret i en lang Aarrække, bliver vi ikke ved Angivelsen hjulpet til at fastslaa Tidspunktet. Brevet giver imidlertid Vidnesbyrd om at der paa Vielsens Tid bestod det samme gode Forhold mellem Hertugen og Gejstligheden, der altid raadede.

[2]) Chron. Turonense, Bouquet XI. 348 (13. Aarh.).

[3]) Freeman II. 293, III. 92 henfører Bryllupet til 1053. Böhmer 28 forkaster med Grund Chron. Turon. som Kilde, men han har Uret i sin Antagelse om at Malgers Afsættelse 1055 først maatte være overstaaet; med den har det intet at gøre (se i det følgende). Ikke heller gaar det an at slutte af Børnenes Alder, da vi intet véd om det Tidspunkt, da de 5 Døttre blev fødte.

[4]) Böhmer, Kirche u. Staat 12: die Absetzung, die doch fraglos aus politischen Gründen erfolgte.

[5]) Freeman, Norman Conquest III. 93 ff.

intet til, at Malger skulde have taget Standpunkt i dette Spørgsmaal, han var ikke tilstede paa Conciliet i Reims, og hvis de 5 normanske Bisper, der var mødt, har stemt for den fattede Beslutning, er de i alt Fald senere ikke optraadt mod Hertug Vilhelm. Paastanden om Malgers formentlige Holdning kommer først frem et Par Menneskealdre senere, nemlig hos Vilhelm af Malmesbury, og her endda kun som et med al Forsigtighed meddelt Rygte om, hvad der efter »nogles« Mening skulde være den hemmelige Grund til Afsættelsen; Malger vilde af kristelig Iver ikke taale saa nært Slægtskab mellem Ægtefæller og truede med *(intentasse)* at sætte dem i Band[1]). Roman de Rou kan fortælle, at der blev lyst Interdikt over Normandie[2]).

Kan dette forholde sig rigtigt? Fra de samtidige Kilder høres intet om et saa alvorligt Skridt[3]). Vi mærker ikke det mindste til, at der sker nogen Afbræk eller Forstyrrelse i de verdslige eller kirkelige Forholds Gænge, Forviklinger af denne Art vilde jo være bleven benyttet som Kampmiddel af Vilhelms mange Modstandere indenfor Landet og udenfor dets Grænser[4]). Talen er om Tiden 1049—1059, da netop hvert Øjeblik nye Angribere vendte sig mod Hertugen. Hvorfor forholdt Paverne sig saa mærkeligt ligegyldige i denne Sag? Der gaar 10 Aar hen efter Conciliet, førend Kurien tager en Bestemmelse (1059); i 4 Pavers Tid har Spørgsmaalet foreligget, i 6 Aar eller længere har Vilhelm været gift; for 4 Aar siden (1055) har en pavelig Legat været i Normandie for at faa Ærkebispen afsat. Med de samtidige normanniske Kilders fuldstændige Taushed om en saadan Strid passer det helt fortræffeligt, at der i Rom hersker fuldkommen Stilhed om dette Spørgsmaal.

I Lanfrancs Biografier fortælles følgende. Den udmærkede Theolog havde den Opfattelse, at Vilhelms Ægteskab var ugudeligt og ukanonisk, og da en skarp Udtalelse herom kom Hertugen for Øre, gav han Befaling om, at Lanfranc skulde forlade Landet; det var en Fremgangsmaade, som Vilhelm oftere anvendte paa Grund af uforsigtige Udtalelser. Lanfranc drog da afsted paa en lam Hest, idet Klostret tilfældigt ikke havde nogen bedre, og paa sit Ridt mødte han Hertugen.

---

[1]) Will. Malmesb., Gesta Regum III. 267: Ferunt quidam esse arcanam depositionis causam; Matildem, quam Willelmus acceperat, proximam sibi sanguine fuisse; id Christianæ fidei zelo, Malgerium non tulisse, ut consanguineo cubili frueretur; sed in nepotem et comparem excommunicationis jaculum intentasse; ita cum iræ adolescentis uxoriæ querelæ accederent, excogitatas occasiones quibus persecutor peccati sede pelleretur; sed postmodum provectioribus annis, pro expiatione sceleris, illum Sancto Stephano Cadomis monasterium ædificasse, illam beatæ Trinitati in eodem vico idem fecisse.

[2]) Roman de Rou II. v. 4535: Maugier qui tint l'archeuesquie ~ mist Normendie tote en vie ~ sor Guill. e sor sa moullier ~ amdous les fist escumengier.

[3]) En Bandsættelse fra Malgers Side vilde vel i øvrigt kun i ringe Grad have forskrækket Hertugen. Han kunde jo paaberaabe sig det Rikard II givne Tilsagn fra Pavens Side om at ingen Bisp kunde sætte Hertugen i Band, førend Sagen var foredraget i Rom (jfr. dog om Ærkebisp Robert S. 181).

[4]) Det er da ogsaa betegnende, at selv Malgers Forsvarere i Nutiden har Tvivl om dette Band eller Interdikt. Böhmer l. c. 29: wie es heisst . . Interdikt. Freeman III. 102, jfr. 93 spørger om, hvorfor ingen andre Kilder omtaler det. Jfr. ogsaa Dict. Nat. Biogr., Mathilde: it is said; William: perhaps

Lanfranc tog Sagen humoristisk, han bad Vilhelm om at undskylde, at det ikke var ham muligt paa et trebenet Dyr at forsvinde ham hurtigt nok af Syne. Det var at tage Vilhelm paa den rette Maade, og Lanfranc vandt i den Grad Vilhelms Velvillie, at denne straks tilgav ham, omfavnede ham og tog ham til sin fortrolige Raadgiver. Lanfranc skulde varetage hans Sag overfor Kurien i Rom og blev sendt afsted og havde da ogsaa Held med at faa al Tvist om dette Spørgsmaal ud af Verden[1]). Denne Beretning viser dog vel, baade ved dens Indhold og dens hele Tone, at nogen alvorlig Kamp og nogen Forvikling af større ydre Omfang har Vilhelms Ægteskab ikke forvoldt. Ganske vist taler disse Biografier ogsaa om en iværksat Bandsættelse af Vilhelm, men de er først bleven skrevne nogle Menneskealdre efter at disse Begivenheder var foregaaede.

Den her fremsatte Forstaaelse af den hele Strid stemmer endvidere fuldkommen med en Udtalelse af Orderic Vital: »Af enkelte Theologer maatte Vilhelm ofte høre Dadel for at han havde ægtet sin Slægtning, derfor sendte han Bud til Rom og spurgte Paven om Raad. Da denne fornuftigt indsaa, at der, hvis han befalede Ægteskabets Opløsning, vistnok vilde opstaa en alvorlig Krig mellem Flandrerne og Normandie, fritog han Ægtefællerne for Anklage«, men han paalagde dem som Bod at bygge to Klostre og fire Hospitaler[2]).

Vilhelm har altsaa frivilligt søgt at faa enhver Indvending mod hans og Mathildes Ægteskab fjernet. Han vilde ikke have, at hans Børn skulde møde nogen Modgang ved en Paastand om, at deres Forældres Ægteskab led af Mangler, han havde lidt selv for meget ved at være født under uregelmæssige Forhold.

Efter at have set, hvor lidt der er Anledning til at tro, at Vilhelm og Mathilde forfulgte Malger paa Grund af hans Opfattelse af deres Ægteskab[3]), gaar jeg over til at fortælle Malgers Skæbne og at redegøre for hans Afsættelse. Først fortjener det at bemærkes, at Malger i de gamle Kilder ingen Forsvarer har, alle er de enige om, at han fortjente sin Skæbne paa Grund af sin Embedsstyrelse og sin Vandel. Malgers Talsmænd i Nutiden anfører, at i hans Styrelsetid begyndte Concilierne i Normandie. Det er dog et Spørgsmaal, om de ikke var begyndt tidligere (se S. 206), og endvidere, om ikke de andre Bisper, der vitterligt nok besad større kirkelig Iver end Malger, har foranlediget, at Concilier blev holdt for at bøde paa hans Mangler og for at sætte Grænser for hans Vilkaarlighed. Malger siges at have været ivrig for at afskaffe Simoni, og en Synode, der er bleven holdt i Tiden 1037—46, virkede unægtelig i denne Retning, men paa denne Forsamling blev der ogsaa

[1]) Vita Lanfranci, Lanfranci opera, ed. Giles, I. 288 f. Chron. Beccense, 198.

[2]) Orderic, Indskud i Will. Gemmet. VII. 26 S. 181: Willelmus dux, dum a quibusdam religiosis sepius redargueretur, eo quod cognatam suam sibi in matrimonium copulasset, missis legatis, Romanum papam super hoc consuluit. At ille sagaciter considerans quod, si divortium fieri juberet, forte inter Flandrenses et Normannos grave bellum exsurgeret, maritum et conjugem a reatu absolvit, eisque penitentiam injunxit. Mandavit enim ut ab eis duo cenobia conderentur etc.

[3]) Vilhelms udtaler derimod om Malger og dennes Broder Vilhelm: me velut nothum contempserunt, og om Malger: protervum præsulem, qui nec Deo devotus, nec mihi fidus erat, de pontificali sede per decretum Papæ deposui. Ord. Vital III. 232 f.

taget Bestemmelse imod, at Kirkegods blev bortødslet, og det var netop en af Anklagerne mod Malger.

Malger — siges der videre — var en usædvanlig vellært Mand, men dette stemmer ikke synderligt med de ret spagfærdige Udtryk, der bruges i Kilderne om hans Kundskaber[1]), især naar de sammenholdes med Udtalelser om andre høje Gejstlige.

Hertug Vilhelm vilde ikke paa egen Haand afsætte en Ærkebisp og en Slægtning. Paa hans Anmodning kom en pavelig Udsending Biskop Ermenfried af Sitten til Normandie, og paa Conciliet i Lisieux blev Malger kendt uværdig til at beklæde sit Embede, hvorpaa Vilhelm afsatte ham (1055). De Anklagepunkter, for hvilke han fældedes, var, at han ikke varetog sin kirkelige Gerning, han udplyndrede sin Kirke, ødslede med dens Skatte, solgte dens Kostbarheder, han var optaget af Jagt og Fuglefangst og satte altfor stor Pris paa kostbare Anretninger. Kurien havde derfor anset ham for uværdig til Palliet, som det aldrig havde tildelt ham og han heller aldrig havde ansøgt om, han havde ingensinde villet komme til Rom, skønt han var stævnet derhen. Hans Forsømmelser var ofte bleven paatalte, og han var bleven advaret, men uden Frugt[2]).

Hvad der gjorde Malgers Afsættelse nødvendig, var aabenbart dette, at han var bleven forstyrret i Hovedet. Vilhelm af Jumièges angiver det udtrykkeligt og Wace ligeledes med klare Ord[3]). Det stemmer ogsaa fuldkomment med Malgers Opførsel i den følgende Tid. Han fik en Forlening og tog Bolig paa Guernesey, her levede han sammen med den Kvinde, han stod i Forhold til og med hvem han havde flere Børn, saaledes Sønnen Nicolaus. Wace, der stammede fra Naboøen Jersey, har forskellige Fortællinger om Malgers Levevis. Han havde en privat Djævel Toret, som han ofte holdt Samtaler med. Engang ved en Overfart til Fastlandet spaaede Malger Søfolkene, at en af dem, der var ombord, skulde dø; det var imidlertid ham selv, der faldt i Vandet og druknede[4]).

Den Mand, som Hertugen indsatte til Ærkebisp i den ledige Stol, var Maurilius; han var barnefødt i Reims Stift, men var bleven Munk i Klostret i Fécamp, og efter mange Rejser og Studier var han vendt tilbage til dette Kloster. Om Maurilius' rene Levned, hans store Fromhed og gode Styrelse af Ærkestiftet lyder der en enstemmig Dom.

---

[1]) Will. Malmesb. III. 267: is crat litteris quidem non mediocriter cultus. Will. Pictav., ed. Giles 116,: scripturarum arcana intelligentiæ litteralis oculo colligere non indoctus fuit. Om hvordan disse Udsagn og Fortællingen om den private Djævel kan føre til Formodning om Kundskaber i Mathematik og Astronomi se Freeman III. 97.

[2]) Opregningen af hans Forseelser findes hos Will. Pictav., ed. Giles 116 f., Ord. Vitalis II. 367, V. 156, Acta episcop. Rotom., Mabillon, Analecta, 8vo. II. 439, Will. Malmesb. III. 267. Jfr. foran S. 217.

[3]) Will. Gemmet. VII. 10: eo tempore Malgerius . . desipere cepit, et insipientia ductus, archipresulatum reddidit duci. Roman de Rou II. v. 4559 f.: Maugier se contint folement ~ tels paroles diseit souent ~ qui sembloent redoterie ~ l'une sauer, l'autre folie.

[4]) Roman de Rou II. v. 4577—4636.

Den foranstaaende Undersøgelse har vist en mærkelig Modstrid mellem samtidige Kilder, der i Flokketal iagttager fuldkommen Taushed om vigtige Forhold, hvorom nogle eftertidige Kilder tror at kunne give Meddelelse — mellem Kilder, der formentligt staar paa et skarpt teologisk Standpunkt, i Modsætning til mere troskyldigt folkelige Udsagn. Derved kaldes Tanken hen paa et andet Spørgsmaal, hvor paa lignende Maade Taushed i en Skare af hjemlige Kilder staar overfor Udsagn af nogle faa fremmede Berettere. Spørgsmaalet er det samme som i den nys behandlede Undersøgelse, om et Ægteskab har foreligget eller ikke. Det gælder Vilhelms Fader Robert.

Robert siges at have ægtet Knud den Stores Søster Estrid, men at han forskød hende. Dette er ganske ukendt for Kilder fra Normandie, baade for de samtidige og for dem fra en følgende Tid, det er ukendt for de engelske Historikere og for de nordiske Sagaer, uagtet mange af disse Kilder kan fortælle udførligt om den samme Roberts Forhold til Garverdatteren Herleva. Ikke i en eneste Gavebog eller Mindebog fra Normandie er Estrids Navn optegnet[1]).

Adam af Bremen og Saxo er de Forfattere, hvem Efterretningen om Estrids Giftermaal skyldes; de er dog begge løbet vild i Navnene Rikard og Robert. Adam fortæller, at Knud indgik en Overenskomst med Rikard og gav ham sin Søster Margrete (Estrid), men efter at Robert havde forskudt hende, gav han hende til Ulf, Jarl i England. Rikard drog af Frygt for Knuds Vrede til det Hellige Land, men døde inden Hjemkomsten[2]), I Følge Saxo havde Knud ægtet Roberts Datter Emma og givet hans Broder Rikard sin Søster til Hustru[3]). Da Rikard forskød hende, tvang Knud Rikard til at forlade Normandiet; Knud drog mod Rouen, men døde foran denne By. Hvad denne sidste Meddelelse angaar, synes den foranlediget ved nogle Kilders Udsagn om en Misstemning eller Fjendtlighed mellem Normandiets Hertug og Knud, der skal have foranlediget Robert til at samle en Flaade for at angribe England, men Storme ødelagde Skibene, og man paaviste Vrag af dem i Normandie[4]); et Sagn af denne Art har mulig givet Anledning til Saxos mærkelige Fejltagelse angaaende Stedet for Knuds Død[5]).

Det vil ses, at de to Berettere arbejder paa meget løs Grund, og naar senere Kilder fra Norden eller fra Udlandet meddeler om Estrids Giftermaal med Robert eller Rikard, har de kun haft Adam eller Saxo som Hjemmel.

Uagtet man altsaa maa nære Mistro til Meddelelsen derom, er der en Mulighed for, at den alligevel er rigtig, idet en samtidig fransk Historiker udtaler, at »det er vist og sandt, at Robert havde ægtet en Søster til Kong Knud, men hadefuldt skilt sig fra hende«[6]). Disse

---

[1]) Heller ikke andre normanniske Kvinder synes at have baaret dette Navn. Jeg har kun optegnet fra Obituaire fra Katedralen i Rouen: 8 idus septembris. Obiit Estrida in cujus obitu habuimus 16 sol. et 8 den. in domo Silvestri dorguel in corneseria. Optegnelsen er skrevet i 14. Aarh. Jfr. Bouquet, Historiens vol. 23. S. 366.

[2]) Adam II. 54: [Rikardo] rex Danorum suam dedit germanam Margaretam pro fædere; quam deinde Chnut, repudiatam a comite, Wolf duci Angliæ dedit.

[3]) Saxo, ed. Müller, 512: Normanniæ . . præfecti Roberti filiam Immam matrimonio duxit, ejusque fratri Rikardo sororem Estritham conjugio potiendam permisit.

[4]) Will. af Malmesbury, Gesta regum II § 180 (I. S. 218) og Will. Gemmet. VI. 9 fortæller dette paa lidt forskellig Maade. — I øvrigt kan Opmærksomheden henledes paa et af Kong Knud udstedt Gavebrev for Kirken i Fécamp; det er beseglet ogsaa af Dronning Ælfgifa og Hartcanut f. Chanut, se Engl. Histor. Review vol. 33 (1918) 342 ff.

[5]) Müller et Velschow, Notæ uberiores 315 f. Lucas Engelskmand, som var saa kyndig i Historie, kan have vildledet Saxo.

[6]) Rodulfus Glaber IV.—7—20: quamlibet sororem Anglorum regis Canuc manifestum est duxisse uxorem, quam odiendo divortium fecerat, ex concubina tamen filium genuerat.

Ord kommer fra Rodulfus Glaber. Denne var nøje knyttet til Abbed Vilhelm, som i en Menneskealder havde opholdt sig i Normandie (S. 172) og hvis Biografi Rodulf har skrevet, han kan saaledes have haft sin Meddelelse fra ham.

Den paaviste Modstrid mellem de to Rækker Kilder vilde kunne forklares, hvis man antog, at der ogsaa her har foreligget et Tilfælde af de saa hyppigt anvendte Ægteskaber mellem Børn, hvis Gyldighed paastaas fra én Side, særlig af Kirkens Mænd, medens de benægtes af den anden Part.

Vi har derfor Grund til at undersøge Roberts og Estrids Alder. Robert skildres bestemt som en ung Mand, da han 1027 overtog Hertugdømmet, men hans Fødselsaar er ukendt. Knytlingasaga fortæller, at Estrid var gift med Ulf allerede da Knud drog paa Togtet mod England (1015)[1]), og i Følge Heimskringla[2]) var Kong Svend, Estrids Søn, jævnaldrende med Hardeknud, og denne synes at være født 1018[3]).

Tidsmæssig set vilde der være god Plads for et Ægteskab mellem de to Børn i Tiden før 1015; et Brud maatte saa være sket, inden de to Personer var modne til en fuldbyrdet ægteskabelig Forbindelse. Og det har stor Sandsynlighed for sig, at der paa den nævnte Tid kunde være truffet Aftale om en Forbindelse mellem Robert og Estrid, eller at et virkeligt Ægteskab mellem dem var kommet i Stand, saaledes som det vel vilde blive paastaaet fra kirkelig Side.

Forholdet var jo det, at der i Aaret 1002 var bleven anrettet det store Blodbad paa de Danske i England, 1003 kommer paa sit Hævntog Kong Svend til Normandie og slutter Forbund med Hertug Rikard om varigt Venskab mellem Hertugdømmet og Danmark (S. 163). Ved Fredsslutninger var jo Aftaler om fyrstelige Ægteskaber et staaende Tilbehør, og Adam lader tilmed dette Ægteskab indgaa som Led i et Forbund *(pro fœdere)*.

Den sædvanlige Fremstilling lyder paa, at Ægteskabet med Robert blev indgaaet efter at Ulf Jarl var bleven dræbt i Roeskilde (1026). Man er formodentlig kommen til denne Antagelse, fordi Robert først paa dette Tidspunkt af Estrids Liv var en voksen Mand, og fordi han da først blev Hertug. Det faar staa hen, om det virkelig vilde være et ligebyrdigt Parti for en ung og mægtig Hertug at ægte Enken efter en dræbt Jarl, Moder til tre Drenge. Men vist er det, at Adam og Saxo, de eneste Kilder, vi har at holde os til, lader Rækkefølgen af Estrids Ægtefæller være den omvendte, først Robert, og efterat hun er forskudt af ham, Ulf[4]).

[1]) Knytlinga Saga k. 8: hann átti thá Ástríði Sveinsdóttur.

[2]) Heimskringla, Olaf den Helliges Saga, Kap. 148 i. f.

[3]) Steenstrup, Normannerne III. 299.

[4]) Jeg gør opmærksom paa, at der er en Mulighed for, at den Søster til Kong Knud, som blev givet Robert til Hustru, ikke netop var Estrid. Rodulf nævner ikke hendes Navn, men kun »Knuds Søster«, og Knud havde to andre Søstre, Gunhild, der blev gift med Venderfyrsten Wyrtgeorn, og Santslave (Steenstrup, Venderne og de Danske 64 f.). Adam af Bremen har jo været lidet sikker i sin Angivelse af de normannske Navne, og paa et tredie Sted (schol. 40) lader han Estrid ægte Russerkongens Søn, hvor han aabenbart er paa Vildspor (Chnut sororem suam Estred filio regis de Ruzzia dedit in matrimonium).

KAPITEL XXXVII.

Den verdslige Styrelse af Landet og Hertugens Indtægter.

73. Hertugmagten og Stormændene.

Ved Fremstillingen af Hertugdømmets Historie er det bleven paavist, hvilken uafhængig Stilling indenfor Frankrig Normandiets Fyrste gennem lange Tidsrum havde, saaledes at den egentlige Pligt, som paahvilede Hertugen, var at forsvare Landet mod udenlandske Fjender og dernæst ikke at optræde mod den franske Konge. Hertugen skulde være Kongen huld. Naar til Eks. Flodoard fortæller, at Hertugen overfor den franske Konge *se committit*, ligger der i dette Udtryk kun et Tilsagn om Huldskab[1]). Nogen Tjeneste af Hertugen synes ikke krævet gennem lange Tidsrum, og naar der alligevel ved flere Lejligheder søges Bistand i Normandie, synes den ydet efter et særligt Tilsagn fra Hertugens Side. I Rikard I's unge Aar blev Hertugdømmets uafhængige Stilling udtrykkelig anerkendt af den franske Konge og hans Mænd. Først i Slutningen af denne Hertugs Regering og under hans Søn mærkes det, at Normandie mere og mere bliver ligestillet med de andre Provinser under Kronen, uden at dette dog giver sig Udslag i bestemt formulerede Pligter. Paa Vilhelm Erobrerens Tid maatte den franske Konges vedvarende fjendtlige Holdning løsne Baandet til Riget[2]).

Man betegnedes som Hersker over et Folk, ikke over et Land, man var de Franskes, Engelskes Konge og ikke Konge over Frankrig, England. Derfor bliver ogsaa Normandiets Herre kaldt *comes*, *dux Normannorum*, ikke *Normanniæ*. Dette Navn for Landet kendes først fra 11te Aarh. — Dudo anvender det et Par Gange (S. 215, 234, 235) — man vil ved Angivelse af Hertugens Titel endnu saa sent som gennem det 12te Aarh. stadig finde Folkenavnet anvendt[3]). Da man i Fransk brugte ved Folke- og Egennavne med Endelsen *man* at tilføje *d* (*allemand*), kom dette *d* fra *normand* til at indgaa i Landets Navn *Normandie*[4]).

Der bliver ved de forskellige Betegnelser *comes*, *marquisus*, *dux* i mindre Grad

[1]) Noget andet er, at Flodoard ogsaa anvender Udtrykket i Betydning af: se commendat. Flach Origines IV. 47.

[2]) En sen Kilde (Bouquet, Historiens X. 276) udtaler, at Rikard III og ligeledes Broderen Robert hyldede Kong Robert »par parage«. Med det uklare Udtryk menes en Lenspligt af begrænset Natur, saaledes som den uddannede sig i Normandie mellem nærbeslægtede, dog vist først i det 12. Aarh. Men Kilden er uden Værdi. Haskins, Institutions 22, 159.

[3]) Delisle udtaler i Recueil des actes de Henri II, Introd. S. 203, at han i et originalt Brev aldrig har fundet Normannie, stadig hedder det: Normannorum. Flach, Les origines IV. 129, kender fra ældre Tid kun et Brev for St. Wandrille fra o. 1065 (Lot, L'abbaye de S. W., 80 f.): ego Willelmus, tocius Normannie, Dei gratia, princeps, men Brevet haves kun i Kopi fra 14. Aarh.

[4]) Diez, Grammatik der Romanischen Sprachen (1870) I. 453.

lagt Vægt paa et ulige Rangtrin end der herved betones Embedsstillingens forskellige Karakter. Den samme Person bliver derfor snart kaldt med én, snart med en anden Titel[1]). *Marquisus* vil angive ham som Høvding ved Grænsen og derfor ofte med en udvidet Myndighed især i militær Henseende, ved *dux* vil han være nævnt som Overbefalingsmand for Mandskabet fra en større Landsdel. Ligesom den normanniske Hertugs Nabo i Flandern stundom kaldes *marchysus*, men ofte *comes*[2]) — derimod aldrig *dux* — kan man se de samme to Titler anvendte i Normandie, dog hyppigst *comes*, først paa Rikard II's Tid dukker ogsaa *dux* frem[3]) og trænger sig i Løbet af 11te Aarh. i Forgrunden[4]). Ved Siden af disse Titler anvendtes *dominus*, *princeps*, *patricius*[5]).

Hertugstillingen gik i Arv, man kan sige, mere som et faktisk Forhold end i Kraft af en gældende Ret, da tvende Vilkaar næsten altid maatte være tilstede, nemlig at den regerende Hertug havde udpeget, hvem der skulde følge ham, og at Stormændene havde indvilliget heri. Allerede paa Rollos Tid høres om, at Normanner og Bretoner, da deres Hertug blev affældig, samledes til et Møde, de besluttede at sende Bud til Rollo i Rouen og at anmode ham om at udpege en Efterfølger. Rollo bad dem vælge Sønnen Vilhelm, og de kaarede ham strax til Herre og tilsvor ham med Haandslag Troskab[6]). Paa samme Maade henvender Vilhelm sig til de normanniske og bretonske Store med Anmodning om at de vil vælge Drengen Rikard til hans Efterfølger, hvad der ogsaa sker[7]). Til Hertug Rikard retter Høvdingerne det Spørgsmaal, hvem af Sønnerne der skal arve hans Stilling, og herpaa svarer han: Rikard, og de andre Brødre skal sværge ham Troskab og have Besiddelser, hvoraf de kan faa Underhold[8]). Det er vel tilfældigt, at Dudo ikke nævner, at Stormændene samtykkede deri, i alt Fald omtaler Vilhelm af Jumièges, at de havde hyldet Sønnen[9]). Den samme Historiker beretter, at Rikard II sammenkalder de

---

[1]) Flach, Origines IV. 338 ff. viser, med hvilken Vilkaarlighed for Burgunds Vedkommende det anvendes: comes, marchio, dux, princeps. Om Normandiet se IV. 128 f.

[2]) Vanderkindere, Formation des principautés belges 403 ff.

[3]) Et Brev fra o. 1006 (Haskins, Institutions 253 ff.) begynder: Richardus comes et patritius, men slutter: ego Richardus Norhtmannorum dux. 1015: dux et patricius (Gallia chr. XI. 284). 1016: Benedikt VIII: dux Normannorum (ikke uanfægtet; Jaffé-Löwenfeld Nr. 4015). o. 1024: Ego Ric. princeps et dux Normannorum (Lot, St. Wandrille Nr. 10). 1031—35: S. Roberti Normannorum ducis (Vernier, Chartes de l'abbaye de Jumièges Nr. 14). 1031—32: Ego Robertus consul et dux Normannorum (ib. Nr. 13).

[4]) Delisle udtaler i Bibl. de l'École des Ch. V. 219, at ducatus næppe træffes før Henrik I.s Tid. Hos enkelte Forfattere findes det dog tidligere, Will. Gemmet. III. 11: cupiens dux suum ducatum reddere pacatum. — Dudo har nogle Gange ducamen: sui ducaminis successor . . in nostri ducaminis ditione (S. 220), ducamen Britannicæ Northmannicæque regionis (S. 201).

[5]) Dudo anvender mange Titler i Flæng: [Ricardus I] erit nobis congruus comes duxque patricius hæreditarius . . jussa marchionis [Willelmi] nobilissimi. S. 221 jfr. S. 201 f.

[6]) Dudo 181: domine dux, elige . . Tunc Rollo . . illum eligite, precor, ducem vobis, 182.

[7]) Dudo 202, 220.

[8]) Dudo 297.

[9]) Will. Gemm. IV. 20: assensum prebent ducis voluntati, Richardum adolescentem, pacta ei fidelitate, equanimiter collaudantes principem.

Store og med deres Billigelse indsætter sin Søn Rikard til Arving, medens Broderen Robert skulde have Hiémois som Forlening under ham[1]). Rikard III døde saa hurtigt efter Faderen og saa pludseligt, at ingen Bestemmelse var taget, men de Store erkendte Robert som Broderens Arving og hyldede ham. Et mærkeligt Vidnesbyrd om, hvad den regerende Hertugs Villie betød, var det, da Robert udpegede Vilhelm som sin Arving; paa den Tid var jo dog Kravet om en standsmæssig og legitim Forbindelse mellem Forældrene stærkere betonet end før, men Robert gennemførte baade overfor Stormændene og hos den franske Konge, at hans af en Borgerdatter fødte, lille Søn blev erkendt som Arving[2]). Under Vilhelm Erobreren knyttedes vel Arveretten som Princip fastere til Hertugstillingen; iøvrigt havde han slaaet fast, at hans ældste Søn Robert skulde arve Hertugdømmet, den næstældste Vilhelm Englands Kongetrone.

I Landets Forfatning maatte Principet om en Centralmagt, og allermest om et fra Hertugen udgaaet Styre være det raadende; andet vilde efter de bestaaende Forhold ikke være muligt. At tildele de underste Lag af dette Samfund, eller endog de mellemste Dele af det, nogen Indflydelse, vilde være lige saa meget mod Tidens Aand, som det var udelukket paa Grund af disse Samfundslags ulige Sammensætning. Et nødvendigt Vilkaar for, at Normannernes Nybygd og Markgrevskab kunde bestaa midt imellem Fjender og Misundere, maatte et ubrødeligt Sammenhold være. Saaledes kan man forklare den Angst, der fra de Styrendes Side blev vist og den grumme Straf, der øvedes, da paa Rikard II's Tid Bønderne søgte indbyrdes at forene sig om at hævde deres formentlige Rettigheder (S. 160). Alt folkeligt var frygtet, om Gilder og Laug hørtes intet, paa Synoden i Lisieux (1064) forbydes gejstlige Gilder, i alt Fald naar de var forbundne med Gæstebud[3]).

Om Folkeforsamlinger kunde der derfor heller ikke være Tale. Store Forsamlinger var Hertugerne imod, ogsaa fordi de var saa vanskelige at komme til Rette med. Vi læser om, hvor snildt Vilhelm I fik Arvefølgen efter sig ordnet. Først vinder han underhaanden tre Raadgiveres Billigelse, derpaa forhandler han med 7 Høvdinger og endelig faar han paa et Møde af de mægtige Store disse til at sværge Huldskab og Troskab til hans Søn. Rikard I har forgæves søgt at faa de danske Hjælpeskarer til atter at forlade Landet, saa griber han til det Middel ved Nattetid hemmelig at forhandle med Høvdingerne, og efter at have faaet dem overtalt, gaar ogsaa deres Hær ind paa at drage bort (Dudo 283 ff.). Netop noget lignende finder Sted, da Vilhelm forbereder sit vovelige Togt mod England. Han kalder 13 af Stormændene, hvoraf over Halvdelen hørte til hans Slægt, sammen til et Møde, fremsætter sine Planer for dem og beder om deres Støtte, men de turde ikke tage Beslutning paa alles Vegne. Hertugen sammenkaldte da til en Forsamling i Lillebonne

[1]) Will. Gemm. V. 17: Ricardum, suum filium, consultu sapientum, suo ducatui prefecit.

[2]) Will. Gemm. VI. 11. Rodulfus Glaber IV.—6—20. Jfr. om Arveretten Flach, Les origines de l'ancienne France IV. 163 f.

[3]) Art 9: ut religiones quas dicunt in quibus comeditur et bibitur omnino deleantur. Journal des Savants 1901, 516 ff.

alle Landets store Besiddere, høje Embedsmænd og Høvdinger; men ogsaa overfor disse *Senatores*, som Vilhelm af Poitiers kalder dem, var det vanskeligt at naa et Resultat. Da besluttede Vilhelm at forhandle underhaanden med hver enkelt, og nu fulgte den ene Høvding i den andens Spor[1]).

Herredage blev altsaa holdte. Det var vel især ved de tre store Kirkefester, at Hertugen samledes med Stormændene. En Forfatter har i et nyere Arbejde flittigt sammentalt alle de Møder, hvorom der haves Underretning, og han har for Tiden før 1066 kunnet angive 30 saadanne[2]), dog har adskillige af disse Sammenkomster næppe haft Karakter af Herredage. Hvad i øvrigt Deltagerne i dem angaar, er der ikke Tvivl om, at Bisper og andre høje Gejstlige kom tilstede. Underligt nok har tidligere Forfattere antaget, at Prælater ikke deltog i Herredagene[3]) — i Modsætning til hvad der var Tilfældet i England — men dette er ganske urigtigt[4]), ikke faa af de høje Gejstlige var desuden Hertugernes nærmeste Slægtninge.

Raadgivere og Fortrolige havde Hertugerne altid omkring sig, deres Medvirkning ved hans Beslutninger omtales ved hver en Lejlighed. Tallet af saadanne var vel ikke fastslaaet, vi ser Vilhelm I raadføre sig først med 3 *secretarii*, derpaa med 7 Stormænd. I sin Omtale af Forhandlingerne om at løslade den fangne Kong Ludvig synes Dudo at nævne et fast Raad[5]), men dette foregik jo endnu i den unge Rikards umyndige Aar.

74. Landets Inddeling. Vicegrever og Grever.

Herred eller Hundred fandtes ikke. I et af Rikard I for St. Denis Klostret udstedt Brev[6]) nævnes ganske vist to Gange *centenarii*, ligeledes i et Brev[7]), givet af Kong Henrik I for St. Pierre-sur-Dives, *centena*. Men det maa erindres, hvor let saadanne urigtige eller overflødige Betegnelser kan indløbe, naar man benytter ældre Breve som Forbilleder eller anvender Formularbøger. Den fuldkomne Taushed om Hundredet, der ellers raader i Breve og andre Kilder fra Normandie, maa vel vise, at en saadan Kreds ikke fandtes.

Naar Hertugdømmet talte 7 Grevskaber, var dette en Levning fra den romerske Kejsertid. Paa Frankerkongernes Tid var den gamle Betegnelse *civitates* bleven afløst af *comitatus*[8]). Denne Inddeling faldt stadig Befolkningen naturlig efter de geografiske Forhold, og i enkelte Henseender var den endnu virksom under Normannernes Styrelse. Dog ikke saaledes, at en enkelt Embedsmand havde Ledelsen af

[1]) Will. Pictav. 121, 123 f. Roman de Rou II. v. 6001 ff. Freeman, Norman Conquest III. 286 ff., 293 ff.

[2]) Alfred Coville, Les états de Normandie (1894) 10.

[3]) Depping, Histoire des expéditions maritimes des Normands (1843) 435. Freeman l. c. III. 290, tildels Coville 10.

[4]) Haskins, Institutions 57 f.

[5]) Dudo 246: convocatis optimatibus Northmannici consilii.

[6]) Valin, Le duc de Normandie 97 f. Bouquet, Historiens IX. 731. [7]) Gallia christiana XI. instr. 158.

[8]) Valin, Le duc de Normandie 1 f., 96.

saa stort et Omraade. Det var de talrige[1]) Vicegrever, der udgjorde det virksomme Led i den øverste Administration[2]). Man vil faa en Belysning af hvilket ulige Indhold den gamle Rubrik »Grevskab« kunde have, ved at læse det Brev[3]), hvorved Rikard III giver sin Brud Morgengave. Adela faar Staden Coutances »tillige med Grevskabet, dog med Undtagelse af Ærkebispens Jord«. Her maa ved Grevskabet sikkert være tænkt paa et særligt Gods og Indtægten deraf, idet der derefter »endvidere« nævnes som overdraget flere indenfor dette Grevskab Coutances liggende Borge, Byer, Havne og Ejendomme, saaledes Cherbourg, Hague, Holmus, Sarnes; endelig faar Adela i »Grevskabet Bayeux« Caen, men dette Grevskab tilhørte ganske sikkert Rodulf af Ivry eller hans Slægt.

Et Embede som Greve opkom først et Par Menneskealdre efter at Rollo havde stiftet sin Stat, og det rummede næppe synderligt mere end en Titel, ligesom man bestemt mærker hos Hertugerne en Uvillie imod, at Greverne betegnedes efter en af de 7 store Landsdele.

Den første Greve, der omtales, er Rikard I's Halvbroder Rodulf, som synes at have indtaget en ledende Stilling ved Hertugens og hans Søns Side. Hans Grevskab var Bayeux, men han blev kaldt efter sin Besiddelse Ivry, der laa en Snes Mil østligere end Grevskabet[4]). Rikard I gjorde sin Søn Godfred til Greve af Eu; denne synes ogsaa at have haft Grevskabet Brionne, som hans Søn Gislebert en kort Tid besad, indtil Vilhelm II inddrog det[5]). Rikard II tildelte sin naturlige Broder Vilhelm Hiémois, som han ved sit Oprør mistede; da han senere forsonedes med Hertugen, fik han Eu, som hans Søn Robert arvede[6]). Ærkebisp Robert havde af sin Broder faaet Grevskabet Evreux, som hans Søn Vilhelm ogsæa besad. Robert I var, inden han blev Hertug, forlenet med Hiémois. Paa Vilhelm Erobrerens Tid kom nogle nye Grevskaber til, idet Hertugen allerede i sine umyndige Aar for at føle sig tryg overfor sin Faders Halvbroder Vilhelm gav denne Talou (eller Arques), men efter at have gjort Oprør maatte han udvandre[7]). Hertugen gav endvidere Vilhelm Warlengus, en Sønnesøn af Rikard I, Grevskabet Mortain, men en uforsigtig Udtalelse af ham syntes at røbe Utroskab, han maatte gaa i Landflygtighed, og Grevskabet blev givet til Herlevas Søn i Ægteskabet med Herluin Robert, altsaa Hertugens Halvbroder[8]).

Saaledes synes Grevskaber ikke at være tildelt andre end Slægtninge af Hertugerne, dog heri indbefattet dem, der kun gennem Hertugernes Mødre kunde regnes til Slægten. Efter Englands Erobring blev Forholdet anderledes.

[1]) Under et i Fécamp 1027 skrevet Brev findes Navne paa 10 Vicegrever, Neustria pia 389. Valin, Le duc 96. [2]) Kun en enkelt Gang kan et helt Grevskab formodes betroet til Styrelse af en Vicegreve.
[3]) d'Achery, Spicilegium, in folio III. 390 f.

[4]) Ord. Vital II. 170, 374, III. 246, 416. Robert af Torigny hos Will. Gemm. VII. 38, Marx 25: castrum Ivreium, unde vocatur.

[5]) Orderic Vital III. 340. Forholdene er her uklare, se Will. Gemm., ed. Marx, 116, 229.

[6]) Will. Gemm. V. 3. Jfr. foran S. 160.

[7]) Stykke 65.

[8]) Orderics Indskud i Will. Gemm. VII. 19, Marx 171 f., Vilh. af Poitiers, ed. Giles, 121.

Med Stillingen som Greve skulde Hærpligten naturligvis ikke ophøre, dette maatte Hertugerne stadig indskærpe ved Overdragelse af Grevestillingen. Derimod synes Greverne ikke at have overtaget den øvrige Administration, Vicegreven var stadig den øverste Embedsmand, Greven havde den fornemme Titel, den høje Stilling, tillige med store Indtægter, dernæst havde Greverne vel Ret til at forfølge saadanne alvorlige kriminelle Sager, der ellers hørte ind under »Hertugens Sværd«, i alt Fald ser vi flere af Greverne i Besiddelse af denne Ret. Og naar Grever kunde tilstaa Klostre Ret til at dømme i alvorlige kriminelle Sager, maa det jo formodes, at Greven har besiddet en varig Ret[1]).

Selv om Stillingen som Greve eller Vicegreve ikke oprindelig var arvelig — det er dog næsten ikke tænkeligt, at Rollo ikke skulde have tilsagt flere af Jarlerne arvelig Ret — er det vist, at de efterhaanden gik over til at anses for arvelige Besiddelser[2]). Eksemplerne paa, at Grevskaber og Vicegrevskaber faktisk er overgaaede til Arvinger eller Slægtninge, er saa mange, at man næsten kan slutte, at en Arveret stod bagved.

Vicegreverne var den egentlige og betydningsfulde Stab af Embedsmænd indenfor Styrelsen. Naar Hertugen i det 11te Aarh. personlig udfoldede en saa indgribende Magt, var det gennem disse Ombudsmænd, der var hans villige Redskaber og som virkede i alle Egne af Landet[3]). De havde Tilsyn med Domænerne og var selv forlenede med enkelte af disse, de øvede Birkeret paa disse Ejendomme, og de administrerede deres Distrikts Politi-, Finans- og Skattevæsen. Som alt sagt blev deres Stilling i Tidens Løb arvelig[4]), ja det synes endog som om Titlen stundom gik i Arv, uden at Stillingen fulgte med[5]).

En Øverstbefalende for hele Landets Hær — i Danmark vilde vi sige en Marsk — har der været fra tidlig Tid. Under Vilhelm I er Botho *princeps militiæ nostræ*[6]). Bernhard den Danske kaldes under Rikards Mindreaarighed *princeps Northmannici excercitus*[7]), under Vilhelm II's Mindreaarighed er Rodulf af Gacé *magister militum*[8]).

Stillingen som Hærens Fanefører var højt anset. Paa Rikard II's Tid var en fjern Slægtning af Hertugen, den djærve og ærgerrige Roger af Toeny, »hele Normandiets Mærkesmand«. Han fik af Rikard Lov til at føre en Afdeling af den normanniske Hær med sig paa et Togt til Spanien (se Stykke 62 S. 191); han havde i længere Tid Lykken med sig, men omsider vendte Spanierne sig imod ham, og han kom efter 15 Aars Fraværelse hjem til Normandie, hvor Hertugen var lidet

[1]) Se Haskins, Norman institutions 29 (112). [2]) Valin, Le duc de Normandie 97.

[3]) Haskins, Norman institutions 41 ff., 45 ff. Delisle, Recueil des actes de Henri II. Introduction 212. Powicke, i Engl. Hist. Review 1906. 695. Powicke, The loss of Normandy 62 ff. Maurice Rabasse, Du régime des fiefs en Normandie, 1905, 13.

[4]) Flach, Origines III. 498. [5]) Génestal, Notes sur les vicomtes fieffés de Normandie, Nouv. Revue Hist. de droit vol. 28. 766 ff.

[6]) Dudo 181, jfr. 179: Bothoni cuidam ditissimo comiti . . ad educandum commendavit. [7]) Dudo 225, Valin, Le Duc de Normandie 91. [8]) Orderics Indskud i Will. Gemm. VII. 3, Marx 118, 160, 415.

glad over at næsten hele den normanniske Hærdeling var gaaet tabt[1]). En Søn af Roger var Rodulf af Conches[2]), og før Slaget ved Senlac sagde Hertug Vilhelm til ham: Du har Slægtens Ret til at føre vort Banner, som den gæve Ridder Du er, bær nu det Mærke foran os, som Paven har sendt! Men Rodulf undskyldte sig, da han ønskede at bruge sit Sværd og slaa løs. Saa rettede Vilhelm sin Anmodning til Torstin, Søn af Rolf Hvide fra Bec i Caux, og han bar Fanen stoltelig og højt[3]).

For Flaaden har der mulig ogsaa været en øverste Befalingsmand[4]). Her skal der i øvrigt ikke redegøres for de altfor spredte Oplysninger om Landets øverste Embedsmænd. En Art Kancelli, efter Tidens Lejlighed, har der vel nok bestaaet allerede under de første Hertuger. Vi har set tre *secretarii* omtalte paa Vilhelm I's Tid, under Rikard II giorde den højt betroede Vicegreve Goscelinus Tjeneste *a secretis*[5]). Kanslere nævnes paa Rikard II's Tid[6]).

Ved Betragtning af Landets Styrelse vil et Spørgsmaal nødvendig trænge sig frem i Forgrunden, vi maa vide, om en lensmæssig Ordning af Samfundet allerede da gjorde sig gældende.

Naar man erindrer de nordiske Samfund, fra hvilke Nybyggerne var udgaaet, vil der ved Læsningen om Tilstandene i disse Aarhundreder være et Forhold, der idelig vækker Opmærksomhed; man føler sig hensat i en forskellig Verden. I Danmark og de andre nordiske Lande er Tinget Midtpunkt for de omboende, baade for Mændene af de store Slægter, Bønderne og de lavere stillede, det er Værneting for alle og det Sted, hvor Spørgsmaal om Ret og Pligt afgjordes ved Dom eller ogsaa ved Tingmændenes Udtalelser om, hvordan den gældende Ret var, uden Hensyn til om en Retssag forelaa. Men om et Ting af denne Art synes vi intet at høre; alle synes her stillede under en Herre og denne atter under en overordnet, man staar under en Embedsmand eller under den Ejer, hvis Jord man besad, Tingstedet fandtes paa en Gaard, alt er opgaaet i Birker. Man kan undre sig over, at de Danske har kunnet bøje sig ind under et saa vidt forskelligt System. Ved nøjere Betragtning vil man dog forstaa, at ingen anden Vej var mulig. I den af saa forskellige Bestanddele sammensatte Bygd, hvor Franske og Nordboer, der talte et forskelligt Sprog, hvor en Krigerklasse boede Side om Side med Jorddyrkere, var det ikke muligt at have et Ting i nordisk Forstand. Her

[1]) Chronicon S. Petri Senonensis, Pertz, Scriptores XXVI. 30 f.: Dolebat . . Richardus de exercitu quem in Hispaniam duxerat, quoniam omnes ibi pene interfecti fuerant.

[2]) Efter at Roger havde grundet Klostret Conches, kaldte Slægten sig efter dette Sted, ikke efter Toeny. Andresen, Roman de Rou II. 710.

[3]) Orderic Vital II. 147: Turstinus, filius Rollonis, vexillum Normannorum portavit. Roman de Rou II. v. 7655 ff. (Tosteins, filz Rou le Blanc), 8697 ff. Andresen 710.

[4]) Hertug Robert sætter til Anfører for en Flaadeafdeling, der skal angribe Bretagne, en tapper Kriger Rabel (Rabello fortissimo militi tradidit, Orderic i Will. Gemm. VII. 11). Formodentlig er det Rabel, en Søn af Vilhelm af Tancarville (Robert af Torigny i Will. Gemm. VIII. 37). Ved Tiden 1067 nævnes maaske samme Mand: S. Raberii longi (Round, Calendar of documents Nr. 82 S. 23).

[5]) Translatio S. Catharinæ, Anal. Bolland. vol. 22, 428 f.: Goscelinus . . qui ejus erat a secretis. [6]) Valin, Le duc de Normandie 145.

maatte det snarere være Ordningen fra Hæren, fra Lidet (Kompagniet) og Sveiten, der kunde afgive den dømmende og retsordnende Myndighed.

Men man vil da ogsaa se, hvordan dette Samfund maatte være et af de mest egnede til at skabe et Lensvæsen af den Art, som vi ser det udviklet i en senere Tid; eller rettere, det med Nordboer fra Hæren forøgede og af dem gennemsyrede Samfund maatte have en særlig Evne til at bygge videre paa de Elementer, der allerede forefandtes i Seinelandet. Her vilde et Lensvæsen af den Natur, som det fandtes i England paa Vilhelm Erobrerens Tid, kunne have sin første Udvikling, for derpaa heldigt at forbinde sig med de hos Angelsakserne bestaaende Forhold. Flere Forfattere har da stræbt efter at paavise i Normandie i det 10de og 11te Aarh. saadanne Retsregler, Pligter, Sædvaner eller Afgifter, der senere indgik i det gennemførte Lensvæsen.

Et Land som Normandie, der altid var forberedt paa at deltage i Krig og som kunde optræde med saa stor en Hær som den, der opgives af mange Kilder, maa have haft en gennemført militær Organisation; det maa desuden have haft et Overtal af Stridskræfter rede, da vi jo véd, hvilke Flokke af unge Mænd der herfra udvandrede til Spanien, Italien og Sicilien, ligesom talrige Normanner havde vundet sig Stillinger i England, især under Edvard Bekenderen. Allerede fra den første Uddeling af Jord under Rollo har der været knyttet Hærpligt til de overladte Besiddelser, og Omfanget har sikkert været bestemt efter Jordens Størrelse. Man har da ogsaa kunnet skimte bestemte Talforhold eller Enheder, der formentlig har dannet Udgangspunkt ved Tilmaalingen af Hærpligten[1]).

Hvad Ledingspligtens Omfang i Tid angaar, kender vi for saa vidt dens Størrelse, som et Brev for Klostret St. Michel fra 1070—81 lyder paa 40 Dages Tjeneste paa egen Bekostning[2]), efter den Tid paa Fyrstens. Denne Regel var senere almindelig gældende, vi kender den ogsaa fra Danmark i en følgende Tid.

Vi træffer ogsaa flere Vidnesbyrd om saadanne Rettigheder og Forpligtelser, der snart skulde fremtræde som karakteristiske for Lensordningen. Arvingen, der tiltræder en Ejendom, ses nogle Gange at yde en Gave til Lensherren, altsaa Begyndelsen til det senere Relevium. Og allerede tidligt mærkes det, hvordan Hertugen bortgifter Piger eller Enker, foruden at de paaser, at Lensmanden indgaar standsmæssigt Ægteskab. Endnu bestod dog ikke nogen i Enkeltheder gennemført Lensordning, hvad der ogsaa mærkes paa de endnu vaklende Betegnelser for de forskellige Besiddelsesforhold. Beneficium var det ældre Navn for den til Len overladte Ejendom, men i det 11. Aarh. begynder Feodum at fortrænge det og sejrer tilsidst. Alodium er vel nok den fri Selvejendom, men Ordet anvendes ofte i mere ubestemt Betydning[3]).

[1]) Se Undersøgelser herom hos Round, Feudal England 259 f., 399 ff. Haskins, Norman institutions 18 ff. [2]) Haskins 20 f.

[3]) Lagouelle, Essai sur la conception féodale de la propriété foncière dans le très-ancien droit normand 1902. 88, 118 f. P. Chesnel, i Millénaire Normand 544 ff. Pollock and Maitland, History of english law I. 45 ff., 49. Lot, St. Wandrille 40.

75. Hertugens Indtægter.

De talrige Ejendomme, der var henlagte under Hertugdømmet, deriblandt mange Skove, afgav vel de væsentligste Indtægter for Landets Herre. Imidlertid var der ogsaa tildelt Hertugen en lang Række Ydelser af den forskelligste Art, Tiender, Told-, Fiskeri- og Færge-Rettigheder, Møller, fremdeles Arbejdsydelser ved Vedligeholdelse af Veje og Borge, samt Nathold. Skatterne var indirekte, men toges af Handel og Omsætning paa mange Maader.

I øvrigt var Handelen betydelig, og Torve og Markeder fandtes paa talrige Steder. Rouen og flere Byer ved La Manche havde en ret stor Flaade af Handelsskibe, og Forbindelsen med England var livlig. For Danske har en Oplysning fra Rouen Interesse, idet endnu langt ned i Middelalderen Danske og Friser havde en særlig Forret i denne Bys Havn[1]).

Léopold Delisle har i et ypperligt Arbejde i Enkeltheder belyst Hertugdømmets Indtægter i det 12. Aarh. For Perioden inden 1066 er der altfor faa Kilder til at en Fremstilling af dette Emne kan gives. Her skal kun dvæles ved nogle enkelte Forhold, der kan belyse yderligere Skildringen af Landets Historie, saaledes som den er givet i det foregaaende, eller vise nogle Træk af den nordiske Paavirkning paa Landets Befolkning.

Hertugerne havde Eneret til at slaa Mønt, og de tildelte ikke nogen gejstlig eller nogen verslig Stormand Ret til at lade mønte[2]). Karakteristisk for den Centralisation af Styrelsen, der ogsaa raadede i denne Henseende, er det, at Rouen var det eneste Møntsted, thi vel nævner en gammel Bestemmelse, at der ogsaa kunde møntes i Bayeux[3]), men nogen Mønt, slaaet i Bayeux, er hverken kendt fra Tiden før Englands Erobring eller fra den følgende Tid, man skulde næsten tro, at selv de i Bayeux prægede Mønter bar Rouens Mærke[4]).

Paa Karl den Enfoldiges Tid er der vel nok bleven præget Mønter i Rouen,

---

[1]) I Modsætning til Fartøjer fra andre Lande kunde de holde Udsalg uden at søge Tilladelse hertil i Vicomté de l'Eau: la cogue de Frise ou de Danemarche n'est pas tenue à prendre congié [as Viscontes de l'Eaue], Ch. de Beaurepaire, De la vicomté de l'Eau 300, jfr. 17: le Danemark . . peut-être par privilége pour l'ancienne patrie des Normands.

[2]) Om Møntvæsen i Normandie henvises til følgende Arbejder: Lecointre-Dupont, Lettres sur l'histoire monétaire de la Normandie, Revue Numism. 1842 109 ff. Faustin Poey d'Avant, Monnaies féodales de France I. 1858. E. Caron, Monnaies féodales françaises. 1882. A. Engel et R. Serrure, Traité de numismatique du moyen âge II. 1894 379 ff. Blanchet et Dieudonné, Manuel de numismatique française I. 1912. Caron, Monnaies normandes avec noms des monétaires, Rev. Numism. 1889. 343 ff. V. Luneau, Quelques deniers Normands inédits du XI. siècle, Rev. Numism. 1911, 86 ff. Jfr. foran S. 121 Anm. 3.

[3]) Nulli licuit in Normannia monetam facere extra domos monetarias Rothomagi et Baiocarum et illam mediam argenti et ad iustum pensum, scilicet VIII solidos in helmarc (1091). Haskins l. c. 283 (13).

[4]) Om Møntmestrene se de foran nævnte Arbejder. Miracula Wulfranni k. 13: in suburbio Rotomagensi . . Rodulfus, officio trapezita, Acta S. Martii III. 154. Paa en Ligsten over en dræbt Politimand Radulfus i Rouen (10.—11. Aarh.) klages der over, hvorledes efter hans Død: fures et falsa moneta revixit. Bibl. de l'École des chartes vol. 50, S. 508.

men ingen, som bærer Kongens Navn, er os bekendt[1]). Heller ikke om Rollo vidner nogen Mønt, hvorimod der paa en enkelt Mønt læses hans Søns Navn: *Vilelmus. Rotoma cs* [*civitas*]. Fra de to Rikarders Tid haves derimod mange Mønter, i forskellige Typer, dog med ret ensartet Præg. Men i Tiden derefter, ogsaa under Vilhelm Erobrer, mærkes en bestemt Tilbagegang i Møntprægningen, Fabrikationen er slet, Udseendet ret barbarisk og Typerne mange. Man kan undre sig over, at Hertugerne, der i øvrigt var saa interesserede for at Handel og Omsætning florerede, og som saa stærkt paatalte Upaalidelighed i Samkvem, ikke sørgede for, at Landets Møntvæsen stod paa en tryg og anset Fod[2]). Formodentlig har man i Omsætningen især anvendt og regnet med fransk Mønt, i den senere Del af det 11te Aarh. var især Mønt fra Maine gængs i Hertugdømmet.

En Regne-Enhed af nordisk Oprindelse var Mark. Den var vandret ind i England[3]) og bragtes derfra til Normandie[4]), fra disse Lande kom den til Tyskland, hvor den kendtes 1015, og til det øvrige Frankrig, hvor det første Eksempel paa dens Forekomst er fra 1082[5]).

I England var *dimidia marca, healfmearc* en anvendt Enhed, og at man ogsaa kendte den i Normandie ses af Bestemmelsen om at Møntens rette Værd skulde være som 8 Skilling i *helmarc* (se S. 236 Anm. 3), altsaa 16 Skilling for Marken.

Hertugen havde Ret til Vrag, og dette betegnedes med det fra Norden stammende Ord *werec*[6]), der ogsaa var bleven optaget i England[7]).

En Optegnelse fra det 12te Aarhs. Midte bestemmer Begrebet Vrag nærmere saaledes, at der ved Skibbrudet ingen levende var ladt tilbage, der kunde angive Godsets Ejermand[8]). I et saadant Tilfælde af Vrag tilkom der Hertugen alle kostbare Ejendele, Guld, Sølv, Elfenben, Pelsværk, Silke, Pasgængere, Jagtfalke osv.

Hvad der ved Vrag tilkom Kongen, er endnu udførligere fremstillet i den lidt senere Retsbog *Summa de legibus* k. 16 (Tardif l. c. II 45 ff.). Her siges det nu til Slutning:

et omnem piscem ad varballum, qui ad terram per se venerit vel ad terram captus fuerit; illud enim veriscum dicitur quod ad terram mare projicit et expellit.

Om Fortolkningen af *varballum* har der været ytret mange Meninger, men ingen kan

[1]) Blandt Mønter i Terslev-Fundet, nedlagt o. 950, findes en i Rouen præget Mønt med den hellige Ouens Navn: Rotom civitas. Sateavgioeni. Aarb. f. n. Oldk. 1914. 65.

[2]) Om en Del Mønttyper, der ikke bærer Hertugens Navn, men: dux Norman. eller lignende, og hvis Tid ikke lader sig nærmere bestemme (snarest dog Slutningen af 11., Begyndelsen af 12. Aarh.), se Chabouillet i Bulletin de la Société des Antiq. de Normandie XIV. 212 ff.

[3]) Steenstrup, Normann. IV. 171 f.

[4]) Ord. Vital V. 82 (1137): 110 marcos argenti Andegavorum . . 100 marcos. Chronique de Normandie 1839, 25: 10 mars d'or (Dudo 228: 10 libras auri purissimi).

[5]) Guilhermoz i Bibl. de l'École des Chartes, vol. 67, 210 ff. Haskins, Institutions 281.

[6]) Henrik I.s Brev for Klostret Montebourg: quietam de teloneo et de verec. Haskins, Institutions 101.

[7]) Ernst Mayer, Italienische Verfassungsgeschichte I. 362: at Vrag og funden Skat tilkommer Fiskus, stammer fra Normannertiden. H. Niese, Gesetzgebung der normann. Dynastie im Regnum Siciliæ 164. — Liebermann, Gesetze der Angelsachsen II. 639 (Schiffbruch).

[8]) Très ancien Coutumier, ed. Tardif I. k. 67: de verisco dixerunt, quod naufragium, de quo nullus evadit qui sciat dicere cujus hominis fuerit, illud est veriscum.

siges at have vundet Tilslutning. Ducange og Brinkmeier har i deres Glossarer i Lighed med flere Oversættelser fra Middelalderen, tolket det som Hval, *balæna*, men herimod er indvendt, at kun over Hvaler, der naaede en vis Størrelse, havde Hertugen nogen Rettighed, derfor har andre, saaledes Tardif, villet forstaa Ordet om de særlig store Hvaler og peget paa Bardehvaler, Vagnhvaler i de oldnordiske Kilder.

Efter min Opfattelse maa Forklaringen søges paa anden Maade. Lovkilden har ikke Fiskens Art for Øje, men Maaden, hvorpaa den er kommen i Land. Den kaldes jo udtrykkelig ikke *varballum*, men Talen er om *piscis ad varballum*, den strandede Fisk, og dette gentages i den næste Sætning om, at den er kommen i Land af sig selv, *per se;* ligeledes i den tredie Sætning, om at den er Vrag; i den fjerde, om at den er kastet op af Havet. Derfor bør Oversættelsen lyde: »enhver opskyllet Fisk, der er kommet til Land af sig selv eller paa Stranden er bleven fanget; thi Vrag er det, som Havet kaster op og støder fra sig«.

Jeg ser altsaa i *ad varballum* (Var. *vraballum, vabrallum, waballum* etc.) et latiniseret Ord, dannet af *varpa, verpe*, der jo er saa almindeligt i de nordiske Sprog, ligesom Substantivet *varp, verp*. Se saaledes Kalkars Ordbog til det ældre danske Sprog: *Varp*, Fiskergarn; Kast med et saadant; Muldvarp; *værpe*, lægge Æg. Espersens Bornholmske Ordbog: *varpa*, kaste. *Varp*, Rendegarn. Feilbergs Jydske Ordbog: *varp*, et Saakast. Schlyters Ordbok: *varp, fiske varp*. Fritzners Ordbog: *varp*, Kast med Dragnot, *varpa, verpill.*, Tærning[1]).

Jeg har ladet *varballum* have en nordisk Rod, men dette er kun sket paa Grund af det Sted, hvor det er fremkommet, thi *werp* og den latiniserede Form deraf findes ogsaa i Frankrig. Jfr. til Eks. et Brev fra Provence, hvor en Mand bortkaster og frasiger sig Rettigheder: *dictum locum .. werpivit et ut ultra easdem res non invaderet spopondit .. werpituram istam fecit*[2]).

Mod den fremsatte Tolkning kan man indvende, at Sætningen strider mod den normanniske Ret, der kun giver Kongen Rettigheder overfor Fisk af en vis Størrelse. Men man kan vist tolke Stedet paa enhver Maade, det vil dog komme i Strid med andre Retssætninger. Det er da værdt at erindre, at disse Linier ingenlunde findes i alle Haandskrifter af Lovkilderne og derfor maaske kun har haft en lokal Gyldighed. Og dernæst kan det være underforstaaet, at Reglen kun gjaldt de kostbare Fisk, hvorover Kongen har en vis Ret, saaledes som der i hele den forudgaaende Del af Paragrafen kun er nævnt forskellige Arter af værdifulde Ting, som er Kongen forbeholdte. Man har ment, at et Kapitel med Overskrift *De veriscis* ogsaa kunde oplyse om, at en Fisk kan være Vrag, naar den virkelig er strandet.

Som Hertugen saaledes havde Ret til særlig værdifulde Ting, der blev kastede mod Kysten, havde han ogsaa Ret til enkelte kostbare Fisk og Havdyr, saaledes til Stør[3]) og dernæst til Hvaler, naar de havde over 50 Punds Værdi[4]); man vil kunne sammenholde Reglerne med de danske Provinsloves Bestemmelser om at

---

[1]) Af dette Ord ses da ogsaa i England Rettigheder vedrørende Stranden dannede, saaledes Stranden og dens wervagium i Henrik I.s Brev hos Round, Calendar Nr. 1377, se ogsaa N. Neilson, Customary rents 143: rivage, wharfage. Paa Guernesey 1366: vereck de mer et verp de bestes gaives. (Mém. Soc. Ant., vol. 23, 475.

[2]) Prou et Poupardin, Recueil des actes des rois de Provence 51. Om werpitio, warpituriæ se ogsaa M. Fournier, L'affranchissement dans le droit gallo-franc 99.

[3]) Retten kunde være overdraget til andre, saaledes til Klostret i Jumièges: sturdones, qui capiuntur apud Kilebue et omnes alii pisces regii debent esse sui. Ch. de Beaurepaire, Vicomté de l'Eau 170.

[4]) Très ancien coutumier k. 68: de crasso pisce dixerunt quod si vulneratus fuerit in aliquo portu et inde aufugerit ubicunque devenerit post unum fluctum et unam ebam veriscum est; et si valuerit plus quam L libras, Ducis debet esse; si minus, baronum in quorum terris applicuerit. (I. 63).

Kongen har Ret til Stør, fordi det er en kostbar Fisk (görsums fisk) og dernæst til den strandede Hval, som er større, end at en Mand kan bære den[1]). Hertugen havde derimod ingen Ret til den Hval, som var bleven jaget op paa Kysten under den med saa stor Iver ved Normandiets Strande drevne Jagt paa »den tykke Fisk«.

Crassus piscis var en Hval, men hvilken særlig Hvalart det var, der paa denne Tid fandt Vej til Normandiets Kyster, kan ikke afgøres. Af Størrelse har den været som Grindehvalen paa Færøerne eller Spækhuggeren, og ligesom disse har den paa bestemte Aarstider vist sig i Flokke. Naar allerede en enkelt Luffe af Dyret kan være fastsat som Afgift, har dette vel været betydeligt større end Marsvinet ved vore Kyster.

Crassus piscis blev ikke opsøgt ude paa det aabne Hav og her harpuneret[2]), man jog Flokken, naar den viste sig, ombord fra Fartøjer under Raab og Skrig ind mod Stranden, helst mod mindre Fjorde eller Vige[3]). Ved Kysten kunde der ogsaa være rejst spærrende Gærder, som lukkede for Hvalens Vej og bragte den til at søge den flade Strand. Da disse Gærder jo kunde være til Hinder for anden Benyttelse af Stranden, var det vedtaget, hvor saadanne Gærder maatte findes[4]). Gærdet hed Walsette, en Betegnelse, der er velkendt fra vor hjemlige Hvalfangst ved Middelfart, i Bramsnæs Vig og Roeskilde Fjord: Marsvinssætte[5]).

Og ligesom det var kendt fra Middelfart, fandtes der særlige Selskaber for Udøvelsen af denne Fangst, *societas walmannorum*[6]), idet Fangstmanden hed Hvalmand, ja, der fandtes endog Hvalkvinder[7]).

Det var Tandhvaler, der fangedes, og ikke Bardehvaler. Naar der til Belysning af den normanniske Hvalfangst er bleven anført en Angivelse om, at normanniske Riddere skulde som Hjælmprydelse have Buske af »Fiskeben«, er det urigtigt med Hensyn til Tid og Sted; det var Krigere fra Boulogne, der i det 13de Aarh. havde en saadan Hjelmbusk[8]). Men naturligvis kunde der paa mange Landes Strande drive Bardehvaler i Land, og vi træffer senere Barder, som en velkendt Handelsvare[9]).

[1]) Jfr. D. Histor. Tidsskr. 7. R. VI. 115 ff.

[2]) Fr. Nansen, Nord i Taakeheimen 137 f. udtaler, at den af Hvalfangere i Normandie øvede Hvalfangst »væsentlig ialfald, har været Harpunfangst i aapen sjö«; men dette modsiges bestemt af Kilderne.

[3]) Digteren Raoul Tortaire har skildret en saadan Hvaljagt o. 1111, Bibl. de l'École des Chartes 4. sér. I. 515.

[4]) Très ancien coutumier c. 68 (Tardif I. 63): de omnibus baronibus Normannie episcopus Baiocensis et comes Cestrie soli habent unam valsetam ad crassum piscem capiendum apud Portum Episcopi et per Villam Comitis. Cartulaire de S. Sauveur 105: omnes . . qui sunt in valseta de S. Marculfo.

[5]) En Dom om at Bispen i Roeskilde maa nyde »fiskeri oc marsvine sette fore kirkens grwnd« paa Halsnæs; andre havde »eet sette owen fore oc eet nedhen fore« (1466). Diplomatarium Christierni Primi 174. I et Testament fra 1520 nævnes som hørende til Ryegaard ved Bramsnæs Vig »thett marsuin sette östen wedt Bramsnis, som aff arilds tydt haffuer weret till forne. gard«. Heise, Familien Rosenkrantz's Historie I. Dipl. 48.

[6]) 1098, med saa mange Skibe som Selskabets Love bestemmer. Noël, Histoire des pêches anciennes et modernes I. 238. G. Dupont, Les droits de mer en Basse-Normandie, i Mém. de la Soc. des Ant., 3 série VIII. 452. Cartulaire de Montebourg 63: donationem . . quam waumanni Sare fecerunt.

[7]) Adelina la Wauman, A. la Waumoke, Cartul. de Jumièges, fol. 79, 81, 86.

[8]) Noël l. c. 232. Guill. Britonis Philippidos l. 9, 519; l. 11, 321.

[9]) Jeg henviser i øvrigt til min Skildring af Hvalfangsten i Normandie i Nationaltidende for 24. April, 23. Mai 1911. Le Danemark, Mars-Mai 1911. Om Fr. Nansens Polemik herimod se Nationaltid. for 29. April, 3. Juni.

KAPITEL XXXVIII.

Paataleret og Straffemagt.

76. Retten til at paatale, Procesmaaden og Straffemidlerne.

Der vil være Grund til først at omtale nogle faa Udtryk, der fra Nordens Lande er udvandret til Retslivet i Normandie.

Mót er det nordiske Ord for Ting, Møde, især dog for særlig indvarslede Forsamlinger eller for Møder af særlig Art. Angelsakserne havde Ordet *gemót*, men i Dansketiden blev *mót* ret almindelig anvendt. I Normandie kan det næppe paavises før i Optegnelserne om forskellige Retssædvaner paa Vilhelm Bastards Tid. Her nævnes den Tid som særlig beskyttet, da Hæren var indkaldt og otte Dage før og efter dens Møde *(in via exercitus et in exercitu et in VIII diebus ante motum determinatum*[1]*) exercitus et in VIII diebus post exercitum)*[2]).

Et i Normandiets Retskilder og Diplomer ideligt forekommende Udtryk er *nam*, Pant, der toges for at opnaa Fyldestgørelse af et Krav, eller som gives til Sikkerhed for at det efterkommes. Ordet har afgjort dansk eller nordisk Oprindelse[3]).

Hyppigst er det vel nok bleven anvendt om det paa fremmed Grund optagne Kvæg, eller om det Pant, som sættes for at faa Kvæget udleveret, eller til Sikkerhed for, at en Bøde eller Erstatning blev betalt[4]). Hermed beslægtet er den tagne Sikkerhed for at en Tilrejsendes Skyld bliver betalt[5]). Men Ordet havde en videre Anvendelse[5]) om den selvtagne Sikkerhed for at et Krav bliver fyldestgjort[6]), ligesom ogsaa om hvad der blev udtaget ved Eksekution af en Retsbetjent[7]).

[1]) Haskins, Institutions 282 (2). Teksten maa vel rettes som ovenfor sket (ikke determinati).

[2]) Tardif synes — imod Sædvane — at have misforstaaet et Udtryk i Très Ancien Coutumier, som om det indeholdt Ordet mot. I Kap. 62 (I. 53) er Tale om den Uskik, at naar ved Ridderes Domstole en anklaget »per singula verba ad singula verba reptantis non respondisset et disraisnare motam purgare non obtulisset, in misericordia esset domini curie«. Der kan vel ikke være Tvivl om at ved »motam« er »accusationem« eller »querelam« underforstaaet. Kapitlets Overskrift er: De questione mota, og det begynder: Questio mota fuit coram senescallo. Smlg. Summa de legibus k. 11 8 (1): mota querela, k. 121 (2): occasione mote querele. Den franske Tekst af T. A. Coutumier antyder heller ikke anden Forstaaelse. Endelig vilde mot paa Latin hedde motus (burgimotus, hallimotus).

[3]) Næsten som en Afgift nævnes det i Breve fra Savigny: libera ab omni servitio et auxilio et nammio . . neque nammum neque berbiagium neque mariagium reclamaturus.

[4]) Delisle, Condition de la classe agricole en Normandie 86. — Cartul. de Fécamp: nammia capta in terra abbatis non nisi in terra abbatis ponentur in parcum.

[5]) Henricus rex . . non capiatis hominem aliquem vel nampnum eius . . in mercato de Monteborc die ipso quo mercatum est. Haskins, Institutions 101 (8).

[6]) Orderic Vital II. 320: si clericus . . namnum ceperit aut assultum fecerit, III. 471: ut trevia Dei firmiter custodiatur . . ut nullus homo alium assaliat, aut vulneret, aut occidat, nullus namnum vel prædam capiat.

[7]) Summa de legibus II. 17 (k. 5 § 3): bedelli aut servientes minores qui namna debent capere et officia minus honesta excercere.

Baade hvor en Privat og hvor en Embedsmand havde taget Nam, synes Tilbagegivelsen eller Løskøbelsen at skulle foregaa for den, der besad Birkeretten[1]), ogsaa fordi Spørgsmaalet, om Nam var taget med Rette, maatte paakendes. Iøvrigt er det ikke muligt at se, om de Retsregler, der gjaldt om Nam, var paavirkede af Nordens Love.

I England var Ordet Nam indvandret længe før Vilhelms Togt[1]). I flere nordfranske Provinsers Coutumiers findes *nant, nantir*, anvendt om Nam[2]). Dette skyldes sikkert Paavirkning fra Normandie eller England[3]).

Der kan næppe være Tvivl om, at vi i Summa de legibus bag det dér benyttede Udtryk *escharir*, afkræve Vidnesbyrd[4]), træffer en fra nordisk Rettergang vel kendt Terminus, uagtet Ordet næppe kan paavises anvendt i en tidligere Tid i Normandie og ikke synes at have sat sig noget Spor i England. *Juramentum eschariatum* er Ed paa et Udsagn, der i Forvejen og Sætning for Sætning er bleven forestavet den Sværgende og som derfor maa anses for at være af særlig overbevisende Art. Det hedder i en Retsbestemmelse fra 13de Aarh. *si doit le serjant escharir le serement et faire jurer en ceste forme* .. Man maa sætte Ordet i Forbindelse med dansk *skære*, rense, klarlægge[5]), isl. *skíra*, og særlig ledes Tanken hen paa det i alle de nordiske Landes Retssprog forekommende *skærskytæ*[6]), at henskyde til og kræve Vidnesbyrd af tilstedeværende eller særlig hidkaldte Personer.

Duel eller Holmgang var en i Vikingetidens Rettergang anvendt Bevisart eller Afgørelsesmaade[7]). I de Egne i England, der stod under Danelag, var den benyttet, hvorimod den afgjort var ukendt som Afgørelsesmiddel i Retssager hos Angelsakserne[8]). Fra Normandiet indførte Vilhelm Erobreren den i England, men han gav dog Angelsakserne Ret til at vælge andre Afgørelsesmidler, hvis de ikke ønskede at kæmpe[9]). Der vil ikke være Grund til at komme ind paa de enkelte Bestemmelser derom, men sikkert er, at Holmgang snart vandt Indgang ogsaa hos Angelsakserne, saaledes som det ses af Domesdaybook[10]).

---

[1]) Summa II. 10, 16, 18, 22 ff., 96, 149, 210. Mélanges, publiées par la Soc. de l'histoire de Normandie V. 390 ff.

[2]) Steenstrup, Normannerne IV. 185. Liebermann, Gesetze I. 517, II. 152 f., nam, namiare. [3]) Godefroy, Dictionnaire de l'ancienne langue française.

[4]) Summa, kap. 85 § 2: in hac forma debet jurare, justiciario vel alio pro ipso eidem legem escariente, § 4: si disraisnator verba dimiserit vel mutaverit que ei in disraisniatione fuerint escariata, ejus disraisnia reprobatur. Tardif 200, 202.

[5]) Atirements et jugiés d'echequier par Génestal et Tardif. 1921. 17. Se Udgivernes rigtige Forklaring af Ordets Herkomst.

[6]) Skaanske Lov IX. 13: kallæ grannæ uithær ok skærskytæ fore thæm, at han ma æi sit fæ ut fa. X. 2. Schlyter, Ordbok, skærskuta, skærskuta-vitni. Hertzberg, Glossarium, skírskotan, skírskotanar-vitni.

[7]) Steenstrup, Normannerne I. 327, IV. 226. [8]) Steenstrup l. c. Liebermann, Gesetze II. Zweikampf 5.

[9]) En lidet kraftig Englænder kunde anvende en Forkæmper, Normanner derimod vist ikke; i Normandiet kunde i Sager mellem Normanner en saadan anvendes. Liebermann II. 755. Bigelow, History of procedure in England 4, 327. Pollock, Maitland, History of english law, 2. ed., I. 39, II. 600.

[10]) Neilson, Trial by combat 31. Niese, Gesetzgebung der normann. Dynastie im regnum Siciliæ 184. Liebermann 755.

Der kæmpedes ikke med blanke Vaaben, men med en Kølle eller en svær Stang, foroven bøjet som en Krog.

I Normandie kunde endog Kirkens Mænd gaa i Holmgang; de havde dog vist sædvanlig en lejet Forkæmper. Pave Aleksander II truer ganske vist Gejstlige, som indlader sig i Tvekamp, med Afsættelse fra deres Embede, men han giver dog deres Foresatte Ret til at benaade dem[1]).

Vidt bekendt som et af Normandiets mest ejendommelige Retsbegreber var Haro-Raabet eller Forpligtelsen til ved Anskrig at gøre en Forbrydelse eller et Overgreb vitterligt. I sin Grundtanke var Haro ikke særegen for denne Provins, da der i Frankernes ældste Love findes tilsvarende Retssædvaner, og da vi i flere af Frankrigs Provinslove træffer Udslag af det samme, til Grund liggende Princip. Alligevel har Haro-Tanken faaet en ganske særlig Udvikling i Normandie, og ikke blot paa det kriminelle Omraade; i Tidens Løb fik den Anvendelse ogsaa i den civile Rettergang som et Middel, der tvang Angriberen til at bringe Sagen for Domstolene. Imidlertid kan Haro aldeles ikke paavises paa de ældre Hertugers Tid, og egentlig først i det 13de Aarh.[2]). Saaledes hører Behandlingen af dette Spørgsmaal ikke hjemme her. Noget andet er, om selve den Tanke, hvoraf Haro-Budet var udgaaet, lod sig godtgøre som et raadende Princip i den ældre Tid.

Haro er den Hidkaldelse af Vidner eller af Hjælp, som den, mod hvem en Forbrydelse udøves, eller den, som ser en saadan blive begaaet, er forpligtet til at udstøde. Ordet indeholder naturligvis ikke — saaledes som det i Middelalderen blev sagt — Rollos Navn (Ha! Rou!); dets etymologiske Tydning er dog usikker. Men Befalingen om Raabet kan vel nok sættes i Forbindelse med den i Normandiet raadende Bestræbelse for at skabe ordnede Forhold og et godt politimæssigt Tilsyn; Forbryderen skulde tages »paa færsk Gerning«; den, som raabte Haro, blev næsten en Øvrighedsperson og kunde anholde. Men naturligvis kunde Haro være raabt uden Grund og helt med Urette; ogsaa af Hensyn hertil var Sager om Haro henviste til at forfølges ved Hertugens egne Domstole.

I Vilhelm Erobrerens franske Love er Forpligtelsen til at gribe den Tyv, man paatræffer, eller til at deltage i Forfølgelsen af den Tyv, der raabes om, udtrykkelig nævnt, og Overtrædelsen af dette Bud er ramt med en alvorlig Straf[3]). Haro

[1]) Jaffé-Löwenfeld, Reg. Pont., 14091. — Se i øvrigt om Tvekamp paa fransk Omraade: A. Coulin, Verfall des offiziellen u. Entstehung des privatrechtl. Zweikampfes in Frankreich 1909 (Gierke, Untersuchungen). Coulin, Der gerichtliche Zweikampf im altfranzös. Prozesz. Gál, Der Zweikampf im französ. Recht (Zeitschr. der Savigny Stiftung Bd. 28 (1907). 236 ff.). Jordan, Zur Entwickelung des gerichtlichen Zweikampfs in Frankreich, i Zeitschr. f. romanische Philologie, vol. 29. 386 ff. Declareuil, i Nouvelle Revue hist. du droit. vol. 23, 73 ff., 386 ff., vol. 33, 73 ff. Jfr. Z. der Savigny Stiftung vol. 32, 549 ff.; vol. 34, 422 ff. Reallexikon der german. Altertumskunde, Zweikampf.

[2]) Summa de legibus, kap. 53 (Tardif II. 141): De Harou. Habet eciam dux Normannie curiam de clamore illo qui vulgariter dicitur harou . . non enim debet exclamari nisi in discrimine criminoso, ad ignem videlicet, vel ad latronem, vel homicidium, vel roberiam, etc.

[3]) Leis Wilhelme kap. 49: e ki larun encontre e sanz cri a acient [med Vidende] le leit aler, si l'amend a la vailaunce de larun. Liebermann, Gesetze I. 519.

skulde ogsaa raabes mod den landsforviste eller den bortflygtede Fange, kun Klerke og Tilrejsende var undtagne fra dette Bud[1]).

Saaledes gjordes det til almindelig Pligt at hjælpe Øvrigheden med at bevare Landefreden. Borgerne skulde stræbe hen imod, at Forbrydere blev taget paa færsk Gerning. Der er i Danmark et gammelt juridisk Mundheld, der især er bekendt fra Bøndernes Udtalelse i Sagen mod Torben Okse: »Vi dømmer ham ikke, men hans egne Gerninger dømmer ham«. Jeg har paavist, at Udtrykket allerede findes i vore ældste Lovkilder om den paa færsk Gerning grebne Tyv, der hænges uden Dom: *suspendatur et a nemine condempnetur* (Ældste Slesvigske Stadsret k. 17); *engi skal ham for dömæ* (Flensborg Stadsret k. 114); *ma ham hænkæ utan domæ .. for thy at hans gærning havæ ham fordömd* (Jydske Lov II 88). Vi træffer Sætningen næsten ordret igen i Summa de legibus kap. 22 § 3 om, at der ingen Dom skal fældes over den, der er greben paa færsk Gerning enten som Manddraber, Tyv eller i lignende Forbrydelse, fordi hans egne Gerninger indeholder Dommen over ham. Der føjes til, at det samme gælder, hvor egen Tilstaaelse foreligger[2]), altsaa saaledes som Tilfældet var i Torben Okses Sag. Uden at ville hævde, at Loven fra Normandie gengiver en dansk Formel, vil jeg dog udtale, at jeg ikke i fremmede eller i nordiske Love har mødt en Udtalelse, der staar saa nær ved den danske Sætning[3]).

Der var Retssager, som var henviste til Afgørelse af Hertugen, saaledes at han alene kunde dømme i dem og nød Sagefaldet af dem. I Løbet af det 11te og 12te Aarh. var der en rivende Udvikling i de Omraader, som saaledes forbeholdtes Hertugen, og det er værdt at betragte nøjere, af hvilken Art disse Sager var.

En særlig Kreds, som naturlig maatte være henlagt under Hertugen, var de Sager, der angik Krænkelse af de Rettigheder, hvorover han som Landets Overherre maatte være den raadende, saaledes Sager om Falskmønteri, urigtig Maal og Vægt, endvidere Forseelser mod Ledingspligten eller Indgreb i Indtægter, som var forbeholdne ham, saaledes Ret til Vrag og funden Skat.

Af en forskellig Art var de Sager, i hvilke Hertugen formentes alene at burde dømme, fordi de var af en for Samfundet alvorlig Natur og maatte kræve høj Straf, maaske Livets Tab.

Imidlertid kunde Hertugen ved Privilegier have givet andre, dels høje Herrer,

[1]) Om Haro se især H. Pissard, La clameur de haro dans le droit normand (Bibl. d'histoire du droit normand, 2. série I. 1), jfr. R. de Fréville i Le Moyen Age 2. série, vol. 18, 72 ff., His i Zeitschr. der Savigny-Stiftung, Germ. Abt. vol. 32, 521 ff. L. Guillouard, De l'origine de la clameur de Haro, i Mém. de la Société des Antiqu. de Ndie., 3. série, vol. 8, 513 ff. E. Glasson, Étude historique sur la clameur de Haro, i Nouvelle Revue Histor. de Droit VI. (1882) 397 ff. Glasson, i Mém. de l'Acad. des sciences morales et pol. 1888. Jfr. Chr. Petersen, Zioter oder Tiodute, i Forschungen z. deutschen Geschichte VI. 309 ff.

[2]) Tardif II, S. 61: nullus sine judicio est damnandus, nisi ad presens forisfactum .. captus fuerit vel detentus; in tali enim casu opera sua judicium suum contra ipsum proferunt evidenter.

[3]) Nærmest ligger Ordene i en westphalsk Gerichtsordnung om »die Sachen, die von Natur ihr Urtheil eingeschlossen in sich tragen«, se min Afhandling i Danske Samlinger 2. R. V. 276 ff.

dels Stiftelser, Ret til at dømme i og nyde Sagefald af saadanne forbeholdte Sager. Hertugen sagdes saa at have tildelt dem *Placita spadæ (de l'épée)*; det i det øvrige Frankrig anvendte Udtryk *Haute justice* var derimod ikke i Brug, det findes end ikke i Le Grand Coutumier fra 13de Aarh. Ligeledes var en Deling i *Justitia alta, bassa* eller *media* ukendt[1]).

I de tidligste af de nævnte Privilegier synes den overdragne Ret at have lydt paa »Blodssager«, hvorved vel maa forstaas Sager om Saar eller Manddrab[2]). Allerede Vilhelm skal i det Aar, han holdt Bryllup, have overladt Klostret i Préaux Jurisdiktion over Mordbrand, Kvinderov, Manddrab og andre alvorlige Forbrydelser, tillige med Ret til at lade Sager afgøre ved Holmgang[3]).

I Norden, som hos alle germanske Folk, havde Lov og Praksis fastslaaet talmæssigt den Bøde, der skulde udredes for mange Forseelser eller Forbrydelser; der var for Eks. for Legemsfornærmelser ved Slag, Hug eller Saar fastsat en Bødeskala efter Omfang af det lidte Indgreb. Saadant var ogsaa kendt hos Nordboerne i Danelag, og vi finder det i Kong Frodes Love[4]). I Normandie kunde det i de her omhandlede Aarhundreder synes, som om der ikke var noget Spor deraf, men det er dog usandsynligt, at der ikke skulde ved Lov eller Sædvane for mange Tilfælde være fastslaaet en Bøde af bestemt Størrelse, tilmed da saadant findes i den senere Coutumier fra 13de Aarh.[5]).

Lemlæstelse var en sjælden anvendt Straf. Oprørske Almuesmænd kunde dog udsætte sig for at miste Haand og Fod[6]), saaledes som ved Bondeuroligheder paa Rikard II's Tid (S. 160), og samme Straf kunde vel paadrages ved en alvorlig Æresfornærmelse[7]). Mod den, der gjorde sig skyldig i Voldtægt af en Jomfru, anvendtes en Gengældelsesstraf[8]), og Falskmønteren mister den højre Haand[9]).

[1]) Paul Viollet. Histoire des institutions politiques de la France II. 458.

[2]) Hertug Robert giver til Montivilliers Harfleur »cum sanguine«, Gallia christ. XI. instr. 326. Vilhelm Erobrer overlader Klostret Bec »omnes consuetudines de sanguine et theloneo«, Haskins 29 (109), ligeledes faar Klostret St. Benoit ved Loire »leugam cum sanguine«. Grev Rikard af Evreux giver (før 1067) til Klostret St. Taurin »tres consuetudines, quas habebat in terra S. Taurini, videlicet sanguinem, septeragium et thelonagium.« Haskins 29 (112).

[3]) Valin, Le duc 192, 258: consuetudines, . . hainfaram, ullac, rat, incendium, bernagium, bellum. Haskins 29, 279. Rat er Kvinderov eller Voldtægt. Très ancien coutumier, k. 50: si puellam rapuerit; k. 70: de raptu, vjdelicet de femina per vim stuprata. Summa de legibus k. 11: virginum defloratores et raptores mulierum. Tardif I. 40, 64, II. 37.

[4]) Saxo, ed. Müller, 226, 229, Steenstrup, Normannerne I. 311 ff. § 2, § 14.

[5]) Haskins, Institutions 280 antager da ogsaa dette; han henviser til, at der i Consuetudines fra 1091 § 3 skal bødes secundum mensuram forisfacti, et Udtryk, der kunde synes at pege paa bestemt Bødesats.

[6]) Summa de legibus k. 85 § 9: de percussione palmæ per 5 solidos, de pugni percussione per 12 denarios etc.

[7]) Her tænkes paa Vilhelms Hævn over den Haan, Beboerne af Alençon (S. 197) havde vist; men disse betragtedes vel tillige som Oprørere.

[8]) Robert af Torigny I. 67: si aliquis . . aliquam vi oppressisset, armis sine dubio privabatur genitalibus. Anglo-Saxon Chronicle 1087: and gif hwilc carlman hæmde wið wimman hire unðances, sona he forleas þa limu þe he mid pleagode.

[9]) Dette findes i alt Fald i Conciliebeslutningen 1106 § 4. Ord. Vital IV. 233.

Fængselsstraf, endog mangeaarigt, nævnes ofte; dog anvendtes den vel kun overfor Stormænd og Hertugens Slægtninge.

Vilhelm II havde en udpræget Forkærlighed for at anvende Landsforvisning. Flere af Oprørerne mod ham drog vel frivillig til Udlandet, men ofte har han selv forvist saadanne, uden at det siges, at nogen formel Dom var gaaet i Forvejen[1]).

Det var en Anke, der rettedes mod Vilhelm, at han altfor let viste Modstandere eller formentlige Oprørere eller Lovovertrædere ud af sine Lande. Der kunde derved let i Nabolandene samle sig Elementer, som kunde blive betænkelige for Hertugdømmets egne Indbyggere[2]).

Landsforvist, eller rettere landflygtig, kunde man desuden være paa to Maader, nemlig dels i Kraft af en Dom *(forisbannitio)*, dels ved at den skyldige eller tiltalte selv indvilligede deri og frasvor sig Ret til at blive i Landet. Dette sidste vilde hyppigt indtræde, naar vedkommende havde søgt Ly i en Kirke eller ved et Kors, og paa denne Maade havde fundet et midlertidigt Fristed. Alle hans Ejendele var dog forbrudte[3]).

Fra Nordens Love og fra Danelag i England kender vi *utlagare* i Betydning af at gøre fredløs, *utlagatus*, fredløs, *exlex*. Dette Udtryk maa de Danske have anvendt i Normandie; vi træffer det i Krønikerne paa Rim og i Prosa[4]), vi kan karakteristisk nok finde det knyttet til Personer eller Familier som Tilnavn[5]). Men Ordet forekommer ogsaa i juridiske Aktstykker, saaledes nævnes i Privilegier for Klostret i Préaux (tæt Nord for Rouen) nogle Gange Retten til *Ullac*, hvad der formentlig vil sige Retten til at behandle kriminelle Sager, for hvilke Fredløshed er sat som Straf[6]).

---

[1]) Will. Pictav., ed. Giles 113: ejus animadversione et legibus e Normannia sunt exterminati latrones homicidæ, malefici. Brevis relatio, l. c. 10: Quos autem prave agere vel turpiter vivere, nisi a malitiosis suis resipiscerent et honestatem diligerent, etiam de regno suo expellebat . . . Nulla enim alia redemptio de illo esse poterat qui pacem vel treviam terræ illius violasset, nisi ut inde exiret.

[2]) Under Vilhelms Umyndighed: Turoldus . . perimitur a perfidis patriæ desertoribus . . Rogerius de Monte Gumeri . . pro perfidia sua tunc exulabat apud Parisius. Orderic Vital hos Will. Gemm. VII. 2.

[3]) Summa de legibus, k. 22 § 2 (Tardif II. 60): per patriæ abjurationem, ut de illis qui aliquo crimine fugitivi, vel vinculis mancipati, vel carceribus detrusi, si forte ad ecclesiam confugerint vel crucem amplexati fuerint, si patriam abjuraverint, que possident forisfaciunt universa. Om Fristen og Bortrejsen se §§ 7—8.

[4]) Chronique de Normandie (1839) 34: [Rikard II] il destruit ullagues, qui par mer et par terre faisoient grant damage en son païs. Chron. des ducs (1840) 64: [Vilhelm Erobrer] s'en ala en Engletierre u il escilla une compaignie d'ullaghes qui ocirre le voloient. Benoit III. 39, 121 f.: [Vilh. Erobrer mod Oprørere i Nord-England] là trovent les larrons fuitifs ~ les ulages e les eschis [forstokkede].

[5]) Jeg har i Caen optegnet fra et Brev fra Klostret Ardennes (Nr. 186): Margarita ollac (1246), endvidere fra to Breve: Gilleberto le uslage (Nr. 304), Bernardo lulague (Nr. 46). I Digtet Mort Aimeri: Raguenel, un roi paien, ullaghe fu de mer (se Stykke 81).

[6]) Omtrent 1047: Willelmus dedit Sancto Petro Pratelli consuetudines quas habebat in quadam terra quam Wascolium [Vascoeuil] vulgo vocatur, scilicet hainfaram, ullac, rat, incendium, bernagium, bellum. Cartul. de Préaux ch. 437, Valin, Le duc de Normandie 258, Haskins, Institutions 30, 279: Cart. Nr. 347: ullac, Nr. 55, utlach, uthlach. Delisle-Berger, Actes de Henri II. Nr. 675: uthlac. Haskins vil forklare Ordet

77. Nogle særlige Forbrydelser og Straffene for dem.

Forbrydelser mod Ejendomsretten, naar de tilmed øvedes i Skjul, var særlig foragtede og ramtes med den alvorligste Straf. Tyven blev hængt, og samme Straf overgik hans Medvider, saa vel som Hæleren. Sikkerhed for Ejendom skulde i den Grad være Grundregel i Samfundet, at allerede efter Rollos Paabud enhver trygt skulde lade sine Avlsdyr og sine Redskaber kunne forblive paa Marken. Fyrsten paatog sig Sikkerhed for, at intet mistedes, og blev det borttaget, vilde han give Erstatning. Berømt, og viden om fortalt, var den Justits, Rollo havde øvet overfor den tyvagtige Bonde i Longpaon og hans medskyldige Hustru, der begge klyngedes op.

Vi har iøvrigt set, hvorledes det af en Udlænding blev sagt, at Tillid var i den Grad gjort til et raadende og ukrænkeligt Princip, at endog den ansaas for Tyv, som i Handel og Omsætning tilegnede sig større Fordel end rimeligt var eller handlede svigagtigt (S. 208).

Det nævnte Tilsagn om Garanti fra Hertugens Side synes bestemt at have dansk Herkomst. Vi læser i Knytlingasaga om den Fred, der raadede i Danmark paa Knud den Helliges Tid og hvorledes Kongen havde anordnet, at dersom nogen lod paa sin Mark sin Hest gaa uden Klampe og den blev borttaget, eller hvis han havde ladet sin Husdør ulaaset, og noget blev stjaalet, vilde Kongen erstatte ham det mistede og straffe Forbryderen (k. 29). Om Knud Lavard berettes det, at han i sit sønderjydske Hertugdømme paalagde Ombudsmændene at indestaa for og at erstatte det Stykke Kvæg eller den Hest, som blev stjaalet og ikke inden tre Dage var skaffet tilbage[1]). Et Aarhundrede senere ser vi en anden sønderjydsk Hertug tilsige Borgerne i Bremen, at de, dersom de mistede noget indenfor hans Hertugdømme, vilde faa det erstattet med den dobbelte Værdi[2]). Tilsagn af denne Art er ikke uden sydlandske Paralleler[3]), nemlig hvor under særlige Forhold en Øvrighed gør sig det magtpaaliggende at hævde Tilliden til, at man trygt kan opholde sig paa et Sted[4]). Nu afspejler de af Saxo meddelte Kong Frodes Love vitterligt nok de for Vikingehæren givne Love og ligeledes de af Dudo fortalte Love, som Rollo har givet; man kan derfor ikke undres over, at en af Kong Frodes Love netop forbyder, at man aflaaser eller lukker for Ejendele, og tilsiger

---

som Asylret (it might then mean the harboring of an outlaw), men om saadant handler vist ikke et hertugeligt Privilegium, og da ullac anføres midt i Rækken af Navne paa Forbrydelser, er det vel rimeligere at forstaa Udtrykket som Retten til at dømme i Sager, hvorfor Straffen er Fredløshed.

[1]) Vita Kanuti ducis, lectio 3,5. Gertz, Vitæ Sanct. Danorum 191 f., 194.

[2]) Hertug Eriks Privilegium for Bremerne 1265. Brem. Urkundenbuch I. 358 f. Hasse, Urkundenbuch I. Nr. 307.

[3]) Steenstrup, Normannerne I. 335 ff. IV. 339, samt i Arkiv f. nord. Filologi XIII. ny føljd. IX. 127 ff.

[4]) Kommunen i Bologna erstatter hvad en Student mister, Cesare Cautú, Storia degli Italiani, sec. edizione II. 475. Kong Kasimir tilsiger 1364 Studerende ved Krakovs Universitet Erstatning for hvad der mistes indenfor Riget; Afhandling af Krzyzanowski S. 61.

den, der alligevel lider et Tab, at det mistede skal blive erstattet med den dobbelte Værdi[1]).

Der fandtes i Englands Love en af særlig stræng Straf ramt Forbrydelse *Hamsocn*, en forud planlagt voldelig Indtrængen i Andenmands Hjem, hvorved Saar eller Død forvoldes. Selve Ordet Hamsocn, og ligeledes den nærmere juridiske Bestemmelse af Forbrydelsen, synes at vise hen til en dansk og særlig jydsk Herkomst[2]). Hamsocn findes ikke i Normandie; ganske vist bruges Ordet i Kong Vilhelms franske Lov, men det er her vitterlig nok misforstaaet[3]). Derimod findes i Normandie *hamfara*, og dette Udtryk skal i Følge Henrik I's Love have det samme Indhold[4]). I Optegnelsen fra 1091 om Hertugens Rettigheder hedder det: *nulli licuit in Normannia hanfara facere* (art. 9)[5]), og denne Forbrydelse er ogsaa nævnt i et Brev fra 1047, hvorved Klostret i Préaux faar Ret til at behandle visse Sager, deriblandt *hainfara*[6]). I Normandie som i England var det gerne en Kongen forbeholdt Domssag[7]).

Blodhævn var i disse Aarhundreder stadig bleven øvet i Normandie; det er omtalt i talrige Fortællinger, og man mærker intet til, at der blev grebet ind deri fra Hertugens eller fra Kirkens Side. Blodhævnen opfattedes vel i mange Tilfælde som en hellig Pligt. Først Vilhelm Erobreren greb ind deri og forordnede, at kun den, hvis Fader eller hvis Søn var dræbt, kunde vende sig mod Gerningsmanden[8]).

I saadanne Tilfælde, hvor der for et Drab skulde betales Mandebod, har det sikkert ogsaa paahvilet Manddraberens Slægt at deltage i Udredelsen af Boden[9]).

For Manddrab var Straffen Død, naar da ikke Gerningen var rent hændelig, i alt Fald naar den dræbtes Slægt krævede det. I de Tilfælde, hvor Hertugen alene

---

[1]) Jeg tror ikke, at Bestemmelser, hvorved Fyrsten tilsiger Erstatning for det tabte, er kendt fra andre af Nordens Lande end Danmark. — Noget afvigende herfra er det Tilfælde, hvor Øvrigheden allerede har en skyldigs Gods at holde sig til og da først udreder Erstatning til den skadelidte og derpaa søger Fyldestgørelse for egne Krav, se Kong Abels Forordning 1251 §13 (Geheimearch. Aarsber. V. 10), smlgn. Gulathingslov k. 3, L. Holberg, Dansk Rigslovgivning 224 f. — Men Fyrsten kunde ogsaa paalægge en Assurancepligt overfor Tilfælde af Tyveri. Saadant fandtes — formodentlig under dansk Paavirkning — i London, se Æthelstans Lov k. 2. (Liebermann, Gesetze I. 174); hver Borger bidrager 4 Penninge.

[2]) Steenstrup, Normannerne IV. 348 ff.

[3]) Leis Willelme 9: de la were rendrad l'om de l'hamsochne a la vedve, læs healsfang; en vis Del af Mandeboden tilkommer Enken. Liebermann I. 498.

[4]) Leges Henrici 80, 11 a. Hamsoena est uel hamfare, si quis premeditate ad domum eat, ubi suum hostem esse scit, et ibi eum invadat. Liebermann I. 597.

[5]) Haskins, Institutions 283. [6]) Valin, Le duc de Normandie 258.

[7]) Domesday I. 252 (heimfara var in dominio regis og extra firmas). Haskins l. c. 28 f.

[8]) Robert af Torigny I. 60: (i Fécamp ved Paaske 1075): inibi . . legem instituit, ne aliquis scilicet aliquem hominem assalliret pro morte alicujus sui parentis, nisi patrem aut filium interfecisset. Annales Uticenses, Ord. Vit. V. 158 Jfr. Haskins, Institutions 278 Anm. 9. Valin l. c. 172.

[9]) I et Brev fra 1154—63 ser man baade den dræbtes og Drabsmandens Slægt optræde. Robert, nepos af Philip af Colombières, har dræbt Beatrice, neptis af Biskop Philip af Bayeux. Philip af Colombières abjuravit Robertum og slutter Forlig med Biskop Philip, Vilhelm Brito et toti cognationi eorum, idet han giver Kirken i Bayeux en Del Gods. Antiquus cartularius ecclesiæ Baiocensis I. 39 f.

raadede over, om Paatale skulde finde Sted, kunde Gerningsmanden vel undgaa anden Straf ved at paatage sig Landflygtighed og sværge paa at ville forlade Landet eller ved Afstaaelse af Jord[1]).

Mord er hos Nordboerne et Manddrab, ved hvilket der er gaaet skjult til Værks, og hvis Gerningsmand ikke heller efter Drabet giver sig tilkende som saadan.

Jeg har i et tidligere Arbejde paavist, at selv om Angelsakserne engang kan have kendt denne Forskel mellem Mord og Manddrab, som i Oldtiden almindelig fastholdtes hos de germanske Folk, maa den i Tidernes Løb være gaaet tabt, og naar den findes i Kong Alfreds og Gudrums Forlig og i Æthelstans Love, skyldes det en Paavirkning af de Danske i England[2]).

Karl v. Amira har herimod indvendt, at det er altfor farligt at drage Slutninger af Kildernes Taushed[3]). Jeg vil dertil bemærke, at naar der er Tale om en saa omfattende Litteratur som den angelsaksiske, der tillige afspejler saa mange Sider af Folkets Liv — og ikke Tale om til Eks. den samtidige tyske Litteratur — maa en Slutning fra det ikke omtalte have en vis Gyldighed. v. Amira udtaler da ogsaa, at det maa indrømmes, at hos Angelsakserne *mord* foruden sin tekniske Betydning — det i Dølgsmaal skete Manddrab — tidligt fik ogsaa en videre Betydning af Manddrab i Almindelighed. Felix Liebermann har ogsaa været betænkelig ved min Opfattelse, idet han peger paa, at disse to forskellige Arter af Manddrab dog er nævnte allerede i Love, der skriver sig fra en Tid, som ikke er to Menneskealdre yngre end de Danskes Bosættelse.

Jeg maa fastholde den Grundbetragtning, som jeg i sin Tid har fremsat, hvor farligt det er at ville bygge det ikke paaviselige blot paa Grundlag af det saakaldte fællesgermanske, som jo altsaa begge disse Forskere anfører som eneste Hjemmel. Hvad der oprindelig har været tilstede, kan i Aarhundreders Løb under Paavirkning af mange indre eller ydre Forhold være gaaet tabt og atter være opstaaet i den gamle Skikkelse, naar nye Paavirkninger af stammebeslægtede Folk gjorde deres Indflydelse gældende[4]).

For Normandiets Vedkommende er det mærkeligt, at den gamle Lovkilde fra det 13de Aarh.s Begyndelse *Très-ancien Coutumier* netop skal betegne Mord som et særligt dansk Begreb: *ad ensem ducis pertinent: homicidium, sive clam factum fuerit quod lingua Dacorum murdrum dicitur, sive palam*[5]). Forskellen mellem de to Arter af Manddrab kommer frem i flere Bestemmelser i denne Lovkilde, ligesom i andre Retskilder fra Normandie.

---

[1]) Robert af Torigny I. 67: (under Vilhelm Erobrer) si aliquis quempiam quacunque de causa peremisset, capitali plecteretur sententia. Anglosaxon Chron. 1087: and nan man ne dorste slean oðerne man, hæfde he næfre swa mycel yfel geðón wið þone oðerne.

[2]) Normannerne IV. 275, 280 (Danelag § 40).

[3]) K. v. Amira, Die germanischen Todesstrafen, i Abhandl. der phil.-hist. Klasse, Bayer. Akad., Bd. 31, 3. Abth., 53.

[4]) Steenstrup, Danelag §§ 3, 4, 51.

[5]) Tardif, Coutumiers de Normandie I. S. 64, k. 70.

Efter Erobringen af England fik *murdrum* ved Siden af sin ældre Betydning tillige en særlig, nemlig det hemmelige Drab, som havde fundet Sted uden at Gerningsmanden kunde paavises og som derfor paadrog Hundredet (Herredet) en Bødepligt; ogsaa selve Bøden fik Navnet *murdrum*[1]). Denne Regel var indført af Kong Vilhelm for at sikre de normanniske Erobrere mellem den indfødte Befolkning, men fra oprindelig at gælde, hvor den dræbte var en Norman, udvidedes Budet efterhaanden til at gælde alle, under lignende Forhold ihjelslagne, uden Hensyn til deres nationale Herkomst.

KAPITEL XXXIX.

Nogle Enkeltheder indenfor Privatretten.

78. Ægtefællers Retsforhold. Arveretten.

I Normandiet fandtes der fra gammel Tid Trælle, foruden Vornede af forskellig Art, og disse Tilstande vedblev under de normanniske Hertuger. I Morgengavebrevet til Hertuginde Judith tildeler Rikard sin Hustru bl. a. 13 Ploves Land tilligemed disses Vornede *(servi)* og al Ejendommenes Bohave, desuden Hertugens og hans Families Rettigheder over 500 *servi*, hvorved der vel forstaas egentlige Trælle. Da der findes saa faa Ejendomsbreve fra disse Tider, er det vanskeligt at belyse disse Forhold nærmere. »Bønder« bliver dog ofte nævnte ved Siden af, og som forskellige fra »frie Mænd« og fra *vavassores*. Om Hertuginde Judith vides det, at hun senere gav de vornede i Landsbyen Serquigny Friheden, hvad der blev indgravet paa en Broncetavle[2]). Iøvrigt var Nordboernes Kolonier i de fremmede Lande bekendte for, at der her tidligt gaves Bønderne en fri Stilling, og i Frankrig blev Normandiet anset for i denne Henseende at være en af de mest fremskredne Provinser[3]).

Til Belysning af de privatretlige Forhold giver de bevarede Kilder ikke synderlig Vejledning. Hvad Formen for Retshandeler angaar, hørte vel dertil Vidners Nærværelse, hvorimod Udfærdigelsen af et Brev, eller af en mindre formel *Notitia* derom, var i lange Tider ukendt hos de lidet skrivekyndige Normanner. Dengang Rollo ved sin Daab gav de store Ejendomme til forskellige Kirker, skete det uden Udstedelse af Breve. Vi har en oplysende Udtalelse om disse ældre Tiders Forhold i et Brev, som Rikard II udstedte til St. Ouens Kloster i Rouen. Hertugen stadfæster

[1]) Haskins, The manor of Portswood, (Mélanges Bémont 19): quieti ab omni murdro.

[2]) Moisy, i Mémoires de l'Académie Nationale de Caen 1920 279 ff. Delisle, Condition de la classe agricole 3 f. Lot, Saint Wandrille 93, 95.

[3]) M. Fournier. Les formes et les effets de l'affranchissement dans le droit gallo-romain. 1885. Marc Bloch, Rois et serfs. 1920. P. Bernard. Les esclaves et les serfs de l'église en France. 1919.

Klostrets Besiddelse af en stor Del Ejendomme: »alt hvad vor Oldefar Rolphus dels tilbagegav det, dels skænkede det, men uden at der blev udstedt egne Breve derom til Efterretning for kommende Tider, og til denne Overdragelse slutter sig, hvad vor Bedstefader Vilhelm i sin Iver paa lignende Maade uden Udfærdigelse af Breve tilstod Klostret«[1]).

I almindelig Brug var det endvidere at lade en symbolsk Handling betegne Retsindholdet, saaledes naar et Stykke Træ eller lidt Jord skødes paa Alteret over til Gavemodtageren eller Erhververen. Da Rikard II en Morgen har holdt Bøn ved Alteret i Klostret i Jumièges, fandt Munkene et Brændestykke paa Alteret, og da de spurgte ham, hvad det betød, svarede han, at han gav Klostret Gaarden Vimoutiers[2]).

Man kan læse i nyere og ældre Fremstillinger af Normandiets Historie — og der kan herfor paaberaabes gamle Kilders Udsagn — hvor letsindigt Normannerne, og særlig Hertugerne af Normandie behandlede de ægteskabelige Forhold[3]). Hertugerne havde stadig Friller eller flere Forbindelser, og der blev ikke giort nogen Forskel, eller kun en ringe, mellem ægte og uægte Børn. Det forekommer mig, at denne Opfattelse gør Normannerne megen Uret, idet den ikke har Øje for disse Forbindelsers virkelige Karakter eller for de Forhold, hvorunder de blev stiftede; endvidere var de franske Fyrsters moralske Stade ikke en saadan, at der derfra kunde ses ned paa de normanniske Hertugers Levevis. Men det er vist, at allerede Rodulfus Glaber udtaler i Anledning af, at Bastarden Vilhelm bliver sin Fader Roberts Efterfølger: »Det var nemlig Skik hos dette Folk lige fra deres første Komme til Frankrig, at deres Fyrster var med Hensyn til Fødsel udgaaede fra Frille-Forbindelser«[4]). Man maa dog ikke se med for stor Afsky derpaa — tilføjer Rodulfus — og betænke, at Sønnerne af Jakobs Medhustruer ikke manglede Herrens Velsignelse, og at den store Kejser Konstantin havde til Moder Konkubinen Helena. Vi skal nu se, om virkelig den udtalte Dadel var saa berettiget.

Det fortælles om Rollo, at han, efter ved Erobringen af Bayeux at have gjort Høvdingen Berengars Datter Popa til Fange, forbandt sig med hende »danico more«[5]).

---

[1]) Valin, Le duc de Normandie 145: Quæ omnia noster atavus Rolphus, prænominato loco, partim restituit, partim et dedit, sed propriis cartulis ad noticiam futurorum minime descripsit. Huic subnectimus cessioni, quæ etiam avi nostri Willelmi industria simili modo absque cartarum notamine concessit.

[2]) Scriptores R. Gest. Willelmi, ed. Giles 21, Will. Gemm., ed. Marx, Addit. 341.

[3]) Fr. M. Stenton, William the Conqueror 64: the sexual irregularity which was common to the whole house of Rollo; først med Vilhelm Erobrer indtræder en Forandring.

[4]) Rodulfus Glaber IV.-7-20; fuit enim usui a primo adventu ipsius gentis in Gallias, ut superius pernotavimus, ex hujusmodi concubinarum commixtione illorum principes extitisse.

[5]) Ved Udtrykket danico more behøver man ikke særlig at tænke paa Stiftelsesakten, den hedenske Form for Indgaaelsen, som skulde svare til den kristne Vielse. I Normandie bruges mos ikke udelukkende om Skik, den ydre Form for en Handling, ogsaa om Retten selv, Sædvanens juridiske Kraft: consuetudines quoque et servitia omnia quæ de terra exeunt secundum morem Normanniæ .. trado (1054, Delisle, St. Sauveur le Vicomte, Pj. justif. Nr. 24); donavi apud Argentias leuvam iuxta morem patriæ nostræ propter mercatum ipsius villæ (1032—35, Haskins, Institutions, App. Nr. 10).

Dette Udtryk anvender Vilhelm af Jumièges, medens efter Dudos Beretning Rollo indgik Ægteskab med hende. Vilhelm anvender det samme Udtryk paa Vilhelm I's Forbindelse med Sprota, hvem Dudo betegner som Hertugens Ægtefælle[1]). Saaledes er de Forbindelser, som Rollo og Vilhelm indgaar, Ægteskaber i nordisk Forstand, om end katolske Præster og Krønikeskrivere ikke vil betragte dem som andet end Konkubinater. Derfor kan Flodoard kalde Vilhelms Hustrn *concubina Britanna* (943)[2]). I Retsvirkningen af de normanniske Ægteskaber var der — naar de sammenholdes med de paa kirkelig Maade indgaaede — den Begrænsning, at der var en Mulighed for at Ægteskabet kunde opløses. Og denne Mulighed kunde blive til Virkelighed, naar Statshensyn og politiske Krav fordrede, at Hertugen indgik en fyrstelig Forbindelse og derfor maatte forskyde sin tidligere Hustru. Dette var Tilfældet med Rollo, da Kong Karl aabnede Mulighed for, at han fik hans Datter til Ægte, men Gisla levede kun kort, og efter hendes Død fornyede Rollo sit tidligere Ægteskab, saaledes fortæller i alt Fald en enkelt Kilde (se foran S. 65). Hertug Vilhelm maatte opgive sin Forbindelse med Sprota for at ægte Leutgarde, en Datter af den mægtige Grev Heribert at Vermandois. Faa Aar efter blev Vilhelm myrdet, men den Indvending, at Sprotas Søn Rikard var et uægte Barn, blev aldrig fremsat fra normannisk Side[3]), og hans Ret til at arve Hertugdømmet maatte Frankerkongen erkende.

Beskyldningen for Letsindighed i kønslig Henseende synes derfor kun at kunne rettes mod den tredie af Hertugerne. Her er dog ogsaa særlige Hensyn at tage i Betragning. Hertug Rikard var bleven trolovet eller gift med et Barn Emma, en Datter af Grev Hugo af Paris. Først 960 — da Rikard var bleven henved 30 Aar gammel — kunde Samlivet finde Sted, men der var ikke gaaet en halv Snes Aar, førend Emma, efter et barnløst Ægteskab, blev revet bort. Efter den Tid lod Rikard sig lokke af Kødets Lyst, siger Dudo (S. 289) — og der blev født ham af Konkubiner to Sønner, Vilhelm og Godfred, og to Døtre. Derefter traadte Rikard i et mere regelmæssigt ordnet Forhold til en ung Pige af dansk Familie Gunnor. Kirkens Velsignelse havde det oprindelig ikke, men i Normandiet — som i andre Lande — var et saadant Forhold, hvor Manden viste den elskede Ærefrygt og krævede hende agtet af Omgivelserne, ofte traadt i Ægteskabets Sted. Efter at saa Tanken om at søge en ny fyrstelig Forbindelse var bleven opgivet, og man havde forvisset sig om Værdien af den Kvinde, som Hertugen havde valgt, og da man desuden kunde sætte Pris paa at have en Hertuginde af egen, dansk Afstamning, blev Rikard anmodet om at lade denne Forbindelse faa kirkelig Indvielse, hvad der skete (S. 147).

[1]) Dudo 185: Willelmus . . connexuit se, geniali jure conservandæ successionis, cuidam nobilissimæ virgini. 191: ei [Willelmo] filius ex conjuge dilectissima natus. Will. Gemm. II. 6, III. 20.

[2]) Den nedsættende Betydning er klar nok. Iøvrigt har den samtidige Dronning Ælfgifa, Kong Edmunds ægteviede Hustru, i nogle Breve betegnet sig som: concubina regis. Ch. Oman, England before the norman conquest 530.

[3]) Heller ikke fra den frankiske Konges Side; hans Bebreidelse mod Sprota gaar ud paa andet, se foran S. 97.

Rikard II var gift med Judith, en Datter af Hertug Konan af Bretagne, og efter hendes Død med Papia, der næppe var af fyrstelig Æt, men iøvrigt anset, og hvis Børn naaede høje Stillinger. Det omtales intetsteds, at Rikard skulde have haft andre Forbindelser, og uægte Børn af ham nævnes ikke.

Rikard III havde tre uægte Børn, da han 1027, efter at være bleven Hertug, ægtede Kong Roberts Datter Adela, et Barn, der et halvt Aar efter blev Enke. Det er karakteristisk, at vi end ikke kender Moderen (eller Mødrene) til Rikards Børn, men vist er det, at Hertugens Familie behandlede dem som gode Slægtninge. Nicolaus blev en højt anset Abbed i St. Ouen i Rouen; af Døtrene var Papia opkaldt efter Faderens Stifmoder, Aeliz efter hans Søster, og de giftedes bort i gode Familier. Saaledes faar man det Intryk, at den største Mangel hos disse Børn var, at deres Moder ikke var af fyrstelig Afstamning.

Det viser sig stadig, at en Forbindelses Betydning, naar den er indgaaet uden Kirkens Bistand, vil afhænge af den aabne og ærlige Karakter, som Manden tillægger den, ligesom ogsaa af den ved dens Stiftelse hafte Tanke om dens Varighed. Dette Princip gør sig ogsaa gældende med Hensyn til Børnenes Stilling, saa at Faderen er i Stand til, ved sin Godkendelse af dem og sin Omsorg for dem, at tillægge dem en Anseelse eller en retslig Stilling, som var de hans ægte Børn, i alt Fald naar der ikke fandtes ægtefødte Halvsøskende. Vi har et godt Eksempel herpaa i Hertug Roberts Stilling til den Søn, som Harlette havde født ham og som han elskede. Formodentlig var det hendes Herkomst som Datter af en Garver, der hindrede Robert i at ægte hende; om han ogsaa skulde have mødt Hindringer fra kirkelig Side ved en Paastand om hans formentlige Ægteskab med Kongedatteren Estrid, faar staa hen (jfr. S. 226). Sin Søn Vilhelm fik han anerkendt som Arving af de normanniske Stormænd og af Frankrigs Konge.

Det Vanry, hvori man saaledes har villet stille den normanniske Hertugslægt, er derfor ganske ubeføjet. Man har Grund til, idet man vælger andre Udgangspunkter, at spørge: kendes der nogen ægteskabelig Skandale fra Normandiets Historie, nogen forladt Kvinde, der optraadte mod sin tidligere Elsker eller Husbond? Har nogen af Hertugerne haft en Frille eller Medhustru paa samme Tid, som han havde en Ægtehustru? Høres der om uægte Børn, der maa tiltrodse sig Ret til i alt Fald at anerkendes som saadanne? Denne Art Forhold er ukendte hos Normannerne, medens de samtidige franske Kongeslægter viser os mange Forhold af lidet tiltalende Art[1]).

[1]) Om Kong Karl den Enfoldiges sædelige Vandel er talt i St. 21. Hans Enke Edgifa lod sig bortføre af Heribert af Vermandois, en Søn af den Mand, der havde holdt hendes tidligere Ægtefælle i mangeaarigt Fængsel. Ludvig V ægtede 16 Aar gammel, for at vinde Akvitanien og Gothien, Adelaide, men de levede hurtigt adskilte, og hun flygtede til en ny Brudgom i Provence; med ham fik hun Datteren Konstance. Om Kong Lothars uægte Søn Arnulf er talt S. 147. Den nævnte Konstance blev Kong Roberts tredie Hustru. Den første havde Italienerinden Susanne været, men efter knapt et Aars Ægteskab forskød Kong Robert hende og beholdt Medgiften. Den anden Dronning hed Bertha, han tiltrodsede sig hende imod Kirkens alvorlige Indsigelse, idet han var Fadder til et af hendes Børn. Bertha havde i et tidligere Ægteskab 5 Børn, men da hun ingen fik med sin nye Ægtefælle, forskød han hende efter et Par Aars Ægteskab og tog Konstance til Dronning. Om Konstances Stridigheder med sin Mand og sin Søn se S. 179, 183.

Vi skal derefter kaste et Blik paa den i Normandiet gældende Arveret.

Om Vikingerne sagdes det jo, at de var udjagne fra Nordens Lande paa Grund af Overbefolkning. I Følge Vilhelm af Jumièges tvang Faderen Sønnerne til at søge til fremmede Lande, saaledes at kun den enkelte Søn, som han valgte, overtog Slægtens Ejendom[1]). Derimod er der ikke i nogen Kilde Tale om en Særret for den førstefødte[2]).

Det er vanskeligt at udtale sig om, hvad der var den gældende Arveret i Normandie i den her behandlede Periode, da Lovregler og Retskendelser ikke foreligger, og Breve og Diplomer kun sjælden belyser Retsspørgsmaalet. Det vil derfor nærmest være enkelte Hovedprincipper, der kan fremdrages, eller man vil kunne paavise en bestemt Tendens ved Ordningen af Ejendomsforholdene og Arvegangen[3]).

Det kan for det første fastslaas, at der kun tilkom Kvinder en meget begrænset Arveret, i alt Fald, naar de arvede sammen med Brødre eller andre nærbeslægtede. Dette kan sluttes af de følgende Tiders Arveregler. En Datter havde overfor sin Fader Krav paa at blive forsørget ved Giftermaal, men nogen Forpligtelse til at give hende en Medgift synes der ikke at paahvile ham; derimod skulde Brødrene give hende en rimelig Medgift[4]).

Fremdeles synes Faderens Villie at have været i høj Grad bestemmende for, hvordan Arven skulde fordeles, selv om ikke nogen Lov gjorde ham til den ene afgørende i denne Henseende. Tanken føres hen paa Arvegangen i Hertugslægten; vi ser, hvorledes Hertugen jævnlig bliver spurgt om, hvem han ønsker som Arvetager til sin Stilling, og hvordan de andre Sønner skal forsørges (S. 229). Det samme kan iagttages i private Familier. Robert af Grentesmenil delte paa sit Dødsleje (Tiden er o. 1040) sine Ejendomme ligelig mellem sine to Sønner Hugo og Robert, han paalagde dem at sørge vel for den tredie Søn Drengen Ernald, indtil han blev voksen. Ernald drog senere til Apulien[5]).

Et Princip, selv om det ikke var bundet fast til en Lovregel, synes det at

[1]) Will. Gemmet. I. 3. Roman de Rou I. v. 212 lader denne Søn være valgt ved Lodtrækning: l'un des filz reteneit par sort. Benoit I. v. 551 ff. Steenstrup, Normannerne I. 204 ff.

[2]) Af Udlandets Oplysninger om Grundene til Udvandringen fra Norden har jeg søgt at drage Slutninger om den i Hjemlandet gældende Ret (I. 250 ff.). Karl v. Amira er kommen til afvigende Resultater: Die Anfänge des normannischen Rechts, Historische Zeitschrift. Neue Folge. III. 257 ff.

[3]) Om de formueretlige Forhold i Ægteskabet henviser jeg til: Poitevin, Des droits de la fille ou du mariage avenant, Nouv. Rev. Hist. de Droit XIII. A. Colin, Le droit des gens mariés dans la coutume de Normandie, Nouv. Rev. H. de Droit XVI. 427 ff. Ch. Lefebre, L'histoire du droit matrimonial français, Nouv. Rev. H. de Droit XXXV. Lemonnier, Du régime des biens entre époux dans les Coutumiers Normands. 1895. Om Arveretten se: J. Porquet, Le droit d'ainesse dans la coutume de Normandie. 1912. R. Génestal, Le pàrage normand. 1911. Génestal, Formation du droit d'ainesse normand, Nouv. Revue Hist. de Droit XLV. 673 ff. G. Frommhold, Grundzüge der Entwickelung der Einzelerbfolge in Familiengüter im engl. u. schott. Recht, Zeitschr. der Savigny-Stiftung f. Rechtsgeschichte, Germ. Abth. XXXIII. 86 ff. Éd. Escarra, La succession aux biens réels dans les coutumes anglo-normandes. 1903.

[4]) Poitevin l. c. 257, 639, Colin l. c. 430, Lemonnier l. c. 7. Très-ancien Coutumier paalægger ikke Forældre nogen Pligt til at give Datteren Medgift.

[5]) Orderic Vitals Indskud i Will. Gemmet. VII. 3, Marx 158. Ord. Vital I. 181, II. 41.

have været, at man undgik at dele Ejendomme. Der kan fremdrages mange Eksempler herpaa — jeg har tidligere paavist dette (Normannerne I. 245). Efter at England var erobret, var Ordningen gerne denne, at den ældste Søn arvede Godset i Normandie, medens de yngre Sønner fik Erhvervelserne i England, altsaa i Lighed med, at Erobrerens ældste Søn Robert arvede Hertugstillingen i Normandie, medens den yngre Broder Vilhelm blev Englands Konge. I det 12te Aarhundrede var det i Normandie Regel, at de større Len, Grevskaberne, var udelelige, medens Ridderlenene, Baronierne, kunde deles, selv om en Spaltning ofte søgtes undgaaet. Først ved Très-ancien coutumier (o. 1200) blev det slaaet fast, at Len var udelelige[1]).

En bestemt Førstefødselsret gjaldt gennem Middelalderen for Arv af Ejendomme, der laa i det af Danske tæt besatte Landskab Caux. Den kan forfølges tilbage i alt Fald til 1242. Oprindelig var den ældste Søn Enearving, kun med en begrænset Underholdningspligt overfor Brødrene; senere blev han Arving til de to Trediedele af Efterladenskaberne, men de andre Brødre nød dog kun Indtægterne af denne tredie Del.

Hvis Tanken om en Særret for den førstefødte eller for en enkelt Arving har tidlig gjort sig gældende i Normandie, er den bleven styrket yderligere ved hvad Normannerne forefandt i England. Ansete Forskere (som Pollock, Maitland) har ganske vist fremstillet det som en Hovedregel hos Angelsakserne, at Sønner tog lige Arv, selv om der kan paavises Undtagelser derfra, men andre Lovkyndige (Vinogradoff, Porquet) har hævdet, at det i alt Fald ved Sædegaarde og mindre Ejendomme var en Hovedregel, at kun den ældste Søn eller en enkelt Søn arvede.

Endelig kan det fastslaas, at ingen Regel om Arveret har været almen gældende for alle Arter Ejendomme, for alle Klasser af Befolkningen eller for samtlige Landskaber. De ulige Pligter, som maatte paahvile Besiddere af Ejendomme af meget ulige Art, maatte medføre afvigende Arveregler. Den følgende Tids Sædvaneret viser da ogsaa, i hvor høj Grad i de enkelte Egne afvigende Regler var raadende.

Saa meget vil den foran givne Fremstilling i alt Fald have belyst, at naar Normandie i en følgende Tid er bleven kaldt det klassiske Land for Førstefødselsret og for Ejendommes Udelelighed[2]), er Udviklingen gaaet i denne Retning allerede før Togtet 1066.

---

[1]) Powicke, The loss of Normandy 57.

[2]) Selv hos Almuen, les roturiers, vil man finde, om end ikke Udelelighed, saa dog Tanken om et Forlods; men de enkelte Egne har Afvigelser.

KAPITEL XL.

Stednavne.

76. De nordiske Stednavne i Normandie og deres Vidnesbyrd om Nybyggernes Hjemland.

Jeg er i dette Arbejde ikke kommen ind paa det ofte debatterede Spørgsmaal om Bosættelse af Sakser i enkelte af de Egne, som senere gik ind under Normandie. Det erkendes vist nu, at »saksisk Kystland«, *littus saxonicum*, kun er en almindelig og vag Betegnelse fra ældre Tid for alle de Strandlande, der Nord for sig havde Vestsakser og Østsakser til Genboer hinsides Havet og som maatte værge sig mod deres Angreb. *Otlinga Saxonia* var endvidere Navnet paa et lille Omraade i Nærheden af Bayeux; det forekommer endnu i Midten af det 9de Aarh., men senere nævnes det aldrig, saa lidt som der her mærkes et folkeligt eller etnografisk Særpræg. Intet Kildested har kunnet anføres, der viser hen til, at der her var Rester af en forskelligartet Befolkning eller fandtes et i juridisk eller administrativ Hensende særligt Omraade, hvilke folkelige Bestanddele det end tidligere mulig kan have rummet[1]).

Enhver vil blot ved at kaste et flygtigt Blik paa Frankrigs Forraad af Stednavne, blive opmærksom paa, at Stednavnene i Normandie har et karakteristisk Særpræg. Hvis man til Eks. tager et topografisk Værk over en saa nærliggende Provins som Picardiet for sig[2]), vil man straks føle sig hensat paa et helt andet Omraade; saaledes har de Personnavne, der indgaar i Stednavnene, et helt andet Udseende, og Byer med Endelsen -ville eller -tot savnes.

Men Normandiets Stednavne er vanskelige at undersøge, fordi her i saa høj Grad baade keltiske, romanske, frankiske og nordiske Indbyggere har givet Vidnesbyrd om deres Sprog gennem Stedernes Navne. De har da ogsaa været Genstand for mange Undersøgelser og særlig gælder det de Stednavne, som dette Arbejde alene har for Øje, de Navne, der stammer fra nordiske Mænds Bosættelse[3]).

Den rette Vej til Studiet af disse Forhold er især blevet vist af Dr. Jakob Jakobsen, der netop havde gjort Undersøgelser over Stednavne i de af Vikinger

[1]) H. Prentout, Littus saxonicum, Saxones Baiocassini, Otlinga Saxonia, i Revue Hist. vol. 107 (1911), 285 ff. Ferd. Lot, Les migrations saxonnes en Galle et en Grande-Bretagne, vol. 119 (1915), 1 ff.

[2]) Dictionnaire historique et archéologique de la Picardie. I—III.

[3]) Charles Joret offentliggjorde i 1883: Des caractères et de l'extension du patois normand. I Anledning af denne Bog skrev E. Tegnér i det Letterstedtske Nordisk Tidskrift: Norrmän eller Danskar i Normandie? 1884 S. 183—214. Joh. Vibe, Normanniske og andre skandinaviske Stedsnavne (ib. S. 535—54). Tegnér, Ytterligare om de nordiska ortnamnen i Normandie (ib. S. 652—65). Joh. Vibe, Om normanniske Stedsnavne (Norsk Hist. Tidsskr. 2. Række V. S. 51—80). Gustav Storm, De nordiske Stedsnavne i Normandie (ib. 2. R. VI. 236—51). A. Fabricius behandlede Spørgsmaalet og meddelte et stort Materiale i Danske Minder i Normandiet S. 243 ff. For Millénaire Normand (1911) skrev Ch. Joret, Les noms de lieu d'origine non romane. 1913.

besatte Lande til sit særlige Fag, og hvis tidlige Død man højt maatte beklage[1]). Den skarpsindige og grundige Forsker besad stor sproglig Viden og et fortrinligt Kendskab til de Sprog, som Vikingerne talte eller kom i Berøring med.

I Aaret 1911 offentliggjorde han i »Danske Studier« en Afhandling: »Danske Stednavne og Personnavne i Normandiet med særligt Hensyn til den nordiske Bosættelse«. Det historiske Materiale havde han taget i den af A. Fabricius udgivne righoldige Samling af Oplysninger i »Danske Minder i Normandiet« (1897); i denne Bog var dog altfor meget taget med, og den trængte til Sigtning ved en kyndig Sprogforsker.

-ville er en Endelse for Stednavne, som er særlig ejendommelig for Normandie, selv om den findes i flere andre Provinser. Ordet er jo ikke nordisk, men hvad der godtgør, at talrige af *-ville*-Navnene skyldes Normannerne, er det Personnavn, som sædvanlig udgør Forledet og som saa ofte afgjort tilhører Vikingerne. Disse Personnavne har tillige den store Værdi for Forskningen, at de peger hen paa, til hvilket af de nordiske Folk disse Indvandrere hørte, og de giver endvidere Vidnesbyrd om, hvor Paralleler til disse Stednavne skal søges.

Den følgende Redegørelse hviler paa J. Jakobsens Studier. Han havde et nøje Kendskab til Navneforraadet hos de forskellige nordiske Folk, og han gik til Værks med stor Forsigtighed.

I den efterfølgende Liste vil man finde de nordiske Personnavne angivne, der er indgaaet i Stednavne paa *-ville*, samt paa *-tot* (Tofte). Efter Navnet, som er anført i dets ældste (oldnorsk-islandske) Form, angives den Form for Stednavnet, som det har i en af de ældste Optegnelser, hvorved Nærheden ved det nordiske Personnavn særlig bliver klar, samt i Parentes Stednavnets Form i dets nuværende Skikkelse. Naar en Stjerne er tilføjet ved Personnavnet, angives derved, at det i og for sig ogsaa kunde hidrøre fra et andet germansk Folk end Nordboerne (saaledes fra Franker, Sakser, Friser), men at andre Grunde taler for dets nordiske Oprindelse, til Eks. Paralleler i Danelag i England, dets Sammensætning med -tot eller dets Optræden som Navn paa en Nordbo i andre Kilder. Det tilføjede Tal angiver, om det samme Stednavn findes paa flere Steder. I Listen er der endelig — efter en Tankestreg — anført parallele Stednavne fra Danelag og fra Nord-England, altsaa Bebyggelser fra den samme Vikingetid.

Áki, Akevilla (Acqueville, 2), Aguev. (Acquev.). — Achetorp. — Áli, nemus Ale. — Ámundi, Amundav. (Émondev.) — Aimundrebi. — Api, Apev. (Appev., 3). — Appethorp. Ásfred, Asfrediv. (Amfrev.; Amfridus de progenie Danorum (Ord. Vit. III 280). — Ásgautr*, Ansgotiv. (Angov., 5). — Osgotebi, Ánsgotebi. — Ásgeirr, Oskev. (Ocquev.). — Asgerebi, Vikingen Oscerus, Oscherus (Norm. II). — Asi, Asev. (Azev.). — Asebi. — Ásketill, Anskетelv. (Anquétierv.); Ansquetierv. (Ancretiév.); (Ancrettev.). — Áslákr, Anslesv. (Annev.). — Ásmundr, Osmundiv. (Omonv., flere), Osmontot (Amontot). — Ásúlfr, Osulfiv. (Auzouv.),

[1]) Jakob Jakobsen, der var født paa Færøerne (1864), besad et nøje Kendskab til Færøernes og de nordskotske Øers norröne Sprog. Han holdt i flere Aar før sin Død (1918) Forelæsninger ved Universitetet i Aberdeen.

(Ozev.). — Asulvesbi. — Audulfr*, Aldulfiv. (Audouv.). — Adulfestorp. — Balki, Balchetot (Baquetot). — Barði*, Bárðr, Bardev. (Barville). — Barni, Barnev. (Barnev., 3), (Bannev.) — Barnebi. — Björn* (Berv., Bierv.); Bernetot (Bennetot). Bier Coste de fer, Björn Jærnside — Bernebi. — Björnulfr, Burnolfiv. (Bénouv.). — Bernulfbi. Burnouf Familienavn. — Blakki (Blaquev.). — Blundr, Blunv. (Blonv.). — Blæingr, Blenv. Bleinv. (Blainv., 2). — Blanghesbi. — Bolli* (Bollev.), (Boullev.). — Bollebi, Bolebi. — Bóndi, Joh. Bondi. Bondev. (Bondev. 2); (Bonnetot, 2) — Bondebi. — Bosi, Bosev. (Beuzev.). — Bramr, (Brametot). — Brandr, Brantv. (Branville, flere). — Branzbi. — Brok, Brochv. (Brov.), (Broquev.) — Brochesbi. — Brúnn (Brunv., flere). — Brunebi. — Bui, Boev., Buov., Buiv. (Beuv.) (Bouv.) (Biév.); Buistot (Butot), Buetot (Butot). — Boetorp, Buitorp. — Draki, Dragav. (Draguev.), (Draquev.). — Fastulfr*, Fastouv. (Fatouv.). — Fleinn, Fleinv. (Flainv.). — Fólki*, Fulchev. (Fouquev.). — Frithleifr*, Frellev. (Freullev.). — Fræthi*, Fredev. (Frév., 2). — Geirmundr, Germundiv. (Grémontv.) — Germundstorp. — Geírr, Gerev. (Gerv., flere) — Geresbi. — Grímr*, Maisnillum Grim (Grimesnil) — Grimsby. — Gunnarr*, Gonnorv. (Gonnev.), Gonnouv. (Guenouv.) — Gunnestorp. — Hákon, Hakonv. (Hacquev.) — Haconesbi. — Halli Halv. (Hauv.) — Halebi. — Hárekr*, Haracav. (Hacquev.). — Haraldr, (Héroudev.), Aroudev. (Éroudev.), Boscus Hairaldi — Haroldestorp. — Hásteinn, Hasteinv. (Hatainv.) (Hattenv.); Hattentot. — Hávarðr (La Havardière) — Hauuardebi. — Helgi, Helgav. (Henguev., 2) — Helgebi. — Herbert*; (Hébertot). — Hermundr*, (Hermonv.). — Herulfr, Herulfiv. (Hérouv.). — Holmgeirr, Hougierv. (Ogerv.). — Hrafn, (Rafetot). — Hugleikr*, Huglev. (Heuglev.). — Hundólfr* (Hondouv.) — Hundulftorp, Hundelbi. — Ingólfr*, Ingulfiv. (Ingouv.) — Ingulvestorp, Ingulvestvet. — Ívarr, Yvarv. (Yerv.). — Ivi, Ivetot (Yvetot, 2). — Kappi, (Cappetot). — Kári, Carav. (Carv., 2) — Carebi. — Karli, Karlev. (Callev., 2); Calletot; — Carlebi. — Ketill, Ketelv. (Quettev., Quettrev., Quétiév.) — Chetelestorp. — Klang, Clanv. (Clav., flere), (Clainv.), (Clatot). — Knappr, Kanapev. (Canapv., flere) — Chenapetorp. — Kolli*, (Collev., flere) (Collètot) — Colebi, Coletorp. — Korni, (Cornev., 2) — Cornebi. — Kraki, Eskrakev. (Craquev.), Craquev. (Crav., 3) — Crachetorp. — Krókr, Crocv. (Crov., flere) — Crocsbi. — Liótr, Vallis Liot. — Manni, (Mannev., flere), (Mantot). — Muli, Mulev. (Munev.) (Multot). — Oddgeirr*, Otgeriv., Ogeriv. (Orgev.). — Ragnarr*, (Regnetot), Regnerv., Ragnev. (Rennev., flere) — Rainestorp. — Rani, (Ranv.) — Ranebi. — Róarr, Roriv. (Roiv., 2). — Rólfr, Rolv. (Rouv., 2) (Rollev.) Roultot (Routot) — Roluesbi. — Runi, (Runetot). — Saxi, Saxav. (Sassev.), Saxetot (Sassetot) — Sassebi. — Sigwarth*, (Siward, et Stednavn); (Servretot) — Siwartorp. — Skalli, Escallev. (Écauv.), (Écaussev.) — Scallebi. — Skammel, Scamelv. (Équemauv., 2), Escametot — Scamelesbi. — Skeggi, Eschekev. (Équiquev.) — Schegebi. — Skerping, (Écrepintot) — Scarpinbec. — Skiöldr, Sceldrev, Escaldev. (Equeurdrev.). — Skúli, Esculev. (Ecullev.), Escoullev. (Écoullev.), Esculetot (Écultot) — Sculetorp. — Snelli, Isnelv. (Isneauv.), (Igneauv.). — Snörtr, Esnutriv. (Nétrev.). — Esnetrebi. — Soti, Sotev. (Sottev., 3) — Sotebi. — Stáli, Estallev. (Étallev.). — Stari, Starv. (Éterv.) — Startorp. — Steinn, Stenv. (Étienv.) Staintot (Etaintot) — Steinesbi. — Styrkárr, Sturgarv. (Eturcav.). — Styrr, Sturv. (Éturv.) Esturmenil — Estiresbi. — Sölvi, Silletot (Selletot). — Teiti, Teidev. (Tiédev.) Tedisv. (Thév.) — Tetestorp. — Thórbiörn, Torberv. (Thouberv.). — Thórðr, Thórir, Torrev. (Tourv., flere); Touretot (Turretot) — Toresbi. — Thorfriðr, Torfrediv. (Touffrev., flere). — Thorgautr, Turgov. (Turgauv.). — Thorgils, Torgisv. (Turgév.) (Tourgév.). — Thorketill, Thorkell, Torketelv. (Torquev., Turquétierv., Teurtev., Turquev.) — Torchilebi. — Thorlákr, Thorlacv. (Tourlav.). — Thormóðr, Tormotv. (Turmauv.) (Trémauv.) — Tormozbi. — Thorsteinn, Turstiniv. (Toutainv.). — Thorvaldr, Thóraldr, Thorouv. (Trouv.) — Torvelestorp, Toroldesbi, — Tófi, le Mesnil Tove — Tovetorp. — Tóki, Tokev., Tacav. (Tocquev., flere) — Tochestorp. — Tryggvi, Triguev. (Triquev.), Tregerv. (Triquerv.) — Trikebi. — Tumi*, Tummav. (Tonnev.). — Úlfr, Ulvev., Olv. (Ouv., flere) — Ulvesbi. —

Uni*, Unimesnil (Ormesnil). — Valgarðr, Walgertot (Verguetot). — Váli*, Walv. (Vauv.) — Walbi. — Véfreðr, Wifreiv. (Iffrev.). — Vígi, Wigetot (Victot). — Víkingr, Wichenv. (Guichamv.) — Wichingastorp. — Vímundr*, Vémundr*, (Guimonv., Ymonv., la Vimondière — Wimuntorp. — Villi*, Willev. (Illev.), Villetot — Wilebi.

Saaledes vil der ved disse Stednavne paa -ville og -tot — -ville er det i Normandiet almindeligst forekommende Efterled — kunne udpeges en lang Række Navne, der i Kraft af det som Forled benyttede Personnavn maa betegnes som hidrørende fra nordiske Mænds Bosættelser. Om de Slutninger, der kan drages af Listen, skal jeg straks komme til at tale, men først maa en betydelig Række af Stednavne gennemgaas, hvor det er Efterledet, der godtgør dets nordiske Herkomst.

-bec er kommen fra Norden og bliver overordentlig hyppig anvendt. Den bestemte Artikel, som ofte ledsager Ordet, *le bec*, giver ogsaa det Indtryk, at Ordet er indvandret. Gustav Storm har villet hævde, at -bec er ældre end Normannertiden og altsaa af frankisk Oprindelse, idet et Brev fra Fontenelle allerede 853 omtaler *calidus beccus*, nemlig Caudebec. Joret yttrede Tvivl om, at dette Støttepunkt var holdbart, A. Fabricius ligesaa, og nu er der afgjort Vished om Sagen, idet F. Lot har paavist, at det originale Brev ikke har indeholdt dette Navn, derimod: Bladulfi villa (i Ponthieu), som ganske rigtigt paa den Tid var i Klostrets Besiddelse; det synes senere at have ombyttet denne Ejendom med det i Klostrets Nærhed liggende Caudebec[1]). Den, der oversatte det nordiske Navn i latinsk Sprogform, har i øvrigt givet det den modsatte Mening af hvad det indeholdt. Bækken var ikke varm, *calidus*, men kold.

Navnene paa -bec har et meget karakteristisk, ensartet Præg. De er som Regel ikke sammensatte med en Landsbys Navn, hvorimod Forledet gerne peger paa topografiske Forhold (Brébec, Dalbec og Daubec, Lillebec) og de har i høj Grad Paralleler i Nordens Lande. Karakteristisk er det ogsaa, at det samme Navn jævnligt kommer igen paa flere Steder. Jeg hidsætter en Del Navne og sammenstiller dermed Navne fra det danske Riges gamle Omraade, de tilføjede Tal angiver, hvor ofte det forekommer i Normandie eller i Danmark.

Bebec (Buyebec); Bybæk (2). — Carbec (2), Corbec; Karrebæk. — Dalbec, Daubec; Dallebæk. — Drubec (smlgn. Dridevad, Dridekær). — Esquillebec; Skelbæk (4). — Foulbec, Folebec; Fuglebæk (5). — Herbec, Hirbec; Herbæk. — Houlbec, Houllebec (6); Holbæk (10) Hulbæk (4). — Lillebec; Lilbæk. — Mobec (Molebec); Møllebæk (3). — Morbec; Marbæk (2). — Orbec; Aarbæk (2). — Rabec; Rabæk (2). — Rebec; Rebæk (2). — Risbec (2); Risbæk (2). — Rubec; Rubæk (2), Rudbæk (2). —

Naturligvis kan der tages fejl ved disse Forklaringer, da de gamle Former af Navnet ofte mangler. Paa den anden Side er -bec-Navnenes hele Fremtoning saa ensartet, at man føler sig fristet til at tyde endnu andre af disse Navne ad nordisk

[1]) F. Lot, L'abbaye de Saint-Wandrille XLVIII—LIII.

Vej. Saaledes er det vist betænkeligt at udlede Briquebec af det tyske *brücke*, der ellers ikke vides at forekomme; i de nordiske Sprog betyder Brik en Fjæl, Skranke, og altsaa vel ogsaa et Gangbræt, i Sønderjylland haves to Gange Stednavnet Risbrig. Trottebec ved Cherbourg kan vel paa lignende Maade udledes af det gammeldanske Traad, Gangbræt. Navnet paa den bekendte Bæk, der løber ved Rouen, Robec siges gerne afledet af Byens gamle Navn Rothomagus (hos Islænderne Rúða), og herfor kan ogsaa den latinske Form for Bækkens Navn, Rodobeccus, tale. I øvrigt kunde de i Danmark forefundne Navne Rubæk og Rudbæk vise hen til en anden Tolkning.

Antallet af Steder, der bærer Navne paa -bec eller -becquet, og af dem, som har det usammensatte Navn Le Bec eller Le Becquet, løber op til omkring Hundrede. I Departementet Orne findes dog kun et enkelt saadant Navn.

-beuf er en for Normandiet karakteristisk Endelse[1]). Mange af disse Stednavne har afgjort nordisk Oprindelse, men man møder Vanskelighed ved Fortolkningen, da den moderne Form paa -beuf kan stamme fra et nordisk -bo, -both, -by, men mulig ogsaa fra den keltiske Endelse -bod, bwth[2]). Saaledes nødes man til at søge Støtte i Forledet, og unægtelig har Navne som Daubeuf (3) (Dalbuoth), Lindebeuf (Lindebeod), Quillebeuf (Chilebue), Ribeuf (Risbued, jfr. Jydske Lov II. 32: mæth risbothæ), Vibeuf (Wibued) tilsyneladende Paralleler indenfor Danmarks gamle Omraade: Dalby, Linneboda, Killeboda (Keldabotha), Risby, Viby.

Til *-bu* svarer det danske By og de gamle Former af Navnene paa *-bu* lader ingen Tvivl om Navnets Herkomst og Tydning. Alle disse Navne har ogsaa Paralleler i Danmark. Til Bourguébu (gl. Form Borguesbu), Carquebu (Querquebu), Hadbue, Hougueby (paa Yersey), Kerbu, Rabu, Tournebu (2, Tornbu), Vinnebu svarer i Danmarks gamle Landskaber Borgby, Kirkeby, Hadeby, Højby, Kærby, Raaby, Tornby, Vindeby. Ellevambu kan godt udledes af Ellevang; dette Ord findes ogsaa i Ellevantot[3]).

Bol er indvandret til Normandie. I Nordens Lande er Bol ikke anvendt som Navneled i Bebyggelsesnavne, selv om det i en senere Tid kan enkeltvis være overgaaet mellem saadanne. Bol har en bestemt økonomisk og juridisk Betydning, et dyrket Jordareal, der er tilstrækkeligt til at føde en Bondefamilie, dens Bolig hed *Böli*[4]), og dette Ord er indgaaet i utallige Stednavne paa -bølle, -bøl, -bel[5]).

Bag de mange Anvendelser af Bol, Belle, i Normandie mærker man tydeligt

[1]) Naar -beuf findes udenfor Normandie — som Estrebeuf ved Mundingen af Somme og Paimbeuf ved Loire — skyldes det dog vist enten Grundlæggelse af Normanner eller Paavirkning fra Normandie. Jfr. Ch. Joret, Patois Normand 42, 184.

[2]) Fabricius l. c. 287 Jakobsen l. c. 76.

[3]) J. Jakobsen l. c. 75 f. Jfr. Fabricius l. c. 290, 314.

[4]) Steenstrup, De danske Stednavne 2. Udg. 37. Falkman, Ortnamnen i Skåne 27 nævner en halv Snes Navne paa -bol, »hvilka samtliga namn nu icke längre finnas till«. Hertil er Grunden den, at disse Navne ikke var egentlige Stednavne, men Angivelser om en Mands Andel i Bymarken.

[5]) I det gamle norsk-islandske og svenske Sprog findes böli, Bolig. Om dets Forekomst i Danmark giver mange Hundrede Stednavne paa -böl Vidnesbyrd.

to forskellige Begreber, knyttede til forskellige Ord, dels Bol, dels Bøli, og i den normanniske Dialekt, saaledes paa Guernesey, synes Belle tillige at have faaet en særlig Betydning af Tofte, Gaardsplads eller Vedhave, nærmest ved Boligen[1]).

Bol er i talrige Kildesteder knyttet til Adjektivet lang, og man studser ved at se *Lonc boel* anvendt i alle Egne af Normandie[2]), og endvidere ved, at en herfra afvigende Betegnelse for Bolet, som det brede eller det korte, aldrig forekommer. man faar derfor det Indtryk, at Langbol maa være et særligt Begreb, hvis Indhold ikke netop skal søges i Arealets Form. Det kan næppe være urimeligt at antage, at der derved sigtes til det store Bol, der ved Landets Udskiftning mellem Rollos Krigere blev tildelt Føreren eller Høvdingen for de enkelte Trupper af Krigere.

J. Jakobsen har ved Fortolkningen af disse Navne haft Betænkelighed ved, at Formen *bothel* synes at gengive det tyske bodl. Denne Stavemaade forekommer dog vist kun paa ét Sted, og den kan skyldes en fejl Skrivemaade. Men hvad der findes flere Gange er: *ad boedellos, apud Longum boudellum, in territorio de Longis bodellis*, og dermed forholder det sig paa anden Maade. Det lange Bol var i Tidens Løb bleven delt og udloddet i hvad Jydske Lov kalder *deld* (I 46, 49, 52, 55), den Lod, som den enkelte Bymand besad i den fælles Mark, et Udtryk, som ogsaa findes i de andre nordiske Lande; Södermannalagen har endog *bolstatha deld*, det den enkelte Bymand tillagte Jordstykke i Landsbymarken[3]). Det er disse Bol-Dele, der sigtes til ved *boudelli, bodelli*, og for at man ikke skal være i Tvivl om, at dette er den rette Forstaaelse, skal jeg nævne, at ogsaa det usammensatte *deld* er bevaret i Landsbyernes Sprog: *in dela que dicitur Lons boeals, in dela de Lon boel*[4]).

dic, digue, Dige, er et nordisk Ord, der er indvandret og har faaet en rig Anvendelse, idet Normannerne var ivrige Beskyttere af deres Ejendomme og ligeledes Forsvarere af deres Jord mod Havbølger og mod Flodernes Oversvømmelser. Munkene i Klostret St. Evroul saa deres Ejendomme krænkede ved Indgreb og voldelige Overfald af røverske Naboer, hvorfor de rejste et Dige om hele deres Besiddelse[5]). Især var det dog langs den nordlige Havbred, at Diger rejstes, og at nyt Land blev indvundet til Opdyrkning. Af den Jord, hvorved en Mands Ejendom paa denne Maade blev udvidet, skulde der jo af Afgrøden svares Tiende, og det er hertil der sigtes, naar i et Brev Vilhelm af Hommet giver Klostret St. Wandrille

---

[1]) Af de hos L. Delisle, Études sur la condition de la classe agricole en Normandie 396 anførte Kildesteder hidsættes: une vielle cours en boelles, un jardin potager. Les maisons, cours, boelles et jardin potager. Á Guernesey: Il y a des fagots dans l'belle. Fabricius, Danske Minder i Normandiet 291, nævner Eksempler paa, at en Ydergaard ved et Slot eller en indre Slotsgaard kaldes le Bel, le Baile.

[2]) Af de hos Delisle, Condition 396, anførte Kildesteder hidsættes: Campus de Longo Boello . . Ad Longum boel . . Octo acras que dicuntur Spinetum et Loncboel . . In territorio de Longis bodellis . . En lonc bouel. Fabricius 291: silva quæ Longum Bothel dicitur.

[3]) Schlyter, Sveriges Gamla Lager, Ordbok.

[4]) Delisle, condition 396 f.

[5]) Orderic Vital III. 424: unde coacti dicam per totam terram suam . . fecerunt. Udgiveren Le Prévost har helt misforstaaet Stedet, som om der var Tale om at paalægge en Afgift (une taille).

Tiende af »mit nye Dige« i Audoville-St.-Hubert og Tiende af Hubertus-Diget[1]). I disse vandrige Egne ved Troarn og paa Sletten omkring Caen vil man i det hele ofte finde Ordene *dic, dique, diquet*[2]).

Det berømte Haguedike, som mellem Hav og Hav afskjærer den nordvestlige Hage af Cotentin, er baade ved Navnets Forled og Efterled af nordisk Oprindelse. Som Vold og Bygningsværk vedkommer det næppe Vikingetiden. Man kan vanskeligt forstaa, at det paa noget Tidspunkt i denne Periode har været paakrævet, at man satte sig fast her. Det er endvidere en vidtstrakt Vold, som kun har kunnet udføres ved Anvendelse af betydelig Arbejdskraft og lang Arbejdstid. Der er intet særligt i Bygningsmaaden eller i Jordværkets Karakter, som peger hen mod andre Volde, der vitterligt skriver sig fra Vikingealderen, og noget Fund i Volden fra denne Tid er ikke gjort. Derfor synes snarere de at have Ret, som hævder, at Haguedike formentlig er rejst som Tilflugtssted for Befolkningen selv i denne Del af Landet og som et Forsvar mod en fra Landsiden kommende Fjende[3]).

garth i Betydning af en Gaard, en Bolig, er vandret ind i Normandie og indgaaet i en Snes Navne, men man har ogsaa kendt det i Betydning af et Gærde, et Lukke for Genstande eller for Dyr (Fiskegaard), og da gerne i Formen *gord*. Det er ikke altid let at se, om et Stednavn paa -gard er bleven et Egennavn eller endnu staar som Fællesnavn; i alt Fald peger det i den sidste Retning, naar det ofte har den bestemte Artikel (le Bingard, le Hougard) eller har Flertalsform (Bigards, Maugards).

Flere af disse Navne synes ogsaa i Forledet at afspejle et dansk Ord; saaledes kan man i Bigard, Digard, Liégard, Lingard, Magard, Vingard vist genkende Bisgaard, Diggaard, Lidegaard, Lindegaard, Magaard, Vingaard. Mere end en rimelig Formodning er det dog ikke[4]). Epegard har som ældre Form Auppegardus, Alpegard, og om dets oprindelige Navn Abildgaard kan der næppe være Tvivl; det samme gælder et andet Stednavn Auppegard. Fisigard (unum fisigardum in Dieppa) er klart nok Fiskegaard. Herved er vi kommet ind paa det overalt i Normandie anvendte gord som Betegnelse for Aflukke, Gærde eller Indhegning ved Strand eller i Vandløb for dermed at indfange eller at opbevare Fisk[5]).

-houlme, -homme, -hou, er Betegnelse for et halvt Hundredtal af Lokaliteter i

[1]) Atter her har Brevets Udgiver mistydet Udtrykket »de dico« som om Talen var om »une taille«. F. Lot, Études critiques sur l'abbaye de Saint-Wandrille Nr. 108, S. 175: reddo decimam de meo nouo dico de Audouilla . . confirmo . . totam decimam de dico Huberti. Jfr. Delisle, condition 295.

[2]) Fabricius, Minder 294 f. Delisle l. c. 295 f.

[3]) Jules Lucas. La Hague jusqu'au temps de Guillaume le Conquérant, Paris 1903, 81 ff.

[4]) Joret l. c. 47. Jakobsen l. c. 81. Fabricius l. c. 298 f.

[5]) Le Prévost, L'histoire du département de l'Eure I. 89: gordum unum quinque millium anguillarum, II. 430: locum congruum piscationi, quem homines vulgari suo gort appellant, 500, 518, 586: 4 arches soubz le pont avec gords et droit de pêcherie, 608, III. 283. Mémoires de la Soc. des Antiqu. de Norm. vol. 28, 465: deux pêcheries en mer, établies sous la Hougue de Saint Vaast et désignées sous les noms de Gonnegart et de Binegart. Delisle, condition 714. Ch. de Beaurepaire, Vicomté de l'eau de Rouen 143, 175. Fra Normandie er gord trængt ind i Naboegne, Catalogue des actes d'Henri I. 27.

Normandie. Ligesom det nordiske Holm har det Betydning af den lille Ø og tillige af et Stykke Eng. Oftest findes Ordet usammensat, men det kan have et Forled — som den ofte nævnte Ø Turhulmus i Nærheden af Rouen og Corthulmin, nu Couronne, ligeledes i Seine. I øvrigt bringer Turhulmus, Écréhou (i La Manche) og Catholme i Boeage, de danske Øer Turø, Skarø og Katholm i Erindring. Med et Ejernavn kan Holmen være sammensat, saaledes Néhou (Nigelli humus), Quettehou (Chetelhulmus), Robehomme (Raimbertihulmus). Om alle disse Navnes nordiske Herkomst kan der ikke være Tvivl[1]).

-torp er afgjort nordisk, og dets Sammensætninger viser, at det er af dansk Herkomst. Vi træffer de usammensatte Navne Le Torp, Le petit Torp, Tourpes paa mindst 6 Steder. Naar Stednavnet har et Forled, er dette altid et Personnavn, saaledes som i Danmark, og til alle disse Navne kan danske Paralleler anføres: Buketorp, Bukkerup (gl. Form Bukæthorp), Clitourp, Kleitrup (Klægthorp), Daltorp, Dallerup (2) (Daldorp), Sauxetorp, Sakstrup (Saxstorp), Torgistorp, Truelstrup (Thrulstorp, af Thorgils)[2]).

-tot, Tofte, har i Frankrig udelukkende sit Hjem i Normandie, og her forekommer det paa et Hundrede Steder. Foruden talrige usammensatte Navne, *le Tot, le grand Tot, le haut Tot, les Totes*, findes her *-tot* som Efterled i sammensatte Navne. Disse var J. Jakobsen saa paafaldende ved Ligheden med Landsbynavne i Danmark, at han dannede en Liste paa over 40 Navne, der havde Paralleler paa dansk Omraade. Jeg hidsætter her kun Begyndelsen af den:

Appetot, gl. Form Apletot, (Æbeltoft). — Artot (Aartoft, 2). — Beltot (Beltofte). — Bitot (Biltofte). — Bonnetot, 2 (Bondetofte, 2). — Bouquetot, Boketot (Bogetofte). — Breitot, Breetot (Bredtofte). — Butot, 2 (Botofte). — Cartot, 3 (Kartofte, 2). — Colletot (Koltoft). — Ectot, Esketot, 3 (Essetofte). — Épretot, 2 (Espertoft). — Etaintot, Staintot (Stentoft, 2) etc.[3]).

Nogle af Personnavnene i Forledet er de samme som dem, der forekommer i Navnene paa -ville, saaledes som det allerede er angivet foran.

-tved. I Norden betyder Tved et paa Grund af sin naturlige Beliggenhed eller ved Besiddelsetagen afgrænset, mellemliggende Jordstykke. Tved er almindelig i Danmark, og det findes i det sydvestlige Norge, ligeledes i Nord-England. Braquetuit i Normandie svarer saaledes til dansk Bregentved (3), til det nordengelske Brackenthwaite, Longtuit til dansk (5) og norsk Langtved, nordengelsk Longthwaite[4]).

-vic forekommer ofte i Betydningen af den mindre Bugt; det kan staa uden Forled, og det kan have den bestemte Artikel, le Vic. Sammensatte Navne kan have danske Paralleler — saaledes minder Sanvic, Selvic, Solvic om de danske

[1]) Joret l. c. Registret, Fabricius l. c. 303 ff., Jakobsen l. c. 61. Jfr. ogsaa Hugo Andresen i Zeitschr. für französische Sprache Bd. 44 (1917) 72 f.

[2]) A. Fabricius 311 f. Jakobsen l. c. 76 f.

[3]) J. Jakobsen l. c. 77 f.

[4]) Fabricius 316 ff. Jakobsen 80 f.

Sandvig (5), Sælvig, Solvig — men nogen sikker Slutning om nordisk Herkomst kan ikke drages, da -vic ogsaa kan skyldes en Paavirkning fra nordtyske Kyster eller fra England[1]).

Den nordiske Bebyggelse har, som det vil ses, givet sig Udslag i talrige Stednavne, hvis Herkomst vi kan genkende, uagtet der i Tidernes Løb er sket Ændringer i deres Form. Alene i Navnene paa -ville og -tot har der kunnet genkendes over hundrede forskellige nordiske Personnavne. Et ret stort Antal Efterled af nordisk Oprindelse giver ligeledes Oplysning om, at Nordboer havde bosat sig paa de saaledes benævnte Steder, vel nogle Hundrede i Tal.

Der er nu to Hovedspørgsmaal, som man kunde ønske besvarede ved Hjælp af Stednavnene, nemlig om i hvilke Egne af Normandie Nordboerne især har slaaet sig ned, og om disse Steders Navne giver Oplysning om, fra hvilket nordisk Folk, Kolonisterne især stammede.

Til Løsning af dette sidste Spørgsmaal giver de os et meget vigtigt Bidrag. Jeg skal her gengive de Resultater, som J. Jakobsen ved sine Undersøgelser er kommen til. Han har først benyttet den værdifulde Hjælp, som Personnavnene giver. Uagtet megen nordisk Fællesskab var der dog visse Afvigelser i dansk, svensk, norsk og islandsk Navnebrug, og vi har sikre Kilder i tilstrækkeligt Tal til at kunne belyse disse Uligheder.

Jakobsen deler de forefundne Navne i forskellige Grupper, og han behandler først dem, der baade fandtes i Norden og hos andre germanske Folk, men hvor han dog af andre, udenfor selve Personnavnet liggende Grunde finder det rimeligst at antage, at Navnets Bærer var Nordbo (i Listen paa S. 256—258 er disse Navne mærkede med en Stjerne). Overfor denne Gruppe angiver Jakobsen, med Hensyn til Spørgsmaalet om Oprindelsen fra et enkelt nordisk Folk: »Heldning til dansk« (S. 64). I den følgende Gruppe, der med ret stor Sikkerhed kan antages for at have gammelnordisk Oprindelse, er der »overvejende Heldning til dansk« (S. 67). Endelig er der en Gruppe paa en Snes Navne, som peger bestemtere paa dansk Oprindelse (S. 71). En sandsynlig norsk-islandsk Oprindelse formodes, af Stednavnene paa -ville, kun 2 Navne at vise (Blonville, Cosqueville), af Navne paa -tot kun et enkelt Navn (Verguetot, Walgertot, af Valgarðr)[2]).

Det Resultat, som J. Jakobsen var kommen til ved Betragtning af Personnavnene i Stednavnenes Forled, finder han bestyrket ved Undersøgelserne over deres Efterled.

De sammensatte Navne paa -torp er vel kun en halv Snes, men »det er betegnende, at saa at sige alle har danske Paralleler, medens der hidtil ikke har været noget tilsvarende norsk -torp-Navn at finde« (S. 77). Om Navnene paa -tot udtaler Jakobsen: »de fleste af dem viser sig paa Grund af Forledene at være

[1]) Joret 73, Jacobsen 61, Fabricius 318.

[2]) Jakobsen l. c. 75 er dog meget i Tvivl om man tør udlede Cosqueville, hvis ældre Form ikke kendes, af Kolskeggr.

danske« (S. 77). Efter at have redegjort for, hvorledes der for 41 af -tot-Navnene kan paavises Paralleler indenfor det gamle danske Landomraade, bemærker han, at Navne som Brametot (af Bramr), Écrepintot (af Skerping), Selletot (af Sölvi) bestemt viser hen mod Danmark, Baquetot (af Balki), Verguetot (af Valgarðr), Catertot til Norge eller Island (S. 79).

Navne paa -tuit er i Normandie ret hyppige, som de er det i det gamle Danelag i Nord-England. »-tveit er almindeligt i Navne paa flere Steder i det sydvestlige Norge; men det er kun i ringe Grad overført til det »vestlige Landomraade« (»de gammelnorske Kolonilande«). I Normandiet kan der »ved Siden af danske Parallelnavne (nemlig 6) ogsaa fremdrages flere norske (nemlig 4). Denne Gruppe (paa 10 Navne) har forholdsvis flere norske Paralleler at fremvise i Normandiet end nogen af de foregaaende« (S. 80)[1]).

Endelig fremdrager Jakobsen, saaledes som allerede A. Fabricius havde betonet, at der i Normandie mangler netop saa mange af de Betegnelser for Bebyggelser, der er karakteristiske for Nybygderne i Nordskotland, paa Orknøerne, Hetland og Syderøerne, saadanne Ord og Led som *bólstaðr, bustr, bost; staðr, sta*; *seter, ster*; *sætr*. I Nordskotland og paa Øerne er ligeledes særdeles almindelige *kví* (Indhegning for Kreaturer), *gjá* (Kløft), *vágr* (Vig), som ligeledes aldrig har kunnet paavises i Normandie (S. 83 f.).

Hvis man derefter vilde søge at udfinde, i hvilke Egne det største Tal af nordiske Stednavne forekommer, vil man kunne benytte 5 af de hyppigst forekommende Navnegrupper som Udgangspunkt, nemlig de med nordiske Personnavne sammensatte Navne paa -ville og Stednavnene med Endelserne -gard, -torp, -tot, tuit. Den hosstaaende Liste[2]) vil vise, at disse Navne findes tættest i Departementet Seine-Inférieure, der omfatter hele Landskabet paa Seines højre Bred og nogle

[1]) Jeg har ovenfor redegjort for J. Jakobsens Undersøgelser, uden at ville knytte nogen Bemærkning dertil, idet han aabenbart, som altid, har strøbt efter at give den enkelte Nationalitet hvad der af sproglige og historiske Grunde kan tilkomme den. Da Danmarks Rige paa de Tider indbefattede Dele af det sydlige Norge, og da Vikingehæren havde Elementer fra andre nordiske Folk end dem, der udgjorde dens Hovedbestanddel, er det jo ikke urimeligt, at enkelte Stednavne i Normandie kunde have Paralleler i Norge. Overfor nogle af Jakobsens Tolkninger vil jeg dog fremsætte Tvivl. Catertot sammenstilles med Kattatomt (nu Katomten) i Hedemarken, som antages at være et gammelt Kattartomt, altsaa med Ejeform af en Mands Tilnavn, Köttr. O. Rygh fremsætter denne Tolkning, men forkaster den selv og ser Dyrenavnet deri. Catertot kendes kun i sin moderne Form, og det synes nok saa rimeligt at udlede det af et virkeligt Mandsnavn, Kati, der er svensk og dansk (i Norge kan Káti findes). — Ronchetuit forklares ved Rongestveit i Norge, der menes at kunne udledes af Rögnvaldr. Ronchetuit kendes kun i Nutidsform; det ligger næppe fjernt at sammenligne det med Röntved i Vendsyssel (1419 Rwntved). — I Verguetot (Walgyertot, Walgertot) skal Navnet Valgarðr findes; det er dog ikke urimeligt at tænke paa det almindelige frankiske Navn Walcher (en tidligere Abbed i St. Wandrille var Søn af Walcharius).

[2]) Fortegnelsen bygger især paa Angivelserne hos A. Fabricius og J. Jakobsen, men ogsaa paa egne Undersøgelser. Det er imidlertid ofte vanskeligt at faa Klarhed om det samme Stednavn angaar en enkelt eller flere forskellige Lokaliteter; mange andre Tvivl kan desuden frembyde sig, saaledes at der ikke kan tillægges disse Tal anden Vægt end at give et sandsynligt Helhedsbillede. I ethvert Fald er Tallene for lave, og til Eks. er talrige Stednavne paa et usammensat Tofte, Tot, les Totes, ikke medtagne.

Departement	-gard	-torp	-tot	-tuit	-ville	I alt
Calvados	9	1	33	1	19	63
Eure	5	1	26	17	25	74
Manche	9	3	52	0	32	96
Seine-Inférieure	2	4	84	22	57	169

Strækninger tæt ved Flodens venstre Side; dernæst i Dep. Manche, der rummer Halvøen Cotentin og Landet langs den vestlige Kyst helt ned til Coesnon. Stednavnene forekommer mindre stærkt i de to mellemliggende Departementer Calvados mod Vest og Eure nærmere ved Seine; i Departementet Orne mod Sydvest er det næsten ikke muligt at paavise nordiske Stednavne.

KAPITEL XLI.

Personnavne.

80. Nordiske Mands- og Kvindenavne. Tilnavnenes Karakter.

Det store Forraad af nordiske Person-Navne, som Stednavnene har lært os at kende, vil kunne forøges betydeligt ved Efterretninger fra andre Kilder. I den foran givne Skildring af Landets Historie har vi truffet Mandsnavne som Gurim (Gormr), Ragenoldus (Røgnvaldr), Kvindenavne som Gerløg, Gunnor. Vi træffer sikkert nordiske Navne bag delvis latinske Former som Algerius (Alfgeirr), Arfastus (Arnfastr), Arne (Arni), Willelmus f. Estur (Stur), Frodo (Fróði), Gothsuinus, Oisterlandus (Vilhelm Erobrerens Plejefader)[1]), Osbernus (Ásbjørn), Willelmus f. Sueni, Robertus Soein.

Om den almindelige Karakter af Personnavnene udtaler Jakobsen sig saaledes: »Et forholdsvis meget stort Antal af de gamle, især i Stednavne forekommende nordisk-normanniske Personnavne er de samme korte usammensatte Navne, der træffes i danske Runestensindskrifter fra denne Periode, saasom Áki, Alli (Áli), Api, Barni, Bjørn og Bjarni, Bófi, Bói, Bóndi, Bósi, Bramr, Brúni, Fleinn, Fróði, Fullr?, Geirr, Gormr, (Gunni), Káre (Karri), Karl, Kati, Manni, Múli, Rafn, Rólfr, Saxi, Sóti, Sølvi, Sveinn, Tófi, Toki, Ulfr, Uni«[2]).

Allerede paa Erobringstiden eller kort efter denne bar mange Nordboer fran-

[1]) Oisterlandus quidam miles comitis Roberti, qui filium ejus Willelmum nutriverat . . monachus devenit, et villam que Maisnillus Oisterlandi dicitur, dedit (Cartulaire de Saint-Michel de Tréport 15.

[2]) Kati og Sölvi dog kun godtgjort gennem Kvindenavne, Kata, Sølva. Jakobsen 82 f.

kiske Navne — som Bernhard den Danske — hvad der jo var en Følge af det i nogle Menneskealdre fortsatte Samkvem med de vestlige Folk og af mange indgaaede Ægteskaber med Kvinder i de kristne Lande.

I Tidernes Løb aftog, som rimeligt var, Brugen af de fra Hjemlandet arvede Navne, men man mærker, hvordan en Tilknytning til Fortiden eller et Minde om Afstamningen søges bevaret ved, at det nordiske Navn er bleven Tilnavn eller Familienavn. Radulphus Barfot (Fabr. 220), Will. f. Barfot (Cart. St. Wandrille 28), Johannes Bonde, Canutus, d. e. Knud (meget udbredt Tilnavn og Familienavn, nu Canu), Gislebertus Stricarius (Styrkárr, Cartul. de Jumièges I 73, 106).

Vi har set, hvordan en Omsætning af Bogstaver let kunde hænde for Frankerne ved Gengivelsen af de nordiske Navne (Germund, Grimond; Torstin, Sostringus; Gerlog, Elborc; Styrkar, Stricar). Paa Metateser af denne Art maa man nødvendigt have sin Opmærksomhed henvendt, da de ofte forklarer mærkelige Navneformer. Ademar fortæller, at Grev Vilhelm Taillefer af Angoulême havde dette Tilnavn, *Sectorferri*, fordi han engang efter en Kamp med Normannerne, hvori ingen af Parterne havde sejret, havde den næste Dag vedtaget en Holmgang med disses Konge Storin. Under Kampen jog Vilhelm med et Stød sin korte Klinge tværs gennem Storins harniskklædte Bryst; den dræbte fik sin Grav nær ved St. Eparchs Kirke i Angoulême[1]). Da denne Grev Vilhelm døde 962, maa der vel snarest være tænkt paa Kampene i Karl den Enfoldiges Tidsalder. Navnet Storin har det hidtil ikke været muligt at genkende som nordisk, men der kan næppe være Tvivl om, at Kongen hed Thorstin, smlgn. de allerede nævnte Storinstingus, Stostringus. — Ad denne Vej maa vist ogsaa Forklaringen findes paa Navnet Stegitan, der hidtil ikke har kunnet tolkes, nemlig Sigsteinn[2]).

I denne Sammenhæng vil jeg fremsætte en Gisning, der dog maaske fortjener Overvejelse. Den ved Tiden 1200 skrevne Histoire des ducs de Normandie beretter i sin Fortælling om Kong Ludvigs Besøg i Rouen, efter at Hertug Vilhelm er bleven dræbt, at Bernhard den Danske advarede Kong Ludvig imod at gaa til Sammenkomsten med Danskerne med de Ord: Naar Normannerne vil kunne hævne Fourré, vil de hævne ham![3]) Her er brugt et Udtryk, som kommer igen i flere Heltedigte fra samme Tid eller fra en følgende Tid, og som menes sigte til noget, der er fortalt i et nu tabt Heltedigt.

Saaledes bliver i Digtet Aiol denne, da han ungdommelig drager ud paa Ridderfærd, spottet af Pøblen paa Gaderne i Poitiers med, at han vel vil hævne Forré,

[1]) Ademar III. 28: hoc cognomen adeptus est quia, commisso prælio cum Normannis, et neutro cedenti, postera die pacti causa cum rege eorum Storin [Storim] solito conflictu deluctans ense corto durissimo per media pectoris secuit simul cum torace una modo percussione. Se nærmere J. Lair, Études critiques 148 ff. I Haandskrift C læses, at Sværdet hed Cortus og var smedet af Völund.

[2]) Den Flaade, der 991 kommer til England, er anført af Olaf Tryggvesøn, Jostein og Gudmund; i Forliget med Æthelred: Gudmund, Stegitan sunu (Liebermann I. 220), Florentius: f. Stercani, var. Steitan, Hist. Eliensis: f. Stectani. Steenstrup, Norm. III. 228. Lundgren, Brate, Personnamn, Sighsten (Sixten).

[3]) Quant li Normant porront vengier Fourré, si le vengeront. Jfr. P. Meyer i Notices et extraits vol. 32. 2. 51.

naar Tiden er dertil, men han maa endelig skaane Kirkens Mænd! I Digtet Gaydon har den svigefulde Thetbald, en Yndling af Kejser Karl, maattet bukke under i en Tvekamp, og Karl bliver spottet med at han vel vilde have benyttet Thetbald som Mærkesmand, naar han drog ud for at hævne Forré. Lignende Udtryk findes i andre Heltesange og stadig anvendt paa samme Maade[1]). I den normanniske Krønike er det brugt i fuld Alvor, men paa alle andre Steder i en spottende Udtalelse, dog saaledes at Spotten aldrig gælder Forré, men den, som har forsømt at udøve en Hævnpligt eller som bilder sig ind, at han vil udføre en saadan Bedrift[2]).

Forré er et i Heltedigtningen ofte anvendt Personnavn, og en Forré, der bliver dræbt, kendes vel ogsaa, men om en forsømt Hævn vides intet; det er derfor man har gættet paa et tabt Kvad.

Tanken bringes dog hen paa en Episode i dansk Historie, Fortællingen om en Hævn, der stadig ventes paa og som først iværksættes, efter at et Spottedigt har manet den, hvis Pligt det var at hævne, til at øve denne Daad. Det er det berømte Ingild-Kvad, som Saxo gengiver. Kong Frode var bleven dræbt af Sakserkongen Svertings Sønner, og Frodes sløve Søn Ingild tænkte saa lidt paa at tage Hævn, at han endog tog Svertings Datter til Hustru. Da er det, at Starkad i et Digt haaner hans Svaghed og saaledes opflammer ham til at tage Hævn, at Ingild griber til Sværdet og Svertingsønnerne bliver dræbte. Arngrim Jónsson har i sin Gengivelse af Skjoldungesaga den samme Fortælling, om end med enkelte Afvigelser[3]).

Men ogsaa paa engelsk Grund kendes det danske Sagn. Beowulfkvadet beretter, at Kong Frode, Ingilds Fader, er bleven dræbt og ligger uhævnet, indtil en gammel Kæmpe maner og ophidser til Hævn og Gengældelse, naar det gunstige Øjeblik kommer (v. 2059: oð þät sæl cymed); dette indtræder da ogsaa (men Fortællingens Enkeltheder er lidt dunkle). Allerede ved Tiden 800 var Sange om Kong Ingild saa vel kendte i Northumberland, at Alkuin fra Frankerriget maatte advare sine Landsmænd derhjemme om dog endelig ikke at synge om hin hedenske Konge[4]).

Det ligger nær at antage, at den dræbte og uhævnede Forré netop er Kong Frode, saaledes som en Metatese let vilde forvandle ham til. At Sagnet om Frode er vandret ind i den vestlige Verden gennem England, vilde passe meget godt med

[1]) Aiol, ed. Norman et Raynaud, I. v. 954 ff. (vous vengerés Fouré, quant tans en iert), 2515 ff., 2603 ff. Gaydon, ed. Guessart et Luce, 57. Octavian, ed. Vollmöller, v. 2273 ff. Christian von Troyes, Der Löwenritter, ed. Foerster v. 595 ff. (apres mangier sans remuer . . vos iroiz vangier Forré). La vengeance Raguidel, ed. Friedwagner, v. 4076 ff. (a tans irés Forré vengier). Doon de Nanteuil, se P. Meyer i Romania XIII. (1884) 18 v. 93 ff.

[2]) A. Tobler i Götting. Gelehrte Anz. 1875, 1079 ff. har givet en Fortegnelse over de Steder, hvor Udtrykket anvendes. Se yderligere Henvisningerne i de foran anførte Digte, fremdeles: Langlois, Table des noms propres des chansons de geste.

[3]) Saxo, ed. Müller, 283, 302 ff. Arngrims Skjoldungasaga, Aarb. f. nord. Oldk. 1894, 112 jfr. A. Olrik S. 86 f.

[4]) Jaffé, Bibliotheca R. Germ. VI. Monumenta Alcuiniana, 357: decet lectorem audiri, non citharistam, sermones patrum, non carmina Gentilium. Quid Hinieldus cum Christo? Non vult rex celestis cum paganis et perditis nominetenus regibus communionem habere etc.

de Forbindelser, hvori Forré ofte anbringes. Saaledes hedder det i Digtet Octavian: le hardi chevalier qui vengera ancui Fore, cis est de chevaliers Arthu. I Digtet Doon de Nanteuil nævnes Sange »de Morgain la fée, d'Artur et de Forré,« og Udtrykket venger Arthur er her aabenbart benyttet i samme Betydning som venger Forré.

Dette fremsætter jeg altsaa som en Gisning; jeg skal ikke undersøge, om Fortællingen om Frode har været behandlet af et fransk Digt, eller om den paa anden Maade har foranlediget det ordsprogsmæssige Udsagn.

Den Skik at have et Tilnavn var særlig stærkt udbredt i Normandie, selv om den ogsaa fandtes i Frankrigs andre Provinser; dog gør Bretagne en Undtagelse, hvad man let bliver vár ved at læse Brevsamlinger fra denne Provins, først i det 11te Aarh. bliver Skikken mere almindelig[1]). Talrige Eksempler paa normanniske Tilnavne er alt nævnte; blandt Mænd fra Vilhelm Erobrers Tid kan nævnes, at hans Formynder Drosten Osbern hed Pacificus, Oprøreren mod Hertugen, den djærve Vicegrev Nigel blev kaldt Falkehoved *(por hardement e por proece ~ fu apelez Chief de Faucon)* og hans Fælle Hamo »med Tænderne« (*Dentatus, as dens*); Klosterstifteren Odo kaldtes »med Hatten« *(cum capello)*[2]).

I Tilnavnene vil man ofte træffe nordiske Betegnelser: Osmundus cognomento Drengotus[3]), en af de tidlige Udvandrere til Apulien (Orderic Vital II. 53, 369), Baldricus Gotren (Cart. Notre Dame, Bon Port 262), Ansketillus le drenc (Cartul. Prieuré Neeville 2,17).

Tilnavnet var som Regel godkendt af dets Bærer, og han kunde underskrive sig med det; ved sit Tilnavn var man »velbekendt«[4]).

Man undrer sig over, hvor ofte Tilnavnene maatte synes lidet smigrende for den, der bar dem, uden at det dog mærkes, at Vedkommende vægrede sig mod dem eller undlod at underskrive sig med dem; saadanne Navne til Eks. som Osmundus cogn. Bestia (Cartul. Trinit. Rouen 429 f.), Herbertus Folenfant (Gallia chr. vol. 19. 60), Willelmus Judas (Haskins, Institutions 63). Yndet var næsten Sammensætningen med malus: Rotbertus Mala Radix (1092, Round, Calendars Nr. 467), Ricardus Mala Bestia (Delisle, St. Sauveur II. 51). Af Geroius' 7 Sønner havde Rodulfus Til-

[1]) Cartulaire de Redon CCLXXXIII.

[2]) Cartulaire de S. Trinité de Rouen 424. Wace II. v. 4144 f., 6025. Will. Gemm., Marx 254.

[3]) En dansk Konge hed Olaf Goddreng. Annales Danici, ed. Ellen Jørgensen, 67: Olaf dictus Gothdrankær. Paa danske Runestene er góðr drængr, drængr góðr, drængr harða góðr en hyppigt forekommende Betegnelse. Wimmer, Runemindesmærker IV. S. VII. Jfr. Aarb. f. n. Oldk. 1913, 113 f.

[4]) Pernotus. Dette bemærkes i Anledning af, at F. Lot har mistydet dette Udtryk. I Breve vedrørende Klostret Saint Wandrille forekommer ofte en Mand, der er godt kendt fra andre Kilder fra Tiden 1020—1050: Girardus Flaitel eller Flagitellus. F. Lot omtaler ham stadigt som »Girard Pernot«, og han er opført med dette Navn i Bogens Register. Fejltagelsen stammer fra, at han i et enkelt Brev kalder sig: ego Gerardus cognomento pernotus videlicet Flagitellus (S. 66), altsaa: jeg Gerardus, almindelig kendt ved mit Tilnavn Flagitellus. F. Lot, Études critiques sur l'abbaye de Saint-Wandrille LV, LXXI, XCV, 40 f., 66 f., 91. Orderic Vit. II. 39. 71, 213, III. 322.

navnet *Clericus* paa Grund af hans litterære Interesser, men han kaldtes ogsaa *Mala Corona*, fordi han i sine unge Aar havde været ivrig i krigersk Gerning og Sport[1]).

Tilnavne kunde let gaa i Arv. Især vil det ofte være Tilfældet, at Tilnavnet naturligen blev overført paa den Person, der bar det samme Døbenavn, i Reglen derfor Sønnesønnen eller Oldebarnet, saaledes menes jo ogsaa Pipin den Lilles Tilnavn i Virkeligheden at tilhøre Farfaderen Pipin[2]). Paa denne Overførelse af Tilnavnet har Normandiets Historie ogsaa Eksempler (se Kapitel 42).

Af nordisk Oprindelse, dog stundom paavirkede af Angelsaksisk, var Navne og Tilnavne paa -man. De synes ofte sammensat med et karakteriserende Adjektiv: Petrus Blakeman, Gothman, Ansquetil Lisleman (Catastre Montebourg 12), men mest Interesse har de mange, der betegner Stillinger eller Erhverv: Berman; i Rouen og andre Byer bestod et Lav af Mænd, der bar, lossede og indladede, Dragere: Bruman, vel oprindelig Brudgom eller snarere Brudesvend; Coqueman (Catastre Montebourg), Sømand paa Kogge, større Skib; Rogerius criqueman (Cart. Fécamp); Will. Esterman (Cart. Jumièges), W. Strumannus, Styrmand; Falcheman, Falkejæger; Farman, den Rejsende, Handelsmanden, jfr. Fermanville; Flotteman, to Byer hedder Flottemanville; Navnet stammer aabenbart fra det angelsaksiske flota, Fartøj (se Glossarier: wicing oðde flotman). Flotemanbi i Yorkshire; Robertus Lacaman (Cartul. Cathédrale Rouen 125), Lagmand[3]). Et Tilnavn, der stundom[4]) forefindes er *Rex* eller *Le Roi*, man kan jo vanskelig tro, at der staar en Stilling bag derved. Imidlertid er det jo sikkert nok, at lignelsesvis anvendte man denne Betegnelse paa ubetydelige Virksomheder af administrativ Art (en Foged); Stodderkonge var saaledes en Stilling og Titel, som allerede Saxo Grammaticus kendte[5]), og nogle Aarhundreder senere opstod der en Heroldernes Konge, roi d'armes, der havde det vigtige Tilsyn med Vaabenskjolde og Adelskab. Naar man træffer en Mand Unfridus Rex, der i et andet Brev kaldes Unfridus decanus[6]), hvad der aabenbart sigter til en civil Øvrighedspost, spørger man, om ikke denne Stilling har foranlediget Tilnavnet. Endvidere ledes Tanken hen paa det berømte Kongerige Yvetot, Dette lille Omraade Nord for en af Seines sidste Bøjninger, der gennem mange Aarhundreder hævdede sig en Særstilling overfor den franske Konge og nød en Række Privilegier. Hidtil har »Kongerigets« Historie ikke kunnet forfølges længere tilbage i Tiden end til det 13. Aarh.s Begyndelse[7]), og det har ikke kunnet ses, paa hvilket Grundlag det byggede sin Uafhængighed.

[1]) Ord. Vit. II. 28: eo quod in juventute sua militaribus exercitiis et levitatibus detinebatur.

[2]) G. Paris, La légende de Pepin le bref, i Mélanges Julien Havet 603 ff., 606.

[3]) Jfr. Fabricius 222, 229 f., Jakobsen 69. — I denne Sammenhæng kan nævnes, at der formentlig er sigtet til Stillingen som Huskarl, naar der i forskellige Chartularier fra Cotentin anføres: terra huscale, Will. huscarle, Rogerius huscaille, Robertus huseaille, pratum Alani huscalli.

[4]) Ofte i Magni Rotuli Scaccarii Normanniæ, til Eks. I. S. 1. De Rodulfo Rege. — I Breve har jeg fundet: Petrus Rex (Bec-Hellouin), Petrus dictus Rex (St. Wandrille), Osm. Regulus (Plessis-Grimould).

[5]) Saxo 373: se egentium regem fuisse . . dicebat.

[6]) Breve for Montebourg fra Tiden 1160 hos Round, Calendar of documents Nr. 884—85.

[7]) Labutte, Histoire des rois d'Yvetot. 1871. L. A. Beaucousin, Histoire de la principauté d'Yvetot. 1885. P. Viollet, Le roi et ses ministres 1912. 50.

Mulig har en Dansker bemægtiget sig denne Egn før Rollos Tid, mulig har en under de normanniske Hertuger erhvervet beskeden Stilling som »Konge«, tillige med tilstaaede særlige Privilegier, givet Anledning til Uafhængigheden[1]).

KAPITEL XLII.

Hertugernes Tilnavne.

81. Den sene Fremkomst af de karakteriserende Tilnavne og Tolkningen af dem.

Fra gammel Tid har det været Sædvane at hæfte et karakteriserende Tilnavn til de normanniske Hertugers Døbenavn, hvad ogsaa de genkommende Navne (Rikard, Vilhelm) maatte opfordre til. Ved nærmere at undersøge, naar disse Tilnavne kommer frem, vil man dog studse ved at se, fra hvor sen en Tid de stammer. Der maa gaa et Hundredaar, snarere to, efter Hertugernes Levetid, førend der mærkes Spor dertil.

De egentlige Aarbøger har i lang Tid ikke noget Tilnavn for disse Fyrster. Det første, der er optegnet, er *vetus*, *vetulus* for den ældre Rikard[2]). Han blev vel kun omtrent 60 Aar gammel, saa at Olding var han ikke, men saadant ligger jo heller ikke i Udtrykket; det skal tages i sammenlignende Betydning, den ældre Rikard i Modsætning til hans Søn af samme Navn. Knud den store, der ved sin Død næppe var over 40 Aar gammel, bliver i danske Aarbøger kaldt »Gamle Knud« i Modsætning til de senere Konger med Navnet Knud.

Det forholder sig sikkert paa samme Maade med Navnet Magnus. Man gav en Konge ikke dette Tilnavn for derved at vurdere hans aandelige eller legemlige Egenskaber, hvad der maaske bedst ses ved det samme Tilnavns Anvendelse paa Privatmænd. Vi maa med andre Ord forstaa det i Betydningen af ældre, modsat yngre, altsaa efter den samme Tankegang, der har affødt Ord som grand-père, petit-fils, great-grandfather osv.

Naar Hertug Robert kalder sig *filius Magni Ricardi*[3]), er der ingen Grund til at antage, at Rikard havde Tilnavnet Magnus — Ordet staar desuden her foran Døbenavnet — han har villet skelne sin Fader Rikard fra den, der var Roberts

[1]) Yvetot laa i det af Danske tæt og stærkt besatte Landskab Caux. Fra Bec i Arrond. Yvetot var Turstin, Søn af Rolf den Hvide, han bar Mærket i Senlac-Slaget (S. 234). Rikard II gav Grev Vilhelm af Eu (i Caux) til Ægte Lescelina, filia cujusdam nobilissimi viri, nomine Turchetilli (se foran S. 160). Chronique des ducs 46: la fille le roi Torqueti.

[2]) Annales Uticenses 942 (Ord. Vital V. 155): Ricardus qui vetus dicitur, ligesaa Ann. Cadom., Ann. Montis S. Michaelis. Pertz, Scriptores XXVI. 498 f. Vetus chron. Becc., Chroniques du Bec, ed. Porée: Ricardo vetulo successit R. secundus.

[3]) Cartulaire du Mont Michel Nr. 11. Delisle, Saint Sauveur-le-Vicomte, Nr. 9: ego Rotbertus comes, filius magni Richardi.

umiddelbare Forgænger, Broderen Rikard III; han betegner sig i et andet Brev som: Rotbertus filius secundi Richardi[1]). Dudo benytter i Slutningen af sit Værk idelig *magnus* ved Omtale af Hertug Rihard I, men man vil dog iagttage, at han egentlig ikke anvender det paa et Tilnavns Maade[2]).

Det er bleven rigtigt erkendt af Freeman, at ved Vilhelm Erobrers Navn Magnus ofte kun er tilføjet for at skelne ham fra Sønnen Kong Vilhelm II[3]), dog er han tilbøjelig til at opfatte Magnus, naar det stilles bag efter Vilhelm, som om det indeholdt en Vurdering, hvad der sikkert ikke er Tilfældet.

Efter disse Bemærkninger om Tillægsord, der kommer igen ved flere af Hertugerne, gaar jeg over til at omtale de Tilnavne, der kun er knyttet til en enkelt af dem.

Det er mærkeligt, at det Tilnavn, som gennem mange Aarhundreder har været fast knyttet til Rollos Søn Vilhelm og som i Nutiden stadig ledsager hans Navn, ikke kan paavises før 150—200 Aar efter hans Død. Hverken Dudo eller Vilhelm af Jumièges nævner det, og han betegnes overhovedet ikke som *Longue Épée* i Beretninger fra det 10—11 Aarh.[4]), end mindre i Breve og Aktstykker. Den første Kilde, der angiver det, er den paa Kong Henrik I's Tid skrevne *Brevis relatio de origine Willelmi Conquestoris*, hvor det hedder: *Willelmus qui vocatur Longa-spata*[5]). I Tiden mellem 1120 og 1130 er den beslægtede *Genealogia ducum Northmannorum* skrevet, den nævner: *Wilhelmus, qui Longa-Spatha cognominatus est*[6]). Derefter findes Tilnavnet hos Orderic Vital, Robert af Torigny, Wace.

Ved Fortolkningen af denne Betegnelse ligger det jo nærmest at tænke paa, at Vilhelm har baaret et langt Sværd ved sin Side; men i saa Fald er det besynderligt, at Navnet ikke kommer frem før 150 Aar eller mere efter hans Død. Det er vel ikke rimeligt at tænke paa, at et ved hans Grav opstillet Billede har givet ham et langt Sværd i Hænde. Man søger uvilkaarlig i Hertugens Historie efter en Oplysning om, at hans Sværd har haft nogen Betydning, og man mindes da den smukke Fortælling fra Vilhelms Sammenkomst med Kong Otto af Tyskland. De danske Krigeres Opførsel vakte Uro, forgæves havde Sakseren Kono overbragt Vilhelms Be-

[1]) Haskins, Institutions 261.

[2]) Dudo 276: dux magnus Ricardus, 278: Ricardo magno duce, 279: ad ducem magnum Ricardum, 287: Ricardus, dux magnæ potestatis . . marchio magnus.

[3]) Modsætningen til Vilhelm den Røde kommer saaledes klart frem hos Ord. Vital II. 435: Radulfus . . dapifer Guillelmi magni regis Anglorum, III. 418: Henricus, Guillelmi Magni regis Anglorum filius, i Indskud i Will. Gemmet. VII. 16 (Marx 170): decrevimus Willelmi magni ducis gesta propalare. HosWill. Gemmet. VII. 1 kommer, ved Omtale af Vilhelm Erobrerens Fader Robert, Modsætningen til Robert Curtehose frem: recensitis seriatim Rodberti magni ducis actibus.

[4]) De mange Annaler, der gaar til Vilhelm Erobrerens Tid — Ann. Rotomag., Uticenses, Gemmet., Cadom., Montis S. Michaelis — omtaler ham kun som Willermus f. Rollonis, Pertz, Scriptores XXVI. 496 ff. Chronique du Bec 1 (fra Begyndelsen af 12. Aarh.): Willelmus f. Rollonis.

[5]) Scriptores rer. gest. Will. Conqu., ed. Giles, 14.

[6]) Migne, Patrologia latina vol. 149, sp. 1269—72. Lambert af St. Omer i Liber floridus o. 1120, se Delisle i Notices et extraits, vol. 38, S. 775, jfr. sammesteds Nr. 242: Villelmus Longa Spata nominatus.

faling om at de skulde trække sig tilbage, og først da han paany træder frem, viser dem Hertugens prægtige, guldindlagte Sværd, bøjer de sig for det og forlader Salen (se foran S. 110). Dudo, som fortæller denne Scene (S. 197), bruger her ikke Ordet *spata*, men *ensis*, der iøvrigt har samme Betydning.

Vi lærer her Sværdets aandelige eller symbolske Betydning at kende, hvad der leder ind paa en anden Tankegang. I Normandiet var der, som det foran er udviklet (S. 244), den Særegenhed, at de Retssager, der alene kunde procederes ved og dømmes af Landets øverste Domstol, sagdes at høre *ad ensem ducis*, de var *placita spathæ*, *placita mea de gladio*. Nu er det vitterligt, at Hertug Vilhelms Styrelse af Normandiet blev i flere Henseender grundlæggende for Hertugdømmets indre Bygning, som Lovgiver og Ordner nævnes han ofte af Dudo (se foran S. 204). Han holdt den nordiske Frihedstrang i Tømme, og man kan tænke sig, at der senere henvistes til hans Tid som den, da Hertugens lange Sværd naaede vidt og skar dybt, den Tid, da den hertugelige Magt, efter at Riulfs Opstand var slaaet ned, følte sig ud til de fjerneste Strande og i alle Samfundets Dele. Dette er naturligvis udelukkende en Gætning.

Foruden at et Tilnavn kunde gaa i Arv til samme Slægt, ikke mindst til Personer, der bar samme Døbenavn (jfr. foran S. 269), kunde Navnefæller udenfor Slægten have Tilbøjelighed til at tage det samme Tilnavn, eller det blev tildelt dem af andre mod deres Ønske. Saadant var netop Tilfældet med Longue-Épée. Det skyldes vel en Fejltagelse, naar allerede paa Henrik I's Tid en Krønike tillægger Vilhelm Erobrer dette Tilnavn[1]). Men det blev hæftet til Vilhelm den Røde[2]) og til en Sønnesøn af Erobreren, en Søn af Robert Curtehose: Willelmus Longa-Spata[3]). En Søn af Kong Stephan med Navnet Vilhelm fik Tilnavnet Longus-ensis[4]). For en uægte Søn af Kong Henrik II, Vilhelm, Jarl af Salisbury, blev det et fast Tilnavn, der arvedes af flere i hans Slægt, især af dem, der hed Vilhelm[5]).

Tilnavnet Longue-Épée har saaledes haft samme Skæbne som Tilnavnet Magnus i Kapetingernes Familie. Oprindelig var det tillagt den store Hertug Hugo (død 956), og ham har det ogsaa i den nyeste Tid været forbeholdt; men man kan finde hans Søn Hugo (Kapet) benævnt saaledes, ligeledes dennes Sønnesøn Hugo, der døde som ganske ung, og samme Hugos Brodersøn Hugo. Det er saaledes blevet et Slags Slægtnavn, knyttet til de Mænd indenfor Slægten, som bar Navnet Hugo[6]).

Navnet Longa-spata, Longue-Épée[7]) kunde i England faa Formen Longospeðe[8]),

[1]) Inventio S. Gandi (skrevet 1131): Henricus [rex Angliæ] . . filius Guillelmi, cui longæ ensis cognomen erat. E. A. Pigeon, Vie des Saints du diocèse de Coutances I. 89.

[2]) Liber de miraculis St. Edmundi, Memorials of St. Edmunds Abbey, ed. Arnold I. 77. Jfr. Ch. Bémont i Revue Critique 13. April 1891, 281.

[3]) Annales Melrosenses, Pertz, Scriptores XXVII. 434. [4]) Pertz, Scriptores XIII. 253.

[5]) Delisle, Actes de Henri II; Round, Calendar of Documents I., Annales Monastici V.

[6]) Lot, Hugues Capet 317, 319.

[7]) Fagrskinna k. 210 (om Vilhelm Bastard: hans faðir var Rotbertr longaipe. Jf. Finnur Jónsson i Aarb. f. nord. Oldk. 1907, 234.

[8]) Ann. Wintonienses fra o. 1133: Guillelmus Longospaðe, Liebermann, Anglonorm. Geschichtsquellen 69.

som gaar igen i Historiæ Norvegiæ[1]); det kunde omdannes til Langspyd[2]), eller kunde blive forstaaet som Langfod[3]). Man fristes til at tro, at det er dette sidste, fordrejede Tilnavn, der gaar igen hos en dansk-engelsk Sagnkonge. Slesvig-Aarbøgerne har saaledes Suen Langefot, filius Loteknut, og Petrus Olai kan i sine Excerpter fortælle om, at denne Konge var i Normandie ved sin Faders Død[4]).

Det Tilnavn, som i nyere Tid især har været tillagt Rikard I, er *sans peur*. Endnu saa sent som i det 12te Aarhundrede findes det ikke; de paa Fransk skrevne Krøniker om Normandie har det ikke, og jeg skal ikke kunne sige, naar det er opkommet. Derimod kan der redegøres for de Forestillinger, der har givet Anledning til Navnet, og det Udgangspunkt, hvorfra det stammer. Baade Wace og Benoit beretter nemlig om Rikards Frygtløshed, og hvorledes han syntes at se lige saa godt om Natten som om Dagen[5]). Disse Digtere har en Fortælling om, hvordan Rikard ved Nattetid gaar ind i en Kirke for at holde Andagt ved Alteret; han lader sig ikke skræmme af Spøgelser eller af, at der staar et Lig derinde paa en Baare, og da han kommer til at glemme sine Handsker, vender han uforfærdet tilbage og henter dem i den mørke Kirke.

Det fortjener at erindres, at en lignende Evne til at færdes i Mørke eller dog Fortrolighed med Midler til at skabe sig Lys i Nattens Mulm bliver i et Digt tillagt Regner Lodbrog. I det franske Digt Mort Aimeri omtales den landflygtige Viking Raguenel, *un roi paien, ullaghe fu de mer;* paa sine Togter skaffede han sig Lys paa Havet i Mørke ved en Karfunkel, der var anbragt paa hans Hjelm[6]).

Rikard II skal have haft Tilnavnet den Gode; saaledes siger moderne Forfattere[7]). Hjemlen derfor er mig ubekendt, men Hertugens Karakter og hans smukke Vandel vilde have gjort ham værdig dertil.

I Frankrig bærer i vor Tid Hertug Robert I endnu stadig Tilnavnet *le diable*, og i Udlandet benævnes han jo paa samme Maade. Jeg har søgt at undgaa det, fordi dette Tilnavn, som var ukendt paa Roberts Tid og i Aarhundreder derefter, giver en saa fuldkommen vrang Forestilling om Hertugens Karakter og Betydning.

Lappenberg udtaler, at Tilnavnet Djævel blev givet ham i en Tidsalder, da dette Navn ikke plejede at være Genstand for Spøg[8]). Jeg véd ikke, om Lappenberg

[1]) Hist. Norwegiæ (Storm, Monumenta 91): genuit Willelmum cognomento longosped.

[2]) Heimskringla, Harald Hf.s Saga k. 29: f. Roðberts løngum-spaða, f. Viljálms bastarðar; Olaf d. Helliges Saga k. 20: sonr Rikarðar, sonar Vilhjálms langaspjóts.

[3]) Jean Huymes, Histoire de l'abbaye du Mont-S.-Michel (1647) I. 56: Richard, dit aux Longues jambes ou autrement surnommé Sans-peur.

[4]) Ellen Jørgensen, Annales Danici 132. Petrus Olai, hos Langebek, Scriptores I. 115: Sweno Langhæfodh, filius Kanuti [Lotheknut], regnavit 10 annis. In morte patris erat in Normannia. Han har kort iforvejen fortalt om Rolvo dux Danorum, der faar afstaaet terram, que nunc Normannia dicitur (S. 114).

[5]) Roman de Rou II. v. 281 ff.: pur ceo k'il errout par nuit tant ~ alout la gent de lui disant ~ ke autresi cler par nuit ueeit ~ cum uns autres par iur faiseit. Benoit I. v. 24996 ff.

[6]) Fait i avait un charbocle fermer: de la clarté soloit veoir par mer. Jfr. H. Suchier i Romania XXXII. 382 ff.

[7]) Lappenberg, Geschichte von England II. 35, Freeman, Norman Conquest I. 281.

[8]) Geschichte von England II. 44.

var paa det rene med, naar dette Tilnavn er bleven knyttet til Robert, men tidligst har det været i det 12te Aarh. Som allerede omtalt foran (S. 268) havde man paa disse Tider ikke Sky for at bære et Tilnavn med nedsættende Betydning, man syntes næsten at ynde dem. Samtidig med Robert levede i Anjou Rogerius Diabolerius af Montrésor[1]). Jeg finder under et Brev fra Le Mans ved Tiden 1100 et Vidne nævnt: Rainbaudus Diabolus[2])

Man har i nyere Tid ofte knyttet til Robert Tilnavnet den prægtige, *magnificus*, men det findes ikke i de gamle Kilder. Imidlertid er det vist, at medens *le diable* baade savner god Hjemmel og er misvisende, passer prægtig og pragtelskende godt med Roberts Karakter og Vandel. Hans Godhed mod Kirker, Fattige og Syge var almen erkendt, Wace fortæller, at han i Rundhaandethed overgik alle sine Forgængere, han fordoblede sine Hofmænds Tal og lønnede dem rigeligt[3]), om hans Pragt paa hans Pilgrimsfærd lød der mærkelige Udsagn[4]). Robert lader i Konstantinopel sin Hest faa Guldsko, da han skal stedes for Kejseren; han er i Jerusalem godædig mod Pilgrimme og Rejsende[5]).

Overfor Vilhelm Erobreren blev hans Egenskab af Bastard fremdraget saa stærkt, og den havde fra hans første Ungdom en saa stor Betydning, at det ikke er besynderligt, at dette Ord allerede i hans Levetid blev knyttet til hans Navn, saaledes som vi ser af mange Optegnelser[6]). Derimod betegner Vilhelm sig næppe selv paa denne Maade; et Brev af ham, hvori Tilnavnet forekommer, er af mer end tvivlsom Ægthed[7]).

Man har tildelt Vilhelm Tilnavnet Conquestor utvivlsomt allerede i det 12te Aarhundrede, men naar Edv. Freeman (II. 581 f.) og ligeledes W. Hunt (Dict. of Nat. Biogr.) udtaler, at det findes allerede hos Orderic Vital, beror det sikkert paa en Fejltagelse. Der henvises til Udgaven hos Duchesne, Hist. Norm. Scriptores 603 A, og her læses: Guillelmus Magnus (id est Conquestor), men dette er sikkert tilsat senere og vistnok af Udgiveren; i Le Prévosts Udgave af Orderic findes Parentesen og dens Indhold ikke (III. 28). Naar de nævnte Forfattere hævder, at Ordet egentlig skal betyde Erhverver og ikke Erobrer, forekommer dette mig ganske urigtigt. Thi vel bruges *conquisita* i Lovsproget som Modsætning til de ved Arv modtagne Besiddelser, men anvendt paa en Mand og som staaende Karakteristik vilde dog en Betegnelse efter saadanne relative Forhold være underlig og søgt. Vilhelm hævdede

[1]) Halphen et Poupardin, Chroniques des comtes d'Anjou, Registret. Roger le Diable kaldes han af Léonce Leo, Eudes, comte de Blois (995—1037), 1892, 35.

[2]) Cartulaire de l'abbaye de Saint Vincent du Mans I. Nr. 208.

[3]) Roman de Rou II. v. 2300 ff.: de uiande e de uesteure ~ de largesce e de nobles murs ~ surmunta tuz ses ancesurs ~ Ses seruanz fist trestuz dubler ~ e les liureisuns a tuz duner.

[4]) Chroniques de Normandie, 1839, 43: mout fist grans biens et aumosnes en la voie. [5]) Roman de Rou II. v. 1067 ff.

[6]) Anglo-Saxon Chronicle 1066: Wyllelm Bastard; Marianus Scottus, Pertz V. 559: W., qui et Bastart. Lambert af Hersfeld, Annales 1074: cognomento Bostar, Pertz V. 216. Adam af Bremen III. 52: Willehelmus, cui pro obliquo sanguine cognomen est Bastardus, 54: inter Suein et Bastardum.

[7]) Freeman II. 582.

ganske vist, at han havde retslig Adkomst til England, men det er jo ikke ham selv, men andre, der tillagde ham Navnet Conquestor, og paa den Tid havde *conquirere* og de derfra til de romanske Sprog overgaaede Udtryk en bestemt Betydning af at vinde med Vaaben i Haand.

KAPITEL XLIII.

Nogle Folkenavne og Fællesnavne.

82. Bigoter, Vikinger.

Den i en senere Tid optegnede Beretning om Normandiets Erobring har en velkendt Fortælling om, at det forlangtes af Rollo, da Seinelandet afstodes til ham, at han skulde kysse Kong Karls Fod. Dette skete ikke uden Modsigelse fra Rollos Side, men Beretningen lyder lidt forskellig. I Følge Digteren Wace løftede han Foden saa højt op, at Kongen til almindelig Latter faldt bag over[1]). Benoit kan som sædvanlig spinde Meddelelsen længere ud. Bispen forestiller Rollo, at han maa følge landgængs Skik; saa lader Rollo en af sine Mænd kysse Kongens Fod, og han vælter ham overende[2]).

Fortællingen om Fodkysset bliver af Ferd. Lot anset for troværdig[3]). Men er der nogen Rimelighed herfor? Vi har jo udførlige Beretninger om, hvad der skete 911; de stammer fra Børn eller Børnebørn af de samtidige, og før halvandet Hundred Aar efter Begivenheden bliver dette Fodkys ikke nævnt. Alle Hyldinger eller lensretlige Tilsagn sker efter de samtidige Forfatteres Vidnesbyrd ved at man »lægger Hænderne mellem Fyrstens Hænder«. Fodkysset synes at være orientalsk, om det end var bleven raadende Skik overfor Paven som Kristi Statholder eller St. Peters Efterfølger. Fortællingen, der var saa tiltalende for normannisk Forfængelighed og Selvfølelse, stammer vist fra de Tider, da Normandiets Hertug forlængst var bleven Englands Konge, og da lignende Forestillinger om Hertugens Overlegenhed overfor den franske Konge var raadende. Henrik af Huntingdom beretter, at da den unge Rikard I, efter at Kong Ludvig var bleven taget til Fange, vandt den store Uafhængighed for sit Land, blev det vedtaget, at ved enhver Sammenkomst mellem den normanniske Hertug og den franske Konge skulde Kongen ikke have Ret til at bære Sværd, eller endog en Kniv, medens Hertugen var omgjordet af Sværdet[4]). Og Robert af Torigny oplyser, at Normandie ikke er et Len af Frankrig, men naar Hertugen aflægger

[1]) Roman de Rou I. v. 1153—56. Saaledes ogsaa Vilhelm af Malmesbury II. § 127.

[2]) Benoit I. 317 v. 6759—94. Saaledes ogsaa Prosa-Krønikerne (1839) S. 14, 86.

[3]) Lot, Fidèles ou vassaux? 181: l'anecdote . . doit être authentique.

[4]) Paa lignende Maade hævdede man i Bretagne, at dets Hertug ikke skulde aflægge Troskab sed til den franske Konge og ved Hyldingen havde Ret til at staa op og at være væbnet. La Grande Encycl., Bretagne.

Lensed til den franske Konge, er det en personlig Hylding og gælder kun for Hertugens Levetid[1]).

Da Rollo blev anmodet om at kysse Kongens Fod, skal han have udbrudt: *ne se bi goth*! altsaa: »ved Gud, jeg gør det ikke!«, og den anvendte Ed skal have været Grunden til, at Normannerne senere fik Øgenavnet Bigoter. Medens af de fire anførte Ord de tre vel kunde være danske (*se*, en Konjunktivform af at være), viser *bi*, at Sætningen maa være engelsk. I øvrigt er det ikke de normanniske Krøniker paa Vers eller i Prosa, der lægger Rollo disse Ord i Munden; den tidligste Kilde, der meddeler dem, er vist en Krønike fra Touraine af Pierre, Søn af Béchin (o. 1138)[2]). I Fortællingen synes der at ligge et Forsøg paa at forklare det Øgenavn Bigoter, som Normannerne havde faaet hos deres nærmeste sydlige Naboer. Det er jo heller ikke ukendt, at en hyppigt anvendt Ed kan give Anledning til, at en Person eller et Folk faar et Tilnavn eller et Øgenavn. Kun er det mærkeligt, at den lød paa Engelsk.

Naar vi i Brevbogen fra Le Mans i Maine træffer over en Tylvt Personer med Tilnavnet *Bigotus*, foruden mange med Navnet *Normannus*, faar man en Anelse om, at det første Navn betegner det samme som det sidste[3]). Grev Godfred af Anjou omtaler da ogsaa i et Brev til Klostret i Marmoutier, at han har udbudt til en Krig *contra Bigotos*[4]).

Navnet var aabenbart ikke tildelt Normannerne for at hædre dem. Man vilde tillægge dem en Religiøsitet af overspændt Art eller af rent ydre Karakter, saaledes som bigot er kommen til at betyde i Fransk og i andre Sprog. Wace var vel kendt dermed og fortæller, at de Franske beskylder hans Landsmænd for at være Dadlere, fulde af Kritik, bigotte og Øldrankere; de tilskynder Frankrigs Konge til at fratage Bigotterne deres Land[5]).

Viking er et Ord af nordisk Herkomst og hidrører sandsynligvis fra, at disse Søkrigere er blevne betegnede som dem, der hørte hjemme i Vigene og her samlede deres Flaade; Hærvig ved Kalundborg var jo Navn paa den Fjord, hvor hele Landets Flaadestyrke mødte[6]). Imidlertid vil man i nyere Tid hos mange Lærde finde denne Tolkning forkastet. Ordet Viking skal kunne paavises i andre Lande tidligere end Normannertiden, ganske særlig henvises der til, at det forekommer i angelsaksiske Glossarer fra den første Halvdel af 8de Aarh.[7]).

[1]) Lot, Fidèles 232, 261, nu ogsaa trykt hos Marx, Will. Gemmet. 335 ff., 339.

[2]) Salmon, Chronique de Touraine 45. Hos Mathæus Parisiensis (o. 1250) lyder Fortællingen anderledes; Frankerkongen sender et Bud til Rollo, der skal spørge om hans Navn, og han svarer: Nornneman, Bigou, id est: Noricus sum, per Deum! (Chron. major, ed. Luard I. 450).

[3]) Cartulaire de l'abbaye de Saint-Vincent Du Mans, par R. Charles et Menjot d'Elbenne.

[4]) Halphen, Le comté d'Anjou 137 (5), 293 f.

[5]) Souent lor dient reprouviers ~ e claiment bigoz e draschiers ~ souent les ont meslez al rei ~ souent dient: »sire, por quei ~ ne tolez la terre as bigoz?« Roman de Rou II. v. 4779—83.

[6]) Steenstrup, i D. Hist. Tidsskr. 9. R. III. 154 f.

[7]) E. Björkman i Sagabook of the Viking Club VII. 138 ff. A. Bugge i Hoops, Reallexikon der Germ. Altertumskunde, Wikinger.

Der burde vist allerede fra et almindeligere Standpunkt gøres Indsigelse mod mangen Anvendelse af disse Ord, der hentes fra Glossarer, ikke fra en levende Litteratur; det er tidt anstrængte Forsøg paa at finde en engelsk Gengivelse af et latinsk Ord, kluntet gjorte af en lærd Mand, saaledes som netop hvad der udtales i de nævnte Glossarer om Viking. Forfatteren er nødt til at gengive Pirat og Pirateri med det sammensatte wicingsceaða og wicingsceaðe. Men selv om i England adskillige Lærde vidste Besked om at man i Norden kaldte Pirater Vikinger, er det jo en helt anden Sag, om det angelsaksiske Folk havde dette Ord i sit Sprog og forstod dets Betydning. At dette ikke var Tilfældet, kan godtgøres med ret stor Sikkerhed.

Lad os tage Beowulf-Digtet for os. Det er et gennemført Sømandsdigt, dets Helte og dets forskellige Nationaliteter færdes fra først til sidst paa Havet. Kvadet skildrer bl. a. det berømte, lidet heldige Søtogt til Merovingernes Land, det kender Sø-Konger, Sø-Gøter og Sø-Krigere (*sæ-rinc*), men det anvender 3000 Verslinier paa ikke en eneste Gang at nævne Ordet Viking.

Samme Taushed er der i den øvrige ældre Litteratur i England, paa Vers og i Prosa. Karakteristisk er den angelsaksiske Krønike. Hvis en Søkriger hed Viking, maatte Ordet vel faa Anvendelse, dengang Englands Kyster blev saa haardt hjemsøgte af Nordens Folk, men der gaar mere end to Menneskealdre hen, efter at Angrebene var begyndte, inden den i sine fortløbende Meddelelser om Togterne benytter Ordet Viking. I den hele Krønike findes det anvendt fire Gange ved Aarene 879, 885, 921 og ved 1098, altsaa er det ikke bleven synderlig landgængs, selv efter at man ved de Danskes Bosættelser i Landet var bleven fuldt fortrolig med Ordet. Men ved Vikinger forstod man altid Nordboer; det var først i den senere Litteratur, at de Lærde anvendte det om Sørøvere i Almindelighed, nemlig i deres Oversættelse af Bibelen eller af den klassiske Oldtids Værker[1]).

Som et andet Folk, hos hvilket Ordet skal findes i gammel Tid, nævnes Friserne, idet der i dette Folks gamle Love omtales Kampe *toienst dyn noerdkoninck ende toienst dyn wylda wysingh*; *mith tha witsingon*; saaledes som Ordets Form maatte blive efter frisiske Lydregler[2]). Men hvor meget oldtidsagtigt end de frisiske Love indeholder, er de først optegnede 3—4 Aarhundreder efter at Nordboernes Angreb paa disse Kyster begyndte, og Lovene har mange Bestanddele af ung Oprindelse. Endvidere er det uheldigt for den hævdede Antagelse, at det ogsaa her skal være Nordboer, der betegnes med dette Pirat-Navn.

Man har desuden en Angivelse af en Mand fra disse Nordsø-Strande, der ret klart udtaler, at her fandtes ikke Ordet Vikinger. De Søkrigere, som Danskerne kalder Vikinger — siger Adam fra Bremen — hedder hos os Askmænd (nemlig efter deres Fartøj, Ask).

[1]) Til Digtet Widsið kan jeg intet Hensyn tage. Foruden i Virkeligheden at være et rimet Glossar, hører det i den Form, hvori det foreligger, hjemme i en sen Tid, og det er optegnet 200 Aar efter Vikingetidens Begyndelse. Histor. Tidsskr. 9. Række III. 157.

[2]) Steenstrup, Normannerne IV. 163.

Naar Richer stadig kalder Indbyggerne af Normandie i 11te Aarh. for Pirater, er det jo ikke for det Godes Skyld, om de end var Efterkommere af »Vikinger«. Hvor nær vi i øvrigt ved disse Udtryk kommer den nyere Tids »Kapere« — de, som med Regeringens Godkendelse øver Plyndringer hos Landets Fjender — vil fremgaa af, at Vilhelm Erobrerens Søn Robert Courteheuse anvendte saadanne i sin Krig mod sin Broder Kong Vilhelm af England (1087): adhibuit etiam mari custodes, quos illi piratas vocant, qui naves ab Anglia venientes caperent (Mélanges, publ. par la Société de l'histoire de Normandie II 29). Vi bringes derved i Erindring om, at Adam af Bremen kender Vikinger i Danmark, der betaler en Afgift til Kongen mod at have Lov til at plyndre i Barbarernes Lande: Ipsi vero pyratæ quos illi wichingos appellant, nostri Ascomannos, regi Danico tributum solvunt, ut liceat eis predam exercere a barbaris, qui circa hoc mare plurimi abundant (IV. 6).

Efter at ovenstaaende var skrevet, har E. Wadstein offentliggjort en Undersøgelse over Ordet Viking. Heri udtales det, at man som Udgangspunkt maa tage de Tilfælde, »hvor Oprindelsen til Ordet er fuldkommen klar og indlysende«. Dette skal være Tilfældet, hvor visse Byers Indbyggere betegnes med Efterleds-Endelsen *-wicingas*, og vi træffer *Eoforwicingas* som Navn for Beboerne af York, Lidwicingas for Beboerne af Bretagne; i disse Tilfælde er Ordet klart nok dannet af *vicus*, en Stad. At Beboerne af Vikingebyen York maatte blive kaldt med denne Betegnelse i en eneste Angivelse i den angelsaksiske Krønike (918), hvor der er Tale om, hvorledes Kong Edvard og hans Søster underlægger sig »Hæren« og Nordboerne i York, er dog vel saare naturligt og kan intet afgøre overfor dette Spørgsmaal. Lidwicingas har intet med Bretagne at gøre, men betyder de i Lid ordnede, fra Lid-Lejre udgaaede Vikinger[1]), og selv om Betegnelsen kunde sættes i Forbindelse med Llydaw, Bretagnes gamle Navn, vilde det tale imod en Udledning af *vicus*, en Stad, da Llydaw er Navnet paa det hele Land Bretagne. Wadstein har paa egen Haand dannet andre Navne, nemlig Lundenwicingas fra London (de hed imidlertid Lundenwaran), Northwicingas fra Norwich, de findes simpelthen ikke. Man kan tværtimod med Tanken paa alle de Byer i England og paa Fastlandet, der endte paa -wic og hvis Indbyggere næppe nogensinde betegnedes ved Endelsen -ing, slaa fast, at ad denne Vej er Tolkningen af Ordet Viking ikke mulig. Og skal man gaa ud fra Wadsteins meget rigtige Grundtanke, at benytte det sikre som Udgangspunkt, saa er det afgjort, at Vikinger, hvor de i en fjern Fortid nævnes i England eller i Frisland, altid betyder de fra Nordens Lande udgaaede vilde Vikinger. Hvor helt Forf. er kommen paa Vildspor, vil fremgaa af, at han i Sliens inderste Vig (Adam af Bremens Sliaswig) ser en *vicus* og formoder, at Byens Borgere hed Slesvikinger, hvad der som bekendt aldrig har været Tilfældet (Elis Wadstein, Le mot viking, i Mélanges de philologie, offerts à M. Johan Vising, 1925).

[1]) Steenstrup, D. Hist. Tidsskr. 9. R. III. 153 ff.

KAPITEL XLIV.

Sagaernes Fortælling om Ganger-Rolf.

83. Beretningen i Sagaerne strider mod alle Kilder fra Samtiden. Dens indre Usandsynlighed.

Sagaernes Fortælling gaar ud paa, at Rolf, kaldet Gange-Rolf, en Søn af Ragnvald Jarl paa Møre, overtraadte et af Kong Harald Haarfager givet Forbud mod Strandhug i Norge. Han plyndrede i Viken og blev derfor gjort fredløs i hele Norges Rige. Rolf flygtede til Syderøerne, senere til Valland, hvor han grundede det Hertugdømme, som kaldes Normandie.

Saaledes lærer denne Tradition os slet intet om Begivenhederne ved Grundlæggelsen af Hertugdømmet, intet om Dannelsen af den store Hær, Erobringen af Seinelandet, Enkelthederne ved Afstaaelsen og Betingelserne ved den. Fortællingen omhandler i Virkeligheden kun Forjagelsen fra Norge. Ikke heller melder den noget om, at der i den følgende Tid var en Tilknytning til Norges Land eller Folk, og i Sagaernes talrige Fortællinger om Vikingefærd til fremmede Lande er der saa at sige aldrig Tale om, at en norsk eller islandsk Mand optræder i Frankrig. Det maa endvidere erindres, at naar man til Gunst for Rigtigheden af mange Meddelelser i Sagaerne kan anføre Digte af Skjalde, som omtaler Begivenheden og som ved den bundne Form kan antages for at have afgivet et godt Støttepunkt for Overleveringen, har ingen islandsk Skjald paa noget Tidspunkt, tidlig eller sent, berørt Gange-Rolfs Optræden i Frankrig eller hans Stiftelse af Hertugdømmet, medens der derimod er Skjaldevers, som omtaler hans Strandrov i Norge. Snorre Sturlesøn beretter i Anledning af Olaf den Helliges Besøg i Seine, at Hertugerne her ansaa sig for at nedstamme fra Ganger-Rolf og betragtede sig som Frænder af norske Høvdinger, men her møder os igen det ejendommelige, at Skjaldene vel har mange Strofer om Olafs Togter til det vestlige Frankrigs Kyster, men ingen af dem berører hans Besøg i Rouen eller benytter Olafs Optræden i Frankrig til at fortælle om en norsk Høvdings Grundlæggelse af Hertugdømmet eller om Frændskab med norske Slægter[1]).

En saa mager Tradition kan ikke have synderlig Krav paa, at man har Tillid til, at den er vederhæftig, ikke mindst naar frankiske Kilder har en hel anden Overlevering. Men dertil kommer, at mange af de spredte Træk eller Oplysninger, som Sagaerne indeholder om Ganger-Rolfs Personlighed og hans Slægt, aldeles ikke kan forliges med, hvad historiske Kilder oplyser om Rollo. Jeg har i sin Tid udførlig gjort Rede for dette og henviser til mine tidligere Undersøgelser. Jeg skal her kun erindre om nogle Enkeltheder.

[1]) Heimskringla, Olaf den Helliges Saga k. 20. O. A. Johnsen i Vidensk. Selsk. Skrifter, Kristiania 1916. II. 20.

Rollo har, i Modsætning til alle de følgende Hertuger, aldrig i Normandiet haft noget Tilnavn, uagtet dog Tilnavne her var meget almindelige. Gange-Rolf, som er Sagaernes staaende Betegnelse for Erobreren, er et i Frankrig aldrig hørt Navn, og endnu mærkeligere er, at Rolfs legemlige Skikkelse — han var saa høj eller før, at en Hest ikke kunde bære ham paa sin Ryg — aldeles ikke kan passe med Rollos Udseende. Dette har aldrig særlig vakt Frankernes Opmærksomhed, de kendte ham som Rytter, og først paa Rollos gamle Dage nødte Affældighed ham til at høre op med at ride.

De Slægtninge, som Sagaerne tillægger Gange-Rolf — han skal saaledes paa Syderøerne have haft en Datter Kadlin (Katharina) — er ganske ukendte i den frankiske Tradition, medens omvendt forskellige Personer, der i sydlige Kilder nævnes som Slægtninge af Rollo[1]), ikke er omtalte i Sagaerne.

Udenfor Sagaerne findes der i Norge en lidt længere Beretning om Normandiets Erobring i *Historia Norvegiæ*[2]), der er skrevet i Norge enten en Snes Aar før eller — efter andres Antagelse — lige saa længe efter 1200. I sin Helhed nyder denne Kilde kun en ringe Anseelse, og hvad den fortæller om Rollo, indeholder aabenlyse Fejltagelser og Urigtigheder. Vikinger — staar der her — havde sat sig fast i Irland, Skotland og Northumberland, og en af deres Kreds var Rodulfus, der paa Grund af sin uhyre Krop blev kaldt Gongurolfr, idet han ikke kunde sidde til Hest, men altid maatte gaa. Rouen (Roda), der ligger ved en Flod *(in quodam flumine)*, hvis Navn Forfatteren ikke angiver, blev erobret af ham paa den Maade, at hans Mænd gravede Løbegrave, der foroven tildækkedes med Grønsvær, saa at Hulheden skjultes; Vikingerne lod, som om de flygtede, og de forfølgende Ryttere styrtede hovedkulds i Fordybningerne. Dette Krigspuds kan man finde beskrevet indtil Enkeltheder paa selv samme Maade i Fortællingen hos Vilhelm af Jumièges (V. 11) om Olaf den Helliges Angreb paa en By i Bretagne og i Fortællingen hos Ademar III. 53 om, hvorledes Vikinger, sandsynlig førte af den samme Konge, gør et Indfald i Akvitanien (se foran S. 166).

Rodulf — hedder det videre — ægtede den forrige Greves Enke og fik med hende Sønnen Vilhelm med Tilnavnet Longosped. Han gjorde et Angreb paa Frisernes Land og sejrede, men kort Tid efter blev han ved Svig dræbt af sin Stifsøn i Holland. Af hvilke Elementer dette Sammensurium er bleven blandet sammen i den forvirrede Mands Hjerne, er det ikke let at afgøre. Han kan have tænkt paa den Rodulfus, der, foruden i Irland, optræder i Frisland og her bliver dræbt 873[3]), eller paa den Svig, der af en besvogret Mand blev øvet ved Rhinmundingen mod

[1]) Disse er nævnt foran S. 38, 78 f. Fremdeles kan anføres: Richer I. 28: Rollo, filius Catilli. Chronique de François Carré, 1562, ed. Porée, 177: Rholo, Guyonis Daci filius, Gorini frater. En Genealogi i et Haandskrift fra 16. Aarh. har følgende: Rou, premier duc de Normendie, fu natif de Dennemarche, filz d'un très noble et puissant homme nommé Bierte Coste-Serrée, seigneur de Yrd. et de Bourc, qui sont deux grans terres et seigneuries en royaume de Danemarche etc. Michel, Chroniques de Normandie (1839) LIX.

[2]) G. Storm, Monumenta historiæ Norvegiæ 89 ff.

[3]) Steenstrup II. 125, 179 f.

en Vikingehøvding, der imidlertid hed Godfred (885)[1]) og ikke Rolf. Man synes ogsaa at ane, at denne Kæmpeskikkelse, der fældedes paa dette Sted, maa være den samme som Geterkongen Hygelak, der blev dræbt paa en Ø ved Rhinens Udløb, og som var saa mægtig af Vækst, at han fra sit 12te Aar ikke kunde sidde til Hest; hans Knogler forevistes alle Tilrejsende, og Beretningen om dem er fortalt i flere Fabelbøger fra disse Aarhundreder[2]). Man kan maaske ogsaa se en Paavirkning af, hvad der hændte Rollos Søn Vilhelm, der blev dræbt ved Svig paa en Ø i Somme.

Saaledes er denne »Norges Krønike« ikke alene ubrugelig ved at være 300 Aar yngre end Erobringen, den er i sine Meddelelser saa fuld af misforstaaede Efterretninger og vilkaarlige Sammenstillinger, at den ikke har fjerneste Krav paa Tiltro.

Man har paaberaabt sig en Udtalelse i et af en Privatmand skrevet Lovstykke fra Tiden 1130—35, der bærer Titlen *Leges Edwardi Confessoris*. Efter denne Kilde skulde Vilhelm Erobreren have foretrukket Lovene for Danelag, ikke blot fordi de var bedre end Briters, Anglers og Pikters Love, men fordi, som han sagde, hans Slægt og næsten alle Baroner i Normandie stammede fra Norge[3]). Denne Lovsamling nyder imidlertid en saare ringe Anseelse, og hvad Udtalelsen om Kong Vilhelms Opfattelse af sin Herkomst angaar, kalder en saa kyndig Forsker som Liebermann dette for et lærd Paafund[4]). Jeg har foran paavist, hvor omfattende den Kreds af Historikere er, som skrev i Kong Vilhelms Tidsalder og delvis paa hans Tilskyndelse, jævnlig med ham som forventet Læser eller Beskytter, og overalt i disse Kilder er der Tale om Danmark og Nedstamning fra de Danske. Derfor har de Forskere, der kæmpede for Rigtigheden af Sagaernes Angivelse, paastaaet, at den normanniske Historieskrivning forelaa i en vedtaget Skikkelse under Paavirkning og Tryk af Hertugerne, der ønskede en Nedstamning fra Danmark, som politisk havde en saa langt større Betydning end Norge og Sverige. Nu træffer vi altsaa den modsatte Paastand, at Hertugerne ønskede at nedstamme fra Norge, hvilket skal komme frem i disse Kilder[5]). Man kan ved at behandle et Materiale paa denne Maade faa det drejet i enhver ønsket Retning. Det er dog vist rigtigere at holde sig til de langt ældre Kilders enstemmige Udsagn.

Ebbe Hertzberg (S. 227) har lagt Vægt paa en Angivelse i *Chronicon Nortmannorum*, hvor det ved Aaret 911 hedder: *postea Karolus Simplex Rodoni Neustriam*

[1]) Steenstrup II. 213. Jfr. foran S. 60 f.

[2]) Om Optegnelser fra 10. Aarh. se Haupts Zeitschrift f. deutsches Altertum V. 10 (Huiglaucus), XII. 287 (Hunoglacus).

[3]) Quia dicebat, quod antecessores sui et fere omnium baronum de Normannia de Norwegia uenerunt. Liebermann, Gesetze der Angelsachsen I. 661, jfr. S. XXI.

[4]) Liebermann, Über die Leges Edwardi Confessoris, 1896, 34: gelehrte Erfindungen solcher Art finden sich bei Heinrich wie bei Edw. Conf. auch sonst.

[5]) Alex. Bugge ser heri »den engelske Kongeslægts egen Mening om sin Herkomst«. N. Hist. Tidsskr. 5. R. I. 193.

tradidit quam Nortmanniam Northmanni vocaverunt eo quod de Nortwegia egressi essent[1]). Det forekommer mig næsten at være modigt at benytte denne Krønike. Udgiveren udtaler, at den ikke alene intet nyt bringer, men Forfatteren har været lige saa taabelig som skødesløs i sin Benyttelse af de foreliggende Aarbøger[2]). Han er tilmed ukendt med, at der bor Norske i Norge. I Indledningen til sit Stykke siger han, at paa Øen Scanzia, som kaldes Norge, bor der Goter, Huner og Daner. Men hvad Hertzberg helt har overset, er, at man ved at benytte det samme Haandskrift kan faa Oplysning om, at Rollo var Dansk og Anfører for Daner; paa et tredie Sted staar der, at han var Goter og hørte til samme Folk som Goterne i Italien. Leopold Delisle har udførlig redegjort for Indholdet af det besynderlige Haandskrift, hvori al denne Lærdom er nedskrevet[3]). Optegnelserne er ikke fra 11te Aarh., saaledes som Hertzberg formoder, de er skrevne ved Tiden 1120 af en meget læselysten og lidet intelligent Munk i St. Omer; hans Optegnelsebog har dannet Grundlaget for den i en halv Snes Manuscripter bevarede *Liber floridus*, som efter Haanden er kommen til at rumme nogle Hundrede forskellige Læsestykker, stadig sammenskrevne uden Forstand og kritisk Indsigt. Det kan ikke have nogensomhelst Betydning, at en Kompilator af saadan Støbning lader sig hilde af en letkøbt Tolkning om, at Navnet Normandie skulde udgaa fra Navnet Norwegia.

Det bliver sagt, at vi Danske ikke har nogen Tradition om vor Erobring af Seinelandet, og dette er paa en vis Maade rigtigt[4]). Paa den anden Side lader Saxo Danskerne optræde som Erobrere og Besiddere af store Dele af Europa i Vest, i Syd og i Øst, bl. a. ogsaa de østlige Lande, som Svenskerne underlagde sig, og hvor de Danske kun viste sig i anden Række. Efter den anvendte Slutningsmaade maatte de Svenskes Grundlæggelse af Riget i Rusland — hvad der dog vel nu ikke betvivles — kunne fejes bort af Historien, da Sverige selv ikke har nogen Tradition herom. Og hvad de Danskes Historie angaar, har jeg paavist, at Saxo alene — og ikke Sagaerne — kender den for Forstaaelse af Vikingetidens største Gerninger og for de senere Statsdannelser saa vigtige Institution Hæren, den store Hær med hele dens Organisation. Kun har Saxo sat disse Bedrifter alt for langt tilbage i Tiden og ofte misforstaaet den geografiske Skueplads for dem; jeg har saaledes redegjort for, hvordan de af Saxo optegnede Kong Frodes Love falder sammen med

[1]) I Stedet for Rodoni læser L. Delisle her Rotloni. Formen Rodo findes vist aldrig, og naar Hertzberg siger, at »Formen Rollo bliver egentlig først alment brugt fra Dudo af«, véd jeg ikke, hvorpaa det skal støttes. Se foran S. 51 Anm.

[2]) Pertz, Scriptores I. 532 ff.: tanta negligentia et stultitia . . ut nullum inter historicos locum accipere mereatur. Molinier, Sources de l'histoire de France I. Nr. 863: sans valeur.

[3]) Notices et extraits, vol. 38, 581 ff. Nr. 91 S. 775 f.: pyratæ Danorum . . Rollo . . eorum primus dux. Nr. 242: Gothi sunt Nortmanni . . Teodatus. Totila . . Comites Gothorum in Normannia. Rodbertus id est Rollo dictus.

[4]) Esbern Snare gennemgaar i en Tale de Danskes Bedrifter rundt om i Europa og nævner her: Normannia, quam uastavimus. Scriptores minores, ed. Gertz. II. 466. De ældste Aarbøger fra Danmark, de i det 12. Aarh. skrevne Annales Colbazenses, har paa Grundlag af normannisk-engelske Aarbøger god Rede paa Rollo og hans Slægt og paa Normandiets Historie i 10—11te Aarh. E. Jørgensen, Annales Danici 5 f., 41 f.

Love, som Rollo gav i Normandie, ligesom andre Fortællinger om Kong Frode svarer til lignende om Rollo.

Hos Dudo nævnes kun en eneste Gang *Northuegigenæ*[1]), nemlig da de af Kong Harald Blaatand fra Danmark udsendte Daner tilraaber Hertug Rikard, at han skal kalde Hjælp til sig fra andre Danske og fra Norske, fra Irer og Alaner, og med dem angribe Frankerne og fratage dem deres Rige. Det er jo fuldkommen forstaaeligt, at de Norske bliver her medtagne blandt dem, fra hvem man kan vente Hjælp, saa meget mere som der kan have været norske Krigere i de Danskes Hær.

At Normandiets Hertugslægt skulde stamme fra Norge, kommer paa fransk Grund næppe frem før i det 19de Aarhundrede, i alt Fald er ingen Angivelse om en saadan Herkomst mig bekendt fra en tidligere Tid (jeg bortser fra den tredobbelte Oplysning hos Munken fra St. Omer, S. 282). Anderledes forholder det sig med selve Befolkningens Hjemstavn. Ved Tiden 1100 og senere synes Sammenblandingen af de to Rolf'er at kunne mærkes[2]), og i hvert Fald føler man tydeligt, hvordan der bygges paa Tolkningen af Navnet Normannia. »Nordmand« var Betegnelsen for en norsk Mand i de andre skandinaviske Lande, Norge blev kaldt »Normannia«, saaledes hyppigt hos Adam af Bremen, saa maatte ogsaa Landet ved Seine være en Koloni derfra, og i samme Retning drog Betegnelserne norrøn og Norge[3]).

Om det her behandlede Spørgsmaal henvises til:

Steenstrup, Normannerne I. 128 ff. II. 370 ff. — E. Beauvois, Revue Historique IV. 1877 424 ff. — Karl v. Amira, Die Anfänge des normannischen Rechts, Hist. Zeitschr. Neue Folge III. 241 ff. — W. Vogel, Die Normannen 22 ff. — Gustav Storm, Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie. 1878. 130 ff.

I Anledning af Tusindaarsfesten i Normandie 1911 udkom:

Alex. Bugge, Gange-Rolv og Erobringen av Normandie i N. Hist. Tidsskrift 5 R. I. 197 ff.; Bugge, Nordmændenes Vikingefærder i det 9de Aarh. og Grundlæggelsen af Hertugdømmet

[1]) Dudo 282: tunc Northmanni, qui et Daci, unanimes intulerunt Ricardo duci, dicentes: . . heu! quid facient, vel quid dicent cæteri Dacigenæ et Northuegigenæ, qui præparatis et oneratis navibus hujus rei juvamine aggredientur nobiscum immani hostilitate? Quid de Hirensibus, quid de Alanis, quid de cæteris quamplurimis gentibus? Alex Bugge (N. Hist. Tidsskrift 1911 5. R. I. 188) oversætter mindre rigtigt: »hvad vilde de andre Danske og Nordmænd sige, som har udrustet sine Skibe for denne Sags Skyld og kommer for at kæmpe med os?« I Teksten læses: De vil kunne udruste Skibe, for at gøre en saadan Erobring, og vil kunne kæmpe sammen med os (aggredientur).

[2]) Saaledes maaske hos Vilhelm af Malmesbury (o. 1125), Gesta Regum I. § 127: Rollo, qui nobili sed per vetustatem obsoleta prosapia Noricorum ortus, regis præcepto patria carens etc. Derfra er Oplysningen gaaet over til Albert af Aachen (o. 1150).

[3]) Gaufredus Malaterra (afsluttet 1092): Rholo dux fortissimus, pirata a Dacia vel Norveja. Migne, Patrologia vol. 149. 1101, Muratori V. 549. Laquel gent premérement habitèrent en une ysulle, qui se clamoit Nora, et pour se furent clamez Nor-Mant . . Man . . en langue thodesche home. Aimé L'ystoire de li Normant (o. 1080), ed. Champollion-Figeac 9. Omnipotens misit in eos iram . . per Normannos, alio nomine appellatos Norvenos, paganos. Qui adiunctis sibi Danis Gallias . . pervagantes. Continuatio af Gesta abb. Trud. fra 14. Aarh. Pertz, Scriptores X. 361. A primo illo Rollione . . secundum quosdam ex insula Noreia, quondam Scanzia dicta, secundum quosdam autem ex Dacia Gallias advenit. Liber de Hyda 284 (fra Henrik I.s Tid).

Normandie i Letterst. Nord. Tidskrift 1911, 329 ff. — Ebbe Hertzberg, Traditionen om Gange-Rolf, N. Hist. Tidskr. 5. R. I 197 ff. — Emm. Walberg, Sur l'origine de Rollon, Congrès du Millénaire de la Normandie 1911. — Walberg, Om Rollo-Spörsmålet, i Letterst. Nord. Tidskrift, 1911, 489 ff. — L. Weibull, Rollo och Gånge-Rolf, i Hist. Tidskrift för Skåneland. IV. 205 ff. — H. Prentout, Essai sur les origines et la fondation du duché de Normandie. 1911. Jfr. H. Prentout, Dudon (1916). 111 ff. — E. Haugsted, Hvad skete der i Normandiet for tusind Aar siden?, Jydsk Maanedsskr. 1911. I. 305 ff. — Aage Schmidth, Danmark og Normandiet, i Vor Fremtid. 1911. IV. 541 ff. — Alfred Høyer, Normandiets Erobring, i Gads Danske Magasin 1910—11. 597 ff.

KAPITEL XLV.

Nogle paastaaede Giftmord.

84. Uefterretteligheden i mange Udsagn og Tilbøjeligheden i sene Kilder til at meddele Sladder.

Som et Eksempel paa Hertug Roberts Gavmildhed bliver det fortalt, at en Gang, da han spillede Skak med en Ridder, traadte en ung Mand, der var bleven Arving til en Ejendom, hen til ham for at give Indfæstning. Han havde under sin Kappe en meget smuk Vase af Guld, som han gav Hertugen. Denne takkede ham, men rakte Vasen til en Sekretær, som stod ved Tavlebordet: »Tag den, Vasen skal være Din!« I samme Øjeblik, som Sekretæren havde faaet Vasen i sin Haand, styrtede han død omkuld. Man forfærdedes, men man undrede sig ogsaa. Kyndige Mænd maatte ud fra deres Videnskab kunne angive Aarsagen til det, der var hændt. Fysikerne afgav da ogsaa den Erklæring[1]), at ligesom pludselig Død kunde indtræde som Følge af Sorg, idet Hjertet snørede sig sammen derved, saaledes kunde ogsaa en stor Glæde forvolde Død derved, at Hjertet udvidede sig for stærkt og ikke formaaede atter at trække sig sammen[2]).

Der er Grund til at omtale denne fornuftige Bedømmelse af et Dødsfald, der tilsyneladende var saa uforklarligt, men hvor der paa den anden Side ikke heller kunde være Grund til at kaste Skyld paa Andenmand. Det var at ønske, at man i Hertug Roberts Tidsalder, eller rettere i den efterfølgende Tid, hvorfra de Kilder stammer, der beretter om det 11te Aarh.s Begivenheder, havde dømt lige saa klogt om en Række andre Tilfælde af pludselig Død eller uforklarlig Dødsmaade og her havde havt kyndige »Fysikeres« Udsagn at støtte sig til.

I den saa urolige Tid, da Vilhelm Bastard var under Værgemaal, og da saa mange Forbrydelser forefaldt, blev Hertug Alan III af Bretagne, der var Fætter

[1]) Fisicien par lur escoles ~ en firent lunges granz paroles. [2]) Roman de Rou II. v. 2339 ff. Benoit II. v. 30120 ff.

til Hertug Robert og af denne var bleven betroet med en vis Andel i Styrelsen, taget af Dage ved Gift. Saaledes fortæller Orderic Vital paa tre Steder; Alan skal være død, forgivet i Vimoutiers, medens han belejrede det nærliggende Montgomery. Da han ligger begravet i Fécamp[1]), maa hans Lig fra Dødslejet i Landets sydligste Del være bleven bragt op til Nordkysten[2]). Vilhelm af Jumièges og de paa Fransk skrevne Krøniker nævner slet ikke, at Alan var Værge for Robert, eller fortæller om hans Død. Robert af Torigny beretter heller intet derom, hverken i hans Tilføjelser til Vilhelms Krønike eller i hans eget Værk[3]). Naar vi endvidere maa læse hos Orderic, at Alans Søn Konan beskylder Vilhelm Erobreren for at være den, der myrdede hans Fader ved Gift[4]), er vi jo inde paa den rene Taabelighed. Ingen vil vel tiltro en 10—12aarig Dreng en saadan Forbrydelse. En bretonsk Kilde optegner da ogsaa Alans Død uden at knytte nogen Bemærkning dertil[5]). Mulig er Alan bleven revet bort af en Sygdom, man ikke forstod, mulig beror hele Efterretningen paa Misforstaaelse og Forveksling.

Hvilken epidemisk Karakter disse Beskyldninger for Giftmord har faaet, vil fremgaa af Meddelelserne om Mordet paa Alans Søn Konan.

Kort før sit Togt til England havde Hertug Vilhelm haft en Fejde med Konan, men en Forsoning kom i Stand. Ikke længe efter døde Konan. At Vilhelm skulde have taget ham af Dage, omtaler Orderic i sin Kirkehistorie kun som en Beskyldning, fremsat fra Oprøreres Side[6]), men i en Tilføjelse til Jumièges-Krøniken meddeler han et Brev, som Konan skal have tilskrevet Vilhelm lige før hans Indskibning til Togtet 1066. Heri fremsætter Konan de giftigste Beskyldninger mod Hertugen (se ovenfor) og forlanger, at han skal afstaa Normandie til ham. Dette Brev, der gør et sindssvagt Indtryk, bragte en bretonsk Kammertjener hos Konan til at smøre Gift paa hans Jagthorn, hans Tøjler og Handsker paa en Tid, da hans Herre belejrede en Borg i Anjou. Konan kom til at føre Haanden til Munden, han blev angrebet af Giften og døde[7]). Ved at læse denne Fortælling maa man studse over den Form, som den bretonske Fyrstes Navn har faaet; han kaldes her stadig (4 Gange) Chuningus, ellers hedder han jo dog altid hos Orderic, som i alle franske og normanniske Kilder, Conanus. Man aner, at her en Kilde fra et fremmed Land er benyttet; da Navnet har faaet et angelsaksisk Udseende, skyldes Udsagnet vel en engelsk Beretter. Nu døde Konan først den 11 December 1066[8]), medens Vilhelm og hans Flaade var afsejlet den 27 September, hvorfor da ogsaa Le Prévost

[1]) Roman de Rou II. 2990 ff.

[2]) Ord. Vital. II. 252: Alannus a Normannis in Normannia impotionatus occubuit. 369: Alannum . . ducis tutorem Normanni veneno peremere. III. 225: Alanno dum Montem-Gomerici obsidet per fraudem Normannorum lethaliter corrupto venenosa potione.

[3]) Robert nævner hans Navn I. 25, 31, II. 231.

[4]) Orderics Indskud i Will. Gemmet. VII. 33, Marx 194: tu, autem, cum complicibus tuis, Alannum patrem meum apud Winmonasterium in Normannia veneno perimisti.

[5]) Morice, Preuves à l'histoire de Bretagne: 1039 obiit Alanus Dux Britanniæ filius Gauffredi 3 Kal. Oct. Freeman II. 195. [6]) Ord. Vit. II. 259: Conanum quoque strenuissimum consulem veneno infecit. [7]) Orderics Indskud i Will. Gemmet. VII. 33, Marx 193 f. [8]) Cartul. de Notre Dame de Chartres III. 220.

udtaler — han tror fuldt og fast paa Forgiftningen — at Giften virkede kun langsomt. Man skulde synes, at naar de samtidige Kilder simpelt hen meddeler Konans Død[1]), uden at undres og uden at rette Beskyldning mod nogen, var denne Taushed ret afgørende.

Men man vil ogsaa blive et andet mærkeligt Forhold vár. Alan og Konan skal begge være blevne forgiftede, medens de belejrede en i sydlige Egne liggende Borg. Endvidere har de to Borge et ret enslydende Navn: *dum [Alanus] Montem-Gomerici obsidet; tunc [Chuningus] Castellum Gunterii obsederat.* Ja, i den Grad er de to Fortællinger nærbeslægtede, at Wace lader Alan dø ved Gift, der er smurt paa Tømmerne[2]), saaledes som det efter Orderics Beretning var hændt Konan.

Enhver alvorlig Forskning maa se med Harme paa den Art Sladder[3]).

Rikard III var vel ikke 30 Aar gammel, da han døde 1027. Han havde kun et Aar været Hertug, hans Broder Robert, med hvem han nylig havde haft Splid, arvede Hertugstillingen. Rikard døde endvidere af Forgiftning, dette siger samtidige Optegnelser[4]). Naturligvis maatte det Rygte opstaa, i alt Fald engang i Tiden, at Robert havde givet ham Gift. Man maa ikke tro, at de samtidige Kilder yttrer saadant, de har ingen Mistanke mod Robert. En Beskyldning mod ham vilde ogsaa være usandsynlig af den Grund, at Robert slet ikke var i Rouen, da Rikard døde, og da desuden mange af Hertugens Omgivelser blev revne bort af den samme Sygdom. Wace kan endogsaa fortælle, at der blev holdt Forhør om, hvordan Forgiftningen var opstaaet, men at det var umuligt at sigte nogen bestemt derfor[5]). Først Benoit — altsaa næsten halvandet Hundrede Aar efter Rikards Død — fortæller, at man rettede Beskyldning mod Hertugens Omgivelser *(les sons)*[6]). Noget forinden havde dog en Udlænding, Vilhelm af Malmesbury, fortalt, at Broderen var Gerningsmanden, han var draget paa Jorsalfærd for at sone sin Brøde, men den samme

[1]) Annales Uticenses, Ord. Vital V. 157. Ann. Mont. S. Mich., Robert af Torigny II. 221, jfr. I. 55.

[2]) Roman de Rou II. 2990 ff.: kar par un enuenismement ~ ki en ses reynes li fu mis ~ dunc grant duel fu a ses amis ~ murut Alains en Normendie ~ a Fescamp gist en l'abeie.

[3]) Lappenberg, Geschichte Englands, II. 59 udtaler, at selv de normanniske Forfattere ikke forsøger paa: »Wilhelm von dem Verdachte der Mitschuld dieses Verbrechens frei zu sprechen«, men Kilderne udtaler intet om Vilhelms Skyld, de siger, at Gerningsmanden var en Breton. Derimod udtaler Marx, l. c. 191, at Vilhelm er aldeles uskyldig, Konan døde længe efter at Vilhelm var afsejlet, i hans Togt deltog mange Bretoner, og hvorledes kunde Konan paa en Tid, da han krigede mod Angeviner, ogsaa tænke paa at gøre Normannerne til Fjender.

[4]) Annales Uticenses, Ord. Vit. V. 156 (jfr. Ord. II. 10) og Robert af Torigny I. 34, II. 219, 236 (Ann. Monast. S. Mich.) nævner kun Død, ikke Forgiftning. Derimod Ord. Vital II. 366: veneno periit, Ademar III. 64: veneno extinctus, Will. Gemmet. VI. 2: Rothomagum regressus . . cum suorum nonnullis, ut retulerunt plurimi, veneno mortem obiit.

[5]) Wace II. v. 2271 ff.: Richard a Roem esteit ~ od grant maisnee k'il aueit ~ — ne sai kil manga ne kil but — ~ mais il engroissa e murut ~ e plusurs de ses compaignuns ~ e des meillurs de ses baruns ~ n'en sorent unkes ki reter ~ ne ki hair ne ki blasmer . . . ~ mais ocis estait par enuie.

[6]) Benoit II. v. 29994 ff.: l'enpoisonerent par envie . . . mais ne pout l'om estre devin ~ qui ce out fait, tant fu enquis; ~ porquant si fu sor les sons mis.

Forfatter tilføjer, at Meddelelsen »sikkert er usikker«[1]). Da Tidsafstanden blev endnu større, blev Mordet en Kendsgerning[2]).

I Roberts smukke og aabne Karakter ligger det bedste Modbevis.

Da Hertug Robert kom til Nicæa, blev han syg og døde. Mange Historikere og andre Optegnelser, der er ret samtidige, og alle fra det 11. Aarh.[3]) fortæller Dødsfaldet; det er klart, at der ikke var den mindste Mistanke om, at Døden skulde være hidført ved en Andens Forbrydelse. Flere Forfattere fra det 12te Aarh. eller senere[4]) fortæller ligeledes simpelthen Roberts Død, skønt de dog sikkert maa have hørt et Rygte om, at han skulde være forgivet, hvis virkeligt et saadant var almindelig gængs. En Omtale deraf vilde passe godt med deres Beretningers øvrige Karakter[5]).

Kun en enkelt Forfatter, der synes at være samtidig[6]), omtaler, at Robert blev forgivet, uden at han dog kommer nærmere ind paa Sagen; ellers er Wace den første, der omtaler en Forgiftning, derpaa Benoit[7]). Nu er det imidlertid saa, at i dette Tilfælde Wace kunde anses for at have en særlig Kundskab, nemlig hvis den Antagelse er rigtig, at Waces Morfader ledsagede Hertugen paa Rejsen til det Hellige Land[8]). En med Wace samtidig Forfatter, Vilhelm af Malmesbury har ogsaa Forgiftningen, han kan endog angive Gerningsmanden, Rodulf Mowin[9]).

Men altsaa, først Hundrede Aar efter den paastaaede Misgerning har man vovet at nævne Gerningsmanden paa Pergamentet. Efter at alle de var døde, som vidste Besked og kunde afgive Vidnesbyrd, har man nedskrevet Beskyldningen og uskadt

[1]) Vilh. af Malmesbury, Gesta regum l. II. § 178 opinio certe incerta vagatur, quod conniventia fratris Roberti . . . vim juveni venifica consciverit.

[2]) Gesta consulum Andegav., ed. Halphen et Poupardin, 50: a fratre suo veneno necatus est. Chron. Turonense, Duchesne III. 360.

[3]) Will. Gemmet. VI. 12: correptus egrimonia corporis . . in pace vitæ cursum explevit. Rodulfus Glaber IV.-7-20. Ann. Dunelm., Pertz, Scriptores XIX. 508: R. obiit. Translatio S. Vulganii, Anal. Bolland. XXIII. 268: in redeundo feliciter obiens. Jfr. Bouquet, Historiens vol. 23, 387.

[4]) Robert af Torigny I. 39 jfr. II. 220, 232, 236, Brevis relatio, ed. Giles 2.

[5]) Orderic Vital fortæller saa ofte om Giftmord, men om Robert siger han: in illo itinere peregrinus obierat (II. 102); defunctus in peregrinatione (III. 224). Chronique de N. 1839, 43, og Chronique des ducs, 1840, 58 har ligeledes intet; den første: et por maladie, qui en mer li estoit prise, ne pot errer, et tant jut malades qu'il morut.

[6]) Nemlig hvis følgende Beretning i Historia inventionis S. Wulframni (d'Achery, Spicilegium, in 4to. III. 264) virkelig hører til den ældste Bestanddel af denne Kilde: in redeundo malignorum perpessus insidias . . veneficio, ut didicimus, apud urbem Niceam occubuit.

[7]) Roman de Rou II. v. 3226 ff. Iluec fu mort par un toxiche ~ ke li duna par felunie ~ un pautonier [Usling] — Deus le maldie! Benoit II. 31739 ff.

[8]) Gaston Paris har foreslaaet en udmærket Rettelse i det dunkle Vers hos Wace II. 3239, nemlig at ændre sis til mis: de par sa mere fu sis aiues.

[9]) Vilh. af Malmesbury, Gesta regum ed. Stubbs, II. § 178: veneno, ut fertur, interceptus; auctore ministro Radulfo, cognomento Mowino, qui scelus illud spe ducatus animo suo extorserit; sed Normanniam regressus, re cognita, ab omnibus quasi monstrum exsufflatus, in exilium perpetuum discessit. Men hvem er denne Radulfus Mowinus, som ikke vides omtalt andensteds Er ikke allerede det angivne Motiv (spe ducatus) mistænkeligt? Er Mowinus Mauvoisin? Der levede paa den Tid i Mantes og i Normandie en Radulfus Malusvicinus, der er bekendt fra et Plyndringstog til Normandie i 1087. Ord. Vital II. 447, 450, III. 35, 222 f.

kunnet gøre det. Vilhelm Erobrer har sikkert aldrig hørt noget om, at hans Fader skulde være bleven dræbt af en af sine Mænd ved Gift, ellers vilde han utvivlsomt have omtalt det blandt de mange Anklager, han paa sit Dødsleje retter mod sine Undersaatter.

Grev Walter af Pontoise, der ved sit Ægteskab med Biota formentlig havde Arvekrav paa Maine, blev revet bort ved en Forgiftning, som ogsaa kostede hans Hustru Livet; disse Dødsfald, netop under Hertug Vilhelms Bestræbelser for at vinde Maine, kom for ham i et meget belejligt Øjeblik. Orderic Vital siger, at Fjenders Rænkespil stod bag derved[1]), og Le Prévost udtaler derfor, at det er klart nok, uagtet Orderics Diskretion, hvem der havde beredt Giften. Walter og hans Hustru døde nemlig i Fangenskab i Falaise, hvorhen de var bleven bragte af Vilhelm.

Men Orderic giver nu for det Første sin Meddelelse med alt Forbehold (*ut ferunt*). Han nævner Intriger af *inimici*, men da han lige i Forvejen har sagt, at til Walter sluttede sig Hovedstaden og ligedes andre Store *in fidelitate*, ligger sikkert deri, at han i Maine ogsaa havde *infideles* og *inimici*. Endvidere kalder Orderic i det samme Punktum Vilhelm for *magnanimus dux*. Dette maa dog vel bestemt tyde paa, at Vilhelm selv i ethvert Fald ingen Skyld havde.

Hvad endvidere Fangenskabet i Falaise angaar, maa Hjemlen derfor vel være Orderics Fortælling om det Oprør, som Roger af Breteuil og Bretonen Radulf af Guader rejste i England. Paa et hemmeligt Møde fremsætter de blandt mange andre Anklager mod Vilhelm, at han havde i Falaise taget imod (*hospitavit*) Walter og hans Hustru, men en Nat ladet dem forgive[2]); derpaa følger Beskyldningen for, at han havde forgivet Konan (se S. 285). Nu kan imidlertid *hospitavit*, især i en Anklagers Mund, ikke betyde, at Personerne sad i Fangenskab, højst at det var et tvunget Opholdsted[3]).

Af disse Oprørere insinueres det endvidere, at Vilhelms Hensigt med Mordet var at udrydde Arvinger efter den engelske Konge Æthelred, altsaa mulige Fordringshavere paa Englands Trone, idet Biotas Moder Goda var den nævnte Konges Datter; men da Goda var en Datter af den normanniske Hertugdatter Emma, skulde man tro, at Vilhelm snarest maatte være skræmmet bort fra at stræbe en Slægtning efter Livet. At udrydde Afkommet af Æthelreds talrige Børn vilde være en umulig Opgave, netop lige saa umulig som det vilde være for Vilhelm at bortskaffe de mange, der i Kvindelinien nedstammede fra Greverne af Maine. Disse Oprøreres hele Anklage mod Vilhelm er fuldkommen taabelig.

Medens ældre Forfattere blindt godkendte de Beskyldninger, der var fremsat i de gamle Kilder, om at Vilhelm Erobreren skulde havde ryddet Fjender af Vejen

[1]) Orderic Vital II. 102 f.: itaque dum magnanimus dux frequenti expeditione rebelles impeteret, et ipse (ut bellica sors expetit) damna pateretur, et damna hostibus inferret, prædictus comes Walterus et Biota conjux ejus per inimicorum machinamenta simul (ut ferunt) lethali veneno fraudulenter infecti obierunt.

[2]) Gualterium Pontesii comitem, Eduardi regis nepotem, cum Biota uxore sua, Falesiæ hospitavit, et nefaria potione simul ambos una nocte peremit. Ord. Vit. II. 259.

[3]) Freeman (III, 208) har Tvivl om dette Ophold i Falaise.

ved Gift — hvad der skulde synes at ligge hans Karakter fjernt[1]) — har Ed. A. Freeman været forsigtigere, om man end kunde ønske, at han havde vist disse Paastande tilbage med større Bestemthed[2]).

Der er Grund til at nævne endnu en Beretning. Robert, Gerois Søn, laa i aabent Oprør, eller dog i væbnet Forsvarsstand over for Hertug Vilhelm, der synes at have villet fratage ham nogle i Arv efter Faderen hafte Besiddelser nær ved Sydgrænsen; han havde krigersk Besætning i nogle af dem og traadte ogsaa i Forbindelse med Angevinerne. En Vinteraften, medens hans Borg belejredes, saa han sin Hustru staa med fire Æbler i Favnen, han snappede i Overgivenhed to af dem og gav sig til at spise dem, uagtet hun advarede ham, da de var forgiftede. Robert blev straks syg og døde fem Dage derefter. En Brodersøn Ernald satte sig straks i Besiddelse af Borgen og fortsatte Modstanden mod Hertugen, men han forhandlede dog tillige med ham, og det endte med, at Hertugen overlod ham alle Slægtens Besiddelser. Da man nu tre Uger efter, at Robert var lagt i Jorden, vilde føre hans Lig til et værdigere Gravsted i St. Evroul Kloster, fandt man det uforraadnet; man troede, at Giften havde helt udtørret Legemets Vædske[3]).

Orderic beretter denne Historie, uden at han peger paa nogen Gerningsmand, uden at beskylde Hustruen for at være Giftblanderske, uden at sige, at hun skulde være et Redskab for Hertugen, der var hendes Fætter[4]). Fortællingen viser jo ogsaa, at det var let at komme til Rette med Hertug Vilhelm, selv om han stod overfor en Oprører[5]).

Naar vi kaster Blikket tilbage paa den hele Række af Fortællinger, ser vi, hvordan Upaalidelighed overalt gør sig gældende. Hos de samtidige høres kun sjælden en Anklage; de kan maaske se, at en Forgiftuing er tilstede, men de er dog kloge nok til at forstaa den som hændelig, bl. a. fordi den har ramt en hel Kreds af Mennesker. Endvidere indeholder disse Beretninger vitterlige Fejltagelser, eller er i

[1]) Til min Forundring har endnu R. Latouche (Histoire du comté de Maine 34) Tiltro til Fortællingen om Giftmordet paa Walter og Biota. Latouche maa ikke have bemærket, hvor upaalideligt Materialet er, og at Orderic ofte viser Tilbøjelighed til at meddele Sladder, som han selv ikke tror paa.

[2]) Norman Conquest II. 413, III. 183 f.

[3]) Ord. Vital II. 28: [1060] obsessus est, pomoque venenato, quod conjugi suæ vi rapuerat, comesto, post quinque dies mortuus est, 74: dum ad ignem in hieme lætus sederet, conjugemque suam Adelaidem (quæ ducis consobrina erat) quatuor mala manu gestare videret, duo ex illis familiariter jocando ei rapuit, et nesciens quod venenata erant, uxore contradicente comedit. Qui mox veneno infectus est et post 5 dies .. defunctus est.

[4]) Man maa derfor undre sig over den Fremstilling af disse Begivenheder, som Freeman giver (III 182 ff.).

[5]) Freeman II. 413 f. erklærer, at han aldeles ikke tror paa nogen af de Beskyldninger for Giftmord, der er rettet mod Vilhelm, men han fremhæver dog som et Fortrin for Harald Godwinsen, at der aldrig er fremkommet nogen saadan Sigtelse mod ham. Her betænker Freeman ikke, hvor langt mangfoldigere, fra mange Nationaliteter og fra mange Tider hidrørende det historiske Materiale er, som omtaler Vilhelm, og han har Uret ved at sige: »the charge did not seem wholly inconsistent with the crafty and tortuous policy of the Norman Duke«.

den Grad prægede af at gentage hinanden eller dog at paavirke hinanden, at deres Skrøbelighed og Usandhed er aabenbar.

KAPITEL XLVI.

En Redegørelse for Bogens Formaal.

85. Hvordan Nordboerne grundlagde det normanniske Hertugdømme, sikrede det udadtil og udviklede dets indre Bygning indtil Midten af det 11te Aarhundrede, har været Undersøgelsens Maal.

Det har sikkert ikke kunnet undgaas, at den foran givne Skildring i alt Fald paa mange vil gøre Indtryk af at være et Brudstykke uden Afslutning. Det, der blev Hovedresultatet af Nordboernes Bosættelse paa fransk Grund, er ikke berørt, Betvingelsen af Naboriget hinsides La Manche. Ikke blot har jeg ikke medtaget Vilhelms Togt i Aaret 1066, men jeg har slet ikke dvælet ved den omhyggelige Forberedelse, hvorved han søgte at hævde sine moralske og juridiske Krav paa den engelske Trone, og især har jeg ladet alt det ude af Betragtning, der nu er erkendt som en betydningsfuld Bestanddel af de normanniske Hertugers Virksomhed for at vinde England, nemlig den gennem langt mer end en Menneskealder fortsatte Indtrængen af Normanner paa angelsaksisk Grund og disses virksomme Deltagelse i det engelske Samfundsliv. Edv. A. Freeman, J. H. Round og andre Forskere har paa overbevisende Maade redegjort herfor[1]).

Men ikke alene maatte jeg begrænse mit Arbejdes Omfang, jeg fandt ogsaa, at Vaabendysten ved Senlac var en langt mindre Opgave for Erobreren end den, at skulle bevare det vundne og dernæst at skabe en stærk Stat af det gennem Aarhundreder udefra angrebne angelsaksiske Samfund. For anden Gang blev disse Nordboer, om end nu omformede ved fransk Blod og Aand, stillede overfor den Opgave, som de tidligere havde løst med største Held, i et nyt Hjemland at bygge en tætsluttet Enhed op af en af forskellige nationale Elementer stærkt sammensat Befolkning. Det var derfor vel værdt at trænge ind i, hvordan Nordboerne havde forstaaet at grunde deres stærke Fyrstendømme ved Seine, ved hvilke Midler det var bleven organiseret og styret i det forløbne halvandet Aarhundrede, og hvilken Aand der besjælede Normannernes Virken.

Dette har altsaa været mine Bestræbelsers Maal og derunder tillige at arbejde for, at der blev set paa dette Folk med lidt større Retfærdighed[2]), end det hidtil

[1]) Freeman, Norman Conquest II. 125 ff. 296 ff. 307 ff. J. Horace Round, Feudal England 319 ff., 325 ff., 328 ff.

[2]) Herved tænker jeg mere paa Dommen over Normannernes moralske Handlemaade og paa den rette psychologiske Forstaaelse af dem end paa Værdsættelsen af deres Intelligens og Evner, saaledes som

havde været Tilfældet, især fordi man nærede en umaadelig Mistænksomhed mod dets Historieskrivning, uden at man blev de Ejendommeligheder vár, som udmærkede den, og uden at man forstod dens betydelige Værdi, skønt den dog ikke blot i Omfang, men i Vidden af dens Interesser langt overgik, hvad der hos Nabofolkene blev udrettet paa dette Omraade.

den sædvanlig ydes dem. Det er nu almindelig erkendt, at Normandie var i det 11te Aarh. et af de Lande, som gik i Spidsen for Udviklingen i Europa. Paa det religiøse og kirkelige Livs Omraade viste der sig ikke blot Grebethed, men en saa alvorlig Virketrang, som i alt Fald ikke blev overgaaet andensteds (Böhmer, Kirche und Staat 41). At trænge ind i Teologiens Dybder laa ikke for den normanniske Aands praktiske Retning, men man ærede de store Tænkere paa Troens Omraade, og Normannerne havde forstaaet at ordne et Kirkesamfund, der magtede de religiøse og sociale Opgaver og dog samtidig hævdede en selvstændig Stilling overfor Rom. Lignende Forhold viste sig paa Statsstyrelsens verdslige Omraade. De til mange Sider dragende Forpligtelser og Underordnelsesforhold, som Lensvæsenet rummede, havde de vel godkendt, men samtidig forstaaet at bevare Fyrstemagtens øverste og centrale Ledelse. Paa Lovordningens Omraade havde de udfoldet en stærkere Virksomhed end andensteds (se foran S. 206). Med en sjælden Indsigt i, hvordan det sociale og økonomiske Liv bedst kunde fremmes, havde Normannerne arbejdet sig bort fra den ældre Naturalhusholdning og hen mod en Penge-Økonomi, og de var naaet til en sjælden sikker og fast Ordning af Skattestyrelsen (Haskins, Norman Institutions 44 f., 178). Landet var ved sin gode indre Bygning og de Instituter, som her var raadende, »mere end hundrede Aar længere fremme end det kapetingiske Frankrig«, udtaler A. Luchaire (se Valin, Le duc de Nomandie 20). En lignende Dom findes hos Ernest Perrot, Les cas royaux, 301: indenfor den offentlige Ret var der paa et stort Antal Punkter en Udvikling af Ideer og Institutioner, der var et eller to Aarhundreder forud for det øvrige Frankrig. I Normandiets Agerbrug viste der sig kort efter — i det 13de Aarh. — bedre økonomiske Forhold end i det øvrige Europa (Lot, St. Wandrille CIX).

Histoire de la Normandie sous les sept premiers ducs (911—1066).

Résumé du mémoire précédent.

1. 2.[1]) L'étude présente vise avant tout à démontrer que les ouvrages historiques datant des premiers siècles après la fondation du duché de Normandie, sont bien plus dignes de créance que ne l'ont pensé les historiens des temps modernes et spécialement ceux de nos jours. On s'est senti rebuter par le caractère élogieux de ces narrations, sans reconnaître le fait que les louanges n'ôtent rien à la véracité du récit. De plus, on n'a pas assez remarqué à quel degré les ducs de Normandie s'intéressaient à l'histoire de leur pays, trait par lequel cette famille se distingue favorablement des rois français, leurs contemporains. La plupart de ceux-ci étaient dépourvus de sens littéraire, et aucun d'eux n'encourageait l'historiographie. Quant à la dynastie ducale, l'intérêt historique se montre chez Richard I, chez son demi-frère, Rodolphe d'Ivry, chez sa fille Emma et d'autres encore. Dans le reste de la France, l'histoire comptait peu d'amateurs au Xième siècle; on ne peut citer que deux auteurs de quelque importance, Flodoard et Richer; et c'est les archévêques de Reims, non pas les rois, qui les engageaient à mettre par écrit l'histoire de leur pays.

3. 4. Dudon de Saint-Quentin, qui entreprit son ouvrage suivant le désir de Richard I, s'est attiré la malveillance de ses critiques par son style déclamatoire et par la surabondance de poésies qu'il insère dans ses récits. On a en général voulu mettre à l'épreuve son authenticité en comparant sa relation avec les annales de Flodoard. Celui-ci est un annaliste bien informé et sûr, mais considéré comme narrateur historique, il est des plus médiocres. Les faits nus l'intéressent seuls; quant à l'enchaînement des évènements, à la relation de cause à effet, il ne s'en soucie guère. Ses sèches énumérations sont souvent si sommaires que les historiens de nos jours en ont pu tirer des conclusions tout à fait divergentes. De plus, on a regardé son ouvrage comme très complet, ce qui est une erreur: il ne faut pas croire que si Flodoard passe sous silence un incident, alors cet incident n'a pas eu lieu. En outre, le style de cet auteur a une particularité dont on n'a pas assez tenu compte: un verbe mis au plus-que-parfait indique souvent qu'il s'agit de remplir, après coup, une lacune dans la narration précédente. Enfin, Flodoard ne donne jamais un caractéristique des personnages qu'il met en scène; il n'indique ni les motifs ni les buts de leurs actions; rarement il ose prononcer son opinion sur un homme ou un évènement.

5. En appréciant l'authenticité de Dudon, il faut toujours se rappeler que les sources où il puisait étaient les traditions orales. Quant aux témoignages écrits, il n'a pu disposer que d'un très petit nombre; à vrai dire, nous n'en pouvons indiquer sûrement qu'un seul, à

[1]) Les chiffres en tête de chaque alinéa renvoient aux sections correspondantes du texte danois.

savoir la Complainte sur la mort du duc Guillaume. Il n'y a pas un seul passage du texte de Dudon qui prouve sa dépendance des annales de Flodoard, bien que nous ne contestions pas qu'il ait eu l'occasion de les voir. La tradition orale, au contraire, il l'a recueillie avec le plus grand soin dans divers endroits de la Normandie; nous en avons la preuve dans le grand nombre de détails qu'il donne et qui se rattachent à des personnages et à des localités définies. En 1865, Jules Lair a publié une excellente édition de la chronique de Dudon, et jointe aux recherches historiques de Lair cette édition marque un progrès considérable dans la compréhension de l'histoire ancienne de la Normandie. Toutefois, le texte de Dudon demande encore beaucoup d'émendations; dans l'ouvrage actuel j'en ai proposé un certain nombre.

6. Dans l'*Encomium Emmæ*, ouvrage composé par un moine de Saint Bertin sur la demande de la reine Emma, nous retrouvons plusieurs des traits caractéristiques que j'ai relevés en parlant de Dudon. Cet écrit aussi appartient à l'historiographie élogieuse qui était à la mode alors, et que nous retrouvons chez les Normands de l'Italie méridionale. Néanmoins, l'*Encomium*, de même que la chronique de Dudon, est un ouvrage strictement véridique. Si l'auteur passe sous silence le premier mariage d'Emma avec le roi Ethelred, il s'est sans doute conformé au désir de la reine; elle méprisait le souverain infortuné et le mari infidèle et voulait être considérée uniquement comme l'épouse du roi Canut. Cependant le texte fait sous-entendre son premier mariage, puisqu'elle est appelée *regina* lorsque Canut la recherche en mariage; et il adresse sa demande à cette *domina* elle-même, non pas à ses parents. On s'est formalisé de ce que l'auteur désigne une fois Emma par le mot *virgo*. Mais ce terme n'a rien de surprenant ici; d'abord l'écrivain l'a choisi pour amener une allitération avec *verbum, voluntas*, et du reste on trouve chez plusieurs écrivains de l'antiquité et du moyen âge, *virgo* dans le sens de "jeune femme", même s'il est question d'une mère. Et la reine Emma était jeune encore, témoin les deux enfants qu'elle donna à son second époux.

7. 8. 9. 10. A l'époque de Guillaume le Conquérant plusieurs chroniqueurs surgirent, tels que Guillaume de Jumièges, Guillaume de Poitiers, Guido d'Amiens, Baudri de Bourgueil; ils écrivaient sur la demande du duc, ou ils avaient quelque relation avec lui ou avec sa famille. C'est aussi parmi l'entourage de Guillaume qu'il faut chercher les créateurs de la fameuse Tapisserie de Bayeux, représentation figurée d'un évènement historique, telle qu'on n'en a pas entreprise depuis les reliefs qui ornent la colonne de Trajan et celle de Marc-Aurèle à Rome. Citons encore l'autobiographie de Guillaume, le récit assez détaillé que le duc faisait de sa vie quand il était sur son lit de mort, et qu'Orderic Vital nous a conservé. Les écrits énumérés ci-dessus préparent la riche littérature historique qui florissait en Normandie et en Angleterre au XIIe siècle, et dans laquelle Orderic Vital occupe une première place. A côté des auteurs déjà nommés, qui traitaient l'histoire générale de la Normandie, il faut encore mentionner de nombreuses mémoires sur l'histoire des églises et des couvents, et quelques biographies d'ecclésiastiques notables.

11. 12. Le goût des Normands pour les récits historiques se traduisit aussi d'une manière caractéristique dans les chroniques rimées de Wace et de Benoît et dans quelques chroniques écrites en prose française. Plusieurs nouveaux traits de l'histoire de Normandie y sont conservés. Certains écrivains modernes ont émis l'hypothèse que la vieille tradition normande, sur laquelle s'appuyaient tous les écrits ci-dessus nommés, aurait en partie revêtu une forme rythmique, qu'il aurait p. ex. existé des chansons de geste célébrant des évènements isolés; mais c'est sans doute une erreur. Les textes latins ne laissent jamais entrevoir une forme rythmique primitive, sur laquelle les auteurs auraient calqué leurs phrases. Il est

vrai qu'on a connu des vers détachés ou des couples de lignes rimées, qui auront été d'un usage commun à la manière des proverbes. Au contraire, la tradition normande prenait la forme de récits, distingués par les qualités que nous connaissons chez Saxo Grammaticus et dans les sagas. Ces narrations étaient relevées par des scènes dramatiques, leurs auteurs savaient l'art de souligner, de bien tourner une réplique et de mettre en relief les petits traits caractéristiques, et c'est justement ces qualités qui forment le grand attrait de l'histoire normande.

13. Dans l'historiographie du XIe siècle, on trouve encore ce contraste frappant entre la Normandie et le reste de la France. Le seul historien de quelque importance dont les autres provinces peuvent se vanter, c'est Adémar de Chabannes, et il ne s'intéresse guère qu'à l'Aquitaine. Rodolphe Glaber est mieux renseigné sur la Normandie, mais son ouvrage a surtout pour sujet l'histoire de la civilisation. Les rois de France ne s'intéressent toujours pas à faire noter les évènements. De là le fait caractéristique que lorsque plus tard on s'est mis à rédiger l'histoire de France, il a souvent fallu avoir recours aux historiens normands pour suppléer les renseignements sur le développement intérieur du pays ou sur les guerres que menaient les rois.

14. Les traditions qui se rattachent à la vie de Rollon en Danemark, avant son arrivée en Normandie, sont rapportées d'une manière analogue par Dudon et par Guillaume de Jumièges. On a soutenu, mais à tort, que Guillaume et d'autres chroniqueurs auront rejeté le récit de Dudon. Guillaume proteste seulement contre la fiction que des rêves auraient présagé à Rollon la gloire qui l'attendait; il n'aime pas la couleur théologienne qu'à prise le récit de Dudon. C'est sur les bords de la Seine seulement que Rollon est élu chef des vikings. Les péripéties de son passé, sa fuite hors de Danemark, son séjour en Angleterre, ses combats en Flandre, sur tout cela les deux auteurs sont d'accord. Mais pour toute source ils n'avaient que la tradition orale, et il est bien naturel que des malentendus et des erreurs de chronologie s'y soient introduites au cours d'un siècle. C'est donc peu raisonnable de vouloir faire concorder tout incident avec les notices des annales. Pris dans son ensemble, le récit ne provoque pas le doute, p. ex. il faut accepter ce qui est raconté sur les combats avec Regner au Long Col en Flandre.

15. Les paysages qui bordent la Seine étaient à cette époque épuisés par les attaques répétées pendant des années; les vikings, de leur côté, devenaient disposés à s'établir et à se convertir au christianisme. Les Francs leur faisaient plusieurs propositions à ce sujet; le chef Hunedeus fut baptisé; Hasting qui avait déjà auparavant recherché l'amitié des princes chrétiens, devint le vassal du roi de France. Rollon avait conquis de grandes provinces le long de la Seine, et après une attaque manquée contre Chartres, lui aussi résolut de se fixer à demeure dans le pays.

16. 17. Pendant toute l'époque des vikings, les attaques des Normands contre la Bretagne avaient eu un autre caractère que leurs exploits dans le bassin de la Seine. Les sources bretonnes ont donné une idée complètement fausse des attaques dirigées contre cette province. Les côtes de la Bretagne sont si couvertes de rochers, du côté Nord il y a si peu d'anses navigables que les Normands n'étaient pas encouragés à d'autres tentatives que des descentes rapides dans le littoral. Du côté Sud de la péninsule, les bouches de grandes rivières présentaient de meilleures conditions pour les flottes des pirates. On remarquera que pendant toute l'époque des vikings, les îles ou les points saillants de la côte septentrionale, ont seuls subi des attaques, et il convient d'accepter avec quelque réserve les descriptions plus récentes, où l'on raconte comment les moines devaient s'enfuir, emportant les reliques

de leurs saints; ces récits s'écartent tout à fait de la réalité quand ils disent que le pays était dépeuplé par suite des ravages des pirates. En effet, les expéditions des Normands en Bretagne n'ont pas laissé de trace, ni dans les noms de lieux, ni dans la physionomie ou les mœurs de la population. Seule, la partie méridionale de la péninsule était assez souvent ravagée par les pirates qui ne s'y établissaient pourtant que rarement; ils avaient en général leur domicile et leur point de départ dans les îles à l'embouchure de la Loire. En 903, les Normands remontèrent la Loire jusqu'à Tours, mais ce n'était qu'une courte incursion, et pendant les 10 ou 15 années suivantes la Loire était libre de vikings.

18. D'après Dudon, le terrain cédé à Rollon s'étendait de l'Epte jusqu'à la mer; pour en tracer les limites il faut donc chercher un endroit où la ligne côtière soit parallèle au cours de cette rivière, or, on ne le trouve qu'à l'est de la grande baie du Mont St. Michel. En effet, Dudon dit que lorsque Rollon demanda, quels étaient les principaux sanctuaires de son domaine, on lui nomma les églises de Rouen, de Bayeux, d'Évreux et du Mont St. Michel. On sait d'ailleurs que déjà avant Rollon, St. Lô et Bayeux étaient conquis par les Normands, et la presqu'île du Cotentin paraît également être dans leur pouvoir. Même si le traité de cession conclu avec Charles le Simple ne comprenait pas expressément les provinces de l'ouest, le roi semble les avoir abandonnées à leur sort; et du reste, une autre condition du traité les soumettait déjà aux Normands (voir § 20). On a souvent maintenu que la *Historia inventionis S. Wulframni* donnerait un compte rendu original de la fondation du duché, déviant de celui de Dudon; et à ce point de vue, il faut remarquer que ce texte ne parle pas d'une cession de la part du roi des Francs; ici, c'est Rollon qui fixe les limites de sa province; en d'autres termes, le pays dont les Normands s'étaient emparés, devait rester en leur possession.

19. Ce serait une erreur, ce me semble, que de regarder la cession des provinces de la Seine aux Normands, comme un fief accordé à leur maître. Cet acte était bien plus décisif; c'était plutôt le transfert d'un titre de possession, qui abandonnait les anciens propriétaires à la discrétion des acquéreurs. Les nouveaux maîtres étaient libres de laisser les anciens habitants garder leurs biens, d'en faire des tenanciers ou d'entreprendre eux-mêmes la cultivation de la terre. De la part du roi la cession du pays devait être finale et irrévocable. Aussi n'est-il question d'aucun devoir féodal de la part de Rollon; il promit simplement de garantir l'adoption du christianisme, et la cultivation de la terre; et il s'engagea à défendre le pays de toutes les attaques de pirates venant du dehors. A plusieurs reprises, les vikings se firent céder des terres le long de la Loire; et alors, il n'est pas non plus question de redevances féodales. En effet, les Francs n'aimeraient guère voir accroître leur armée par un contingent de ces guerriers qui venaient de saccager leur pays.

20. A part son nouveau duché, Rollon avait en outre stipulé qu'on lui donnât la Bretagne comme province tributaire, pour pourvoir ainsi à l'entretien de ses guerriers. Par le nom de Bretagne, il faut sans doute surtout entendre les paysages autour de la baie du Mont St. Michel, à l'est et à l'ouest de Coesnon. Ce terrain, qui comprend donc aussi les parties occidentales de ce qui devait devenir la Normandie, formait depuis 867 une *marcha* spéciale gouvernée par les Bretons. Flodoard dit, dans ses notes sur l'année 918, que les Normands ravagèrent *omnem Britanniam in Cornu Galliæ, in ora scilicet maritima sitam.* Ces termes doivent s'appliquer particulièrement aux contrées que nous venons de nommer. On remarquera en effet, que la mer Atlantique est en général appelée *Oceanus*, que La Manche est nommée *mare* et les habitants de ses côtes *maritimi.* Flodoard raconte plus loin qu'en 933

le roi Rodolphe céda au duc Guillaume *terram Brittonum in ora maritima sitam*; donc, à cette date, tout ce que les Normands possédaient déjà de fait, leur est cédé de droit.

21. Rollon épousa Gisla, fille de Charles le Simple; elle mourut peu d'années après. On a voulu contester que le roi Charles pût avoir, dès 912, une fille légitime à marier, vu qu'il n'épousa Frédérune qu'en 907. Le fait est que nous ignorons la date du mariage du roi; il existe seulement une lettre datée de 907, dans laquelle il accorde une dot à Frédérune. Charles avait alors 28 ans; et en considérant l'âge bien plus jeune où les autres princes de la maison carlovingienne se marient — quelques-uns n'ont que 15 ou 16 ans — ce serait bien étrange si le parti qui soutenait le roi lui aurait permis d'attendre aussi longtemps avant de prendre femme et de fonder une famille. Le mariage de Rollon est raconté par son petit-fils, qui devait être bien renseigné; et les anciens historiens de Normandie n'ont jamais mis en doute ce récit. De nos jours, on a maintenu que la famille ducale voulait se vanter d'avoir du sang carlovingienne dans leurs veines; cette insinuation n'a pas de sens, puisque la tradition disait que l'union avec Gisla était non seulement courte, mais aussi sans issue. Les ducs de Normandie ne paraissaient nullement soucieux de réclamer une parenté avec la maison royale de France; aucun membre de leur famille ne porte un nom carlovingien tel que Charles, Louis, Carloman ou Gisla.

22. Vers 919, une flotte remonta la Loire jusqu'à Nantes, et cette ville fut prise. Une chronique assez moderne nous raconte que dans la même expédition, les Normands poursuivirent leur course sur la Loire et son affluent, qu'Angers et Tours furent conquis, et qu'Orléans acheta à pris d'argent la retraite des ennemis. Quant à cette dernière partie du récit, le chroniqueur confond sans doute les évènements avec ceux de 856. Si l'expédition avait pénétré jusqu'au cœur de la France, plusieurs documents l'auraient attesté; or, nous n'en trouvons le récit que chez Pierre le Baud (vers 1500); il dit qu'une querelle éclata entre deux divisions de la flotte normande; et c'est justement ce qui eut lieu en 856. En cette année-là, Orléans paya une rançon pour détourner une attaque, et l'année suivante Blois et Tours furent pillés. A partir de 919, les Normands s'étaient fixés dans une île à l'embouchure de la Loire, et ils opèrent maintenant de concert avec leurs compatriotes de la Seine. Pendant plusieurs années, le roi Charles dut combattre des adversaires; après sa déposition notamment le roi Rodolphe; tandis que la conduite des comtes francs pendant ces troubles était d'un caractère équivoque ou traitreux, Rollon s'attache avec une fidélité constante au prince carlovingien de qui il avait obtenu les provinces de la Seine.

23. Quant à la manière dont la terre de Normandie fut répartie entre les chefs scandinaves, nous savons seulement qu'on procédait par un tirage au sort. On a mal compris l'expression de Dudon *funiculo divisit*, comme si les lots de terre étaient mesurés au cordeau; c'est simplement un terme biblique qu'a employé Dudon, et aucun des anciens auteurs qui traduisent ou citent ces mots ne les ont interprêtés ainsi.

Bien que le nombre des nouveaux acquéreurs fût grand, les anciens droits de propriétés restaient intacts en maint endroit. J'ai tâché d'élucider cette question en étudiant la répartition des terres, un siècle plus tard, sur un domaine restreint et bien délimité, à savoir les îles Normandes, et en considérant le caractère des biens et des privilèges qui y formaient la part du duc.

24. La tradition normande, répétée dans beaucoup de vieux textes, est pleinement d'accord pour attester que Rollon professait la foi chrétienne jusqu'à sa mort. 100 ans plus tard, et dans la ville lointaine d'Angoulême, l'historien Adémar raconte que Rollon aurait aussi sacrifié à des dieux païens; mais c'est pure invention. On a voulu trouver une confirma-

tion de ce propos dans le vocable *infidele* (leçon de la forme A; dans B on lit *infidelis*) employé dans la Complainte sur Guillaume Ier, et erronément lié à *patre* (c. à d. Rollon). Mais dans ce poème mal conservé, où les émendations s'imposent à tout moment, il faut à cet endroit lire *infideles*, sujet du verbe *surrexerunt*. Il est question de la rébellion de Riulf et de ses compagnons, et dans la chronique de Robert de Torigny ils sont justement appelés *infideles*. Dans le langage de cette époque ce vocable ne se rapporte généralement pas à la religion, mais à la fidélité envers un suzerain. Les *fideles* ou *infideles* d'un prince sont des termes consacrés. Dans une strophe précédente, la Complainte cite le trait particulier chez Rollon — nous le retrouvons chez Hasting — qu'il laissait baptiser son fils aussitôt après la naissance, bien qu'il restât alors païen lui-même.

25. 26. Guillaume naquit à Rouen et y reçut le baptême. La première strophe de la Complainte contient les mots: *hic in orbe* (B: *orbem*); il faudra lire: *hac in urbe*; les manuscrits existants de la Complainte confondent souvent les lettres *o* et *u*. Cette correction devient nécessaire aussi en considérant les mots suivants, *transmarino patre*, ajoutés pour l'effet de contraste. Dudon qui a sans doute connu une meilleure version du poème que celles qui nous sont parvenues, écrit *Rotomagensi urbe exstitit oriundus*, ce qui recommande encore l'émendation proposée. Liant *transmarino* à *orbe*, on a soutenu que Guillaume serait né en Angleterre, mais cette hypothèse est absolument inadmissible, aussi par la raison qu'il aurait alors reçu son nom de Guillaume dans un pays, où ce nom était alors complètement inconnu, n'y étant introduit que du temps de Guillaume le Conquérant.

27. 28. Après la mort du roi Raoul (936), le fils de Charles le Simple fut rappelé de son exil. Il avait vécu en Angleterre auprès de son oncle maternel, le roi Athelstan. Dudon nous raconte, comme le fait également la Complainte, que Guillaume était parmi les seigneurs qui avaient agi pour l'avènement du jeune prince. Mais il va sans dire que le roi Athelstan, de son côté, a compris que l'assentiment du duc de Normandie était désirable pour bien des raisons. Pendant tout son règne Athelstan trouve souvent l'occasion de montrer l'estime qu'il avait pour les hommes d'origine danoise, et son zèle pour s'entourer de Danois. Quand il s'agissait de s'orienter sur la disposition des esprits et de préparer le chemin au jeune prince, le roi d'Angleterre envoya donc en France un homme d'origine danoise, l'évêque Odo de Ramsbury. Il est évident qu'il importait avant tout de savoir si le duc Hugues le Grand n'aspirait pas au trône et s'il donnait son consentement à l'avènement de Louis. Sans doute Athelstan a à la même occasion exprimé à Guillaume son désir que le comte Alan de Vannes, exilé par le duc, obtînt la permission de revenir. Guillaume se conforma à la demande du roi.

29. C'est une erreur qui date de bien longtemps que de penser que les Normands n'aient pas respecté la sainteté du mariage. Ils ne différaient des mœurs franques, chrétiennes, qu'en accordant aux deux époux une plus grande facilité pour dissoudre une union, si toutefois on observait les formalités convenues et qu'on assurait à l'épouse divorcée certains droits économiques. Rollon avait épousé Popa, mais lorsqu'un mariage avec la princesse Gisla devint possible, il se sépara d'elle. Plus tard, Gisla morte, il renoua pourtant le lien conjugal avec Popa. La vie mariée de Guillaume devait se développer d'une manière analogue. Ayant vécu avec Sprota dans une union selon les coutumes danoises, il reçut l'offre d'un mariage avec Leutgarde, fille du puissant comte Heribert de Vermandois. Des raisons politiques obligeaient Guillaume à ne pas refuser une pareille alliance. Sprota lui avait donné le fils Richard, et on n'a jamais formulé contre ce prince l'objection d'une naissance illégitime.

30. Un homme d'extraction danoise, Sigfrid le Danois, s'était rendu maître de Guines — c'est Lambert d'Ardres qui le raconte —, et le comte Arnolphe de Flandre avait reconnu son

rang de comte. La date de l'évènement est vers 928, et le récit cadre bien avec ce que les chroniqueurs francs disent sur les campagnes des Normands dans ces contrées vers cette époque. Nous voyons en effet un évêque anglais écrire au comte Arnolphe au sujet d'un rapt commis par »vos Danois«; il aura donc existé une colonie danoise en Flandre. Lambert continue en disant qu'à cause de ses malheurs, Sigfrid se tua vers 962; ce qui nous rappelle la notice de la chronique anglo-saxonne pour l'année 962: »le roi Sigfrid se donna la mort«. Dans sa jeunesse, Sigfrid avait fait service de guerre en Danemark, et »Canut, frère du roi danois« qui avait autrefois amené une réconciliation entre lui et le comte Arnolphe, pourrait être identique à Canut Danaast. — Aux environs de la Canche et de Montreuil le nom de lieu Wicquinghem semble être le souvenir d'une autre colonie danoise.

31. En Hollande et en Frise, des Danois s'étaient également fixés. Radbod, nommé évêque d'Utrecht en 899, ne put pas occuper son siège dans cette ville, parce qu'elle était mise en ruines et continuellement harassée par les Danois qui habitaient aux environs. Jusqu'à sa mort, en 917, Radbod vécut à Deventer, et son successeur, Baldric, réussit enfin à rebâtir la ville d'Utrecht et son église.

32. A cette époque, où les mers étaient pacifiées, les princes voulurent se procurer des ports maritimes. Montreuil était alors voisine de la Manche — depuis, la ligne côtière s'est considérablement modifiée. Cette ville avait un commerce si important que le comte Arnolphe résolut de s'en emparer. Par trahison, il se rendit maître de la ville et en chassa le chef, Herluin. Montreuil reconnaissant le duc Hugues comme son suzerain, Herluin réclama son secours pour reprendre la ville. Hugues ne voulait cependant pas faire la guerre à Arnolphe, et Herluin rechercha alors l'appui de la Normandie. Le duc Hugues ayant autorisé Guillaume à se mêler à l'affaire, ce dernier reprit la ville pour le bénéfice de Herluin. Cet incident devait amener de graves conséquences pour le duc de Normandie.

33. Vis-à-vis du roi Louis, Guillaume montra une fidélité inébranlable, et c'est une grande injustice que de l'accuser de mauvaise foi. Quand Guillaume s'est tourné contre l'archévêque Artold de Reims, que le roi désirait ménager, il avait, comme d'autres vassaux, juste cause pour cette inimitié; il ne faut pas non plus s'étonner que Guillaume dispute l'autorité de l'évêque de Laon et d'autres évêques, qui ont voulu l'excommunier à cause de sa conduite en Flandre, contrairement aux règles du droit canonique.

34. Le roi Louis se sert de l'amitié éprouvée de Guillaume pour obtenir un traité d'alliance avec le roi Othon. Le souvenir de la remarquable entrevue des deux rois à Visé-sur-Meuse, est évidemment resté vivant parmi les familiers du duc à Rouen, et cette tradition orale, non pas une chanson de geste composée sur ce thème, a fourni à Dudon la richesse de détails dont il a orné sa description. Beaucoup des traits que communique Dudon s'accordent avec ce qui est rapporté ailleurs, et le récit dans son ensemble est un témoignage insigne de l'art narratif des Normands.

35. Guillaume fut assassiné pendant une entrevue avec le comte Arnolphe, dans une île de la Somme. La conspiration tramée contre Guillaume avait pour auteur le comte Arnolphe, et aucun Normand n'y prit part; c'est un malentendu qui a fait penser le contraire. Ni Dudon, ni aucun autre ancien historien ne le dit, et puisque Arnolphe se déclare prêt à bannir les meurtriers, ceux-ci ont dû être des sujets flamands. L'accusation dirigée contre Guillaume d'avoir causé du mal à ces hommes, se réfère à son attaque contre Montreuil et à sa conquête de cette ville. Les assassins étaient au nombre de quatre: Eiricus, Balzo, Robertus, Ridulfus. Dans la Complainte, le mot *duo* ne se rapporte pas aux meurtriers, mais à *inermes nautas*, c'est-à-dire les *duo inermes puberi* qui furent blessés dans cette rencontre,

comme le raconte Richer. Dudon et la Complainte mentionnent le projet qu'aurait formé Guillaume de se faire moine; quant au froc monacal que le duc aurait gardé dans une coffre, le parallèle de ce récit se rattache au roi danois Erik Plovpenning assassiné 300 ans plus tard. On ne peut cependant pas soutenir que la tradition danoise soit empruntée à l'autre. — Bien qu'on ait vénéré le souvenir de Guillaume, il n'est pas probable qu'on l'ait jamais regardé comme un saint.

36. Le roi Louis essaya d'intervenir dans le gouvernement de la Normandie, mais les Bretons et les Normands, qui venaient de faire un pacte entre eux, se réunirent pour désigner le jeune Richard comme successeur de son père. Une flotte arriva aussi du pays natal des Danois, commandée par le roi Setrik, qui est peut-être identique au roi Siktryk dont on lit le nom sur des pierres runiques de Slesvig. Richer rapporte une légende peu vraisemblable sur les victoires qu'aurait remportées le roi Louis sur ces vikings. — Louis emmena le jeune Richard à Laon.

37. Richard et son pédagogue Osmund réussirent à s'enfuir de la cour royale. Dudon tient de Richard lui-même le récit de cette fuite, et la vérité n'en est pas douteuse, d'autant plus que plusieurs détails cadrent bien avec ce que nous savons d'ailleurs des circonstances.

38. Rouen demanda de nouveau secours au Danemark, et le roi Harald Blaatand accourut avec une flotte. Bien que Flodoard le mentionne simplement comme "Harald, qui commandait à Bayeux", c'était sûrement un homme de conséquence, puisqu'il osa engager le roi de France à venir le trouver, et que celui-ci vint en effet. Non seulement est-il appelé roi de Danemark dans la tradition normande, mais son nom de Harald implique déjà sa position royale. Seuls les membres des familles royales de Danemark et de Norvège portaient alors ce nom. En examinant ensuite quels personnages de ces familles se nommaient ainsi à l'époque qui nous occupe, on vient au résultat que le chef de cette force auxiliaire n'a pu être que le roi de Danemark.

39. Dans l'entrevue des deux rois, Louis se faisait accompagner par Herluin qui était entré dans son service. La présence de cet homme éveilla le courroux des Normands: Herluin était la cause première du meurtre de Guillaume. Une querelle s'engagea, Herluin fut tué, Louis dut s'enfuir, et bientôt après il fut fait prisonnier. Par le traité de paix signé ensuite à St. Clair-sur-Epte, l'indépendance complète de la Normandie fut de nouveau reconnue. Mais le duc Hugues, dont l'intervention avait amené la paix, garda Louis en prison pendant une année entière.

40. Immédiatement après ces évènements, le jeune duc fit preuve de la force de son caractère en obtenant l'exil de Rodolphe Torta. Cet homme avait représenté le roi de France dans l'administration du duché; mais il avait abusé de son pouvoir et s'était fait une réputation d'avarice. Richard poursuivit avec une grande fermeté son but et réussit à l'éloigner du pays.

41. Louis d'Outre-Mer brûlait du désir de se venger, et il obtint le secours de son beau-frère, le roi Othon. Les rois alliés s'avancèrent par la route de Cambrai pour attaquer le pays de Hugues, mais ils ne réussirent qu'à dévaster la rase campagne, et ils n'eurent pas plus de succès en attaquant Rouen. Dudon a pu raconter cette expédition contre la Normandie en s'appuyant sur les renseignements que Richard lui fournissait en sa qualité de témoin oculaire; le lecteur peut aussi retracer les efforts de l'auteur pour faire des enquêtes sur les lieux mêmes des évènements, p. ex. chez les prêtres de l'église St. Ouen. En Normandie, on regardait le comte Arnolphe comme le véritable auteur de cette campagne; aussi est-ce contre lui que le duc Hugues dirige peu de temps après une attaque.

42. Thetbald le Tricheur, comte de Chartres, avait épousé Leutgarde, veuve du duc Guillaume. Une phrase mal interprêtée de la chronique de Dudon a fait naître l'idée erronée que c'est elle qui excitait Thetbald à poursuivre pendant des années ses hostilités contre Richard. Thetbald, *novercalibus furiis succensus*, écrit Dudon, mais dans le langage de l'antiquité et du moyen âge, cette locution s'employait pour n'importe quel cas de haine inexplicable et déraisonnable. Ceci est p. ex. démontré par le seul autre passage où Dudon se sert de cette locution. Il y dit que le roi Louis est poursuivi de la haine des Normands, *novercalis odii zelo*. Quant à Leutgarde on peut même alléguer des raisons pour penser qu'elle gardait des sentiments plutôt amicaux pour Richard. Son mari, au contraire, le haïssait, soit parce que le voisinage entre son comté et la Normandie causait des frictions, soit par un penchant naturel à son caractère intrigant.

43. Après tous les démêlés qu'avaient eus le roi Louis et les Normands, ils devaient se regarder mutuellement avec méfiance. Il ne faut donc pas s'étonner si les évènements de l'époque suivante soient peints sous des couleurs différentes par les auteurs normands et par Flodoard. L'annaliste rapporte (961) que le jeune duc aurait voulu empêcher un plaid royal à Soissons. C'est pourtant absurde de croire qu'il ait eu le projet de mettre en fuite une assemblée réunie dans une ville si lointaine. D'autre part, nous avons un exemple des lacunes qu'offrent les notices de cet historien, quand il ne mentionne pas le fait que la ville importante d'Évreux fut arrachée aux Normands.

44. En Normandie, on se rendait compte du danger, et demanda de nouveau secours au roi danois. Cette fois, le roi Harald ne vint pas en personne; il envoya une flotte, et Richard assigna comme station aux navires Jeufosse-sur-Seine, au sud de la frontière de la Normandie. Partant de là, les vikings dévastèrent le pays de Thetbald et d'autres contrées. La France en souffrit tellement qu'on commença des négociations de paix. Thetbald vint trouver Richard, qui lui promit la paix, à condition qu'il rendît au duc la ville d'Évreux. Louis renouvela sa déclaration concernant l'indépendance du duché. — Un grand nombre des Normands nouveaux venus adoptèrent le christianisme et reçurent des lots de terre; d'autres s'embarquèrent de nouveau, et, avec l'assistance de pilotes venus du Cotentin, ils furent menés aux côtes d'Espagne pour y guerroyer contre les païens. Une attaque sur Nantes, qui appartenait au comte Godefroi d'Anjou, l'allié de Thetbald, doit être regardée comme un incident de ces guerres longuement continuées. Cette expédition est probablement faite par ces mêmes vikings, qui étaient venus du Danemark et avaient leurs camps sur les bords de la Seine.

45. Richard s'était fiancé à la jeune fille du duc Hugues. Nous ne connaissons pas l'exacte date de l'accomplissement du mariage; Flodoard donne l'année 960, mais c'est douteux. Après la mort prématurée de son épouse, Richard s'unit à Gunnor, jeune fille de grande famille danoise. Rien ne plaide en faveur de l'hypothèse émise par des auteurs modernes qu'elle fût une femme mariée. Il faut simplement corriger la phrase de Dudon: *prohibitæ copulationis fœdere*, et lire: *perhibitæ* comme le demande le contexte. Robert de Torigny raconte — 200 ans plus tard — comment Gunnor aurait été jetée dans les bras de Richard pendant un séjour qu'il faisait chez un *forestarius* de Sauqueville. Ce n'est là qu'une variante d'anecdotes mises sur le compte de plusieurs autres princes. Il est également inadmissible de nier sa haute naissance, parce que sa sœur était mariée à un *forestarius*, mot qu'on a même voulu traduire par »charbonnier«. La fonction de »forestier« étaient des plus notables, et très recherchée par les Danois, témoin le grand nombre de diplômes auxquels on trouve affixé le sceau d'un tel »forestier«. On retrouve le même manque de logique dans la version

qui veut que Richard fît consacrer son mariage avec Gunnor, pour que son fils Robert, reconnu comme légitime, pût être consacré archévêque; la naissance illégitime n'empêchait pas qu'un homme obtînt une telle charge, et en outre le droit canonique de ce temps-là ne reconnaissait pas la légitimation *per subsequens matrimonium*. En tout cas c'est certain, que le mariage de Richard et de Gunnor fut béni par l'Église.

46. Le duc Richard a le grand mérite d'avoir assuré à la Normandie une paix qui dura 30 ans. Il ne faut donc pas s'étonner que les vieux chroniqueurs comparent la situation intérieure du duché aux meilleures époques de l'empire romain. Mais c'est étrange que certains auteurs modernes reprochent à Dudon de n'avoir pas raconté des complications politiques extérieures, ni des évènements de guerre.

47. Richard s'efforçait aussi de bien organiser les affaires de l'Église. Tous les sièges épiscopaux étaient de nouveau remplis, et le duc tâcha de réformer les monastères selon la règle des clunistes. Il s'assura l'assistance du moine Mainard, de Gand, et l'activité de cet homme fut heureuse. On n'établit pourtant aucune communication avec Rome: le duc voulait être la suprême autorité aussi dans les litiges du clergé. Il fit preuve de la profondeur de son zèle religieux en faisant construire la magnifique église de Fécamp et en la dotant largement.

48. Le comte Arnolphe de Flandre mort en 965, une querelle s'éleva entre le roi Lothaire et les héritiers d'Arnolphe. Richard entreprit le rôle de médiateur, et il réussit à faire restituer par Lothaire le pays au sud de la rivière de Lys, qu'il tenait occupé. Le nom de l'endroit d'où sont datées quelques lettres du roi, ne peut pas prouver à qui appartenait cet endroit, ni permettre de conclure à une situation contraire à celle que nous venons d'indiquer. Les différents échelons de l'hierarchie féodale permettent de nommer tantôt une personne, tantôt une autre, comme maître de telle ou telle propriété. Flodoard mentionne l'évêque Roric de Laon comme conciliateur dans cette querelle, mais cela n'empêche pas qu'un autre médiateur ait pu agir pour une des parties.

49. Richard appuyait énergiquement l'élection de Hugues Capet (987), et il restait toujours l'aide fidèle de ce roi, p. ex. dans les guerres avec le comte Eudes de Chartres. Si Eudes a pensé, au moment de la seconde guerre, qu'il avait pour lui le duc Richard — et c'est en réalité tout ce qu'affirme Richer (IV, 90) — le comte se sera trompé; il n'existe aucune preuve d'infidélité de la part de Richard à cette occasion ou à d'autres.

50. La Normandie continuait d'entretenir des relations amicales avec l'Angleterre, et lorsque les Danois attaquèrent de nouveau ce pays, le roi Aethelred envoya des députés à Rouen pour conclure un traité, par lequel les Normands devaient s'engager à ne donner aucun support aux envahisseurs. Le pacte fut signé en 991. Richard I mourut en 996.

51. En Normandie, les rapports sociaux s'étaient développés selon des tendances décidément aristocratiques, de même que la position du duc avait évidemment augmenté en prestige. Vers la fin du Xe siècle, les paysans avaient commencé à se réunir pour réclamer le droit d'exploiter les forêts étendues et les grands cours d'eau, mais ce soulèvement fut réprimé avec une grande sévérité; les documents du temps laissent voir comment les grands s'efforcent d'empêcher toute organisation dans les classes inférieures.

52. Du temps de Richard II, la bonne intelligence avec l'Angleterre s'altérait, et c'est hors de doute qu'Aethelred en était cause lui-même par son inconstance. Quand le duc, malgré cela, marie sa sœur Emma au roi, qui était bien plus âgé qu'elle, il s'est sans doute laissé décider par l'espoir de gagner quelque influence en Angleterre. Mais, 6 mois après son mariage, le roi Aethelred provoqua le grand massacre de Danois établis dans son pays; alors

Richard comprit qu'il était impossible de rester l'ami de cet homme, et il conclut un pacte étroit avec Svend »à la barbe bifurquée«, roi de Danemark.

53. Richard II avait une querelle avec le comte Eudes de Chartres, lequel, en épousant Mathilde, sœur du duc, avait reçu comme dot la moitié de Dreux; Mathilde mourut sans laisser d'enfants, et Eudes ne voulut pas restituer la ville. Après de longs combats, la paix se fit enfin, le roi Robert agissant comme médiateur. Le roi avait été inquiété par le fait que Richard avait demandé secours au chef de vikings, Olaf, plus tard roi de Norvège et appelé Saint Olaf; et celui-ci, de concert avec Lacman, autre chef des pirates, avait pris Dol en Bretagne. Voilà ce que nous lisons chez Guillaume de Jumièges, mais ce récit doit être inexact; non seulement les rapports entre la Bretagne et la Normandie étaient-ils alors paisibles, mais Richard était associé au gouvernement de la Bretagne, en sa qualité de tuteur de son neveu, le jeune duc de ce pays. Nous savons cependant, qu'à cette époque Olaf faisait des descentes sur les côtes occidentales de la France, et même en Espagne; il est p. ex. l'auteur d'une attaque sur St. Michel en l'Herm (en Poitou). Il est possible que, pendant ces expéditions, Olaf ait attaqué Dol; pour prévenir d'autres attaques en Bretagne, Richard l'aura alors encouragé à venir à Rouen, où sa présence serait une menace contre le comte Eudes. Le souvenir des dévastations causées par les vikings attirés dans ce pays du temps du comte Thetbald, a pu décider le roi à intervenir. L'expédition d'Olaf semble avoir eu lieu en 1013.

54. L'amitié constante avec le roi Robert se traduisait de bien des manières. Ainsi le duc fournit au roi un grand contingent de guerriers pendant les combats qu'il devait soutenir pendant une dizaine d'années pour ramener la Bourgogne sous le pouvoir de la couronne. Le duc combattit aussi sous les couleurs du roi, dans une bataille contre le comte Baudoin IV de Flandre. Il faut remarquer aussi, que le roi employait Richard comme intermédiaire dans les démêlés qu'il avait avec le comte Eudes II de Blois, à propos du droit de succession en Champagne,

55. C'est un exploit mémorable que la campagne qu'entreprit le jeune duc, Richard (III), jusqu'aux confins de la France, pour châtier l'orgueilleux comte Hugues de Chalon-sur-Saone. Non seulement l'armée normande fit-elle preuve d'une vitesse et d'une bravoure remarquables, mais Richard II avait déployé un vrai talent diplomatique pour s'assurer la permission de passer à travers les pays du roi français et de ces vassaux. Mimande fut prise, et Hugues dut supplier, la selle au dos, le vainqueur de lui accorder la paix.

56. Le duc Richard II appela auprès de lui le célèbre abbé Guillaume de Dijon pour qu'il réformât l'abbaye de Fécamp et les autres couvents du pays. Pendant près de 30 ans il déploya une activité heureuse, au grand avantage de la vie religieuse. Il était d'accord avec le duc pour désirer que les monastères normands deviennent indépendants des évèques et placés directement sous l'autorité papale, et, chose étrange, les évêques partageaient ce désir. L'abbé Guillaume obtint donc auprès du pape Bénédict VIII la rédaction d'un bref qui assurait cette liberté à plusieurs abbayes. Les relations entre la curie et le duché de Normandie devenaient assez amicales, en conséquence de la disposition sincèrement pieuse de Richard II. Il se montrait très libéral envers les églises et les institutions monacales de tous les pays du monde; même les monastères du mont Sinaï envoyaient tous les ans des moines à Rouen pour en appeler à sa générosité.

57. Richard II avait épousé Judith, fille du duc Konan de Rennes. Le cadeau qu'elle reçut de son époux à l'occasion du mariage, consistait en plus de 110 biens territoriaux, ce qui prouve la richesse énorme en terres que possédait le duc. Après sa mort, en 1017, Richard II prit pour femme Papia, qui n'était pas, paraît-il, de famille princière, mais qui

jouissait certainement d'un respect général dans la famille ducale et dans son entourage. Dès avant la mort de Richard (1026), son fils Richard paraît être associé au gouvernement du pays. En janvier 1027, Richard III épousa Adela, fille du roi Robert, qui était encore une enfant; et la mort inattendue du duc la laissait veuve dès l'été de la même année.

58. Robert, frère de Richard, lui succéda. Au début de son règne, les bonnes relations avec le clergé qui étaient traditionnelles dans la dynastie normande, semblent s'être troublées. Robert priva quelques couvents de leurs terres, et il se montra si hostile contre son oncle, l'archévêque Robert, que celui-ci dut fulminer l'excommunication sur lui. Plusieurs des seigneurs imitèrent le duc et empiétèrent sur les droits de l'Église. Mais Robert reconnut ses torts, il se réconcilia avec son parent, et le revêtit de hautes dignités. Les grands qui avaient suivi l'exemple de Robert, changèrent de procédés comme lui, et l'ancienne amitié avec l'Église et le clergé fut rétablie. En érigeant le couvent de Cérisy, Robert fit voir qu'en fait de libéralité il ne voulait pas le céder à ses ancêtres.

59. A la mort du roi Robert, en 1031, la reine-mère, Constance, tâcha d'arracher la couronne à son fils aîné, le roi Henri; et son coup de main était si imprévu que le roi dut chercher asile et secours en Normandie. Le duc Robert fut aussitôt prêt à l'aider. Le danger conjuré, le roi fit preuve de sa reconnaissance en cédant à Robert ses droits sur la partie française du Vexin.

Comme Alan de Bretagne, cousin du duc Robert, refusait de lui rendre foi et hommage, le duc dut tourner ses armes contre ce prince, et après de durs combats, il réussit à le réduire à l'obéissance. Ensuite, Robert résolut de faire un pèlerinage en Terre-Sainte, et, chose remarquable, il obtint des seigneurs normands et du roi Henri la promesse de reconnaître son petit fils Guillaume comme héritier légitime, bien que la mère du garçon fût sa concubine et de naissance bourgeoise. Pendant le voyage, Robert s'entourait d'une grande magnificence, mais il se distinguait aussi par ses largesses, et la tradition a conservé beaucoup d'exemples de sa joyeuse humeur et de la bonté de son cœur. Au retour de Palestine, il mourut à Nicée en 1035.

60. La mère du jeune Guillaume, Herleva, que Robert avait toujours honorée, était, paraît-il, d'une famille de tanneurs; il est pourtant probable que son père n'exerça pas lui-même ce métier. Herleva devint plus tard l'épouse d'Herluin de Conteville, avec qui elle eut deux fils. Guillaume montra de la bonté et pour sa mère et pour ses demi-frères.

61. Le comte Giselbert d'Eu, Osberne et Turketil de Neuf Marché, étaient nommés tuteurs de Guillaume, le dernier était, proprement dit, le précepteur du jeune prince. Tous les trois furent assassinés par des ennemis personnels. Orderic Vital nomme Rodolphe de Gacé comme auteur du meurtre de Giselbert. Cette accusation ne se trouve pas dans l'Histoire ecclésiastique d'Orderic Vital; elle fait partie des commérages qu'il a insérés dans la chronique de Guillaume de Jumièges. Celui qui profite de la mort d'une personne, risque, on le sait, d'être regardé comme promoteur du crime. Quoi qu'il en soit, Giselbert, qui était un homme très capable, avait aussi provoqué des haines par ses abus de pouvoir, et le jeune duc était d'accord avec les grands seigneurs pour préférer Rodolphe de Gacé comme gouverneur du pays.

62. Le roi Henri profita de la minorité de Guillaume pour se faire livrer le château de Tillières, situé sur la frontière. Plusieurs nobles normands se montrèrent mécontents de cette intervention de la part du roi de France. Roger de Toeny, de retour après plusieurs années de séjour en Espagne, refusa de servir le duc, sans pourtant soulever de révolte. Thurstin, vicomte d'Hiémois, voulut au contraire qu'on organisât la résistance contre le roi.

Sa conduite a été mal interprêtée, comme s'il était l'allié d'Henri; Thurstin désirait que la Normandie soutînt son indépendance, et comme son insurrection ne réussit pas, il quitta le pays. Il n'avait eu en vue que le prestige du duc, et en effet on le voit, après quelques années, réconcilié à Guillaume, auprès de qui son fils Richard avait entretemps obtenu d'importants emplois. Thurstin était surnommé Guz, et ce surnom fut adopté par ses descendants.

63. La révolte soulevée contre le duc en 1043 partait exclusivement des provinces de l'ouest, et aucun membre du clergé, ni aucun bourg n'avait fait cause commune avec les rebelles. Le duc Guillaume jugea pourtant nécessaire de chercher le support du roi Henri, et celui-ci comprit qu'un gouvernement établi par les intraitables seigneurs du Cotentin, serait bien plus dangereux pour lui-même qu'un vigoureux pouvoir, concentré dans les mains d'un duc à Rouen, s'il s'était assuré la gratitude de ce prince en lui portant secours. Le combat de Val-des-Dunes donna une victoire complète au duc; il n'est que juste de louer la modération dont il fit preuve en dictant des punitions aux rebelles.

64. Guillaume démontra brillamment son talent de capitaine et sa bravoure personnelle en secourant le roi pendant une guerre contre le comte Godefroy Martel d'Anjou. Le duc se rendit maître d'Alençon et ensuite de Domfront.

65. Le roi Henri prenait une ligne de conduite peu amicale envers le duc Guillaume, ce qui se faisait sentir à l'époque où Guillaume Busac et Guillaume d'Arques s'insurgeaient contre lui.

66. Il en vint même à des attaques directes de la part du roi; mais celui-ci essuya des défaites à Mortemer (1054) et à Varaville (1058). En suivant les mouvements de Guillaume pendant ces campagnes, on remarquera comment il a soin de ne pas se trouver face à face avec le roi sur le champ de bataille.

67. Dans le Maine, Guillaume augmente continuellement le nombre de ses adhérents, et le jeune comte Herbert comprend l'avantage qu'il aurait à avoir pour suzerain le duc plutôt que le capricieux comte d'Anjou. Il choisit sa fiancée à Rouen et réussit à fiancer sa sœur à Robert, fils de Guillaume. Mais Herbert et sa sœur moururent; le chemin semblait ouvert pour l'influence de Guillaume au Maine. Il profita de ces circonstances, attaqua Mayenne et s'empara de cette ville. Cependant Guillaume fit de nouveau preuve de sa prudence et de sa modération. Son fils était devenu gouverneur du Maine, mais Guillaume lui fit rendre foi et hommage au comte Godefroi le Barbu d'Anjou. Néanmoins Guillaume gardait la suprême autorité en Maine.

68. Ayant terminé l'exposition des évènements extérieurs, je vais dépeindre l'organisation sociale de la Normandie. Beaucoup de renseignements fournis par Dudon servent à montrer à quel degré les lois et les ordonnances publiées par le gouvernement forment la base sur laquelle reposait la vie sociale. Richard I avait ordonné à Dudon de rendre compte des lois données par Rollon et par les autres ducs, et cet ordre a été suivi. Chez les Normands de France, comme parmi leurs parents en Italie, nous voyons que le droit était principalement fondé sur les ordonnances du gouvernement. Au XIe siècle, peut-être dès 1006, on commença à tenir des synodes, où le duc, les prélats et les seigneurs laïques travaillaient ensemble. De ces réunions sont issues beaucoup de décisions, non seulement concernant les affaires de l'église, mais qui réglaient aussi sur bien des points la vie religieuse des citoyens. Surtout du temps de Guillaume le Conquérant, un nombre de conciles importants furent tenus. Les autres ducs semblent aussi s'être plus occupés de la législation que leurs contemporains, les rois des maisons carlovingienne et capétienne.

69. Les auteurs normands et français nous ont conservé des traits caractéristiques de la sécurité publique dont jouissait la Normandie à l'époque de Richard II. L'ordre social et la vie économique étaient empreints d'humanité et d'équité. Malgré les troubles fréquents qui avaient secoué le pays sous le règne de Guillaume le Bâtard, l'ancienne renommée de bon ordre et de mœurs paisibles se maintenait. Dans les autres provinces de la France on avait essayé de mettre fin aux hostilités privées en introduisant les décrets sur la Treuga Dei; en Normandie on résolut d'ajouter ce moyen aux mesures qu'on avait déjà prises (vers 1042—43). Le droit de vengeance sanglante existait jusqu'en 1075, alors le duc Guillaume l'abolit, excepté dans le cas où un père ou un fils avait été tué.

70. C'est un beau témoignage de la profondeur des sentiments religieux en Normandie que la vie du chevalier Herluin, qui abandonna son métier de guerrier pour bâtir de sa propre main un couvent et y prendre sur lui les devoirs d'un moine. Le premier bâtiment qu'il avait érigé fut bientôt remplacé par le célèbre monastère de Bec, et lorsque l'éminent théologien italien, Lanfranc, y avait pris demeure, ce couvent devenait un centre de la vie ecclésiastique et une chaire d'enseignement de la plus haute importance. Les disciples qui y cherchaient de l'instruction appartenaient en grande partie au monde laïque. Dans les classes supérieures de la société il naissait un zèle général pour la fondation de couvents. Une liste de tous les monastères institués avant la mort du duc Guillaume, fait voir qu'avant l'an 1000, il n'existait que 5 couvents, tous situés dans l'évêché de Rouen, à l'exception de l'abbaye du Mont-Saint-Michel; sous Richard II et ses fils, le nombre fut accru de 3 nouvelles institutions monacales; cependant deux évêchés n'en possédaient pas encore. Sous Guillaume II, 28 couvents furent érigés, et tous les évêchés en étaient maintenant pourvus; 8 seuls étaient réservés aux femmes: on n'aura pas pu se passer du travail féminin dans les ménages bourgeois et pour la cultivation du sol. Les fondateurs de ces sociétés religieuses appartenaient à la famille ducale, et hors de celle-là, principalement, parait-il, à l'élément danois de la population.

71. Les ducs se réservaient continuellement la suprême décision des affaires ecclésiastiques; et les liens qui attachaient le pays au pouvoir papal, se faisaient rarement sentir d'une manière effective. Le duc était souverain pour le choix des évêques — et dès le règne de Richard II tous les sièges épiscopaux étaient remplis —; quelques couvents avaient obtenu le droit d'élire leur abbé, mais l'approbation du duc était nécessaire. Quant au célibat du clergé, on commençait, bien qu'en hésitant, à se conformer à la tendance générale de l'époque.

72. Quelques historiens ont pensé, mais à tort, que la destitution de l'archévêque Malger avait quelque rapport avec les difficultés que rencontrait Guillaume à propos de son mariage avec Mathilde de Flandre. L'interdiction que le concile de Reims prononçait en 1049 contre cette union, se fondait sur la doctrine du droit canonique sur le mariage entre impubères. En 1027, l'union de Richard III et d'Adela, fille du roi Robert, avait été consacrée, mais comme la mariée était encore une enfant et que Richard mourut dans la même année, le mariage ne s'accomplit pas. Plus tard, elle épousa Baudouin V de Flandre, et lui donna une fille, Mathilde. Guillaume, neveu de Richard, serait donc, selon le droit canonique, le cousin de Mathilde, pourvu qu'Adela eût en 1027 l'âge où elle pouvait consentir à une union conjugale, c. à d. selon les règles canoniques, si elle était âgée de 7 ans. La question sera donc de savoir, si Adela était née en 1019 ou même avant. Or, cela est vraisemblable, et pour deux raisons. On sait que la reine Constance était mariée dès 1003; elle donna au roi Robert 5 enfants, et selon toute probabilité ils venaient au monde pendant les 16 premières années du mariage. De plus, Guillaume de Jumièges dit qu'Adela était nubile — c. à d. qu'elle avait plus de 12 ans — en l'année 1031.

Cependant le duc Guillaume ne tenait pas compte des remontrances de l'Église et d'après ce que nous savons, aucune démarche n'est faite contre lui de la part du clergé. Rien ne troublait l'état de choses normal en Normandie. C'est seulement les auteurs d'une époque bien postérieure à Guillaume qui parlent d'interdit et d'excommunication. Guillaume de Malmesbury (vers 1125) fait allusion à »une rumeur incertaine« qui voulait que la destitution de l'archévêque Malger fût causée par sa résistance contre le mariage de Guillaume, mais cette rumeur ne repose sur aucune réalité.

»Certains théologiens«, dit Orderic Vital, considérant toujours ce mariage comme contraire aux ordonnances du droit canonique, le duc obtint aisément une dispensation de la main du pape. Quant à Malger, pas un ancien auteur ne prend la défense de cet homme qui avait perdu la raison; c'est donc étrange que des historiens modernes voient en lui la victime d'une persécution politique.

De même que les vieux textes expriment des opinions divergentes sur l'union de Richard III et d'Adela, le point de vue soutenu par les auteurs ecclésiastiques étant qu'un véritable mariage avait été contracté avec cette enfant; de même il faut sans doute expliquer les renseignements contradictoires donnés sur le mariage du duc Robert avec Estrid, fille de roi Svend »à la barbe bifurquée«, et sœur de Canut le Grand, comme le résultat des différentes manières de voir. Rodulphus Glaber, ami intime de l'abbé Guillaume de Fécamp, déclare que Robert avait épousé Estrid, mais nous n'en trouvons aucune mention dans les sources normandes ou anglaises, ni dans les sagas. Par contre, Adam de Brême et Saxo Grammaticus le racontent. On peut supposer avec quelque probabilité que, du temps où Richard II avait formé une alliance avec le roi Svend, un mariage ait été conclu entre Estrid et Robert, encore enfants, et que cette union fût plus tard régardée comme non-accomplie, du moins par une des parties.

73. Le nom de Normandie n'est donné aux paysages de la Seine qu'au cours du XIe siècle; et dès cette époque le titre de duc est plus régulièrement appliqué au souverain. Le gouvernement du pays était caractérisé par une forte concentration, qui du temps de Guillaume le Conquérant mettait un pouvoir presque absolu entre les mains du duc. Il est vrai que les princes se servaient toujours de conseillers, et qu'il convoquaient de temps en temps les grands à des conciles; toutefois on évitait les assemblées trop nombreuses.

74. La division en comtés existait depuis bien longtemps, et cette division s'employait continuellement dans le sens géographique, sans que l'administration du territoire fût attribuée à un seul homme. Richard I nomma pour la première fois un comte, mais c'était simplement un titre; et alors, comme plus tard, où les ducs conféraient ce titre à un grand nombre de leurs parents, ces seigneurs se nommaient généralement d'après une autre propriété territoriale, et non pas d'après le comté. Dans l'administration, les vicomtes continuaient d'être les fonctionnaires les plus importants et les instruments les plus sûrs du duc. Le don d'un fief impliquait en général le devoir de service guerrier, et plusieurs des privilèges que le système féodal accordait plus tard au suzerain, étaient déjà reconnus à cette époque; ce n'est pourtant qu'après la Conquête de l'Angleterre que l'hiérarchie féodale se développe pleinement.

75. En rendant compte des revenus du duc, je mentionne spécialement le monopole de battre monnaie, le droit d'épave et autres droits de rivage; mon point de vue étant principalement d'expliquer certains termes et certains privilèges où l'influence danoise est reconnaissable.

76. Après avoir mentionné quelques termes nordiques appartenant à la pratique judi-

ciaire (*mot, nam, escharir*), je documente que les Normands employaient le duel comme une décision judiciaire, et qu'ils introduisaient cette coutume en Angleterre où elle était jusqu'alors inconnue. Le devoir de »crier haro«, si caractéristique pour la Normandie, s'explique, je le pense, par les efforts sérieux des ducs pour garantir la sécurité publique: ils voulaient qu'un acte criminel fût immédiatement notoire. L'influence du »cri de haro« sur la procédure ne peut pourtant pas être documentée avant le XIIe siècle, ou plus tard. A ce propos, je fais remarquer l'analogie existant entre une phrase de la *Summa de legibus* et une formule appartenant aux lois les plus anciennes du Danemark. Les graves affaires criminelles étaient du ressort du duc; selon le langage du temps, elles étaient »sous la décision de son épée«; le nombre en augmentait toujours. Parmi les peines infligées, le duc semblait préférer le bannissement; et ici nous retrouvons le mot danois *ullac* (utlagatus) pour désigner l'exilé.

77. Les violations du droit de propriété étaient particulièrement méprisées; on pendait le voleur; en d'autres cas les peines de mort étaient peu usitées. Le duc voulait qu'on respectât la paix des champs. Le laboureur pouvait en toute sureté laisser ses outils dans son champ; s'ils étaient dérobés et que le voleur ne fût pas trouvé, le duc remplaçait l'objet perdu. Cette garantie de la part du prince est connue aussi ailleurs, dans des pays qui étaient gouvernés par un Danois. Chez les peuples du Nord, on appelait »meurtre« un homicide commis secrètement, et dont l'auteur ne se nommait pas après le crime. Sous l'influence des mœurs danoises, cette distinction entre l'homicide et le meurtre était adoptée en Angleterre; il est possible qu'on l'y avait pratiquée à des époques plus reculées et qu'elle était tombée en désuétude. En Normandie, on distinguait également entre les deux crimes, et le »Très ancien coutumier« dit qu'un homicide commis en cachette *lingua Dacorum murdrum dicitur.*

78. Déjà au moyen-âge les historiens se faisaient de fausses idées sur les relations de famille des Normands. Ils pensaient que parmi eux les mœurs étaient moins réglées que celles de France. En réalité, il y a la différence que la législation danoise reconnaissait la dissolution d'un mariage. Rollon et Guillaume I suivaient les anciennes coutumes en divorçant leurs femmes, lorsque le rang ducal leur faisait regarder comme une nécessité politique une alliance avec une dame de naissance princière. Richard I est dit avoir des enfants illégitimes, nés de ses maîtresses pendant qu'il était veuf. Plus tard il vivait avec une femme danoise, Gunnor, et leur mariage fut consacré par l'Église. Richard III avait des enfants avant d'épouser la princesse Adela; probablement ces enfants étaient le fruit d'une union libre, mais ils étaient reconnus et respectés par la famille ducale. Pour généraliser, nous pourrons dire qu'on tenait particulièrement compte de l'estime dont le mari entourait la femme aimée et ses enfants. A cette époque, où tant de scandales étaient notoires dans la famille royale de France, rien de pareil n'est nommé en Normandie; là, il n'y avait pas de femmes répudiées et d'enfants reniés, obligés de faire valoir leurs prétentions sur le prince; et aucun des ducs n'est dit avoir une concubine en même temps qu'une épouse. Au XIe siècle, le point de vue ecclésiastique prévalait, et Guillaume II devait souffrir l'appellation de Bâtard. Probablement son père, Robert, n'était pas libre d'épouser Herleva, parce qu'elle était de naissance bourgeoise; mais il l'aimait et la respectait, et c'est un trait caractéristique qu'il engage les grands de Normandie et le roi Henri à reconnaître Guillaume comme successeur de son père, quand le garçon n'avait que sept ans.

Le droit d'héritage variait certainement beaucoup dans les diverses provinces de la Normandie, et les différentes espèces de propriétés n'étaient pas soumises aux mêmes règles. On peut affirmer, je le pense, qu'en général les femmes n'avaient pas le droit d'héritage, ou du moins ce droit était fort restreint. Il paraît en outre qu'on s'efforçait partout de ne pas

diviser les bien-fonds, et cette tendance menait en beaucoup d'endroits à l'établissement du droit d'aînesse, p. ex. dans le pays de Caux, où l'élément danois prévalait.

79. Le linguiste distingué Jakob Jakobsen, qui a spécialement étudié les noms de lieux dans les colonies fondées par les Scandinaves en Angleterre, en Écosse et dans les îles au nord de l'Écosse, a aussi publié une étude qui indique la bonne méthode pour l'interprétation des noms de lieu en Normandie. Dans mes recherches je marche sur ses traces. Ainsi j'ai dressé la liste des noms d'homme, d'origine nordique, qui font partie des noms en -ville (et de quelques noms en -tot), si caractéristiques pour la Normandie. J'ai comparé systématiquement ces noms de lieux avec des noms contemporains de localités anglaises, formés sur le même nom de personne. Ensuite j'ai passé en revue un nombre de suffixes nordiques, qu'on retrouve comme éléments des noms de lieux normands, p. ex. les suffixes -bec, -beuf, -bol, -dic, -garth, -houlme, -torp, -tot, -tved, -vic. Quand il s'agit de la question de savoir, de quel peuple scandinave sont issus les colons, J. Jakobsen recommande de se laisser guider par les noms de personnes; car malgré tout ce qu'avaient en commun les Danois, les Norvégiens, les Suédois et les Islandais, chaque peuple suivait des traditions particulières dans le choix des noms. Jakobsen divise en 3 groupes la liste susnommée de noms d'hommes employés dans les noms de lieux au suffixe -ville. Le premier groupe comprend ceux où le nom propre, en soi, pourrait aussi être d'origine franque, mais où d'autres raisons (la forme du suffixe, un nom analogue en Angleterre) parlent en faveur d'une origine nordique; dans ce groupe il trouve »une tendance vers le danois«. Le deuxième groupe comprend les noms qui selon toute probabilité sont d'origine scandinave; ici, il trouve »une prépondérance de l'élément danois.« Enfin, il rassemble une vingtaine de noms dont l'origine danoise peut être regardée comme sûre.

Jakobsen parvient à un résultat analogue en considérant les noms aux suffixes -torp, -tot, -tuit. De plus, il fait observer, qu'en Normandie on ne trouve presque pas les désignations d'endroits habités qui sont particulières aux colonies formées par les Norvégiens dans l'Écosse septentrionale, dans les Hébrides, les Orcades et les îles Shetland; des vocables et des suffixes tels que -bost, -gjá, -kvi, -sta, -ster, -vágr.

Si l'on prend pour base d'une statistique les cinq groupes de noms d'origine nordique qui sont les plus fréquents, dans le but de montrer, dans quelles contrées les colonies scandinaves ont été les plus nombreuses, on trouve que les Normands se sont de préférence établis dans les départements de la Seine-Inférieure et de la Manche; ils ont été moins nombreux dans le Calvados et l'Eure; le département de l'Orne ne porte presque aucune trace d'une colonisation scandinave.

80. Dans le paragraphe précédent nous avons déjà mentionné les noms propres scandinaves employés en Normandie. Jakob Jakobsen fait observer, combien ils rappellent les noms courts, gravés sur les pierres runiques du Danemark. Peu à peu, les noms danois étaient remplacés par des noms français ou chrétiens; pourtant on les voit souvent conservés comme nom de famille ou surnom. Les noms du Nord sont souvent corrompus, et il faut surtout fixer son attention sur les métathèses qui les rendent quelquefois méconnaissables (Storstingus — Turstin Guz; Storin — Torstin; Stigitan — Sigstein; Forré — Frode). Les surnoms étaient très communs; on s'étonne quelquefois de leur caractère, peu flatteur pour le porteur (Bestia, Folenfant; le préfixe Mal-, qui est très fréquent); le surnom de »le Roi« fait sans doute allusion à quelque office.

81. Les surnoms par lesquels les historiens désignent généralement les ducs, ne datent pas de leurs contemporains; ils n'apparaissent qu'un siècle ou deux après leur mort. Un des

surnoms qui remontent le plus haut est celui de *vetus, vetulus*, adjectif qui ne se rapporte pas à l'âge de l'homme; on veut seulement désigner l'aîné de deux ou plusieurs ducs portant le même nom (Richard, Guillaume).

Il faut sans doute donner le même sens au surnom de Magnus; il n'est jamais question d'une appréciation de la personnalité, pas même quand il s'agit de Guillaume le Conquérant. Le surnom de Longue-Épée n'est appliqué à Guillaume I qu'au XIIe siécle. Peut-être le duc a-t-il porté une longue épée à sa ceinture, peut-être aussi que le nombre des affaires judiciaires qui étaient du ressort du duc (*placita spatae*) ait accru sous son règne. Du reste ce surnom était plus tard donné à tant d'hommes nommés Guillaume qu'on ne sait plus qui le portait le premier. Richard I a reçu à une époque bien plus récente le surnom de Sans Peur, inventé après la propagation des récits romanesques sur ses courses dans les ténèbres. On a traité bien injustement Robert en le surnommant le Diable; dans ce cas aussi le surnom n'apparaît qu'un siècle et demi après sa mort, et probablement c'est encore ici un personnage légendaire qui en a été le premier porteur.

82. Le nom de »bigots« donné aux habitants de la Normandie, est en général rattaché au récit du baisement du pied que le roi Charles aurait exigé de Rollon, et que celui-ci aurait refuser d'accomplir en lâchant le juron: *ne se bi got.* On raconte encore que le guerrier à qui Rollon ordonnait de le faire à sa place, renversa le roi, aux rires des assistants. Un tel acte, de caractère oriental, est étranger aux mœurs du temps, et cette anecdote n'est débitée qu'au XIIe siècle, c. à d. à une époque où l'on s'efforçait de souligner, aussi par d'autres moyens, la position indépendante de la Normandie vis-à-vis de la France. En tout cas, il est bien probable qu'un juron anglais, souvent prononcé par les Normands, a pu être l'occasion du nom de »bigots«.

Dans les pays du Nord, le nom de »viking« est probablement formé de *vik* (baie, anse) parce que ces guerriers navigateurs avaient leur station et leur asile dans les lieux abrités des côtes. Avant l'époque des Normands, les Anglo-Saxons ne se servaient pas de ce mot. Le poème de Beowulf — datant du VIIIe siècle et comptant 3000 vers — chante avant tout les pirates et leurs exploits, mais le mot de »viking« ne s'y trouve pas. Il s'introduit tardivement dans les chroniques anglaises, après les attaques des Normands. Avant ce temps, ce vocable scandinave a pu être connu par quelques savants, témoin quelques glossaires anglo-saxons. En Frise, on a peut-être aussi connu ce mot danois, mais il n'est pas possible de le documenter par les lois du pays, vue leur rédaction écrite assez tardive. De même il n'est pas prouvé que les Frisons eux-mêmes possédaient le mot, qui, selon les lois phonétiques de leur langue, prenait la forme de »vitsing«.

83. Les sagas disent que l'ancêtre des ducs normands était Gœngu-Hrólfr, fils du iarl Rœgnvald de Mœre. Ce récit tend à établir l'identité de deux personnes, mais il ne parle pas de la conquête de la province française ni de l'histoire suivante du duc. Sans doute nous avons ici le résultat d'une ancienne confusion de deux hommes nommés Hrólfr. L'histoire du duché, comme nous la donnent les sources françaises, n'a aucun rapport avec la Norvège, et les sagas, de leur côté, ne savent rien sur une relation norvégienne avec la province française, ni sur des expéditions de Norvégiens dans ce pays. Jusq'au XIXe siècle, où la littérature des sagas commençait a y être connue, la France ne semblait savoir autre chose sur Rollon que le fait qu'il était Danois et qu'il venait de Danemark. Les sagas ont été rédigés par écrit trois siècles après la conquête; on en a souvent éprouvé l'authenticité en les comparant avec des strophes composées par des scaldes; ces poèmes sont en effet censés mieux conservés par la tradition orale à cause de leur forme rhytmée. Or, il existe des strophes de

scaldes chantant Gœngu-Hrólfr en Norvège, mais pas un seul vers contemporain ou plus récent ne mentionne sa conquète de la Normandie. Olaf, plus tard Saint Olaf, roi de Norvège, commandait une course de vikings en France (1013), et les scaldes aiment à énumérer les localités qu'il attaquait; il visita Rouen, et se fait amène Snorre (mort en 1241) à raconter que les ducs de Normandie descendaient de Hrólfr, mais aucun des scaldes qui chantent les exploits d'Olaf n'y font allusion. La tradition qui attribue à Gœngu-Hrólfr un corps si gigantesque qu'un cheval ne pouvait pas le porter, est complètement inconnu en Normandie. Là, on dépeint Rollon comme un cavalier, et le surnom de Gœngu- (marcheur) est inconnu. La fille et les parents que les sagas prêtent à Hrólfr, sont inconnus en Normandie, où l'on donne d'autres noms à la famille de Rollon. Dans la littérature des sagas Gœngu-Hrólfr devient bientôt un personnage tout à fait légendaire. Quand en France, au XIIe siècle ou plus tard, quelques chroniqueurs ont regardé la Norvège comme la patrie des Normands de la Seine, c'est à cause d'un malentendu bien naturel; ils ont cru qu'un »Nordmand«, dénomination du Norvégien dans les autres pays scandinaves, devait être identique à un Normand de la Seine. Tous les anciens documents disent que les envahisseurs étaient des Danois, venant de Danemark.

84. J'ai consacrée une étude spéciale aux nombreux crimes d'empoisonnement que mentionne la tradition, crimes dont des membres de la famille ducale auraient été les victimes ou les auteurs. Les historiens modernes ont attaché une foi mal fondée à ces récits; c'est pourquoi il convient de les considérer dans leur ensemble. Certains traits se répètent dans ces légendes: elles prennent corps une trentaine ou une soixantaine d'années après l'évènement; elles veulent souvent donner l'explication d'un décès causé par un empoisonnement fortuit, qui en réalité avait eu beaucoup plus de victimes que le personnage contre qui le crime serait attenté; par l'emploi des mêmes noms et des mêmes détails elles se trahissent comme des répétitions et des doubles; et l'on cherche en vain un motif psychologique probable chez le criminel supposé.

85. Pour terminer, je voudrais appeler l'attention sur l'idée fondamentale de mon ouvrage. J'ai voulu faire comprendre ce qu'avaient accompli les colons du Nord dans les provinces de la Seine, au cours d'un siècle et demi. Toutefois j'ai laissé de côté, non seulement la Conquête d'Angleterre, mais aussi les longs efforts systématiques qu'avaient soutenus les ducs pour préparer d'avance leur pouvoir sur ce pays. J'ai visé à former, chez mes lecteurs, une opinion plus juste, ou du moins mieux fondée, sur l'œuvre et la vie des ducs; et j'ai voulu contribuer à faire connaître la structure intérieure de cette société normande, qui devait rencontrer en Angleterre le même problème qu'elle avait réussi à résoudre en Normandie: celui de souder en une intégrité vigoureuse et constante une population composée d'éléments hétérogènes.

NAVNE- OG SAGREGISTER

Abbo, Biskop af Soissons 70.
Adel 158 f.
Adela, Grevinde af Blois 26.
Adela, Kong Roberts Datter 61, 252, g. m. Grev Balduin V 178 f., 221 ff.
Adela, se Gerløg.
Adelaide, g. m. Kong Ludvig V 252 (1).
Adelelm, Greve af Artois 69, 151.
Adeliza, Rikard II.s Datter, g. m. Grev Rainald af Burgund 8, 170, 177.
Adeliza, Rikard III.s Datter 178, 252.
Ademar af Chabannes, Historieskriver 34, 81.
Agerbrug 290 (2).
Alan Barbatorta, Greve af Nantes, Hertug af Bretagne (—952) 59, 90 f., 92 f., 117, 121, 141, 153.
Alan III, Hertug af Bretagne 184 f., 284 f.
Albert, Greve af Vermandois 154.
Alderney 77 f.
Alençon 182, 187, 196 f., 203.
Alexander II, Pave 218.
Alexander III, Pave 148.
Alfons, Konge af Galicien 49.
Alfred, Kong Æthelreds Søn 22, 24.
Alodium 235.
Alvred Gigas, Høvding 183 f.
Ambrières 197, 201.
Amiens 71, 100, 107, 113, 119, 127, 169.
Andelle, Aa 50, 131.
Andreas Parisiensis 100.
Angers 66.
Angoulême 266.
Angoumois 73.
Anjou, Angeviner 155, deres Uvillie mod Bretoner 57 (1).
Ansegis, Biskop af Troyes 70.
Ansfred, Abbed i Préaux 222.
Ansfridus Danus 192 (1), 215.
Ansgod, Fader til Herluin 211.
Ansketil, Riulfs Søn 115.
Anslak, Anslech, Høvding 78, 113, 127.
Ardennerne 72.
Argenteuil 41.
Arlette, se Herleva.
Arnulf I den Gamle, Greve af Flandern (—965) 16, 92, 149, Strid med Normandie 71, 105 ff., 113 ff., 121 f., 128 ff., Forhold til Sigfred af Guines 99 f., dør 151.
Arnulf II, Greve af Flandern 151.
Arnulf, Ærkebisp af Reims 147, 252 (1).
Arques 121, 198, 232.
Arras 71, 151 f., 168.
Artois 100.
Artold, Ærkebisp af Reims 91, 107 f., 122, 130.
Arveret 253 f., Lens og Stillingers Arvelighed 233 f.
Asylret 245 f.
Autun 168.
Auxerre 168.
Avallon 168.
Avranchin 184.
Avre, Aa 51, 163 f.
Awelina, g. m. Turolf af Pont-Audemer 146.

Baldric, Biskop i Utrecht 103 f.
Baldricus Curtus 115.
Balduin II, Greve af Flandern 71.
Balduin, Arnulf d. Gamles Søn, flandersk Greve 99 f.
Balduin IV, Greve af Flandern 8, 156, 168 f., 183 f., 220.
Balduin V, Greve af Flandern 61, 179, 183 f., 221.
Balduin Baldzo, Flandrer 151.
Balzo, Flandrer 114 f., 119.
Bandsættelser 108, 180 f., 217, 223.
bannum 205.
Barcelona 191.
Baret (Baridh), Viking 48 f.
Barno, Høvedsmand 190.
bastard, Tilnavn 274.
Batz 47.
Baudemont 109 (3).
Baudri, Abbed i Bourgueil, Digter 26.
Bayeux 109, 113, 120 f., 123, erobret 52 f., 95, Grevskab 181, 232, Møntsted 236.
Bayeux-Tapetet 26 f.
Beauvais 30, 34, 169.
Beauvais-Porten i Rouen 131, 133

Beauvoisis 100, 137.
-bec 258 f.
Bec-Hellouin, Kloster 31, 212 f.
Benedikt VIII, Pave 173, 217.
Beneficium 235.
Benoit de Sainte-More, Digter, Historieskriver 32.
Beowulf-Kvadet 267, 277.
Berengar, Greve af Rennes 58 f., 117, 121.
Berengar, Høvding i Bayeux 95.
Bernhard, Greve af Senlis 87, 96, 126.
Bernhard den Danske, Høvding 87 f., 113, 118, 127, 159, 233, 266.
Bernhard, Filosof 30, 33, 159, 174 f.
Bertha, Kong Roberts Dronning 252 (1).
Bessin 53.
Béthune, Aa 137 f.
-beuf 259.
bigotus 275 ff.
Biota, Grevinde af Pontoise 288.
Birkeret 234.
Bisperække 216.
Bispesæder 216.
Blodhævn 210, 247.
Blois 66, 135.
Boisemont 108.
Bol 259.
Bondeoprør 160, 230, 244.
Borgbygning 94, 126 (1), 261.
Botho (Bode), Høvding 82 (6), 88 f., 113, 159.
Boulogne 56, 91 f., 98.
Bourneville 212.
Bresle, Flod 51.
Breuil 180.
Breve 249 f.
Brionne 193, 195, 232.
Bruno, Ærkebisp af Köln 104, 136 f.
-bu 259.
Burgund erobres af Kong Robert 168.
Burkard, Greve af Vendôme 154 f.
Bygningskunst 150, 182.
Bødestraf 244.
Bønder 160.
Børneægteskaber 61, 221 ff., 227.
Caen 25, 29 f., 232.
Calais 98.
Cambrai 129.
capet, som Tilnavn 130 (2).
Catillus, Viking 78, 280 (1).
Caux 254.
centena, Herred 231.
Cérisy, Kloster 29, 173, 182.
Chalmont 70.
Châlon-sur-Saone 170 f.
Champagne 169.
Chartres, Kampe om, paa Rollos Tid 34, 43, under Rikard I 134, 138 f., 155, under Rikard II 163, 167, Byen brænder 17, 139, Kong Ludvigs Fangenskab 126.
Chateaudun 135.
Chausot 107.
Cherbourg 123 f., 175, 232.
Cherrueix 184.
Chocques 183.
Choisy 40.
Cluniacenser 149, 151, 172 ff.
Coesnon, Flod 47, 50, 58 f., 94, 184.
comes 228 f.
committere, se 228.
Compiègne 120, 168 f.
Conches, Kloster 234 (2).
Concilier, Provinssynoder 206 f., 218 f.
Concilium i Mouzon 157, i St. Basle 216, i Reims 220, 223 f.
Condé 39.
Conquereuil 153 f.
Corbeil 155, 183.
Cornouaille 56, 59 (3).
Cotentin 88, 106, 123 f., 162.
Coucy 120.
Coudres 164.
Coutances 30, 121, 123, 178, 232.
crassus piscis 239.
Creil 120.
Croix St. Leufroi, la, Kloster 51.
Cumberland 161.
Cølibat 219 f.

Danegæld 69 f., 72.
Danevirke 94, 126 (1).
deld 260.
Denain, Kloster 40.
diabolus, Tilnavn 273 f.
dic, digue 260.
Dieppe 137 f., 143.
Digtekunst i Normandie 31 f., 33, 110.
Dijon 168, 172.
Dive, Flod 121, 125, 201 f.
Divette, Aa 202.
Doda, Herlevas Moder 188.
Dol 93, 121, 164 ff., 184.
Domfront 196 f.
Domsmagt, Hertugens 205, 207.
Douai 151 f.
Dreux 140 (2), 163 f., 190.
Drogo, Greve af Vexin 184, 186.
Dudo, Historieskriver, Levned 11, 154, hans Værks Titel 204 (1), dets Ejendommelighed 13 f., Forskel fra Flodoards Aarbøger 14 ff., 152 (7), Tekstrettelser 20 f., 58 (3), 109, 109 (5), 144, 205.
Duel se Holmgang.
Dunois 43, 138.
dux 228 f.

Eaulne, Aa 137 f.
Ebalus, Greve af Poitou 34 f., 44 f.
Ecberht, saksisk Høvding 136 (5).
Edgar, engelsk Konge 145, 157.
Edgifa, Karl d. Enfoldiges Dronning 91 f., 252 (1).
Edvard Bekender, engelsk Konge 22, 24, 36.
Eiricus, Hertug Vilhelms Drabsmand 114 f.
Elstrude, flandersk Grevinde 99 f.
Emelina g. m. Goszelinus 174.
Ementruville 139.
Emma, Dronning, g. m. Æthelred 162 f., g. m. Knud d. Store 12, 21 ff., 167, 176 (4), 226, 288.
Emma, Hertuginde, Rikard I.s Hustru 143, 145, 251.
Emma, g. m. Vicegrev Guido af Limoges 166.
Emma, Nonne 180.
Encomium Emmæ 12, 21—24.
England, Normandiets Forhold til 90 f., 157 f., 161 f., 226.

Epte, Grænseflod 50, 131, 141.
Erik Plovpenning, dansk Konge 116.
Ermenfried, Biskop af Sitten 225.
Ernald, Borgherre 289.
Esperlengus, Rigmand 97.
estrabots 34.
Estresse 73.
Estrid, Kong Knuds Søster ægter(?) Hertug Robert 226 f., 252.
Eu 51, 71 f., 105, 160.
Eure, Flod 45, 51.
Eustache, Greve af Boulogne 198 f.
Evreux 16, 118, 120 f., 138, 181, 220, 232.
Evroul, St., Kloster 25, 28, 289.
Exeter 162.

Falaise 187, 191, 201.
Falskmønteri 244.
Fanefører 233 f.
Fanger dræbes 81 f.
Faucquemberge 72.
Fécamp 10, 18, 29, 88, 90, 150 f., 158, 160 f., 168, 172 f., 183, 206, 225.
Felecan, Høvding 58.
Feodum 235.
fidelis 85.
Flaade 234.
Flandern, Vikinger i 39, danske Kolonier i 98 ff.
Fleury, Kloster 71 (1), 92.
Flodoard, Historieskriver 9, 12, Ejendommelighed 14—18, 72, Udsagn af flertydigt Indhold 15 f., forbigaaede Forhold 16, 17, 58, 118 (4), 129 (1), 139 (1), Plusquamperfekter 16, 117 (1), 118 (2).
Florentius af Worcester, Historieskriver 29.
Flottemanville 269.
Fodkys 275.
Folkeforsamlinger 230.
Fontenelle (St. Wandrille), Kloster 29, 53, 215.
forestarius 144 ff.
forisbannitio 245.
Forré, Fourré d. e. Frode 266 ff.
Franco, Ærkebisp i Rouen 42, 45 (2), 78, 216.
Fred i Normandie 148 f., 207 ff.
Frederune, Karl d. Enfoldiges Dronning 61, 63.
Fredløshed 245.
Frie Mænd 249.
Frisland 55, 277, Vikinger i 39, danske Kolonier i 102 ff., 236 (1), Friser og Danske 45, 102 (2), 236 (1).
Frode, Kong Frodes Love 244, 246, 282.
Frode, se Forré.
Fulbert, Biskop af Chartres 170, 181.
Fulko, Greve af Anjou 141 f.
Fulko Nerra, Greve af Anjou 153 f., 156, 171 (4), 184, 186 (2).
Fulko, Søn af Vilhelm af Bellème 182.
Fulko, Ridder 189.
Fængselsstraf 245.
Færsk Gerning 242 f.
Førstefødselsret 254.

Ganger-Rolf, Sagaberetningen om 279 ff.
Garnier, satirisk Digter 11.
-garth 261, 265.
Gaufred, Biskop i Coutances 30.
Gaufredus Malaterra, Historieskriver 28.
Geramnus, Biskop af Auxerre 45.
Gerardus Flagitellus 268.
Gerberga, Dronning, g. m. Ludvig IV 62, 120, 126, 128 ff., 136 f., 139.
Gerbert, Ærkebisp (Pave Sylvester II) 10, 157.
Gerløg (Adela), Rollos Datter, Grevinde af Poitou 78, 97, 108, 112.
Gibraltar 165.
Giftmord 284 ff.
Gilbert Crispin, Historieskriver 30.
Gilder 230.
Girard af Brogne, Abbed 76, 149.
Gisla, Ludvig d. Frommes Datter 62.
Gisla, Lothar II.s Datter 61.
Gisla, Kong Karls Datter, ægter Rollo 60 ff., 73, 96.
Gislebert Crispin, Høvding 191.
Gislebertus Machel, i Evreux 138 (2).
Gislebert (Gilbert), Greve af Brionne (Eu) 189 f., 211, 232.
Gisler 195.
Glaber, se Rodulfus.
Goda, Kong Æthelreds Datter 288.
Godfred, Haralds Søn, Vikingekonge 60 f.
Godfred, Fulkos Søn, Greve af Anjou 142, 143 (3), 171 (4).
Godfred Martel, Greve af Anjou 36, 196 f., 199 ff.
Godfred le Barbu, Greve af Anjou 203.
Godfred, Konans Søn, Hertug af Bretagne 153, 165, 176.
Godfred, Søn af Rikard I, Greve af Eu 143, 232, 251.
Godfred, Greve af Mayenne 201, 203.
góðr drængr 268.
Goles, Nar 194.
Gorm (Gurim), Rollos Broder 38.
Goszelinus, Vicegreve 174, 234.
Goszelinus, Biskop af Langres 70.
Gournay 78.
Gradulf, Abbed i St. Wandrille 180.
Grestain 188.
Grever 231 ff.
Grimold af Plessis, Oprører 193, 195.
Gualeran, Greve af Meulan 163 f.
Gualtelm, Biskop af Chartres 43 f.
Gudrum (Adelstan), Konge i Ost-England 38 f.
»Guds Fred«, se Treuga Dei.
Guernesey 77, 225.
Guerrande 165 (3).
Guido, Søn af Rainald af Burgund 193.
Guido, Greve af Ponthieu 198, 200.
Guido, Vicegreve af Limoges 166.

Guido, Biskop af Amiens, Digter 26.
Guido, Biskop af Soissons 126.
Guines 98 ff.
Guld-Harald, dansk Prins 124.
Gunhild, Svend Tveskægs Datter 227.
Gunhild, Knud d. Stores Datter 22, 24.
Gunnor, Hertuginde, g.m. Rikard I, 144 f., 251, hendes historiske Sans 11 f.
Gurim, se Gorm.
Gurki, Eneboer 211.
Guz, Tilnavn 192.

Hadvise, Rikard I.s Datter 165.
Haimon Dentatus, Herre af Torigny 193, 268.
Hakon Adelstensfostre, norsk Konge 86.
Halvmark 237.
Hameltrude, Helgeninde 41 f.
hamfara 247.
hamsocn 247.
Handel 236.
Harald Blaatand, dansk Konge 17, 122 ff., 136 (5), 140 (1).
Harald Godwinssøn, engelsk Konge 36, 124, 289 (5).
Harald Graafeld, norsk Konge 124.
Harald Grenske, norsk Konge 124.
Harald Harefod, engelsk Konge 86.
Hardeknud, dansk-engelsk Konge 22, 24, 226 f.
harniscara 171.
Haro-Raab 242 f.
Hasting, Vikingehøvding 42, 46 f., 83.
Hedenskab i Normandie 79 ff., 81 f., 86, 89, 118 f.
Heirik (Henricus), Biskop i Bayeux 88, 216.
Helgaud, Greve af Ponthieu 72, 105.
Heloise, Herluins Moder 211.
Henrik I, fransk Konge (—1060) 179, faar Hjælp af Robert I 36, 183 f., erkender Vilhelm II som Hertug 185, blander sig i Styrelsen 190 ff., støtter Vilhelm 193 ff., kriger med ham 199 ff.
Henrik I, tysk Konge 19, 104.
Henrik II, engelsk Konge 28. 31.
Henrik, Hertug af Burgund 168.
Henrik af Huntingdon, Historieskriver 29.
Herbert I, Greve af Maine 196.
Herbert II, Greve af Maine 202.
Herbert, Biskop i Lisieux 212.
Herbert, Herlevas Fader 188.
Herfast, Broder til Hertuginde Gunnor 189.
Heribert II, Greve af Vermandois, belejrer Montreuil 15, kæmper med Vikinger i Loire 73, holder Kong Karl i Fangenskab 68, 91, Stilling til Kong Otto 15 f., 106 f., giver sin Datter til Hertug Vilhelm 97.
Heribert III, Greve af Vermandois 252 (1).
Heric, Vikingehøvding 48 f.
Heriveus, Ærkebisp af Reims 79 f., 101.
Herleva (Arlette), Vilhelm Erobrers Moder 145, 185, 187 ff., 226, 230, 252.
Herluin, Høvding i Montreuil 16, 105, 119, 121, 127.
Herluin, Ridder, Munk, Klosterstifter 31, 211 ff.
Herluin af Conteville, g. m. Herleva 188 f.
Herman, Hertug af Saksen 110 f.
Herred 231.
Herredage 231.
Hertil, Viking 78.
Hertug, Titelen 10 (2), 159, Stillingens Arvelighed 228 f., Indtægterne 236 ff., forbeholdte Domssager 243 ff., 272.
Hiémois 159, 178, 201, 230.
Hildier, Bisp af Beauvais 126.
Hincmar, Ærkebisp i Reims, Aarbogsforfatter 15.
historialiter 10 (5).
Historieskrivning i Normandie 9—37, i Frankrig 14—18, 35 f., i England 28 f., 36 f.
Holland, Vikinger i 39, 102 ff.
Holmgang 195, 241 f.
-houlme, -homme, -hou 261 f.
Hubert, Herre af Ryes 194.
Hugo Kapet, fransk Konge (—996) 9, 143, 149, 154 ff.
Hugo d. Store, Hertug af Francien (—956) belejrer Montreuil 15, drager mod Vikingerne i Loire 73, virker for Hjemkaldelse af Ludvig IV 91 ff., forhandler med Kong Otto 15 f., Holdning overfor Vilhelm I 105 ff., overfor Rikard I 118, 120, 139, bortgifter sin Datter til Rikard 96, dør 134.
Hugo af Lothringen, Lothar II.s Søn 61.
Hugo, Søn af Kong Robert 169, 179.
Hugo, Greve af Châlon 36, 170 f.
Hugo, Greve af Maine 163 f.
Hugo, Ærkebisp af Reims 107 f., 122, 130, 132.
Hugo, Ærkebisp af Rouen 128, 215 (2), 216 f.
Hugo, Biskop i Bayeux 181.
Hugo, Biskop af Lisieux 160, 218.
Hugo af Avranches, Klosterstifter 214 f.
Hugo Bardulf, Høvding 198.
Hugo af Calvocampus 128.
Huldskab 228.
Huncdeus, Viking 40.
Hundred 231.
huskarl 269.
Hustrus Formuerettigheder 136, 143, 176, 178.
Huy ved Lüttich 188.
Hvalfangst 161, 238 f.
Hygclak, Hugleik, Geterkonge 281.
Hæleri 246.
Hær, den store 39, 282.
Hærordning 233 f.

infidelis 85 f., 89.
Ingelram, Greve af Abbeville 198.

Ingild, Frodes Søn, Konge 267.
Ingo, Viking 78.
Ingobran af Hainaut 69.
Isembert, Abbed i Trinité-du-Mont 30, 174.
Ivo, Biskop af Chartres 221 (2).
Ivry 11, 232.

Jersey 77, 225.
Jerusalem 185 f., 287.
Jeufosse 41, 140 f.
Johannes X, Pave 80.
Johannes XV, Pave 157.
Johannes, Biskop af Avranches 218.
Johannes, Abbed i Fécamp 173 f.
Johannes Longus fra Ypern, Historieskriver 99.
Judichael, Greve af Nantes 153.
Judith, Hertuginde, g.m. Rikard II 153, 165, 176 f., 220, 249, 252.
Julia, Datter af Ludvig d. Fromme 62.
Jumièges, Kloster 10, 41, 112, 150, 169 (2), 173.

Kadlin, Datter af Ganger-Rolf 280.
Kansler 234.
Kapere 278.
Karl den Skaldede, fransk Konge 57.
Karl d. Enfoldige, fransk Konge, Styrelse 40 ff., Kampe med Vikinger 40 f., Afstaaelse af Seine-Landet 45 ff., 50 ff., Kampe med Vasaller, Fangenskab og Afsættelse 68, 72, 130 (1), Ægteskab 61 ff., Personlighed 9, 68.
Karl, Konge af Akvitanien 63.
Kirkelige Forhold 149 ff., 211 ff., 291.
Klostre 149 ff.
Klosterstiftelser 211 ff.
Knud d. Store, Konge, ægter Emma 12, 21 ff., 176 (4), 226 f.
Knud d. Hellige, dansk Konge 145, 246.
Knud Lavard, Hertug 246.
Knud Danaast, dansk Prins 99, 124.
Konan le Tort, Greve af Rennes, Hertug af Bretagne 153, 165, 176.
Konan II, Hertug af Bretagne 285 f.
Kono (Konrad), saksisk Greve 109 ff., 271 f.
Konrad, Konge af Burgund 129.
Konstanze, Dronning, g.m. Robert d. Fromme 36, 179, 183 f., 221, 252 (1).
Konstantinopel 186.
Krigspuds 153, 164, 166, 203 (2), 280.
Kvinder kæmper 162.

lacaman 269.
Lacman, Suavernes Konge 164 ff.
Lambert af Ardres, Historieskriver 98 f.
Landevennec 47.
Landsforvisning 223, 245.
Lanfranc, Ærkebisp af Canterbury 212, 223 f.
Langbol 260.
Langfod, Svend L. 273.
Laon 41, 69, 91, 108, 112, 130, 132, 136.
Ledingspligt 55, 149, 233 f.
Legat, pavelig 157, 215.
Lejetropper 154.
Le Mans 202 f.
Lemlæstelse 160, 197, 244.
Lensvæsen 234 ff., 290 (2).
Leodulf (Leo), Ærkebiskop af Trier 157.
Lescelina, Turketils Datter, Grevinde af Eu 160, 214 f., 270 (1).
Letavia, Bretagne 49.
Leutgarde, Heriberts Datter, Hertuginde, g. m. Vilhelm I 51, 97, 176, 251, g. m. Thetbald 134 ff.
Lid 235, 278.
Lid-Lejr 49.
Lidwicingas 278.
Lillebonne 219, 230.
Limousin 73.
Lions 96.
Lisieux 217, 225.
Littus saxonicum 255.
Lodtrækning 75 f., 253 (1).
Loire-Normanner 57, 65 ff., 142.
London 161.
longue épée, som Tilnavn 271 ff.
Lonlay, Kloster 213 f.
Lothar, fransk Konge (—986) 112, 136 ff., 147, 149, 151 f., 154.
Lothringen 106 f., 129 ff.
Lovgivning 204 ff., 291.
Lovtalende Historieskrivning 13, 22, 26, 28.
Ludvig d. stammende, fransk Konge 62 f.
Ludvig IV d'Outremer, fransk Konge (—954) 9, Ophold i England 68, Hjemkaldelse 90 ff., Forhold til Hertug Vilhelm 97, 106 ff., til Rikard I 16, 117 ff., Hærtog sammen med Kong Otto 128 ff., dør 136.
Ludvig V, fransk Konge (—987) 154, 252 (1).
Lys, Flod 151 f.

magnus, som Tilnavn 270 f., 272.
Mainard, Biskop i Le Mans 218.
Mainard, Abbed i St. Wandrille 149.
Maine 53, 196 f., 202 f.
Maiolus, Abbed i Cluny 151, 160.
Malahulcius, Rollos Farbroder 78, 191.
Malger, Søn af Rikard II, Ærkebisp i Rouen 177, 218, afsat 220 ff.
Malger, Greve af Corbeil 183.
Man, Ø 161.
Manasse, Greve af Dijon 70.
Manddrab 247 ff.
Mantes 153.
mare 57.
Margrete, Søster til Herbert II af Maine 202.
Mark, Møntenhed 237.
Marmoutier, Kloster 77.
marquisus 228 f.
Martin, Abbed i Jumièges 10, 112, 205.

Mathilde, Dronning, g. m. Vilhelm Erobrer 26, 220 ff.
Mathilde, Rikard I.s Datter, Grevinde af Chartres 163.
Maupertuis 132.
Maurilius, Ærkebisp af Rouen 225.
Mayenne 201, 203.
Melun 155.
Metateser i Personnavne 266 ff.
Mimande 170 f., 186.
Montgomery 285 f.
Montmartre 130 (3).
Montreuil 15, 98, 101, 105 f., 152 (6).
Mont St. Michel, Kloster 28, 30, 149 f., 162, 173, 184.
Mord 248 f.
mores 204 (1).
Mortain 232.
Mortemer 200 f.
mos danicus 95, 204 (1).
mót, Møde 240.
Mouliherne 196.
Mouzon 133, 157.
murdrum 248 f.
Muriel, Herlevas Datter 188.
Mærkesmand 233 f.
Mønt 90 (3), 121 (3), 123 (2), 236, Møntmester 236.

nam, Pant 240.
nant, *nantir* 241.
Nantes 65 ff., 93 f., 122, 141 f., 153.
Navne, se Personnavne.
Nicolaus, Søn af Rikard III, Abbed 178, 252.
Nicolaus, Søn af Malger 225.
Nigel I, Vicegreve 162 f., 178, 184.
Nigel II, Vicegreve 77, 193 ff., 268.
Noirmoutier 47.
Nonneklostre 213 ff.
Normandie, Navnet 228.
Normannia, d. e. Norge 283.
nothus 177 (7).
novercale odium 135 f.
Noyon 71, 103 (5), 168.

oceanus 57.
Odo, fransk Konge (—898) 40, 63.
Odo, Kong Roberts Søn 200.
Odo I, Greve af Chartres 155 f.
Odo II, Greve af Blois og Chartres 163 ff., 169 f.
Odo, Ærkebisp af Canterbury 91 f.
Odo, Vilhelm Erobrers Halvbroder, Biskop af Bayeux 27, 188 f., 218, 219 (2).
Odo, Viking 78.
Odo cum capello, Klosterstifter 268.
Oise, Flod 41.
Oisterlandus, Ridder 265.
Olaf d. Hellige, Haralds Søn, norsk Konge 164 ff., 279 f.
Orderic Vital, Historiker 25, 27 f., 186, 289 (1).
Orleans 66, 133, 169.
Osbern, Drost 189 f.
Osbern af Bolbec 146.
Osmund, Fosterfader for Rikard I 115, 120.
Otlinga saxonia 255.
Ottar, Skjald 165 (3).
Otto I, tysk Kejser, hans politiske Holdning 106 f., 126, Sammenkomst med Ludvig IV 19, 109 ff., 115, 271 f., Togt mod Normandie 128 ff.
Otto Vilhelm, burgundisk Greve 168.

Pallium 215, 225.
Papia, Hertuginde, Rikard II.s Hustru 177, 220, 252.
Papia, Datter af Rikard III 178, 252.
Parage, i Lensforhold 228 (2).
Paris 128, 130.
Pasnagium 160 (6).
Patricius 229.
Pavemagten, Stilling til 215 ff.
Pavia 115.
pelagus 113 (3).
Penge-Økonomi 290 (2).
Périgord 73.
Personnavne 265 ff., fordrejede Navneformer 266 ff., Tilnavne 268 ff., Familienavne 269, Søskendes Navne 65, Navnene Harald 123, Vilhelm 84, Navnebrug i Kongeslægten 64.
Picquigny 113.
Pitres 97.
placita spathæ, *pl. de gladio* 243 ff., 272.
Plovfred 205, 210.
Poitiers 24 (3), 25.
Poitou 97, 108, 112, 153, 165.
Pontoise 202, 288.
Popa, Rollos Hustru 60, 65 (3), 84, 95 f., 250.
Porcien 72.

Quévilly 113.

Raadgivere 231.
Rabel, Flaadens Høvding 234 (4).
Radbod, frisisk Greve 39 f.
Radbod, Biskop i Utrecht 40, 48 (1), 103.
Radulf Mowin 287.
Ragnold, Greve af Maine 42 f.
Ragnvald, Høvding for Loire-Normanner 69 ff., 73 (2), 100.
Raimond, Markgreve af Toulouse 69.
Rainald, Greve af Burgund 8, 170 f., 177.
Rainald, Greve af Clermont 200.
Ranulf, Vicegreve af Bayeux 193.
rat, Kvinderov 244 (3).
Ratherius, Lærd 152 (6).
Rebdeling 75.
Redon, Kloster 47, 211.
Regner Lodbrog 273.
Regner Langhals, Hertug af Lothringen 39 f.
regnum 199 (3).
Reims 9, 14, 107, 122, 130, 220.
Reinhilde, Moder til Henrik I.s Dronning Mathilde 103 (2).
Relevium 235, 284.
Rennes 47.
Retshandlers Form 249 f.
Rettergang 240 ff.
rex, *le roy*, Tilnavn 269.
Ricardulus, Kriger 139.
Richer, Historieskriver 9, 12.

Ridulfus, Hertug Vilhelms Drabsmand 89, 114 f.
Rikard I, Hertug (—996) 117—158, Fødsel 88, 113, Flugt fra Laon 119 ff., Kampe med Kong Ludvig 120 ff., 128 ff., med Kong Lothar og Thetbald 134 ff., Forhold til Kong Hugo 154 ff., Styrelse 127 ff., 148 ff., Ægteskaber 129 (1), 143 ff., historisk Sans 10 f.
Rikard II, Hertug (—1026), 158—178, Forhold til Kong Robert 168 ff., Kampe med Grev Odo af Chartres 163 ff., Forhold til England 161 ff., Stilling til Kirken 172 ff., Ægteskaber 8, 176 ff., Forhold til Dudo 11, til Bernhard 30, 33.
Rikard III, Hertug (—1027) 178 f., Toget til Burgund 36, 170 ff., ægter Adela 61, 178 f.
Rikard, Hertug af Burgund 43, 45.
Rikard, Abbed i Verdun 174.
Rikard Guz, Thorstins Søn 192 f.
Rimkrøniker 31 f.
Risle, Aa 87.
Riulf, Høvding for Opstand mod Vilhelm I 33, 86 ff., 115, 159, 192.
Robert, Greve af Paris, Hertug af Francien 43, 45, 67, 73, Konge (922—23) 68, 130 (1).
Robert d. Fromme, fransk Konge (—1031) 10, Kampe om Burgund 168, Forhold til Rikard II 164, 168 ff., 171, hans Ægteskaber 156, 179, 221, 252 (1), bortgifter Datteren Adela 61, 178 f., 183.
Robert, Kong Roberts Søn, Hertug af Burgund 168, 179, 183 f.
Robert I, Hertug (—1035), Brydninger med de Store og Kirken 180 ff., Forhold til Kong Henrik 183, Styrelse 219 (1), paastaaet Ægteskab med Estrid 226 f., Forbindelse med Herleva 185, 187 ff., Pilgrimsrejse 30, 185 f., Gavmildhed 274, 284, Personlighed 182, 186, Død 186, 287 f., Tilnavnet Le Diable 273 f.
Robert II Courteheuse, Hertug, Vilhelm Erobrers Søn 27, 202 f., 230.
Robert, Greve af Eu 160, 200, 232.
Robert, Greve af Mortain 188, 232.
Robert, Søn af Rikard I, Ærkebisp i Rouen 145, 147, 169, forlenet med Evreux 181, 232, kirkelig Styrelse 167, 174, litterær Sans 11 f., 24 (3), Ægteskab og Børn 190, 217 f., 220.
Robert af Torigny, Abbed paa Mont St. Michel, Historieskriver 25, 28.
Robert, Søn af Vilhelm af Bellème 182.
Robert, Gerois Søn 289.
Robert af Grentesmenil 253.
Rodulf af Burgund, fransk Konge (—936) 59, 68 f., 73, 88, 90, 107.
Rodulf, Greve af Gouy 69, 71.
Rodulf, Greve af Ivry, Halvbroder til Rikard I 11, 97, 159 f., 181, 189, 232.
Rodulf, Greve af Montdidier 200.
Rodulf, Greve af Valois 169, 200.
Rodulf, Biskop af Laon 108.
Rodulfus Glaber, Historieskriver 35.
Rodulf af Conches, Søn af Roger af Toeny 234.
Rodulf af Gacé, Søn af Ærkebisp Robert, Marsk 190, 233.
Rodulf Taison, Herre af Cinqueleiz 193 ff.
Rodulf af Toeny 163.
Rodulf Torta, Høvding 127 f.
Rodulf, Søn af Hugo 158.
Roger, Greve af Laon 108 f.
Roger, Biskop af Lisieux 158, 216.
Roger af Montgomery 190, 214.
Roger af Mortemer 200, 214.
Roger af Toeny 163, 191, 200, 214 f., 233.
Rolandskvadet 33.
Rolf d. Hvide 270 (1).
Rollo (Rolf), Hertug, Herkomst 37 f., Navnets Form 51, 79, 282 (1), R. i Flandern 39, Ankomst til Seine 41 f., Seinelandet afstaas 54 ff., Love 204, Troskab mod Kong Karl 65 ff., Forhold til Kristendom 79 ff., Ægteskaber 60 ff., 95 f., Slægtninge 38, 78 f., 280 (1), dør 86 f.
Roriko, Biskop af Laon 151, 153.
Rotbertus, Hertug Vilhelms Drabsmand 114 f.
Rouen, belejret 131 ff., Lokaliteter i R. 20 (1), 159, Handel 157, Privilegier 161.
Rougemare 132 (2).

Sainfria, Gunnors Søster 144 f.
St. Amand 151 f.
St. Brieux 93.
St. Clair-sur-Epte 50, 126.
St. Denis 79, 130 (3), 184.
St. Evroul 25, 28, 289.
St. Florentin 41.
St. Lô 52.
St. Mandez 47.
St. Michel-en-l'Herm 166.
St. Omer 72, 98.
Saintonge 73.
St. Ouen, Kirke i Rouen 82, 131, 133, 157, 173.
St. Rion 47.
St. Riquier 174.
Ste Trinité-du-Mont, Kirke i Rouen 30, 174.
St. Vaast 151, 169 (2).
St. Wandrille (Fontenelle) 149 f, 173.
Sakser 111, 136 f., 255.
Salomon, Konge i Bretagne 57.
Salomon, Foged i Dol 164.
Santslave, Svend Tveskægs Datter 227 (4).
Sauqueville 144, 146 (3).
Scaccarium 207.
secretarii 234, 284.
Séez, Bispedømme 216 f.
Senlis 95 f., 120, 130.
Serk 78.
servi 249.
Seulf, Ærkebiskop af Reims 69 f.

Sigfred d. Danske, Greve af Guines 99 ff.
Sigvat, Skjald 165.
Simeon af Durham, Historieskriver 29.
Sinai, Klostre paa 174.
Sitrik, Konge 118 f.
Skatteforhold 290 (2).
Skovbrug 145 f., Hertugens Skove 76 f., 160 f.
Skøde 250.
Slesvig 278.
Smædevers 34.
Soissons 68, 130 (1), 137, 160, 198.
Somme, Flod 105, 113.
Sorengus 192.
Spanien, Kampe i 141, 165, 191, 233.
Sprota, Vilhelm I.s Hustru 90, 96 f., 251.
Starkad 267.
Stednavne 255 ff.
Stefan, Greve af Blois 26.
Storin (Torstin), Konge 266.
Straffearter 195, 244 ff.
Strut-Harald, Jarl 124.
Stør, Ret til 238 f.
Susanne, Kong Roberts Dronning 105 (2), 252 (1).
Svend Tveskæg, dansk Konge 123 f., 162 ff., 226 f.
Svinsolden 160.
Synoder, se Concilier.
Sørgekvad over Vilhelm I 10, 17, 33, 83 f., 91.

Taillefer, Jonglør 32 f.
Talou 198, 232.
Tetger, Høvding 109.
Thetbald af Chartres 43, 78.
Thetbald le Tricheur, Greve af Chartres 97, 115, 134 ff., 155, 167.
Thetbald de Vernon, Kannik 32.
Thierry 120.
Thormod, Høvding 86, 118 f.
Ticheville 180.
Tillières 163 ff., 190 f.
Tilnavne 268 ff., arves 40, 193, 272, Hertugernes 270 ff., med nedsættende Betydning 268, 274.
Ting 234 f., 240.
Toret 225.
-torp 262 f., 265.
Torstin Guz 191 ff., 215, 266.
Torstin, Hirdmand 182.
Torstin, Rolf Hvides Søn, Mærkesmand 234.
Torstin 76.
torta 128.
Torv 236.
-tot 256 ff., 262.
Tours 48 f., 66, 135, 196.
Trant 94.
Tréguier 47.
Treuga Dei 207 ff.
Trælle 249.
Turketil, Fader til Lescelina 160, 215, 270 (1).
Turketil af Neuf-Marché 189 f.
Turold, Ridder 189.
Turolf af Pont-Audemer 146.
-tved 262, 265.
Tyveri 246.

Ulf, Jarl, Svend Estridsens Fader 227.
ullac 245, 273.
Ungarer 72.
Utrecht 103.
Uægte Børn 95, 250 ff., 274.

Val-de-Saire 162.
Val-de-Trécor 47.
Val-des-Dunes 194.
Valenciennes 168.
Valognes 194, 198.
Varaville 201.
varballum, ad 237 f.
Vaudreuil 189.
vavassores 249.
Vernon 159, 193, 195.
vetus, vetulus, som Tilnavn 270.
Vexin 152 (6), 171, 184, 186, 200.
-vic 262 f.
Vicegrever 231 ff.
viking 276 ff.
Vilaine, Flod 46 f.
Vilhelm I (Longue-Épée), Hertug (—942), 82—116, Fødsel og Daab 82 f., faar Landudvidelse 58 f., Riulfs Opstand 86 ff., støtter Kong Ludvigs Hjemkaldelse 90 ff., Stilling til Kongen 108 ff., Kampe om Montreuil 105 ff., kirkelig Interesse 10, 16 f., 215, Lovgiver 204 f., Ægteskab 96 f., Personlighed 10 f., 16 f., myrdes 112 ff.
Vilhelm II (Erobrer), Hertug (—1087), 185—203, Fødsel 187 ff., Mindreaarighed 189 ff., bliver Hertug 185, Forhold til Kong Henrik 194 ff., Kampe med ham 199 ff., Kampe med Oprørere 193 ff., 198 f., med Godfred af Anjou 202 f., kirkelig Styrelse 209 f., 217 ff., Love 205, Ægteskab 220 ff., Personlighed 195, 197, 201, 224, 288 f., historisk Sans 24 f., 26 f.
Vilhelm I, Hertug af Akvitanien 69 f.
Vilhelm III, Hertug af Akvitanien 166.
Vilhelm (II) den Røde 230.
Vilhelm, uægte Søn af Rikard I, Greve af Hiémois, senere af Eu 143, 159, 232, 251, 270 (1).
Vilhelm, Rikard II.s og Papias Søn, Greve af Arques 177, 198 f., 224 (3), 232.
Vilhelm Taillefer, Greve af Angoulême 266.
Vilhelm Tête d'Étoupe, Greve af Poitiers 97, 108.
Vilhelm Busac, Greve af Soissons 160, 198.
Vilhelm, Ærkebiskop af Sens 92.
Vilhelm af Dijon, Abbed i Fécamp 18, 35, 172 ff., 206, 208, 227.
Vilhelm, Søn af Rikard II, Munk 177
Vilhelm af Jumièges, Historieskriver 24 f., Tekstrettelse 192 (3).
Vilhelm af Poitiers, Historieskriver 25 f.
Vilhelm af Malmesbury, Historieskriver 29.

Vilhelm, Vicegreve af Arques 199.
Vilhelm af Bellème 171 (4), 182.
Vilhelm Crespin 200.
Vilhelm af Montgomery 189 f.
Vilhelm Warlengus 232.
-ville 256 ff., 265.
Vimoutiers 285.
Visé, ved Maas 110.
Voldbygning 94, 126 (1), 261.
Voldtægt 244.
Vorned 249.
Vragret 237 f.
Vulfald, Biskop af Chartres 140.

Wace, Digter, Historieskriver 31 f., 182, 287 (8).
walman 239.
walsette 239.
Walter, Greve af Pontoise 202, 288.
Walter, Biskop af Nantes 141.
Walter, Jæger 137.
Walter, Høvding i Melun 155.
Walter, Herlevas Broder 187 ff.
Walter Giffard 200.
Warner, Greve af Sens 70.
Wevia, g. m. Osbern af Bolbec 146.
Wichingehem 101.
Wichman, saksisk Høvding 136 (5).
Wido, Greve af Senlis 95.
Wimborne 101.
Witto, Ærkebisp af Rouen 78 f., 216.
Wulframnus, Historia S. Wulframni 29.
Wyrtgeorn, Venderfyrste 227 (4).
wysingh, witsing 277.

Yvetot, Kongerige 269 f.

Ægteskab, Brudefolkenes Alder 61, 221 ff., 227, Retsforhold 250 ff., Skilsmisse 94 ff.
Ælfeah, Biskop af Winchester 101.
Ælfgifa, Dronning, g. m. Kong Edmund 251.
Ælfgifa, Dronning, g. m. Kong Æthelred 23.
Æresfornærmelser 244.
Æthelred, Konge 23 f., 157 f., 161 ff., 167.
Æthelsige, Biskop af Sherborne 157 f.
Æthelstan, engelsk Konge 90 ff., 105 f.

Mémoires de l'Académie Royale des Sciences et des Lettres de Danemark, Copenhague,
Section des Lettres, 7me série, t. V, no 2.

THE PAINTER FRANTZ CLEIN IN DENMARK

BY

FRANCIS BECKETT

WITH 17 FIGURES IN THE TEXT

D. KGL. DANSKE VIDENSK. SELSK. SKRIFTER, HIST. OG FILOS. AFD., 7. RÆKKE, V. 2.

KØBENHAVN
LEVIN & MUNKSGAARD
EJNAR MUNKSGAARD
1936

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab udgiver følgende Publikationer:

Oversigt over Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs Virksomhed,
Historisk-filologiske Meddelelser,
Filosofiske Meddelelser,
Archæologisk-kunsthistoriske Meddelelser,
Mathematisk-fysiske Meddelelser,
Biologiske Meddelelser,
Skrifter, historisk og filosofisk Afdeling,
Skrifter, naturvidenskabelig og mathematisk Afdeling.

Selskabets Kommissionær er: Levin & Munksgaard, Nørregade 6, København.

THE PAINTER FRANTZ CLEIN IN DENMARK

BY

FRANCIS BECKETT

WITH 17 FIGURES IN THE TEXT

D. KGL. DANSKE VIDENSK. SELSK. SKRIFTER, HIST. OG FILOS. AFD., 7. RÆKKE, V. 2.

KØBENHAVN
LEVIN & MUNKSGAARD
EJNAR MUNKSGAARD
1936

Printed in Denmark.
Bianco Lunos Bogtrykkeri A/S.

Fig. 1. Print-room. Copenhagen.

No other Danish king employed so many painters as Christian IV. Born in 1577, he was only 11 years old when his father, Frederik II, died. In 1596 he was crowned. Even as a child he had painters in his service. We know altogether the names of 14 painters employed by Christian IV in his youth and early manhood. But only one, *Johan Enum*, from the town of Flensborg in Sleswick, was a Dane. The others were German or Flemish.

About 1619 the king had finished, just outside the town of Copenhagen, a country seat which in 1624 was named "Rosenborg" (castle of roses[1]).

The ceiling in the banqueting hall was decorated with framed oil-paintings. Altogether there were 30 pictures on the ceiling which, as is the case nowadays, was probably barrel-vaulted. Besides, there was a painting on either side of one of the fireplaces at the end of the hall, making the total number of the pictures 32, which, to judge from those still preserved, had life-sized figures in the foreground.

Two foreigners, who visited the castle at the time of Christian IV, relate that the pictures represented scenes of human life or the occupations and amusements of man at different ages of life.[2] Four of the five painters employed by the king were either Danes or in other ways connected with Denmark; but they had all studied

[1] V. Wanscher, Rosenborg. Copenhagen 1930. With an English summary.

[2] Tagebuch Christian des Jüngeren, Fürst zu Anhalt, herausgegeben von G. Krause 1858. — Caroli Ogerii Ephemerides sive iter Danicum etc. Paris 1656.

in Italy, where, judging from the pictures still preserved, they had learned — from the late Renaissance and early Baroque — to master the representation of space and the free movements of the figures in space.

The only foreigner among the painters of "the long hall" at Rosenborg was *Frantz Clein*. He is said to have been born in Rostock, but the year of his birth is unknown; his father is reported to have been a goldsmith. We are told that Frantz Clein stayed four years in Rome. Undoubtedly he must have studied in Italy and been to Rome, his art showing that plainly, but it also shows that he must have

Fig. 2. Frederiksborg Castle.

visited Venice. A pen-and-ink drawing in the print-room in the Danish Museum of Art, a Satyr who with a lantern in his hand is watching a sleeping woman, bears the signature: *francesco Clein 1615*. But because the artist has italianized his name it does not follow that he was staying in Italy when he made this drawing.

Two years later (1617), he is expressly mentioned as an "inhabitant of Copenhagen" in connection with some work of mainly mechanical nature. And from the same year dates a pen-and-ink drawing, fig. 1 (also in the print-room at Copenhagen). Besides the date the artist has written under the drawing: Zur freundlichen Gedächtniss gemacht in Copenhagen Frantz Clein. The drawing represents Apollo flaying Marsyas. Two years later, on May 15th 1619, the artist receives 452 Daler as payment for two large paintings styled: "The Story of a Fireworks" and "Children's Play" which he painted for the King in "the large new house" (the present Rosenborg) in the King's Pleasure Garden, together with portraits of the king himself and of his

eldest son, and for 14 figures drawn on grey paper. All these works were delivered partly at Rosenborg, partly at the royal castle of Copenhagen[1].

The picture representing the fireworks (fig. 2) is now at Frederiksborg. As often in the art of Tintoretto, the foreground figures are seen from the position of the

Fig. 3. Christiansborg Castle.

onlooker, i. e. represented as being seen obliquely from below, while the perspective of the background is executed in relation to the foreground figures. Besides the influence of Tintoretto, some of the female figures to the left and to the right in the foreground show that the artist was familiar with the female figures of Paolo Veronese. The designation "The Story of a Fireworks" is very appropriate. For not only in a picturesque sense is the painting dominated by the fireworks from the castle of Saint Angelo in the middle of the background, but — with the exception of a few — the figures are absorbed in regarding the fireworks.

[1] Our knowledge in this case and all the following ones is derived, when no other source is mentioned, from the treasurer's accounts in the Danish State Archives.

Fig. 4. Kronborg Castle.

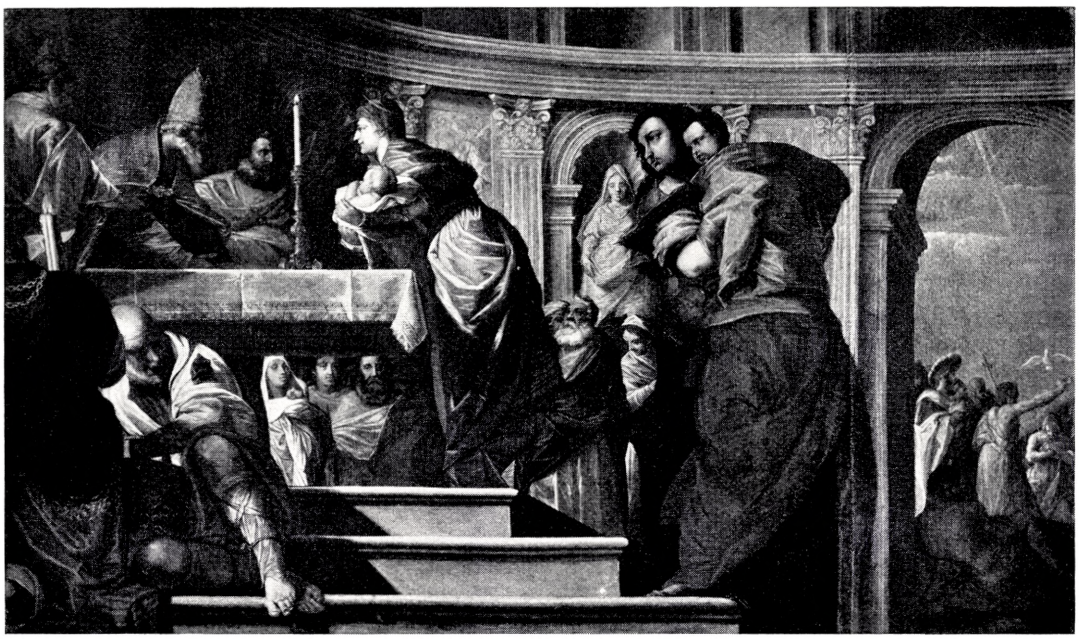

Fig. 5. Danish Legation. Berlin.

Fig. 6. Frederiksborg Castle.

The other painting for which the artist received payment in 1619 is, as already mentioned, put down in the accounts of the paymaster as "Children's Play". This picture has not been preserved, unless the title is due to a misunderstanding in the treasury office, a misidentification with a picture representing "children on their way to school", now at Christiansborg (fig. 3). The signature of the painter, *F. Clein* is found below the staircase to the left. Here too the foreground figures, to a certain degree, are seen obliquely from below. But bright day-light is falling in from the left. The group to the left, placed in front of the dark background, is dominated by the tall, fair female figure clad in a yellowish-red coat and a whitish under-cloak. Altogether the group is worked out in six planes. The bent female head to the left is evidently influenced by Paolo Veronese. But, strange to say, the boy in the first plane has his head out of joint.

The figures to the right, grouped around the beautifully posed female figure, are more loosely composed; and farther in the background there are other groups which enhance the impression of depth in the picture.

The painter's failing sense of the exterior architecture is striking. The house

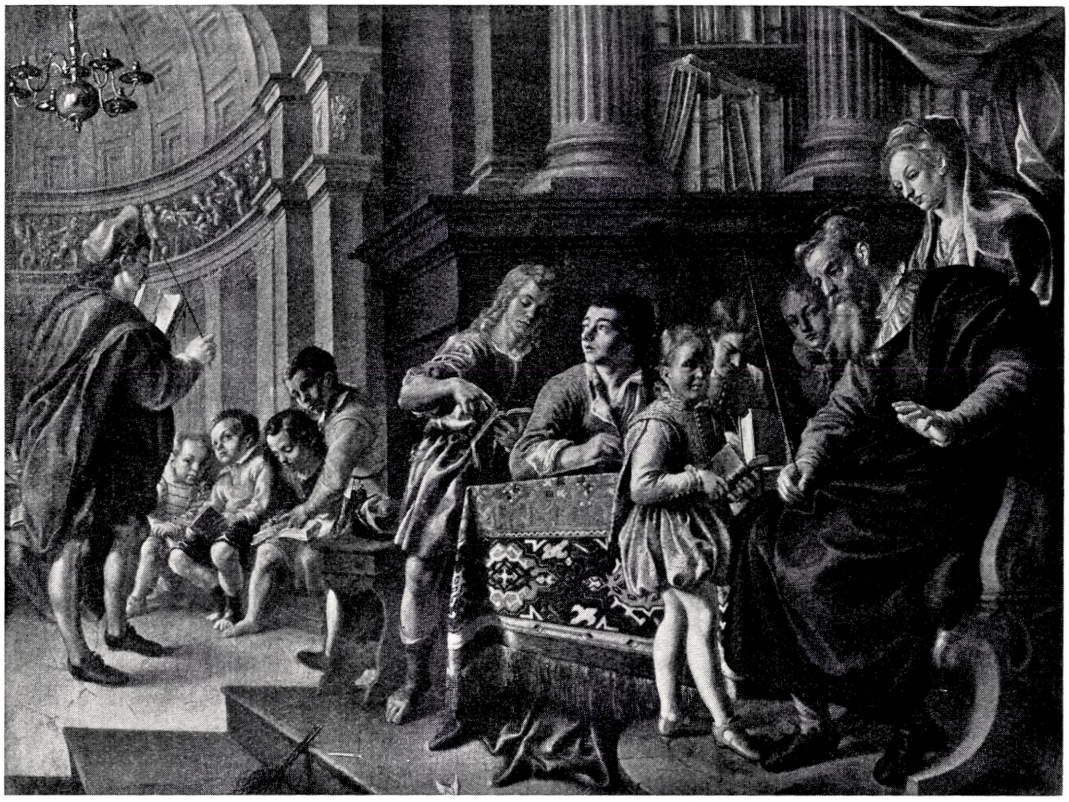

Fig. 7. Kronborg Castle.

to the right looks like a wooden scene; the school-house, a Roman temple, has red-painted column shafts, while the gable roof, the attic-gables and the windows in the half-story are northern Baroque, as is the case with the spire of the tower to the right.

Perhaps we may in these groups see traces of the art of Paris Bordone and Bonifazio Veronese. But the painting of Frantz Clein is sadly lacking in the delicate, warm colourings of the two North Italian painters. The effect of the colours is here cold and motley.

In the same year as Frantz Clein had delivered the two paintings "The Story of a Fireworks" and "Children's Play", he further received on Dec. 23rd 200 Daler for "a large painted piece" and 3 Daler for six figures on grey paper[1], all of them meant for the King's Pleasure-Garden (i. e. at Rosenborg).

And in the following year November 17th 1620 he once more received 200 Daler for a large "oil painted piece", delivered for the king's Pleasure-Garden outside the city and — it is expressly added here — "it is meant to be set up in a frame under the ceiling in the new long hall".

[1] Possibly they were models for the "figuren von Gyps gegossen" in the long hall at Rosenborg, mentioned by Prince Christian of Anhalt in his "Tagebuch".

Fig. 8. Rosenborg Castle.

At this time he derived, for about a year, a small extra income from teaching one of the king's illegitimate sons to copy paintings. His salary for a year's teaching was paid on March 31st 1621. But in the same year he is painting a large "piece of art" for Rosenborg. He received one half of the pay in advance on July 12th 1621, the other half on delivery on September 28th of the same year. It is expressly mentioned that "the large painted piece is meant to be set up under the vault in the long hall of the new house in the Pleasure-Garden". Next year, on the 15th of April 1622 the artist was again paid one half in advance for "a large painted piece for the long hall in the castle". The size is here mentioned as being "5 (Danish) ells long, 4 ells high". But not until the 9th of April next year did he receive the remainder of the salary on delivery of the picture. This is the sixth and last of the artist's paintings for "the long hall".

So we see that the painter's execution of this picture was a rather long drawn-out affair, lasting almost twelve months. But in the meantime he had executed for the king a "Patron", i. e. a pattern, for "a table-cloth". To judge from the payment — 100 Daler — it must have been a fairly good-sized one.

On the fourth of September 1624 he is paid 150

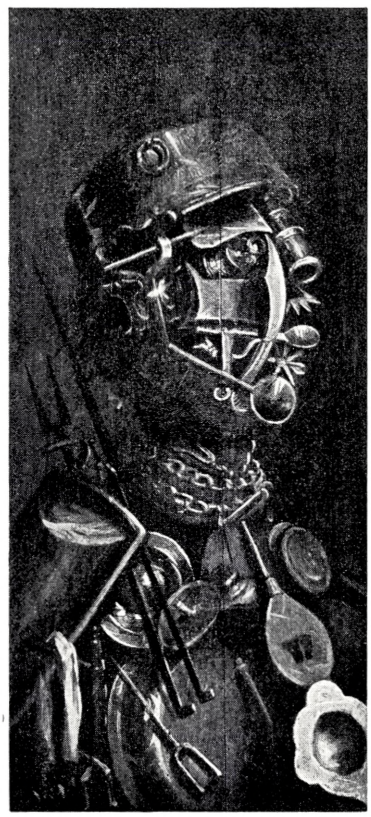

Fig. 9. Rosenborg Castle.

Fig. 10. Rosenborg Castle.

Daler for works of quite another kind: Two paintings representing Copenhagen seen from two different sides. And once more, for the last time, he is mentioned in Denmark on November 5th 1625, when he receives 100 Daler as payment for another table cloth pattern.

Besides the fireworks picture, verified in the accounts of the paymaster, and the painting with the school-children, bearing his signature, there is still extant a picture for the long hall at Rosenborg, signed by the painter. It represents a wedding ceremony in a southern Baroque-church (fig. 4).

As a work of art this piece suffers sadly from the extraordinarily bad execution of the main figures with the poorly modelled hands; but the interior of the church is well done, the two little boys to the right are very well characterized and the composition, five figure-planes deep, is rather remarkable. In the front plane farthest to the left, as if separating itself from the principal group, is the group of the mother with her child; it obviously testifies to his acquaintance with the art of Parmegianino. And the (differently posed) figures behind the bridal couple are seen in different lights.

From whom Frantz Clein acquired the skill of adapting dramatically the distribution of light and shade in his painting is clearly seen from one of his pictures

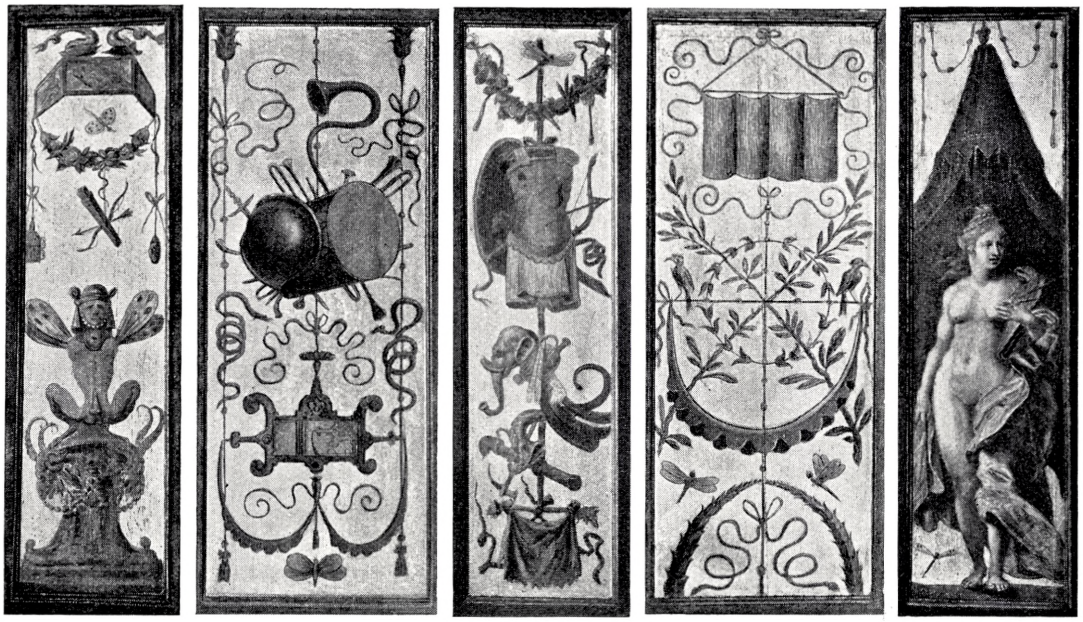

Fig. 11—15. Rosenborg Castle.

(fig. 5), a copy of one of Tintorettos paintings (now in the Academy of Venice); the greater part of the canvas is taken up by the presentation of Christ in the temple. It differs in some details from the original[1], so that one is inclined to believe that it was made after a sketch Frantz Clein himself had executed from the original. The group farthest to the right is probably inserted to add to the breadth of the picture and so to adapt it for the place where it was meant to hang. Through a portal one sees a representation of the Baptism of Christ. The front figure to the left is a copy of the statue of Michelangelo, "The Day", from the sepulchral monument for Giuliano de Medici in Sagrestia Nuova at San Lorenzo in Florence. We must suppose that Frantz Clein had been studying this statue. And as the figure is no doubt meant to represent the river Jordan, one is led to believe that Frantz Clein had seen in Rome the antique marble river-gods which have influenced Michelangelo's statue. The motifs of the picture certainly do not agree with the brief description in the subject-index of the ceiling pictures given by the two foreign visitors to Rosenborg at the time of Christian IV; but this discrepancy may be explained away by the fact that the Virgin is only recognisable by a thin golden halo, so that the picture might readily be interpreted as infants being brought into a church. The picture to the right with the Baptism of Christ might easily escape notice. But in any case we are justified in doubting that the picture was painted for the long hall at Rosenborg.

[1] Mr. ZAHLE, Denmark's ambassador in Berlin, has called my attention to the original.

Frantz Clein's fourth Rosenborg-painting, a nursery, is quite differently composed. One notes that the five female figures are seen from different sides (fig. 6). But the composition is certainly more artificial than natural. The figures are painted in glaring side-light while the grey architecture in the background to the right is kept in a light clair-obscure. One of the two men sitting at the table is wearing a tall reding felt-hat as we know them from North-Italian pictures, for instance in Jacopo Bassano's painting in the Museum of Art in Copenhagen representing the execution of St. John the Baptist.

Frantz Clein's best painting in Denmark, both as regards the handling of space and the composition of figures, is "A Boys' School" (fig. 7).

The lessons are given in a grey baroque church; and in front of the coffered semicircle of the apsis we notice the excellently executed brass-chandelier. The frieze in the apsis shows playing children. One recognizes the two little boys in the apsis from Frantz Clein's picture of the wedding ceremony, bearing his signature, and the characteristic feature of the artist, the knock-kneed steps of the figures, comes out strongly in this picture, as we see it in the boy standing in front of the old head-master and also in the principal figure in the background, the young teacher. Most beautiful from a picturesque point of view is the school-library at the top to the right. The books are placed with their different coloured edges turned outward. The woman to the right is very much like the other female figures of Frantz Clein especially those in "The Fireworks" picture. The excellently done table-cloth from Asia Minor in the foreground asserts itself strongly.

In the same year, 1617, when Frantz Clein is expressly mentioned as an inhabitant of Copenhagen and authentically known to be working for Chr. IV, he is payed, on the 11th of November, 350 Daler for "some stories and various works which he has painted for the large new house in the King's Pleasure-Garden (ɔ: the present Rosenborg) as well as in a chamber over the gateway of that building". "The chamber over the gateway" — that is opposite the gateway-building — must be the little tower-room on the ground-floor, Christian IV's writing-room. Here a craftsman, Samuel Clausen, had done the painting. He received his pay, 80 Daler, on March 7th 1617.

Clein's framed paintings are inserted in the ceiling, in the wainscots and in the window-frames.

In the centre of the ceiling one sees a pastoral scene (fig. 8). In the middle of the picture the view opens to an alpine landscape with lakes, a boat, and a village with a church with a northern spire.

In the squares surrounding the picture are painted: Saturn with his scythe and weeping children, Athena, Venus und Cupid, Juno with a peacock and two grisailles, elopement scenes; one of these probably representing the elopement of Helena. All these small pictures are vividly and powerfully drawn, especially the grisailles. But none of the figures are seen from below upwards "di sotto in su"; as is the custom with this artist, it suffices for him to paint the details seen obliquely from below.

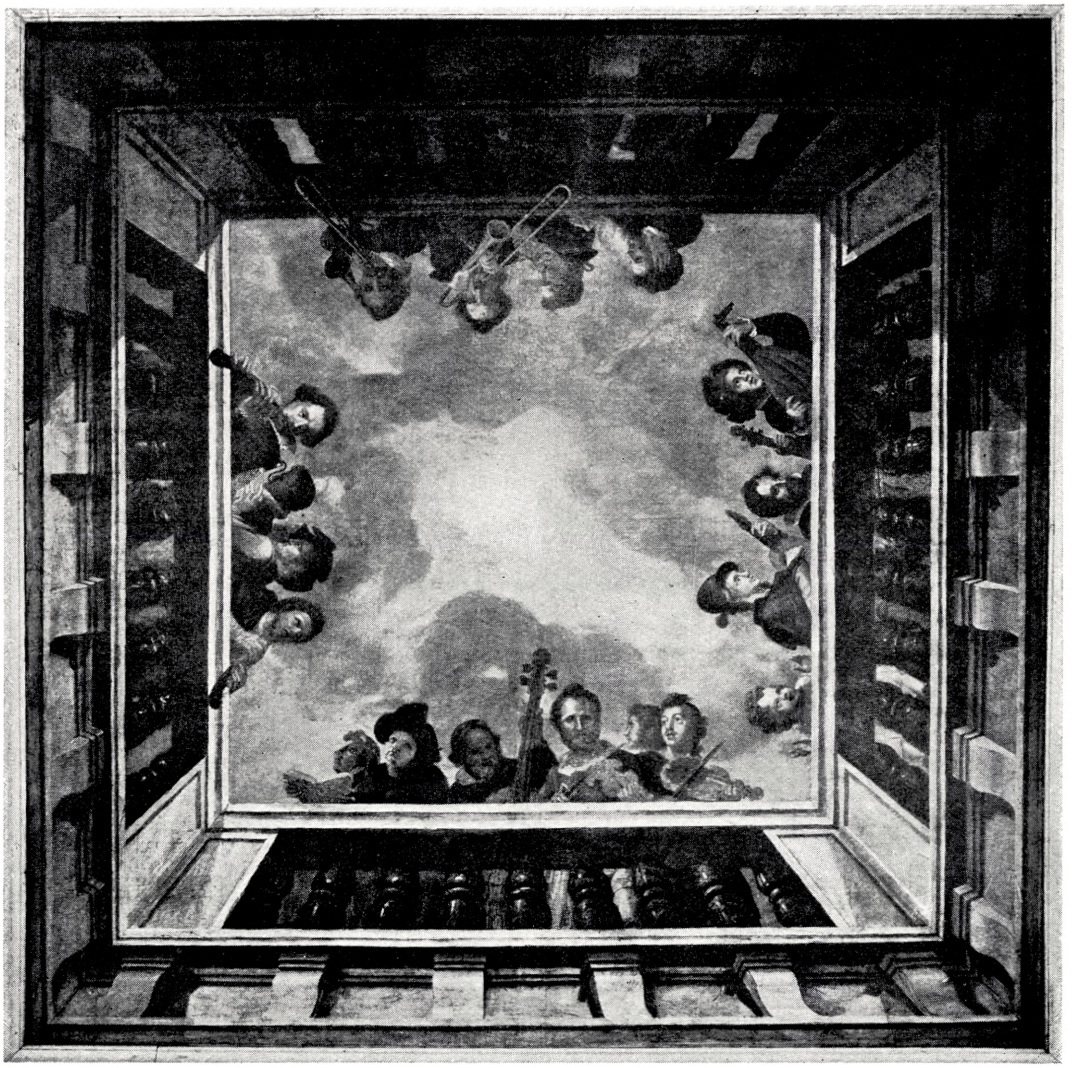

Fig. 16. Rosenborg Castle.

The wainscot-paintings — which are not so well preserved — are very diversified. There are seven female bust figures in the costume of that age; three of them are characterized by their attributes as Faith, Hope and Love. "Faith" shows that the artist is well acquainted with Palma vecchio, but he has not been able to acquire Palma's colouring. Further, there is a male bust picture, also in the costume of the age, and some landscape views, two dog-pictures and a carousing couple which suggests that the painter was familiar with the naturalistic Italian school. Best of all the paintings — a splendid piece of art — is the fantastic half-length picture made up of kitchen utensils and styled: cucina, the Italian word for kitchen (fig. 9).

Further, there are two paintings in the panels of the door, one of which represents a southern harbour, the other one the Rialto-Bridge in Venice (fig. 10) — further evidence that Frantz Clein had been staying in that town.

Lastly we find in the window-frames some very fine and fanciful, but somewhat faded "Grotesques" (fig. 11—14). It is the only place in Denmark where there is an opportunity to see this kind of ornamentation for which the artist later on gained great credit in England. In one of the window-frame pictures Venus steps out of her tent (fig. 15) — a delicately drawn and beautifully posed female figure — which once more shows the painter's intimacy with Italian art. In the opposite frame is a picture of Mars.

But yet another picture of Franz Clein's "various works" at Rosenborg may be mentioned here. It is now to be found in the centre of the ceiling in the south hall on the ground-floor, at that time called "The Queen's Apartment" according to Wanscher's standard work on Rosenborg. Here the painter has demonstrated his power of creating an illusory effect. For, above the beholder he has painted the clouded sky. Underneath the sky is a square balustrade above a cornice. And in the gallery behind the balustrade are seen playing musicians, six stringed-instrument players and six wind-players and some people moving in the gallery. That Frantz Clein has executed the ceiling-painting is apparent from the fiddler farthest to the right (fig. 16). His head is identical with the head of the shepherd in the "writing-room"[1].

On the 15th af May 1619 Frantz Clein received pay for various works amongst which are the portraits of Christian IV and his eldest son, Christian. The latter (fig. 17), a life-sized picture, is now as far as can be ascertained at the castle of Fredensborg in North-Seeland. The powerful contrast between light and shade, the delicate "clair obscure" from which the prince stands out in full light against the folded red hangings, and the somewhat stiff legs with bent knees suggest the painter's identity.

In "Anecdotes of Painting in England" Horace Walpole relates that Frantz Clein in Rome had become acquainted with two Englishmen Sir Henry Wotton and

[1] Wanscher supposes, no doubt rightly, that the picture was originally a ceiling-painting in the north room on the ground-floor, the kings's "winter-appartment".

Fig. 17. Fredensborg Castle.

Sir Robert Anstruther. They recommended the artist to Prince Charles, a nephew of Christian IV. Frantz Clein came over to England while Prince Charles was away in Spain, but the artist was graciously received by the father of the prince, King James I, married to Princess Anna, a sister of the Danish king. Walpole's statement may be correct as far as we know. Sir Robert Anstruther is well known from Danish history[1]. He was Christian IV's agent in England from 1606 with a fixed annual salary, and he was employed by the English government on diplomatic missions, especially to the Danish king. His credentials were dated Febr. 3rd 1615, his instructions Jan. 3rd of the same year. So he may have been the agent between the two royal brothers-in-law concerning the Frantz Clein business.

Prince Charles stayed in Spain in 1622 from March till October. And as Frantz Clein on April 15th of that year received in advance half of his payment, the other half on the 9th of April the next year, for a large painting for "the long hall" at Rosenborg, it is not excluded that he may have spent part of the year 1622 in England; but he must have been back in Denmark before Nov. 5th of that year; because on that date he received his payment for the pattern of the aforesaid table-cloth, executed for the king. But he did not return to England during King James' lifetime. For the last payment the artist ever received in Denmark was given him on the 25th Nov. 1625, and King James died already on the 27th of March of that year.

It is a well known fact that Frantz Clein won a reputation in England through his labours in different fields: at the tapestry factories in Mortlake, by ornamental wall- and -ceiling-painting in London mansions and as a graphic artist.

He died in London in 1658.

[1] BRICKA og FREDERICIA, Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve. I S. 87 Anm. 1; 133, Anm. 3.

Forelagt paa Mødet den 13. December 1935.
Færdig fra Trykkeriet den 21. Juli 1936.

Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.

Skrifter, historisk og filosofisk Afdeling.

7. Række.

		Kr.	Øre
	I, med 1 Tavle	9.	35
1.	**Christensen, Arthur.** L'Empire des Sassanides. Le peuple, l'état, la cour. Avec 1 planche. 1907 (ny Udg. 1927)	3.	75
2.	**Jørgensen, Ellen.** Fremmed Indflydelse under den danske Kirkes tidligste Udvikling. Résumé en français. 1908	3.	90
3.	**Steenstrup, Johannes.** Indledende Studier over de ældste danske Stednavnes Bygning. Résumé en français. 1909	4.	00
	II, med 4 Tavler	11.	35
1.	**Ólsen, Bjørn Magnússon.** Om Gunnlaugs Saga Ormstungu. En kritisk Undersøgelse. 1911	1.	70
2.	**Nielsen, Axel.** Den tyske Kameralvidenskabs Opstaaen i det 17. Aarhundrede. Avec un résumé en français. 1911	3.	35
3.	**Tuxen, Poul.** An Indian Primer of Philosophy or the Tarkabhāṣā of Keçavamiçra. Translated from the Original Sanscrit. With an Introduction and Notes. 1914	2.	00
4.	**Christensen, Arthur.** Le dialecte de Sämnän. Essai d'une grammaire sämnänïe avec un vocabulaire et quelques textes, suivie d'une notice sur les patois de Sängsar et de Läsgird. 1915	2.	40
5.	**Adler, Ada.** Catalogue supplémentaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque royale de Copenhague. Avec 4 planches. Avec un extrait du catalogue des manuscrits grecs de l'Escurial rédigé par D. G. Moldenhawer. 1916	4.	40
	III.	13.	65
1.	**Al-Khwārizmī, Muḥammed Ibn Mūsā.** Astronomische Tafeln, in der Bearbeitung Maslama Ibn Aḥmed Al-Madjrīṭī und der latein. Uebersetzung des Athelhard von Bath auf Grund der Vorarbeiten von A. Bjørnbo und R. Besthorn herausgegeben und kommentiert von H. Suter. 1914	8.	90
2.	**Høffding, Harald.** Totalitet som Kategori. En erkendelsesteoretisk Undersøgelse. 1917	3.	50
3.	**Høffding, Harald.** Spinoza's Ethica. Analyse og Karakteristik. 1918	4.	35
	IV, med 12 Tavler	38.	75
1.	**Møller, Herm.** Die semitisch-vorindogermanischen laryngalen Konsonanten. Avec un résumé en français. 1917	4.	00
2.	**Turi, Johan** and **Turi, Per.** Lappish Texts. With the cooperation of K. B. Wiklund edited by Emilie Demant-Hatt. 1920	12.	00
3.	**Kinch, K. F.** Le tombeau de Niausta. Tombeau Macédonien. Avec 5 planches. 1920	4.	25
4.	**Dyggve, Ejnar, Poulsen, Frederik** und **Rhomaios, Konstantinos.** Das Heroon von Kalydon. Mit 7 Tafeln. 1934	18.	50
	V, (under Pressen).		
1.	**Steenstrup, Johannes.** Normandiets Historie under de syv første Hertuger 911—1066. Avec un résumé en français. 1925	20.	00
2.	**Beckett, Francis.** The painter Frantz Clein in Denmark. With 17 Figures in the text. 1936	2.	75

PRINTED IN DENMARK
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S